تصویر ابو عبدالرحمن الكردي

دیوانی قانع

شاعیری چەوساوەکانی کوردستان

کۆکردنەوەی:
بورهان قانع

منتدي اقرأ الثقافي
www.iqra.ahlamontada.com

قانع، محمد۱۸۹۸-۱۹۶۵م،
دیوانی قانع/کوکردنه وەی: بورهان قانع.—تهران
پانیـذد، ۵۸۴ص ۱۳۸۴ ،

ISBN:978- 964-7105-39-2

فهرستنویسی براساس اطلاعات فیپا

۱. شعر کردی—عراق- قرن ۲۰ م. الف. قانع، بورهان،
گردآورنده. ب. عنوان.

PIR ۸ فا ۹/۲۱ د۲۸۸ق　　۲۵ق　　۷۴۳

س/۳۲۵۶۱۳۸۴

کتابخانه ملی ایران　　۸۴-۹۸۶۰ م

دیوانی قانع

شاعیری چەوساوەکانی کوردستان

کۆکردنەوەی
بورهان قانع

پانیز

١٣٩٣-٢٠١٤

پەخشانگای پانیز

دیوانی قانع

شاعیری چەوساوەکانی کوردستان

کۆکردنەوەی: بورهان قانع
چاپی: چاپخانەی دالاهو
ئەژمار: ۳۰۰۰ دانە
چاپی هەشتەم ۱۳۹۳
تهران، خیابان انقلاب، خیابان ابوریـحان، نبش وحیدنـظري، پلاك ٢٦
٢٢١٩٠٩٥١-۶۶۴۱۵۹۸٢
nashrepaniz@hotmail.com
ISBN: 978-964-7105-39-2 شابک:۲-۳۹-۷۱۰۵-۹۶۴-۹۷۸
ناوەندی بڵاو کردنەوە:
سنە ـ کتێبی میدیا ـ ۲۲۲۸۳۲۷-۹۸۸۷۱+
سلێمانی ـ خانەی چاپ و بڵاو کردنەوەی چوارچرا ـ ۰۷۷۰۱۵۷۵۰٦۷
۲۰۰۰۰ تـمەن

ناوەرۆک

وێنەی شاعیر ١
وتەیەک لەبارەی شاعیرەوە ٣
نامە گۆرینەوە بەشیعر ١٩
چەند سەرگورشتەیەکی شاعیر ٢٥

ئەلف

خواپەرستی ٣٩
سوورەتی واللیل ٤٠
پێنجخشتەکی ٤١
چەرخە کۆن ٤٣
یارمەتی خوا ٤٤
یاری چی؟! ٤٥
پەرۆشی دڵ ٤٦
شیوەنی نیشتمان ٤٧
شۆخی بێ پەروا ٤٨
دڵی کۆنەم ٤٩
دەردیسەر ٥٠
ستایشی مەریوان ٥١
چاوی یار ٥٢
دەردی دڵ ٥٣
گلەیی لەچەرخ ٥٤
قوربانی خاک ٥٥
هەناسەکەم ٥٦
مەیلی دولبەر ٥٧
بەرگی ماتەمی ٥٨
چۆنیەتی زەمانە ٥٩
پێنجخشتەکی لەسەر شیعری رەشید سدقی ٦٠
تێهەڵکێش بۆ پێکەنین ٦٢
لەگەڵ خواجە حافیزی شیرازیدا ٦٣
ریشی پان ٦٥

ب

نەڵێی پاشکەوتووی ٦٦
سەری زوڵفت ٦٧
ئاردەلانیەکان ٦٨
وەسفی وەهاب ٦٩
تێهەڵکێش لەگەڵ خواجە حافیزدا ٧٠
هەتاوی ژێر هەور ٧٢
شانازی ٧٣
خاکت بەنرخە! ٧٤
دەروێشیی ٧٥

ت

گەڵباخی ٧٦
پایەی نیشتمان ٧٧
وەسیەت بۆ خەنجەر ٧٨
پێنجخشتەکی لەسەر شیعری موفتی پێنجوێنی ٧٩
تەپڵی شادمانی ٨١
دڵی نەپشکوتوو ٨٢
کاکی زاڵم ٨٣

کروزانەوە بۆ هەژار	٨٤
سلاو	٨٥
بێکەسی	٨٦
چ	
پەروینە کچ	٨٧
مەجلیس	٨٨
خ	
لەگەڵ شۆخ	٨٩
پێنجخشتەکی	٩٠
د	
دیتنی ئالا	٩٢
دروودی پێغەمبەر	٩٤
تێهەڵکێش لەگەڵ شیعری حافزی شیرازیدا	٩٥
نەگبەتی کەهات	٩٦
بابنووسم	٩٧
سەربازیی	٩٨
ئازارو داوا	٩٩
گلەیی لە ناوچاو	١٠٠
ر	
دڵ راگرتن	١٠١
گلەیی لەچەرخ	١٠٢
دڵەی خەمبار	١٠٣
نامەیەک	١٠٤
چوارچوار	١٠٧
تێهەڵکێش لەگەڵ شیعری حافزی شیرازیدا	١٠٨
خاتوو شەیتان لەخەودا	١٠٩
سوودی ولاتم	١١١
لەگەڵ قەڵەم	١١٣
ملوێنکی گرێی دڵ	١١٥
پێنج هۆی رزگاری	١١٦
میهر بەهەژار	١١٧
زانست بێ نازە	١١٨
ئاخ... بۆ کەرێوا	١١٩
سێسێی قانع	١٢٠
چەکی یەکێتی	١٢١
پەیمانی سەعداباد	١٢٢
بۆ تاجری شەڕ	١٢٣
گلەیی قانع لەرۆژگار	١٢٥
پێنجخشتەکی	١٢٦
ز	
دەستی چەرخ	١٢٨
ژ	
تەمەن و ئارەزوو	١٢٩
س	
ئەمە لە کاتی شەڕی یەکەمدا وتراوە	١٣٠
بانگی ئاگاداری	١٣١
نامەیەک	١٣٢
ش	
ئەگەر مردم	١٣٣
ع	
مەی نۆشیی	١٣٤
غ	
باغ	١٣٥
ق	
ئەندێشە	١٣٦
ک	
بەختی ئاوارە	١٣٧
ل	
گەردوخول	١٣٨
لەگەڵ دولبەر	١٣٩
م	
بیری گەنجی	١٤٠
پێنجخشتەکی لەسەر شیعری بێکەس	١٤١
پێنجخشتەکی	١٤٣
خەڵوەتخانە	١٤٥
بە ئارامی	١٤٦

نابینا	١٤٧
خەم بەبا نادەم	١٤٨
داخی دڵ	١٤٩
پێـنجخشـتەکی لەسـەر	
شیعری موفتی پێنجوێنی	١٥١
روو لە مەهوەشان نەک	
سادەروخان	١٥٣
یاری دڵروبا	١٥٥
خاکی وەتەن	١٥٦
کرووزانەوە	١٥٨
مێژووی کۆچی ئەحمەد	
موختارجاف	١٥٩
تەرکی رۆح و سەر	١٦٠
نەکەم چی بکەم؟	١٦١
من و یار	١٦٢
دەروون تاریکەکان	١٦٣
تەناسب جەلبئەکا ئەبرۆ	١٦٥
هەمە زمانکارە	١٦٦
خەیاڵم وایە	١٦٧
جەرگی براوم	١٦٨
بۆ جەنابی	١٦٩
وەسیەتی دایک بۆ کچ	١٧٠
ئاهـونالەی دەروون	١٧١
تۆڵە سەندن	١٧٢
بادەنۆشی	١٧٣
شێرەزای کوردم	١٧٤
دوچارم	١٧٥
دڵی خەم	١٧٦
خەراباتی	١٧٧
نامەیـەک بـۆ شـێخ	
محەممەدی خاڵ	١٧٨
نازانم خۆم چیم؟!	١٧٩
ن	
نازەنین	١٨٠
سەربازیی	١٨١
لەگەڵ زانین	١٨٣
هەرسێکمان	١٨٥
لەگەڵ بولبول	١٨٦
شێرانی مەکتەب	١٨٨
لەمەولا چی بکەم؟!	١٨٩
بۆ کچەکان	١٩٠
قانع و کەرەکەی	١٩٢
هەژاری	١٩٤
هۆنەری ئەم زەمانە	١٩٥
خۆمان یەکخەین	١٩٦
با تێبگەین!	١٩٧
سۆزی شەماڵ	١٩٩
جەژنی قوربان (١)	٢٠٠
پەرێشانی	٢٠١
ئیش کردن	٢٠٣
وەسیەت بەپێی رۆژگار	٢٠٤
نەخۆشم! چی بکەم؟	٢٠٦
جەژنی قوربان (٢)	٢٠٨
وەسیەتنامە	٢٠٩
قەلاچۆی دوژمن	٢١١
دەست پێوەگرتن	٢١٣
و	
شیعری تور	٢١٤
لەهاتنەوەی شێخی نەمردا	٢١٥
جەنگی بوریان	٢١٦
تێهەڵکێش	٢١٧
لاسایی کردنەوە	٢١٨
چۆن نەگریم؟	٢٢٠
برا خۆش بوو	٢٢١
ئەسپەکەم	٢٢٢
چاوت واپەرێشانە تەواو	٢٢٣
هـ	
مەریوان	٢٢٤
پێنج خشـتەکی لەسـەر	
شیعری کوردێک	٢٢٦

... بۆ چییە؟ ٢٢٨
پێنجخشتەکی ٢٢٩
موناجات ٢٣١
تێهەڵکێش ٢٣٣
چوار کەژی ساڵ ٢٣٤
چاوی یار ٢٤٠
نازداری ٢٤١
بێقەراری ٢٤٢
لە پێش چاوم ٢٤٣
پێنجخشتەکی لەسەر
شیعری حەمدی ساحبقەران ٢٤٤
لەسەر شیعری حەمدی
ساحبقەران ٢٤٩
سەبا ٢٥٣
با، پێشکەوین! ٢٥٤
نەورۆزنامە (١) ٢٥٥
بەهاری ٢٥٧
یاری من ٢٥٩
شۆخی جوان ٢٦٠
کوڵمی سوور ٢٦١
خەتای بێعیرفانییە ٢٦٢
پێنجخشتەکی ٢٦٣
ئیشی هونەر ٢٦٥
پیاڵەی مەی ٢٦٦
لەسەرمایە ٢٦٧
فیکری لوقمانی ٢٦٨
خوێندن ٢٦٩
گێرەشێوێن ٢٧٠
نیشتمانم ٢٧١
پێنجخشتەکی لەسەر
شیعری بێکەس ٢٧٢
پێنجخشتەکی لەسەر شیعری
ئەحمەد موختار جاف ٢٧٥
ئەم قەرنە ٢٧٧
قوربان ٢٧٩
وەتەن مژدە بێ ٢٨٠
لەئاهی من حەزەرکە ٢٨١
نەورۆزنامە (٢) ٢٨٢
پێنجخشتەکی لەسەر شیعری
حەمدی ساحبقەران ٢٨٤
خۆت بناسە ٢٨٨
پێنجخشتەکی لەسەر
شیعری (فەریق) ٢٨٩
جەژنەکەت چۆنە؟ ٢٩١
پێشکەش بە ئارامگای
شێخ مەحموودی نەمر ٢٩٢
چۆنیەتی ئەحوالم ٢٩٣
جەنگی دووەم ٢٩٤
بانگ ٢٩٥
لە بەندیخانەدا ٢٩٦
پێنجخشتەکی ٢٩٧
وزەی کۆنەپەرستی ٢٩٨
نەفست بە بەرزی بگرە ٢٩٩
پێنجخشتەکی بۆ پێکەنین ٣٠٠
پێنجخشتەکی لەسەر
شیعری مەلا ئەحمەد ٣٠٣
یەکێ بۆ وەرع و سیواکە ٣٠٥
پێنجخشتەکی ٣٠٦
ی
تێهەڵکێش لەگەڵ شیعری
حافزی شیرازیدا ٣٠٨
وەسیەت بۆ کوتەک ٣٠٩
خۆت بناسە ٣١٠
شانازی بە ئەدیبەوە ٣١١
پەرۆشی دڵ ٣١٢
سەرم ناوێ ٣١٣
پێنجخشتەکی لەسەر شیعری موفتی
پێنجوێنی ٣١٤
من و فلس ٣١٦
تێکۆشین بۆ دەرمان ٣١٧

دلداره‌که‌م کوانێ؟ ٣١٨
پێنج‌خشته‌کی له‌سه‌ر شیعری کوردێک ٣١٩
نه‌سیم ٣٢١
پێنج‌خشته‌کی له‌سه‌ر شیعری موفتی پێنجوێنی ٣٢٢
قانع و سه‌ری ٣٢٤
قانع و دڵی ٣٢٧
به‌رهه‌می ناوخۆ ٣٣٠
وه‌سفی ولاتم ٣٣٢
کوڕێکم ئه‌وێ، کوڕێکم ناوێ ٣٣٣
ره‌سمی سه‌رداری ٣٣٥
پێنج‌خشته‌کی ٣٣٦
پێنج‌خشته‌کی له‌سه‌ر شیعری خاتوو خورشید ٣٣٩
باخه‌وانی باخ ٣٤١
سه‌روای ئازاد ٣٤٢
ساقینامه ٣٤٣
ئازیز هیلاکم ٣٤٧
ماڵ به‌ش کردن له‌گه‌ڵ براکه‌م ٣٤٨
من و نان ٣٥١
ڕه‌شبه‌ڵه‌ک له جه‌ژنی لادێدا ٣٥٢
له باره‌ی به‌چکه شێخه‌کانه‌وه ٣٥٦
هه‌تیو له‌رۆژی جه‌ژنا ٣٥٧
سکالای نه‌سرین لای قانع ٣٥٨
قانع و شوان ٣٦١
ژیانی کچ ٣٦٤
شیعری بێ‌نوخته ٣٦٧
لای‌لایه ٣٦٨
ئاخ بۆ ته‌مه‌نی جوانی ٣٧٠
ده‌ردی دڵ لای یه‌زدان ٣٧٤
له‌گه‌ڵ داره‌که‌ی سه‌رکه‌ل ٣٧٥
له‌گه‌ڵ قه‌ڵه‌م ٣٧٧
چۆنیه‌تی نه‌خۆشینمان ٣٧٩
گۆرانی شیوه‌ن ٣٨٢
نه‌ونه‌مام ٣٨٤
به‌ری یه‌کێتی ٣٨٦
مازوو چنینی لادێ ٣٨٨
شیوه‌ن بۆ پیره‌مێردی شاعیر ٣٩٢
له‌گه‌ڵ گردی سه‌یوان ٣٩٥
له‌گه‌ڵ شاری خورماڵ ٣٩٩
خۆزگه‌ی قانع ٤٠٣
به‌هار ٤٠٦
ژن ماره برینمان ٤١١
یه‌ک دواندن ٤١٥
له‌گه‌ڵ گه‌نم ٤١٦
هاواری دایک ٤٢٠
قانع و گۆڕی موفتی پێنجوێنی ٤٢٣
وه‌سیه‌ت بۆ وریا ٤٢٦
کۆتری ئاشتی ٤٣٠
دلداری لادێ ٤٣١
شیوه‌ن ٤٤١
دوکتۆر فوئاد ٤٤٢
هه‌ندێ تیره و بنه‌ماڵه ٤٤٤
وته‌ی خه‌یاڵی له‌گه‌ڵ دارتوو ٤٤٧
له‌گه‌ڵ شاخی هه‌وراماندا ٤٥٤
ته‌ڵقینه‌که‌م ٤٥٧
ئێش و ئازار ٤٥٨
ده‌مه‌ته‌قێی (ن) و (س) ٤٦٠
هه‌ڵبژاردن ٤٦٢
شیوه‌نی ئاگراوی ٤٦٤
سنووره‌که‌م ٤٦٦
ئالاکه‌م ٤٦٨

خەونێک لە دەروونما	٤٦٩	گەشتێک لە بەهەشتا	٥١٥
کار کەناری میکایل	٤٧٣	ژنی دوو مێرد	٥٢١
کوشتوبر	٤٧٤	لەسەر گۆری فایەق زێوەر	٥٢٣
کۆچی دوایی (....ئاغا)	٤٧٦	ئەبوو عەلای معەری	٥٢٥
لادێی و بزن فرۆشتن و هەڵبژاردن	٤٧٧	من و بەخت	٥٢٧
هاورێی خراپ	٤٨٠	کورتەی بەسەرهاتی میری رەواندوز	٥٢٩
کۆلکە شێخێک و مەلەوانێک	٤٨٢	کور ئەبێ چۆن بێ؟!	٥٣٤
لەگەڵ تاوسی تانجیدا	٤٨٤	ئادەمیزاد وەکو گولالەیە	٥٣٦
وەسیەت (بۆ خەنجەر)	٤٨٦	چیرۆکی پشیلە و مشک	٥٣٧
باسی نۆکەری پیر	٤٨٨	سکالای دڵ	٥٤٣
تۆبە کردن	٤٩٠	نەتیجەی خۆهەڵکێشان پەشیمانییە	٥٤٥
دەستی یەک بگرن	٤٩٣	دوژمن بەخێوکردن	٥٤٧
شیوەن بۆ فایەق بێکەس	٤٩٤	خزمەتکاری خراپ	٥٤٩
کۆتر و راوچی	٤٩٦	گفتوگۆی دوو بولبول	٥٥١
فێڵبازی رێوی	٤٩٨	قانع و باز	٥٥٣
چی لە خاکدایە؟	٥٠١	جووتیار و گاجووتەکەی	٥٥٦
وێنەکەم	٥٠٣	سوودی گەران	٥٥٨
سەرگروشتەیەکی مێژوویی	٥٠٤	خۆت بگەورە مەگرە	٥٥٩
دۆستی بەئومێد	٥١٠	دڵی دایک	٥٦٠
راپەرین	٥١٢	قانع و لێفەکەی	٥٦٣
کەر و زەماوەند	٥١٣	تاکەشیعرەکان	٥٦٦
گلەیی لە یار	٥١٤	چوارینەکان	٥٨٠

وێنەی شاعیر

وێنەکـــەم هەڵـــبگرە کـــوردە بـــا ببـــێ بـــۆ یادگـــار
بـــا بمێنـــێ یادگـــارم پاشـــی خـــۆم بـــۆ ڕۆژگـــار
کوردە ئەم سەرمە سـەرێکە پڕ لـە سـەودای نیشـتمان
چاوەکـانم بـۆ کزیـی کوردانـە ئەشـکی دێتـە خـوار
ئەم دەمەم هەر ئەو دەمەس هـاواری هـۆزم پـێ ئـەکرد
گوێم هەرئەو دوو گوێیەیە ئەیبیست سەدای گریان و زار
دەسـتەکانم هـەر بـە ئاهـ و ناڵـەوە ئەمـدان لـە یـەک
گەهـ لە تەپلی سەرمەدان و گاهێ سـینەی پڕ جـەخار
پەنجەکەم ئـەو پەنجەیـە کاتـێ کـە پێنووسـی ئـەگرت
شیعری کوردیم پێ ئەنووسی هەر لە یـەک هـەتا هـەزار
دڵ هەر ئەو دەنکاڵە گۆشتەس دایمـە پـڕ بـوو لـە زووخ
جەرگەکەم چەشـنی کەبابـە بـۆ کـزیی کـوردی هـەژار
لاقـەکانم هەڵـگری لاشـەی زەبـوون و پـڕ خـەمم
یا بە شوێن نانا ئـەڕۆیین یـا لـە دەسـت دوژمـن فـیرار
قانعـا ئـەم دەردیسـەریە هـەر بـە تـەنیا تـۆ نـەبووی
ئیشـی هـەروا داخ و دەردەچـەرخی کـۆنی ڕۆژگـار

نەبوو ڕۆژێ لە کوردستان سەرۆکێ یاخۆ خەمخوارێ
هەمیشە بۆ ئەبێ کوردان بەڵا و ناسۆری لێ بارێ
ئەگەر مردم لەسەر قەبرم بنووسن تۆخوا یاران
شەهیدی عیشقی میللەت بووی کەچی نەتدی پەلامارێ

وتەیەک لە بارەی شاعیرەوە

سەرەتای وەرزی تاڵی ژیانی ئەم شاعیرە لە کۆتایی ساڵەکانی سەدەی نۆزدەیەمەوە، واتا لە ساڵی ١٨٩٨ی زاینییەوە دەست پێدەکات. دوای ئەوەی دەربەگەکانی ناوچەی مەریوان باوکی ئەم شاعیرەیان ئاوارە کرد و مڵک و ماڵیان داگیر کردن، بەدەم ئەو لێقەوماویەوە وەکوو منالی دەربەدەرێک لە ڕۆژی ١٥ی ئەیلولی هەمان ساڵدا لە ئاوایی ڕیشێن[1] لە بناری شارەزوور، لە دوای چواردە خوشک چاوی بەدنیا هەڵهێنا.

بەو حاڵەشەوە کلۆلی دەستی لە یەخەی نەکردەوە، لە تەمەنی ٤٠ ڕۆژیدا باوکی کۆچی دوایی دەکات و تازە پێڕەوکە دەبێ دایکیشی دەمرێ، مامەکانی نازی ناکێشن.

ئاخۆ منالە دەربەدەرێک، لەو تەمەنەدا چۆن ژیابێت؟!

تۆماری ژیانی ئەم منالە مەینەتدۆستە لە زەمینەیەکی دەربەدەری و پڕ لە کوێرەوەریەوە دەستی پێکرد، شەرم نییە ئەگەر بڵێین ڕۆژان لە ناو منالاندا و شەوان لەسەر تەنووران ژیانی بەسەر دەبرد. تا ماوەیەک ئینجا بەهۆی خزمێکی دووریانەوە کە ناوی ئاغا سەید حسێن و خەڵکی دێی چۆڕ بوو لە ناوچەی مەریوان پێ دەنێتە زەمینەی ژیانێکی‌ترەوە، ناوبراو دەیباتە لای خۆی و لە حوجرە دەینێتە بەر خوێندن، بەپێی نەریتی فەقێیەتی ئەو ڕۆژگارە لە سوختەییەوە دەست پێدەکات، بەر لەوەی بە تەواوی فێری خوێندنەوە و نووسین بێت جاروبار شیعری سەرزەنشتیی دائەنا و هەر ئەمەش بوو بە بنچینەی شاعیرێتی دوا ڕۆژی. کاتی بێ ئیشی خۆی بە خوێندنەوەی شیعر و بابەتی ئەدەبییەوە ئەبردە سەر، شیعر لەو کاتەدا شەوچەرەی کۆڕی شەوانە و

---

١. هەرچەندە لە هەندێک چاپەمەنی سەردەمی ژیانیا وا نووسراوە، لە دێی کەوڵۆس لە دایک بووە، بەڵام ئەوە بۆ مەبەستێکی تایبەتی بووە.

کەرەسەی ڕۆشنبیرکردنی جەماوەر دەبێ؛ بۆیە ئەمیش یەکێک دەبێ لە سەوداسەرەکانی بازاڕی شیعر. کە ئاگری یەکەمین شەڕی جیهانی گەیشتە ناوچەی مەریوان، لەبەر ئەوەی لایەنی ئاینی لە شەڕەکەدا بەهێز بوو، زۆربەی ڕۆشنبیرە ئاینییەکانی ئەو سەردەمەی ناوچەکە ڕاستەوخۆ تێکەڵاوی شەڕەکە بوون و خەڵکێکی زۆریان لەگەڵ خۆیان ڕاپێچی ناو شەڕەکە کرد. بێ ئەوەی کە لە ئیستراتیجیەتی شەڕەکە و لایەنە سیاسیەکانی و نیازی ئیمپریالیزم و مەبەستەکانی بگەن. ئەمیش یەکێک دەبێ لەو کۆمەڵە ڕۆشنبیرە ئاینیانەی ئەو سەردەمەی ناوچەکەیان و وەکوو یەکێک لەوان بەشداری شەڕەکە دەکات. لایەنی بە ئاین بۆیاخکراوی شەڕەکە گەلێک کار دەکاتە سەر ڕێبازی بیرکردنەوەی، بۆیە ئەو سەرەتا شیعرییەی کە لەسەر سەرزەنشتکاری دامەزرابوو بەجێی دێڵێ و ڕوو دەکاتە شیعری بابەتی ئاینی و خواپەرستی، هەر وەکوو لەم نموونەیەدا دەردەکەوێ:

یا موحەممەد لێوبەبار و دڵ بە بوریانم مەکە
ئەی ڕەئیسی هەر دوو دنیا! دیدە گریانم مەکە
دەستەئەژنۆ و چاوەڕێگەی دەستی یارانم مەکە
من کە ئالی تۆم، زەلیلی باری عوسیانم مەکە
غەیری قاپی ڕەئفەتت، بۆ کەس سەناخوانم مەکە!

کە شۆڕشی ئۆکتۆبری سۆشیالیستی بە پێچەوانەی نیاز و ئارەزووی ئیمپریالیزم تای کێشی سیاسی ئەنجامی شەڕەکەی بە بارودۆخێکی سەر بە قازانجی زۆربەی گەلانی ناوچەکە کێشایەوە، سەرەتای بیرکردنەوەیەکی نوێ لە ژیانی ڕۆشنبیریی شاعیردا سەری هەڵدا. دوای ئەوە جارێکی تر دەست دەکاتەوە بە خوێندن، ئینجا هەوای گەڕان بە ناو شارەکانی کوردستاندا دەبێتە خولیای، هەر بۆیە بۆ خوێندن سنە و سابلاخ و شنۆ و سەقز و هەولێر و کۆیە و کەرکووک و سلێمانی و بیارە گەڕاوە[1]، دوا قۆناغی خوێندنی دێنێتەوە مەریوان و ئینجا بە یەکجاری دەستی لێ هەڵدەگرێ.

لە سەرەتای لاویدا دوچاری نەخۆشی تەنگەنەفەسی (Asthma) دەبێ و تا دێت لێی زیاد دەکات و، لە ئەنجامدا هەر بەو ئازارەیش سەری نایەوە.

---

١ . لە هەندێک لەم شوێنانەدا کەمتر لە مانگێک و یان چەند ڕۆژێک ماوەتەوە.

ئەو ناکۆکیە خێڵەکیانەی نێوان بنەماڵەی شاعیر و دەرەبەگەکانی ناوچەی مەریوان، ماکێکی لەبیرنەچوونەوەی لـە دەروونی شـاعیردا خولـقاند، ڕۆژ لـە دوای ڕۆژ لـە نـاو جموجۆڵی فیکری شاعیردا زیادی دەکرد. ئەمە لە لایەک، لە سەرەتای بیستەکانیشـدا بەدواوە کە ناوبەناو هەواڵی پەیوەندی سیاسیانەی توندوتۆڵ و هاریکاری نێـوان کـۆڕ و کۆمەڵ و تاقمـە سیاسـیەکانی ئـەو سـەردەمەی کوردسـتانی تورکیـا و کەمالییـەکان دەگەیشت، بێئارامی خۆشـی شـاعیری دادەگـرت. دیسـانەوە لـە لایـەکی تریشـەوە سـەرکەوتنی شۆڕشـە مەزنەکـەی ئۆکتـۆبر و سـەرەتای بڵاوبوونـەوەی بیروبـاوەڕی پێشکەوتنخوازانەی دژ بە فاشیزم لە ناو توێژ و کۆمەڵە خوێندەوارەکاندا، ئەمانە هەموو زەمینەیەکی نیشتمانپەروەرانە و نەتەوایەتییانەیان خولـقاندبوو، وە پاشـگەزبوونەوەی کەمالیەکان بەرامبەر مەسەلەی کـورد و بـەرپابوونی شۆڕشـە ناوبـەناو پچـڕاو و یـەک لـەدوای یەکـەکانی کوردسـتانی تورکیـا (ئـاگریداخ) بیروبـاوەڕی زۆربـەی لاوە خوێندەوارەکانی خستە بەر مەودایەکی نەتەوایەتی و نیشتمانیانەی کاریگەر.

وا ڕێکـەوت بیروبـاوەڕی نەتەوایـەتی لـەو ناوچەیـەدا کـە پاشـکۆی ناوچـە پێشکەوتووەکانی کوردستان بوو کەوتە پێش بڵاوبوونەوەی مەودای فراوانی بیروباوەڕی سۆشیالیستی، وە ئەمەش زۆرتر بەهۆی هەندێک پیـاوە بـەناو ئاینییەکانـەوە بـوو کـە پڕوپاگاندەی ئەندێشـاوییان لـە دژی یـەکگـرتنی گـەلان و ڕێبـازی نێونەتـەوەیی ـ ئەنتەرناسیونالیزم ـ بڵاو دەکردەوە. هەروەها پڕوپاگەنـدەی هەرەوەزیـدار و دەسـتەی ئیمپریالیزم و کۆنەپەرستانی ناوخۆ و گرانی باری مەسەلەکە ماوەی ئەوەیان نەدا بیری سۆشیالیستییانە بە فراوانی بەرەو پێشتر بکەوێ. بەڵام مەسەلەی نەتەوایەتی لە بـواری سیاسی ئەو ڕۆژەدا، بووە هەوێنی هەموو پارچە نووسین و قسە و باسێکی نیشـتمانیانە. شاعیر و ڕۆشنبیر و مەلا و فەقێ و خوێندەوارە پێشکەوتووەکان حەزیان لە باس کردن و گێڕانەوەی بەسەرهاتی شەڕ و شۆڕ و سەرکەوتن بەسەر بەرەی ئیمپریالیزمدا دەکرد. لەم کاتەدا کە سەرەتای شاعیرێتی شاعیر بوو زۆر بە گورجی باری سـەرنج و شـێوەی ناوەڕۆکی شیعرەکانی لە دڵداری و ئاینییەوە گۆڕدران بۆ نیشتمانپـەروەرێتی. وەکـوو خۆی چەند جارێک باسی کردووە و لە پێشەکی دیوانە شیعرەکانی سەردەمی خۆیدا و لە چەند لایەکیتریشەوە لێی دواوە، کتێبێکی دەستنووسی فارسـی بـە نـاوی (وقـایع الاردلانی) دەست دەکەوێ کە باسی ڕاپەڕینـەکانی تـیرەی ئەردەڵانییـەکان دەکـات بەرامبەر بە داگیرکەران، ئەمەیش ئەوەنـدەی تـر کـار دەکاتـە سـەر دیـوی نـاوەوەی

دەروونی شاعیر و بەرهەمە شیعریەکانی. لێرەدا بە تەواوی قۆناغی شیعری دلداری بەجێ دەهێلێ کە ئەمە نموونەیەکی شیعری ئەو سەردەمەیەتی:

دیدەم نەونەمام، دیدەم نەونەمام — دیدە ڕاستەکەم، بالا نەونەمام
بۆچی ناپرسی لە حالی خولام؟ — هەتا قیامەت من هەر بە تەمام
دڵەی نازارت لە چی ڕەنجاوە؟ — گەرمە مەیلەکەی ئەوسات نەماوە؟
مەیلت بۆ ساردە بە قسەی بەدگۆ؟ — بە قسەی ڕەقیب مەمکە ڕەنجەڕۆ

وەیان:

مەسیح گەر بێتە سەر قەبرم بخوێنێ پێیئەلێم: لاچۆ
دڵم پێکراوی تیری غەمزە و پەیکانی موژگانە
ئەگەر تۆ نۆبەرەی ماچێکی لێوی خۆت بە من بەخشی
مەعابد چۆڵ ئەکەم بیللا، ئەچم بۆ کونجی مەیخانە

شاعیر دوای ئەو قۆناغە دەبێتە شاعیرێکی نەتەوایەتی و نیشتمانپەروەر، لە بواری نەتەوایەتی و نیشتمانیانەدا بەجەرگانە دەڵێ:

ئەی وەتەن! خۆ من بە ناحەق سەرکز و ئاوارە نیم
ڕۆڵەکەی خۆتم بە پاکی دوژمن و خوێنخوارە نیم
چونکە ڕۆڵەی کوردستانم، وەحشی و پەتیارە نیم
وا مەزانە! کەوتە ڕۆژی خۆی، وەها بێکارە نیم
سەیری مەغزی دوژمنت کە، تێکەڵی خوێناومە

یان وتوویتی:

قوربانیی ئەم خاکەیە، ئەم ڕۆحە لە بەرما
سۆزی دڵی پڕ دەردە، کە خولیایە لە سەرما
ئامادەیی مەیدانم و ئەم بەرگە کە پۆشیم
کفنە، نەوەکوو چاکەت و پانتۆڵە لە بەرما

هەر لە سەرەتای سیەکانەوە تا کۆتایی، دیاردەیەکی نەتەوایەتیانەی بە جەرگ لە ناو شیعرەکانی شاعیردا سەری هەڵداو جێگای خۆی کردەوە.

بڵاوکردنەوەی بیروباوەڕی سۆشیالیستیانە لە لایەن کاربەدەستانی حوکمی ئەو سەردەمەوە بەربەست کرابوو، بەڵام ئەوەندەی لە کەلەبەری نێوان دەزگاکانی پۆلیسەوە دەهاتە ناو کۆمەڵانی خەڵکەوە سوودی لێ وەردەگیرا و خەڵکی زۆرلێکراو و چەوساوەی ئاگادار دەکردەوە، لەو کاتەدا باس و بەسەرهاتی شۆڕشی ئۆکتۆبری سۆشیالیستی و ئامانج و لایەنە سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئابووری و نەتەوایەتییەکان بە زۆری بەسەر زارەکی باس دەکران، ئەمەش زەمینەیەکی وای خولقاندبوو کە هەر تاکە شتێک بە چەند جۆرێکی جیا لەیەک لێک بدرێنەوە بەڵام بە شێوەی گشتی وەکوو مەسەلەیەکی سیاسی زیندوو خەڵکی باسیان دەکرد و بە پیریەوە دەچوون. ئەم چوارینە شیعرەی خوارەوە نموونەی سەرەتای هەست کردنی شاعیرە بە ڕژێمی سۆشیالیستیوە. شاعیر لە شیعرەکانیدا پێش پێویستییەکانی سەردەمی خۆی کەوتووە و بەمجۆرە داوای یەکسانی کردووە:

با سیٚقات نەبێ خانوو و سەراکەت   پارەی قاتێکیان بدە بە براکەت
دەوڵەمەند مەڵێ هەولی بۆ خۆیە   نەبوونیی هەژار، نەبوونیی تۆیە

ناتوانین قۆناغەکانی بابەتی شیعری شاعیر لە سییەکاندا بە وردی دەستنیشان بکەین. تەنها ئەوەیە لەو ماوەیەدا شیعری هەمە بابەتی وتووە. دڵداری، نیشتمانی، کۆمەڵایەتی، نەتەوایەتی هەر وەکوو لە بواری کۆمەڵایەتیدا وتوویە:

پرچ و بەرماڵ و سیواک و ڕیش و کەشکۆڵ و عەبا
بۆ سواڵن، کەی ئەمە ئەسپابی ژین و حورمەتە؟!

وەیان وتوویتی:

دەستی مەردی توند لە ئەڵقەی کاسبی مەحکەمبکە
پوولێ ناکا هیممەتی پیرشالیار و کۆنەپۆش[1]

---

١. دوو ڕابەری ئایینی بەناوبانگن. لە هەورامان و ناوچەی شلێردا بوون.

بەهۆی دووهەمین شەڕی جیهانییەوە بیروباوەڕی پێشکەوتوانە لـە ولاتـدا پـەرەی سـەند و ئـەم پەرەسـەندنەش بـووە هـۆی زیـاتر هانـدانی شـاعیر لـە دژی ڕژێمـی دەربەگایەتی و کۆلۆنیالیزم. وەکوو وتمان ئەو ناکۆکیـە خێڵـەکیانەی نێـوان شـاعیر و چەند دەرەبەگێک گۆڕایە سەر شێوەی کێشەیەکی سیاسی دژ بـە تێکـڕای ڕژێمەکـە. هەرچەندە مەودای بیرکردنەوەی لە کێشەی نێوان خاوەنملک و ڕەعیەتەکان قوولـتر بوایەتەوە ئەوەندە هەڵوێسـتی بەرامبـەر تێکـڕای دەرەبەگایـەتی تونـدتر دەبـوو، لـەم قۆناغەدا شاعیر تێکەڵ بە ئەدەبی شۆڕشی نهێنی بوو، جەمسەری فیکری بـە ئـەدەبی شۆڕشگێڕانەوە جۆشی خوارد وەکوو وتوویە:

کـاکی مالـک پـێم بلـێ بـۆچی ئەمـە ئاییـنتـە
خـوێنمـژینی ژێردەسـەی بێدەسـەلاتان دینتـە
یەک قرۆشتدا بە ڕجعی تورک و تاپۆت گرتەدەس
تـا قیامـەت ئـەو قرۆشـە مایـەکاری ژینتـە

لەبـەر ئـەوەی کۆمەڵـگای کـوردەواری ئـەو سـەردەمە کۆمەڵـگایەکی ئـاینی و دەربەگایەتی بووە، سروشـتی کۆمەڵـگاکەمان لـە ولاتێکـی پیشەسـازی نـەچووە کـە دەسەلاتی سەرمایەداران خەڵکیان چەوساندبێتەوە بۆیە شیعرەکانی بـە زۆری لەگـەڵ جووتیاراندا دەدوێ و بەرهەڵستی دەربەگەکان دەکات.

وەکوو وتمان لە سەرتاپای سیەکانا شیعرەکانی شاعیر بە زۆری لـە نـاو کـەوانێکی نەتەوایەتیانە و نیشتمانیدا دەسووڕایەوە. خۆشەویستی بۆ خاک و گەلەکەی لە زۆربەی شیعرەکانی ئەو سەردەمەدا خۆی دەنوێنێ. لایەنە لە یەک نـەچووەکانی شـیعرەکانی شاعیر ئەوە دەگەیەنێ کە زادەی فیکری یـەک سـەردەم و پێویسـتی یـەک قۆنـاغ و بەرهەمی یەک ئـێش و ئـازار نـین. وە زۆربـەی شـیعرەکانی ئـەم قۆناغـەی ڕواڵـەتی چەرخێکی ئەدەبی نوێی پڕ لە سیاسەت نیشان دەدات. شاعیر باوەڕی بە یەکگـرتنی جەماوەر و سەرکەوتنی ڕژێمی سۆشیالیسـتی بـووە، بۆیـە بـەم جـۆرە ڕوو دەکاتـەوە دەربەگ و هەواڵی شۆڕشی نهێنی دەدا بە گوێیدا و دەڵێ:

گوێ گرە قانوونی سۆشیالیسـتی دەنگـی دایـەوە
ڕۆژی مــەرگت زۆر نزیکـە ئـەو دەنگـە یاسـینتە

نۆکەر و پێشخزمەت و کارەکەر و دایانەکەت
کەوتە ڕۆژی خۆی بزانە دوژمنی خوێنینتە
باخێ هێندە قایم و مەحکەم نەبووی من نەتگەمێ
دەستی ئیستعمارە هێز و کۆمەک و پەرژینتە

شاعیر دەرەبەگایەتی ـ وەکوو چینێک ـ بە دوژمنی سەربەستی گەل و پاشکەوانی داگیرکەر زانیوە، بەڵام بە شێوەی تاکەکەس پەیوەندی دۆستانە و ڕازونیازی لەگەڵ گەلێک دەرەبەگ و خاوەنملکدا هەبووە.

لە سەرەتای چلەکانەوە ـ بەتایبەتی لە ڕۆژگاری دووەمین شەڕی جیهانیدا ـ ڕێبازی سۆشیالیستی وەکوو دیاردەیەکی سیاسی زیندوو لە ناو شیعرەکانی شاعیردا دەرکەوت و سەری هەڵدا[١]، بەڵام شاعیر بەو شێوە ساکارییەی کە زۆربەی ڕۆشنبیرانی ئەو سەردەمە ـ بەتایبەتی لادێنشینەکان ـ لێی تێگەیشتوون، مامەڵەی لەگەڵ مەسەلەی سۆشیالیستیدا دەکرد و بەپێی حوکمی تێگەیشتنی لە مەسەلەکە ـ نەک بەو مانا و مەفهوومە فراوانە گشتییەی ئەمڕۆ لە ئارادایە ـ لە ناو کۆڕ و کۆمەڵە لادێنشینەکاندا سەربەخۆ باسی دەکرد. وە لەم ڕووەوە شیعرەکانی ئەو سەردەمەی زۆربەیان لەگەڵ جووتیار و کرێکار و شوانکارە و تەواوی لادێنشینەکاندا بێ پێچوپەنا دەدوێ و پەیوەندییەکی ڕیشەداری بە ناخی ژیان و باری کۆمەڵایەتی ئەو سەردەمەی گەلی کوردەوە هەیە، بۆیە داوای یەکگرتنی لێ کردوون کە ئەم شیعرانەی تەعبیر لە ژیانی خۆی و کۆمەڵەکەی و پێویستی یەکگرتنیان دەکات:

یەکگرن ئەیچینی جووتیار، یەکگرن   یەکگرن ڕۆڵەی کرێکار، یەکگرن

شاعیر لەو باوەڕەدا بووە کە لە وڵاتێکی فرەنەتەوەدا مومکن نابێ هەموو نەتەوەکانی ناو چوارچێوەی ئەو وڵاتە وەک یەک بژین و لە ڕووی یاسای کۆمەڵایەتییەوە یەکسان بن و ئابووری وڵات بە ئابووری هەموو نەتەوەکان و وەکوو یەک بدرێتە قەڵەم و وەکوو یەک سەربەستی سیاسییان بدرێتێ، بۆیە هەمیشە لە هەڵوێستی سیاسییانەی نەتەوە سەرەکییەکانی ئەو جۆرە وڵاتانە سڵەمیوەتەوە و لە شیعرەکانیدا ئەمەی بە لادێنشینەکان گەیاندووە. لە شیعرەکانیدا تاوانی ژێرکەوتنی هەموو ڕاپەڕینەکانی

١. شاعیر لە ویژدانی نەتەوەکەیەوە سەیری مەسەلە نێونەتەوەییەکانی کردووە.

نەتەوەی کوردی خستۆتە ئەستۆی کۆنەپەرستی ناوخۆ و سەرکردایەتی خێڵەکیانە یان تاکەکەسی و بەرەی ئیمپریالیزم، وە ئیمپریالیزمی هەمیشە بە دوژمنی ڕاپەڕینی گەلان داناوە. ڕاپەڕینەکانی کوردی هەرگیز بە ڕاپەڕین لە دژی نەتەوەکانی دراوسێی دانەناوە؛ بەڵکوو بەدژی ئەو ڕێژیمانەی داناوە کە حوکمیان تیا کردووە و بوونەتە داردەستی ئیمپریالیزم. لە بارەی ئاینەوە بە شێوەی گشتی خواپەرست بووە ئینجا بەو مەفهومە فراوانەی کە باس دەکرێ یان نەو، بەڵام هەندێک هەڵوێستی ئاینی لە وڵاتدا بە بەشێک لە کەرەسەی دەست بەسەر فیکری ئازادیخوازانەدا گرتن دائەنا. هەر لەبەر ئەمەش بووە حەزی لە مەلایەتی کردن نەکردووە، هەر وەکوو لەم شیعرەدا دەردەکەوێ:

لەبەر پەستی گەلی کوردە، کەوا بێگانە زاوامە
لەسەر ئەم هۆزە چەن ساڵە بەتەنیا هەوڵ و داوامە
بە خۆڕایی لە دەستی دا سەفای ئەم زێد و ماوامە
مەلایی و خوێندەواری خو و ڕەوشتی خۆم و باوامە
بەڵام، من ئارەزووی نان و ژیانی وەک مەلا ناکەم

هاتنە پێشەوەی بازاڕی دووەمین شەڕی جیهانی - وەکوو باسمان کرد - ناوەڕۆکێکی نوێی خستە ناو شیعرەکانی شاعیرەوە، شاعیر وەکوو زۆربەی ڕۆشنفیکرەکانی هاوچەرخی، لەو باوەڕەدا بوو کە دوای کۆتایی شەڕەکە بە قازانجی بەرەی گەلان و لەناو چوونی دەسەڵاتی ئەڵمانیای هیتلەری و نازیگەری لە جیهاندا مەسەلەی نەتەوە ژێردەستەکان بەلایەکدا دەخرێ و کوردیش وەکوو یەکێک لەو گەلە ژێردەستانە بە ئاواتی ڕزگاری خۆی دەگات. هەر وەکوو لەم شیعرەدا ئاوات و چاوەڕێیی شاعیر دەردەکەوێ:

کوردە! وەرە بنوارە دەوای دەردت لە کوێیە
هەر پەیڕەوی لینینە، دەوا و چاری نەخۆشین
نابی بە کەر و عەبدی هەموو بەگلەر و توججار
لۆرد نابێ بە باخات و، گەدا نابێ بە پەرژین
ماڵ و سەر و ڕۆحم بە فیدای ئاگری سوورە
ئەو ئاگرە پرجۆشە ئەکا ڕەجمی شەیاتین

چەن خۆشە کە ئەو ڕۆژە بڵێسەی گـڕی ئـاگر
وەک بەرقی غەزەب دێتودەچێ لێرەوە تا چین
تۆڵەی من و تۆ وەرئەگرێ کوردە لە چـەرچل
ئەو ڕۆژە کەوا خەتمی ئـەکا شۆڕشـی بـەرلین

بەڵام بە پێچەوانەوە هاتە دی، بەرەی گـەلانیش سـەرکەوت و کـەچی تونـدوتیژی سیاسی دژوار لە وڵاتی کوردەواریدا لە جاران خراپتر مایەوە.

لـە زۆربـەی شـیعرەکانیدا داوای هەڵـتەکاندنی ئـەو پەیوەندییـە کۆمەڵایەتیانـەی کردووە کـە لـە دەرەوەی وڵاتـەوە هێنـراون و لـەو بـاوەڕەدا بـووە کـە تـەنیا نەریتـە کۆمەڵایەتیە ڕەسەنەکانی ناوخۆ دەتـوانن خزمـەتی قـازانج و دەسـکەوتی نەتەوایـەتی زۆربەی خەڵکی کوردستان بکـەن، هـانی پیشـەکارەکانی داوە کـە بـەهێزی بەرهـەم هێنان ڕێ لە بازاڕ و بواری بەرهەم هێنان و دەسـت بەسـەراگرتنی بازرگـانێتی بێگانـە بگرن. بڕوای بە مەسـەلەی خێڵـەکیانە و عەشـیرەتگەری نـەبووە و داوای لـە خەڵـک کردووە لێی دوور بکەونەوە، هەر وەکوو لەم شیعرەدا بەدیارە:

بینێنە گۆڕی تارەوە ڕسـوومی عەشیرەتی
فەرقی مەخەن لە بەینی غەنیدا هەتا مزۆر

وە لە بارەی مەسەلەی ئافرەتەوە ئەوەنـدەی بـۆی کرابـێ و تـوانیبێتی لـە کـۆڕ و کۆمەڵەکاندا باسی سەربەسـتی ئـافرەتی کـردووە و داوای لـەناوبردنی دیـاردەی ئـەو بنچینە کۆمەڵایەتیانەی کردووە کە ئافرەتی کـوردەواری پابەنـدی پاشمـاوەی ڕژێمـی دەرەبەگایـەتی لـەناوچوو ماڵـە بـاوان کـردووە و چارنـەکردنی گیروگـرفتی ئـافرەتی کوردەواری لە ڕووی ڕۆشنبیری و کۆمەڵایەتی و ئابورییەوە بـە نیشـانەیەکی ترسـناک داناوە لە بەردەم ڕێبازی ڕاپەڕینی هاوچەرخانەی تێکڕای کۆمەڵـدا. وە داوای کـردووە ئافرەت لە هـەموو بارودۆخێکـدا لـە ڕووی تیـۆری و کـارکردن (پراکتیـک) و مافـەوە سەربەست بکرێ بۆ ئەوەی گۆڕانێکی ڕیشەیی لە ناخی کۆمەڵدا بەرپا بێت. دواخسـتن و بەدواکەوتوویی مانەوەی ئافرەتی بە ڕێبازێکی زیانبەخشانە و پێچەوانەی بیروباوەڕی شۆڕشـگێڕانە و دژی دیموکراتیانـە دانـاوە. لـە نـاوەڕۆکی شـیعرەکانیدا ئـەم وێنانـە

دەرئەکەون. زەوی بە ملکی جووتیار زانیوە، کارگەش هینی ئەو کەسەیە کاری تیا دەکات. هەر وەکوو وتوویە:

قەزای ئەو تۆزی گاگێرەی سەپانە
لە دووسەد قەسر و کۆشکی میر و خانان
قەزای ئەو داسە ئەوساوی کە تیژ بێ
لە دووسەد بڕنەوی دەسکاری ئەڵمان

وەیان وتوویە:

وەرن کاریگەرانم هەر وەکوو شێر
دەربێنن خەزێنەی لۆردی شاران
بە میزانی عەدالەت بەشبەشی کەن
چ فەرقێکی نەبێ سالار و گاوان
بڕژی ئەو بیرە تیژە ئەمیە دانا
کە ڕووخانی قەڵای فیرعەون و هامان

وەکوو وتمان ناکۆکی نێوان شاعیر و دەربەگایەتی لە خاڵێکی بچووکەوە دەستی پێکرد، بڵاو بوونەوەی بیروباوەڕی پێشکەوتوانەش ئەوەندەی‌تر مەسەلەکەی تیژ کردەوە تا گەیشتە ئەو ڕادەی بە شاعیرێکی دژی چینی دەرەبەگ و ڕژێمی دەرەبەگایەتی ناسرا. حەزی لە خوێندەواری کردووە و چەند کەسێکی لە ژیانیدا فێری نووسین و خوێندنەوە کردووە جگە لەو قوتابیانەی کە دەرسی پێ وتوون.

سەرانسەری چلەکان بە سەردەمی دەستێوەردانی سیاسی و سەرهەڵدانی دیاردەیەکی نوێی شۆڕشگێڕانە و ڕێبازی سۆشیالیستیانەی شیعرەکانی دادەنرێ. شاعیر ڕێبازی سۆشیالیستی بە بنچینەی چارەسەرکردنی هەموو گیروگرفتە نەتەوەیی و کۆمەلایەتی و ئابوورییەکانی کۆمەڵ داناوە.

بۆیە وتوویە:

هەڵگرن پاچ و بیل و قەڵەم — هەر لە ڕۆشنبیر هەتا شوان و سەپان
هەڵتەکێنن ئەم نیزامە بۆگەنە — دابڕێژن کۆشکی یەکسانی ژیان
ئەو دەمەش ڕۆڵەی پرۆلیتاری کورد — دەبنە ڕابەر بۆ ولاتی کوردستان

ئەو کێشە نەتەوایەتیەی کە شاعیر بڕوای پێی بوو، وەکوو فەلسەفەیەکی بونیادنەرانە سەیری دەکرد و بە حەتمیەتی قۆناغێکی فیکری دادەنا بۆیە وتوویە:

ئامادەیی مەیـدانم و ئـەم بەرگـە کـە پۆشـیم
کفنە، نە وەکوو چاکـەت و پانتۆڵـە لـە بـەرما

چەند جارێک لەسەر ئیشوکاری دەوڵـەت لابـراوە، بەشـداری کۆمـاری مـەهابادی کردووە، لەوێوە پارچە شیعرێکی بێنوختەی بە نامە بۆ خوالێخۆشبوو فایـەق بێکەسـی دۆستی ناردووە کە لە سەرەتاکەیدا دەڵێ:

کاکـە! سـەلامم لـە هاودڵـدارم — لە مام و کەس و گەورە و سەردارم
ئەلحمـــدولیلا ئـــالا هەڵـــکرا — مـاوەی دەردی دڵ ئەمرۆکـە درا

لە سەرەتای پەنجاکاندا دەستی کرد بە چاپ کردنی هەندێک لـە شـیعرەکانی بـە هاریکاری چەند دۆستێک لەوانە: مامۆستا عەلائـەدین سـەجادی و شـوکور مسـتەفا و کاک برایم ناوێک و... توانی پێنج بەند لە شیعرەکانی بە شێوەی دیوانی جیاـ جیـا و قەوارەی تایبەتی چاپ بکات، وەکوو گوڵاڵەی مەریوان، باخچەی کوردستان، چوارباخی پێنجوێن، شاخی هـەورامان، دەشـتی گـەرمیان... ڕووی لـە زۆر خـاوەنپـارە نـا کـە یارمەتی چاپ کردنی پاشماوەی شیعر و نووسـینەکانیتـری بکـەن؛ بـەڵام بەداخـەوە کەس یارمەتی نەدا. لە ژیانیدا نەفسبەرز بووە و هەر لەسەر ئەو نەفسبەرزیـەش بـووە کە زوو زوو لەسەر ئیش و کار لابراوە. لـە ژیانیـدا مامۆسـتای قوتابخانـەی ڕەسمـی و کرێکاری و مەلایی و جووتیاری و ئاشەوانی و فەرمانبەرێتی بچووک و وردەواڵەفرۆشی کردووە، بەڵام لە هەموویان زۆرتـر ئاشـەوان بـووە. لـە دێـی جافـەران و سێوسـێنانی قەرەداخ و دارۆخانی ناوچەی شلێری سـەر بەقـەزای پێنجـوێن مامۆسـتای قوتابخانـە بووە. لە سورداش و هەڵەبجە کاتب بووە لە دایەرەی تەموینداً. لە ناوچەی قەڵاچواڵان و ملەکەوە و ئاواییەکانی پشـتە و شـەمێران و دەربەنـدیخان و سەنگەسـەر کرێکـاری دایەرەی ئەشغاڵ و کشتوکاڵ بووە، لە بناری شارەزوور قۆڵچی دارستان و لە کەولۆس و سەرکان و ناڵپارێز ئاشەوان بووە. لە شارەزوور و ناوچەی مەریوان ناوبـەناو مەلایـەتی کردووە، لە سلێمانی و سیتەک و بانیبنۆک و سەیدسادق و نزارە و شیوەگوێزانی شلێر دەرسی کوردی و ئاینی لە قوتابخانە ڕەسمیەکاندا وتۆتەوە.

بنەماڵەکەیان بنەماڵەیەکی ئاینی و دەسەڵاتداری مامناوەندی بووە و باب و باپیری ئیرشادیان کردووە، بەڵام سەرەتای ژیانی ئەم و کۆتایی دەسەڵاتی بنەماڵەکەیان یەکانگیر بووبوو. باوکی لە ساداتی کابلی مەریوان و دایکی لە شێخەکانی کەولۆس بووە لە بناری شارەزوور.

لە سەرەتای سییەکان بەدواوە شیعرەکانی شاعیر وەکوو پێشرەوێکی ئەدەبی شانبەشانی ڕیزی پێشەوەی بزووتنەوەی نیشتمانی کورد ڕۆیشتووە.

لە ناوەڕاستی پەنجاکاندا لە نووسین و شیعردانان سارد بۆوە. لە کۆتایی پەنجاکاندا چەند جارێک تووشی ئاڵۆزی و نارەحەتی بووە. لەوانە بە حەپسی بردوویانە بۆ بەندیخانەی بەسرە و لەوێوە بۆ عەمارە و هێناویانەتەوە بۆ بەغدا.

لە ساڵی ١٩٦٠دا ماڵی لە شاری سلێمانی ئەبێ و لە بەندیخانەی سلێمانی وانەی کوردی نووسین بە بەندییەکان دەڵێتەوە، لە سەرەتای شەستەکان بەدواوە تووشی دڵشکاوی و ئازاری دەروون ئەبێ و ئەچێ بۆ ناوچەی شلێر لە قەزای پێنجوێن. لە سەرەتای ساڵی ١٩٦٣دا بەهۆی باری ئاڵۆزی ناوچەکەوە لەگەڵ دانیشتوانی چەند دێیەکدا ڕەو ئەکەن و ئەچنە ئەوبەر سنوورەوە، هەر ئەوشەوە لەوبەر سنوورەوە ئەیگرن و لەگەڵ وریای کوڕی ئەیانبەن بۆ بەندیخانەی قەجەر لە تاران و ماوەیەک لە بەندیخانە ئەیانهێڵنەوە، لە کاتی ئەو بەندییەدا نەخۆشییەکەی زۆری بۆ دێنێ و هیوابڕاوی ژیان ئەبێ و بەمجۆرە باسی بەندیخانەکەی دەکات:

ئاخرین ماڵی ژیانم کونجی بەندیخانەیە
ئەم کەلەپچە مەرهەمی زامی دڵی دێوانەیە

زۆر دەمێکە چاوەڕوانی زرزڕەی زنجیر ئەکەم
سەیری ئەم زنجیرە کەن وەک زێوەری شاهانەیە

بووکی ئازادیم ئەوێ خوێنم خەنەس بۆ دەستوپێی
حەڵقەحەڵقەی پێوەنم بۆ پلپلە و لەرزانەیە

گەرچی دوژمن وا ئەزانێ من بە دیلی لاڵ ئەبم
باش بزانێ کونجی زیندانم قوتابیخانەیە

بیری ئازادیم لە زیندانا فراوانتر ئەبێ
قوڕبەسەر ئەو دوژمنە هیوای بە بەندیخانەیە

گـرتن و لێـدان و کوشـتن عـامیلی ئازادییـه
تۆپ و شەستیر و کەلەپچە لام وەکوو ئەفسـانەیە
چـاوەڕوانی شۆڕشـێکم عالـەمێ ڕزگـار بکـا
میللەتم بـۆ ئـەو مەبەسـتە کـردەوەی شـێرانەیە
چەکی شۆڕشگێڕی من نووسین و بـیر و بـاوەڕە
ڕاپەڕینـە، هەڵـمەتە پـڕ نەعرەتـەی کوردانەیـە
گەر بە ئـازادی نـەژیم مـردن خەلاتـە بـۆ لەشـم
نۆکـەری و سـەردانەواندن کـاری نامەردانەیـە
قانعم ئەمـڕۆ لـە زینـدانا بـە ئـازادی ئـەژیم
سەدهەزار لەحنەت لەوەی وا نۆکـەری بێگانەیـە

که له بەندیخانەی قەجەر بەردەدرێت، دەگەڕێتەوە بۆ ناو ئەو بارە ئاڵـۆزەی تیایـدا دەرباز بووبوو. جارێکیتر دێتەوە ناوچـەی پێنجـوێن و لـە سـەرەتای بـەهاری سالـی ١٩٦٥دا به ماڵەوە لە دێی لەنگەدێ لە ناوچـەی شـلێر نیشـتەجێ دەبـێ، وە هـەر بـە هەمان نەخۆشی لە ١٩٦٥/٥/٧دا له تەمەنی ٦٧ ساڵیدا بەدەم گۆشـەگیرییەوە کـۆچی دوایی دەکات. تەرمەکەی لە گۆڕستانی شێخ ئەوڕەحمان کە گۆڕسـتانێکی بچووکـە و کەوتۆتە بەری ڕۆژئاوای دێی ناوبراوەوە نێژراوە. لە سـەر سـێ پارچـە بـەردی مەڕمـەڕ کورتەیەکی مێژووی ژیانی و ئەم چوارینە شیعرەی خۆی لەسەر نووسراوە:

نەبوو ڕۆژێ لە کوردستان سەرۆکێ یاخۆ خـەمخوارێ
هەمیشە بۆ ئەبێ کـوردان بـەلا و ناسـۆری لـێبـارێ؟
ئەگەر مـردم لەسـەر قـەبرم بنووسـن تـۆ خـوا یـاران
شەهیدی عیشقیمیللەت بووی، کەچی نەتدیپەلامارێ

گەلێک نووسـینی بـەچاپنەگەیشـتووی لـە سـەردەمی ژیـانی خۆیـدا فـەوتاوە و گەلێکیتریشی دوای خۆی لەناو چووە. لەوانە بەندی دووەمی پاشمەرگەکەی. جگە لە نوسین سێسەد فلس پارەی لە شوێن بەجێ ماوە.

بە ماڵەوە ئەم شوێنانە گەڕاوە:

دۆلاشی مەریوان، کانی‌سانان، کالی خواروو، کالی سەروو، نێ، کەولۆس، بانیبنۆک، نەوێ، جافەران، سێوسێنان، نەوتی، دارۆخان، وەلانە، بەرزنجە، سادەوا، پێنجوێن، بانە، نەنۆر، شیوەگوێزان، تەیمەز، هەڵەبجە، سورداش، بۆکان، مەهاباد، سەریاوەرە، قەلادزە، ناڵپارێز، سەرکان، شانەدەری، سلێمانی، کەرکووک، قەڵبەزە، سەیدسادق، نزارە، بناوەسووتە، لەنگەدێ.

لەپاش کۆچی دوایی، بەشی یەکەم لە شیعرەکانی کە ناوی گولاڵەی مەریوان بوو لە چاپ درایەوە، لەگەڵ بەشی یەکەمی پاشمەرگەکەی چاپ کرا، بۆ چاپی شیعرەکانی‌تری ڕوومان لە زۆر کەس و دەزگای خاوەن‌پیشەی ئەدەبی نا[1] کە بۆمان چاپ بکەن؛ بەلام بەداخەوە نەیان کرد و یارمەتیان نەداین. ساڵی ١٩٧٤ بەهۆی بەڕێز مامۆستا د. ئیحسان فوئادەوە بەڕێوەبەرێتی گشتی ڕۆشنبیری کوردی داوای زۆربەی شیعرەکانیان کرد و لە قەوارەیەکی مامناوەندیدا چاپیان کرد. ئەم کتێبەی ئێستا لەبەردەستدایە هەوڵێکی زۆری بۆ دراوە تاکوو کۆ کراوەتەوە و نووسراوەتەوە و بەچاپ گەیشتووە. بەو هیوایەی کەلەبەری خزمەتێکی ئەدەبی پڕ کردبێتەوە.

شاعیر زۆر حەزی لە سەیران و گەشت و ناو گوڵ و گوڵزار و سەوزایی کردووە، لە زستان بێزار بووە، هەمیشە شەیدای دیمەنی گوڵ و وەرزی بەهار و شنەی شەماڵ و دیمەنی ولاتی کوردستان بووە هەر وەکوو لەم شیعرەدا دەردەکەوێ:

ئەی‌وەتەن! باخچەی تەبیعیت کافیە بۆ جەننەتم
مەنزەرەی سوبحی جەمالت، شافیە بۆ میحنەتم
تۆ تەبیبی دەردی دلمی، بۆیە ڕوو لە سیححەتم
لا دەبا بۆنی وەنەوشەی چیمەنت سەد عیللەتم
لێوبەبار و دەستەئەژنۆ، سەرکزیی کوردانمە

پلە بە پلەی شیعرەکانی، ڕوخسار و ناخی ژیان و باری کۆمەلایەتی ئەو قۆناغانەی تیادا دیارە کە تیایدا ژیاوە و پیایاندا ڕۆیشتووە. ناوەڕۆکی شیعرەکانی ئاوێنەی واقیعی تالی ژیانی خۆی و کۆمەڵی کوردەواری هاوچەرخی خۆی نیشان دەدات. بەلام ڕوخساری تەکنیکی شیعرەکانی هەر لە ناو چوارچێوەی شیعری کلاسیکی و

---

[1]. بەڕێوەبەرایەتی خوێندنی کوردی و کۆڕی زانیاری کورد لە بەغدا.

کێشەکانی عەرووزدا ـ هەر وەکوو لەو سەردەمەدا باو بووە ـ دادەڕشت. **قانع** شاعیرێکی نەتەوەیی و تاڕادەیەک بەجەرگ بووە و بە تەنگ گەل و نیشتمانەکەیەوە بووە، هەژاری و دەستکورتی ئەم شاعیرە بەڵگەی نەفس بەرزێتی بووە، چونکە ئەگەر یەکێک ویستبێتی یارمەتی ژیانی بدات لێی وەرنەگرتووە. بۆیە لە شیعرێکدا وتوویە:

لە تۆزی ئاشەدا غەرقم لە تەوقی سەر هەتا ئەژنۆم

بەڵام چەند خۆشە ئەو تۆزە، کە هەر خۆم ئامێرم بۆ خۆم

نە ترسی ئەمری مافەوق و نە مەحکوومی بەراتی تۆم

لەسایەی زەحمەتی قاچ و سەر و شان و دەس و ئەستۆم

زۆرجار بە شەوان کۆڕ ئاسایی لە ماڵەکەیا کۆ دەبوونەوە و دەستی دەکرد بە خوێندنەوەی شیعری ساکارو لەڕوو کە داکۆکی لەسەر قازانجی جووتیارەکان دەکرد. ئەو شیعرانەی کە دەچوون بەگژ دەرەبەگایەتیدا لە کۆڕی شەوانە و دانیشتنی مزگەوت و بەربەڕۆچکەکاندا بۆ خەڵکە هەژارەکانی دەخوێندەوە. زۆربەی شیعری ئەو شاعیرانەی کردووە بە پێنجخشتەکی کە پەیوەندی فیکری و ئایدیۆلۆژی لەگەڵیاندا بووە. کردەوەکانی بە ڕێبازی فیکریی خۆیدا دەڕۆیشتن.

هیوادارم بەم پێشەکیە تا ڕادەیەک شاعیرم بە خوێنەران ناساندبێ و بە لە چاپدانی شیعرەکانیشی کارێکی بەکەڵکم کردبێ.

بورهان قانع-١٩٧٩

نامە گۆڕینەوە بە شیعر

پرسیارێکی مێژوویی، لە پایەبەرز موحەممەد ئەمین زەکی‌بەگ

قانع/ ژین/ ژمارە ٥٨٤ی ساڵی ١٩٣٩

ماموستای زانا سەرچاوەی عیرفان
تەئریخنووسەکەی خاکی کوردستان
یاخوا هەر بژیت تا دێر زەمانە
بۆ خزمەت کردن ئەم کوردستانە
ئەجدادی خۆمان نەبوو لە بیرمان
نەمانئەزانی باو و باپیرمان
زیندووت کردەوە حاڵ و ئەحواڵمان
هاتینە ڕیزی دراوسێ ماڵمان
گشت کەس ئەزانێ کە کوڕی کێیە
باو و باپیری خەڵکی کام دێیە
ئێستەش بەندەی خۆت لە قەرەداغم
بۆ دیتن ئاسار دڵ پڕ لە داغم
هەیکەلی گەورە لە دەربەند گەورە
نازانین شەرحی حاڵی چ دەورە
ئایا ئەم پیاوە کوردستانییە؟
یاخۆ عیسەوی یا عیبرانییە
مەمنوونی لوتفین بۆمان مەعلووم کەیت
ئەم گرێ زلە لە دڵمان لابەیت

وەلام: وەلامی پایەبەرز ئەمین زەکی‌بەگ ژین ژمارە ٥٨٧ لە ٢٨ی تشرینی دووەمی ١٩٣٩

لــە ڕۆژنامــەی ژیــن لــە ســێی ڕەمــەزان
هەشت شیعرم[1] بینی زۆر شیرین و جــوان
پێنج شــیعری ئـەوەڵ شایسـتەی شــوکرە
سـێ شــیعری دوایــیش پرسـینی فیکـرە
ئەڵــێن: هەیکــەلی دەربەنــدی گــەورە
نـــازانین چییـــە و هـــینی چ دەورە
عولــەمای ئاســـار بـــۆ ئـــەو تیمســـالە
ئەڵـــێن پاشمـــاوەی چەنـــد هـــەزار ساڵـــە
قـــرالی ئاکـــاد نـــارام‌ســـین ناوێـــک
چــل‌وحــەوت عەســرە هەڵســا بــە تاوێــک
بـــۆ شـــەڕ هاتـــە ســـەر لۆلـــۆ و گۆتـــوو
لـــە قەرەداغـــدا داوا گـــەرم بـــوو
لــە دوای شــەڕ لۆلــۆ و گۆتــوو ئەشــکێنێ
مـــەلیک‌ســـاتونی دەرئەپـــەڕێنێ
باسـی ئـەو شـەڕە و ئـەو بگـرە و بـەردە
نووسـراوە یـەک‌یـەک لەسـەر ئـەو بـەردە
چـــەکی ئـــەو حەلـــە تـــیر و کەوانـــە
لـــە لای هەیکەلـــدا دیـــارە نیشـــانە
وەک دار تاشـــیان ئـــەو شـــاخە گـــەورە
کردیان بـە تیمسـال لـە دەربەنـد گـەورە
لە دوای سی عەسـرێک ساسـانی هـاتوون
زۆر تیمسالیان بـوو، بـە دەسـتەلات بـوون

---

١. شیعرەکەی مامۆستا قانع نۆ بەیتە کەچی بە هەڵە هەشت بەیت هاتووە.

دەمەتەقێی شیعری لە نێوان **قانع** و گەلێک لە شاعیرەکانی هاوچەرخی خۆیا بووە و تەنانەت هەندێکیشیانی نەدیبوو، بۆ نموونە مەدهۆشی شاعیر بەرلەوەی **قانع** ببینێ لە ڕۆژنامەی ژیندا لە سلێمانی ئەم شیعرە بڵاو دەکاتەوە:

بیستبووم **قانع** هەیە و شاعیرە　　فەیلەسوفێکی زانا و ماهیرە
هەر کەشکۆڵێکم ئەکەوتە بەرچاو　　یا، گۆڤارێکم ئەدی ناوبەناو
بە شیعری **قانع** ڕەنگین کرابوو　　لای هەموو کەسێ تەحسین کرابوو
گەلێ شیعریشیم لای خۆم نووسیبوو　　زۆرم لاجوان بوو، خۆیشم نەدیبوو
هەر ئەموت خۆزگە ئەم شەمامەیە　　بۆنی وا خۆشە ڕەنگی کامەیە؟
بەرێکەوت وابوو، خۆی هات بەوێدا　　بە بێ‌تاقەتی ئەڕۆی بە ڕێدا
وتیان: ئەوەتا، مژدەمان بەرێ　　منیش سەرێکم کێشایە دەرێ
کە دیم، زەلامێک زەبەلاح و بەرز　　چلکن خواروخێچ وەک سێوی‌بن‌عەرز
گڕی تێ‌بەردەی بۆسۆی لێ نایە　　زۆر پەشیمانم، خۆزگە نەمدیایە
درۆ بۆ بکەم! قسەی ڕاس خۆشە　　کە دیم وامزانی دەمارفرۆشە
تێرتێر پێکەنیم بەم سینەمایە　　وتم چۆن شاعیر ئاوا ئاوایە؟
ئەم هۆنراوانە هی ئەم پیاوەیە　　ڕاستە کە خەزنەش لە کەلاوەیە!!
هاوڕێیەکی خۆم لێم هاتە پێشێ　　وەختەبوو گوێچکەم لەبن دەرکێشێ
وتی: هەی نەفام! دەمی خۆت بگرە　　ڕەخنە لە سیمای شاعیران مەگرە
شاعیر کەی لەمە چاکتر ژیاوە؟　　نابینی پاکی بە خەم فەوتاوە

پیرەمێردی ڕۆژنامەنووسیش ئەم تاکە دێڕە شیعرەی لە کۆتاییەکەیەوە نووسیبوو:

ڕەخنە لە کاری خوایی مەگرە　　بۆچی پیرەمێرد لەو پۆشتەترە؟

وەلام:

قانعیش بەم شیعرانە وەلامی دەداتەوە:

برای خۆشەویست یاری نەدیدەم
شاعیری بەرزی زۆر پەسەندیدەم
لە برادەران بۆ منت پرسیبوو
لە ناو گۆڤارا شیعرت نووسیبوو

منت نەدیبوو، کە ئایا چۆنم
پێت نەزانیبوو کە کەولەکۆنم
نووسیبووت، هەرگیز بۆسۆی لێ نایە
زۆر پەشیمانم خۆزگە نەمدیایە!
بەلێ، ڕاست ئەکەی هەمیشە ڕووتم
چلکن و پلکن وەک مەلکەمووتم
هەتا شاعیری کوردستانت بم
دەبێ هەر شڕ و شیتالانت بم
بۆچی براگیان هەر فاسۆن پیاوە؟
قۆندەرەی تازە خاوەنی ناوە؟
کراس و کەوا خادمی هۆزە؟
مێزەری زلە هۆی بەرزی کۆزە؟
برای شیرینم! خۆ تۆش شاعیری
زیرەک و زانا تەواو ماهیری
مادامێک کە خۆت گەوهەرفرۆشی
بۆ کزیی شاعیر بۆچ تێئەکۆشی؟
شاعیر وەک دەهۆڵ لە دوور دەنگخۆشن
لە نزیکەوە دارێکی بۆشن
باوەجود ڕووتی هیچ عەیبی نییە
کە پارە نەبوو، دەسەلات چییە؟
پارە بە جۆرێک دێتە دەس ئینسان
شاعیر ئەو پارە ئەکا بە سندان
شاعیر بۆ پارە هیچ ناکا پەلە
ئارەزووی شاعیر هەر بەرزیی گەلە
کام شاعیرت دی دەس و چاو پاک بوو؟
لیباسی بەری فاسۆنی چاک بوو؟

سەعدی فەیلەسووف تەواو دنیا بوو
مامۆسای هەموو شاهـ و گەدا بوو
بە پێخاوسی لەم ماڵ بۆ ئەو ماڵ
ئەسووڕایەوە، سا بە هەر ئەحواڵ
هیچ کەسێک نەیوت بۆچ سەعدی ڕووتە
بۆچی ناشیرین وەک مەڵکەمووتە
ئیتر با بەس بێ برای شیرینم
منیش هەر ئەڵێم: یاخوا نەتبینم!

***

جەژنە پیرۆزە[1]

جەژنت پیرۆز بێ، بە گیپەی کولاو
بە گۆشتی قەلەو، بە هەڵمی پلاو
هێند تامەزرۆ بووین، ئێمەی دوورەچێشت
هێشتا نەکولابوو، دەنکمان نەهێشت

وەلام:

لە تۆش پیرۆز بێ برای کرێکار
چێشتم نەدیوە نە پار نە پێرار
هێندە بزانە کاکی خاوەن چێشت
لە دنیا دەرچوو بۆ ئێمەی جێهێشت[2]

---

١. ئەم شیعرە هی مامۆستا هەژارە و لە بۆ کوردستاندا ئاوا هاتووە:
قانعی شاعیر پێش جەژنێک هەڵیپێچام دوو بەیتی جێژنە پیرۆزەی بۆ بنووسم تا لە کارتێکدا چاپی کا و بیفرۆشێ، منیش ئەم دوو بەیتەم نووسی:

جەژنت پیرۆز بێ کوردی زگ قوپاو دەرخۆنە لاچێ، دەرکەوێ پلاو
هێندە تامەزرۆ بووین ئێمەیدوورەچێشت هێشتا نەکولابوو، دەنکمان نەهێشت

٢. لە دەستنووسێکدا لای کاک موحەممەدی مەلا کەریم بەمجۆرە دەستمان کەوت:
ئەو کەسەی ئێمەی بەم دەردە گەیان لە دنیا دەرچوو تۆپەکەی تەقان

قانعم ئەسپی خەیاڵم چەندێ‌تر سەرگەرم ئەبێ
مشتەری ئەشعارەکانم قەڕنێ‌تر بێ‌شـەرم ئەبێ

چەند سەرگوروشتەیەکی شاعیر

ــ **قـانع** ڕووخـۆش و نوکتەپـەزێر و قسـەلەڕوو بـووە. لـە هـەر کـۆڕ و کۆمـەڵ و کۆبوونەوەیەکدا بەشداری کردبێت بـە زوویی دەرکـەوتووە و ناسـراوە، کردەوەکـانی و قسەکانی سەرنج ڕاکێش بوون. ئێستا لەم بەشەدا هەندێک بەسەرهاتی بچووکی بـاس دەکەین کە پەیوەندی بە واقیعی ژیانیەوە هەیە:

ـ **قانع** منال دەبێ و بێ دایک و باوک شـەوانە لەسـەر تـەنووران ڕۆژی دەکـردەوە، لەگەڵ کۆمەڵێک منالی وەک خۆی لە کۆلانێکا لە دێی دۆلاش کە نیشتەجێی بـاب و باپیری دەبێ، یاری دەکات. ئاغا سەید حسێنی خەلکی چۆڕ بەوێدا بە سواری دەڕوات و ئەسپەکەی پێ بە خانۆچکەی منالەکانا دەنێ و دەیڕووخێنێ. **قانع** دەست دەکات بە گریان. پیاوێکی بەسالاچوو کە لەبن دیوارەکەدا دانیشتوو دەبێ، بە ئاغا سـەید حسـێن دەلێ: ئەو منالەی دەگری موحەممەدی کوڕی شێخ قادری شێخ سـەعیدی دۆلاشـە. ئاغا سەید حسێن دادەچلەکێ و دەلێ بۆچی بەم شـێوەیە وەکـوو بێکەسـێک دەژی. پیاوە پیرەکە دەلێ: پاش لێقەومانیان بەدەست دەربەگەکانـەوە ڕایـان کـردە بنـاری شارەزوور، کە شێخ قادر عەمری خوای کرد ئەمیش بە بێکەسی هێنایانەوە بۆ دۆلاش و مامەکانیشی نازی ناکێشن. ئەویش دەلێ: بەرزی کەرەوە و بیدە دەستم. لـە کـابرای وەردەگرێ و بە سواری دەیباتەوە بۆ دێی چۆڕ هەر لە ناوچەی مـەریوان. ئینجـا **قـانع** خۆی ئەیگێڕایەوە و دەیووت: لەبیرم دێ ئاغا سەیدحسێن بە دەستی خـۆی بـە ئـاو و سابوون لە ناو تەشتێکدا شۆردمی و دەستێ جلی تازەی منالانەیان بۆ هێنام کردمە بەر و زۆری پێ نەچوو لای مەلا لە قوتابخانە دایانانم. ئەمە بوو بـە سـەرەتای فەقێیـەتی و خوێندەواریم و تەنانەت لە شیعرێکدا وتوویە:

هەزار ڕەحمەت لە ئارامگاهی بەرزی سـەیدی چـۆڕی

کە منداڵ بووم بە لوتفی خۆی مەساری ژینمی گۆڕی

ـ **قانع** بە فەقێیـەتی سـەرێک لـە مـەریوان دەداتـەوە و دەچێتـە دیـاری کـەلاوە ڕووخاوەکـانی دێـی دۆلاش لەسـەر بـەردێک دادەنیشـێ و هەناسـەیەکی سـارد هەڵدەکێشێ و دەڵێ:

ئەگەرچی پەرتەوازەی ئەم دیَارەم   خڕیداری دۆلاشـی مەهـڕوخانم[1]

یان هەر بەو هەناسەساردییەوە دەڵێت:

وەتەن![2] خاکت بە موژگـانم ئەکێڵـم   لەبەر تەحسیلی عیلمە جێت ئەهێڵم

وەیان کە ستایشی گوێزەبەیخان[3] دەکات دەڵێ:

ئەگەر زاهید دڵـی زەوقـی تیایـە   دەبا بێتە نیسـاری گوێزەبـەیخان
کە دۆلاشم هەموو بوو بە کـەلاوە   چ زەوقی تیا نەما، خاکی مەریوان

لە کاتێکدا لە شاری کۆیە فەقێ دەبێ بیری ناوچەی مەریوان دەکاتەوە دەڵێ:

مەریوان فیکر و هۆشم هـەر بە تۆیە   دەروون ڕێش و سەراسیمەم لە کۆیە

ـ لەگەڵ مامۆستا مەلا عەبدولکـەریمی مودەڕیسـدا دۆسـتایەتیەکی زۆر بـەتینیان دەبێ، لە سەرەتای شەستەکاندا دەبێ، فەقێ تایەر ناوێکی خزمی **قانع** دێـت بـۆ لای و داوای لێدەکات نامەیەک بۆ مامۆستا مەلا عەبدولکەریم بنووسێ بەڵکوو لە حوجرەکەی مزگەوتی گەیلانی لە بەغـدا وەری بگـرن و بخوێنـێ. ئـەویش ئـەم چوارینـە شـیعرە فارسیەی سەعدی وەکوو لای خوارەوە دەگۆڕێ و بـۆ مامۆسـتا مـەلا عەبدولکـەریمی دەنێرێ:

---

١. بە مانای مەریوانە.
٢. مەبەستی لە مەریوان بووە.
٣. هاوینەهەوارگەیەکی سروشتییە کەوتۆتە پشت ئاوایی دۆلاشەوە.

ای کریمی کە از خزانەی علم — گبر و ترسا وظیفەخور داری
طاهر ما کجا کنی محروم — تو کە با یابەها نظر داری

- ڕۆژێکیان ڕێی دەکەوێتە تەکیەی شێخێک لە ناوچەی شلێر، لەو کاتەدا شەکر و چا دەگمەن دەبێ، شێخەکە بە **قانع** دەڵێ: بە زمانی ئێمەوە کاغەزێک بۆ خان بنووسە لە دارۆخان، بەڵکوو نەختێک شەکر و چا بۆ تەکیە بنێرێ. ئەمیش ئەم چوارینە شیعرەی سەعدی هەر بە فارسی دەگۆڕێتە سەر باسەکەی خۆیان.

روی بر داروخان و می گویم — هر سحرگاه کە باد می آید
ای کە صندوق قند و چا داری — هیچت از بندە یاد می آید

- ماڵی لە دێی کەولۆس دەبێ ئەچێ بۆ دیدەنی مەلایەکی برادەری بۆ هەوار موبارەکی لێ‌کردنی. تەنها سەگێکی دەبێ، بەدیاری دەیبات بۆ مەلاکەی هاوڕێی. هاوڕێکەی زۆر سەری سووڕ دەمێنێ و لێی دەپرسێ ئەم سەگەت بۆچی هێناوە؟ ئەویش دەڵێ لەبەر دوو هۆ: یەکەم هیچ نەبوو بەدیاری بۆت بهێنم و دووهەمیش ئەم سەگە نان دەخوات منیش نانم نییە بیدەمێ!

- بە ڕێبواری ڕێی دەکەوێتە دێیەک، زستان دەبێ شەو لە مزگەوتی دێکە دەمێنێتەوە، گەلێک گوێ لە قسەی دانیشتوانی مزگەوتەکە دەگرێ. مەلای دێکە قسە بۆ خەڵک دەکات دەڵێ: هەرکەس بە ئانقەست چڵە پووشێک لەسەر خەرمانی یەکێکی‌تر هەڵبگرێ یان بەبێ پرسی خاوەنەکەی بیکات بە ژێر دیانیا لە قیامەتدا حەفتا هەزار ساڵ لە ئاگردا دەیسووتێنن. **قانعیش** خۆی پێ ناگیرێ دێتە وەلام:

(مامۆستا لەسەر چڵێک پووش حەفتاهەزار ساڵ زۆرە)

- خزمێکی شاعیر کچێکی خۆی دەدات بە مەلای دێکەیان کە مەلاکە زۆر بە تەمەن گەورە دەبێ. **قانع** بە خزمەکەی دەڵێ: بۆچی ئەمەت کرد؟ ئەویش دەڵێ: لەبەر ئەوەی کوڕەکەم بکات بە خۆی. واتا کوڕەکەم وەکوو خۆی فێری خوێندەواری بکا. ئەمیش دەڵێ: پەلەت نەکردایە، هەر کات کوڕەکەت گەورە بوو، ئەبوو بە خۆی!! واتا ئەبوو بە مەلاکە.

بەو مانایە گوایە جیاوازی نێوان کوڕە نەخوێندەوارەکە و مەلاکە تەنها گەورەیی تەمەنە.

- کۆمەڵێک لە دۆست و برادەرانی **قانع** پێی دەڵێن دووکانداری بکات ئەویش دەڵێ:

ئەگەر خوا بزانێ دووکانی کلاوفرۆشتنم هەیە ئادەمیزاد بەبێ سەر دروست دەکات.

- مەلای دێی نەوێ دەبێ لە بناری شارەزوور، لەو کاتەدا هەرکەس بەرازێکی بکوشتایە گوێچکەکانی بۆ بەلگەیَ ڕاستی ببردایە بۆ لای مدیری ناحیە بەرامبەر بە گوێچکەی هەر بەرازێک چارەکە دینارێکی وەردەگرت. ئەویش ڕۆژێکیان دەچێ بۆ لای ناوچەداری مدیری ناحیەی خورماڵ لە شارەزوور چەن گوێچکە بەرازێک لە ناو دەسەسرێکدا لەسەر مێزەکەی دادەنێ و مدیریش تەماشایەکی سەر و سیمای دەکات، دەبینێ مێزەری سپی و پشتێنی سەوز- کە نیشانەی شێخیەتیە - سەری سووڕ دەمێنێ کە چۆن ئەم مەلایە دەست لە گوێچکە بەرازەوە دەدات کە بە پێی فەرمانی شەریعەتی ئیسلام گلاوە؟! لێی دەپرسێ ئەمە چییە؟ ئەویش دەڵێ ئەمانە گوێچکە بەرازن هێناومن بۆ ئێوە پارەکەم بدەنێ، مدیرەکە پێی دەڵێ تۆ مەلای و شێخیشی چۆن ڕاوە بەرازت کردووە و بەرازت کوشتووە؟ **قانعیش** پێی دەڵێ قوربان خۆم ڕاوم نەکردوون. من مەلای دێکەم خەلکی ئاوایی ڕاویان کردووە، ئەو گوێچکە گەورەیەیان لەجیاتی سەرفیترە وەرم گرتووە و، ئەو ناونجیەیان لەجیاتی سەرقەڵەمدانەی دوعا و ئەو بچووکەشیان مردووشۆرانەیە. مدیرەکە دەمودەس دەزانێ ئەمە هەبێ و نەبێ قانیعی شاعیرە.

- نەخۆش دەبێ لە خەستەخانە دوکتۆر پێی دەڵێ نابێ بە هیچ جۆرێ جگەرە بکێشێ، چەند جارێک دوکتۆر سەری لێدەدا هەموو جار دەبینێ هەر خەریکی جگەرە کێشانە، ئینجا دوکتۆرەکە پێی دەڵێ: مامۆستا تکات لێدەکەم وەکوو ناتوانی جگەرە نەکێشی، بۆ ئەوەی زیان بە تەندروستیت نەگات کە دووکەڵەکە هەڵدەمژیتە ناو دەمت قووتی مەدە، لە دەمتەوە بیکەرەوە دەرەوە. ئەویش بە دوکتۆرەکە دەڵێ منیش تکایەکم هەیە، جەنابیشت کە نان دەخۆی دوای ئەوەی پارووەکەت بە تەواوی جوو قووتی مەدە، تفی کەرەوە.

- بۆ ئەوەی ئەو لایەنە خورافیاتانەی تێکەڵ بە ئاینی ئیسلام بوون کەمیان بکاتەوە ڕۆژێکیان لە دێیەکی مەریوانەوە دەچێ بۆ دێیەکیتر و سواری گایەک دەبێ، چەند جارێک دەکەوێتە خوارەوە، کە نزیک ئاوایی دەبێتەوە دەیناسن دەچن بە پیریەوە و پێی دەڵێن: مامۆستا بۆچی ڕات نەسپارد ولاخێکت بۆ بنێرین سواری ببی و ئیتر

ئەوەندە لە سواری ئەم گایە نەکەویتە خوارەوە، ئەویش دەڵێ: مەبەست ئەوە نییە بە سواری بێم یان نە! بەڵام ئاخۆ ئەم گایە لەم دنیایەدا و لەم ئاواییەی خۆمانە و لەم ڕێگا پان و پۆڕەدا ئەمە حاڵی بێ، ئاخۆ سبەینێ لەسەر پردی سیراتدا چی بکات؟

ـ لە ساڵی ١٩٥٦ دەچێ بۆ دەربەندیخان، لەو کاتەدا چەند کۆمپانیایەک خەریکی بەستەکەی دەربەندیخان دەبن، مامۆستا کەریم زەندی هاوڕێی لەو کاتەدا ئەفسەری کارگوزار و پەیوەندی یەکێک لە کۆمپانیاکان دەبێ، ئەمیش لە پارچە کاغەزێکی بچکۆلەدا تەنیا ئەم ڕستەیەی بۆ دەنووسێ:

(یا کەریمی کارساز مەدەدێ)

مامۆستا زەندی دەمودەس دێت بۆ لای و تێدەگات بە شوێن ئیشا دەگەڕێ دەیکا بە پاسەوانی بلدۆزەرێکی شکاو بە ڕۆژانەیەکی باش.

ـ **قانع** لە دێیەک مەلا دەبێ و کۆمەڵێک کۆلکە فەقێی دەبێ، ڕۆژێکیان فەقێکانی پێی دەڵێن دوعای دەمبەستی گورگمان فێر کە، ئەمیش ئەم دوو دێڕە شیعرەیان پێ ڕەوان دەکا:

ئادانە، دانە، دانە ‌‌ ‌ ‌ گورگیش سەگی هەردانە
بە گالۆک و بە گۆچان ‌ ‌ ‌ ‌ دەم گورگ‌بەسین لە حەیوان

فەقێکان ئەمە لای خەڵکی ئاوایی ئاشکرا دەکەن و خەڵکەکە لەسەر ئەمە لێی زویر دەبن گوایە گاڵتەی بە دوعای دەمبەستی گورگ کردووە.

ـ برادەرێکی بە تەڵاق سوێند دەخوات پێی دەڵێ: تۆ هەرگیز نابیتە خاوەنی دوو دینار پارەی خۆت، ماوەیەکی بەسەردا تێ دەپەڕێ، ڕۆژێکیان لە ئۆتۆمۆبێلێکدا بەناو بازاڕە بچکۆلەکەی سەید سادقدا تێدەپەڕن، چوار دیناری پێ دەبێ لە ناکاو چاوی بە کوڕی برادەرەکەی دەکەوێ بە شۆفێرەکە دەڵێ: زەحمەت نەبێ نەختێک لێرەدا ڕاوەستە، بانگ لە کوڕی برادەرەکەی دەکات پارەکە لە گیرفانی دەردێنێ و دەڵێ: سڵاوم بە باوکت بگەیەنە و پێی بڵێ تەڵاقەکەی کەوت چونکە ئەم چوار دینارە هینی خۆمە.

ـ فەقێ دەبێ و سەرەتای شاعیرێتی و تازە بە **قانع** ناوبانگی پەیدا کردبوو، دەچێتە دێی سادەوا لە مەریوان تەماشا دەکات حوجرەی فەقێکان چۆڵە، لە یەکێک ئەپرسێ فەقێکانی ئەم دێیە لە کوێن؟ کابرا پێی دەڵێ قانیعی شاعیر هاتووە، لە ماڵی ئاغا میوانە و هەموو فەقێکانیش بەو بۆنەیەوە بانگ کراون بۆ دیوەخان. ئەمیش لە دڵی خۆیا

دەڵێ: ئاخۆ ئەم قانیعی شاعیرە کێ بێ؟! ئـەویش دەچـێ بـۆ دیوەخـان بـۆ بینـینی **قانعەکـە**! دەچێتــە ژوورەوە و ســڵاو دەکــا، تەماشــا دەکــا فەقێیــەک لای ژووروووی هەموانەوە لەسەر دۆشەکێک دانیشتووە و ئەنیشکی لەسەر سەرینایەک داداوە و ئاغای دێکەش لە تەنیشتیەوە لەسەر چۆک دانیشتوە، فەقێکانی ئاوایی و دەسـت و پێوەنـدە نزیکەکانی ئاغاش بەریزە دانیشتوون، هەر کە دەچێتە ژوورەوە ئەمە ئەبینێ فەقێی خۆ بە **قانع** ناونراو دەناسێتەوە، ئەمیش دوای سڵاوکردن پەلاماری دەستی فەقێکە ئەدات و دەســتی دەگوشــێ و پێــی دەڵــێ: مامۆســتا **قــانع** بــەخێر بێیــت! زۆر تامــەزرۆی چاوپێکەوتنت بووم، فەقێکەش **قانع** ئەناسێ و لە هەوەڵەوە ڕەنگی تێـکئـەچێ، بـەڵام کە **قانع** بەو جۆرە دەست و ماچی لەگەڵ دەکات، فەقێکە دێتەوە سەر خۆ و لە لاشانی خۆیەوە دایدەنێ و دەڵێ: ئەم فەقێیە زۆر دۆسـتمە دەمێکـە نەمـدیوە، حـەز دەکـەم لەلای خۆمەوە دابنیشێ. **قانعیش** دەڵێ: ئەم مامۆسـتا قانیعـە ئێسـتا میـوانی ئێوەیـە ماوەیەک مامۆستام بووە و دەرسی پێ وتووم. ئینجا ئاغا و فـەقێ و خەڵـکەکە داوا لـە میوانی بەناو **قانع** دەکەن کە هەندێک شیعریان بۆ بخوێنێتـەوە، ئـەویش تـاک و تـەرا شیعری ئەم و ئەو دەزانێ و تێکەڵیان دەکات. **قانعیش** پێی دەڵێ مامۆستا **قانع** ئەگـەر ئیجازە بفەرمووی شیعرەکانی ئەو ساڵەی بەدەرس پێت وتم هەموویم لەبەر کردووە بـا بۆ دانیشـتوانی بخوێنمـەوە. ئـەویش دەڵـێ فـەرموو. **قـانع** چەنـد پارچـە شـیعرێک دەخوێنێتەوە و کۆڕەکە گەرم دەکات. دوای نان خواردن دەیانەوێ بڕۆن، ئاغا وڵاخێک بۆ میوانە بەناو قانیعەکە زین دەکات و خزمەتکارێکیان دەخاتـە گـەڵ، کـە لـە ئـاوایی دەرچوون میوانی بەناو **قانع** بە **قانع** دەڵێ دەبێ تۆ سواری ئەم وڵاخە بیـت چونکـە بـۆ **قانع** زین کراوە. ئەویش دەڵێ کەوابوو با وڵاخەکـە بگەڕێتـەوە و هـەردووکمان بـەپێ بڕۆین و بە سەربەستی قسە بکەین.

- ڕۆژێک لەگەڵ هاوڕێیەکیا ڕێیان دەکەوێتە ئاوایی گۆخلان لـە ناوچـەی شـلێری پێنجوێن، کەوا و سەڵتەی لەبەرا دەبێ و مێزەری سپی مەلایانەی بەسەرەوە دەبێ، کە دەچنە هەیوانی مزگەوتەکە خەڵکی ئاوایی ئەوەنـدەی کـە لـەوێ دەبـن زۆریـان پـێ ناخۆش دەبێ، وا دەزانن ئاغای دێکەیان ناردوویەتی بـە زۆر ببـێ بـە مـەلایان و ئـەرک بکەوێتە سەریان. **قانع** لە ساردی خولکی خەڵکەکە تێدەگات و پێیان دەڵێ: براینە بۆ ئەوە نەهاتووم ببم بە مەلاتان، ڕێبوارم، بەڵام زۆر ماندووم ئەگەر گوێدرێژێکم بـۆ پەیـدا بکەن پێی بڕۆم بۆ دارۆخان ئەوا خێرا بەجێتان دێڵم، خەڵکەکە دەکەونە خۆ بۆ ئـەوەی

گوێدرێژی بۆ پەیدا بکەن، ئینجا لەو کاتەدا خەڵکەکە خەریکی پەیداکردنی گوێدرێژەکە بوون ئەویش ڕوودەکاتە هاوڕێکەی و ئەم نیوە شیعرە دەڵێ:

«چاوەڕوانی لوتفی کەر کەین، تا ئەگەینە ئارەزوو»

- لە کاتی یەکەمین شەڕی جیهانیدا فەقێ دەبێ لە ناوچەی مەریوان و خەڵکێکی زۆر بە ناوی ئاینەوە دژی لەشکری ڕوسیای قەیسەری چەک هەڵدەگرن و داکۆکی لەسەر لەشکری عوسمانییەکان دەکەن، کۆمەڵی مەلا و فەقێیانیش بارەگایەکی تایبەتیان دەبێ و لە چیایەکدا دەبن، زستان دەبێ ئاگرێکی گەورە دەکەنەوە و شەو بە دەوری ئاگرەکەدا لێی ڕادەکشێن. لە نیوەشەدا تەقەی تفەنگ و پەلامار بردنی لەشکری ڕوس خەڵکەکە بەئاگا دێنێتەوە: قانع لە نزیک ئاگرەکەوە خەوتبوو، پێڵاوەکانی نیوەسووتاو دەبن و وەختەبێ هەردوو پێی بسووتێ، کە بەئاگا دێتەوە لەبەر ئازاری قاچی بێپەروا بەرەو بناری چیاکە - واتە ڕووبەڕووی لەشکری ڕووسەکان - ڕادەکات، بەو نیازە کانی و ئاوێک دەبێ خۆی بخاتە ناوی و قاچەکانی سارد بێتەوە، کە خەڵکەکە ئەمە دەبینن و وادەزانن بۆ سەر لەشکری ڕووس پەلامار دەبات. بە جارێک دەس دەکەن بە سەڵەوات لێدان و شوێنی ئەکەون، لەشکری ڕووس کە ئەم هێرشە ڕووبەڕووە دەبینێ ناچار دەکشێتە دواوە، بۆ سبەینێ سەرکردەی عوسمانییەکان دەبیستێ کە فەقێیەک بۆتە هۆی شکاندنی لەشکری ڕووسەکە. بانگی دەکات و گوایە لەسەر ئەو ئازایەتیە خەڵاتی دەکات.

- زاتێکی گەورە قانعی خۆش دەوێ نامەیەکی بۆ دەنێرێ و لە نامەکەدا دەنووسێ بچۆ بۆ فلان دێ، لە ماڵی فلان کەس برنجمان هەیە تەغارێک برنج بەرەوە، ئەویش گوێدرێژێک دەخوازێ و دەچێ بۆ دێی ناوبراو، کە دەچێتە ماڵ برادەرەکە پێی دەڵێن هەفتەیەک دەبێ هەموو برنجەکەیان بردۆتەوە. وەرزی بەهاریش دەبێ شەو دادەکاتە ڕەهێڵە و باران. گوێدرێژەکە لە حەوشەی ماڵەکە دەردەپەڕێ و ڕادەکات، ئەمیش هەرچەن بە شوێنیا دەگەڕێ لەبەر تاریکی شەو و ڕەهێڵەی بارانەکە نایدۆزێتەوە، کە ڕۆژ ئەبێتەوە تەماشا ئەکا لە قەراخ ئاواییدا گورگ خواردویێتی. ئەمیش شیعرێکی سوپاسنامە بۆ زاتەکە ئەنووسێ پێویست بە بڵاوکردنەوەی شیعرەکە ناکات.

- لە دێیەک ئاشەوان دەبێ و شەوێک کارگوزارێکی سیاسی ڕێی ئەکەوێتە ماڵیان و تاکو نیوەشەو دائەنیشن و باسی چەندان جۆر بابەت و مەسەلەی نیشتمانی دەکەن. لە کاتی خەوتنا کارگوزارەکە پێی دەڵێ: مامۆستا قسەکانتم زۆر پێ خۆش بوو، بە

قسەکانتا دیارە لایەنگری کۆمەڵەکەمانی. ئەمیش پێی دەڵێ: کاکی برای وادیارە لە ئێوارەوە لە قسەکانم تێ نەگەیشتویت، چونکە قسەکانی من ئەوە ناگەیەنێ لایەنگری ئێوە بم، بەڵکوو ئەوە نیشان ئەدات کە ئێوە لایەنگری من بن!

ـ خاوەنملکێک **قانعی** زۆر خۆش ئەویست، چەند جارێک پێی دەڵێ: حەز ئەکەم پارچە زەویەکت بۆ تاپۆ بکەم، **قانع** بە گەرمی بەدەم داخوازییەکەیەوە ناچێ، ڕۆژێکیان خاوەنملکەکە پێی دەڵێ: پێم ناڵێی بۆچی من ئەمەندە حەز دەکەم پارچە زەویەکت پێ ببەخشم تۆ ناتەوێت؟ ئەویش پێی دەڵێ: من نامەوێ لەبەر خاتری پارچە زەوییەک ببم بە موستعمەرەی قسەکانت.

ـ جارێکیان لای شێخە ئیرشادێک دائەنیشێ و لە دڵەوە بەینیان ناکۆک دەبێ، لەو کاتەدا کابرایەک بە هەڵەداوان خۆی دەکات بە ژوورا و دەستی شێخ ماچ دەکات و دەڵێ قوربان کوڕەکەم مار پێوەی داوە، پارویەکی دەمەجووی خۆتم بدەیتێ بیخەینە سەر جێی گەستنی مارەکە بەڵکوو لە بەرەکەتی جەنابتانەوە چاک بێتەوە. بەر لەوەی شێخ قسە بکا **قانع** بە کابرا دەڵێ: نانت هێناوە شێخ بۆت بجوێ؟ کابرا دەڵێ نەخەیر. ئەمیش دەڵێ: سەیرە هەر یەکێک مار بیخوات و شێخ پارووەیەک نانی خۆی بۆ بجوێ و بیداتێ چۆن دەریدێنێ. ئەمە لە شێخەوە دوورە نانی خۆیت بۆ بجوێ، بڕۆ نانی خۆت بێنە. شێخەکە بەمە ئەمەندەیتر دڵگیر دەبێ و داوای ئاشت بوونەوە لە **قانع** دەکات.

ـ جارێکیان لە خانەقای شێخێک دائەنیشێ، کۆمەڵێک سۆفی و مورید دەورە لە شێخ ئەدەن، شێخ ڕوو دەکاتە یەکێک لە سۆفیەکان و دەڵێ: دایکە هاڵیا مەنەن واتە دایکە هاڵیا ماوە؟ ئەویش دەڵێ بەڵێ. خەڵکەکە بێدەنگ دەبن و شێخ دەڵێ جنۆکەیەکمان هەیە مێردەکەی مردووە و لە هەوارگەی ئەم سۆفیەدا کەپرێکی غەیبی بۆ خۆی دروست کردووە، **قانع** ماوەیەک دەنگ ناکات، دوای ئەوە ڕوو دەکاتە هەمان سۆفی و دەڵێ: ئەجیل زارەبین مەنەن واتا ئەجیل زارەبین ماوە؟ کابرا دەڵێ بەڵێ، ئینجا **قانع** بە شێخ دەڵێ: پێت بڵێم ئەجیل زارەبین چییە؟ شێخ دەڵێ بەڵێ، **قانع** دەڵێ جنۆکەیەکمان هەیە ژنەکەی مردووە و لە ناو باخی ئەم سۆفیەدا ژوورێک خانووی غەیبی بۆ خۆی کردۆتەوە. ئینجا منیش بۆ ئەوە هاتووم بۆ خزمەتتان بەڵکوو ئیجازە بفەرمووی دایکە هاڵیای لای جەنابتانی لێ مارە بکەین و هەردوو لایان ڕزگاریان بێت. شێخ بە شەرمەوە سەری دائەخات. دوای نەختێک دەچێتە دەرەوە.

- له ماڵی ئاغایەک دەبێ، ئاغاکە تانجییەکی ئازای دەبێ و دەڵێ: **قانع** ئەم تانجیە زۆر سەیرە لە ڕاکردنا زۆر ئازایە، دەگاتە کەروێشک بەڵام نایگرێ. ئەوە چاری چییە؟ ئەمیش دەڵێ چاری ئاسانە، داوا بکە کەروێشکێکی زیندوو بگرن و لەبەرچاو تانجیەکە کولێرەیەک ببەستن بە ملیەوە و بەرەڵای کەن. ئینجا هەرکات چاوی بە هەر کەروێشکێک کەوت وا ئەزانێ کولێرەیەکی بە گەردنەوە بەستراوە. بۆ بۆن کولێرەکەوە هەر ئەیگرێ. ئاغا ئەڕەنجێ بەڵام نایخاتە خۆ.

- فەقێ دەبێ لە مەریوان، لەو سەردەمەدا پەیوەندییەکی بەتین لە نێوان کۆمەڵی مەلاو فەقێیان و دەربەگەکانا دەبێ. دەربەگەکان ئامشۆی حوجرەی فەقێکان دەکەن، شەوانە بە یاریی گۆرەویبازی و دامەو ڕیزکێن و ئەم جۆرە شتانە شەویان ئەبردە سەر. ڕۆژێکیان لەسەر بانێک لەگەڵ یەکێک لە ئاغاکانا دائەنیشێ و دامە دەکەن، لە کاتی یاری کردنەکەدا ئاغاکە وەکوو بیەوێ گاڵتە بە **قانع** بکات پێی دەڵێ: ئەو بەردە بخۆ! واتە ئەو داشە ڕیزینە بخۆ. پێدەکەنێ.. **قانع** تێدەگات دوای یارییەکە تەختەی دامەکە لادەبات و پاش نەختێک دەڵێ: جەنابی ... خان با دامەکە بکەینەوە! ئەمجارە **قانع** لەجیاتی داشی چیلکە پشقلەبزن دائەنێ. هەرچەن ئاغا دەڵێ یان چیلکە یان شقارتە دابنێ، بە قسەی ناکات. کە دەس دەکەن بە یاری کردن **قانع** دەڵێ جەنابی خان زەحمەت نەبێ ئەو پشقلە بخۆ... ئاغاکە ئەزانێ کە تۆڵەی خۆی لێ کردەوە یاریەکە تێک ئەدات.

- لە دێیەک ئاشەوان دەبێ دێکە دوو ئاغای دەبێ، ڕۆژێکیان لای ئاشەکەی دەبێ، فەرمانبەرێکی گەورەی ئەوکاتە لەگەڵ کۆمەڵە سوارێکدا بەوێدا تێدەپەڕن، نایناسن... فەرمانبەرەکە بانگی ئەکا و دەڵێ: ئاوەرە ئاشەوان... ئەمیش دەچێتە پێشەوە، پێی دەڵێ: تۆ پیاوی کێی؟ - مەبەستی فەرمانبەرەکە ئەوە دەبێ بزانێ ڕەعیەتی کام ئاغایە- ئەمیش دەڵێ پیاوی کەس نیم.. دەڵێ چۆن پیاوی کەس نیت؟ دەڵێ باش! تەنیا پیاوی خۆمم. فەرمانبەرەکە تووڕە دەبێ و دەڵێ چۆن پیاوی خۆتی؟ ئەویش دەڵێ بۆچی جەنابت پیاوی خۆت نیت؟ منیش وەکوو تۆ پیاوی خۆمم. دوای چەند جارێک لێی دووبارە دەکاتەوە، کە هەر بەمجۆرە وەڵامی ئەداتەوە ئینجا تێدەگات کە ئەمە **قانعی** ئاشەوانە. داوای لێبوردنی لێدەکات.

- ئاشێکی دەبێ، چەند تابلۆیەکی جۆربەجۆری نووسیبوو، لە شوێنە جیا جیاکانی ئاشەکەدا هەڵیواسیبوون، وەکوو لە دار توویەکی نووسیبوو جێگای کەر بەستنەوە. لە

دارێکی‌تری نووسیبوو جێگای دانیشتن. لەبەر هەیوانی ئاشەکەی نووسیبوو جێگای باراش خستن... بەمجۆرە... ڕۆژێکیان کۆمەڵێک ئاغا و بەگزادە و وردە کوێخا و... لە ڕاوە کەروێشکەوە دێنەوە لائەدەنە ئاشەکە و ماندوو دەبن، ئەیانەوێ ئیسراحەتێک بکەن، هەموویان بە کۆمەڵ ئەچن لە سێبەری ئەو دارەدا دائەنیشن کە لێی نووسراوە جێگای کەر بەستنەوە... **قانع** کە ئەمە ئەبینێ دەست دەکات بە پێکەنین و دەڵێ: وەجاخزادەکان! تەشریف بێنە سێبەری ئەم داری ترە ئەویا جێگای ئێوەومانان نییە. ئینجا ئەوانیش تابلۆکە ئەخوێننەوە بە شەرمەوە دەست دەکەن بە پێکەنین.

ـ لە سەرەتای سییەکاندا ئەچێ بۆ بەغدا جلوبەرگێکی زۆر شڕۆڵانەی لەبەرا دەبێ، سەفەری ئەوکاتەش بە شەمەندەفەر ئەکرا، لێی تێک ئەچێ نازانێ بەیانی چەند شەممەیە. تەماشا ئەکا دوو سێ ئەفەندی سەریان کردووە بە یەکا و ڕۆژنامەیەک ئەخوێننەوە، ئەمیش بۆ ئەوەی بزانێ چەند شەممەیە و چەندەی مانگە لێیان دەچێتە پێشەوە سەربەسەر ڕۆژنامەکەدا شۆڕ دەکاتەوە بۆ ئەوەی بزانێ چ ڕۆژێکە... یەکێ لە ئەفەندیەکان ئەیەوێ گاڵتەی پێ بکات ئەیدوێنێ. کە ئەکەونە گفتوگۆ ئەکەونە ناو کێشەی زمان شوناسیەوە... ئەکەونە پرسیارکردن لە یەکتر... **قانع** پێیان دەڵێ ئەگەر ئێوە زمانی خۆتان عەرەبی ئەزانن، مانای ئەم چوارینە شیعرە عەرەبییە چییە؟ لەوێدا بە دستاوبردی ئەم چوارینە شیعرە بە وشە کوردیە و لە قالبی عەرەبیدا دائەنێ:

وگویزات گوییات بزورات شارنا   مع ازمر ومکرون ودول هنارنا

وآوکاوی ساردی سرضنار بهاوینن   وداس وتور، ویاچ مشارنا

بەلام پیتە کوردییەکانی وەکوو «گ، چ، پ، ژ...» ئەگۆڕێ بە پیتی عەرەبی... ئەوانیش زۆر بیری لێدەکەنەوە... لێی تێناگەن، بەڵام داوای لێدەکەن شیعرێکی‌تری بەمجۆرەیان بۆ بنووسێتەوە، ئەویش زۆر تەڕدەستانە ئەم شیعرەی تریان بۆ ئەنووسێتەوە:

مضی زستان سرد اتی الله بهارا   فنفرح هومان من دشت ام لشارا

منا یجوت جوتا بهیستر وکاجوت   منا یکیش دارا، بکول ام حمارا

پاش سەرنجێکی زۆر هەر لێی تێناگەن، ئینجا داوای لێبوردنی لێدەکەن.

ـ مەلای دێیەک دەبێ لە بناری شارەزوور، خەڵکی ئاوایی هەموو ڕۆژ لە مزگەوت داوای لێ دەکەن حەدیسیان بۆ بخوێنێتەوە. ئەمیش بێزار دەبێ ڕۆژێکیان دەڵێ:

ئیمامی باوکی پشیله بەمجۆرەی وتووە: واتا ابا هریرە ئەم حەدیسەی گێڕاوەتەوە گوژالکی کوڕی ڕێوی، واتا حنظلة بن ثعلب، قوڕاوی کوڕی شووتی سیل بن حبحب. بەمجۆرە ئەوانیش ئەڵێن مامۆستا ئەم ناوانە چین؟ ئەویش ناوەکانیان پێ دەڵێ، خەلکەکە دڵیان لێی سارد ئەبێتەوە و ئەچن مەلایەکیتر دێنن.

ـ لەگەڵ خزمەکانی لە دێی کەولۆس لەسەر چەند وردە بابەتێکی ئاینی ئەبێتە ناخۆشییان، دێی کەولۆس بەجێ دێڵێ. لەپاش ماوەیەک مەلایەکی برادەری دێت بۆ ماڵیان و داوای لێدەکات کاغەزێکی بداتێ بۆ شێخەکانی کەولۆس کە بیکەن بە مەلای خۆیان، ئەمیش کاغەزێکیان بۆ ئەنووسێ لە کاغەزەکەدا دەڵێ: بەو ناو و نیشانەی خۆمتان دەرکرد ئەمە بکەن بە مەلای خۆتان. بە حیسابی ئەم مامۆستایە کەرەکەی جەجاڵ گوێچکەکانی لێرەوە تا شام درێژە، ئەمە بۆ ئێوە زۆر بەکەڵکە.

ـ جارێکیان لەگەڵ برادەرێکدا هەر یەکەیان باسی ڕۆژێکی ڕەشی خۆیان دەکەن... برادەرەکەی دەڵێ من لە سووریا بووم تەنیا ١٥٠ فلس پارەم پێ بوو، ئەمیش دەڵێ منیش لە بەغدا بووم ١٤ فلسم پێ بوو.

ـ لە ساڵی ١٩٦٣ لە دێی سیف دەبێ لە ناوچەی مەریوان، بە فیتی ئاغایەکی دێکە شەو دایەرەی سازمان دێن و لەگەڵ وریای کوڕی دەیانگرن. لەو کاتا ئەیخەنە ناو ئۆتۆمبێلەکەوە، پرسیار دەکات بۆ کوێمان ئەبەن؟ کابرای ئەفسەر دەڵێ تۆ نەخۆشی ئەتبەین بۆ لای دوکتۆر. لە ئۆتۆمبێلێکی سەرگیراودا ئەیبەن بۆ تاران، ماوەیەک لە بەندیخانەی قەجەر بە حەپسی دەیهێڵنەوە، کاتێک ڕزگاری دەکەن لە بەندیخانەکەوە سواری ئۆتۆمۆبێلێکیتری دەکەن، بە ئەفسەرەکە دەڵێ: زەحمەت نەبێ بۆ کوێمان ئەبەن؟ ئەفسەرەکە پێی دەڵێ: بۆ میوانخانە واتا ئوتێل، ئەمیش دەڵێ : ئەمە حاڵی لای دوکتۆرمان بوو، دەبێ حاڵی ئوتێلەکەمان چۆن بێ؟

ـ لە ساڵی ١٩٥٤دا لە دەوروبەری هەڵبژاردنەکەدا لە پێنجوێن دەبێ، مدیر ناحیەیەک لە پێنجوێن دەبێ چەند جارێک دەیگرێ و بەرەڵای دەکات. ڕۆژێکیان ئەیەوێ بە سەفەر بچێ بۆ ناوچەی بەرزنجە، دەچێتە لای مدیر و پێی دەڵێ: جەنابی مدیر بەگ ئەمەوێ بە سەفەر بچم هەفتەیەکم پێ ئەچێ ئەگەر لەم هەفتەیەدا گرتن و مرتن هەیە ئەوا با نەڕۆم.

ـ لە ساڵی ١٩٥٩دا بە فیتی ... ناوێک تێوەگلاو بە حەپسی بردیان بۆ عەمارە، ماوەیەک لەوێ ئەمێنێتەوە، مێخەکەیەک لە پێی دەرهاتبوو کە چەند جار بەتایبەتی

چوو بۆ لای دوکتۆر چارەی بکا چارەی نەئەکرا، لە بەندیخانەکە مێخەکەکە هەڵدەوەرێ، کە هاتەوە نامەیەکی سوپاسنامەی بۆ ... نارد، زۆر سوپاسی تیا کردبوو، نووسیبووی ئەگەر لوتفی جەنابت نەبوایە ئەو ئازار و مێخەکەیەم هەرگیز لە کۆڵ نەئەبۆوە.

- لە پێنجوێن بە کاک عومەرێ حاجی عەبدولا کە زۆر دۆستی دەبێ، وتبووی فەردەیەک خەڵووزمان بۆ بکڕە، چەند ڕۆژێکی پێ ئەچێ کاک عومەر بۆی ڕێ ناکەوێ بیکڕێ، ڕۆژێکیان پێی دەڵێ: بۆچی خەڵووزەکەی ئێمەت لەبیر چۆتەوە؟ ئەویش دەڵێ: مامۆستا خۆ ئێوە هەمیشە نان و ترێ و تەماتەی کاڵ دەخۆن ئەمانە خەڵووزیان بۆ چییە؟

- کە لە بەندیخانەی تاران لەگەڵ وریای کوڕی بەرەڵا دەبن، بە ڕێکەوت ئەو ڕۆژە شەکراوی کوڕی پاشا دەبێ. هەریەک لە حەپسیەکان پاکەتێک شیرینییان ئەدەنێ، ئەمیش وەری ناگرێ، ئەفسەری بەندیخانەکە تووڕە دەبێ، دەڵێ: ئەمە دیاریی شایە لە هەموو شتێک شیرینترە. ئەویش دەڵێ چەندە لای جەنابت شیرینە ئەوەندە لای من تاڵە.

- لە ساڵی ١٩٤٢دا، ڕێی ئەکەوێتە دێیەک لە ناوچەی شلێر، بە لای ماڵێکدا ئەڕوات تەماشا دەکا کۆمەڵێک خەریکن گۆزە و دەرخۆنە دروست دەکەن. ئەویش ئەم دێرە شیعرە لە تەنیشتی گۆزەڵەیەک ئەنووسێ:

ئاوی گۆزەڵەی خاکی کوردستان   خۆشترە لە ئاو سەرچاوەی لوبنان

- مەلا عەلی شمشێر کوڵ گێڕایەوە وتی: لە ساڵی ١٩٥٤ لەگەڵ **قانع** لە بەندیخانەی سلێمانییەوە ناردینیان بۆ هەڵەبجە، **قانع** بەڕێکەوت ئەو ڕۆژە لە بەندیخانەکە ڕیشی تاشی بوو. لە ناو ئۆتۆمبێلەکەدا دوو کابرای سۆفی ئێرانیش کە سنوریان شکاندبوو بە حەپسی لەگەڵمان بوون و کەلەبچەیان لەدەستا بوو. پۆلیسەکان کەلەپچەکانیان لەدەست سۆفیەکان کردەوە، کردیانە دەستی من و **قانع**. لەوێدا **قانع** دەڵێ: ڕیش تەنیا ئەمڕۆ بەکار هات کە من نیمە.

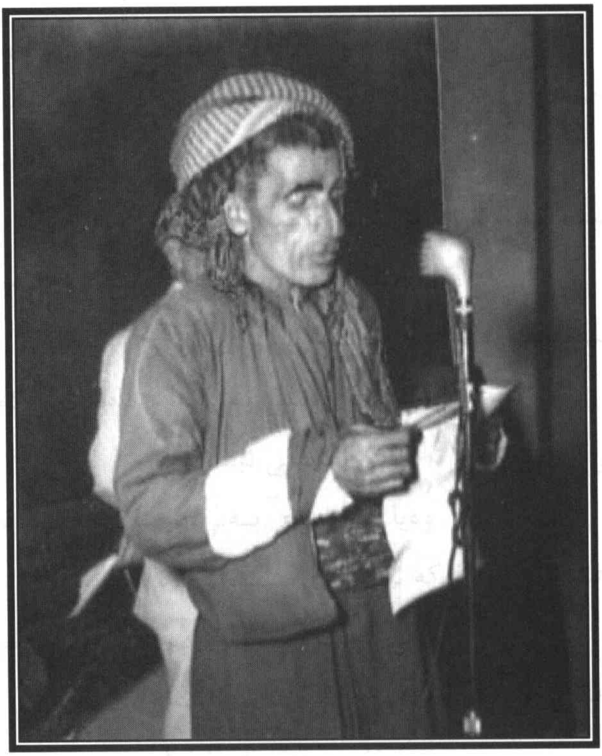

بــه کــوفری تێمــەگــەن ئــەشــعاری وردم
هــەمووی پــەنــد و دوڕ و مــەرجانــه بۆتــان

خواپەرستی

وەرە، بــاوەڕ بکــە، کــوردە! خوایــە خــالقی دانــا
بە تەنیا لەفزی کاف‌ونـوون[1] جـەمیعی ماسـیوای دانـا
ئەوەندە ڕەحمەتی زۆرە، گوناحی وەحشی مەحوۆ کرد
ئەوەندە خاوەنی قەهرە کە دینی سەند لە بـەر سیسـا
لە سفرەی نیعمەتی تێـرن، تیـور و جنیـی و ئینسـان
لە خەتی ئەمری دەرناچن، سەما و هـەور و خـاک و بـا
نمونــەی شــیددەتی قــەهری خوایــە ئــاگری دۆزەخ
نیشانەی لوتفی یەزدانە، بەهەشت و کەوسەری ئـەعلا
کە مەیلی بێ بە بت‌تاشێ ئەدا کوڕ میسلی ئیـبراهیم[2]
وەیا کوڕ نووح[3] بـەبێ دیـنی ئەخاتـە غـەرقی نـەجینا
لە بیم و دەهشەتی خوایە کە ئاو ساتێ سـکووت ناکـا
بەبێ ئەستوون هەڵیداوە لە سەرمان گونبەدی خـەزرا
وەیـا تـۆ عاقڵــی، لازم بـە وەعـز و تەربیـەت ناکـەی
بە ئەقڵی خۆت تەماشا کە لە سونعی ڕەببی بێ‌هـەمتا
ئەگەر خۆ دڵ‌ڕەقی و باوەڕ بە شـیعری قـانعی ناکـەی
لەبەر تەسکینی قەلبی خۆت، بڕۆ پرس کە لە لای مەللا

***

---

١. مەبەست لە (کُن فَیکون)ە.

٢. مەبەست ئازەری بت‌تاشە کە حەزرەتی ئیبراهیم لای ئەو گەورە بوو.

٣. کوڕی نووح پێغەمبەر کە لە فەرمانی باوکی دەرچوو.

سوورەتی وەللەیل

سوورەتی وەللەیلە باسی زوڵفی شاهەنشا[1] ئـەکا
(صاد) جلوەی چاوی کاڵـی حـەزرەتی والا ئـەکا
دەستی من دامێنی تۆ یا حەزرەتی خەیرولبەشەر
من سەگی ئەومە کە مەیلی سوورەتی (طـه) ئـەکا
بۆ نیشانەی عیززەتی، یاسین بەبانگی بەرز ئەڵـێ
باســی میعراجــی شــەریفی (الـذی اسری) ئــەکا
بێ تەماشا کە لە دەشتی عیززەتا، بۆ قوربی حەق
کەی تەلیفۆن، یاخۆ تەلسز، کاری وا خێـرا ئـەکا؟
چاو لە قونجانێ لە خاکۆ، گەییە عەرشــی بارەگــا[2]
دەک فیدای ناڵی بوراقت بم، کـە کـاری وا ئـەکا
مەحزی خەرقی عادەتە شاهم[3] کە چوو بۆ لامـەکان
وەرنە هەر لا مەیلی خۆی بێ دیدەنی ئەعلا ئـەکا
غەیرە مەحسوورە عەزیزم باسی میعراجی ڕەســوول
گەر ئەرستوو بێ بەیانی وەسـفی کـا، بێجـا ئـەکا
قانعی ئوممێدی ڕەحمی تۆی نەبێ، بـێ تۆشـەیە
ڕۆژی مەحشەر، ڕوو لە لوتفی حەزرەتی والا ئـەکا

***

١. مەبەستی لە حەزرەتی محەممەدە (د.خ.)
٢. شەوی میعراجە.
٣. دیسان مەبەستی حەزرەتی محەممەدە (د.خ.)

پێنج‌خشتەکی قانع لەسەر شیعرێکی خۆی کە بە ناوی دەردی دڵە

ئەی وەتەن! هێنـدە پەشـێوم فکـری دڵ، دڵ دەرئـەکا
دڵ بە جـارێ تـف لـە دووسـەد خەزنـە و دولبـەر ئـەکا
جۆگەلـەی زووخـاوی جـەرگم وا لـە چـاوم سـەرئەکا
ئەی وەتەن! دەردت لە دڵما زامی سـەد خەنجـەر ئـەکا
بۆ برینی جەرگی لەت‌لەت، ئێشی سەد نەشتەر ئەکا
سـەیری بـاغ و لالـەزاری پـڕ گـوڵ و پـڕ نیعمـەتت
سەیری تاڤگەی ئاوی ساردی گوڵشـەنی پڕ سـەروەتت
بـێ تەماشـای دارسـتانی پـڕ بـەها و شـەوکەتت
چـۆن بـە قوربانـت نـەبم، بـۆ مـەنزەرەی پڕ قیمـەتت
دڕک و داڵت تف لە لالە و سۆسەن و عەنبەر ئەکا
مێرگەنەخشـینت بـژی بـۆ ئالـفی چـین‌چینەکـەی
هـەر بـژی قەنـدیل وَ ئـاکۆ لووتکـەیی بەفرینەکـەی
هـەردوو کوێسـتانت بـژی بـۆ سۆسـەنە ڕەنگینەکـەی
گـەرمیانت دەک نەناڵـێ بـۆ هـەوا شـیرینەکەی
قامەتی گەورە کچانت گەپ بە نەیشەککەر ئەکا!

کـەی قەڵـەم هێـزی هەیـە باسـی بکـا یاتاخەکـەت؟
کەی زمان نوتقی هەیە بۆ خـاکی وەک شـێرداخەکەت؟
ڕۆحـی ئێمـە بولبولـە بـۆ نـەرگس و گوڵـباخەکەت
دووشِـەتان و قەڵـبەزەی بـەفراوی شـاخ و داخەکـەت

بێدرۆ وەڵڵا لە ئاوی زەمزەم و کەوسەر ئەکا!

هێندە مەستم ئەی وەتەن! فەرقی نییە بـەزم و خەتـەر
دێتە پێش چاوم وەکوو یەک جۆشی هەڵپەڕکێ و چەمـەر
نامـەوێ بمکـەن بـە شاهـ و بچمـە ڕوتبـەی تـاجوەر
ئەی وەتەن! خاکت بە حۆری دەستکەوێ بۆ تاجی سەر

تازە کێ مەیل و خەیاڵی تاج یا ئەفسەر ئەکا؟

ئەی وەتەن! وەڵڵا وە بیللا غوولی کێویی تـۆی فرۆشـت
هەرزەیی و ئەخلاقی پەستی جنن و دێوی تۆی فرۆشت
بێسەر و بێخاوەن و بـێمـاڵ و خێـویی تـۆی فرۆشـت
ئەی وەتەن! داخی گرانم ئەو کەسەی تۆی دا بـە شـوو[١]

دیققەتی ڕیشی ئەدەی عەینەن لە جادووگەر ئەکا!

***

---

١ . لە ژێرنووسەکەی شیعری «دەردی دڵ» وا نووسراوە: «ئەی وەتەن! داخی گرانم دێلـەڕێوی دێلەڕێوی تۆی فرۆشت» کە واتە بە پێی هاوکێش بوون لەگەڵ خێویی، دێـوی، کێـوی، ڕێـوی دروستترە. جیا لەمانەش لەنگی و ناتەبایی ئاوا، لە قانع بە دوورە. ن.ب.

چەرخە کۆن

سەیرکەن چەرخی کۆنە چلۆن شاڵ و جاو ئەکا
دوژمن بە ڕۆحی سێبەر، مەیلی بە هەتاو ئـەکا
پیرەژنێ وەهایە بە سەد مەکر و چابلووس
خۆگیرە، خۆفرۆشە، لە گشت کەس سڵاو ئەکا
بەم پیرییە چ منالە، لە بۆ ڕەنگی ئاڵ و واڵ
ڕەنگ ڕێژە کووپەکانی، لە کللەی شـکاو ئـەکا
گاهێ سەری لە هیچەوە، ئەیداتێ تەخت و تاج
گاهێ سەری لە تاجەوە، بە تەپلـی دڕاو ئـەکا
کەبابچییەکی چشۆخە؛ بەڵام دڵ ئەدا لە سیخ!
قیمـەی کەبابـەکانی، لـە جـەرگی بـڕاو ئـەکا
قانع بە دەستی چەرخەوە وا مات و سەرکزە
بێهێـز و بـێتەکاِنـە لـە مـاری کـوژراو ئـەکا

***

یارمەتی خوا

لە بیسمیلا تەڵەب کـە عیـززی عوقبـا — لە بیسمیلا تەڵـەب کـە ئیشـی دونیـا
لناوی وەحدەت و یوونس لە زک حـووت — بـە ئاسـانی نـەجاتی بـوو لـە دەریـا
بە ناوی حەق بە گوڵ بوو نـاری نـەمروود — لـە نـاوی خالـقۆ بـوو دەسـتی بـەیزا
ئەگـەر نـاوی خواوەنـدی نـەکا ئـیش — چلۆن حوشتر لە بـەردی سـەخت پەیـدا
بە تەیرێکی زەعیـف و بـێ‌پـەڕ و بـاڵ — هـەزار ئەسـحابی فیلـی خسـتە ئـەفنا
ئەفەوتێنێ هـەزاران چەشـنی قـاروون — بە ئەسکەندەر ئەبەخشـێ تـەختی دارا
لە خوانی ڕەحمەتی حـەق جیرەخـۆرن — هــەزاران وەحشـــی و نـــادان و دانـــا
بە ناوی زاتی پاکی خـۆی موحەققـەق — هـەموو سـەر سـوورەتی قورئـانی دانـا
لــە لای زاتــی خــوا، هــیچ نانوێنــێ — چ شێخ **قانع**، چ کەیخوسرەو، چ کیسـرا!

***

یاری چی؟!

کچ لە دووی کوڕ ناگەڕێ، هەر کوڕ بە کچ حاشا ئـەکا
ئەو کچـە مەعسـوومە ناحـەق سـەرکز و ڕیسـوا ئـەکا
کوڕ ئەگەر حـەزکا لـە کـچ، جـا وردەوردە دێتـە لای
گوفتوگۆی شـیرین و جـوان و پێکـەنین بـەرپا ئـەکا
چۆنی خانم؟ بەسیە تا کەی هەر لە ماڵی بـاب ئـەبی؟
هاوسەری تـۆ زۆر منالـە، جـووتی خـۆی پەیـدا ئـەکا
ساڵیتر گەر شوو نەکەی ئینجا ئەڵـێن پێـت پیرەکـچ
ئـەو دەمـە پـیرێ لەگەڵـتا، مامەڵـە و سـەودا ئـەکا
لاچۆ باوکم، من لە کوێ و شووکردنی ئێستام لە کـوێ؟
هاوسـەری مـن، لـەم وڵاتـە کـەی خەیاڵـی وا ئـەکا؟
گەورە کچ! بنواڕە بۆ مـن، تـو سـەری بـاوک و بـرات
وا دڵـم بـۆ تـۆ تـەواوی شـین و واوەیـلا ئـەکا
با مـن و تـۆ پێکـەوە پـەیمانی یـەککـەوتن بـدەین
جـا، بـزانین کـێ بـە دڵ پەیمانەکـە ئیمـزا ئـەکا
وا بنووسین: یا وەسڵ بـۆ یـەکتری یـا خـاکی گـۆڕ!!
هەرکەسێ داوات بکا، بـێسـوودە، خـۆی ڕیسـوا ئـەکا
بۆ منیش ملکی بەهەشت پڕ بـێ لـە حـۆر و بمـدەنێ
گەر دڵم بۆی ڕاچـەنێ دووسـەد کـەڕەت بێجـا ئـەکا
موختەسەر، بەم جـۆرە فێڵـە، کـار ئەقـەومێنێ تـەواو
ئـەو کچـە بێچارەیـە تووشـی هـەزار غـەوغا ئـەکا
هـەر کچـێ ئـەم وەسـیەتەم بگرێتـە دڵ تـێناکـەوێ
یاری چی؟ سەد تف لە چارەی داکـەخۆگێی وا ئـەکا!

***

پەرۆشی دڵ

ئەی کوردی سەراسیمە! لە هەر ژوور و لە خوارا
وەی سەرکز و ئاشوفتە، لە دێهات و لـە شـارا!
من چۆن نەگریم! هێندە کز و خوار و زەلیلـی
سەر تا بە قەدەم غەرقی لـە نـاو تـۆز و غوبـارا
ئەی کۆمەڵی کوردانی هونەروەر چ عەجایـەب
بێ ڕەونەقن ئەمرۆ، لە هـەموو سـووچ و کـەنارا
کوێستانی وەتەن خوێنە بـرا، ئەمـرۆ شـەتاوی
پارەی جگـەری کـوردە گولاڵـەی لـە بـەهارا
کوا غیرەتی مەردانە، لە بـۆ کـاکی عەشـایەر؟
کوا جورئەتی شێرانە، لـە نـاو چـیخ و دەوارا؟[1]
زۆر عەیبە لە بۆ لاوی وەتەن، بـەرگی چـویتلی[2]
بێگانە لەگەڵ خوشکی لەسەر، خۆی لە حەسـارا[3]
قانع! بەسە ئەم شینە، بە تەنیا و بـەبێ کـەس
خۆکردە نە خواکردە، کە هەر کـوردە لـە تـارا

***

١. لێرەدا داوای ڕاپەڕینی لە ڕەشماڵنشینەکان کردووە.
٢. ئەو کەسانەن کە بە ناز پەروەردە دەکرێن.
٣. مەبەستی لە دەسەڵاتدارێک بووە کە خۆی دابووە دەست بێگانە.

شیوەنی نیشتمان

هەوری بەختی کوردستانە، شیوەن و گریـان ئـەکاا
نالەنالـی کوردەکانـە جـەرگ و دڵ بریـان ئـەکا
دەنگی قیژوهۆڕی خەڵقە دێت لەژێر چەرخی زەمـان
ئاهی مێردکـوژراوی کـوردە عالـەمێ وێـران ئـەکا[1]
دووکەڵی قرچەی دەروونی بێجل و بەرگ و ژیـان
بوو بە هـەور و وا بەسـەر کێوانـەوە، سـەیوان ئـەکا
هێندە جاری بوو لە چاوی کوردستان فرمێسکی خەم
بێ تەماشا کەن! هەزاران تانجەڕۆ و سـیروان ئـەکا
بۆ حەلالە مالی کورد و بـۆچی فـەرزە کوشـتنی؟[2]
دەک خەجالەت بێ درۆزن![3] چۆن وەهـا پـیلان ئـەکا
کەس نەڵێ لافاوی ئاوە، ئاوی سووری (شیوەسوور)
خوێنی ئالی بەندی جەرگـە، شـیوەنی بابـان ئـەکا
قانعی فیکری بە جارێ سەرف ئـەکا بـۆ هۆزەکـەی
نەک وەکوو یارۆ[4] خەیالی سەرفی چا و قلیان ئـەکا

***

١. لە ڕووی نوسخە دەسخەتییەکەی نووسراوەتەوە.
٢. لە نوسخەی دەسخەتەکەیا بەمجۆرە بووە.
٣. مەبەست لە زاتێکی گەورەی ئاینییە.
٤. خاوەن دیوەخانێکی بەدەسەلات، کە دەمی لە نیشتمانپەروەرییەوە دەدا و کرداری نەبوو.

شۆخی بێ پەروا

خوا ڕەحمێ بە حاڵم کەی لە دەس ئەو شۆخە بێ پــەروا
کە سوڵحی ناکرێ بۆ من بە دووسەد مەحکەمەی کــوبرا
ئەوەندە وەحش و سەرمەستە، بەمل سەد لاشەیی کــوژراو
وەکوو ئاهووی بەدەس هاتوو، بە خەمزە و نــازەوە ئــەڕوا
ســـــبەینێ ڕۆژی میزانـــــە، دیــــارە قــــاتلم کێیـــــە!
لە ناڵی کەوشی تێفکرن، کە دوێنــێ پێــی بــە دڵــما نــا
ئــەوا دووبــارە قوربانــە، لــە بــۆ کوشــتاری عوشــاقی
هــەزاران تــیری برژانگــی لــە نــاو قەوســی بــرۆی دانــا
ئەجەل! تۆ بمکوژە و گــۆڕیش دەبــا زوو ڕێزەڕێــزەم کــا
کە بەڵکوو بم بــە خاشــاکی بــەری دەرگانەکــەی لــەیلا
تەماشای ڕوومەتی تۆ کەم، ئەخوێنم سوورەتی (والشّمس)
بــە یــادی زوڵــفی پــڕچینت، لــە (واللّیــل إذا یغشــا)
بــەبێ ســـوود و نەتیجــە **قانعــا** وەک نـــەی ئەناڵـــێنێ
لە گــوڵ هــەرگیز نــەبینراوە، وەفــا بــۆ بولبــولی شــەیدا

***

دڵی کۆنەم

دڵی کۆنـەم خەیاڵـی وایـە دەردی تـازە پەیـدا کـا
به پشتی کۆمەوە ئەقڵی گوزەشتەی کۆنی ڕیسوا کـا
بە پیری فێر پلاو خواردن ئەبم، دەس بۆ دەمم نابـەم
خەیاڵی خاوە، چۆن کۆتر هەوای نەخچیری عـەنقا کـا[1]
لە کێوی بێسـتوونی عیشـقەدا فـەرهادی بەدبـەختم
وەلەو شیرینەکەم مەیلی دڵـی پـەروێزی کیسـرا کـا
بەسەرهاتم وەکوو مەجنوونە، ئەمما عیشقی پیرئـاموز
بەدیانی کەوتۆ و عاشـق، لـە بـاتی عیشـق بێجـا کـا
بناغەی زوهدی تێکدام و، وتی من گـەر مەسـیحیش بم
کرپدارم ئـەبێ مـەیلی تەجـەللای نـووری عیسـا کـا
دەسمبرد سوخمەکەی لابەم، تەماشای باخی سینەیکەم
وتی: ئەی بێئەدەب! عاسیی لە جەننەت چۆن تەماشاکا؟
ئەزانێ یار بێمەیلـە، ڕەقـیبی بەدگوهـەر پـەیپـەی
خەیاڵی وایە ئەربابی مەی و مـەیخـوارە ڕیسـوا کـا
ئەگەر **قانع** لە لافی عیشقەدا کەللەی بەجۆشـش بـێ
هەزار مەجنوون و سەنعانیش بەزەوقی شیعری شـەیداکا

***

---

١. باڵندەیەکی خەیاڵییە، کە زۆربەی شاعیرە کلاسیکییەکان لە شیعردا بەکاریان هێناوە.

دەردیسەر

١

سەرم دەردیسەری تووش بوو، کە دویێ ڕوانیم بە دولبەردا
دڵم سەهویێ گرانی کرد، کە خۆی بەر شیپی خەنجەر دا

بە ئەقڵی خۆم قیاسی چاوی ئەو شۆخەم بە ئەختەر کرد
بە عیشوە چاوی بەرزۆ کرد، هەزار جوێنی بە ئەختەر دا

مەلای بێ شۆڕش و زەوقیش بە عەزمی پەندی بۆ من هات
کە یاری دی لە من بەدتر، دڵی بەر نووکی نەشتەر دا

وتم بولبول بە دینی خۆت گوڵت پێ جوانە یا کوڵمی؟
بە بانگی ئاشکرا بولبول دووسەد تەعنەی لە شەسپەڕ دا

سوئالم کرد کە بۆچ چەرخی فەلەک وا شێت و شەیدایە
وتی: من تیری بڕژانگم لە جەرگی بورجی ئەخزەر دا

بە شمشێری بڕۆی جەرگی لەتوکوت کردم و فەرمووی:
هەتا قەوسی بڕۆی من بێ، چ ئیشت هەس لە مینبەردا

بە چاوی بێغەرەز کاکە تەماشای شیعری قانع کە
هەموو وەک لەعلە تێکەڵ بن، لەگەڵ ملوێنکی گەوهەردا

***

ستایشی مەریوان

ئەم خـاکی مەریوانـە وەکـوو جەننـەتی خـەزرا
پڕیە لە مەلەک، یەعنی خەجێ و فاتم و عـوزرا[1]
ئـەم خـاکی مەریوانـە وەکـوو خولـدی بەرینـە
ئەم خـاکی مەریوانـە وەکـوو عەرشـی موعـەللا
ئــەم خــاکی مەریوانــە، بــرا، کــانی ســەفایە
ئــەم خــاکی مەریوانــە وەکــوو زروەیی ئــەعلا
ئاو سارد و هەوا سووک و فەرەحبەخش و عەتردار
بۆخۆش‌ترە دڕکی لە دووسەد نەرگسـی شـەهلا
پیــاوانی هــەموو ژیــر و ژنــانی هــەموو ئــاقڵ
پــیرانی هــەموو ڕەنــد و منالــی هــەموو دانــا
مەستانەسیفەت سەف ئەبەسن گـەورە کچـانی
زێبەنــدەترن، کاکــە لــە ســەد تاوســی زێبــا
یاخود بە مەسەل کەبکی دوڕی[2] جیلوەفرۆشـن
بێباک لـە هـەر تانـە، وەکـوو دایکـی مەسـیحا
گوڵزارە هەموو دەشت و دەر و شـەربەتە ئـاوی
گۆیا تۆ ئەڵێی زەمزەمـە، یـا کەوسـەری ئـەعلا
کانی کەرەم و مـەخزەنی ئەسـراری سـەداقەت
یا وەک سـەدەفی پـڕ لـە دوڕ و دانـەیی یـەکتا
بۆ زامی خەفەت، مەرهەمـە سـەیرانی مـەریوان
پــڕیە لە وەتەن‌خواهــ وەکــــوو قانــــعی دانــا

***

---

١. ناوی ڕەمزی سێ کچی شۆخی ناوچەی مەریوانن.
٢. جۆرە کەوێکی ڕەسەن و جوانن، بە زۆری لە کوێستانەکاندا دەژین.

چاوی یار

چاو له عیشقی چاوی مەستی، حەز له هەر پەروین ئەکا
دەم بە یادی لێوی زەوقی تالیی خۆی شیرین ئەکا
من بەبێ ئومێدی وەسلی بێستوونه مەسکەنم
ئەو بەبێ پەروێز و شێرۆ، نازشی شیرین ئەکا
داغمەی دەردی فیراقت، شینه بۆیه شین ئەکەم
بوردەباری باری میحنەت، شین نەکا، چۆن شین ئەکا؟
بولبولی گولزاری کولمی تۆ کە ڕووحی عاشقە
کەی خەیالی ژاژوپەڕ، یا سۆسەن و نەسرین ئەکا؟
چینی زولفی خاوی چین‌چینت بخەیتە گەردنێ
گەپ بە لەعلی ئاودار و تف لە چینی چین ئەکا
تۆ کە قەسری جەننەتە ڕووت، فەرموو سا بۆ ڕووتی ڕووت
ئودخۆلووها قانعین، ئەگریجەکەم پەرژین ئەکا
گەر ڕەقیب مەنعم بکا بۆ گیان‌فیدایی قاسیدت
ڕوستەمی مەیدانی عیشقت، چۆن بە گوێی گورگین ئەکا؟
ئەی شەهەنشاهی سەریری تەخت و هەر حوسن و جەمال
حەیفە بۆ تۆ حاکمی چاوت دڵم خەمگین ئەکا
هاتفێ دوێنێ وتی پێم: (طوبی لک) یا قانعی!
تۆ شەهیدی یاری، واعیز سەهو ئەکا تەلقین ئەکا

***

دەردی دڵ

ئەی وەتەن! دەردت لە دڵما زامی سەد خەنجەر ئەکا
بۆ برینی جەرگی لەتلەت، ئێشی سەد نەشتەر ئـەکا
چۆن بە قوربانت نەبم! بـۆ مـەنزەرەی پـڕ قیمـەتت؟
دڕک و داڵت تف لە لالە و سۆسـەن و عەنبـەر ئـەکا
گـەرمیانت دەک نەناڵـێ بـۆ هــەوا شـیرینەکەی
قامەتی گـەورە کچـانی گـەپ بـە نەیشـەکەر ئـەکا[1]
دوو شەتان و قەڵبەزەی بەفراوی شـاخ و داخەکـەت
بـێدرۆ وەڵـلا لـە ئـاوی زەمـزەم و کەوسـەر ئـەکا
ئەیوەتەن! خاکت بە حوڕڕی دەسکەوێ بۆ تاجی سەر
تازە کـێ مـەیل و خەیالـی تـاج، یـا ئەفسـەر ئـەکا
ئەی وەتەن! داخی گرانم ئەو کەسەی تۆی دا بە شـوو[2]
دیققەتی ڕیشی ئەدەی، عەینەن لە جادووگـەر ئـەکا
ئەی وەتەن! نانت حەرامە بۆ ئـەوەی ڕۆژی مەسـاف
کـۆ لـە تـەییارە و بریقـەی نێـزە و پەیکـەر ئـەکا
ئـەی وەتـەن! یـاخوا بژیـت بـۆ ئیفتیخـاری قـانعی
قانعیش یاخوا بژی، چـون سـنعەتی گەوهـەر ئـەکا!

***

---

١. قامیشی شەکر.

٢. لە دەسخەتەکەیدا ئەڵێ: داخی گرانم دیڵە ڕێوی تۆی فرۆشت.

گلەیی لە چەرخ

سەیری چەرخی چەرخە کۆنە، چۆن بە ناڕاستی گەڕا
ڕەحم قەت ناکا بە موفلس، شەرم قەت ناکا لـە شـا
نیمچە سووری دا لەسەر مەیلی مەلا، مفتی هەژار
لای بە لای شێخی تەریقەت کردەوە بوو بە هەرا
ئێستەکەش وا هاتە سەر بـازاڕی قـووەی کارەبـا
زیکـری زاهیـد تێکەڵـە، باسـینەما، باسـی نـەما
ڕوو لە لوقمانی زەمانە وەرگـەڕێ ئـەیکا بـە کـەر
کلکی کەر بەرزۆ بکا، ئەیکا بە لوتکـەی ئاردبـەبا[1]
کەوتە سەر باری غەزەب، چەن پادشایکرد بە هەتیو
هاتە سەر باری کەرەم، چەن هیچ و پووچی کرد بە شا
گێژەڵـووکە و گـەردەلوولی دا بەسـەر قاجارییـا
کەوکەبی سەد ناسری هاویشتە نـاو گێـژی فـەنا
بۆ برووزی جەوهـەری ڕێـوی ئەفـەوتێنێ پڵـنگ
پشتی شێری کرد بە جێگەی نیشتنی دێڵـە بـەبا
هێندە عەکس و دوونپەرستە بۆ نەبوونی **قـانعی**
ڕیشەکێشی کرد بەجارێ، دەبدەبەی شێری خـوا

***

---

١. چیایەکی بەرزە لە کەناری شاری بانە لە کوردستانی ئێران (کە خۆیان پێیدەڵێن ئاربەبا)

قوربانی خاک

قوربانیی ئـەم خاکەیـە ئـەم ڕۆحــە لـە بـەرما
سۆزی دلـی پـڕ دەردە کـە خولیایـە لـە سـەرما
ئامادەیی مەیدانم و ئـەم بەرگـە کـە پۆشـیم
کفنــە! نــەوەکوو چاکــەت و پانتۆڵــە لــە بــەرما
کورد کوردە، هەموو فیکری دڵم ڕۆژی سکوونەت
کورد کوردە، هەموو وێردی زمـانم لـە سـەفەرما
هێندم بە کـزی دیـوە لـە ئـەربابی ویلایـەت
خەونم نییە ئەسڵەن، لە دووسەد گێژی خەتـەرما
من هات کە نەبینم سەفی لاوانی وەتەن‌دۆســت
خێرێ نییە ئەسڵەن، لە هەموو نـووری بەسـەرما
بۆ دەفعی عەدوو، نامەوێ شمشێر و کڵاوخود
دوژمـن بـە خـوا غەرقـە لـە خوێنـاوی جگـەرما
من هیچم کە لێ نایە، مەگەر هەر وەکوو **قانع**
شیوەن بکـەم و لیتـەیی ئـەم خاکـە بـە سـەرما

***

هەناسەکەم

هەناسەم هێنـدە مـەغرووورە لـە بـاڕەش مەرحـەبا ناکـا
بەغـەیرەز دڵ کـە مەسـکەنیە، خەیاڵـی ماسـیوا ناکـا
ئـەزانیٚ! چـاوی تـۆ دایم لـە خـوێنی دڵ منـا مەسـتە
بـە بیمـاری ئـەمێنێتۆ، پزیشـک هـەرگیز دەوا ناکـا
حەنا سـابت نییـە ڕەنگـی، وەفـا هـەر خـوێنی دڵ زانی
لە پەنجـەی دولبـەرم بروانـە، قـەت مـەیلی حـەنا ناکـا
ئەوەن تینووم بە لێوی تۆ، بە شیریش گەر لـەتوکوت بم
تەسـەللامە[1] بـە ئـاوی تێـغ و ڕۆحـم حـەلوەلا ناکـا
سەفارەتخانەکەی قـەلبم بـە قـووەی جازبـەی ئـەبرۆت
تـەلێفونخانەیـە لازم بـە قـووەی کارەبـا ناکـا
ئەگەر حوسنت بە عامی بیٚ، منیشوا شێت و شەیدا نیم
بـە شـوعلەی ڕۆژ، پەروانـە سـەما هـەروەک چـرا ناکـا
ئەگەر قـانع بـە ئومێـدی ویسـالت بـیٚ، چ بـیٚسـوودە
لـە گولـزاری کـەواکب، کـەس گـولاوی پـڕ بـەها ناکـا

***

١. تێغ کە وەستا دروستی دەکا لە کوورەدا ئاوی دەدا، واتا شاعیر تەنانەت بە ئاوی ئەو تێغـەش فێنکی پێدەگات.

مەیلی دولبەر

گوڵ کە مەیلی دولبەری بێ، مشتەری پەیدا ئەکا
دڵ کە کەوتە عیشقبازی، زاهدێ ڕیسوا ئەکا
ماڵەکەم دارالجنونە، خەستەخانەم بۆ ئەبەن؟
عیشق دەردێکە کە دووسەد سەر تەبیب شەیدا ئەکا
بمکرێ چەرخی زەمانە گەر لە خەم سەهوی زلە
بۆ مەتاعی بێبەها، کێ مامەڵە و سەودا ئەکا
بۆیە عوریان ناگەڕێم، داوێن ئەگەر پڕ بێ لە خوێن
ڕەنگی ئاڵ و واڵی لێوی دولبەرم پەیدا ئەکا
ناوێرم هەرگیز خەیاڵی لێوی تۆ بگرم لە دڵ
چون وتارت هێندە تاڵە، دڵ تەواو ڕیسوا ئەکا
گەر تەماشای جێدەمی تێغی بڕۆی خۆی کا لە دڵ
عاشقی ئەبرۆی ئەبێ، هەر خۆبەخۆ هەیجا ئەکا
قانعی چون کەوتە فیکری دولبەری کوشتی بە خەم
کوشتەیی یارە لە گۆڕا، دەردی دڵ ئینشا ئەکا

***

بەرگی ماتەمی

بۆیــــە دڵ دایم لیباســــی ماتــــەمی وا لـــە بـــەرا
خانەخوێیــــە، نــــارِوا دووکــــەڵ لـــە ماڵـــی بـــێدەرا!
گەر سەرم دانێم لە ڕێت، ئەوسا خەلاسی مـوددەعیم
کێیە دەعواچی لەگــەڵ لاشــەی کــوژاوی بــێســەرا؟
قەت خەفەت ناخۆم بە لۆمەی دوژمن و تانەی ڕەقیـب
میوەڕن، کەی بەرد ئەخا هەرگیز بـە داری بێبـەرا؟
زەوقی دڵ مەئلووفی تاڵـە، هێنـدە تاڵـی چەشـتووە
نابینێ لەززەت لە شەهدی وەسڵ، یـاخود شـەککەرا
خۆم پەنای چالاکی عیشقم خست لەدەس هیجرانی یار
لەم مەقامـە کوشـتە کـەمتر وا لـەدەر، تـا سـەنگەرا
تا فوارەی خوێنی جەرگم، قرمـە کاتـە حـەوزی دڵ
نـانوارم جـارێتـر، هـەرگیز بـە حـەوزی کەوسـەرا
زوهدی قانع بـۆ بـەجێهێنـانی ئـەمری حـەق نییـە
بۆ تەسـەللای دووری ئـەبرۆی یـارە، وا لـە مینبـەرا

***

چۆنیەتی زەمانە

بێ‌حەیایی باوە ئەمڕۆ، قوڕ بەسەردا کا حەیا
کەندەڵان سەربەرز و شادە، خۆی بشارێتۆ چیـا

گوڵ ئەگەر ئەقڵی ببێ، قەت سەر لە خاک ناکاتە دەر
چونکە ڕۆژی دڕک و داڵە و گەرمی بازاڕی گیـا

با، لە هەورا سەرنیگون بن مانگ یا ڕۆژی جوان[1]
شەمشەمەکوێرە ئەڵێ: من نامەوێ شوعلەی (ضیا)

ئەی فەلەک! ڕاستۆ نەبی، بۆ ڕێکوپێکی دەورەکەت
گورگ ئەبێتـە شـوانی ڕان و دز ئەبێتـە ئـەولیا

نێرە گاجووتێ ئەبەیتە ڕیزی لوقمانی حەکیم
فەیلەسووفێکیش ئەخەیتە ژێر چەپۆکی ئەشقیا

تۆ بە مێرووڵەی زەعیف ئیشی سلێمانی ئەکەی
خاتەمی مۆری نگینت کردە دەست دێـوی هـەیا[2]

***

١. لە دەسخەتەکەیدا نووسراوە: ... بن بەدر یا شەمسی مونیر
٢. تەنیا لەبەر قافیە و کێشی شیعرەکە دانراوە، ئەگەرنا دوورە لە ماناوە.

پێنج‌خشته‌کی له سه‌ر شیعری ڕه‌شید سدقی

به کوێری بمخه‌نه چۆڵـێک لـه ده‌شـتی به‌سـره و فـاوا
وه یا کۆلکێشـی زاڵـم بم، لـه چۆڵـی وشـک و بـێ‌ئـاوا
بناڵـێنم بـه دڵـته‌نگی، لـه ژێـر بـاری نـه‌بینراوا
سه‌ر و پێ ڕووت و برسـی، مـل لـه ئه‌ڵـقه‌ی ئاسـن و داوا
له‌سه‌ر ئه‌سپی ئه‌جه‌ل بگلێم له گه‌رمه و گوژمه‌یی تاوا

چ سه‌رخۆشم له ئه‌م ڕه‌نجه‌ی له ژینی خۆمه‌دا بردم
ئه‌گه‌ر دیققه‌ت له ئیشم که‌ی، ئه‌زانی گیان‌فیدای کوردم
گه‌لێ پێم خۆشه ئه‌م شه‌رته، له دڵ خۆمـا کـه‌وا کـردم
ڕه‌فیقی به‌د ئه‌بـه‌د ناکـه‌م، لـه خاکیشـا کـه مـن مـردم
ئه‌جه‌ل چاکی گریبانم ئه‌گه‌ر بگرێ له ناکاوا

له ڕێی خـاک و وڵاتـا، خـۆم ئه‌فـه‌وتێنم بـه مـه‌منوونی
که من سـۆزم لـه دڵـدا بـێ، چ موحتـاجم بـه مـه‌جنوونی
وه‌ره! گوێ ڕاگره له‌م شیعره، دیقه‌ت ده لـه مـه‌زمونی
بفـه‌وتێ بـا نـه‌مێنێ لاشـه‌که‌م بـڕوا بـه مـه‌حزوونی
به لافاوی جـه‌فا سـه‌رکا، بخنکـێ بـا لـه گێـژاوا

وەرە سەر سەیری چەپگەردیی زەمانــە و گەردشــی دەووار
چ لازم مــن بــەیانی کــەم بــە واتــە یــاوەکوو ئەشــعار؟
نە هەرجارێ بڵێم، سەدجار وتوومە و هەر ئەڵــێم ناچــار
زمانــە وا لەگــەڵ دوون و لەگــەڵ ئینســانی کــەچڕەفتــار
وەکوو شێرێکی خونخوارە، لەگەڵ ئینسانی داماوا
لەســەر ئەســپی خــەیالاتم، ئەگــەر بگلێمــەوە ئەمــڕۆ
بــە ســەرگەردانیی و شــێتی، ئەگــەر بخولێمــەوە ئەمــڕۆ
لە زامی جەرگی پــڕ خــوێنم، ئەگــەر بکولێمــەوە ئەمــڕۆ
بە چــاکی سینەوە پــێم خۆشــە مــن بتلێمــەوە ئەمــڕۆ
نەوەستم بــا لەبــەر ئاسانەکەی ئینســانی ناپیــاوا
دڵــم ڕازی بکــەم باشــە، بــە ئێشونێشــی خــار و خــەس
لە دنیادا بــڕۆم دەرچــم، هــەتاکوو خــوا ئەڵــێ پــێم بــەس
لە داخ ئەم چەرخە زۆردارە، ئەوا سووتام وەکوو قەقنەس
سەری خۆم هەڵگرم وەک شێت، ئیتر بۆچی مــنی بێکــەس
نەسووتێم و نەهاڕێم، تۆزەکەم نەدرێ بەدەم باوا؟
وەکوو دەروێشی بێمەسکەن، لەسەر نــێم تــاجی ڕیســوایی
ئیتر هــیچ گــوێ نــەدەم قــانع! گــەدایی یــاخۆ پاشــایی
دەف و کەشکۆڵ و کەڵپۆس و لەسەر ئــادابی شــەیدایی
لــە هــەرد و دەشــت و کۆســارێ، بناڵــێنم بــە تــەنیایی
بە زامی سینەوە سیدقی، لە گێژی بەحری خوێناوا

***

تێهەڵکێش بۆ پێکەنین

سەیری مەنجەڵ کەن چلۆن پڕیە لە چێشت
خـاک بـر سـر کـن غـم ایـام را
سەد تفم لێ‌کەن لەسەر یاپراخ و گۆشت
مـا نمـی‌خـواهیم ننـگ و نـام را
دوێنـێ دەرگـای مەتبـەخم لـێ داخـرا
خـاک بـر سـر نفـسِ بـدفرجام را
ئـاگری لۆقەنتـەچی بـوو، ئافـەرین
سـوخت ایـن افسـردگان خـام را
غـەیری حەڵـوا تـامی دەم شـیرین ئـەکا
کـس نمـی‌بینم ز خـاص و عـام را
دوێنـێ یـەک گیپـەم لـە گیپەخانـە دی
کـز دلـم یکبـاره بـرد آرام را
چۆن فیدای باجی مەجێی چێشتکەر نـەبێ
هـر کـه دیـد آن سـروِ سیم‌انـدام را
قانعـا! بـا ئێسـتە بـێ‌نـانی؛ بـەلام
عاقبـت روزی بیـابی کـام را

***

لەگەڵ خواجە حافیزی شیرازیدا

ئەگەر شەو بێتە سەر جێگەم، کەوا تاقەی کراس غارا
بە خال هندوش بخشم سمرقند و بخارا را [1]

وتم پێی کوێ بەدڵ تۆیە؟ بەعیشوە پێکەنی و فەرمووی:
کنار آبِ رکن آباد و گلگشت مصلی را

سەر و زلف و برۆ و چاو و خەت‌وخاڵ و لەبی لەعلت
چنان بردند صبر از دل چو ترکان خوان یغما را

نە تەنیا من لە ڕەمزی تاقی میحرابی برۆت ناگەم!
کە کس نگشود و نگشاید بە حکمت این معما را

سەلامم کرد لە یاری خۆم وتی: هەی ناعەلەیک ئەبلەهـ
جواب تلخ می‌زیبد، لب لعل شکر خارا

کە حوسنی یووسفم بینی، سەعاتەن بۆم موحەقەق بوو
کە عشق از پردەی عصمت برون آرد زلیخا را

بە میسلی شەکر و چا بێ‌یەک سەفایان لێ‌نەبینراوە
جوانان سعادتمند و پند پیر دانا را

ڕەواجی دەفتەرت قانع ئەبێ مونکیر چلۆن بیبا؟
کە بر نظم تو افشاند، فلک عقد ثریا را

***

---

١. شیعرە فارسییەکان هەر بە ڕێنووسی فارسی نووسراوەتەوە.

تاکوو ئێستا یاری من بوو، ڕووی بە ناحەق وەرگەڕان
چیست یاران طریقت، بعد از این تدبیر ما؟
واعیزا! ئەمڕۆ لەبەر چی مەنعی مەی‌نۆشیم ئەکەی؟
روی سوی خانەی خَمّار دارد پیر ما
شێتی عیشقم گەر بە زوڵفی مشک‌بۆی قەیدم بکا
عاقلان دیوانە گردند، از پی زنجیر ما
ئەی سەنەم! سەرتابەپا تۆماری دەرسم مەدحی تۆس
زین سبب، جز لطف خوبی نیست در تفسیر ما
ئاهی سەردم تیر و چەوتیی قامەتم هەروەک کەوان
رحم کن بر جان خود، پرهیز کن از تیر ما
ئەی ڕەقیب! بۆچی بەهانەی بێ‌ویسالیم تۆ ببی؟
کاین چنین رفتەست از روز ازل تقدیر ما
بۆچی بێ‌ڕەحمی عەزیزم؟ خۆت بپارێزە لە جۆش
آه آتش‌بار و سوزِ نالەی شبگیر ما[1]
بەعدزین قانع لە شوربی مەی، دەمێ غافڵ نییە
چون خراباتی شد آن یار طریقت، پیر ما

***

١. لە نووسخەیەکی دیوانی حافزدا نووسراوە: آه آتش ناك سوزد، سینەی شبگیر ما

ڕیشی پان

بێقەزا بێ مامە سۆفی تا بێ ڕیشی پان ئەکا
(قُل) بە فل حالیی بووە، چی ئیدیعای ویژدان ئەکا؟
خەڵکی گەییە جەلبی ڕۆح و ئەو خەریکی شانەیە
حەز لە تەزبیحی گڵین و، خڕنووک و قەزوان ئەکا
وا دراوسێ کەشفی مانگ و ڕۆژ ئەکەن، ئێمەش شوکور
کاکە دەروێش[1] وا خەریکە، کەشفی دۆڵەی نان ئەکا
مامۆساکانمان[2] ئەڵێن زۆر سوننەتە سواری بە کەر
هەر کەسێ سواری بە فۆرد کا، خۆی شەریک شەیتان ئەکا
ئەو[3] بە تەییارەی نەفاسە تەی ئەکا ڕێگەی وڵات
ئەم[4] بە سواری کەر خەیاڵی سووریە و لوبنان ئەکا
کافرە سەگبابەکان[5] کەی سنعەتە تەلسز ئەکەن؟
حەمدولیللا کوردی ئێمە قوولینە و تەیمان[6] ئەکا
قانعا! بێسوودە، یا شێخ دوژمنی پێشکەوتنە
هۆش و بیر و یەکیەتی، دەردی وڵات دەرمان ئەکا

***

---

١. مەبەست لە هەندێک لە شێخە ئیرشادکارەکانە.
٢. مەبەست لە هەندێک لە کۆلکەمەلاکانە.
٣. جیهانی دەرەوە یان زانستی مرۆڤ.
٤. کۆمەڵگای کوردەواری.
٥. پیشەکارانی ئەورووپا دەگرێتەوە.
٦. پیشە دەستییە دواکەوتووە سەرەتاییەکانی خۆمانە.

ب

نەڵێی پاشکەوتووی

تۆ نەڵێی پاش‌کەوتووی، ئـەی کوردەکـەی ناکامیـاب!

قەت بە سووکی تێمەفکرێ، ماڵوێرانـەی دڵ‌خـراپ

تاکوو من بووم، ڕوستەمم بوو، ڕۆژی حەملە و کەشمەکـەش

سەرکزی گـورزی گـرانی بـوون هـەزار ئەفراسـیاب

ئەو مەقام و نەزمە من بووم، کێ لە شـەئنی هەڵئەسـا؟

هەر لە نوحۆ دەس‌بەدەس، تا هاتە دەورەی ئینقیلاب

ماجەرای کاوەم بـەیان کـەم، بـەردی ڕەق ئەتوێتـەوە

چی بەسەر خاکی عەجەم هێنا، لـە شـۆر و ئیزتـراب

یا کەریم خانم چلۆن بوو! من نەڵێم تـۆ خـۆت بڵـێ!!

چۆن لە خاکی فارسەکانا، کەوتە سەر قەهر و عیتاب

یەزدی‌جوردم، یەزدی کوردانە، ئـەبێ چـۆن ون ببـێ؟

کێ هەتاوی بۆ ئەشـارێتۆ لـە ژێـر پـەردەی نیقـاب؟

قانعـا باســێ لــە حاڵــی گیــو و گــۆدەرزم بکــە

تا لە داخا دڵ بـە جـارێ نەبووەتـە لوولـەی کـەباب

***

سەری زوڵفت

زوڵفت وەکوو مار و سەری زوڵفت چزی عەقرەب
پەرچەم وەکوو ساڵداتی عروسـن بـە مورەتتـەب
سـاقی وەرە ئەمـڕۆ بـە فیـدای چـاوی خومـارت
بۆم تێکە قەدەح لـەبزەڕی گـوڵنـاری لەبالـەب
برژانگی لەسەر سەفحەیی دڵ، نووکی قەڵەم بـوو
زووخاوی دڵی پڕ شەرەرم چەشـنی مورەککـەب
غایب نەبووی ئەی دۆست، لـە دڵـما بـە دەقیقـە
گەرچی بە ئەمەل جارێ نـەبوو بم بـە موخاتـەب
بۆ بەزمی سەفای مەیکەدەکەی عاشقی ڕووی تـۆ
خوێنی جگەرم بۆ مەی و، دڵ ئالـەتی مەشـرەب
تەخمین‌کەری ئەم چەرخە وتی: چاوی ئەسێرەس
غەرقی عەرەقی خەجڵەتی خۆی ماوەتۆ کەوکەب
بڕوانــە چلـۆن قـانعی بەدبـەخت بـەبێ سـوود
هەر لەحزە ئەکا تەجرەبـەیی یـاری موجـەڕڕەب

***

ئاردەڵانییەکان

لازمە شەرح و بەیانی کۆمەڵی عالیجەناب
خانەدانی ئاردەلانی، خاوەنی تێغ و تەناب
باسی بابا ئەردەلانت بۆ بکەم! چۆن پیاوێ بوو؟[1]
ساکنی گوڵ عەنبەر و یەک حاکمێکی کامیاب
تایەفەی گۆرانە ئەسڵی، خەڵکی خاکی شارەزوور
پایتەختی شاری زەڵمە، شاهیدی قەولم کیتاب
یادگاری پاشی خۆی ناوێ (کلۆڵە) بێدرۆ
پاشی ئەو (ئەلیاس) و (خدر) و (بابلۆ)ی خاوەنعیتاب
مونزیرێک و دوو حەسەن، خدرێکیتر، ئەلیاس دوو[2]
مستەفاخان و، عەزیز و ئەحمەدی عاشق ڕوباب[3]
ئینقرازی ئاردەلانی، هیچ نەبوو ئیللا غروور
قەهری هیچوپووچی زۆر و کیبری بێحەدوحیساب
قانعا باسێ لە حاڵی کوردەکانی (تالشی)
بێنە پێشۆ تا بزانن، چاک بوون یاخۆ خراپ؟

***

١. لە چاپە کۆنەکاندا نووسراوە: (... چۆن زاتێ بوو)
٢. ئەم ناوانە لە کتێبی «وقائع آل اردلان»ەوە وەرگیراوە.
٣. نازناوی «عاشق ڕوباب» بوو.

وەسفی وەهاب

ئەی خالقی سەماوات! سولـتانی ڕەبـبی ئـەرباب
بێئیحتیاجی وەسـفی، موسـتەغنیی لـە ئـەلقاب
گەر مەیلت بێ بە عاسیی فیردەوسی پێئەبەخشی
یاخۆ ئیرادە فەرمووی، دۆزەخ ئەدەی بە ئـەحباب
بـێ قیمـەت و بەهایـە، ئـەلتاف و نیعمـەتانت
لە قەبزەی دەستی تۆیە، ئەرواحی جەمعی ئەحزاب
سولتانی بەڕ و بـەحری، بـێ کەشـتیی و تـەیارە
دێنیتـە دەر لـە بـەردی خـاراو ئـاوی میـزاب
تـاقی ئەکەیتـەوە دڵ ئـەیووبی بوردەبـارت
ڕوخسەت ئەدەی کە شەیتان بۆی چێتە کونجی میحراب
بۆ کیمیایی وەسڵت، لـە کـونجی میحنـەتئابـاد
سەد وەک نەسیر و لوقمان بێنەشئەبوون لەسیماب
قانع بە زمانی کوردی، مەدحی خـوای ئەنووسـێ
تا کەس نەڵێ بە کوردی نەکراوە وەسفی وەهاب[1]

***

١. شاعیر لەم بەیتەدا چووەتە مەیدانی حاجی قادری کۆیی.

تێهەڵکێش لەگەڵ شیعری خواجە حافیزدا

وا ئــەزانم دولبــەرم ئەمــڕۆ بــە نــازۆ دێتــە لام
مــن نیــابم فرصــت بهتــر بــده جــام شــراب
من لە مۆدەی عومری خۆما تاقە ئەمشەو فـاریغم
موسـم عـیش اسـت و دور سـاغر و عهـد شـباب
خەو حەرامە تا سەحەر، ئەی ئاشقی ئاشوفتەحاڵ
غمـزەی سـاقی ز چشـم مـیپرسـتان بـرد خـواب
تـالعم ئەمشــەو بــە کامــە و یــار لــە لامــا حــازرە
اینکه میبینم به بیداریست یـارب یـا بـه خـواب؟
دڵ بە ئومێدی ویساڵی عەتری لێوی وەک گوڵت
در ضمیر برگ گل خوش مـی کـنم پنهـان گـلاب
لێوی‌ئاڵی چەشنی لەعل و دانی هەروەک گەوهەرە
خـوش بـود ترکیـب زریـن جـام بـا لعـل شـراب
ناڵەناڵـی حـافیز و قـانع لەگـەڵ یـەک تێکەڵـن
میرسد هر دَم به گـوش زهـره، گلبانـگ و ربـاب

***

له عەیشا وەختە بوو گیان بێتە سەر لـەب[١]
کـــه آمـــد ناگهـــان دلـــدارم امشـــب
لە نوێژی شـێوەوە مـن شـێت و شـەیدام
بحمـــدالله نکـــو کـــردارم امشـــب
بـــەراتی چەنـــد ساڵـــەم، ئـــارەزوو بـــوو
رســـید از طـــالع بیـــدارم امشـــب
وەکوو من کێ دەبێ موحتاجی حوسنت؟
زکـــات حســـن دە، حـــق دارم امشـــب
درەخـــتی ئـــارەزووم، وا پـــڕ ســـەمەر بـــوو!
ز بخـــت خـــویش برخـــوردارم امشـــب
ئەترســـم قـــانعی ئـــاگرێکی تێچـــێ
از ایـــن شـــوری کـــه در ســـر دارم امشـــب

***

١. لەب بە مانای لێوە.

هەتاوی ژێر هەور

ئەمـەلی میللـەتی کوردانـە، هـەتاوی بـە نیقـاب
دوورِی ئەسـراره عـەزیزم، لـە مەقاماتـە خیتـاب
وەکـوو ڕۆژ ڕوونــە بــرا، تـازە چ لازم بــە خــەفا
کچ کە خۆی نەرمولەتیف بوو، چتەوەقوع بە حیجاب
ئیش کە کەوتە دڵی عام و بە تەواوی چووە مەغز
تـازە ئـەو ئیشـە چ لازم بـە بـەیانات و کیتـاب!
ئارەزوو وەختێ کە هات کونجی دڵی کرد بە سنوور
خۆبەخۆ نەشئە ئەدا، بێسەمەرە شوربی شـەراب
غەشی تێکەڵ نییە هەرگیز، بە سەداقەت وەتەنی
کێ لە بۆ فەوتی کوڕی بابی نەبوو، دڵ بە کەباب؟
مشتری مەرگە کەسـێ دوژمـنی خـاکی وەتەنـە
گەر بڵێن بۆچی نەبووی کاکە؟ ئەڵێ چی بە جواب؟
قانعا! شیعرت هەموو نوختە بـە نوختـە گوهـەرن
مەگەر یەکیەک بە نەزانین، بڵێ بەم بەزمە خـراب

***

شانازی

تۆ نەمردووی ئەی سەلاحەددینی ئەییوبی لەقـەب[1]
هەر بژی ئەی فەخری کورد و حاکمی ملکی عەرەب
تاکوو تۆ بووی لاوەکانی کوردستانم دەرئـەچوون
بۆزەکانی ملکی شام و خەرجی بـازاڕی حەلـەب
زیندوو بووبووینۆ بەجارێ، شارسانی و دێنشـین
ڕەعیەت و شوان و سەپانم، کەوتبوونە سەر تـەرەب
ئێستە بێتۆین، بۆیە وا بێڕەونەق و جلوە و جەلاین
بووین بە گاڵتەجاڕی خەڵق و کەوتووینە بەر عەتەب
وەرنەوە ئەی نیشتمانی با هەموو عەهدێ بکەین[2]
بۆ فەنای دوژمن بەجارێ بێینە مەیدانی غـەزەب
من ئەزانم هەر سەعاتێ دەس بدەینە مـوددەعی
ئێمە هەروەک ئاگرین و ئەو وەکوو کۆگای (حَطَب)
قانعـا بـۆ کوشـتنی نیشـتمانفـرۆش ئامـادە بـە
خواهـ شێخی بایەزید و خواهـ نەفسی بوولەهەب

***

---

١. وەرگیراوە.

٢. لە دەسخەتەکاندا بەم جۆرەیە: وەرنەوە ئەی میللەتی کوردی دەبا عەهدێ بکەین.

خاکت بەنرخە!

کوردە وەسفی کوردستانت، خۆشترە تا سەد کیتاب
سیاچەمانە خۆشترە بۆ تۆ هەتا چـەنگ و ڕوبـاب
شۆڕشی قەلبت ببێ و گوێ ڕاگری بۆ دەنگی نـەی
جەرگی بەدگۆی کوردستانت، هەڵئەقرچێ وەک‌کەباب
دەنگی شمشاڵ و خرۆشی دەف، بگاتە هەر دڵـێ
حاسڵی (کَشُفُ‌القبـور)ە، ڕۆشنە زومرەی عـەزاب
ئافەرم بۆ تۆ وەتەن، وا خاک و خۆڵـت گەوهـەرە
غەیرە مەحسوورە تەعامت، زۆر و بێ‌حەد و حیساب
من لە دنیادا هەوارم ماڵە گەورە و شێرە بێ[1]
ڕۆژی مەحشەر چاترم بۆ دەفتەر و نامە و کیتـاب
مامۆسـاکانمان ئەڵـێن: دنیـا نموونـەی ئـاخرە
تێبفکرێ خۆت ئـەزانی کێیـە حـازر بـۆ عـەزاب
سابتت کرد **قانعا**! کوردان لە گشت کەس چاترن
مژدە بێ بـۆ کوردەکـانی هـەرزەکاران و شـەباب

***

---

١. دوو هەوارگەی هاوینە هەوارین لە ناوچەی شلێر لە پێنجوێن.

دەروێشیی

دوێنێ دەروێشێ وتی: کەفبەدەف و دەفبەتەرەب
دەبــە دەب دەب، دەبــە دەب دەب، دەبــە دەب
وتم: ئەی ئەحمەقی ئاشوفتە! وەتەن چۆڵە، وتی:
دەبــە دەب دەب، دەبــە دەب دەب، دەبــە دەب
هەرچی هەوڵم لەگەڵ ئەو بەچکە سەگادا ئەیوت
دەبــە دەب دەب، دەبــە دەب دەب، دەبــە دەب
وتم وا چاکــە لــە فکــری خۆیــەوە بــۆی دەربــێم
بە مرووری گــەلێ ئــەییام لــەناو بــەم دەبــە دەب
دەفم هەڵگرت و بە حەیحەی دەسی شێخم ماچکرد
وتم لێدەن بە عمــوومی لــە مــەقامی دەبــە دەب
من و شێخ و ژن و دەروێش هەموو تێکەڵ بووین
شێخ لە فکری ڕەپی‌سووری، من‌و دەوریش دەبەدەب
قانعا! بەسیە، موحەققەق بە، دووسەد وەک من و تۆ
تەرک ناکەن بە یەکێ بەزم و مقــامی دەبــەدەب

***

ت

گەڵباخی

ئەی میللەتی گەڵباخی زەدەی دەستی نەدامەت!
ئەی مەنشەئی ئیحسان‌وکەرەم، بەحری سەخاوەت!

کوا ڕەونـەقی دێرینــە لەســەر بــەزمی عەباســت؟
کوا شۆڕشی مەیدانی عەلی شـێری شـەجاعەت؟

کوانێ قولی و کوا ئەســەد و کوانــێ موحەممــەد؟
هەرسێ خەلەفی یـاری خـوان کـانی کەرامـەت

تا دوێ بوو یەقین مەسکەنی تۆ خاکی زەهاو بـوو
بۆ ئێســتە وەهـا مـاتی لـە ژێـر بـاری سیاسـەت

کوا کەشمەکەشی دەشتی کرن خوتتەیی شـێخان
ئەفسووســە لـە بـۆ ئێـوە، هــەتا ڕۆژی قیامــەت

ئەو وەختە نەبوو توخمی نیفاق و شەڕ و شـۆڕش
بۆیە کە هـەموو دوژمـنی خـۆت هاتـە ئیتاعـەت

بـۆ سـەرکزیی ئـەم هـۆزە دلێـرە وەکـوو قـانع
ڕوو زەرد و سەر ئەفگەندە لە ژێر باری قەباحـەت

***

پایەی نیشتمان

مەسنەد هەیە ئەمما، بە هونـەر ئەقڵـە مـەقامات
شـێخی هەیـە لاکـن، بـە عیباداتـە کـەرامات
دڵـپاکی لەگـەڵ هاووەتـەنت لازمـە کـوردە
حـوببی وەتـەنت ڕوکنـە لـە ئـەرکانی عیبـادات
بۆ سوودی وەتەن، خزمەتی خەڵکی وەتەنت کـە
(حـبالـوطنی) تۆشـەیە بـۆ ڕۆژی مجـازات
ئەم ئەمرە لەسـەر کـوللی کەسـێ لازمـە ئـەمما
هێندێ بە بەدەن، هێندێ بە پوڵ، هێندێ خەیاڵات
بۆ ئیشی وەتەن، دەوڵەتی خۆت سەرفی وەتەن کە
کەی نەقسی ئەبێ عیلمی مەلا، قەت بە سوئالات؟
زەحمەتنییە لای ئەهلی ئەدەب، زەحمەتی میللەت
کەی تاڵە لە بۆ دەفعی ئەلەم، حەببی دەواجـات؟
ئوستادی غەزەل حەیفە ئەگـەر غـەیری ئـەدیبی
دەفتەر بگرێ، جەم ببەسـێ شـیعر و غـەزەلیات
قانع! کە تۆ بۆ دایکـی وەتـەن خزمـەتێ ناکـەی
ڕاستۆ بە بـڕۆ مزگـت و دەس کـە بـە موناجـات!

***

وەسیەت بۆ خەنجەر

ئەگەر خەنجەر[١]! بە خەنجەر پارەپارەت کەن لەسەر دەعوات
نەڵێی ئۆف! هەر بڵێ ئۆخەی، کەوا ئاواتەکەم پێکهات!
گەرەکتە وارسی من بی، حەیاتی جاویدانیت بێ
حەیاتی جاویدی ڕۆڵە، بە چاکی بۆت بکەم ئیسپات
لە ڕێی خاکی وەتەن کوژرای، شەهیدی (فی‌سبیل‌الله)ی
شەهیدیش زیندووە دایم، بە نەسسی زاهیری ئایات
لە کەسبی کاسبی شێخ بە، لە سنعەتدا وەکوو غەربی
بە گفتوگۆ کوڕی شاری، بە زەحمەت وەک کوڕی دێهات
لە ئەقلیمی هونەرمەندی، لە ملکی نیکتەدۆزیما
یەکێکتان جێگەدارم بێ، کە زووتر دەست بە مەتلەب کات

***

١. ناوی یەکێک لە کوڕەکانیەتی.

پێنج‌خشته‌كی له‌سه‌ر شیعری موفتی پێنجوێنی

ئه‌ی كورده ده‌با به‌س بێ ئیتر باری ڕه‌زاله‌ت!
حاسڵ كه له ئه‌م عومری خه‌ساراته نه‌دامه‌ت
گوێت شل مه‌كه تۆ، بۆ وته‌یی پووچ و سه‌فاهه‌ت
ئه‌ی سه‌ر به‌سه، تاكه‌ی له سه‌رت ماوه جه‌هاله‌ت؟
چاو هه‌ڵبڕه نه‌ختێ، به‌سه ڕه‌فتاری قه‌باحه‌ت!
سه‌د داخ و دووسه‌د ده‌رده كه‌وا عومرت به باده
تۆ سه‌ركز و داماو و هه‌موو دوژمنت شاده
له‌م سووده خسووسیته كه بێ‌سووده، ده لاده!
حه‌یوانی ئه‌گه‌ر، جێ‌له‌وه‌ڕی خۆشت مراده
یا، گه‌ر به‌شه‌ری بێره سه‌فی عیلم و درایه‌ت!
بڕوانه له ئه‌حواڵی هه‌موو عیلم و شه‌ریعه‌ت
تێكۆشێ له بۆ كه‌شفی هه‌موو به‌حری حه‌قیقه‌ت
نوقسانی ئه‌بێ چی بێ برا عیلمی ته‌بیعه‌ت؟
كه‌ی كوفره ئه‌گه‌ر فێری ببی سنعه‌ت و حیكمه‌ت؟
كه‌ی مه‌نعه له تۆ هه‌ردوو به ئاسار و به ئایه‌ت؟

پیاوێ نەنوێ، دائیمە هەر زیکری خوا کا
ڕۆژ ڕۆژوو و قورئان و بە شەو بانگ و سەڵا کا
باوەڕ مەکە قەت نانێ بە ئەم جۆرە پەیا کا
بایع نییە خالق، کە رزق بەیع و شیرا کا
ئاسانە ببارێ بە دوعا، نەبووە بە عادت

ناسراوی وڵاتانم و چاک دیارە کە من چیم
بێسوود و بەبێ کەڵکم، وەکوو توێکڵی دار بیم
چون بێهونەرم موددەتی ئەییام بە برسیم
تەعقیبی غەرەز ناکەم و دوژمن بە کەسێ نیم
نادانە نەقیزەی ئەوێ، دانا بە ئیشارەت

ئەی کوردە! هەموو شیوەنی من گشتی بە تۆیە
بۆ تۆیە کە قانع جگەر و قەلبی بەسۆیە
بڕوانە لە ئەشعارم ئەگەر هۆشت بە خۆیە
مفتی! غەزەلت تۆ بی و خوا، کامی درۆیە؟
بەس خۆت کە بەجێی تانە و تەکدیر و مەلامەت

***

تەپڵی شادمانی

با بنووسم شیعری کوردی، تاکوو خەڵکی تێ بگات
شیعری کورد شیرین‌ترە، تا شەکر و هەنگوین و نەبات
من بە هیوا بووم، کە تەپڵی شادمانیم لێ بدەن
چەندە مەئیووسم لە حاڵی خۆم، کە بۆچ دەنگی نەهات
ئاوڕی دەورم ئەدەم، هەر کەس بە دەردێ موبتەلاس
یەک لە برسا هار و هاج و یەک لە ترسا زیز و مات
چونکە وا نارێکە کۆمەڵ، تا ئەبەد سەر ناکەون!
دەوڵەمەند گوێ شل نەکا بۆ ناڵە و فەریادی لات
تۆ لە دنیادا نەجاتی چوار کەسی وەک من نەدەی
پێم بڵێ ڕۆژی قیامەت چیتە ئەسپابی نەجات؟
تۆ پزیشکی حاڵزان و من نەخۆش و دەردەدار
چاکە ئینسافت بێ، کاتێ کە خۆم خستە پەنات
قانعا! گەر تۆ بە ڕاستی خزمەتی هۆزت ئەکەی
چاوەڕوانی قەت نەکەی بۆ بەخشیش و مووچە و بەرات

***

دڵی نەپشکووتوو

بڕوانە چ بێ ڕەحمە لەگەڵ ئاشقی مەبهووت
تینوومە بە یەک قەترە، لە لێوی وەکوو هارووت
سروەی سەحەری هات و هەموو خونچە بە گوڵ بوو
خونچەی دڵی من یا دەمی تۆ بۆچی نەپشکووت؟
ئیعجازی مەسیحایە، لەبی لەعلی درەخشان
سیحر و هونەری بابلە، دووچاوی بە جادووت
چوونی منی بێچارە لە بۆ مەعبەد و مزگەوت
بۆ دیتنی میحرابە، کە تەشبیهە بە ئەبرووت
بۆ قیمەتی تۆ تاجی کەی و تەختی سولەیمان
کێشانە بکەن، سووکە لە ناو تایی ترازووت
قانع کە وەها **قانعە** بەم بەختە ڕەشەی خۆی
چون نیسبەتی هەس، بەختی ڕەش و نوختەیی هیندووت

***

کاکی زاڵم

زاڵــم وەرە بــۆ خــاتری خنجێــری دەبانــت
بــۆ خــاتری ئــەو بڕنــەوە کردووتــە لــە شــانت
ترساوم لە ئـەو لوولـە دەمانچـەی سـەری ڕانـت
بمبەخشە بە سندوقی سـەری خـۆت و کوڕانـت
بـەس هەڵـمژە خوێنـاوی سـەری کاریگـەرانت!

ڕەبـبی کچەکـەت هەڵـبگرن، بـۆ پـەنی شـاران
ساقی بێ ژنت، گشت شەوێ بۆ مەجلیسی یـاران
خۆت و کوڕەکەت توند بکەنە مەحبەسـی تـاران
تا دەستت نەبێ جارێکی‌تر، هـەر وەکـوو جـاران
یاڕەببی بە میراتت کەوێ ئالف و دانت!

مام حاجی! ئـەتۆش لابـە کەشـیدەی فڕوفێڵـت
تێر نابێ بە هیچ چشتێ، یـەقین دیـدەیی لێڵـت
با بەس بێ سـەلەم کـردنی نـاو هۆبـە و خێڵـت
ڕاستی کەرەوە فیکری دڵـی چـەوت و چەوێڵـت
لە خوام گەرەکە کـۆ نـەگرێ گـەنجی دوکانـت!

...م من و تۆ، هەردوو کـوڕی کـوردی هـەژارین
هەردوو وەکوو یەک لارەمل و سەرکز و خـوارین
هەردوو وەکوو یەک دەربەدەر و بێکەس و کارین
یــا زادەیی دێهــات، وەیــان ناوچــەیی شــارین
بۆ حوکمم ئەدەی؟ چاوگەیی ئەفساد و خیانەت!

پۆلیس! بە فیدای فیشەکەکەی شـان و ملـت بم
هەر خۆم بە فیدای قۆندەرەکە و قاچ و قولـت بم
قوربــانی زکــی برســی و عینــوانی زلــت بم
دەس هەڵگرە لەم زوڵمە نەوا چـەنگ و ملـت بم
ئـاهی مـنی مەزڵـووم، مـەهاوە سـەری شـانت

***

كرووزانەوە بۆ هەژار

هەژار! ڕەببی نەجاتت بێ، لـە ئـەم حالـەی پەرێشـانت
غەنی! تۆش بێرە سەر باری سەخا، دەسـتم بـە دامانـت
خوا ئەو چاوە هەر ڕوون کا، تەماشای حالی بێدەس کـا
ڕەزیل! ڕەببی بە تیری چاوی خۆت بێ نووکی موژگانت
براکـەم! بـاو و بـاپیرت هـەموو مـردن ئـەتۆش ئـەمری
کە تۆش مردی بە تۆچی زێڕ و زیو و دوڕڕ و مـەرجانت؟
تەماشای حاڵەتی خۆت کە، ئەبێ حاڵت چ نـاخۆش بـێ
لە کاتی غەرغەرەی سینەت، کە ڕۆحـت دێتـە لێوانـت!
دەسا یادێ لە حاتەم کە چ نـاوێکی لـە شـوێن جـێ مـا
ئـەتۆ دنیـا وەهـا بگـری، مەگـەر مـەرگ بێتـە میوانـت
مەنازە قەت بـە فیرعـەونی، ئەمـە میسـرێکی زۆر کۆنـە
کـە ئەمـڕۆ هاتـە ژێـر حوکمـت ئـەبینی داد و دیوانـت
کە تۆ **قانع** بە دەم هیچت نەهێشت و خۆت بە چاک دانا
ئەگـەر ئـەربابی دنیـا بی، چلـۆنی تـۆ و ئیمانـت؟!

***

سڵاو

کوردستان! سەد سلام لە کوێستانت
مەرحەبا، مەرحەبا لە گەرمیانت

سەر و ماڵم فیدایی ئەییوبت
گیانی من بێ بە قۆچی قوربانت

کوانێ جەمشید و ڕوستەمی زاڵت؟
کوا کەریم خان، خانی خانانت؟

کوانێ شێخ قادر و شەریف چەلەبی؟
کوا چەچەی سەفشکێنی مەیدانت؟

کوردستان! تۆ بەهەشتی عەدنانی
سەد وەکوو قانعی سەناخوانت

***

بێکەسی

له وان و ئـەرزرۆمۆ تـاکوو شـامات   هەموو دڵتەنگ و پەست و بێدەنگ‌ومات

لەبەرچی ڕۆژی هیوای کوردسـتانم   نەبوو جاریٚ بڵێن ئۆخـەی کـە هەڵـهات

لەبۆ هەرکەس هیوایەک ئارەزوو بوو   له بـۆ کـوردان نـەبوو هیـوا و فتووحـات

به بیری هیچ و پووچم وام تەمایـە   کـــە تـــازه دابنـــێم بونیـــادی باخـــات

له بۆ ئێمه نـەبوو، قـەت ئینقلابـیٚ   که بەڵکوو سەرکەوین، تەی کەین مەقامات

بناغەی زیندەگانیمان له دەس چـوو   وەکوو **قانع** نـە دینمـان بـوو، نـە تاعـات

***

چ

پەروینە کچ

کوڕ بەبێ شک هەوری تاڵە، هەر وەکوو پەروینە کچ
کوڕ وەکوو خاشاک و خارە، سۆسەن و نەسرینە کچ

بۆ نەخۆشی دەردی ئاشق، دوکتەری شافی کچە
کوڕ وەکوو هەنگی دڕندە و شانەیی هەنگوینە کچ

خوێن ڕژانن مەیل ئەکەی؟ فەرموو وەرە سەر سەیری کوڕ
دڵ بەڕەحم و لاشە نەرم و نازک و ڕەنگینە کچ

کوڕ کە زۆر چاک هەڵکەوێ، فەرهادە یا مەجنوونی شێت
کچ لە پەردەی عیسمەتا، لەیلایە یا شیرینە کچ

کچ کە کەوتە ڕاوەکوڕ، ئاسانە کوڕ گرتن لە لای
بازی تەڕلان و تەوار و واشە و شاهینە کچ

گەر حەوا نەبوایە ئێستەش ئادەمی بوو بێوەجاخ
بۆ زیادی ئادەمیزاد، مایەیی تەئمینە کچ

هەرکەسێ مەیل و خەیاڵی حیفزی ئیسلامێ بکا
بۆ بەخێوی باخی ئیمان هەر وەکوو پەرژینە کچ

کچ کە وەختێ کوڕ ئەبینێ **قانعی** پەیدا ئەکا
جا کە وابوو کوڕ بە هیچ و قابلی تەحسینە کچ

***

مەجلیس

مەجلیس کە نەبێ بەزمی، لە من هیچ و لە تۆ پووچ
دولبەر کە نەبێ شەرمی، لە من هیچ و لە تۆ پووچ
با چا لە دەما، مەی لە خەما نەشئە ببەخشێ
ساقی کە نەبوو عەزمی، لە من هیچ و لە تۆ پووچ
دڵخۆش مەبە بەو وەعدە کە دوێ وەعدەی ئەدا پێت
وەعدە کە نەبێ جەزمی، لە من هیچ و لە تۆ پووچ
بڕیاوە لە ڕێی چاوی ئەتۆ سەد سەری عاشق
سەر بێ کە نەبێ تەرمی، لە من هیچ و لە تۆ پووچ
دڵ وەک سەدەف و میحنەتی ئەم خاکە دوڕی ئەو
دڵ زۆرە نەبێ گەرمی، لە من هیچ و لە تۆ پووچ
ئەو پارەپەرستە، کە سەری **قانعی** ئەبڕی
پێی بێژە نەبێ شەرمی، لە من هیچ و لە تۆ پووچ

***

خ

لەگەڵ شۆخ

ئەی دولبەری قەد عەرعەری سەرداری هەموو شـۆخ
مـەحبووبی هـەموو عالـەم و نـازداری هـەموو شـۆخ
یـەک نیکتـە لـە ئەسـراری نەزاکـەت بنوێنـە
وەک بەختی ئەمن، ڕەش بکە بـازاڕی هـەموو شـۆخ
تـۆ دولبـەری عـەییاری لـە بـازاڕی تەماشـا
باجگیری لەهـەر سەڵـتەنەت و بـاری هـەموو شـۆخ
تیری نیگـەهی چاوت، ئەگـەر مـەیلی عـەدەم بێ
وێـرانی ئـەکا یـەک نیگـەهت شـاری هـەموو شـۆخ
ئوسـتادی قـەدەر ڕەسمـی قـەدی تۆیـە لـە دەسـیا
بۆیـە کـە وەهـا لـەتلەتـە پـەرگاری هـەموو شـۆخ
زوانـەی گـڕی دووریتـە دڵ و جـەرگمی سـووتان
بێباکـە دڵـم بـۆ شـەرەری نـاری هـەموو شـۆخ
مەستانەسـیفەت ڕوو ئەکەمـە چـۆڵ و بیابـان
خۆم دوور ئەخەمۆ ئەمڕۆ، لـە ئاسـاری هـەموو شـۆخ
بـێتامـە بـرا، شـیعری مـن و نیکتـەیی قـانع
بـازاڕی نـەما دەفتـەر و ئەشـعاری هـەموو شـۆخ

***

پێنج‌خشتەکی

بۆ وەتەن، بێشەی شێرانم، حەسرەتا سەد ئاخ و داخ!
بۆ ڕەواجی کوردەکانم، حەسرەتا سەد ئاخ و داخ!
بۆ سەعیدی نەوجەوانم، حەسرەتا سەد ئاخ و داخ
بۆ سوارەی شەمزینانم، حەسرەتا سەد ئاخ و داخ!
بۆ براکانی شیمالم[1] حەسرەتا سەد ئاخ و داخ!

ئەی وەتەن! کوا ڕەونەقی عەسری سەلاحەددینی تۆ؟
ئەی وەتەن! کوا نەعرەتەی سەد ڕوستەم و گورگینی تۆ؟
ئەی وەتەن! کوا کۆهکەند یا لەنجەیی شیرینی تۆ؟
ئەی‌وەتەن! کوا شەوق و عەیش و سۆسەن و نەسرینی تۆ؟
بۆ براکانی شیمالم حەسرەتا سەد ئاخ و داخ

چۆن نەناڵێنم لە داخی گەردشی چەرخی زەمان؟
کوا شکاک و کەڵووڕ و کوا دەبدەبەی بابانیان؟
قوڕبەسەر خۆم، دەربەدەر خۆم بۆ دەماخی کوردەکان
هەر بڵێم چاکە هەتاکوو ڕۆژەکەی ئاخر زەمان
بۆ براکانی شیمالم حەسرەتا سەد ئاخ و داخ!

---

١. ئەم شیعرە لە سەرەتای سییەکاندا وتراوە، بۆیە لە جیاتی وشەی کوردستان، شیمال بەکار هێنراوە.

شێر کە هات گیرۆدە بوو، سەد نەعرەتە و ناڵەی بەهیچ
ئاقڵێ گوێی لێ نەکەن، فیکری دووسەد ساڵەی بە هیچ
باخی بێنەرگس عەزیزم! سەد گوڵی ژاڵەی بە هیچ
شین ئەگەر دڵ پڕ نەکا، سەد شۆڕش و گاڵەی بە هیچ
بۆ براکانی شیمالم حەسرەتا سەد ئاخ و داخ!

ئەی وەتەن! بۆ بووی بە شاری مۆر و تاری عەنکەبووت
ئەی وەتەن! بۆ بێ سەفا و بەزمی لەبەر چی ڕووتوقووت؟
ئەی وەتەن! ئێمە نمەکگیری ئەتۆین وەک مەڵکەمووت
واین لە حەپسی ئەجنەبیدا، دەستەدەستە و تاق و جووت
بۆ براکانی شیمالم حەسرەتا سەد ئاخ و داخ

قانعا! تەنیا تەماتە چی بە چی‌کەی قوڕبەسەر!
ئەم وەتەنمانە لەدەس چوو، کەوتە دەس ئێلی قەجەر
یەکیەکێ گەر ئەهلی دڵبن، دەرکران و دەربەدەر
تۆش بە ناهەق خۆت ئەخەیتە مەهلەکە و بەزمی خەتەر
بۆ براکانی شیمالم حەسرەتا سەد ئاخ و داخ

***

د

دیتنی ئالا

سەد شوکور وا من نـەمردم، تـا کـە دیم ئـالایی کـورد[1]
کەوتە بەر چاوم بە بـەرزی، سـوورەت و سـیمایی کـورد
بـاز بـوو، دوورابـوو دیـدەی نەرگسـی شـەهلایی کـورد
مژدە بـێ ئەمڕۆکـە بـەر بـوو، چـاوی پـڕ بینـایی کـورد
هەر بژی ئالایی کورد و پێشـەوای زانـایی کـورد
بانـگ کەنـە ئـەرواحی پـاکی ئـاردەلانی نەڕەشـێر
یـا بڵـێن کـاوە لـە کـوێی؟ ڕۆژێ هـەزار یـادت بـەخێر
بێننـە بـەرچاوی خۆتـان، هەڵـمەتی زەنـدی دلێـر
هەر بڵـێن ئـەم شـیعرە ئـەهلی کۆهسـار و گەرمەسـێر
هەر بژی ئالایی کورد و پێشـەوای زانـایی کـورد
چـەن زەمانێکـە ئەسـیر و ژێـر چەپۆکـەی عالـەمن
سـەرکز و بـێقیمـەتی بـەرچاوی زادەی ئـادەمن
دیلـی زینـدانی نـەزانین، مەسـتی بـادەی ماتـەمن
بانگ کەنە یەکتر هـەمووتان چونکـە ئەمڕۆ بـێخـەمن
هەر بژی ئالایی کورد و پێشـەوای زانـایی کـورد

---

١. لە کاتێکدا کە لە کۆماری کوردستان و شاری مەهابادا بوو، ئەم شیعرەی داناوە.

قەت لە بیرت دەرنەچێ کوردە، زرەی زنجیری پێت
تۆ تەماشا کە، لە دەس بێگانەکان چی هاتە رێت
کوانێ بابی گۆڕ غەریب و مامەکەی بێشوێن و جێت؟
کوردە چۆن تۆ دڵبرینی، شل کە بۆ ئەم شیعرە گوێت

هەر بژی ئالایی کورد و پێشەوای زانایی کورد

نەوبەتە، باراشت لێکە، ئاشی گێتی کەوتە گەڕ
شێر نەترساوە لە بەزم و شۆڕشی مەیدانی شەڕ
گوێ نەدەی هەرگیز بە هاشە و هووشەیی ئەربابی زەڕ
هەڵگرە ئەم دەستە شیعرە و دابنێ سەد سەوڵی تەڕ

هەر بژی ئالایی کورد و پێشەوای زانایی کورد

خانەقین مژدەی ئەدا، ئەمڕۆ بە دیاربەکر و هەرات
پێچەوانەی دەوری پێشوو ڕۆژ لە شیمالۆ هەلات
سەیری تیشکی کە چلۆن ڕووناکی خستە سەر وڵات؟
ئەم وتارە بیری دڵ بێ، چاکە بۆ ڕێگەی نەجات

هەر بژی ئالایی کورد و پێشەوای زانایی کورد

سەد شوکور، وا ئەرزڕۆم و وان و بتلیس و چەچان
دەستی دایە دەستی هەرکی، کوردی زازا و بەبان
شاری خەرپووت و جەزیرە و مەنتیقەی بەرزانیان
با بە بەستە و چەپلە بێژن، دەم بە دەم شام و بەیان

هەر بژی ئالایی کورد و پێشەوای زانایی کورد

***

دروودی پێغەمبەر

یـا ڕەسوولەڵـڵا غـەریقی گێـژی عسـیانم، مـەدەد!
بۆ فجوور و فیسق بێشک، مەعدەن و کانم، مـەدەد!
بێ بـە هانـامۆ دەخیلـە، ڕۆژەکـەی (هَـل مَـن مَزیـد)
چونکە سوختی دۆزەخە، سەرتا بـە دامـانم، مـەدەد!
چۆن نەگریەم بۆ خەجاڵـەتبـاریی و شـەرمەندەگیم
گوێلەمشتی نەفسی شووم و مەکری شەیتانم، مەدەد!
گەر شەفاعەت چاری دەردی من نەکا مەعلوومـە لام
ملبەتەوق و دەستبەستەی قەهری ڕەحمانم، مـەدەد
خـۆ خـوا فەرموویـەتی: (لاتَقنَطـوا مِـن رحمتـی)
مژدە بۆ ئەهلی شـەقایە و مـن ڕەئیسـیانم، مـەدەد!
ئینتیـزاری هـەوری لـوتفی ڕەحمـەتم بـۆ قـەترەیێ
با سەگیش بم موستەحەقی لوقمەیێ نـانم، مـەدەد!
چـاوی ئومێـدم ببـێ تـوزێ لـە بـۆ ڕۆژی جـەزا
ڕووی هیواکەم وایە عەبدی شاهی مەردانم، مـەدەد!
ئاهـ و ناڵـەت بـۆ ڕیایـە **قانعـا** سـوودی نییـە!
قوڕ بپێوم هەر لە ئەژنۆم، تـا بەسـەر شـانم، مـەدەد!

***

تێهەڵکێش لەگەڵ شیعری حافزی شیرازیدا

شفا و لالەم وەهایە ڕۆژی میعـاد ز خوبی روی خوبـت خـوبتر بـادا!
دڵیٔ خاڵی لەسۆزی عیشقی تۆ بێ همیشه غـرق در خـون جگـر بـادا!
خوا تیری موژەی ئـەو دڵفریبـە دل مجروح مـن پیشـش سپر بـادا!
ئیلاهی هەر بمێنێ لێـوی هـەرتا مـذاق جـان مـن زو پُرشِـکر بـادا!
لەبۆ من هەر دەقیقە تازە عیشقێ تـرا هـر ساعتی حسـن دگـر بـادا!
لە بۆ بـازی شـکارەندازی چـاوت دل شـاهانِ عـالم زیـر پشـر بـادا!
بە وەڵڵا قـانعی موشـتاقی ڕووتـە تـرا بـر حـال مشـتاقان نظـر بـادا!

***

نەگبەتی کە هات

کوردە! بڕوانە عالەمی ئیجاد
هەر لە مەبدەئەو، هەتاکوو میعاد

نەگبەت و کرمی ئەم وەتەنمانە
کەس نەبوو غەیری شێخەکەی ئیرشاد

هەر لە نەفعی خسوسی خۆی کۆشا
تاکوو گووی کردە دەفتەری ئەکراد

یا خەلیفە بە غەیری ...ن...ین
چی زیاد کرد لە هیمەتی ئوستاد؟

مەترەق و کوولەکە و دەف و مەششاک
کۆ ئەکاتۆ گەلێک بە خاتر شاد

کەر ئەکا چەن هەزار هەر وەک خۆی
تاوەکوو خۆش بژی بە مەیل و مراد

بۆچی وات‌کرد بە میللەتی مەزڵووم؟
مل‌قەوی دایکی فیتنە و ئەفساد!

قانعا! بەزمی شێخ وەکوو ئاگر
هەڵگرا، تازەچی ئەکەی فەریاد؟!

***

با بنووسم

من که کوردم، با بنووسم دەفتەر و دیوانی کـورد
تا بەڵەد بن ئەو کەسانە موددەعین، میزانی کورد
هەر کەسێ ئەسپی ئەجەل تاودا لەسەر عەرسەی فەنا
پێ بنێتە بەزمگاهـ و مەعرەکەی مەیدانی کورد
کێ ئەڵێ نەمچەشتووە نووکی ڕمی کوردی نژاد
ڕانی دەرخـا تـا ببیـنم داغمـەی شـێرانی کـورد
قوڕ بپێوێ دایکی ئەو شەخسە ئەڵێ من موددەعیم
چۆن خەلاسی بۆ ئەبێ هەرگیز لە دەس مەردانی کورد
ئاشکرایە هەوڵی کورد ئەمڕۆ بە بانگی بەرز ئەڵێم
بێن تەماشا کەن عەزیزم مەکتەب و عیرفانی کـورد
سەیری لوبنان و گەڕانی چین و ماچین بۆ بکـەم
تا ببێ بەفراو و مێرگ و چیمەن و کوێستانی کـورد
مەزهەری لـوتفی خوایـە خـاکی کـوردان **قانعـا!**
تۆ ئەزانی چی بنووسی دەفتـەر و دیـوانی کـورد

***

سەربازی

که هاتــه باســی نــامووس و هونــەر بــێقیمەتــه ئــەولاد!
لە پێی عیزز و شەرف فەرزە سەر و ماڵت بدەی بــەرباد!
لە عیشقی تاقە خاڵێ بوو لە چاهی غەبغــەبی شــیرین
کە ئێستاش جۆشی هەرماوە ئەساسی شۆڕشــی فــەرهاد
لەبەر چی وا لەسەر خاکی وەتەن خۆمان بە کوشت نادەین؟
کە تەنها تاقە بــاخێکی ئــەژی ســەد جەننــەتی شــەدداد
لە بیرم دێ شەوێ بولبول بە نەغمەی پڕ مەقام ئــەیوت:
کەسێ کەللەی بە شۆڕش بــێ لــە نــەنگ و عاریــە ئــازاد
لە داری پیرمەســوور و پیرەمەنســوورت چ نــەفعێ دی؟
لە قەبری مامە شاکە و سۆفی ڕیش سوورت چ دیئیمداد؟
دە کوردە بەســیە بێهۆشــی وەرە گــوێ ڕاگــرە بــۆ مــن
بزانــە شــیعری مــن نــافعترە بــۆ تــۆ لــە ســەد ئوســتاد
بە وەڵڵا کوردە من ئەمرم لە پاشان هەر ئەڵێن هــەیهــای
ئەدیبێتر وەکوو **قانع** لە کــوێ بــێ داد و هــەی بێــداد!؟

***

ئازار و داوا

بێ تەماشـا کـە براکـەم کـردەوە و ڕەفتـاری کـورد
جا سەری خۆت باش لە قوڕ نێ بۆ دڵەی خەمباری کورد
چۆن نەناڵێ دڵ لە داخا، چۆن نەگریێ چاو بە خـوێن؟
چۆن نەبرژێ دڵ بە دەردی گەرمی بێتیماری کورد
چوویتە سەر کورسی براکەم! کوردی چی و نیشتمانی چی[1]
خۆت بە خۆشی و خۆش بژی، مەنواڕە بۆ زاماری کورد!
ڕۆنی سەر، سابوونی لۆکس، قۆندەرەی سوور و سپی
بەستە بۆ تـەگبیری هـۆزی برسـی و بێکـاری کـورد
دەستی من داوێنی تۆ، دیوارەکـەت بـاش بۆیـە کـە
با بە شەو سەرمای نەبێ منداڵی بـن دیـواری کـورد
حەوشەکەت باخچەی نەبێ کۆمەڵ بەچی ڕزگار ئەکەی؟
وێسکی نۆشی گیانی خۆت کە! چاکە بۆ ڕزگاری کـورد
تۆ بە دەم هیچت نەهێشت و سەد وەکوو گاندیت شکان[2]
ئافـەرینم بارەکەڵـڵا، تێغـی جەوهـەرداری کـورد
کاتێ تەشریفت لە ناو جۆلانەکەت خۆت ژێر ئەکـەی
گوێ نەدەی هەرگیز بە ناڵە و ئایوئۆی بیمـاری کـورد
وا نزیـک جەژنـە سـەراپا جـل لـە بـۆ خێزانەکـەت
با، ملی بشکێ حەماڵ و ڕەنجبەر و جووتیاری کـورد
دەی تەڵـەفۆن کـە، بزانـە منحەکـەت وەرنـاگری
خوا ئەکا خۆت خۆش ئەبی، بمرێ هەموو هوشیاری کـورد
قانعا خۆ تۆ لە لای خـۆی تـەرکی نووسـینت ئـەکرد
وا بـزانم پێـت ئەنووسـێ، ناتـەواوی کـاری کـورد

***

١. لەم شیعرەدا سەرزەنشتی خەڵک و ڕۆژگاری کردووە.
٢. مەبەستی لە دەسەڵاتدارێکی بەدەم نیشتمانپەروەرە.

گلەیی لە ناو چاو

ڕۆژنامەی ژین ژمارە «٦٧٦» سالی ١٩٤٢

مردم و جارێ بە خۆشی سەیرێ کوێستانم نەکرد
عومر ئەوا هەشتایە هێشتا وەسلی جانانم نـەکرد
من هەمیشە سەیری پایەی‌بەرزی ئەعدای خۆم ئەکرد
بۆ قەسەم جارێ تەماشای شانسی کوردانم نەکرد
فرســەتم نــادا زەمانــە دادی بەدبــەختی بــدەم
پڕ بە دڵ جارێ فوغان و شـین و گریـانم نـەکرد
عالەمی جاهل ئەسـیری مفتـەخۆری مـل‌قـەوین
ئافەرین بۆ خۆم بە ئەمری مامە ڕیش‌پـانم نـەکرد
مودەتێ بیرم وەها بوو، بۆ مەعیشەت بێمە هەول
ئاخری نامووس نەیهێشت، ئیشی شێخانم نـەکرد
تا قیامەت حەسرەتە، بۆ عومری پووچ و بێ‌سەمەر
جارێ وەک هاوماڵەکانم سەیری لوبنـانم نـەکرد
کاری دنیام بۆ نەهات و دینیشم بەردا لە دەسـت
خزمەتی دینم نەبینی و ئیشی نیشـتمانم نـەکرد
من بە مەیلی خۆم نەچوومە گەرمیان و شارەزوور
بووم بە کوردی هەردوو جەژنە و ژینی کوێستانم نەکرد
قانعا! خۆ تـۆ بـە تـەنها سـەرکز و ئاشـفتە نیـت
من لەبەر تەرکی ئەدەب، ئیزهاری یـارانم نـەکرد

***

ر

دڵ ڕاگرتن

بەخیلی بۆ دەبەی کاکە بە هاوسەر؟ بە ناحەق بـۆ یەشـێنی دڵ بـرادەر؟
دڵت با پڕ لـە پشـکۆ بـێ وەلـێکین بە زارت ئـاو بـڕێژە وەک سـەماوەر
غەریبئازاری ئیشێ قۆڕە، نەیکـەی مەکە گۆڕت بەپشکۆ، خۆت سەمەندەر[1]
بە تاڵی مووی موحیبەت فیل ئەبەستیی بە زۆر بەن ناگرێ کۆتر بـە وەروەر[2]
ئەگەرچی خەڵکی تاڵە، تۆ شەکر بە چخۆشە پێکەوە چای تاڵ و شەککەر
جەزای چاکە، بە چاکە، چاکە چاوم بەدیش بی، چاکەچاکە، کاکی سەروەر!
کە تۆ خوا پێی عەتا کردی گەلێ ماڵ مەڕێژە قینی خۆت هەرگیز بە ڕەنجبەر
وەکـوو **قـانع** بناغـەی فیتنـەجۆیی لە کەللەت با نەبێ، شـێری دلاوەر!

***

١. گیانلەبەرێکی وردە لە ناو کوورەی ئـاگری ئاسـنگەرەکاندا دەژی، لـە ئـاگر دوور کەوێتـەوە دەمرێ.

٢. جۆرە دەمانچەیەکە.

گلەیی لە چەرخ

وا دیسان گەردوون هاتە قین و قار　　باران ئەڕژێنێ، وەک هەوری بەهار
ئاخۆ کام وڵات ئەکا یەختەسار　　یا کام دڕک و داڵ ئەکا بە گوڵزار
ئیشــی هــەر وایــە دەورانی غــەددار

ساڵێ من دەم وشک، تۆ تێراو ئەکا　　ساڵێ وشکە دێم، بە بەراو ئەکا
ساڵێ باش فەلا نانبڕاو ئەکا　　ئاها، کە فەلەک شاڵ و جاو ئەکا
لەســەر هــیچ بــارێ نــاگرێ قــەرار

کا ئەدا بە سەگ، ئێسقان بە بارگیر　　پیرەژن بۆ کوڕ، کچ ئەدا بە پیر
پارە بۆ ڕەزیل، دەسبڵاو فەقیر　　وەحشی بە دڵخۆش، عاقڵمەند زویر
فەلەک هەی نەژیت، لە ڕووی ڕۆژگار!

چەندە قین و قار ناحەق ئەنوێنێ　　دڵی چەند هەژار بێ هیچ ئەشکێنێ
پشت لە پیاو ئەکەی، ناپیاو ئەدوێنێ　　بە چۆلەکەی حیز، واشە ئەڕفێنێ
دەک پشتت شکێ چەرخی چەپکـردار!

تۆ هەر ئەو چەرخەی قەیست مەجنوون کرد　　کەللەی فەرهادت بە جامی خوون کرد
چەن نەوجوانت تۆ سەرنیگوون کرد　　خاکی کوردانت وە بێستوون کرد
سینەی خوسرەوت دڕی تـا بـە خـوار

قانع لەدەس چەرخ چەپگەرد چی ئەکەی؟　　هانا و هاوارت، بۆ لای کێ ئەبەی؟
ئەگەر ڕاست ئەکەی تێکۆشە سادەی　　ئەم ڕێگە دوورە، بەڵکوو بکەی تەی
بــۆ کــوردی مەزلــووم بکەویتــە کــار

***

دڵەی خەمبار

ئەی دڵەی خەمبار بەسیە، تا بە کەی گریـان و زار؟[1]
تـازە بـێسـوودە خەیاڵـی مەسـکەن و یـار و دیـار!
بێسەلیقە هەوری نەگبەت وا لە بـەختم جـەم بـووە
تاوە تەرزەی مەینەتی پەیپەی لەسەر ئەڕژێتە خوار
ئەی دڵ ئاخر خۆشی چیتە؟ چونکـە وا عـارت نییـە
با برینت هەڵکەنم، تا بێتە سـۆ وەک زەخمـی مـار!
کوا ڕەفیقی هەمدەم و هەم هەمجلیسـی هۆدەکـەت
قوڕبەسەر خـۆی کـوا جـەمالی دولبـەری زێبانیگـار
کوا خڕەی خڕخاڵ و زێڕ و گۆشـەوارەی نـوقرەیین؟
کـوا بریقـەی لاچـەناخ و کوانـێ کێشـی لفکـەدار؟
کێ هەیە شەو بێتـە پاڵـت، بـۆنی عـەتری بتگـرێ؟
کێ بـە بـاڵا وەک چنـاری تـازە خەڵـفی نەوبـەهار؟
کێ بە خەمزەی چاوی مەستی مەرحەباییت لێ بکا؟
کێ بە ڕەمزی تاقی ئەبرۆ جەلب ئەکا سەبر و قـەرار؟
قانعـا! خـۆت و دڵـت، هـەر قـوڕ بپێـون دەمبـەدەم
تۆ لە داخی ئەم زەمانـە و، ئـەو لـە بـۆ دیـداری یـار

***

---

١. بە بۆنەی کۆچی دوایی خێزانی گەورەیەوە دایناوە.

نامەیەک بۆ ت.ب. مەریوانی نووسراوە[1]

ئەی موشفقی دێرینە لە هەر کار خەبەردار
ئەی عاشقی دیوان و غەزەل‌بازیی و ئەشعار
ئەی مەرهەمی زامانی دڵی خەستە و خەمبار
داماو و سەراسیمە لە دەس گەردشی دەووار
یادی وەتەنت لازمە تا ماوە بەهار
مەشهوورە کە بەم فەسڵە ئەڵێن فەسڵی گوڵانە
وادەی تەرەب و شادیی و تەفریحی دڵانە
بولبول بە نەوا مەدح و سەناوێژی چڵانە
وەختی فەرەح و بەزمی هەموو پیر و جوانە
گوڵ مەست و فەلەک مەست و زەوی مەستی جنوون کار
شەونم وەکوو دوڕ، دانە لەسەر دانە تکاوە
یا خەرمەنی ئەڵماسە لەسەر لالە ڕژاوە
ژاڵە وەکوو بووکە، کە بە گوڵ سوامە دراوە
خوێنی دڵی عاشق لەسەر ئەم خاکە پڕژاوە
سەحرا و کەژ و کێو و چەمەن قرمز و گوڵنار

١. تایەر بەهجەت لە شیکاگۆ. چەند نامەیەکیان لەگەڵ قانعدا بە شیعر ئاڵوگۆڕ کردووە.

دامێنی چیا بەرگی زومورڕەت لە بەرایە
چڵ تاجی گوڵی سووری شکۆفەی لە سەرایە
دووکانی چەمەن، حەسحەسی قازی لە دەرایە
دارانی جیهان، پاکی سەراسەر لە بەرایە
بادام و بەڕ و پەڵت و دەوەن، بێبەر و بەردار
توورک وەکوو عاشق لە هەموو دارێ ئەنالێ
بۆ وەسڵی گوڵە، بولبولی بێچارە ئەنالێ
خاشاکی دەری باخی بە چاوانی ئەماڵێ
وەک قاتلی گیراوە لە بۆ سووچی ئەلالێ
بەخ بەخ لە هەوا، وەی لە زەوی، هەر وەکوو گوڵنار
لافاوە بە لێشاوە لە هەوراز و لە تەختا
شەوبۆیە، کە خۆشبۆیە لە بن دەربەنی سەختا
لاولاوە کە پێچراوە بە قەد شاخی درەختا
قەقبەی کەوی دڵگەرمە، لە بێوەخت و لە وەختا
هەیهەی چ زەمانێکە لە بۆ نەفسی خەتاکار
گەردنکەچی نەسرینە وەنەوشەی چەموچیمەن
ژاژ و پەڕی شەوبۆیە، لەگەڵ عەنبەر و سۆسەن
سەروە کە وەها تێکەڵە بالای لەگەڵ بەن[1]
فیردەوسە برا، خاک و دەرودەشتەکی مەوتەن
سەیری کە چ حەشرێکە، لە بێروون و لە ناو شار

---

١. بەن: مەبەست دارەبەنە.

سەفسەف، بە سەفا گەورەکچی تازەڕەسیدە
لەنجـە ئەفرۆشـن، وەکـوو ئـاهووی ڕەمیـدە
وەک حووریی ڕزوان و لـە جـەننات گوزیـدە
بۆ کوشتنی عوششاق گەهێ قەددی خەمیدە
تـیری نیگـەهی چـاوە بـە دڵ ئەیخەنـە سـەرکار
عالەم بە یەکا دێن و دەچن، هەر وەکوو مەحشەر
یەکیەک بە مەسەل مانگ و یەکێ هەر وەکوو ئەختەر
هێندێ گوڵە ئەمما چ گوڵێ؟ وەک گوڵی شەسپەڕ
لوقمانی زەمان شێت و نەما هۆشـی لـە سەرسـەر
ئەگریجەیی چینچینە، بە هەڵـقە وەکـوو ڕەشمـار
بەزمە، تەرەبە، دانسە، لە هەر دەشت و سەراوێ
ڕەقس و فەرەح و کەیفە، لە هەر گەنج و پیاوێ
مەی خواردن و پەخشانە، لە هەر کاڵ و کوڵاوێ
وێنەی قەدی یارانە، لـە هـەر دیـدە و چـاوێ
دەستی کوڕی خۆشبەزمە، لەسەر گـەردنی دڵـدار
قانع! بەسە لەم بابـە ئیتـر فاشـی فەسـاحەت
قەد قامـەتی مزگـەوتی هـەتا ڕۆژی قیامـەت
دەک ڕانی شکێ واعیزی دڵوشکی نەدامـەت
فەوتانی لەدەس کوردی سیەهچارە سەیاحەت
گـیرۆدەیی نـاو داوی هـەژاری بـێخـەتابار

***

چوار چوار

چوار شتن ئەمڕۆکە بوونــە نەگبــەتی کــوردی هــەژار
جەهل یەک، بێئەقڵی دوو، دڵپیسی سێ، داوا چوار
مەنعی پێشکەوتن ئەکەن لــەم خاکمانــە چــوار گــرۆ
خان یەک، ســەردار دوو، بــەگزادە ســێ، ئاغــا چــوار
نایەڵن بۆ خــۆم ڕەحــەت بم، ســەربەخۆ تــاوێ بــژیم
ئەجنەبی یەک، مامە دوو، ئەقتاعی سێ، کوێخا چوار
من لە داخی سەرکزیی ئەم میللەتــە چــوار دەردمــە
سیل یەک، مالاری دوو، چاوکوێری سێ، ئیسقا چوار
یادگاری ڕەنجی پەنجەی کوردەکانە چــوار ئەســاس
قەسر یەک، ئاراس دوو، شــامات ســێ، بەغــدا چــوار
فەخرە بــۆ مــن ئیعتیــزاز و حورمــەتی چــوار تایەفــە
زەند یەک، گەڵباخی دوو، شیروانی سێ، میدیا چوار
باز بووم باڵی شکانم، چــوار بــەلای نەحســی خــراپ
خانەقا یەک، تەکیە دوو، عەممامــە ســێ، عابــا چــوار
چوار سیفەت مەوجوودە بۆ من بۆیە هیچ کەس نایەوێم
قانعی یەک، شیعر دوو، ڕووخۆشی سێ، مــەلا چــوار

***

تێهەڵکێش لەگەڵ شیعری حافزی شیرازیدا

كاكی چاچی بە یادی چاوی نیگـار	یک دو ساغر شراب نـاب بیار
چاوی وەک ڕۆژ و ئەبروانی هـیلال	در میـــان مـــه آفتـــاب بیـــار
شۆڕشی دڵ لە کەڵلـەما جـەم بـوو	نغمـــه‌ی بـربـط و ربـاب بیـار
ئـاوێ بێنــە کــە دڵ بســووتێنێ	یعنـی ایـن آتـش چـو آب بیار
چونکە گوڵ داعمــەی لـە بولبولـدا	بـاده‌ی نـاب چـون گـلاب بیار
شۆڕشـی وشـکی زاهیـدی لابـەن	قُـل‌قُـل شیشـه‌ی شـراب بیـار
خێروشەڕ هەرچیهەس، بەدەس‌فەردە	گر خطا هست و گر صواب یـار
من کە هات شێت‌وسەرکەش‌وڕەندم	تـا بـه کلـی شـوم خـراب بیـار
مژدەیی وەسڵی یار بـە قـانع دەن	گر گناه هست و گر صـواب بیـار[1]

***

---

١. لە دەستنووسێکی حافزدا وا نووسراوە.

خاتوو شەیتان لە خەودا

ئەمشەو کە بەختم هاتە سەر، شیرین جەمالێ وەک قەمـەر
فنجانی مەم، قەد نەیشەکەر، پرسی لە وەزعی مـن خەبـەر[١]
هات زوو بە زوو کردی سـەلام، بـاڵا نـەمامێ خـۆش‌کـەلام
وتم: عەلەیکوموســەلام، ئـەی دولبـەری شـیرین‌سـیەر
حۆریت وەیا جـنی و پـەری؟ سـەروی وەیـا نەیشـەکەری؟
هێنــدە ئـەزانم دلبـەری! بـاڵا بـە چەشـنی لەیلوپـەڕ
تۆ سۆسـەنی یـا دەسـتەگوڵ؟ یـا داری مێخـەک و سمـڵ؟
ڕێگەت غەڵەت کرد یـا بـە دڵ، هاتیتـە لای دێوانـە سـە؟ر
چـاکی؟ چلـۆنی؟ گیانەکـەم! شـەوقی دڵـی بوریانەکـەم
باخی گوڵ و ڕێحانەکـەم، چـۆن بـوو کـە هاتیتـە سـەمەر؟
فەرمووی غەریبی دڵ بە خەم: بـێ‌مـاڵ و ملـک و بـێ‌درەم
گەر بێمە سەرباری کـەرەم، بـێ‌فەرقـە خـاک وەیـا گوهـەر
هەڵسـام لـە بـۆ ئیکرامـی ئـەو، بـۆ ئافـەتی ئینعـامی ئـەو
منیش کردم سەلامی ئەو، ڕوانیم لـە پێـی تـا تـەوقی سـەر
دڵـم بـە تـرس و شـەرمەوە، دەروون بـە ئـاهی گەرمـەوە
چاوم لە تـەوقی سـەرمەوە، پـێم نـا لـە ئیشـی پـڕ خەتـەر
کـە دەسـتم خسـتە سـەر ملـی، گوشـیم دوو لاڕانێ شـلی
گەستم دوو چاوی پڕ کلی، وەخت بوو کە ڕۆحـم بێتـە دەر

---

١. لە خەویا شەیتان لە بەژنی شۆخێکدا ئەبینێ و ئەمەش یەکێکە لە شیعرە سـەرەتاییەکانی. واتا لە کۆتایی بیستەکاندا دایناوە.

به نازەوە لێم هاتە دەنگ، مەکە و لاچۆ لێم کەوتــە جــەنگ
ڕوانــیم کــە ئــەو گــۆڕا لــە ڕەنــگ، وەک پادشــاهی تــاجوەر
فەرمووی: دەلا ئەی بێحەیا! نەشــێخی شــێخ بی یــا مــەلا
نــە زاهــدی، نــە ئەشــقیا، نــە شــاعیرێکی پــڕ هونــەر
نــە ڕەنــدی، نــە قەلەنــدەری، نــە فارســی، نــە بەربــەری
کــوردێکی پڕدەردیســەری، بــێقیمــەتی وەک تــووری تــەڕ
کۆنــە فــەقێی مالانگــەڕی، لار و درێــژ و بــێفــەڕی
کەی هاودەمی سەولی تەڕی؟ هۆشت لە کوێیە بێخەبەر؟
وتم: خــانم لــە ڕێــی خــوا، ڕەحمــێ بفــەرموو بــۆ گــەدا
تــۆ پادشــا، مــن بــێنــەوا، بەســیە ئیتــر نــاز و کــەدەر
زانی کە من شێتی ئەوم، دانیشــت لەســەر جێگــەی شــەوم
حەرامی کرد خورد و خەوم، ئەو شەمع و من چەشنی فەنەر
دامکەند شەواڵی گوڵزەڕی، دەرکەوت ســورینی مەڕمــەڕی
زاهیر بوو خەزنەی پڕدوڕی، هەیهەی! چ گەنجێ کەوتەدەر؟
هەستایە پێ حەیتەی زەلام، لەو مەقسەدەی کردی ســەلام
تێکەڵ بە یەکتر بوون تــەمام، وەک خەنجــەر و کــالانی زەڕ
ئەو کوێرەمارەی سەگدەمە، هێنــدە لــە خــۆی خاترجەمــە
ئەتوت بە مۆری مەحکەمە، نووسراوە بۆی بــێ شــۆڕ و شــەڕ
وەک گورزی دەستی لەندەهوور، تاوێ لە دەر، تاوێ لە ژوور
دڕی پەردەی گوڵباخی سوور، کردی بە شــیوەن و چەمــەر
کاتێ کە هەستام لەم خەوە، ڕوانیم کە هێشــتا هــەر شــەوە
کردم لە بــۆی شــین و کــەوە، قــوڕم پێــوا تــا تــەوقی ســەر
قانع! تۆ تەنیا و پڕ خــەمی، بــێ عەشــرەت و بــێ هــاودەمی
سەدکا زیــاد بی هــەر کــەمی، کۆتــا کــە باســی بــێســەمەر

***

سوودی وڵاتم

سوودی خاکی کوردستانم چەن هەزاران دەرهـەزار[1]
بۆت بنووسم کـاکی کـوردم، میـوەییکی بـێشـومار
تـووتن و گـەنم و بـرنج و هـەرزن و زەڕڕات و جـۆ
گەنمەشامی و دێمیلە، هـەم داڕوجـان و گسکەشـار
باسـخ و نـارنج و لیمـۆ، پرتـەقاڵ و هـەم تـرێ
کاڵەک و شووتی و ترۆزی، کوولەکە و سەوزە خـەیار
چۆنەر و سلق و شویت و بامیـە و کـونجی و پـەموو
شـێلم و مـاش و تەماتـە، باینجـان و کالیـار
نـۆک و نیسـک و پەڕشـە و پاقلـە و پەتاتـە و لۆبیـا
سێو و هەرمێ، قۆخ و قەیسی، گوێز و کشمیش و هەنار
کـاهو و پیـاز و کەلـەرم و تـەرخون و بـنعەرزیلـە
کاشمـە و کـوڵ و بنـاو سوورهەڵاڵـی لانـزار
مێو و سنجوو و کێکف و ژاڵـە و گزیچـار و شـەهێن
گوێژ و چواله و داربەڕوو و پەڵک و بەلالووک و چنار

---

١. لە نوسخە دەسخەتەکاندا بەو جۆرەیە.

داری بی پێــنج تایەفــەن، لازم نییــە ناویــان ببــەم
خاوەنی ســیی بەرهــەمی خــاوەن ڕەواجــە مــازوودار
گزگل و خڕنووک و مازوو، پانکە و سیچکە و کەڵــنج
ڕـۆزە خووگــە و هــەمزەئاغا، هــەوربردوو و شــاخدار
بەرگــەلاو و تســقل و ســەوزالیی و نیســکە و گــرێ
کــارگ و قژگــە و دەمووکــە، سێفەڵــووکەی ئــاودار
جەوت و شۆکە، زۆڵەک و شینکە و بەڕوو و هەژگـوگەلا
هەم گەزۆ و زووخاڵ و پیفـوو، چاکترینیـان بـارەدار
قــانعی کاســب نییــە، بۆیــە کــەمی لــێ زانیــوە
بــۆ ئــەوانی تــر بپرســە لای پیــاوی کاســبکار

***

لەگەڵ قەڵەم

قەڵەم! قوربانی نووکت بم، دە بێرە فەسحەت و گوفتار[١]
وەکوو حاتەم دە بشکێنە خەزێنەی جەوهەری ئەسرار
لە بەحری عیلمی وەحدەتدا، نەدەی لافی هونەرمەندی
نە جێگەی ئەقڵە بۆ بیر و نە ڕێگەی نوتقە بۆ گوفتار
کە هەر ئەقڵێ خەیالی کرد، لە بەحری فیکرەدا خنکا
کە هەر نوتقێ بەیانی کرد، ڕزا وەک جێگە گەستەی مار
قەڵەم! هۆشت بەسەرخۆ بێ، نەنازی قەت بە دووزمانی
زمانت لاڵە لەم باسە، نەنووسی شەوکەتی جەبار
فەقەت سا دەی بە چۆکا بێ و بڕێژە گەوهەری تەحریر
بنووسە وەسف و ئەوسافی ڕەسووڵی ئەحمەدی موختار
لە عەرسەی کاغەزا لنگ دە، بە چالاکی وەکوو ڕەفڕەف
لەسەر مەیدانەدا زوو وەرگەڕێ هەروەک مەلی باڵدار
قەڵەم مەردانە نوتقی دا، جوابی دامەوە فەرمووی:
بە هیچ ئەقڵت ئەشێوێنی! خەرافەت بۆ ئەکەی ئیزهار؟!

---

١. شیعری سەرەتای لاوێتی واتا لە سەرەتای بیستەکاندا.

کەسێ وابێ لە نووری حەق بە دەستی حەق جیا بووبێ
چ موحتاجە بە تەعریفی من و تۆ و یاوەر و ئەغیار
کەسێ وابێ بەسەر پەنجەی موبارەک مانگ دوولەت کا
وەیا ئاهوو لە خزمەتیا بە زمانی پاک بکا هاوار
کەسێ وابێ کە دار خورما لە بن دەربێت و بێ بۆ لای
کەسێ وابێ کە زیخی چەم لە دەسیا بێتە ئیستیغفار
کەسێ وابێ کە جەننەت چاوەڕوانی مەقدەمی ئەو بێ
کەسێ وابێ کە سەد (روح‌الامین) بۆی بێتە خزمەتکار
ئیتر موستەغنییە قانع لە تەحریراتی عەمرو زەید
سکووتت لازمە هەرتا بنووسی دەفتەر و ئەشعار

***

ملوێنکی گرێی دڵ

وا ســەرم دووبــارە گــەردولوول ئــەکا بــۆ دەردیســـەر
لای نــەدا تــاوێ لەســەر دەردیســەری و گێــژی خەتــەر
بــۆ موقدەمــەی خەیاڵــی وەسڵــی ڕۆحــم دەرئەکــەم
عەزمی هێندە جەزمە حاکم، خۆی وەها بوو بە چەپـەر[1]
نووکی موژگـانی ئەمەنـدە خـوێنی جـەرگی چەشـتووە
سڵ ئـەکا ئەمـڕۆ لـە سـووریی سوورهەڵاڵـی بەرکەمـەر
جا کە وابوو هەر زەمانـێ تـیری عیشـوەی خسـتە کـار
دابـڕێژین ئەشـکی خـوێنین، چاکـە بـۆ دەفعـی زەرەر
جوملە موستەغنی لە عیشقن، بۆیە گوێ نادەن بە خـەم
نەرگس و سەرو و سـنەوبەر، سۆسـەن و نەسـرینی تـەڕ
بەندی جەرگم بۆ دەزوو، عوقدەی دڵـم بـۆ دەنکەکـەی
بۆ ژمـارەی فیرقـەتی دولبـەر لـە شـەو هـەرتا سـەحەر
قانعـــا گرپـــەی دڵـــت وا ئـــاگری بـــەردا قەڵـــەم
دەردی دڵ ئەمجا بەچی ئیزهار ئەکەی خاکـت بەسـەر!

***

١. چەپەر: واتە بەرید.

پێنج هۆی ڕزگاری

سەیری ئەم پێنجە، دەوایە بۆ دڵی کوردی هـەژار
ئەفسەر و پێشمەرگە و ئـاڵا و تفـەنگ و خواربـار
کورد هەتاکوو خاوەنی ئەم پێنجە بێ قەت نانەوێ
لاو و خوێنگەرمی و چەک و فیکرە و سوپاهیبێشـومار
دەستی یەکبگرن وەکوو زنجیر ئەبەد ژێر ناکەون
مەنگوڕ و موکری و شـلێر و گـەرمیان و کۆهسـار
کۆمـەڵانی کـوردەواری ئەمـڕۆ یـەکیان گرتـووە
کاسب و جووتیار و پاڵە، پیشەسـاز و خوێنـدەوار

***

میهر به هەژار

سەردەسە ژێردەسەی هەژار و فـەقیر
مەی‌فرۆشە بە بزن و گێسک و چـتیر[1]

ڕەعیـەتی سـەرکز و فـەقیر و هـەژار
مەیخـــەرە حــەپس‌خانــە و زنجــیر

تـۆ خـوا دەسـتی قـودرەتی پێـدای
مەیشــکێنە سـەری فـەلا بـە گزیـر

نە تەڕی کە بە ئاوی فەحش و جوێن
نــە بســووتێ بــە ئــاگری تــەزویر

وەکوو تۆ حاکمی بە مـل ئـەو و ئـەم
حــاکمی تۆیشــە پادشــاهی قــەدیر

بێ‌مرووەت مەبە! لە حاسـتی شـوان
تێک‌ئەدا قەهری حەق، سەرا و سـەریر

ئەی گەدا! تۆش خەفەت مەخۆ بە نەبوون
چون خراپتر لە فـەقرە نـاری سـەعیر

تۆ برای چاک بـە، شـیعرەکەی **قـانع**
وا بزانـــە نەســـیحەتە و تـــەگبیر

***

---

١. چتیر: بزنی دووساڵە

زانست بێ‌نازە

برا مەغروور مەبە هەرگیز بە جەوهەر ... مەنازە قەت بە تەحریر و بە دەفتەر
درەختی فەزل غەیرەز بێنەوایی ... نەبینراوە کە قەت بێنێتە بەر، بەر
لە ملکی زیرەکی کەی داری ئومێد؟ ... روا و بەخشی بە خاوەن‌ملک سێبەر؟
بەبێ سوودە برا هەوڵ و تەقالام ... چلۆن دێ خوێن لە ڕەگ مردوو بەنەشتەر؟
دەکێ دی شاخی ئاهوو سێوێ بگرێ؟ ... وەیان ژیرێ نەبێ بۆ نانێ موزتەر؟
زەمانە هیچ بەخێوکەر بوو بە عومری ... فەلەک هەر دوون‌پەرست و سپڵەپەروەر
ئومێدی پیاوەتی کردن بە غەیرە ... وەکوو کون گرتنی زامە بە نەشتەر
فەلەک هەم یاوەری پیاوێکە بێ‌شک ... نەزانێ فەرقی حوشترخا لەگەڵ کەر
لە چز دووپشک چدەرمانێک ئەبینی؟ ... لە **قانع** هەر ئەوەندەش زێڕ و گەوهەر

***

ئاخ... بۆ کەرێ وا

هەی بۆ کەرێ قەڕابە سەر، دەشت تەی‌کەرێکی باسـیەر
گوێ کورت و پان و نێرەکەر، کولـکن کلـۆک و بارەبـەر
بۆ ڕێگەڕەو بەرقی فەلەک، وشـتر زمـان و دەم دەڵـەک
لـــوولاقی ڕانی وەک دمـــەک، ئۆترۆمـــۆبێلی ڕەهگـــوزەر
هاشر مەگیر و خۆش خەرام، بەرز و درێـژ و هـەم زەلام
هەم جۆشکێن و تیژ و ڕام، چابوک وەکوو شـەمەندەفەر
شێری عەجەم، ئەسپی عەرەب، بیجادە چاو و خۆش‌لەقەب
سافی وەکوو جامی حەڵەب، توند و گـەڕۆک و کاریگـەر
تووکی سپی وەک باڵی بەت، بۆ تەڕدەماخی چەشنی شەت
ڕێگیر و ڕاست و بێ‌غەڵەت، دایم لە کۆهـ و دەشـت و دەر
ماکـەر فریـب و حەیتـەزل، دایم بـەبێ کورتـان و جـل
گەهـ ڕووسپی گاهێ خەجڵ، هەم زەنگ لە مل، هەم بارەبەر
بێ عەیب و جوان و پۆزەڕەش، هەم گوێ‌درێژ و بارکەش
یـاڵ مـاین و ئـاوازە خـۆش، ئەسـتوورەمل، پارێنەسـەر
کلکی کلافەی سەر کەفەڵ، ڕەنگ دێز و تووکن وەک چەقەڵ
دوو هێلکەگون تووری پفەڵ، دەنگ و سەدا سۆفی نـەزەر[1]
سەر ڕەشکەکا، ئەشکەوتە لووت، وەک بەعزێ ئاغا ڕووت‌وقووت
بۆ قانعی چاکتر لە جووت، بێ ترس و لەرز و بـێ‌خەتـەر

***

١. سۆفییەک بووە لە ناوچەی مەریوان.

سێ سێی قانع

سـێ شـتن ئەمـڕۆ لـە دنیـا بـێوەجـاخ و جێگـەدار

شـاعیران یـەک، عالمـان دوو، نیشـتمانی کـوردەوار

سێ شـتن لـەم دەورەدا، هـیچ شـۆرەت و ناویـان نییـە

عـەیبی دەوڵـەتمەند و شـیعری **قـانع** و مـەرگی هـەژار

وەک پـڵاوی خانـەقا ئیسـمێکی بـێ جسـمن بـرا

یەک مرووەت، دوو سەخاوەت، سێ وەفای عەهد و قەرار

سێ نەخۆشـی کەوتـە دنیـا، هـیچ دەوا و چاریـان نییـە

کیبر یەک، بـەرتیل دوو، سـێ موخلسـی پـارە و دینـار

سـێ مـەتاعی پڕبـەها ئەمـڕۆ تـەواو بـێقیمـەتن

یەک شیعر، دوو ڕاستی، سـێ حورمـەتی خـاک و دیـار

بـێوەفـایی لازمـەی سـێ تایەفـەن لـەم کاتـەدا

دولبەران یەک، کورسی دوو، سێهەم گوڵی خونچەی بەهار

سێ کەسن هەرگیز بە مەیل و ئارەزووی خۆیان نەگـەن

قـانعی یـەک، برسـی دوو، سـێ بولبـولی دێوانـەکار

***

چەکی یەکێتی

چەن خۆشە ئەو زەمانە لە کوێستان و خوار و ژوور
فەرقی نییە لە بەینی برا و خوشک و خاڵ و پوور
چەن خۆشە ئەو نیزامە، سەراسەر هەموو وڵات
یەک ڕەنگ و یەک مەبەست و یەک ئاوات و پڕ لە نوور
چەن خۆشە ئەو وڵاتە کە جووتیار و ڕەنجبەران
تیایا ئەبن بە خاوەنی حوکم و سوپای جەسوور
چەن خۆشە ئەو زەمانە کە کوێستان و گەرمیان
یەکسەر ئەبێتە جونبشی دەریای هێزی سوور
ئەی لاوی کوردا! بە بیر و باوەڕی کوردانە یەک‌گرن
بورکانی ئاگرین بن، لە ڕووی دوژمنی غروور
بینێنە گۆڕی تارەوە ڕسوومی عەشیرەتی
فەرقی مەخەن لە بەینی غەنیدا هەتا مزوور
سنعەت بکەن بە هێز و گریکی وڵاتەکەت
ڕازاوە کەن شەقام و تەلار و قەسر و قسوور
لە تۆی دەروونی خاکەوە دەربێنە ڕۆنی ڕەش
خلتەی دەمارەکانی بپاڵێون بۆ بلوور
شۆڕش بکەن لە ڕووی نەزانین و جەهلەدا
تۆوی نیفاق و ئەجنەبی دەرکەن هەتا سنوور
(هاوکاری) کەن بە مەرج و بناغەی ژیانی گەل
تەوحیدی فکرە، شەرتی ئەساسە، نزیک و دوور
شادم بە ئەو زەمانە کە بە داشدیاری ڕەنجبەران[1]
وەرزێر ئەنێتە گەردنی ئاغا، گوریسی سوور

***

---

١. لە دێڕە شیعرێکی لاهوتییەوە وەرگیراوە.

پەیمانی سەعداباد

دوژمنان لەم ڕۆژەدا فیکری چەپەڵیان خستە کار
کەوتە خۆ کۆنەپەرستی، بۆ قەلاچۆی کوردەوار
ڕێبرانە، کوردقڕانە، کێو و کەژ خوێناوییە
فیتنە وەک ئاگر ئەبارێ، بۆ گەلانی شۆڕەسوار
چەک لەشان بوو میللەتی کورد، بۆیە دوژمن کەوتە خۆ
کەوتە جرت و فرت و پەیمان بەستنێکی نالەبار
شاری سەعدابادی بەدفەڕ بوو بە مۆڵگەی دوژمنان
کوندەبوو، شمقارە کوێر و کەمتیاری لانزار
سێبەسێ کۆ بوونەوە، وا ئەنجومەن ڕازایەوە
بۆ قڕانی میللەتی کورد، مۆر کرا عەهد و قەرار
پاڵەپەستۆی مەینەتە ئەمڕۆ بەسەر کوردا گلا
نیشتمانی کوردی کردە جێگە ڕاو و کاروزار
عەهدی سەعدابادی شووم و حوکمی پۆلیسی ڕزیو
مەزبەحەی خوێن ڕشتنی، بۆ کوردستان هێنایە کار
میللەتی کورد چەندەها پیلانی وای نا گۆڕەوە
چاوی ناترسێ لە نێزە و هایوهوتی بێشومار
ئەنقەرە و تاران و بەغدا مەنبەعی زوڵم و ستەم
قوڕ بە سەرتان، میللەتی کوردە ئەتانکا یەختەسار
هێزی میلەت شۆڕشێکی حەقڕەوا دێنێتە ڕوو
تۆڵە وەرئەگرێ لە سەعدابادی لانەی گورگە هار
قوڕ بپێوێ دوژمنی سێ قۆڵی بۆ دواڕۆژی خۆی
تەخت و تاراجی دەرێنێ، لاوی کوردی هوشیار

***

بۆ تاجری شەڕ

ئەی دوژمنی گەل، تاجری شەڕ، جەبری[1] ستەمکار!
ئەی مێردەزمەی شانی هەموو ڕەنجبەر و جووتیار!
ئەی بێبەزەیی! چەشمەیی ئەفساد و خیانەت
ناپاکی بەبێ ڕەحم و جەفا کردە و خوێنخوار
لایەنگری ئەم جورئەتی تۆ، حوکمی ولاتە
دوژمن بە هەموو فیکری گەلیی، نۆکەری دۆلار
بێشەرم و بەبێ پەردەیە ئەسراری حوکمڕان
خوێناوییە نینۆکت سەرەک دەولەتی سەگسار
تۆ نۆکەری والستریت، گەلیش خاوەنی بازوو
حەمباڵی دەری عەرشی، لەقی فیتنەیی بێبار
بۆچی ئەکوژی؟ خوێن ئەمژی، بۆ مەبەسی خۆت
ئەدزی و ئەبڕی، ماڵ و سەرم، ناحەزی بەدکار[2]
چاوت کەرەوە! خاکت بەسەر، سەیری جیهان کە
سەیری کە چ شۆڕێکە لە ناو چینی کرێکار؟!

---

١. مەبەست لە سالح جەبرە و لە ساڵی ١٩٤٨دا وتراوە.

٢. ئەم دێڕە لەف و نەشرە.

ئاگـــا بـــەرەوە! شۆڕشـــی گـــەل وا لـــە مەچەكـــدا
ئاڵـــۆزە ســـەری حوكمـــت، چ دێهـــات و چ ناوشـــار
ئیســـلاحی وڵات نابـــێ، بـــە زینـــدان و بـــە كوشـــتن
ئیسـلاحی وڵات بەنـــدە لەســـەر بەنـــدی زەوی و زار
حەددی چییە (پەیمانی حەرب) چاری نـــەخۆش كـــا
تیمـــاری نـــەخۆش بەنـــدە لەگـــەڵ چـــارەیی بێكـــار
هێـــزی نییـــە (بـــارود) كـــە دەرمـكـــا لـــە نـــەزانین
تەســـبیتی جـــەهل بەنـــدە لەســـەر ســـێبەری ئـــەغیار
بـــەمجۆرە ئەبـــەد تێـــر و تەســـل نابـــێ وڵاتـــت
هـــەرزانی نـــرخ، بەنـــدە لەســـەر سەربەســـی بـــازاڕ
میراتگری ئەو حوكمـــە، ئـــەبێ چاوی لـــە كـــورد بـــێ
تـــا ڕۆڵـــەیی كـــورد، تـــەختی نـــەپێچێتۆ ســـەرەوخوار

***

گلەیی قانع لە ڕۆژگار

دیسان دێمە سەر نووسینی ئەشعار   دەردی دڵی خۆم چاک ئەکەم ئیزهار
قەرارم وابوو نەیەمە گوفتار   بەلام نایەلێت چەرخی چەپکردار
ئەبێ بنووسم یەکێ لە هەزار

تەماشا ئەکەم چەرخەکەی گەردوون   کەر ئەکا بە شا! شا ئەخاتە توون
چەندە نەوجەوان، ئەکا سەرنگوون   لەیلێ بۆ ئەغیار، شیوەن بۆ مەجنون
کەی وەها ئەبێ کۆنەی بەدکردار؟!

سەرداری سەر تەخت، ئەکەی بەبێ سەر   بێسەر ئەبەیتە ڕیزی تاجوەر
خوێنی چەن مەزلووم ئەدەی بە هەدەر   بەرگ ئەدەی بە مەڕ کیر ئەدەی بە کەر
ئافەرینت کەن، دەوری ڕۆژگار

من هەر زوو زانیم کە دوونپەرستی   تۆیش بە وێنەی من، بێبادە مەستی!
دایم خزمەتکار ڕەزیل و پەستی   شەو و ڕۆژ خەریک کەلەک و بەستی
بەلکوو فەقیرێ بخەیتە ژێر بار

چەرخ! داوەشێی، بێ خانومان بی   لە من خراپتر تۆ سەرگەردان بی
گیرۆدەی دەردی بەبێ دەرمان بی   نانخۆری دەرگای خانەقایان بی
ببی بە عیبرەت لە بازاڕ و شار

چەرخە دەک پیربی! وەک منت پیرکرد   بە کەس ناوێری منت ئەسیر کرد!
هەسێرەی منت لە گۆما گیر کرد   منت کرد بە شێت، ئەحمەقت ژیر کرد!
وەعدەی من و تۆ دیوانی غەففار

گاجووت ئەکەیتە سەردەستەی ئەعیان   ئەدەی بە ڕێوی نەعرەتەی شێران
یابوو ئەبەیتە ڕیزی سەرداران   تاکەی چەپگەردی، ماڵت بێوێران؟!
ئەکەی بە پێشەنگ دێلە کەمتیار!

ئەگەر من وەک تۆ ئیشم لار بوایە   لە ژێر سایەی من جوو موختار بوایە
شەکی شوانان گا و سەرقەتار بوایە   شێری سەفشکێن کز و خوار بوایە
ئەتکردم بە پەن لە دێهات و شار

***

پێنج خشتەکی

با خۆم بێدەنگ بم دڵ دێتە وتـار		دەرد هەڵئەڕێژێ وەک ئاوی بـەهار
پێویستە بڵـێم، یـەکێ لـە هـەزار		ناڵەم لە دەستی تۆیە ئـەی زۆردار
ئیتر واز بێنە لـە دەسـتەی هـەژار!

زۆردار! بۆ نییتە ڕێگەی ئاشنایی؟		بـۆ نییـە لـە دڵـتا ترسـی خـوایی
ئەگــەر هــەژاری بێتــە ئـاوایی		دڵـی مەشـکێنە لەسـەر خـۆڕایی
بـەس تـا ئێـوارە بیبـەرە بێگـار!

هەی خۆت وەکوو خۆت ئەمە ئیمانە		تەما بکەیتـە، ئـەو سـەر و شـانە؟
ڕاسـتم پـێبڵـێ: بـەبێ بەهانـە		بۆ سوورانەی ژن، یـاخود پووشـانە
لەسەر یـەک ئانـە ئەیکەیتـە هـاوار

لەسەر هیچ و پووچ دڵی مەشکێنە		بۆ قازانجی خۆت ئەو مەڕەنجێنـە
بۆ بێدەستەڵات بەخشش بنوێنـە		جوێنی پێ مەدە و وازی لێ بێنـە
زۆری لـێ مەکـە و مەیبـەرە بێگـار

با تـۆ خـۆت نەڵـێی ئەمـە دیـارە		چ لە ناو دێکـان، چ لـە نـاو شـارە
بچـووکی تۆیـە و چـاری ناچـارە		مەڵێ من ئاغـام، ئـەویش هـەژارە
بـۆ نۆکـەری مـن کـردی کردگـار

بـڕۆ بپرسـە، لای پیـاوی زانـا		چ لـە مزگـەوتا، یـا لـە دووکانـا
بۆت دەرئەکەوێ، هەس لە قورئانـا		خوا ئەم دونیایەی بـە ڕێکـی دانـا
دەستی ئیستعمار تۆی کرد بە زۆردار

بچیتە سەیران لەم باخ بۆ ئەو باخ بازەڕاو بکەی لەم شاخ، بۆ ئەو شاخ
ژێردەستەکانت هەڵبکێشن ئاخ کەی باشە کە تۆ بە شادی و دەماخ؟
خۆش ڕابوێری لە قەسر و تەلار

توخوا ئاغای خۆم مەیکە بە گاڵە! بۆ تۆ فاسۆن و من کەوام شاڵە؟
ڕاستم پێ بێژە ئەمە حەلاڵە من لە کەلاوەی کۆنی چەند ساڵە
هەر بناڵێنم بەیان تا ئێوار؟

هەوڵ، تێکۆشین دایم تەقلەدەو نە ئارامم بێ، نە خواردن، نە خەو
هەڵمەتێ بۆ ئەم، هەڵمەتێ بۆ ئەو چۆن خوا هەڵئەگرێ بە ڕۆژ و بە شەو
لە تاو برسییەتی هیچ نەمبێ قەرار؟

تۆش پلاو و گۆشت خۆت و میوانت کورسی و مۆبیلە بۆ دیوەخانت
دەمانچە لە پشت، بڕنەو لە شانت لەسەر ئارەزووی خۆت و خێزانت
لێدەن لە بەزمی شادی و عوود و تار؟!

دەوڵەمەند! لابە عارەق و ویسکی لەگەڵ هەژارا بێرە شەریکی
تا کەی دوورەواز؟ تا کەی تەریکی؟ ئاخ ڕۆژێ ئەمدی، دنیا بە ڕێکی
گشت وەک یەکئەبوون، گەدا و پارەدار

***

ز

دەستی چەرخ

جانا گلە مەکـە، ئەسـلا لـە چـەرخی بەدمـەجاز
چـەن عـاقلانی زەمـانی، هێنایـە گـیر و گـاز

قـانوونی چـەرخ و ڕەسمـی زەمانـە وەهـا بـووە
جاهیل بە کـام و شـادۆ، ئـەدیبان بـە ئاهـ و ڕاز

مەسنەد بەدەستی حەققە، هەموو ئیشێ هەر بـەوە
بیکا بە شـێتی کێـوی وەیـان ژێـرێ وەک ئـەیاز

فـــەرهادی نابـــەکام ئەنێرێتـــە بێســـتوون
خەسرەو لە ملـک و مـاڵ، ئەپۆشـێ کـەوای نـاز

چەن ئاڵوگۆڕی کرد، بـە سـلێمان و ئەهریمـەن
تەرویج ئەدا بە شەمع و بـە پەروانـە سـۆز و سـاز

قابل نییە هەرگیز بـە هونـەر نانـێ دەس کـەوێ
ناکـا لـە دەشـتی جـەهل فـەتاوای چلـی پیـاز

قانع مەتاعی ماڵی کـە هـەموو شـیعر و نیکتەیـە
مەر قوڕ بپێـوێ کاکـە، لـە بـریتی دەمـاخ و نـاز

***

ژ

تەمەن و ئارەزوو

عومرەکەم باریک و کورتە، ئارەزووم پان و درێژ
فیکرەکەم فیکری ئەدیبە و سوورەتیشم گێژ و وێژ
ئاوی لافاوی خەیاڵم، هێندە ساف و ڕۆشنە
ئاویاری خۆی ئەکا، بێفەرقە لای هەوراز و لێژ
بێ تەماشا کە لە کوردا، دائەپۆشێ شیعری من
پژدەر و گۆران و سۆران، جافەتی و شیروان و گێژ
گەر لە نیکتەی خامەکەم دیققەت بکەی، ئیقرار ئەکەی
سەربەسەر یاقووتی سوورە و شەوچراخی شوعلەڕێژ
شەخس وەختێ عالمە، عالم بە هەر ئەشیا ببێ
بێسەواد وا تێئەگا، زانین هەمووی دەسنوێژە و نوێژ
قانعا مونکیر ئەگەر فیکری کولی ئامادە کا
بێنە دەر تێغی زمانت هەر وەکوو شمشێری تیژ

***

س

ئەمە لە کاتی شەڕی یەکەمدا وتراوە

عاجز مەبە هەرگیز لە چەپی چەرخی ئابنووس
گشتی بە دەستی فەردە مەقامات و چارەنووس
باری کە مەیلی هەس، بە خراپ بوونی مەملەکەت
ئەسپابی زاهرییە ئوردووی تورک و ڕووس
ئایا لە حاڵ و لە حوکمی سولەیمان شارەزای؟
یاخود لە وەزعیات و لە ئەعمالی فەیلەقووس
گشت مەست و ماتی خاکن و بێدەس لە هەر خیتاب
نە پارە کار ئەکات و نە زمانی چاپلووس
کەی مەرهەمی جەراحەتی زۆرابە تورکستان؟
ڕۆستەم چ سوودی دی لە شجاعاتی گیو و تووس؟
ناحەق نیسار ئەکا دڵ و ڕۆحی ئەسیری عیشق
نازی بە بیمی خەڵک، سەفایی کەنار و بووس
یا شیعری **قانعی** چ تەنەعوم بە **قانعی**
چون بێڕەواجە لە لای برادەرانی لووس و پووس

***

بانگی ئاگاداری

دە کوردە! گیانەکەم بەزم و سەفا بـەس
سەفای پڕ زەحمەتی باری جـەفا بـەس
بـە دیـنم بـتپەرسـتی عـارە بـۆ دیـن
دەسا پەرسینی ئـاوی کـانی بـا[١] بـەس
بزانــە چــۆن ئەچیتــە ڕیــزی هاومــاڵ
بەبێ قـازانج! ئیتـر حـاو و حـەوا بـەس
برای کوردم! کە خـۆت نـاو نـا منـەوەر
بزانــە بــوغزی شــەرعی مســتەفا بــەس
مەکەن هەرگیز خەیاڵی ژێردەسی خەڵک
دەسا کۆشش لە هەر کاری فـەنا بـەس
دە داوای حەقی خۆت کە و هیچ مەترسە
لە دڵ دوژمن ئیتر شەرم و حـەیا بـەس
تەجەمموع باعیســی تەشـکیلە بـۆ تـۆ!
لەگەڵ هاوماڵەکەت، حەرب و وەغا بـەس
ئەگەر هات ئەجنەبی لوتفت لەگەڵ کـات
بە پـارە ئەتکـڕێ، عەقڵـی هـەبا[١] بـەس
ئەگەر **قانع** ئەتۆش مەردی لـە مەیـدان
بەسە، هەجوی هەموو قەوم و بـرا بـەس

***

---

١. ناوی یەکێکە لەو شەخسانەی نەخۆشیان ئـەبرد بـۆ سـەری بـەنیازی ئـەوەی تـاکوو چـاک بێتەوە.

٢. لە نوسخەی دەسخەتییەکەدا بەو جۆرە نووسراوە.

نامەیەک

جەنابا! نامەکەت هات و گەیشتە دەس مـنی بێکـەس
منت دانا بـە کـوردێکی هـەژار و بێکـەس و بـێدەس
ئەگەرچی تۆ ئەنووسیی، ئاشـەوانی فـەخرە لام قوربـان
کە چون ئەشعاری پڕ مانا و کەلامی گەوهەرینم هـەس
ئەتۆ سامان و پارەی زۆر و کۆشکی بەرز و ڕەنگاوڕەنگ
منیش بێقەوم و بێعەشرەت، قەسیدەی ئاگرینم هـەس
ئەتۆ ملک و سوارە و چەک، هەتا خۆت ماوی هەرماوی
منیش بۆ کورد دڵوجەرگ و دەروونێکی حەزینم هەس
ئـەتۆ خنجێـر و شمشـێر و ڕەم و نێـزەت لـە مەیدانـە
منیش هەڵبەستی پڕ مانا و پەندی مەرهەمینم هـەس
هەموو سامانی دنیا پێشکەشی تـۆ بـێ وەجـاخکـوێری
منـیش شـابەیتی ئـاودار و هـەزاران ئافـەرینم هـەس
کە تۆ مردی بە یەکجاری ئەبیتە مشتێ خـاک و خـۆڵ
منیش دوای مردنم ئینجـا، بزانـە دەوری ژیـنم هـەس
ئـەتۆ نـازت بـە شەسـتیر و چـەک و دینـار و باخاتـە
منیش نازم بە کوردان و بە کورد بڕوای مەتینم هـەس

***

ش

ئەگەر مردم

ئەگەر مردم وەتەن لاوانی تۆ خـۆش[1]!
ئەگەر هیتلەر نەما، گـاوانی تـۆ خـۆش!
موخەییەر بم لە بەینی تۆ و بەهەشتا
لە جەننەت دوورئەبم، سەیرانی تۆ خۆش!
هەموو حۆری موبارەک بێ بە زاهید
لە بۆ من هەر کچ و غیلمانی تۆ خـۆش!
بە من چی سەیری باخ و قەسری لوبنان
وەتەن سەحرا و کەژ و کێوانی تۆ خۆش!
ئەگەر دنیا نەما یەکسـەر بـە جـارێ
وەتەن گەرمیان و هەمکوێستانی تۆ خۆش!
ئەگەر نەفعی خسوسیت تیا نـەمێنێ
موبارەک بێ وەتەن، دەورانی تۆ خۆش!
ئەگـەر خـۆ قـانعی ئەمـرۆ نـەمێنێ
وەتەن! ڕەببی وەتەنخواهانی تۆ خـۆش!

***

١. بەر لە کۆتایی دووەمین شەڕی جیهانی وتراوە.

٤

مەی‌نۆشیی

له مەی‌نۆشیم ئەگەر مەنعم بکەن مەئموورەکانی شـەرع
شکاتی خۆم ئەبەم بـۆ لای حـەکیمی حـاڵزانی شـەرع

بە ڕۆژوو بووم، بڕۆم دی وامەزانی مانگە، بـۆم دەرکـەوت
ئـەبینم شۆڕشـی مانگـە، لـە نـاو دیوانـەکانی شـەرع

ئەگەر زاهید تەنەففور کـا لـە سـەیری ڕوومـەتی ئاڵـت
ئەبێ تووشی جەزای خۆی بێ، بە ئەمری ئامیرانی شەرع

خەیاتەی زوڵفی دووتا کرد، کە یەعنی لا لە جادەی دین
لە نەفییۆ بردی بۆ ئیسپات، هەموو فەرمانـەکانی شـەرع

لە شەوقی سەفحەکەی کوڵمی، ڕەشیی ئەگریجەکەی تاتای
خەیاڵم هاتە سەر وەسفی هەموو نەقڵ و بـەیانی شـەرع

ئەلا ئەی ئافەتی دڵ ئەمڕۆ بـۆچی بـێ‌مـرووەت بـووی؟
مەگەر بیمت نییە ئەسڵەن، لە ئەمری حاکمـانی شـەرع

لە بۆ تەحسینی مەسنووعی خـوا وەک چـاوی تـۆ نابـێ
لە ناو دووسەد کتێبخانـە و کتێـب و دەفتـەرانی شـەرع

لە باخی فیکـری میللـەت تـازە نێـژرا دارەکـەی ئومێـد
ئەترسـم ڕیشەکێشـی کـەن، بـرا بێکارەکـانی شـەرع

ئەفەوتێنێ حقووقی ئێمـە بـۆ نـەفعی خسووسـی خـۆی
درۆی زلزل ئەکا بۆمـان، بـە زمـانی سـاحیبانی شـەرع

بە مەستی **قانعی** هـات و بـە مەسـتانە بـە چۆکـا هـات
لەسەر دەردی دڵـی ئیجـرا ئـەکا ئەمڕۆ بـەیانی شـەرع

***

غ

باغ

بولبولی دوێنێ بە گەرم ئەیخوێند لەسەر دیواری باغ
یەعنی عاشق بێن تەماشا کەن گوڵ و گوڵزاری باغ
دوێنێ یار وەعدەی بە باخی پێ ئەدام ئەمڕۆ ڕەقیب
مەنعی واکردم نەبینم، هەر لە دوور دیواری باغ
من خەیاڵم بوو بە بێزۆ بۆنی خونچەی گوڵ بکەم
بەختەکەم هێندە زەعیفە، دەس نەکەوت بۆم خاری باغ
چونکە شیعر و قافیەم لەم بەزمەدا بێوسعەتە
باخ ئەگەر بۆ من نەبێ، خۆ حازرە گریان و داخ
با بناڵێنم لە داخی ئیشی چەرخی کاری پووچ
بۆ نەبوونی بازە ئەمڕۆ، ئیتیفاقی پۆڕ و زاغ[1]
وەرنەوە با پێشکەوین ئێمەش وەکوو بێگانەکان
فیکری میللەتپەروەرانم خەینە پێش وەک شەوچراغ
ئەی منەوەر ئیهتیمامێ بۆ تورەققی خاکەکەت
ژینی هۆزت کەی بە گودلەس یا سدارە و بۆیمباغ
زاهیدا خۆ تۆ گەد و گیپاڵ و ڕیشی وەک خوریت[2]

....

***

---

١. مەبەست لە دوو وڵاتە.

٢. پاژی دووهەمی ئەم شیعرە داکووتووە و بە دەستەوە نییە.

ق

ئەندێشە

بێسوودە ئیش بە غەیرەز خەیاڵی حزووری تـاق
بێکـارە کـار لـە کـاری خـەیالاتی پـڕ مـەراق

حـاکم کـە قازییـە، بـە قـەزایاتی سـەر ئـەزەل
بێسوودە سەعی لە تەسخیری خوراسان وە یا عـیراق

نەقدی ئەمەل ئەگەر بە سەداقەت دەغـەڵ نـەبێ
موستەغنیە لە مەحەک یا، لـە زاخـی پـڕ سمـاق

میـزانی حـوکم کـە بـە مـەقامات و تەجرەبـەس
دەخلی جیایە بەسەر لە شەم و سەمع یـا مـەزاق

هێندێ بەشەر کە قابلە، ئەیـداتێ تـەخت و تـاج
هێندێ بە نانی وشکەوە ئەکێشـێ بـەڵایی شـاق

بـاری کـەرەم ئـەدات بـە سـولەیمان سـەروەری
ئەیووب ئیمتیحان ئـەکا، بـە تـەکالیفی لایـەتاق

جۆگەی خەیاڵە دێتە دەر لە بناوانی کـونجی دڵ
سولسـی هەیـە بـە مڵـکی مەقالاتـەوە مـەزاق

بێسـتان و باخـە عـەزیزم خـەیالاتی شـاعیران
بێخۆفی نەقس و بردنی خەڵک، بێ کەسری جووت‌وتاق

ئـەیوانسـەرایی خاسـە، دەروونی دڵـی ئـەدیب
ڕووتـە لـە تـەکالیفی شمشەکێشـی یـا سـیواق

قـانع کیفایـەتی حاڵـی ئەتۆیـە بـە سـالمی
بەخشـیویە پێـت خـوا، بـەیانات و قـەلبی سـاق

***

ک

بەختی ئاوارە

ئـەی لـە بـەختی عاشـقی ئاوارەکـەت ڕژد و چـرووک
ئەی کە زیددن ئیش و کارت، سەر گران و شێوە سووک
گـەر بـە نـازۆ بێتـە سـەر بـاری کـەرەم، بـۆ عاشـقان
سەد کەڕەت بێجا ئەکا، شێخ ڕوو ئەکاتـە سـەر سـلووک
کوشتەگانت گەر شیکایەت کەن، لە دەس جەور و جەفات
مۆر ئەکەن بۆیان قەباحـەت، قـازیی و مفـتی و ملـووک
مـن بـە دەور و پشـتی یـارا ئایەتولکورسـیم ئەخوێنـد
ئەو بە عیشوە پێی وتم، لاچـۆ، هەتاکـەی نووکـەنووک؟
شێخ ئەگەر بۆی شـێت نـەبێ، مەعلوومـە بـێویژدانییـە
چۆن بە دایم شۆخ و شەنگە، بـەر میسـالی تـازە بـووک
تـانوپۆی بەنـدی دڵ و جـەرگی بـەجارێ هەڵـچڕیم
وەختێ ڕەمزی چاوی خستە هاتوچۆ هەر وەک مەکووک
قانعـا! ڕەنـدی بـەجێ بێڵـە، لـە بـۆ گـەنجی وەتـەن
تۆ لە عیشقت چی بە کەللەی پووچەڵ و گوێی پڕ لە تووک؟!

***

ل

گەرد و خول

دەخیلە ساقیا هەستە، بە چوستی بێرە گەردوخول
دەمێ با چا لە دەمدا بێ، دەمێ قاوە، دەمێکیش مول

لە کەللەم تەم ئەکا دوودی هەناسەی سەد وەکوو فەرهاد
لە دڵما شۆڕشئەنگێزە، بناغەی حاکمی بابل

لە بیرم دێ ئەیا واعیز (نَعَم) بووی ڕۆژی ئیستیفهام
منم (قالوا بلی) وێرد و کەچی تۆ پێم ئەڵێی باتل

من و تۆ پێکۆ وەستا بووین لە شارستانی ئەرواحا
لە پێش چاوم وەکوو دوێنێ بێ وایە مەسئەلەی قابل

لە پشتی باوە ئادەمدا تەکانم دا لە بۆ سەبقەت
موقەددەر باڵی توند بەستم وتی: (قِف أیُّها العاجِل)

بنۆشە جامی مەی کوردە بە یادی تەختەکەی جەمشید
لە ئەیووبیش بەئاگا بە، هەتاکوو پێت نەڵێن غافل

من و یار و دڵ و سەبر و نیشات و قانعی بەدبەخت
هەموو زددین بە یەک وەک شێخ و بەخشش، عالم و جاهل

***

لەگەڵ دولبەر

ئـەی دولبـەری ئافـاق نـە تـەنیا مـن و بولبـول
شـــەیداکەری دەورانی، چ هوشـــیار و چ غافـــل
ســـەودازەدە و شـــێت و پەرێشـــانی فیراقـــین
ئـەم عالـەمی ئیمکانـە، چ مـەجنوون و چ عـاقڵ
چاوت کە لە هەر لەحزە دووسەد نەرگسی پەس‌کرد
وێرانی ئـەکا مولـکی خـیرەد، بـابی تـەوەککول
ئەی مەنزەری ئـەنواری حەقیقـەت بـە نەزاکـەت
شاگردە لەسەر سیحری بـرۆت، مورشـیدی بابـل
پێکراوە بەسەد تیری برۆت جـەرگی هونەرمەنـد
بێچارەیـە ئـیللا بـە تەتـەر، پێچـی سەلاسـل
دەستی تەرەب و قەلبی تەڕ و کەللەیی پڕ شەوق
هەر سێ بە فیدای خاڵی لەب و پەرچەم و سونبول
سەفسەف کە دەوەستن بە تەمەنا سەفی عوشاق
گـەر ڕوو نەکەنـە تـاقی بـرۆت مـوجرم و بـاتڵ
خـوێنی دڵـی عاشـق کـە ڕژا داوێـنی گرتـی
تەئسـیری ئـەوە قـانعی وا کـردووە بـە بولبـول

***

م

بیری گەنجی

دوێنێ بە ئەمەل مالکی ئـەملاکی قەجـەر بـووم[1]
خاوەن دەهەزار چاوش و ئـەرکان و نەفـەر بـووم

سەحرایی و شەستیر و جەبەل‌تـۆپ و شـنەیدەر
گشت مەحکەمی عەڕادە لەسەر بەزمی سەفەر بووم

گاهــێ لــە دلا ڕوو لــە تـەرەف بـەلخ و بوخـارا
گەهـ مایلی تالانی هـەموو تـورک و تەتـەر بـووم

قەڵخانی سەری سەرکەشی ئەم خەڵکە شکا یـەک
مەنسووری خوا، خاوەنی شمشێری زەفـەر بـووم

گاهــێ لــە ڕەوش سەڵــتەنەتا، خــادمی قورئــان
گاهــێ بــە درۆ واعیــزی گورگینــە لەبـەر بـووم

گەهـ ڕەند و گەهێ مەست و گەهێ ناتقی‌هوشیار
گەهـ بولبولی شەیدا لە هەیاهووی چەمـەر بـووم

عالەم وەکوو گۆڕێ کە لە نێو مێرگ و چەمەن بـێ
بەهرامسیفەت، حازری چەن تـیر و تەبـەر بـووم

فیرعەون کە لـەلای سەڵـتەنەتم بەچکـە شـوانە
مووساسیفەت و ڕوو لە تەرەف ناری شەجەر بـوو

وەختــێ کــەرێ زەڕانی ئــەمن داچڵــەکیمۆ
هەر **قانعەکەی** قوڕبەســەری پـڕ لـە زەرەر بـووم

***

[1]. لە بیرکردنەوەیەکی ڕاگوزاریانەی گەنجیدا ئەمەی بە دلا هاتووە.

پێنجخشتەکی لەسەر شیعری بێکەس

بە مووناسەبەتێکی تایبەتییەوە کراوە (١٩٦٣)

سەد شوکور ئەمڕۆ تەواوی من لـە زانـین بـێبـەریم
دەک موبارەک بێ ژیانم، چونکـە مامۆسـتای کـەریم
سەدکەڕەت ئۆخەی کە دووری فەلسەفە و کوێرەوەریم
تووشی لافـاوی عـیلم بـووم و بـەڵام زوو دەرپـەڕیم
سـواری پـاپۆڕی جـەهل بـووم و بـە ناویـا تێپـەڕیم

چەن زەمانێکە ئەخوێنم تا وەکوو خۆم کرد بـە پـەن
بـیر و هۆشـم لا نـەمابوو بـۆ فیـداکاری وەتـەن
سەرسەرینە[1] جەژنە ئەمڕۆ، بێن هەموو کۆمەڵ بکەن
سەد شوکور ئۆخەی نەجاتم بوو لە باسی عیلم و فەن
نـامگرن جـارێکی تـر، ئـەمجا لـە کـەیفا هەڵـپەڕیم

هەرگیزا و هەرگیز خەیاڵی ژینی سەربەستی مەکەن
تـف لـە عـیلم و زانیـاری، بـێن و زوڕنـا لـێ بـدەن
کاتێ هاتن جرتی زل زل[2] جاربـەجار جووتـە بخـەن
گەرچی تا ئێستا وتوومە تـێ بگـەن زوو پـێ بگـەن
بەو قسانەم ئێوە قەت بڕوا مەکەن، سەگ بووم وەڕیم

چەندە خۆشە پیاو کە کەربێ، چون کەری پیاو دەرئەخا
سەیری کاروانی کەری کەن، جاشی خۆی چۆن بەرئەخا
هەر نەزانینە کە سواڵەت! پێشی سەد گەوهەر ئـەخا
خوێندەواری شێتییە هەر جەهلە ئینسان سـەرئەخا
گەر لەمەودوا نـاوی عـیلمم بـرد بـزانن سەرسـەریم

---

١. مەبەستی لە کۆمەڵێک بووە.
٢. چەند کەسێکی دیاریکراو لە ناو کۆمەڵەکەدا.

زەنگی بەدناویم لـە نـاو ئـەم کۆمەڵـەی کـوردا زڕی
چون بە دەسمایەی ژیـانم بـیری نیشـتمانیم کـڕی
چونکــە تێکۆشــام هــەتا پــەردەی نــەزانینم دڕی

هێندە تەعقیبی حەقم کرد تـاکوو نـانی خـۆم بـڕی
سووک و ڕیسوا بووم لە ناوا، گـیرۆدەی ئاخرشـەڕیم

زوانی خـۆت بگـرە دەخیلـە لـەو وشـانەی وا حەقـە
چونکە مەشهوورە کە حەق لای بێتەمیز تاڵ و ڕەقە
چـاوی زانـا وا لــە داخـا خـوێن ئـەڕێژێ ئەبڵــەقە

چاکە زانیم حاڵی عاقڵ، نەفیە، حەپسـە، یـا شـەقە!
هــەر کتێبــێکم هــەبوو دوێنــێ لــە داخانـا دڕیم

هەر مناڵ بووم بۆ وەتەن خۆم خستە ناو گێژی خەتـەر
تـازە زانـیم پولـێ ناکـا فەلسـەفە و شـیعر و هونـەر
بێپشوو کاکە منـیش کەولـی کـەریم وا کـردە بـەر

پیـاوی زانـا عەقڵـی دانـا زانی بـۆی ناچێتـە سـەر
بەرگی نادانیم لەبەر کـرد و لـە حەپسـی دەرپـەڕیم

زەنگی زانـاییم لـە داخـا شـەرتە قـەت زڕڕەی نەیـە
باڵــی زانیــاریم شــکابێ، تــا ئەبــەد فــڕڕەی نەیــە
هێندە بێدەنگ بم سەگی دەرگانەکـەم وڕڕەی نەیـە

شەرتە کەر بم، بارە گوێزم لـێ بنـێن خـڕەی نەیـە
با دەمێکیش زۆر و کەم، وەک بێخەمێ بۆ خۆم بژیم

***

پێنج‌خشتەکی

ئـەی وەتــەن! دایم خــەریکی شــیوەن و گریــانتم
ئەی وەتەن! سـووتاوی زامـی دەردی بـێ‌دەرمـانتم
گـەر خـوا بـۆم کـا بـە وەڵـلە گیـان‌فیـدای لاوانـتم
ئەی وەتـەن! شـێواوی حاڵـی قـەومی بـێ‌سـامانتم
دائیما سەودازەدەی دەسـتی خـەم و هیجـرانتم
خۆم ئەزانم چەن کەسـاس و دڵـبـرین و ڕەنجـەڕۆم
خۆم ئەزانم چۆن دوچاری زامی پـڕ ئـێش و بەسـۆم
با بزانن یەک بە یەک ئەفغان و تورک و فارس و ڕۆم
کۆهـکەنـدی بێسـتوونی فیـــرقەتی شـیرینی تـۆم
بۆیـە دایم بـێ تـەوەققوف، جـان بەلاگـەردانتم
ئەی وەتەن! وەڵلا لە بووکی یـەک شـەوە زێبـاتری
تـۆ لـە دووسـەد کیمیـا و زێـڕ و گەوهـەر چـاتری
بۆ خوماری کەلە بێشـک تـۆ لـە مـەی سـەهباتری
تـۆ بـە مومتـازی لـە فیردەوسـی بـەرین ئـەعلاتری
بۆیــە وەک بولبــول هەمیشــە تـالبی گریـانتم

ئەو کەسەی تەنیا و بە بێکەس ڕۆڵەڕۆی بێ هەر منم

خەمفرۆش و خەمکڕ و یا خەم بە کۆی بێ، هەر منم

گەر بەڕاستی بێ تـەواوی یـا درۆی بـێ، هـەر مـنم

گەر لە دنیا تاقـەتی ئـەحزانی تـۆی بـێ، هـەر مـنم

وا موقیمم ئەی وەتەن، وەک شاخی هـەورامانتم

گەر دەمیشـم هەڵـدروون، دڵ ناڵـە و ئـەفغان ئـەکا

چاو بەبێ فکری دەروون چۆن فێرە خۆی گریـان ئـەکا

دار و بەردی هۆدەکەم، هەر زیکری یا کـوردان ئـەکا

عیشقی میللەت وا لە دڵما هێـرش و جـەولان ئـەکا

ئەی وەتەن! بۆ تۆ بفەوتێم قۆچەکـەی قوربـانتم

من وەکوو ئەسکەندەرم کەوتوومە ناو گێژی مـەمات

ئەی ئەرستۆی خوێندەواران! غیرەتێ بۆ ڕێی نەجات

ئەی وەتەن! وەک بەعزێ کەس گوێنادەمە هات‌ونەهات

گەر لەگەڵ یادی ئەتۆدا سەرفی کەم موددەی حـەیات

وا ئـەزانم مونسـی سـەد کەوسـەر و عـەدنانتم

قانعـا! نـەزمت پەشـێوە، داخەکـەم فاییـەی چییـە؟

مـن ئـەزانم هـەوڵ و دادت بـێسـەمەر داری بییـە

هەرچی هاوارێ ئەکەی، لای بێتـەمیز هـەر فیفییـە

بـاوەڕت بـێ ئـەی وەتـەن! لافـم لـە ئەشـعارا نییـە

شاعیرێکی گیانفیدای، ئاو و هـەوای نیشـتمانتم

***

خەڵوەتخانە

لــە خەڵــوەتخانــەدا هــەرگیز خەیاڵــی دڵــڕوبا ناکــەم
به ڕوتبەی خۆم ـ کە فەردی میحنەتم ـ کەس ئاشنا ناکەم
ڕســوومی عیشــق نازانــێ چ هــەرزە و ڕەنــدە پەروانــە
لە دوورۆ ڕۆح ئەکەم پێشکەش، لە مەجلیس خودنوما ناکــەم
بــە فیکــری هــیچ و پــووچم وام تــەما بــوو دڵ بپــارێزم
لە چاوی تۆم کــەوێ دولبــەر، خەیاڵــی بــێبــەقا ناکــەم
هەتا جامەی کفن نەبڕی، کەوای عیززەت لەبــەر ناکــەی
ئەگــەرچی ڕەسمــی ئەییامــە، کراســی بــێکــەوا ناکــەم
هەتا دەستی ئەجەل کۆمەک بەکارم بێ لە دەستی خەم
لە بۆ دەفعی بەلا و میحنەت، لە کۆمەک مەرحەبا ناکــەم
چ فــەرقێکی نییــە لای مــن، گــەدایی یــاخۆ پاشــایی!
کە هەر دوو هەر ئەمانەت بن، خەیاڵی تەختی شا ناکەم
چ خۆشە هەڵترووشکانێ، لە گۆشــەی شــاری خامۆشــان
کــە وابــوو، ئــارەزووی ژیــنی جیهــانی بــێبــەقا ناکــەم
خەیاڵــی حــوڕی وا شــاری دڵــی یــەکجارە داگــرتم
وەکوو بولبول منــەتباریی گــوڵ و ســروەی ســەبا ناکــەم
بە ڕەحمەت بێ، کە ئوستادم شەوێ بۆ تەربیەم فــەرمووی
ئەگەر مــن **قــانعم** نــاو بــێ، چ بــێئــەمری خــوا ناکــەم!

***

به ئارامی

که تۆ مەئمووری کاکی خۆم به ئارام — مەڵێ من مەیلی خۆمه و پیاوی ئاغام
دەس ئاگرسێنی ئاهی ڕەعیەتی کـز — ئەسووتێنێ خەزێنه و ملـکی پاشـام
ئەوی تیری دوعای مەزڵووم بپێکـێ — نەپێکراوه به تـیری ڕوسـتەمی سـام
له شەستیری نزوولەی سەر سبەینێ — بترسه و قەت مەڵێ من پیاوێ ئازام!
ئەگەر چاکەت لەگەڵ بێتۆشەیێ کـرد — له وەختێ تر مەڵێ من یـارۆ کـابرام
ئەگەر **قانع** به گوێی شیعرت نەکەم من — به دینم بێحەیا و مەهتووک و ڕیسوام

***

نابینا

ئەی لە کونهی زاتــی پاکـت کـوێر و نابینـا مـنم
وەی لە بازاڕی سیفاتت بـێسـەر و سـەودا مـنم
گـەر خواناسـیی وەهـا بـێ پێشـەواکان کردیـان
قوڕبەسەر خۆم، لەم زەمانە هەرزە و ڕیسـوا مـنم
هەرکەسێ بۆ خۆی تەریقی حەقشوناسی گرتە پێش
کەسنەناس و بەشبڕاو و سـەرکز و شـەیدا مـنم
(لـیس للأنسـان إلا ماسـعی) نەمگرتـە گـوێ
بۆیـە ئێسـتە موسـتەحەققی ئـاگری عوقبـا مـنم
ئاگری هەولم بەجۆش و هەڵمەتی حیرسم گران
دائیما غەرقی خەیالـی، پـووچ و بـێمـەعنا مـنم
واعیزێ گەر خێری خۆی وەعزم بدا من پێی ئەڵێم
ژاوەژاوت لابــە واعیــز! مفتیــی و مــەلا مــنم
موژدە بێ ئەی **قانعا** ڕەحمـی خـودا بـۆ عاسـیە
جا، کە وابوو موستەحەقی ڕەحمەتی عولیـا مـنم

***

خەم بە با نادەم

که من خەمخۆری یارانم، یەقین قەت خەم بە با نادەم
وەکوو تووتی شەکر خۆرم، چ مەیلی خۆم بە کا نادەم
وەکوو جێ پێ، بەبێ بان و دەر و دیوارە کاشانەم
کەلاوە کۆنی ویرانەم بە قەسری پادشا نادەم
که من ئوستادی سەرمەشقی وەفادارانی عالەم بم
دڵی خاوێن و بێ‌کینەم، بە زوهدی پارسا نادەم
منی بولبول بناڵێنم لە کوردستاندا بۆ گوڵ
شەهادەی مەکتەبی عیشقم بە ئیمزای ئەورووپا نادەم
لە گۆشەی زاویەی خەمدا، بگریەم بۆ بەجێ‌ماویم
دوڕی فرمێسکی گریانم، بە لوولووی شەوچرا نادەم
دڵی خونچەی نەپشکووتم لە سینەی تەنگ با تەنگ بێ
هەناسەی عەتری ئەفکارم، بە سروەی بای سەبا نادەم
ئەلا ئەی عاشقی فلس و فیداکاری مەڕ و مێگەل
بزانە قەدری مەعنای خۆم، بە پارەی ناڕەوا نادەم
ئەوا پاراوی جەرگم کرد، بە یەکجاری لە خوێنی دڵ
شەرابی خوێنی خۆم **قانع** بە بیرەی بێ‌بەها نادەم

***

داخی دڵ

نــەما ترســی زەمــانی زووو، ئیتــر داخــی دڵ ئــەڕژێنم
بە هێزی مەعریفــەت ئەمــڕۆ ســوپاهی جــەهل ئــەڕفێنم
بە سەربەستی ئەوی دەردی دڵــم بــوو، زاهــیر ئــەنوێنم
لەمــەولا خانــەقا نــاڕۆم، بــە مــەولا تۆبــە ئەشــکێنم
حەقی ئەم کوردە بێچارە، لە چاودا بەستی ئەستێنم
دڵم زۆر خۆشە ئەمڕۆکە، ئەخوێنم بــێ خــەم و بــێ هــەم
لە کووچە و شار و بازاڕا، لەسەر هەر چیمەن و هەر چەم
دەشەرتە ملقەوی بێخێر! ئەبێ بنچینەکــەت دەرخــەم
هەموو فێڵ و قوماربازیت، ئــەبێ یەکســەر بــەیانی کــەم
ئەگەر سەد دەفعە ماچی کەی قوڕی ژێر کەوش و داوێنم
زەمــــانێکی فراوانــــە، ئەنۆشــــم شــــەربەتی تاڵــــی
دەروونم پــڕ لــە ئەشــعار و لــە ترســا دەفتــەرم خاڵــی
شوکور ئێستاکە کوکوومــە، بــە چەشــنی کــۆتری ماڵــی
کەوای پەستییو نەزانینم دڕی و یــەک دەفعــە دامماڵــی
بــە لافــاوی خــەیالاتم، نــەمامی عــیلم ئــەڕوێنم
خەم و دەردی زەمانی زوو، وەها چاکــە کــە بــەر بــادەم
لە سایەی عیلمەوە شانێک، لە شانی شــێخی عولیــا دەم
بەسەر چوو دەوری مەحکوومی لە بۆ حوڕڕی تــەقالادەم
لە پیری کۆن و پاشکەوتووی وەکوو خۆم، لازمــە لا دەم
کوڕانی پێگەیشتووی مەکتەبم ئەمڕۆکــە ئــەدوێنم

دە یاشێخ سەد ئەسەف بۆ تۆ، نەما شەوقی دڵی خۆشت
مەحاڵە تازە ڕامم کەی بە مەکر و حیلەیی بۆشت
بفامە قوڕبەسەر، چاوت هەڵێنە وا لە کوێ هۆشت؟
ئەگەر تۆ ئەهلی دینی! خوێنی عالەم بۆ ئەکەی نۆشت؟
وەرە سەیری دڵی من کە، کە چەندە پاک و خاوێنم

خەیاڵم وایە تا ئەو ڕۆژە ئەمرم حوڕڕ و سەربەس بم
بە ڕۆح دوژمن بە ئەخلاقی ڕەزیل و پیاوی ناکەس بم
دەسم ببڕن لەسەر نووسین، لەسەر حەق خۆشە بێدەس‌بم
لەسەر ئەم پارچە شیعرانە، ئەگەر گیراوی مەحبەس بم
دەمێکە حازری دار و شەلاخ و ئەزیەت و جوێنم

لە ڕۆژێکۆ لە دایک بووم، بە پاکی بووم و خوڵقاوم
بەڵام چی بکەم؟ بە زنجیری ئەسارەت بەند و خنکاوم
وەتەن! سوێنم بە کوێستانت، لە ڕووی دنیا هەتا ماوم
وەکوو ماسی بە سەربەستی، غەواسی گێژ و بن ئاوم
لە بنکی بەحری فیکرا گەوهەری عەنتیکە دەردێنم

لە هەر لا شۆری مەجنوونە، بزانە حوسنی لەیلایە
کە چون هەرکەس بە ئومێدی ویساڵی یارێ ڕیسوایە
دڵی من بۆ تورەقی کوردستانە شێت و شەیدایە
بە دەستێ چەپڵە لێدەم داخەکەم دەنگ و تەقەی نایە
گەلێ کەس وا ئەزانن، خەو ئەبینم یان ئەڕاوێنم

سەرم گەرمە و بە بانگی بەرز ئەڵێم، ئەی میللەتی هوشیار!
تەماشا کەن لە ئەوزاعی زەمانە و چەرخی چەپکردار
مەڵێ باوکم وەها ژیاوە، منیش هەروا ئەکەم ڕەفتار
فلیمی سینەما چەرخە ئەگۆڕێ ڕۆژی سێسەد جار
دەچی بکەم کەس بە گوێم ناکا، کە ئاغا نیم و مسکێنم

***

پێنجخشتەکی لە سەر شیعری موفتی پێنجوێنی

لە سایەی عیززەتـی نەفسـم لـە پاشـا مەرحـەبا ناکـەم
لە ئەربابی کەرەم دوورم، بـە کـەس خـۆم ئاشـنا ناکـەم
کراسی چەرمی خـۆم ئـەدڕم، سوالـی سـەرکەوا ناکـەم
ئەگەرچی لەحزەیەک دەرد و خەم و قەهرم بە با نـادەم
ئیلاهی زۆر شوکور، ئومێـدی نانـێ مـن لـە شـا ناکـەم

لە تۆزی ئاشەدا غـەرقم، لـە تـەوقی سـەر هـەتا ئـەژنۆم
نە ترسی ئەمری مافەوق و نـە مـەحکوومی بـەراتی تـۆم
بەڵام چەن خۆشە ئەو تۆزە، کە هەر خۆم ئامیرم بۆ خۆم
لە سایەی زەحمەتی قاچ و سەر و شان و دەس و ئەسـتۆم
لە بۆ کەس چاو لەبەر نـیم و خەیالـی ڕێـی ڕیـا ناکـەم

براکـــەم فرســـەتە ئەمـــڕۆ بڵـــێ بـــەو یـــاری دێـــرینم
لەسەر هەر دینێ من ئەمرم، ئەویش هەر بێتە سەردینم
کە چون شـێرانەیە فیکـر و خەیالـی زینـدەگی و ژیـنم
لەبـەر تالـی زەمانـە و شـەربەتی ئەشـعاری شـیرینم
هەتا ئەم دوو تەعامەم بـێ، خەیالـی شـەکر و چـا ناکـەم

چ خۆشە، تا ژیانت بێ لە لای کەس کەچ نەکەی گەردن!
عەرەق بڕژێ لە ناو چاوت، لـە ڕێگـەی کاسـبی کـردن!
بە شەرتێ سەر بە سەربەستی، لە مەیـدانا بـەدەر بـردن
بـە شالـی خاکەکـەم ڕازیم و ئەیپۆشـم هـەتا مـردن
لە فاسۆن و گەبەردین تـا ئەبـەد سەڵـتە و کـەوا ناکـەم

لەبەر پەستی گەلی کوردە، کەوا ڕەنج و تەقالامە
لەسەر ئەم هۆزە چل سالە، بە تەنیا هەوڵ و داوامە
بە تالانی لە دەس دەرچوو، سەفای ئەم زێد و ماوامە
مەلایی و خوێندەواری، خوو و ڕەووشتی خۆم و باوامە
کەچی من ئارەزووی نان و ژیانی وەک مەلا ناکەم

لە داخ ئەم چەرخە کەچبازە هیلاک و سینە چاک چاکم
وەکوو تەیرێ هەڵۆ لێی‌دا، کز و خەڵتانی ناو خاکم
بە بێ‌هۆشی ئەسووڕێمۆ، ئەڵێی سەرگێژی تریاکم
وەها غەرقی مەراقی پڕ جەخاری کاری ناپاکم
ئەگەر خۆم بم بە لوقمان سەد یەکێ دەردم دەوا ناکەم

دەشەرتە شەرتی مەردی بێ، لە دنیا تا حەیاتم بێ
نە هیوای سەرقەڵەمدانە و نە ئوممێدی خەلاتم بێ
لەسەر ئەم حاڵەتی خۆمە، ئەگەر بێتو سوباتم بێ
بە ئوممێدم بە سەربەستی لە حەشریشا نەجاتم بێ
لە دنیادا کە هیچ کەس تووشی ئازار و بەڵا ناکەم

قەناعەت چاکە، وا چاکە بساچێنم بە شۆرباوێ
کەوای تاقەی منەت لابەم، لەبەر کەم شاڵ یا جاوێ
لە بۆ دانەی تەماعکاری، نەکەومە گێژی هیچ داوێ
ئەگەر شیعرێ بڵێم و نەشری کەم، هیچم لە کەس ناوێ
لە فیکرا پەیڕەوی مەرحوومی زاتی شێخ ڕەزا ناکەم

هەزاران ئافەرین مفتی! لە ڕەفتار و لە ئایینت
بەوەڵڵا حەیفە تۆ بمری و برات هەڵکاتە تەڵقینت
لەگەڵ توتنچی تێکەڵ کە، دە قانع شیعری ڕەنگینت
ئەگەر مفتی یەکێ پەیدا نەکەی هاودەرد و هاودینت
بلێ تا هەم شکاتی گەردشی چەرخی لە لا ناکەم

***

ڕوو لە مەهوەشان نەک سادەڕوخان

گەر نەڵـێن دێوانەیـە یـەک شۆڕشـێ بـەرپا ئەکـەم
حوکمی چەرخی کەچمەدار و گونبەدی خـەزرا ئەکـەم
ئارەزووی وەسفی قەدی، قەدعەرعەری زێبـا ئەکـەم
حەز لە پێچـی لارەپێچـی فاتـە و سـەلما ئەکـەم
حەز لە لەنجە و وردە ڕەوتی ئامینە و عوزرا ئەکەم
هەر کەسێ ئەربابی عیشقە خـۆی لـە سـادە لائـەدا
من کە مفتی عیلمی عیشقم، دوێنـێ فتـوام وا ئـەدا
ڕەئفەتی شیرین بە شـێرۆ، زەحمـەتی کیسـرا ئـەدا
گـەنجی بـاداوەر لـە گێـژی بـەحرەدا بـەربا ئـەدا
عاشـقانە حـەز لـە نـاز و نازشـی توببـا ئەکـەم
لابە گودلە، ئیش لە پەرچەم، بێ زڕەی پۆیلە و بلوور
شەق لە لێوی بێخەزێم و کولمی بێسووراوی سوور
قۆڵ بەبێ خڕخاڵ و زێڕ و سینە بـێ ملـوێنکی مـوور
نامــەوێ بـۆرە زەلامــێ وەک سـەپانی شـارەزوور
مەیلی گوارە و پلپلەی بانی سەری مینـا ئەکـەم

پەلکە شۆڕم دەسکەوێ، چیمە لەسەر بـێ پرژوبـاڵ؟
سەد کەڕەت خوا بیبڕێ، ڕوومەت بەبێ سـپیاو و خـاڵ
عیشقی سادە ساردە بێشک هەر وەکوو ئاشی بەتاڵ
هەر زڕەی لەرزانەیە، دەرویش ئەخاتـە بـەزمی حـاڵ
ئیشتیهای خەمزە و نەزاکەت، ئای‌وئۆف و لا ئەکەم

کوڕ کە ڕووت‌وقووتە ئەسڵەن، هیچ مەزە و تامی نییە
بێ قەتار و گوار، چـەناخ و سڵسڵـە شـەوقی چییـە؟
داری لیمۆ هەر کچـە، بـێ‌مەمکـە کـوڕ داری بییـە!
بۆ یەکێ لێی تێ بگـا لـەم شـیعرە، وەسـفی کافییـە
حەز لە زیڕەی سەرسەرینی، ڕابعەی ئاغا ئەکـەم

وەرنە سەر سەیری نەزاکەت یارەکـەی جیلـوەفرۆش
تـازەبووکی بانـەیی، یـاخۆ لـە شـێخی کۆنـەپۆش
گەر بە نازۆ چـاوی دەرخـا، خـانمی دڵ پـڕ خـرۆش
شێخ بە ڕیش و مێزەرۆ سمتی چلۆن نانێتـە کـۆش؟
ئەهلی وەرعم، لێک سەیری، وەلوەلەی دنیا ئەکەم

بۆیــە خۆشــە خەڵــوەتی، تــەنیا زڕەی لەرزانــە بــێ
کچ وەکوو شەمعی منەوەر، کوڕ وەکـوو پەروانـە بـێ
گەهـ لە بەزمی بۆسەبازی، گەهـ مـەیی پەیمانـە بـێ
خەڵوەتێکی چـۆڵ و خالـی، وەک عیبادەتخانـە بـێ
قـانعم ئەمـڕۆ خەیالـی دولبـەری فـەردا ئەکـەم

***

یاری دڵڕوبا

دڵم زنجیر ئەکەم ئەمما، لە یاری دڵڕوبا چی بکەم؟
ڕەگم وشکە وەکوو پووشە، لە قووەی کارەبا چی بکەم؟
کە من پێم پڕ لە خاری میحنەتە هەرتاکوو بەر ئەژنۆم
قەدەم ئەنداز ئەکەم بۆ لات، لەگەڵ کەوشی وەسا چیبکەم؟
لە ڕۆژ بێزارم و مەحرەم بە من هەر تاریکی شەو بوو
کە سێبەر هەر ڕەقیبم بێ، لە ڕۆژی ئاشکرا چی بکەم؟
سواری ڕەوڕەوەی مەرگم، ئەچم بۆ بەزمگاهی گۆڕ
ئولاخی عاریەم ناوێ، لە مەیدانی فەنا چی بکەم؟
دەمێ کوژراوی ئەبرۆتم، دەمێ خنکاوی ئەگریجەت
ئەبێ تاوێ خەمێکم بێ، لە یاری بێبەقا چی بکەم؟
بە ئاوی تێغی ئەبرۆت، شۆریا جەور و گوناحانم
لە ڕێوە جەننەتە جێگەم، لە دیوانی جەزا چی بکەم؟
خەیاڵم بوو لەسەر ئەمری برام تەرکی مەعاسی کەم
ئەبینم خۆی ڕیابازە! لە تاعاتی ڕیا چی بکەم؟

***

خاکی وەتەن

ئەی خاکی وەتەن! قوڕبەسەر و بێسەر و پا خۆم
بۆ بێهونەری ئەهلی وەتەن، شـێتی جـەفا خـۆم
جێماوە وەتـەن، بـۆ وەتـەنم غـەرقی فـەنا خـۆم
پەستر لە هەموو هاوسـەر و هاومـاڵ و بـرا خـۆم
دورکەوتە و ئاوارە لە هەر سەیر و سـەفا خـۆم
ئەی خاکی وەتەن! بۆچی نەما غیرەتـی شـێران؟
ئەی خاکی وەتەن! بۆچی نـەما بـەزمی دلێـران؟
کوا سەڵتەنەتی عێلی بەبە و شـاکەل و شـیروان؟
بۆ مەسـلەخی پـڕ خـوێنی ئەسـیران و هـەژاران
دەک لاڵ و کەڕ و کوێر و کز و شێخ و مەلا خۆم!
ئەی کاغـەزی تـەرفیعی وەتـەن! بـۆچی دڕاوی؟
ئەی ڕەونـەقی بـازاڕی وەتـەن بـۆچی نـەماوی؟
ئەی خەنجەری شێرانی وەتەن! بۆچی شـکاوی؟
ئەی خاکی وەتەن! چونکە وەها خەستە کـراوی!
گەر شینت نەکەم، ڕووڕەشی دیوانی جەزا خـۆم

بـۆ سـەرکزیی ئـەم هـۆزە دڵ و جـەرگ برینـە
بۆ شینی وەتـەن چاوی خـیرەد پـڕ لـە گرینـە
بـێشـێریە ئەمـڕۆ کـە وەهـا بێشـە حەزینـە
نـووری بەسـەری ئـەهلی هونـەر تانـەیی شـینە
بێ ئالەت و شمشێر، لە مەیـدانی وەغـا خـۆم

ئەی خاکی وەتەن! بۆچی وەها کوێرە وەجاخت؟
پەژموردە وو بێڕەنگە، هەموو چیمـەن و باخـت؟
پڕ لە ستەم و جەورە یەقین، دەربەن و شـاخت؟
ئەی خاکی وەتەن! وێردی شەو و ڕۆژە لە داخت:
بۆ بێکەسیی ئەم خاکە، دەسا بەندی بەلا خۆم

قـانع! وەرە ئـەمجارە، دە غـەوغایێ بـە پـا کـە
بۆ خاکی وەتەن فەرزە بـە دڵ ڕۆح بـە فیـدا کـە
پیراهــەنی بــەدناوی، بــە نامووســی کــەوا کــە
سەف بگرە بە کـوردان و لـە چۆپیـوە سـەما کـە
ئەو وەختە بڵێ خاوەنی هەر بەزم و هەرا خۆم

***

کرووزانەوە

خوا کەی بێ کەوای تازە لەبەر کـەم؟
وەیا پارەم ببــێ عـەزمی سـەفەر کـەم
خوایـا تــۆ کــە قازانجــت نــەدا پــێم
بە ناحەق بـۆ ئـەبێ دایم زەرەر کـەم؟
خوایە! من ئەبێ تا کـەی بـە زیللـەت
تەماشای دەستی ئەتراک و قەجەر کەم
خــوا پــارەی لــە بــۆ پیــاوی ڕەزیلــە
کە من ئازام ئەبێ هەر قوڕ بەسەر کەم
بــــرا تـــازە تەمامـــە بم بـــە یـــارۆ
هــەتا گیرفانــەکانم پــڕ لــە زەڕ کــەم
لە کوردم قەت نەدی ئەنساف و بەخشش
لەمەولاوە ئەبێ خزمــەت تەتــەر کـەم
هەموو ڕۆژێ جــەزام سـفری مەعاشــە
لە ڕێی ئیشا ئەگەر خوێنم هەدەر کەم
ســەعاتێک چــاوش و تاوێــک مــەعاون
گەهێ‌چێوکێش و خۆم هاومل بەکەر کەم
گەهێ نەوبەت نــەهار و گاهــێ لــەیلی
گەهێ سفتە بەهەر ئـەدنا نەفـەر کـەم
کە من کوڕ ئادەمم جەننەت بە جۆیــێ
لە داخ **قانع** ئەبێ مەیلی سـەقەر کـەم

***

مێژووی کۆچی ئەحمەد موختار جاف

وەرن یاران تەماشا کەن، لە چاوی پڕ لە گریانم
چلۆن قرچەی دەروونم دێ، چلۆنە جەرگی بوریانم
لە باتی من بلێن بولبول نەخوێنێ قەت بە مل گولدا
کە چۆن تازە لە دەس دەرچوو، ئەساسی کەیفوسەیرانم
فەلەک ڕەحمی ئەگەر ماوە، دەسا با خوێن ببارێنێ
مەلەک نامووسی خۆی دەرخا، هەموو بێن بۆ عەزاخوانم
ئەترسم گەر بلێم شێرم نەماوە، کەس نەکا باوەڕ
ئەگەرچی شاهیدە بۆ من خرۆشی بێشەڵستانم
ئەیا زومرەی ئەسیری خەم! ئەوا خەم هات بەسەر خەمدا
وەرن با قوڕ بەسەردا کەین، لە بۆ ئەحواڵی کوردانم
ئەگەر دیققەت لە حاڵم کەی، ئەزانی زەربەیەکی قورس
زهوری کرد، لەسەر خۆم و ڕەفیقی ئەهلی نیشتمانم
وەتەن ئەمڕۆ بە گریانۆ، لە بۆ تەئریخی وای فەرموو
شکا ئەژنۆم، دڕا جەرگم، نەماوە نووری چاوانم[١]

***

---

١. ئەم نیو دێڕە بە ڕێنووسی کۆن بنووسرێت، دەکاتە ساڵی کۆچی دوایی ئەحمەد موختار جاف.

تەرکی ڕۆح و سەر[1]

تا حەیاتم بێ لە دڵما، شەرتە میهرت دەر نەکەم
ڕۆژپەرستم، تا بمێنم سوجدە بۆ ئەختەر نەکەم
شەرت و عەهدە مەیلی گەرمت قەت لەلام ساردۆ نەبێ
تا سەرم نەدروونە جاو و زیارەتی مەحشەر نەکەم
وشکە سۆفی ڕیش بڕاوە، واعیزی سەر مینبەرم
چۆن لە داخی غەیری ئەبرۆت تەرکی هەر مینبەر نەکەم؟
گەر وەکوو مەجنوون لە کێوی نەجدەدا خۆم داگرم
شەمشەکوێرەم کە ڕوو بۆ شەمسەکەی خاوەر نەکەم
گەر لە لێوی لەعلی ئاڵت قەترەیێکم دەسکەوێ
ڕووڕەشم گەر تەرکی ئاوی زەمزەم و کەوسەر نەکەم
نووکی موژگانی لە خەنجەر تیژترە بۆ قەتڵی من
چۆن بە جارێ تف لە شیر و خەنجەر و نەشتەر نەکەم؟
عەرزی یارم کرد کە بۆچ پەرچەم لەسەر ڕوخسارتە
پێی وتم بەزمە! لەسەر چی عوود لەسەر مجمەر نەکەم؟
هەر شەوێ دولبەر بەنازۆ ڕوو بکاتە مەنزڵم
ڕەببی لاڵ بم گەر لە ڕێیا تەرکی ڕۆح و سەر نەکەم!
یار بە ئیستیهزازەوە فەرمووی **قانعا** ماوی شوکور!
لافی میهری تۆ درۆیە، من ئەبێ باوەڕ نەکەم!

***

---

١. ئەم شیعرە قانع و ئەحمەد موختار جاف بە یەکەوە دایانناوە، نیوەی یەکەمەکان هی قانعە.

نەکەم چی بکەم؟

که من بۆم دەس‌نەدا ڕەندی دەسا تەقوا نەکەم چی‌بکەم؟
ئەسیری زوڵفی تاتاتم، که واوەیلا نەکەم چی بکەم؟
له کونجی سۆمعەی زوهدم، هەزاران شێخ شاگردمه
له شێخ بەدتر هەموو سەرفی قەدی تەرسا نەکەم چی‌بکەم؟
ئەڵێن مەجنوونێ زوو شەیدا به بالای سەولی لەیلا بوو
منی شەیدا فیدای بالات، ئەگەر لەیلا نەکەم چی بکەم؟
نه مەحویم تا که مەحوۆ بم، نه نالیم تا بنالێنم
به شۆری شیعری شیرینم، فەلەک شەیدا نەکەم چی بکەم؟
له ئەوسافی سەلاحەددین قەڵەم ماندوو بووه ئەمجا
ئەگەر وەسفی خەرافاتی کوڕی کیسرا نەکەم چی بکەم؟
خەیاڵم وایە بیری دڵ، له عوودی سینەما دەرخەم
لەبۆ ئەم هۆزە جێماوە، دەنگێ بەرپا نەکەم چی بکەم؟
له گۆشەی باخی کوردستان هەزار **قانع** بە بولبول بوو
له باتی باخەوان ئەمڕۆ، که خۆم ڕیسوا نەکەم چی بکەم؟

***

من و یار

ئەلا ئەی مەستی عاشق‌کوژ، مەکە مەنعی دڵی زارم
ڕەقیبی بەخت بەرگەشتە، هەمیشە وا لە پێوارم
منم مەحبووسی زنجیرت وەکوو یۆسف لە میسری عیشق
لەبەر غەمزەی کەمان‌ئەبرۆ، وەکوو ئەییووبی بیمارم
کە دیم گوڵزاری گۆنای ئەو، وتم بەخ‌بەخ چ باخێکە!
وەکوو بولبول لەسەر گوڵدا، وەها زار و بریندارم
بە گۆشەی چاوی مەخموورت، شکا قفڵی قەراری من
تەواو دەرچوو لە دەست عەقڵم، کە وێڵی دەشت و کۆسارم
بەحەمدیللا کە خوێنی دڵ، ڕەنگی دا ناخوونی دولبەر
ئەڵێن پەنجەی حەناڕەنگە، نەزەر کە، جەرگی بیمارم
بە ئیستیهزا وتی مەحبووبی من یاری غەزەلبازە
ڕەقیب سا دەی بناڵێنە، لەبەر لێشاوی ئەشعارم
لە تەبعی سست و فیکری‌کول، ئەبێت چۆن شیعری خۆش‌دەربێ؟
لە قانع قەت نەدەی تەعنە، بزانە کۆنە عەییارم

***

دەروون تاریکەکان

بە مازۆر گیان‌فیدای پارەم، بە عەقلم یەک لـە حاجیـانم
سـەلەم دادانی نـاو لادێم، دەلیلـە خەڵـکی شارسـانم
کەشـیـدەم داوە، سـیـواکم وەکـوو دانــەی فەقیرانــە
خڕەی تەزبێحەکەم دیارە، کـە مـن شـاگردی شـەیتانم
بە فـێڵ و دەس بڕینیشـم، نزیکـە بمبـە حـاجی شـێخ
وەرە بنوارە، سەیرم کە! کە چەنـدە شـێخی ڕیش‌پـانم
دڵـم زۆر لـێ ئـەدا ئەمـڕۆ، بـڕۆم گاجووتـێ بـڕفێنم
سەگێ بکوژم، کەرێ بـدزم، کـەوا بـوو مـن لـە ئاغـانم!
ئەگەر بێ ڕەنجبەرێکم بێ، ئـەبێ نـاوی بنـێم سـەگباب
کە چۆن خۆم بـاپیر ئاغـام و کـوڕی خـانی قـولی‌خـانم
تەماشای تای ترازوو کەم، دڵم زۆر خۆش ئـەبێ کـوردە
بـە حۆقـەی ئەسـتەموڵ چشـتێ بکێشـم بـۆ براکـانم
بە گەز شا بیکڕم چاکە، بە گەز شـام و حەڵـەب بیـدەم
ئەمـەم زۆر چاکـە بـۆ ڕۆژی حیسـابی دیـن و ئیمـانم
کە بێتە باری دەم‌بـازی و قسـەی زل‌زل لـە مەجلیسـدا
وەکـوو قـانع بـە قوربـانی، شـوانی هـۆزی کـوردانم

***

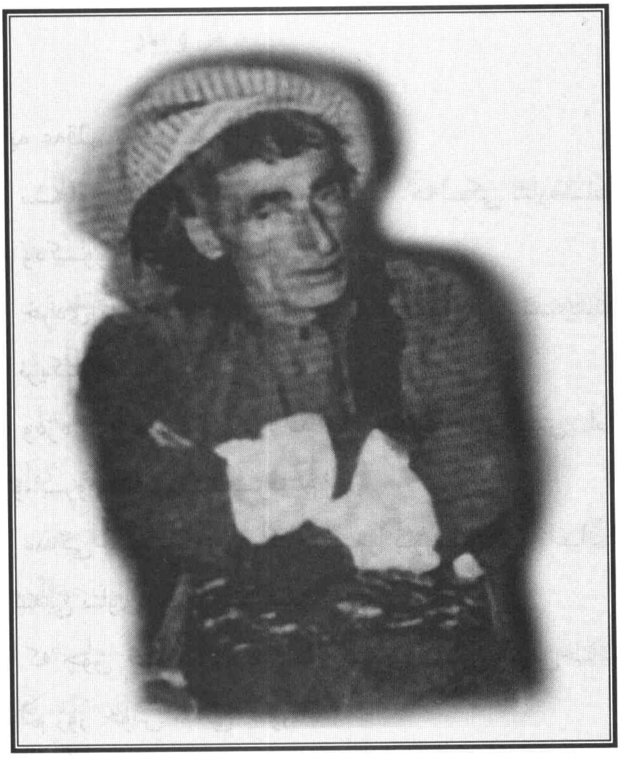

هەتا ماوم ئەبێ بۆ عیززەتی ئەم خاکە دەعوا کەم
خەڵاتی دوژمن و خەرقەی خیانەت قەت لەبەر ناکەم

تەناسب جەلب ئەکا ئەبرۆ

بە غەیرەز تۆ ئەگەر مەیل و مەرامی دڵ بـە دولبـەر دەم
ڕەبی دڵ تووشی زەخمێ بێ، کە هەر بەر نووکی نەشتەردەم
هەتا دەستی ئەجەل کۆمەک بە کارم بێ لە دەفعی خەم
ئەگەر سەر بەرمە بەر قەیسەر، سەرم بەر شیپی خەنجەر دەم
هەتا گوڵ گوڵ ببێ کفنم، بە زووخی جەرگ و خـوێنی دڵ
لە زەمزەم جێم بوێ گیانا، چلۆن مەیلم بە کەوسەر دەم؟
نەسیمی سوبح ئەگەر دوودی هەناسەی فیرقەتت بێنـێ
دەماخم وشکە وەک واعیز، ئەگەر لووتم لە شەسپەڕ دەم
گـەلێ مـەمنوونی بـەختم بـووم بـە لاری هاتـە دنیـاوە
تەناسب جەلبئەکا ئەبرۆ، چلۆن قەت سەر لە مینبەر دەم
سەرم دانا بـە بـەردی ئاسـتانەت پێـی گـوتم ورد - ورد
خوا هەڵناگرێ دیزەی گەڕا و بەر دەنگـی گەوهـەر دەم
وەها مەسـتی خـەمم قـانع لەسـەرخۆ چوونـە ئـەوزاعم
مەگەر ڕۆژی قیامەت دەفعەیی یادێ بـە مەحشـەر دەم

***

هەمە زمانکارە

آمد صبا در صبحدم، شەق‌شــەق دریــدە کــرد غــەم[1]
آورد بــوی آن صــنم، (بُشــری لکــم یــا ذوالقلــم)
ئەڕای چە لەیلی خوەی نەبوو؟ بەرشی جەتەن ئەروام بەزوو
چەبکەم؟ ئەیژم هەی باوکەڕوو، ز داغ آن نـازك‌قـدم
گێل‌گێل بنم چوخ تاسەمە، بە خولای چ کارم ڕاسەمە
گالــە بەغــەل گــیچ کاســەمە، فریـاد زان مـاهی حـرم
چەپــەڵ کەلــەورە دەرپــەڕی، یـاوابنو دەرەو مــەڕی
چون‌خەر بە وێنجەی تەڕ زەڕی، فیشاندوم کردەی عەلەم
بزێــرزۆ، بــزرزوێن، بــزۆ مزاڵــی کاکــە شــێخ
واتم پەنەت، گێـرە چەنـەم، (فبعـت روحـی بـالکرم)
بۆ خەت پەری دالکت قەمەر، گل‌گونەرەنـگ، ئاهو سیەر
سمیـت قلبـک حجـر، گۆناتـە سـاوی گـوڵ بـەدەم
کەنی وە قورحـانی مـەلا، کـەفتم لـە داخـت لاوەلا
گیرۆم بەرەو شای کەربـەلا، تـامی براندت در عـدم
بووشــە وە یـار نـازەنین، ئـەڕای چـە ناکـەتا گـرین
ئەز ڤیل و چاڤم پـڕ گـرین، کرتوپـە بـاری بـو درەم
دەوار سەواریکی مـەزن، وەک **قـانعی** دڵ پـڕ گـەزن
کناچە و باخی وەرخەزن، ڕمای ڕمۆ ئـەز داغ و هـەم

***

---

١. ئەم شیعرە لە چەن زبان و زاراوەی جۆراوجۆر پێکهاتووە.

خەیاڵم وایە

خەیاڵــم وایــە زوڕنایــەک لەســەر شــاخ و چیــا لێــدەم
قۆڵی بێعــاری هەڵماڵــم، لــە بــەزمی بــێحــەیا لێــدەم
لە کەللەم تەم ئەکا دوودی هەناسەی سەد وەکــوو فــەرهاد
بــە یــادی شۆڕشــی شــیرین، قوڵــنگی بــێبــەها لێــدەم
کەمن ئوســتادی مــەجنوونم لــە عیلمــی شــێتیا ئــەمجا
لــە کێــوی نەجــدەدا خۆشــە، کــە لافی بارەگــا لێــدەم
سەبا مژدەی بەمن دا، من بە گوڵ، گوڵ بردی بۆ بولبول
دەبــا عــوودی موبــارەکبــادی بــۆ بــادی ســەبا لێــدەم
چ دەستێ بــوو خــوا ئەمــڕۆ گرێــی بەدبــەختی لابــردم؟
بــە بەســتە چەپڵــەڕێزانی یــەدی بــەیزا دەبــا لێــدەم
بە ڕەحمەت بێ دەهۆڵکوت[١]، وەسیەتێ چاکی بۆ کردم
وتی: بــا بــەزمی هەڵــپەڕکێ، بــە یــادی کیبریــا لێــدەم
منیش وەک **قانعی** ئەمڕۆ، لــە گــردی مامــەیارەی خــۆم
ئەبێ زوڕنــایی خۆشــبەختی بــە شــەوقی پادشــا لێــدەم

***

---

١. لە نوسخەیەکی دەسخەتیدا بەمجۆرە نووسراوە.

جەرگی بڕاوم

سەیری کە، چ سەیرێکە! کزەی جەرگی بڕاوم
بڕوانە چلۆن کەیلە، لە خوێن پەردەیی چاوم
زامداری خەم و میحنەتی ئەییامە هەناوم
سەمتوورە برا دەنگی دڵی پڕ لە زوخاوم
پەروانەسیفەت عاشقی ئەنواری چرا خۆم
دێوانەسیفەت ڕوو لە کەژ و شاخ و چیا خۆم

تاوێ وەکوو فەرهاد و دەمێ هەر وەکوو مەجنوون
گەهـ ڕەندی خەرابات و گەهێ چەشنی فەلاتوون
گەهـ حاتەمی دەوران و گەهێ سوالکەری مەمنوون
گەهـ لاڵی بەبێ زمان و گەهێ شاعیری مەوزوون
تەنیا و بەبێ یاوەر و بێ پشت و پەنا خۆم
بێجەوهەر و بێقیمەت و پڕجورم و خەتا خۆم

نەمدی بە حەقیقەت یەکێ ئەربابی وەفا بێ
یاخود بە سەداقەت کەمەکێ پیاوی خوا بێ
بۆ شەخسی نەبێ، نەفعی عموومی لە دلا بێ
بۆ بێکەس و بێدەست، وەکوو باوک و برا بێ
هەر من لە خەما، دەربەدەر و بێ سەر و پا خۆم
زنجیر لە مل و بەستەیی ناو داوی بەلا خۆم

ئەم عالەمە بۆچ وا لە حەنای یەکدی خراپن
بۆ دوژمنی بێدەست و فیداکاری جەنابن
عاشق بە مەی و زەمزەمە و عود ڕوبابن
دەرهەق بە فەقیرانی وەتەن پڕ لە عیتابن
سەدجارە ئەڵێم قوڕبەسەر و پەست و گەدا خۆم
وەک قانعی بەدبەخت، برینداری جەفا خۆم

***

بۆ جەنابی[١]

ئەگەر خوێنم بڕێژن شەو لەسەر جێم / زمانم دەربکێشن تاکوو بەرپێم
بەدەست دەستاڕی نانی دوژمنم کەم / لە حەپسی زاڵمی ئەم دەورە بڕزێم
بە زستانا لە ناو بەفر و سەهۆڵا / فەلاقە و ئەزیەت و دارکاری بکرێم
بە هاوینا بەبێ ئاو و بەبێ نان / بە کوێری بمخەنە سەحرایەکی دێم
بە دەرزی کێوی گوێژەم پێ بکێڵن / ئەوەی هاتۆتە سەرزارم هەر ئەیڵێم
لەوەم پێ چاکترە بچمە وڵاتێ / کەکەس نەمناسێ خۆم کێم و کوڕی کێم
ئەگەر **قانع** لە لای ... بەهەشت بێ / خەجاڵەت بم، ئەگەر جارێکی‌تر بێم

***

---

١. وەڵامی زاتێکی گەورە دەداتەوە.

وەسیەتی دایک بۆ کچ

کچم! ڕۆڵەی کزۆڵەی بەردەباریم! چرای ڕووناکی بێدەستی و هەژاریم!
کچم! پارچەی نەژاکاوی زەمانەم! نەتیجەی ئیهتیمامی خوێندەواریم!
وەرە، گوێ ڕاگرە بۆ پەندی دایکت فەرەحبەخشی، دەروونی بێقەراریم!
کچم هۆشی حەیا و نامووسی خۆت بێ نەکەی کارێ زیاد کەی دەردی کاریم
نەخۆی هەرگیز فریوی سادەڕوویان نەبیتە هۆی زیادی شین و زاریم
کچم، هوشیاری خۆت بە تاکوو مردن وەکوو من بە، زرنگی و هوشیاریم
کچم، وەڵڵا هەمووی داخی کچانە نەخۆشین و کزی و بێئیختیاریم
نەتەنها وەسیەتم بۆ تۆیە ڕۆڵە فیداکاری کچانی کوردەواریم

***

ئاهـ و ناڵەی دەروون

ئەی‌خوا چی‌بکەم لە داخی بەختی ناهەمواری خـۆم؟
وا سەرم شـێواوە ڕێگـا نابەمـە سـەر کـاری خـۆم
دڵ چلۆن نەپسێ لە داخی دەستی ناعەدلی زەمان
نایەڵێ دەستێ ببەم بـۆ مەرهـەم و تیمـاری خـۆم
قەت لە ئێش و جەوری دوژمن، ئاخ‌وداخێکم نەبوو
من ئەناڵێنم لە دەستی جەوری هاودڵـداری خـۆم
هەر نەزانێ تۆ ئـەبینی، خـاوەنی شـەئنێکی بـەرز
من لە دەس زانینە پەستم، تف لە هەر هوشیاری خۆم

***

تۆڵە سەندن

به سەرما ڕامـەبووره کـاکی زاڵـم! ... لە دەستی زوڵمی تۆ، وێرانـه ماڵـم
به شەو ئێشکچی ماڵی خان و ئاغـام ... به ڕۆژ کۆڵکێشی پووش و دڕکـوداڵم
ئەگەر ڕاکەم لە بۆ ملکی یـەکێ تـر ... لەوێشدا قوڕبەسەر هەر عەینی حاڵم
لە دەس قانوونی پیسی میر و ئاغـا ... لە هەر لا بم، بە دەس زوڵمۆ ئەناڵـم
دە زاڵم نۆرەمه، خـۆت ڕاگـره بـۆم ... بچێـژه شـەربەتی گـورز و گۆپاڵـم
به تەنیا چـاو لـه قونجانێـک بزانـه ... ئەسێنم حەقی زوڵمی چەند ساڵـم
حەقی جووتیار و پاڵه و ڕەنجبەرانم ... حەقی چەوسانەوەی خۆم و مناڵـم
بەزەبری کوتکی کاوه مێشکی ئەپژێ ... قەوارەی پووچەڵی زوحـاکی زاڵـم
چ خۆشه بێته دی ئامانجی بـەرزم! ... ئیتر کۆشک و تەلاری میر نەماڵـم
چ خۆشه هێزی ڕەنجبەر ڕابماڵـێ ... قەڵا و زیندانی ئاغای بەدفەساڵـم!
چ خۆشه من بڵێم: ئاغا چ کارەی؟ ... بڵێ ئەمڕۆ له گومرکـدا حەماڵـم!!
چ خۆشه میر بـه عینـوانی کرێکـار ... بڵێ: ئیشت نییـه؟ ئەمـڕۆ بەتاڵـم!
چ خۆشه **قانعا** بێخۆف و ئەنـدیش ... بڵێیت زاڵم لە کوێیه، مـن زەواڵـم

***

بادەنۆشی

که دولبەر بادەنۆشی کا، ئەبێ مـن خزمـەتی مێـو کـەم
به شەو ئاودێری باخات و به ڕۆژ دەفعی چڵوچێـو کـەم
ئەوەندە یاس و بێزارم له چەرخ و ئـەهلی ئـەم چەرخـە
ئەبێ تەقلیدی مەجنوون و، خەیاڵی ژینی سەر کێو کەم
چ ڕۆژێکــە خــوا ئەمــڕۆ کــە هــاواری برینــداریم
نەوێرم بانگی بۆ هەڵدەم، بـە بۆڵەبۆڵـی ژێـر لێـو کـەم؟
موقەددەر باڵی توند بەستم، دەری کـردم لـە نـاو یـاران
مەگەر ئەمجا بـە ناچـاری ڕەفیقـی جنیـی و دێـو کـەم
که باخی ئـارەزووم ئەمـڕۆ نـەبێ زاهیـد لـە مەحشـەردا
ئیتر بۆچ ئارەزووی باخی هەنار و قەیسـیی و سـێو کـەم
خەیاڵـم وابـوو گۆچـانی نەسـیحەت هەڵـگرم بـۆ ڕان
وەکوو موسا لە دەشتی ئەقدەسا، شوانانە هەر عێـو کـەم
شـوعەیبێکم نـەدی شـەرتی شـوانیم بـۆ بـەجێ بێنـێ
ئیتر بۆ خزمەتی ڕانی، بەبێ سـوود و بـەبێ خێـو کـەم؟
چ خۆشە **قانعی** ئەمـڕۆ، لـە دەشـتی وەحـدەتا وەک تـۆ
بە هیوای جەژنی سەربەستی، له خوێنی جەرگ پارشێو کەم

***

شێرەزای کوردم

هەموو کەس شارەزای من بێ، کە شێر و شێرەزای کـوردم
بـە دایم گـوێ بـەراوازی، دەلیـل و ڕەهنومـای کـوردم
خوا نەیکا ئەگەر دەردێ زهـووری کـرد لـە کوردسـتان
وەکوو قـۆچی خەلیلولـلا، بـە قوربـان و فیـدای کـوردم
فیدایی من لە بۆ کـوردان، خسووسـیی قـەت نـەبینراوە
بچووکی بەگلەر و شێخ و مەلا و شاهـ و گـەدای کـوردم
ئەجـەل دەسـتی مـن و داوێـنی تـۆ فریاکـەوە زوو بـێ
بە خۆم و ڕۆحمـۆ حـازر، لـە بـۆ ڕەددی بـەلای کـوردم
چ باخێ پڕ لـە گـوڵ، هـەرگیز نـەبینراوە بـەبێ بولبـول
منی سەودازەدەش وەک بولبولی شاخ و چیـای کـوردم
لە خزمەت با بەجێ مابم، بە تەیرێ هەر ئـەبم مـەعلووم
کەوابوو هودهـودی شـەهری سلێمانی سـەبای کـوردم
لـە سـووتانا چ بـێبـاکم، کـە چـون پـاش مـردنم **قانع**
لە چاوی ئـەهلی دانشـدا، وەکـوو ڕۆح تووتیـای کـوردم

***

دوچارم

بـرا! وەڵــلا بــە دەردێ وا دوچــارم بــەبێ ئــارام و ســەبر و بــێقــەرارم
ئەگەر گریام لەبەر بێهۆشی کوردان مەکەن مەنعم کە چۆن بێئیختیـارم
تەماشای خۆم ئەکەم یەکجار هـەتیوم لە شەرق و غەربەدا بێ خەمگوسـارم
بە ئەحواڵت قەسەم، ئەی کوردی سەرشێت منیش وەک تۆ، بەبێ بـادە خومـارم
چلۆن نەگریم بە چاوی خۆم ئـەبینم کە بەدگۆ دێتـە سـەیری جۆیبـارم؟
هەزاران ئیـنقلابم هـات بـە سـەردا کەچی من هەر خەواڵوو و بەردەبارم
مەڵــێن قــانع نــەزان و زۆربڵــێیە لــە قەبریشــدا بەوەڵــلا ئینتیــزارم

***

دڵی خەم

دڵ کە خاڵی بێ لە خەم، مـن ئـەو دڵـە وێـران ئەکـەم
کەڵلەیێ گەر تـەم نـەکا، ئـەو کەڵلـە بـەردباران ئەکـەم
ڕووبە ئەشکی خوێن نەنەخشێ، سیمی سادەم بـۆ چییـە؟
جەرگ ئەگەر داخی نەبێ، ئەو جەرگمـە بوریـان ئەکـەم
ئەشکی چاوم، ڕەنگ و ڕووی شـۆریمەوە و بـردی تـەواو
ڕووی سپیم فرمێسکە، بۆیـە مـن وەهـا گریـان ئەکـەم
قـەت لـە پیریمـۆ مەزانـە، مننەتـە گـەردن کـەچیم
بۆ تەشەککور ڕەمزی ئـەبرۆت، قامـەتم گۆچـان ئەکـەم
خۆشە تەرکی چاکوبەد، یاری لەگەڵ هیچکەس نەکـەی
تەرکی گوڵ بۆ تەرکی خاری سەرزەدەی دامـان ئەکـەم
قۆچی ئەمرۆ بـۆ سـواری مەحشـەرە و حیفـزی وجـوود
مــن لــە دیــوانی جــەزادا، ڕۆح و دڵ قوربــان ئەکــەم
زوڵفی ئەو نـازداری خۆمـە ڕێ نـەدەن بێتـە بەهەشـت
شەرتە **قانع** تەرکی دووسەد کەوسـەر و ڕیـزوان ئەکـەم

***

خەراباتی

شەوێ پیری خــەراباتی، ئیشــارەی جــامی مــەی کــردم
تەماشا کە! لە ئەم لوتفە، حەواڵەی تەختی کــەی کــردم
لە چۆڵی جەهلەدا، خنکاو و تینوو بێ ســەر و پــێ بــووم
بە ماسی بــەحری زانــینی، بــەبێ تــەنکاو و پــەی کــردم
لــە عیلمــی بادەنۆشــی تێپــەڕیم بــۆ زاریــی و شــیوەن
بە ئوستادی کەمانچە و عوود و تار و ســاز و نــەی کــردم
کلیلی باخی دا دەستم، کە چوومــە نــاو گــوڵ و گوڵــزار
لە لەرزە و شانەکسکێی بەفر و سەرمای مانگی دەی کــردم
وەها فێری مەلەی کــردم لــە بــەحری وەحــدەتا ئەمــڕۆ
لە گۆرانی بە باڵای چەشنی سەرو و مەمکی بەی کــردم
چ ئوممێدی بــوو یــاڕەببی بــە تــەنیا یــەک نــەزەر **قــانع**
بە سوڵتانی خــەیاڵات و بــە شــاهی شــاری ڕەی کــردم

***

نامەیەک بۆ شێخ محەممەدی خاڵ

فیدای خاکی بەری پێت بم، زیابەخشی دڵ و دیـنم
بناغەی مەنبەعی عەقڵ و ئەساسی عیزز و تـەمکینم

سەداقەت عەرز ئەکەم قوربان، ڕیا وەسفێکی مەزجوومە
لە شەوقی ئارەزووی وەسڵت، خەریکی عەددی پەروینم

بە یادی شەهدی ئەلفاز و شوعاعی وەجهی نوورینت
هەموو ئانێ خەریکی خوێندنی (والنجم) و (والتین)م

لە ڕووی لوتفۆ ئەگەر یادی غولامی ئاسـتانەت کـەی
لە خانەی کوولی هیجرانت ئەسیری دەستی فەرزینم

مـەدەدکارم نـەبێ لـوتفی سـولەیمانم لـە ئـەییاما
لە مەکری ئەهریمەن بێشک زەلیل و مات و غەمگینم

ئەگەر ئەنفاسی عیسا یـاوەری عـەزمی ڕەمـیمم بـێ
وەکوو تـەیرەن عەبابیلـە، خـەنیمی فیلـی بـێدیـنم

لــە کێــوی بێســتوونی ئێــوەدا بڕوانــە ئیســتقبال
سەفینەی موددەعی گومکا شەپۆلی شیعری شیرینم

ئەگەرچی بێژەنی حەپسم لە زینـدانی غـەم و دەردا
بە قووەی هیممەتی ڕوستەم، خدێوی چین و ماچینم

کە من مەقبوول و مەنزووری حوزووری حاجیشێخزادەم
محەممەد عەبدەم و شاگرد جـەمالی دیـن و ئـایینم

لە نەجدی جەعفەرا قەیسی بەد ئیقبال و بەدبـەختم
کڕیـداری هـەوای سـابوونکەرانی شـۆخ و ڕەنگیـنم

***

نازانم خۆم چیم؟!

خەتای بەختە کـە مـن دێوانـەکارم　　ئەگەرنا، بەش بـە حالـم هووشـیارم
بەقوربانت نەبم ئەیچەرخیسەرشێت!　　دە بۆ یاوەر نەبووی جارێ بە کـارم؟
ئەگەر مورغم پەڕ و باڵم لە کوێیـە؟　　ئەگەر وەحشیم لە کوێیە مێرغوزارم؟
ئەگەر بەردم چلۆن هەر شەو لە لایێ　　ئەگەر دارم لە کوێیە بەرگ و بـارم؟
ئەگەر ئینسانم ئەیچەرخی جگەرسۆز　　ئیتر ڕەحمت ببـێ بـۆ حالـی زارم!
ئـەوا عـومرم لـە چـل دوانی زیـادە　　نـەبوو جـارێ ببیتـە خـەمگوسـارم
کە من مردم لە پاش مردن ئەڵێن پێم　　ئەسـەف بـۆ **قـانعی** شـیرینوتـارم

***

ن

نازەنین

ئـەلا ئـەی نـازەنینی شـۆخی شـۆخان!
غەزالـە تاقەکـەی سـەربەندی کوێسـتان!
مـــەکانت کــونجی دڵـــمە، زۆر نزیکـــی
لەبـــەر چـــی نابییـــەی ئـــاوازی گریـــان؟
بە خەم گەر بمکوژی، ئـەو وەختـە شـادم
کـە خــاکێکم ئـەبم بـە تــۆزی دامــان
ڕەقیــب بۆیــە ئــەزانێ مـــن لـــە لاتم!
کـە بولبــول دائیمــا، هــا لــە گوڵســتان
لە کوشتن چۆن ئەترسم ڕۆژی سەد جار؟
کە لێوی تۆیە چەشمەی ئـاوی حـەیوان!
دڵ و گیانم بە پێشـکەش قاسـیدت کـرد
خراپـی کـرد، هەواڵــی دای بـە هــەرزان
زەمانـە ئـیش و کـاری هـەر بـە عەکسـە
چ نیسـبەت **قـانع** و عیشـقی جـەوانان؟!

***

سەربازیی

سەر لە بۆ سەربازی چاکە، نەک لە بۆ چەتفەی گران
دڵ لە بۆ خەمخۆری چاکە، نەک لە بۆ میهری کچان
چاو ئەگەر فرمێسکی خوێنین دانەڕێژێ بۆ وڵات
دەک بە کوێری هەر بمێنێ تا وەکوو ئاخر زەمان
دەم ئەگەر هاواری هۆزی خۆی نەکا پڕ بێ لە قوڕ
سینە وەک کۆتر نەناڵێ، دائیما پڕ بێ لە ژان
بۆیە شانم پێ ئەوێ، باری خەمم بۆ هەڵگرێ
یا زمانم بۆیە چاکە، ببڕێ وەک تێغی دەبان
بۆ جلیتبازی قسە و مەیدانی فێڵ و دەسبڕین[1]
شەهسوارێکم بە چەشنی ڕوستەمی مازەندەران
بێتە سەر باری کەرەم یەک دانە جۆ نادەم بە کەس
خۆم بە جۆیێ ئەیفرۆشم، ئاو و خاکی نیشتمان
من بەدەم میللەتپەرستم، خزمەتی کوردان ئەکەم
خوێنی بابیشم ئەڕێژم، بۆ تەماعی یەک قەڕان

---

۱. کێشانەن بۆ مامۆستایەکی نیشتمانپەروەر.

ئافـــەرینم بارەکەڵـــلا ئیشـــی خۆمـــە چـــاوڕاو
دوو دڵ و سێ‌دولبەر و چوار مامەڵە و پێنج شەش‌زمان
تاوێ گاندیم بۆ وەتەن تەرکی هەموو خۆراک ئەکـەم
تاوێ شێخی خانەقام و تاوێ جـەردەی سـەر مـلان
تـاوێ ئـەمبینی ئەفەنـدیم، عـەتر و سـابوونم هەیـە
لەحزەیێ سەیرم ئەکەی شێخ و مەلا و ڕیشێکی پان
هەر شەوێ پارەم ببێ تەقلیدی سەد خەییام ئەکـەم
هەر سەعاتێ مەی نەبوو، بەرماڵ و شانە و تەیلەسـان
تاوێ کوردم، ڕانک‌وچۆغە و مێزەر و پەستەک لەبـەر
گاهێ شەپقە، گەهـ قەڵەنسوو، گاهێ خوودەی سەرگران

***

لەگەڵ زانین

چـاکی؟ چلـۆنی؟ مەرحــەبا زانــین　　بــۆ پێشــکەوتنت هــەزار ئافــەرین
باوەڕم هەیـە بـە سـیدق و یـەقین　　هەر تۆ پێش ئەخەی کۆمەڵی بێتین
ئافــەرین زانــین! هــەزار ئافــەرین

شێرە گەرچـەکت کـرد بـە کارەبـا　　ئاســن و دارت وەک کــەر بـار ئـەبا
بــێتــەلت وشــە شارەوشــار ئــەبا　　ئافــەرین لــە تــۆ، زانــین مەرحــەبا
ئافــەرین زانــین! هــەزار ئافــەرین

برێشکەی شەخستکرد بە پەنسلین　　جگــەر بەترشــت کــردووە بــەکنین
چەن هەزار شێخت خستە زار و شین　　ڕوو لە سقووتن گشت مات و حەزین
ئافــەرین زانــین! هــەزار ئافــەرین

زانـین تـۆ وەحشـی دێنیتـە زمـان　　دڕندەی سەر کێو ئەکەی بە ئینسـان
کوڕی فەیلەسووف، بێتۆ وەک حەیوان　　ئەســووڕێتەوە کــۆلان بــە کــۆلان
ئافــەرین زانــین! هــەزار ئافــەرین

لە دوو پارچە دار سـنووقێ ئەکـەی　　دەنگی ڕۆژهەڵات بۆ مەغریب ئەبـەی
گەرچی جارجارێ زەرەریش ئەخەی　　مشتەکۆڵ لە دەم هــەژاران ئــەدەی
ئافــەرین زانــین! هــەزار ئافــەرین

بــە بۆنــەی تـۆوە زک هەڵــئەدڕن　　نەخۆشی نـاوزک لـە ڕیشـە ئەبـڕن
زنجـیری زوڵــمی زۆرداری ئەچـڕن　　دەوڵەت بە دەوڵەت، شاربەشار ئەفڕن
ئافــەرین زانــین! هــەزار ئافــەرین

ئاشـــكرايه تـــۆ شـــتێكی چـــاكی   هـۆی سـەركەوتنی دیـار و خـاكی
لـە گلـۆپ چـاتر بـەرز و ڕوونـاكی   لــە پێشــكەوتنا ســواریٚ چـالاكی

ئافـــەرین زانـــین! هـــەزار ئافـــەرین

بەلام ئـەی زانـین لـێم زویـر مەبـە   توو سەر ئەرستۆ لـێم دڵـگیر مەبـە
حەزئەكەم گەنج بی، هەرگیز پیر مەبە   لابە خزمـەتكار، شـا و وەزیـر مەبـە

ئافـــەرین زانـــین! هـــەزار ئافـــەرین

***

هەر تۆش ئەسپابی خوێن ڕژانـدنی   هەر تۆش ئەسپابی مێشک پژاندنی
هــەر تـۆش واسـتەی ژن قیژانـدنی   هەر تۆش واستەی خـاک بێژانـدنی

كەلەبچـەی دەسـتی كۆمەڵـی بـیٚتـین

شەستیر ڕێکئەخەی وەکهەوریبەهار   گولله ئەڕژێنیٚ لەسـەر تـا بـە خـوار
هەزاران ئەكوژیٚ وەكوو گـەلای دار   بـە بۆنـەی تـۆوە زۆر ئـەكا زۆردار

كەلەبچـەی دەسـتی كۆمەڵـی بـیٚتـین

گشت خەتای تۆیە ئاهی دڵی تەنگ   گشت خەتای تۆیە لەڕووی گیتیجەنگ
تۆ بیٚدەسەلات ئەگۆڕی لـە ڕەنـگ   مالی خەلک ئەخۆن بە لوولەی تفەنگ

كەلەبچـەی دەسـتی كۆمەڵـی بـیٚتـین

قونبەلـــەی زەڕە تـــۆ هێناتـــە كـــار   بە یەک قونبەله ئەسووتیٚ چەن شار
ئەكەی بە مردوو چەن كچـی نـازار   چاک وێران ئەكەی بەرکۆشک و تەلار

كەلەبچـەی دەسـتی كۆمەڵـی بـیٚتـین

***

هەرسێکمان

مـــن و شـــیعر و گــەدایی پێکـــەوە بـــووین

به تەحقیق هەرسێ هی یەک بووک و یەک شووین

مـــن و شـــێخ و مـــەلا هەرســـێ بەوەڵـــلا

بەهەشتمان دا به شەکر و بـۆ سـەقەر چـووین

مـن و سـۆفی و بـزن هەرسـێ بەڕیشـین

له ڕیشمان تـێ بفکـرین هـەر وەکـوو جـووین

مـن و کەروێشـک و بـەگزادە لـە ترسـا

سـەر و گـوێ نـزم دایم هـەر وەکـوو بـووین

مـــن و دێوانـــە وو حـــافز لـــە بـــۆ نـــان

هەمیشـە قیـل و قـال و حـاو و حـوو حـووین

مـن و سـەرکار و مـیر بـێ ئـیش و کـارین

کـە بۆیـە بـێوەفـا و بـێشـەرم و ئابـڕووین

مـــن و شـــێخ زادەکـــانی ئیســـتەکانێ

له پاش چەندێک! له هەی تور و له هەی تووین

***

لەگەڵ بولبول

ئـەی بولبـولی بـێدانـە! مـن و ئێـوە هـەژارین
هەردوو وەکوو یەک مونتەزیری فەسڵی بـەهارین
تۆ چەشنی من و من وەکوو تۆ بێکەس و کـارین
دامـاو و کـز و دەربـەدەری کووچـەیی شـارین
یـا بەنـدی قەفەسـخانە وە یـا وێڵـی دیـارین

من قوڕبەسەری دەستی فەلەک، چەرخی جـەفاکار
تۆ دڵ بە خەمی دەردی گوڵ و خونچەیی گوڵزار
مـن دەربـەدەری فیتنـەیی جاسووسـی خـەتابار
تۆ بێپەڕ و بێبـاڵ، لـە دەس زوڵـمی لقـی خـار
هەردوو بە یەکۆ چاکە بڵـێین، دیـل و هـەژارین

تـۆ شـێتی دڵ و مـن بـە هیـوای بـەرزی وڵاتم
تۆ مەستی گوڵ و من بە فیدای عـەزم و سـوباتم
بـەمجۆرە ئـەڕۆم، شـەرتە هـەتا مـاوە حـەیاتم
تـا دەس نەکەمـە گـەردنی ئـاواتی نـەجاتم
رووم نایـێ بڵـێم زادەیی شـێرانی شـکارین

مــن شــیوەن و گریــان و ئــەتۆ شــۆڕ و تەرانــە
تــۆ بــەزمی ســبەینان و منــیش ئــاهی شــەوانە
مــن بــۆ وەتــەنی بێکــەس و تــۆ دانــە وو لانــە
بنوارین لە بۆ سووری کـەچی چـەرخی زەمانـە
بێ سوچ و خەتا، بۆچی وەها بـێبەشـی یـارین

ئەی بولبولی هاودەردی خەفەتباری دەروون ڕێـش
تۆش هەر وەکوو من، بێکەس و بێیاوەر و بێخوێش
هەردوو وەکوو یەک پەست و بریندار و جـەفاکێش
کەی بێ کە برینی دڵـی هـەردوو ببـێ سـارێش
بـێبـاک بڵـێین ئێمــە لـە نـاو گـێتی دیـارین

قانع من و تۆ و بولبول و خەم چەشنی برا بـووین
بۆ یەکتری، ئەم چوارە تەواو پشت و پـەنا بـووین
هەریەک لە بۆ ئەو سیانیترە، زۆر بـەوەفا بـووین
بۆچی من و خەم ئێستە لە ئەو دوانە جیا بووین؟!
بولبول لە گوڵ و گوڵ لە چڵ و ئێمە لە خارین؟!

***

شێرانی مەکتەب

ئێوە ئەی شێرانی مەکتەب! واسیتەی ژینی منن
واسیتەی ژیــن و ژیـان و ڕۆحــی شـیرینی مـنن
کۆمەڵی ئـەولادەکانم، وان لـە زولـماتی جـەهل
تاقە ئێـوە خوێنـدەوار و نەسڵـی نـوورینی مـنن
موددەعی گەر بێ خەیاڵی نام و نەنگی من بکات
بۆ ویقایەی حیفزی نەنگم، ئێـوە پـەرژینی مـنن
ئاسمـان نابـێ خەیاڵـی بەرتـەری و زیـادی بکـا
ئاسمـــانی ئاسمـــانم، ئێـــوە پـــەروینی مـــنن!
سەد کە دێم و بێبەراوم من لە کوێ (قورفە) لە کوێ؟
تێبفکـرین تۆخـوا مـەئمووری تـەخمینی مـنن
مەرهەمە تەسکینی زام و دوکتەرە دەفعـی بـەلا
بۆ دڵی پڕ ئـێش و زامـم، ئێـوە تەسـکینی مـنن
گەر وەکوو **قانع** لە بۆ تەرفیعی من کۆشش بکەن
لاوەکانی خۆشەویسـتم! کۆڵـەکەی دیـنی مـنن

***

لەمەولا چی بکەم؟!

منم کەمتر هەژاری خاکی کـوردان ئەنووسم کۆمەڵی ویژدان و عیرفان
وەرن! کوردینە گوێ بگرن لە قەولم کتێبێ‌تر ئەڵێم، وەک باخ و بێسـتان[1]
لە وەعز و مەوعیزە و ئەشعاری‌میللی لە تەعریفی وڵات و ئاو و کوێستان
لەفەزلی گەورەیی و ڕەسمی‌بچووکی لە تەعلیمی منداڵ و ئەهلی عیرفـان
لە چاکی ئیتیفاق و کۆمەکی یـەک لەهەڵگرتن چەک و وێستانی مەیدان
لە باسی کاسبی و تەعلیمی نووسین لــە ناســینی نــژادی داک و بابــان
لە کۆشش کردنی ئەفکاری میللـەت لە ئەوزاعی مەلایی و باسی شێخان
منم **قـانع** بـە تـەنیا و بـە بێکـەس خوا هەڵسن لە خەو لاوانی نیشـتمان[2]

***

١. مەبەستی لە گولستان و بووستانی سەعدییە.
٢. لە نوسخەی دەسخەتییەکەیدا بەو جۆرەیە.

بۆ کچەکان[1]

ئێمە کە کچین، دولبەری دڵداری جیهانین
خونچەی چەمەنی باخی گوڵی کوردانین
ئەستێرە لە ڕووی ئێمە چلۆن خەجڵەتی نابێ
ڕۆشنتر و پڕ نوور، وەکوو مانگی جوانین
وەسڵی حەرەمی ئێمە لە بۆ خادمی کوردە
بۆ بێهونەری خاکی وەتەن! نەسسی حەرامین
بێقیمەتە لای ئێمە، یەقین بەرگی چویتلی
عاشق بە هونەر، مەستی غەزەب، تێغی دەبانین
شەق لەو کوڕە وا دەس بەخەنە و مەیلی حەمامە
قوربانی کوڕی سەرکەشی کوردانی زەمانین
وەختێ بەسەفا سەف ئەبەسین ڕۆژی سەیاحەت
مایل بە کوڕی کوردی وەکوو شێری ژیانین

***

ئێمە کە کچین، قوڕبەسەر و مات و حەزینین
بۆ بێکەسیی ئەم خاکە، جگەر زام و برینین
ئەی کۆمەڵی گەنجانی موسەمما بە منەوەر
بۆ مەرگی وەتەن، ئێمە هەموو ئەلبیسە شینین

---

١. بە زمانی کچەکانی **قانعەوە** وتراوە.

چۆن ئێوە هـەموو بـێخـەم و بـێبـیری ولاتـن؟
ئێمە بە غەزەب، دڵ بـە خـەم و دیـدە گـرینین
سەد کاشکێ لـەجێی ئێـوە، سـەفی ئێمـە بوایـە
ئەتدی! کـە چلـۆن حـازری مەیـدانی یـەقینین
داخمـــان ئەوەیـــە ئێمـــە ژن و ئێـــوە پیـــاون
ئێوە بە هونـەر مەسـتی مـەی و ئێمـە مـەتینین
هەر ڕۆژێ کە ئێوە بە ئەمەل سەیر و سەفا کـەن
ئێمە هەموو بـۆ ئێـوە خـەریک زاریـی و شـینین
ئێمە کە کچین هـەر بـە کچـی عـاجز و پیریـن
دامــاو و سەراســیمە و بــێشــەوق و ئەســیرین
قـانع، بـە هـەموو تـەبعی غـەزەلخـوانیی خۆیـۆ
شـاهیدە کـە وا ئێمـە هـەموو مـات و زویـرین
ئەفسووســە کـە ئێـوە کـوڕی مەیـدانی نیـزاعن
زۆر یازوخە بـۆ ئێمـە، خـەریک نـان و هـەویرین
شێر دەرچێ لە غابات، خـوای نێـر و خـوای مـێ
لاکن ئەمە زۆر عەیبە، کە بـێپشـت و زەهیریـن
دوێنێ کچێ ئـەیوت بـە کچـانی وتـەنی کـورد:
ئیعلانـە ئـەیا هـەرچی کـە پیریـن و سـەغیرین
ئەم دەرپێ لە پێمانە، لە پێی بـێهونـەری خـاک
ئەم ئیشە لـە سـەرمانە، لەسـەر بـەددڵ و ناپـاک

***

قانع و کەرەکەی

کــەرێکم بــوو، چ کــەر؟ وەک بــا و بــۆران
کــەرێکم بــوو، چ کــەر؟ بارکێشــی دەوران
کــەرێکم بــوو چ کــەر؟ چەشــنی ســەیارە
کەرێکم بوو، چ کەر؟ وەک شێری مەیدان
کــەری نــووحی نــەبی، بــاپیری ئــەم بــوو
لەگەڵ گوێدرێژی عیسا، خــاڵ و خــوارزان
بە لاشە بــەرز و زک ئەســتوور و ســەر زل
کەفەڵ گورج و پەراسوو چیخ و گوێ پــان
شــەقاودار و دووشــانە بــەرز و مــل قــنج
کلــک شــۆڕ و ســپی تــووک و قــەوی دان
لە کەوشی ســم، هــەتا لاری ڕەفیســگەی
خەتێکی موستەقیم بێ کەسـر و نوقســان
شەوێ پــێم وت: چلــۆنی یــاری دێــرین؟
ئــەوا ســەرما بــزووت، دەســتم بــە دامــان
ئیتــــر زســــتان و کـــــاتی دارکێشـــــانە
وەکـــوو ســـاڵانی پێشـــوو بێـــرە جــەولان

نە نانم هەس، نە شەکرم هەس، نە چایی
نـە بـەرگی خـۆم و ژیـنـی بـاقی خێـزان
هەموو، هەر چـاوەڕوانی هیممـەتی تـۆین
بنـــرکێنی بـــە بـــارۆ و بێیتـــە مەیـــدان

***

وەڵامی کەرەشین:

وتـی **قـانع**! ئەسـەف بـۆ بـێحـەیاییت
حـەیا زۆر خۆشـە بـۆ پیـاوی بـەویژدان
بە کام جێ؟ کام گەوور؟ کام ناڵ و بزمار؟
بەکام ڕەشووە و جل و جلبەند و کورتان؟
ئەمـە چـل سالـە مـن بارکێشـی ئێـوەم
بـە خـەو نەمـدی جەوالـی ئالـف و دان!
وەسای نالبەندی من وەک تـەیری عـەنقا
نـــەبینراوە، لـــە ڕووی دەورانی دەوران
بە ئەو ناڵـە قەسـەم، نەتـدا لـە ژێـر پـێم
بە ئەو جۆیـە قەسـەم، نەمنایـە ژێـر دان!
قەسـەم بـەو گـازە نەمـدیوە بـە عـومرم
بە ئەو چەکوشە، کە نەمدی مەر لە لێـدان
ئـەبێ خێـــرم نـــەبێ غـــەیری زەڕە زەڕ
ئەگەر وردیشی کەی، ئـەعزام بـە گۆچـان

***

هەژاری

گەدایی سەیرە! ئەی یار و ڕەفیقـان
گەهێ پۆشتە بە پینە و گاهێ عوریـان
گەهێ توورە لـە ئـەولادی لـە برسـا
گەهێ داوا لە حاجی بـۆ لـەتێ نـان
براکــەم! دەوڵــەمەندیش وا ئــەزانێ
گەدای بۆ ئەو دروستکرد زاتی یـەزدان
بەبێ ڕەحمە لە دەرحەق پیاوی بێدەس
فریوی خەلق ئەدا، وەک بەچکە شەیتان
گەدای بەستەزمانیش، هێندە ڕووتـە
نە نانی هەس، نە بەرگی هەس لە زستان
لــە هاوینــا لەبــەر بێگــاری ئاغــا
بە خەمناکی ئەژی و ئەخزێتە ناولان
کەچی کوێخا ئەچێ، دەستی ئەکێشێ
بە گریە و زاری ئەیکێشێتە مەیـدان
ئەمەش ڕووناکە، کوێخا چەشنی تـانجی
بە دەم کەروێشکی بۆ ئەگرێ لە سەرلان
ئەوەی ناموسی بێ، نابێ بـە نۆکـەر
ئەوی ئینسافی بێ، ناچێتـە دیـوان[1]
ئەوەی ویژدانی بێ ناچێتە لای مـیر
ئەوی ڕەحمی ببێ، ناچێتە لای خان
چخۆشە زگبەبرسی، پێ بە بێکەوش
بە مەرجێ ڕوو نەکاتە شێخ و قوربـان!
گەدا بی یاخو پاشا بی، هەر ئـەمری
ئیتر کلکەلەقێ بـۆچی لـە دیـوان؟!
ئەگــەر پیــاوی وەرە! ئـارەق بـڕێژە
بنرکێنە وەکوو شـێر، بێـرە مەیـدان
قەزای ئەو بێڵە، ئەو ئەیدا بـە هـەردا
لە دووسەد برنەوی دەسکاری ئەڵـمان
قەزای ئەو داسە ئەو ساوی کە تیژبێ
لەسێسەد خەنجەر و شمشێری زۆر جوان
قەزای ئەو تـۆزی گـاگێرەی سـەپانە
لە دووسەد عەتر و قەسری میر و خانان
ئەگــەرچی **قــانعی** زۆر زۆر هــەژارە
بەحەمدیللا، بە کەس نالێ، بەلێ خان

***

---

١. مەبەستی لەوانەیە کە خزمەتکاری دەکەن و لـە دیوەخـانی ئاغـادا دەسـت بـە سـینگیانەوە دەگرن.

هۆنەری ئەم زەمانە

هۆنـەری ئـەم زەمانـە بێـدەنگن　　بۆیە میللەت لە پاش و، پێ لەنگن

تەزحیـە[1] لازمـە لەسـەر شـاعیر　　چونکە ڕۆحـی ڕەوانی فەرهـەنگن

خوێندنـە، وابـرایی هێنـا پـێش　　دوور لە تالان و کوشتن و جەنگن

ئـەو کچانـە کـە ئیسـتە ئـەیبینی　　چەندە نـازدار و نـازک و شـەنگن

حەیفە وا پۆل بـە پـۆل لـە بێگـارا　　زەرد و ژاکـاو و زیـز و بـێ‌ڕەنگـن

پاڵـەوانی بـەهێزی کاریگـەر　　بۆچی وا گشت مەلووڵ و دڵتەنگن

سەیری پیرانی تێگەیشـتوو کـەن　　هەر ئەڵێی گێژ و لێـوەیی بـەنگن

بۆچی هەندێ لـە زنجـەدا خنکـاو　　هەندێ دڵخۆش لەکۆشک و ئەورەنگن

گەر تەماشـای دەس‌ودەم و چاوکـەی　　ئـادەمیزادە پـاکی یـەک‌ڕەنگـن

بۆ لە ژینا گەلێ بە مەیل و مـراد؟!　　دەسـتەیێ گـیری ڕۆژیی تـەنگن

بـۆچی نـادانی دەولەمـەن،ژیرن؟!　　بـۆچی زانـای بـێنـەوا نـەنگن؟!

ئەی دەسەی خوێندەوار و پاشکەوتوو　　کۆ بنۆ، یەک‌گرن وەکـوو هـەنگن

شان ئەکەن، شار ئەکەن، ئەگەن بە مراد　　بۆچی ئیتـر زەعیـف و بـێ‌ڕەنگـن

***

١. تەزحیە (تفحیە): شرۆڤە کردن؛ شی کردنەوە (ن. ب.)

خۆمان یەکخەین

بـــا وزەی ئـــەتۆم و هێـــزی کارەبـــا
یـەک بخـەین بـۆ ئـاوەدانی کوردســتان
نــەک لــە پێنــاوی شــەڕ و شــەڕخوازیا
بێتـــە مەیـــدانی قـــەڵاچۆ و بۆردمـــان
بــا تــەوژمی فیکــر و زانــین و هونــەر
یەک بخـەین بـۆ پیشەسازیی نیشـتمان
نـــەک لـــە پێنـــاوی خـــیلافی ئـــارەزوو
ببنــە بورکانێــک، لــە مەڵــبەندی ژیــان
هێزی بازووی چینی زەحمەتکێشــی کــورد
فێری پێشکەوتن بکەین چەشـنی گـەلان
نەک لەبەر داخوازی تـەنیا چەنـد کەسـێ
کەونە کێشە و هەڵـمەت و یـەکتر شـکان
دەنگـــی جووتیـــاران و وەرزێـــری وڵات
کەینە پێشرەو بێنـە جـونبش بـۆ جیهـان
نـەک لـە ژێـر یاسـا و ڕێژێمێکـی شـەلا
دیل و دەس‌بەسراو و پێوەند بــێ، تــەکان
بـا ڕژێم دانـێین لەبـەر سـوودی هـەموو
ئاشـکرا بـێ سـوودی بـۆ پـیر و جـوان
نەک بە زەبری حوکمی پۆلیسی و بە چەک
کۆت لە پێ کا دەس کەلەبچـە، بـێوچـان

***

با تێبگەین

ئەی کوردە! بەسە قوڕبەسەری و شۆڕشی نالین!
تا کەی بە کزی و لارەملی، عاجز و غەمگین؟
سوودێکی نییە بتپەرسی و خزمەتی (چەرچل[1])
ڕاستۆ بە دەسا ڕوو کەرە دەربارى ستالین
ئەو دەسبڕە چەن ساڵە بڕی دەستی من و تۆ
ڕەببی لە بنا دەستی بڕن! کافری بێدین
چەن ساڵە کە تۆ فێڵ و درۆی (چەرچل) ئەبینی
نەتناسیوە هێشتاکوو کە ئەو خێڵە لەسەر چین
گشت زاڵم و زۆردار و هەموو خوێنمژ و دەسبڕ
دوژمن بە گەلی کورد و هەموو قابلی نەفرین
ئەو کۆمەڵە بەدکارە، لە بۆ نەفعی خسووسی
پامالی ئەکا حەققی هەموو میللەتی بێتین
ئەتکا بە کەری باری عەجەم گاهێ بە ناحەق
یا حوشتری ژێر باری عەرەب تاوێ بە سەد قین

---

١. مەبەست (وینستۆن چەرچیلە)ی سەرۆک وەزیرانی بەریتانیا لە سەردەمی شەڕی جیهانی دووهەمە. (ن. پ.)

کوردە! وەرە بنـوارە، دەوای دەردت لـە کوێیـە!
هەر پەیڕەوی لینینـە، دەوا و چـاری نەخۆشـین
نابی بە کەر و عەبدی هـەموو بەگلـەر و توججـار
لۆرد، نابێ بـە باخـات و گـەدا نابـێ بـە پـەرژین
سواڵ ناکا لە کەس، سوالکەرێ یا بەچکەگـەدایێ
کوڕ ئاغا لەسەر تەخت و لە ناو دۆشـەکی زێـڕین
خـوێنی مـن و تـۆ ناکەنـە پیاڵـە لـە بـۆ ئاغـا
بیخواتـەوە ئاغـات، وەکـوو شـەربەتی شـیرین
ماڵ و سـەر و ڕۆحـم بـە فیـدای ئـاگری سـوورە
ئەو ئاگرە پـڕ جۆشـە، ئـەکا ڕەجمـی شـەیاتین[1]
چەن خۆشە کـە ئـەو ڕۆژە بڵێسـەی گـڕی ئـاگر
وەک بەرقی غەزەب دێت و دەچێ، لێرەوە تا چین
تۆڵەی من و تۆ، وەرئەگرێ کوردە لە (چـەرچل)
ئەو ڕۆژە کە وا خەتمی ئـەکا، شۆڕشـی بـەرلین[2]

***

---

١. ئیشارەیە.

٢. بەر لە کۆتایی دووەمین شەڕی جیهانی وتراوە.

سۆزی شەماڵ

دای لە دڵ سۆزەی شەماڵێک وەک نەسیمی بەربەیان
دێتە مێشکم هاژەهاژێ، وەک فوارەی قەڵبەزان
جاڕی دا بولبول لە گوڵشەن، ئەی گرۆهی عاشقان
سەف بپێکن ڕاوەسن پیاو و ژن و پیر و جوان
مەیلی بێداری ئەکا، بەختی خەواڵووی کوردەکان

دێتە گوێم دەنگێ، بە عەقڵم دەنگی بەزم و شادییە
نەوبەتی کەیف و دەماخ و عوشرەت و ئازادییە
بێستوونە کوردستان و ڕەنجی کورد فەرهادییە
مەرجی خوسرەو وا تەواو بوو، فیکرەکەی بەربادییە
قەتڵی سەد شێرۆ ئەکا، شیرینی دایکی کوردستان

شۆڕی شیعرم وا دیارە شۆڕشێک بەرپا ئەکا
دەشتی وشکی ئارەزوورم، مڵکی ڕەی ڕیسوا ئەکا
شۆری کەللەم زاهیدی ڕیش وەک خوری شەیدا ئەکا
هەر بژی شێری وەتەن، بێشەی وەتەن ئەحیا ئەکا
سەرکەوە لاوی وەتەن! تۆش بێرە ڕیزی هەندەران

قانعا سەد مژدە بێ، لاوت هەموو هەستان لە خەو
چاوی شۆری و باڵی هەڵکرد، داسی تیژ کرد بۆ درەو
تێئەکۆشێ، فەرقی ناخا ڕۆژە یاخود نیوەشەو
تەرکی کرد دڵپیسیی و خۆخۆریی و ئادابی کەو
سەد شوکور وا کوردەواریش هاتە ڕیزی هاوسەران

***

جەژنی قوربان

وەرە قوربان لە سەیری جەژنی قوربان سەماوەر پڕ لە نـار و خانـە بـێ نـان
بە هـەر جـۆرێ بـرنج پەیـدا کـراوە لەگەڵ نەختێ کەرەی دێی کانیسانان
بەڵام زۆر حەسرەتە[1] بۆ ڕانـە گۆشـتێ فیدای چێشتی بکەی وەک قۆچیقوربان
نەفەرمووی گیسکەڵێ، یا قەڵغە کۆنێ ئەبێ بزنێ زەلام بێ و نەختێ ڕیشپان
بە مێزەر هەر وەکـوو حـاجی درۆزن لە ڕیشا هەر وەکوو شێخانی (کۆڵان)
لە مەیدانی حبووبی میسلی سـۆفی وەکوو دەروێش، قەمچی ڕەشبەعنوان
لە ئادابی سـواڵا شـێخی سەرسـەوز درۆزن بـێ وەکـوو خـانی مـەریوان
کە وەختێ بێتە سەر مەیدانی ئەشعار وەکوو **قانع** غـەزەلبـاز و سـەناخوان

***

---

١. لە دەستنووسێکدا نووسراوە: وەلاکین داخەکەم.

پەرێشانی

ئـەی کـوردی خەفـەتبار و بریـندار و پەرێشـان
ئەی میللەتی بێپشـت و بـەبێ یـاوەر و عوریـان
جێماوی لەگـەڵ نـەوعی بەشـەر، تـاقمی یـاران
ماڵداری بەبێ مـاڵ و سـەری بـێسـەر و سـامان
ڕاستۆ بە لە خەو، سەیرێ بکـە عالـەمی ئیمکـان

کوردینـە! ئیتـر خزمـەتی ئـەغیار هـەتا کـەی؟
شوێن کەوتنی بێگانـەیی خونخـوار هـەتا کـەی؟
دڵپاکی لەگـەڵ عـەقرەبی چـزدار، هـەتا کـەی؟
هەڵگرتن و مـاچ کـردنی ڕەشمـار هـەتا کـەی؟
عالەم هەموو خەندان و ئـەتۆش زاریـی و گریـان

کوردینـە! وەرن، حالـی بـبن زاریـی و شـینم
بـۆچ وا بەخـەم و قوڕبەسـەر و مـات و حـەزینم
وا مـن ئـەمرم بـۆ وەتـەنم دیـدە گـرینم
لـەم حالـەتی مەحکوومیـە بێـزار لـە ژیـنم
هاوارە، دە سا غیرەتـێ! ئـەی کۆمەڵـی شێران

ئەی کوردی ستەمدیدە! هـەتا کـەی لـە مـەلالا
بێگانــە لەســەر نیعمــەتی تــۆ، وا لــە جــەلالا؟
بەو خوێنــە قەســەم، جارییــە ئەمــڕۆ لــە شــیمالا
بێ‌خوێن نییە سوودت، لـە جـواب و لـە سـوئالا

گەر مەردی، وەرە حـازرە سـەربازیی و مەیـدان

سەد خۆزگە بەوەی مرد و نـەما نـاوی لـە کایـە!
بێ‌خەم لـە خـەمی هـاموەتـەن و بـاوک و برایـە
دووبارە دووسەد خۆزگـە بـەوەی غـەرقی فەنایـە
نازانــێ کــە ئــەوزاعی زەمانــە لــە چ دایــە

سا من چ بکەم؟ دەربەدەر و بێکەس و حـەیران!

خۆمن بە تەمای تاجی کەی و تەختی قەجەر نیم
خاوەن‌قەڵەمم، سـاحبی شمشـێر و سـوپەر نـیم
دانیشتووی سەرماڵـم و سـەییاحی سـەفەر نـیم
چی بکەم! وەکوو یـارانیترم بـێ‌سـەرودەر نـیم

تا ڕۆح لە بەدەنمایـە، ئەنووسـم خـەمی کـوردان

ئەی کوردی جەفادیدە! بەسە قەیـدی ئەسـارەت
نادان بە کوتەک حاڵی ئـەبێ، دانـا بـە ئیشـارەت
ئەم شینی منە بگرە لـە دڵ، مەیـدە بـە غـارەت
تا کەی! بە کـزی و لارەملـی، بەنـد و نـەزارەت؟

هەیهاتــە، دە هەیهاتــە، ئــەیا جــەمعی دلێــران

***

ئیش کردن

کوڕی کوردم! خەریک بن بێنە فرمان　　له گۆڕ نێن تەمبەڵی و بێکاری جاران
عەرەق برژێ لەسەر خاکا لەبەر پێت　　له ڕێی ئیش کردنا بۆ بەرگ و بۆ نان
مەڵێ عەیبە! مەڵێ ناچم له بۆ کار!　　مەڵێ ئاواتمە سەردان و سەیران
برام! عەیبی نییە شوانی و سەپانی　　ئەبەخشن فەخر و شانازی بە ئینسان
بە سەربەرزی بژی تا ماوە ژینت　　نەکەی ملکەچ لەبەر کۆشکوتەلاران
کرێکارێکی خاوەن هێز و بازوو　　مەچەک ماندوو بکا تاکوو ئێواران
بە هێزی باوەڕ و شان و دەماری　　بە دەسبێنێ ژیانی خۆی و خێزان
سەپانێکی هەژاری پێپەتی و شڕ　　کەخاوەن غیرەتە وەک شێری مەیدان
بە سەربەرزی لەبەر تیشکی هەتاوا　　درەو کا بەرهەمی ڕەنجی له هەردان
قەزای هێزی لەشی جووتیاری مانوو　　له دووسەد بۆمب و تانکوتۆپی شاران
ئەمانە خزمەتن نەککوشتن و جەنگ　　هەزار لەحنەت له کوشتار و له تالان
ئەمانە بەردی بنچینەی ژیانن　　ئەمانە خوو و ڕەوشتی پیاوی ئازان
خەڕات و پینەچی و دارتاش و جۆلا　　هەموویان پەیکەری فەخرن له بۆمان
نموونەی پیشەسازیی ئەم ولاتەن　　له خزمەت کردنا زیادن له هەموان
ئەگەر پێشکەوتنت لا فەرزە قانع　　دە فەرموو هەستە زوو کە بێرە مەیدان!

***

وەسیەت بە پێی ڕۆژگار

ئـەی ڕۆڵـە نـەبی تـالبی ئینسـانیی و ویـژدان
زینهار نەکەی مەیل و هەوای خوێندن و عیرفـان
خۆت کەڕ کە لە هاوار و سەدای شیوەن و گریان
گەر تۆ ئەتـەوێ ڕێـت بدەنـە مەجلیسـی پیـاوان
دێوانە سیفەت، هەرزە ڕەوش، ئەحمەق و نـادان

ئەو شەرتە لەگەڵ بابت ئەکەی نەیبەی هەتا سەر
...ن بـە عـیلم عەدئـەکرێ ...ی بـە جەوهـەر
...ی ئەگەر، دەس بکەوێ فـەخرە لەسـەر سـەر
ئەم وەعزە لەلات چا بێ وەکوو دانـەیی گەوهـەر
... و ... و ... بـــە لـــە مەیـــدان

ئەی ڕۆڵە! ئەگەر بەختت ببێ سمتت قـەوی بـێ
چاوت کەژەڵ و مەست و زل و ڕوو لە زەوی بـێ
پشتت کەمەکێ نەرم و شـل و پـان و نـەوی بـێ
بڕوانـە چلـۆن بـەختی بـەدت ڕام و کـەوی بـێ
...ی ئـەبێ موعتەبـەر و نەجمـە لەسـەر شـان

ئەی ڕۆڵە! ئەگەر چوویتە سەرا و مەجلیس و نادی
خۆت دانێ بە یەک سەرسەری و هەرزە وو عادی
بـــیریێ بکـــەرۆ بـــۆ ڕەوش و عیلمـــی ...ی
دانیشــە لەســەر کورســی، بخــۆ بــادەیی شــادی
جرتێ بکەنـە بـۆ فـەرەحی ئەشـرەف و ئـەعیان

دەستی مـن و دامێنـت هـەتا مـاوی نـەفام بـە!
دوژمن بە هونەر، دۆســتی نـەزانین و عـەوام بـە!
بۆ مەسڵەحەتی خۆت، لەگەڵ (جەمعی مەرام) بە
گەهـ پیاوی شەڕ و گاهێ بە خەمخۆری سەلام بـە!
دێوانــە بــژی، مەســت و ســەفادیدە و ڕەنــدان

ئەی ڕۆڵە! ئەدەب نرخی نییـە مەیکـە بـە پیشـە
لەحنەت لە شیعر یا لە هونەر کەی ئەمـە ئیشـە؟
ئاوازی دەهۆڵ دەنگی لە دوور خۆشە، کـە نیشـە
ڕۆژگــار لەگەڵــت نایــە و زەماوەنــدی کەریشــە
قانع بە، بە بەدبـەختی وەکـوو دەسـتەیی یـاران

***

نەخۆشم! چی بکەم؟

وەرن یاران لە سەیری چەرخی دەوران
بزانن چۆن ئەژی دەستەی فەقیران[1]
چەم و قۆپی و دەر و دەشت ملکی ئاغاس
خوا داویە بە حاجی ماڵ و دووکان
کەژ و کێو داخڵی ئەوراقی ملکە
لەسەر ماڵە بەر و بەردەرک و کۆڵان
شەقامیش ڕێگەیە و نابێ تیا بی
ئەمەش مەعلوومە نابێ چیتە سەر بان
لە بۆ تەکیە بڕۆم دێوانە خێرا
بە شیر و زەرگەوە لێم دێتە مەیدان
بڕۆمە خانەقا سۆفی بە توندی
بە گژما دێ دەڵێ: لا، شێتی نادان!
خوا وا من نەخۆشم ئێستە چی بکەم؟
کە بێ‌جێگەم لە ڕووی ئەرز و لە ئاسمان
لە کوێدا ڕاکشێم هەر تاکوو ئەمرم
بەبێ شۆربا و بەبێ ئاو و بەبێ نان
بەڵام شوکری خوا ئەو ڕۆژە ڕۆیی
فەقیر بەش‌بەش کرابوون، چەشنی حەیوان
لە سایەی ... و ... و هەر وەکوو شێر
ئەڕێژم خوێنی دوژمن سەهل و ئاسان

---

١. لەم شیعرەدا باسی نەخۆشێک دەکات لە ناو ڕژێمی سەرمایەداریدا.

چ کۆتـــێ بـــوو لـــە پێـــی بـــاپیری منـــدا
هـــەر ئـــەو کۆتـــە ئەنێمـــە لاقـــی مـــیران
بـــە ئـــەو پەتکـــەی کـــە خنکـــانی براکـــەم
ئـــــەخنکێنم هـــــەزار ئاغـــــا و خانـــــان
بـــــە هێـــــز و کۆششـــــی کاریگـــــەرانم
قـــەڵای پـــۆڵا ئەبێتـــە گـــەردی بانـــان
تـــەواوی ڕێـــک ئەوەســـتێ بـــەرز و نزمـــی
ئـــەوی کۆنەپەرســـت بـــێ دێتـــە ئامـــان
چ خۆشە دەستی ڕەنجبـەر ڕای‌ئەکێشـێ
لـــە قەســـرا قاســـەیی ئاغـــا بـــە تـــاڵان
وەرن کاریگـــەرانم هـــەر وەکـــوو شـــێر
دەری‌بێـــنن خەزێنـــەی لـــۆردی شـــاران
بـە میـزانی عەدالـەت بـەش‌بەشـی کـەن
چ فـــەرقێکی نـــەبێ ســـالار و گـــاوان
بەسەر چـوو دەوری ئیسـتعماری بۆگـەن
وەکوو سەگ هەڵوەرێ و ڕوو بکاتە ئاسمـان
بـــژی ئـــەو بـــیرە تیـــژە ئەمیـــە دانـــا
کە ڕووخـانی قـەڵای فیرعـەون و هامـان
بـــژی کـــاکی ...یـــن بـــۆ نیهـــادی
لەگـــەڵ دەســـتەی فـــەقیران و هـــەژاران
ئەگـەر بـۆ خـۆت نـەبوو **قـانع** مەترسـە
نەوەت سەربەست ئەژی بێ زەجر و لێدان

***

جەژنی قوربان

وەرە قوربان لە سەیری جەژنی قوربان
کە سەیری وای نەدیوە ڕوویی دەوران

لە شەوالا وتـی پـێم دایکـی منـداڵ
موهەییا بە لە بۆ تـەجهیزی قوربـان

نەوەک ئەم جەژنی ڕابوردووم بەسەر بێ
بە کاسەی ڕەش لەگەڵ کۆشێ منـاڵان

بەوەللا سیی غەرام ڕۆنم ئەوێ لێـت
لەگەڵ مشتێ برنجـی بـێ دڕ و دان

چلێ پیاز و لـەوێچێ نۆکـە ڕەشـکە
دوو سێ دانە هەڵووژەی کۆنی ساڵان

نەڵێی هەرزن هەیە بۆ نانی جـەژنت
کولێرەی جۆم ئەوێ بۆ نـانی دیـوان

ئەمانە پێم وتی نەیخەیتە پشت‌گوێ
ئەگەر نایکەی ئەڕۆمۆ بـۆ مـەریوان[1]

وتم: خانم لە ڕێی جوانی و لەقای خۆت
عەفوو فەرموو بـڕ و بیـانووی فـراوان

کە من ناوی مـەلایی تـەوقی ملمـە
چ تەکلیفێ ئەکەی ئەی شێتی نادان

ئەگەر من موقتەدیر ڕۆن و بـرنج بم
بە **قانع** چۆن ئەبم مەشهووری دەوران؟

خولاسە، هاتە سەر چنگ دایکی منداڵ
لە چاوی بەد بەدوور بێ، دێوی مەیدان

تـەکانی دا هەڵـیگرت کلکـە بێڵـێ
گەهێ زرمە لەسەرمۆ، گاهێ ناوشان

لە زرمەی لیس و قیژە و باوکەڕۆی من
شڵێزان خەڵک و بەرئاوسێ هـەموویان

سوئالیان کرد: چییە ئەم زرم و کۆیە؟
وتم: فریا کەون ئـەهلی موسوڵـمان

کە حاڵی‌بوون لەسەر ئەسپابی جەژنـە
بـرنج و ڕۆنیـان پێـدام بـە ئیحسـان

دە جەژنی وا خوا نەیدا بە هیچ کەس
موبارەک با نەبێ تا خـەتمی دەوران

***

---

١. ماڵی باوکی خێزانەکەی لە مەریوان بووە.

وەسیەتنامە

ڕۆڵە! وەسیەت بێ کە مردم سەیری ئـەم ئەشـعارە کـە
حەفتەیەک جارێ تەماشـای شـۆری ئـەم گوفتـارە کـە
بابی خۆت ڕەفتاری چۆن بوو تۆش هەر ئەو ڕەفتارە کـە
ڕووو لە قازانجی عمـوومی و پشـت لـە خـاوەن‌پـارە کـە
بێـرە مەیـدانی دلێـری هـەر وەکـوو شـێری ژیـان
جەرگی دوژمـن هەڵـدڕە و ببـڕە وەکـوو تێغـی دەبـان
ڕۆڵـە لافی فەیلەسـووفی لـێ نـەدەی هـەرگیز بـە دەم
نۆکـەری هـەرگیز نەکـەی بـۆ حـاکمی ڕۆم و عەجـەم
چـی لـە دڵـتایە مەترسـە بیخـە سـەر نـووکی قەڵـەم
گوێ نـەدەی ڕۆڵـە بـە جـەور و ئـێش و ئـازار و سـتەم
ڕاپـەڕە و بانگـێ بـدە بـۆ خزمـەتی کـوردی‌زمـان
بەرخی نێـر بـۆ سـەربڕینە نـەک لـە بـۆ دۆشـین و ڕان
ڕۆڵــە! دایم چــاوەڕوانی هەڵــمەتی شــێرانە بــە
دوژمنێکــی زۆڵــە کــوردی نۆکــەری بێگانــە بــە
هەر بە هیـوای دەنـگ‌دلێـری و ژیـنی سەربەسـتانە بـە
کەوتــە ڕۆژی خــۆی خــەریکی تۆڵــەیی دوولانــە بــە
ڕۆحــی شــیرینت دەرێنــە بــۆ دەوای دەردی گــران
ڕووکــەرە قەنـدیل و ئـاکۆ هـەر بلـێ یـا نیشـتمان!!

کەڵووڕ و سوورسوور و گەشکی و شـاری کرماشـانەکەت
بەختیاری و مـەنمی وو هـەم شـاکەلی و شـیروانەکەت
مایيدەشـــت و باجـــەلان و ســـانی هەورامانەکـــەت
پـێژدەر و بڵـباس و هــەرکی و جافــەتی و گۆرانەکـەت
دەس بە دەس یەکتر گرن بۆ یـەکتری وەک پشـتیوان
تـێبکۆشـین بـۆ ژیـانی کـورد و خـاکی کوردسـتان
ڕۆڵەکەم! خوێنـدن بخوێنـە مەکتەبـە دەرمـانی کـورد
تێگەیشـتن مەرهەمــە بــۆ زامــی بــێسـامانی کــورد
لاپــەڕەی مێــژوو ئــەزانێ چــۆن بــوون شـێرانی کـورد
باســـی بابائـــاردەلان و زەنـــدیی و بابـــانی کـــورد
ئەورووپا نووسیویە بۆ تۆ یـەک بـە یـەک وەک داسـتان
تۆش بە چـاکی ڕایگەیەنـە بـۆ نەخوێنـدەی کوردەکـان
ئــەو ژیانــە کــەی ژیانــە وەک کــەوی بەنـدی قەفـەس
ژێر چەپۆکەی ڕافزی بی و ژێردەسەی پیـاوی تـەرەس؟
پەت لە مل بی و ڕاتبکێشن هەر وەکوو تـانجی و مــەرەس
نامــەوێ ئــەو جــۆرە ژینــە دەک خــوا نەیـدا بـە کـەس
قەفقەفی حەلقەی کەلەبچـەت هەڵـبڕە وەک پاڵـەوان
خۆت و منداڵت بە کوشـت دە بـۆ ڕەواجـی کوردسـتان

***

قەلاچۆی دوژمن

با هەموو جووتیار و پاڵە و ڕەنجبەران
یەکگرن تا دەبنە هێز و پشتیوان
هەڵگرن یەکسەر دروشمی هاوبەشی
بێ جیاوازی لەسەر ڕەمز و نیشان
هەڵگرن پاچ و چەک و بێڵ و قەڵەم
هەر لە ڕۆشنبیر هەتا شوان و سەپان
هەڵتەکێنن ئەم نیزامە بۆگەنە
دابڕێژن کۆشکی یەکسانی ژیان
تێکی بشکێنن وزە و ئامانجی بەگ
تەفروتوون کەن، ڕیشەکێش کەن میروخان
کاکی کۆلاک دەس لە گەردن هەڵبەسێ
تا بڵێن ها! یەکێتی دەستی شکان
ئەرز و ئاو بۆ چینی جووتیاری هەژار
بەرهەمی نۆش کا وەکوو نۆشی گیان
ئێوە شۆڕشگێڕ بن پێشڕەوتان هەیە
یەکێتی چەن کۆشکی شاهانەی ڕمان
کۆمەڵی سۆشیالیزم بنیات بنێن
تاوەکوو ببنە نموونە بۆ جیهان
کۆمەڵێک بن پڕ لە بڕوا و یەکیەتی
ئاگرێک بن بۆ گیانی زاڵمان
نۆکەر و سەرمایەداری چاوچنۆک
شاربەدەر کەن، دەربەدەر کەن بێوچان
ئەو کەسەی خوێنی ئەنۆشین وەک شەراب
سەرنیگون کەن بیکەنە پەندی زەمان

قەت لە باروت و گولە و شەستیر و خوێن
سڵ نەکەن تا ئەچنە هەوارگەی گـەلان
ئێــوە بنچینــە و بناغــەی کۆمەڵــن
نــەزری شــانی ئێوەیــە ئــەرکی ژیــان
تێخرۆشێن، تێبکۆشێن، کۆڵ نــەدەن
تا بــە زۆر بیهێننــە دەس مـافی ڕەوان
نوکی پاچ و بیری ورد و هێـزی لـەش
ببنــە بورکانێــک لــە گیــانی دوژمنــان
ڕێکی خەن یاسا و نیزامـی هاوبەشـیی
با بــڕووخێ شاهـ و تــەختی خائینــان
بەگلــەر و ســەرمایەدار و خــان و مـیر
پەت بکەن، ڕایــانبکێشــن بــۆ نــەمان
ئەو حەلەی کاتــێ وڵات ڕزگـاری بــوو
پیاو و ژن، پیر و جوانتان شان بە شان
هەوڵ بدەن بۆ ئاوەدانی و مەعریفـەت
تاکوو بێنە ڕیزی پێشکەوتووی جیهان
ئەو دەمەش ڕۆڵەی پرۆلیتـاری کـورد
دەبنــە ڕابــەر بــۆ وڵاتــی کوردســتان
کاشکێ یاسـایەکی تـازەم مـن ئـەدی
پڕ لە سوود بێ بۆ گەل و بۆ نیشـتمان
چارەنووست خۆت ئەبێ دیاری بکـەی
نەک تەمایەر بی کە بۆت کەن هەندەران
قانعا، سـا تـۆش لەگـەڵ لاوانی کـورد
ڕوو کەنە مەیدان وەکوو شـێری ژیـان

***

دەست پێوەگرتن

کوردە تۆ دینت وەک جاری جاران دەم‌کەم قۆریە سوور سوبح و ئێواران
پێت خۆشە گیزەی سەماوەر شەوان گەڕەک بە گەڕەک بڕوا تا کەیوان
هەر چاییت ببێ، گوێ مەدە بە نان

کەسبی سالێکت چوار پێنج دینارە یا کرێی جووتە، یا پارەی دارە
یا عەمەلەی هەرد یا هی ناوشارە دەخیلە مەڵێ: چارم ناچارە
مەیدە بە شەکر شێتی ماڵوێران

کوردە کوڕەکەت کە بێ‌کەوایە ژنەکەت ڕووتە و ئەڵێی دەعبایە
گەوڕەکەت چۆڵە و بێ گا و مانگایە سوێندت بۆ ئەخۆم کە خەتای چایە
دەک ئاگرت تێچێ سەرتا بە دامان

باو و باپیرت پیاوی خوا بوون سەد ئەوەندەی‌تۆ، خاوەن‌دەزگا بوون
دایم خزمەتکار دەستەی گەدا بوون بۆیە وا سەربەرز دین و دنیا بوون
نەبوو لە مالیان قۆری و شەکردان

***

شیعری تور

کو... کو...کوردم، ز... زوانم، له... له... لاڵه، ته... تـەواو
نه... نەزانی، م... م... ماڵی، ک... ک... کـردم، خ... خـراو
ڕ... ڕەفیقم، س... سواری، ب... ب... با بـوون و منـیش
ڕ...ڕ... ڕۆژی، مه...مه...مەیدان، ک... ک...کەر دێنمه تـاو
بۆ نەجاتی هۆ... هۆ...هۆزم، له... له... باتی ت... تفـەنگ
س... سیواک و ڕ... ڕ... ڕیش و که...که... کەشکۆڵی شکاو
له... له... لای خۆم، مه... مەلام و نه... نه... نەمزانی شـتێ
غەیری باسی مه... مه...مار و قه... قه... قەور و حه...حەساو
فه... فه... فیتره و زه...زەکات و یه...یه... یاسینی نەخۆش
ئـ... ئـ... ئاگر، جه... جەحەننم، ب... بڵێسەی به تـه ...تـاو
پ... پ...پردی س...سیرات و هه...هه...هەنگوینی بەهەشت
حو... حو... حوری ج...جوان و مه...مه...میوەی ته...تەواو
د... درێژی جه... جەجاڵ و کو... کو... کورتـانی کـەری
کو...کو...کوشتن مه... مەسیح و عه...عه...عاسای ب...بنـاو
ئـ... ئـ... ئیشکی مـ ... منال و گـ... گـ...گرتن شه... شەوه
هه... هه... هالی ژ... ژنان و ب... ب... بونی به... بـه چـاو
ئه... ئەمانه بـه... بـەیانم کـه... کـه... کـردن بـه شـیعر
له منالی خه... خەریک بووم، هـه... هـەتا بـووم بـه پیـاو
قانعـــا شـــیعرت بـــه ســـافی قیمـــەت و نرخـــی نییـــه
تـــۆ تەماتـــه کـــه بـــه لالـــی نـــاوی خـــۆت خەیتـــەوه نـــاو

***

لە هاتنەوەی شێخی نەمردا

تاکوو عەتری گوڵشەنی پڕ سەوسەنی پەیدا نەبوو
دەوری گێتی پڕفەرەح وەک یەسریب و بەتحا نەبوو[1]
تا سوارەی پەرچەمی نەڕژایە سەر سەفحەی جەمال
کاتبی بادی سەبا پڕ نەشئە و شەیدا نەبوو
تا نەهەنگی دڵ بە قوللابی موژەی ئەو[2] دەرنەهات
(مجمع البحرین)ی سینەم شەق وەکوو دەریا نەبوو
تا لە نێو تانەی[3] مەحاقدا بوو بڕۆی چەشنی هیلال
خونچەیی دڵ، عەینی پێتەختی سولەیمان، وا نەبوو
تا لەسەر گوڵ تۆپی کولمی وا نیقابی لا نەدا
زوڵمەتی دونیا میسالی (لیلةالأسرا) نەبوو
تا لە دەربەندی دەروونم خاری حوزنی هەڵنەکەند[4]
دەشتی سنگی بازیانم، (جنةالمأوا) نەبوو
تا لە بازاڕیا فەلەک، مەحموود و خەزنەی جەم نەکرد
جەژنی **قانع** مونحەسیر بە (قُم فأنذِرها) نەبوو

***

---

١. لە دەسنووسێکدا نووسراوە: (مینا)
٢. لە دەسنووسێکدا نووسراوە بە (حەلقەی زولفەکانت)
٣. تانە: ئەو شارەی هیندستانە کە شێخ تیایدا بەند کرابوو
٤. لە دەسنووسێکدا نووسراوە: (هەڵنەهات)

جەرگی بوریان

براکـــەم حاڵـــەتم گریانـــە ئەمـــڕۆ
دڵ و جـــەرگم تـــەواو بوریانـــە ئەمـــڕۆ
بە یەک لەحزە دووسەد حاڵم ئـەگۆڕێت
تەماشـــای حاڵـــەتم ســـەیرانە ئەمـــڕۆ
لـــە بـــاخی مەزرەعـــەی ئیقباڵـــی لارم
لە خەم کۆکۆ وەکـــوو خەرمانـــە ئەمـــڕۆ
ئەوەندە پەستە بەختی شوومی نەحسـم
لە بـــەختم واعیـــزیش شـــەیتانە ئەمـــڕۆ
گرفتـــارم بـــە دەرد و بـــێ‌پزیشـــکم
تـــەداویم هـــەر خـــەم و گریانـــە ئەمـــڕۆ
ستارەی بەختی نەحسـم وا لـە گۆمـا
لـــە عـــەقرەب تـــالیعم میزانـــە ئەمـــڕۆ
خەمم تـاج و سـەراپەردەم نەخۆشـین
دەروونی دڵ عەجـەب وێرانـە ئەمـڕۆ!
وەکوو **قـانع** خەیاڵـی گـەورەییم بـوو
کەچی ئێستە خـەمم بـۆ نانـە ئەمـڕۆ!

***

تێهه‌ڵکێش

عاشقی دڵبه‌خه‌م! نه‌که‌ی هه‌وا و خه‌یاڵی خورد و خه‌و!
باده‌ی دلگشا بجو، تازه به تازه، نو به نو
کاتێ که یارت دێته لات له گێژی خه‌م ئه‌تدا نه‌جات
بوسه ستان به کام از او، تازه به تازه، نو به نو
چیته له سیحری ساحیری، یا وشکه زوهدی زاهیدی
باده بخور بیاد، او تازه به تازه، نو به نو
تۆ هه‌ر ده‌مێ مه‌راره‌تێ، ئه‌و هه‌ر شه‌وێ نه‌زاکه‌تێ
نقش‌ونگار و رنگ و بو، تازه به تازه، نو به نو
قانع ئه‌گه‌ر موشه‌ڕه‌فی حزووری یاری خۆت ئه‌وێ
قصه‌ی حافظش بگو تازه به تازه نو به نو

***

لاسایی کردنەوە

کوردینــــە! ڕۆژی شــادییە، هــەموو دە بێنــە هــاتوچــوو
وا دەردی دڵ شــوکور نــەما شــادی بکــەن بــە زووبــەزوو
چۆن شادییێ لە خۆشی دڵ وەک جۆشی مەنجەڵ بێتە کوڵ
زوڕنــا بــە عاعاعــا عــەعا، دەهــۆڵ بــە بــوو بــەبوو بــەبوو
نەشئە بخاتــە دڵ هــەموو حــەیوانی مــاڵ و دەشــت و کێــو
بــزن بــە بابابــا بــەبا، پــەپوو... بــە پــوو پــەپوو پــەپوو
پاســاری بێتــە جیکــەجیک، قــالاو بــە قاقــا قــا قــەقا
مامر بە قرتە قرتە قــرت، جوجکــە بــە جــو جوجــو جوجــوو
منــاڵ بــە پــش پــش پــش و گوربــە میــاو میــاو میــاو
کوڕگەل بە چخ چخ چخ و سەگەل بە حوحوحو حوحوو
هەڵپەڕکێکەر بە تەپ تەپ و شومشاڵ بە هــاژە هــاژە هــاژ
گۆرانیبێژ بە وەی وەی وەی، سەرچۆپیکێش بە هو هوهوو
دەفیش بە پــەو پــەو پــەو و تاســیش بــە زڕ زڕ زڕ زڕۆ
دەمانچە تەق تەق تەق تەق و تفەنگ بــە تــوو توتــوو توتــوو
ئەسپی سوارە حی حی حی، هێسر بە لووشە لووشە لــووش
کۆتر بە گوم گوم گوم گوم و کەڵەباب عــو عــو عــوو عوعــوو
مــەڕۆ مــەڕۆ مــەڕۆ بڵــێن، کــوڕان بــە کیــژی نــازەنین
لاچــۆ لاچــۆ لاچــۆ بڵــێن، کچــان بــە شــەرم و ئابــڕوو
ســوارە بــە زرمــە زرمــە زرم، منــاڵ بــە قیــژە قیــژە قیــژ
عودیش بە دی دی دی دی دی، خۆشی بخاتــە دڵ هــەموو
پیانۆ بە دن دان دن دن و کەمانچە جی جیجــی جــیجــی
شاور بــە فــڕ فــڕ فــڕ و بــۆقیش بــە قــو قوقــوو قــو قــوو
لەقلەق بە لەقلەق لەقلەق و هێهێهێکەر بە هێ هێهێ
قانع بە هەیهەی هەیهەی و سۆفی بە هوو هوهوو هوهــوو

***

برا بن غایەتان یەک بێ، برایی غایە یەکبوونە
ئەوەی کۆمەک بە فیکرت بێ، لە هەر لابێ براتانە

چۆن نەگریم؟

کوردە چۆن نەگریم هەمیشە بۆ کزیی و داماوی تۆ؟
چۆن قوڕی عالەم بەسەر خۆدا نەکەم بۆ ناوی تۆ؟
ڕەنگی زەردی جەرگی تۆیە من ئەسووتێنێ تەواو
شیعری من دەرمانی دەردە بۆ دڵەی زاماری تـۆ
خوێنی تۆیە شەربەتی ڕۆژی جلووسی ئەجنـەبی
سەیری دوشمن کە لە شار و کووچە و بازاڕی تـۆ
سەوزەگیای کارێزی پاشا مێشـکی بـاپیری منـە
ئیستە وا فەرشە لە ژێر پێی دوژمنی خوێنخواری تۆ
ڕۆحی بابانە لە گرد و مەقبەرەی سەیوان ئەڵـێت
ڕۆڵەکانم! کێیە ئەو خەیمە لە ژووری شاری تـۆ؟
لاوی کـوردم! مردنـت زۆر چـاترە تـا ژیـنی وا
ئەجنەبی بێت و لە گۆیژە بێت بە فەرمانداری تـۆ
خوێنی هاوخوێنت ئەڕێژی نۆکەری ئەگریتـە دەس
هەی سەگم بەردایە زێـڕ و لـیرە و دینـاری تـۆ!
یادگاری هۆزی (مـاد)ە داوەشـێی بـۆ مامەڵـەت
لاپەڕەی مێژوو ئەنووسێ لەعنەت و ڕەفتـاری تـۆ
قانعا گوفتـاری تـۆ شـیرینە یـا شـەکر و نـەبات؟
کەتمی ناحەق بۆ بکەم شیرینتـرە گوفتـاری تـۆ

***

برا خۆش بوو

برا، خۆش بوو مەریوانم کە جێگەی جانیجانان بوو[١]
نە جێگەی خەڵکی بێکارە و نە جێگەی جەوری دەوران بوو[٢]
مەساحەت گاهە و مەیدانی دەرەتفێ[٣] (جنةالمأوا)
زەل و زوزی زرێبارم[٤]، بە عەینی باخی ڕیزوان بوو
نەسیمی سوبحی سەرمارۆ[٥] هەناسەی بەردی قاراوا[٦]
سەری گۆڵبەندی میراجی[٧] تەماشاگاهی کەیوان بوو
گوڵاڵەی دەشتی دۆلاش[٨] و وەنەوشەی گوێزەبەیخانم[٩]
لە چاوی بەد بەدووری کەی، وەکوو فیردەوس و غیلمان بوو
لە ئەربابی مەلا پرسن، کە بەخشش تا چ ئەندازە؟
لە شێخ پرسن، لە بۆ بێتین، چلۆن مەیدانی ئیحسان بوو؟
لە برقەی خەنجەر و، ورشەی ستارخانی لە مل پیاوا
وەکوو جەولانی ڕوستەم بێ کە حەربی ملکی تووران بوو
لە بۆ ئەربابی تەوقیع و بەجێ هێنانی موحتاجی
درۆ ناکەم ئەگەر بێژم لە دنیا کانیسانان بوو
بە تۆ چی **قانع**، ڕۆژێ نەبوو بۆ تۆ بە کامی دڵ
لە سایەی جەهلی خزمانۆ لە بۆ تۆ حفری نیران[١٠] بوو

***

---

١. لە دوو نووسخەی دەسخەتیدا بەو جۆرە نووسراوە.
٢. لە دەسخەتێکدا نووسراوە: نە جێگەی تورکی ورمێ و نە جێگەی فورسی تاران بوو.
٣. دێیەکە لە مەریوان.
٤. گۆلە ئاوێکی گەورەیە و کەوتۆتە ناوەڕاستی دەشتی مەریوانەوە.
٥. دوو چیای بەرزن لە مەریوان.
٦. هەمان سەرچاوە.
٧. کوێستانێکی هاوینەهەوارییە کەوتۆتە ڕۆژئاوای مەریوانەوە.
٨. دێی ماڵە باوانی ئەسڵی شاعیرە کە ئێستا کەلاوەکانی بە ئاستەم ماوە.
٩. کانی و ئاوێکی سازگارە.
١٠. لە نوسخەیەکی دەسخەتیدا وا دەخوێنرێتەوە کە بەمجۆرە نووسرابێ.

ئەسپەکەم

ئـەی بـرادەر! گـوێ گـرن بـۆ تاریفـاتی ناتـەواو
یـابوویێکم هـەس چ یـابوو؟ مـۆخ و قـووە تیـا نـەماو
پاشو دیبەک، چاو تەنوور و گوێ وەکوو گوێدرێژی پیر
کەللـە دێـو و بـێدیـان و سـینە وەک دەربـەی شـکاو
لاشە وەک گامێش و ڕۆحی زۆر بچوکتر بـوو لـە مـێش
پەیگەشـل، بـنکلـک فـل، حەیتـەزل و سـابرێن گـاو
قەت لـە عـومری خـۆی سـەعاتێ قالـبی سـاغی نـەبوو
ناوکـەڕێش و هالـەدار و جەوشـەن و کەللـە مقـاو
زین پەلاس و ڕەشوە بـەنقـەن، قوشـقونی تالـی دەزوو
هەلئەکێشێ ئاهـ و نالـە ئـەو بـۆ نەختـێ کـای ڕزاو
کایـەنی خالـی و خەوالـە ئـاخوڕی پـڕ بـوو لـە هـیچ
وەک ژنـێ بێـزوو بکـا بێـزووی ئـەکرد بـۆ چـۆڕێ ئـاو
مـن بـە سـەریۆ یافـەتاحم بـوو کـە ئـەو سەرسـم نـەدا
ئـەو لـە ژێـرۆ یـا ڕەزاقـی بـوو لـە بـۆ سـۆس و دەسـاو
ڕۆژی نـەورۆز کردمـە لامـاڵ تـا جـەمامی دەربچـێ
ئەووەلـی پـاییز لەسـەرخۆ گەییـە کـانی بـۆ سـەراو
قانعـا ئـەم ئەسـپە چاکـە بێنـە مەیـدانی گـرەو
گاهێ ڕەوت و گاهێ وێرغە، گاهـێ نەرمـە و گاهـێ تـاو

***

وا پەرێشانە تەواو

دڵ بـە عیشـوەی نـازی چـاوت وا پەرێشـانە تـەواو
بێڕەواج، بێقیمەتـە مانـدە سـەرچاوگەی زووخـاو
ڕۆژی ئەوەڵ کەوتمە ناو حەڵقەی کەمەندی زوڵفی تـۆ
قـەتعی ئوممێـدم بـڕی ئەوسـا لـە عـومری ناتـەواو
لەهجەیی شەکر فشاندت مەستی کردم وەک شـەراب
هەی فیدای بالات بە جارێ عەقڵ و هۆش و ڕۆحوچـاو
هاروتی چاهم، ئەسیری سەرجەزای حوسـنی ئـەتۆم
شل‌کە حەڵقەی تای تەنافی زوڵفەکەت تا گەم بە ئاو
ڕووتەڕووت بۆ ڕووتیڕووت دەرخە هەتا ڕۆت بۆ نەکەم
ڕووت ئەگەر بۆ ڕووتی ڕووت دەرخەی چلازمیە هـەتاو؟!
بەزمەتـەی زامـی دڵـم ئـەمجارە وا مەحکـەم بـووە
گەر بە شمشێری بـڕۆت بکـرێ لـە بـاتی نەرمەسـاو
قانعـا یـارت بـە نـازۆ پێکـەنی و ڕوانی لـە بـۆت
پێشکەشی کە تۆ بە خەندەی شام و بەغدا سەر تەواو

***

هـ

مەریوان

مەریوانــــە مــــەکانی مەهرۆخانــــە[١]
مەریوانــــە وەکـــوو بـــاخی جینانــــە
مەریوانــە بەهەشـــتی ڕووی زەمینــە
مەریوانــــە کـــــە نایـــابی جیهانــــە
برا سەرچەشمەکەی وەک سەلسەبیلە
بە عەینی خاکەکـەی فـەردی زەمانـە
لـە نـاو ئـەو دەشـتەدا گـۆلی زرێبـار
نموونــەی چــاوی لــەیلی عاشــقانە
هەوایێ موعتەدل، کوێستانێ پڕ گـوڵ
بـــە مـــل بـــاقی ولاتـــا ئاسمانــــە
بەهەشـتە ئـاو و خـاک و بـا و ئـەرزی
کچـــانی حـــوور و کـــوڕ غیلمانیانــە
ئەمە زۆر فـەخرە بـۆ خـاکی مـەریوان
موئـەریخان ئەڵـێن: جێـی ئاردەڵانـە
ئەمیرحـەمزە و[٢] هەڵـۆخان[٣] و قوبادبـەگ[٤]
یەکایەک جێگە دەستیان تیـا نیشـانە

١. قانع هەستی ناوچەگەری زۆر بەتین بووە، لەم کاتەدا کە ناوچەی مەریوانی لاواندۆتەوە.
٢. ماڵەکەی لە مەریوان بووە و خۆی لە باقوبە کوژراوە.
٣. کوڕی کەریم خان، کوڕەزای سورخاب شای ئەردەڵانییە.
٤. کوڕی فەیروزە، کە پێی ئەڵین بابائەردەڵان بەڕەگەز (مامۆیی)یە.

جەنابی ناری[١] فەرمووی خاکی ئێمە
قەدیم تا ئێستا جێگای شاعیرانە
خەیالی و[٢] شێخ سەعید و[٣] خاتو خۆرشید[٤]
مەلا ئابی[٥] کە شیعری چەن جوانە؟!
فەریق و ناری هەردوو بەحری عیلمن
لە گشت لایە هونەرهایان عەیانە
بە فارسی و عارەبی و **کوردی** و تورکی
بە چوار زوانە، ئەدەبیاتیان بەیانە
لە قەڕەنی پێشووا کاری مەریوان
موحەققەق خارجی شەرح و بەیانە
زمان کوا قووەتی شەرحی ئەدا کا؟
قەڵەم کەی قابلی ئەو داستانە!!
بە هیچ **قانع**! هەموو وەسف و سەناکەت
کە ئێستا مەنزڵی بێگانەکانە...

***

١. مەلا محەممەدی بێلوو، مەشوور بە کاکەحەمە کە شاعیر بووە.
٢. شاعیرێکی کۆنی مەریوانییە لە دەوروبەری سەدەی دەیەمی کۆچیدا ژیاوە.
٣. کوڕی شێخ محەممەدی دۆڵاشی مەریوان، لە نەوەی کابل و باپیری قانعە.
٤. کچی شێخ مارفی کەولۆس و لە ساداتی تەڕەتەوەنە، لە شاری سنە لای فاتمەخانی ئەردەڵانی خوێندوویەتی و شاعیر بووە.
٥. ناوی شێخ محەممەد بووە و زانایەکی ئایینی و شیعردۆست بووە.

پێنج‌خشته‌کی له‌سه‌ر شیعری کوردێک

هه‌وای سه‌ر شاخ و کوێستانم پزیشکی ده‌رد و عیلله‌تمه
خوا ئاوا بیٚ ئه‌م خاکه، که‌ مایه‌ی ژین و سیحه‌تمه
ده‌ ڕه‌ببی کوێری که‌ی هه‌رکه‌س، له‌سه‌ر فه‌وتانی جه‌نه‌تمه
نیشانه‌ی تیری زیلله‌ت بیٚ، ئه‌وی به‌دخواهی میلله‌تمه
ده‌ غه‌رقی گێژی نه‌گبه‌ت بیٚ، ئه‌وی دوژمن سه‌عاده‌تمه

به‌ ده‌ستی خۆم نییه‌ وه‌للا له‌ دیوانی خوا کوردم
له‌ ناو شێخ و به‌گ و میر و مه‌لا و شاهـ و گه‌دا کوردم
ته‌ماشای جه‌وهه‌ری من که‌ی ئه‌زانی ئاشکرا کوردم
به‌ کوردی بووم و خولقاوم هه‌تا ڕۆژی جه‌زا کوردم
له‌سه‌ر ئه‌م بیرمه‌ ژینم ژیانێکی حه‌قیقه‌تمه

فیدات بم کورده‌ بۆ خاکت! چ بیٚ‌عه‌یبه‌ و چه‌نیٚ دلگیر!
ئه‌گه‌ر خاکت نه‌سووتێنن به‌ ناری حیله‌ و ته‌زویر
به‌هه‌شتێکه‌ که‌ ئیحتیاجی نییه‌ هه‌رگیز به‌ جۆگه‌ی شیر
وه‌ته‌ن زۆر خۆشه‌ قه‌دری بیٚ‌نیهایه‌ت نایه‌ته‌ ته‌قریر
له‌ لای عالم که‌ دۆزه‌خ بیٚ بلندتر سه‌د له‌ جه‌ننه‌تمه

تەماشای پیرەمەگروون کە دەمـاخی چەنـدە سـەربەرزە
لـە باخـاتی تەبیعەتـدا گولالـەی سـەد هـەزار تـەرزە
تەماشای ئایەتی خوا کەن لـە ئەوسـافی وەتـەن ڕەمـزە
بە بورهانی کەلامی حەق بە دڵ حـوببی وەتـەن فـەرزە
کەسێ مونکیر بێ بەم قەولـە نـەزانینی لەسـەر خەتمـە

وەتــەن! دێوانەکــەی خــۆتم، بەلاگــەردانی بــەرپێتم
ئەگەر بێتـوو قبوڵـم کـەی بـە دڵ سـەربازی سـەرڕێتم
جگەرســووتاوی لاوانی بــەبێ مــاڵ و بــەبێ جێــتم
لە بـاخی عیشـقی میللەتـدا فیـداکاریی نەکـەم شـێتم
فیداکاری لەسـەر ڕێـی هێرشـی سـەیلی موحەببەتمـە

چ خۆشە زەحمەتی زۆر زۆر لە پاشان ڕەحمەتی تیابـێ!
چ شیرینە دەوای تاڵـی بـە شـەرتێ سـیححەتی تیابـێ
نـەبوونی خــۆم و ئــەولادم قبووڵــە عیززەتــی تیابــێ
بــە ڕۆح کێشــانی خــۆم ڕازیم ژیـانی میللــەتی تیابـێ
بــەبێ ژیــنی وەتــەن، ژیــنم ژیــانێکی مەزەللەتمــە

خــوا! بــۆ خــاتری جــەمعی وەتــەنخواهــانی دڵــپاکان
بە خوێنی ناحەقی کــوژراوی ئەشـکەوتان و بـنبـەردان
بە حەققی حەزرەتی پێغەمبەر و سیی جزمـەیی قورئـان
بـژی کـورد و بمێنـێ تـا قیامـەت خـاکی کوردسـتان
بــە عــەونی ئــەو خوایــە، خــالقی فیکـر و تەبیعەتمــە

***

... بۆ چییه؟

من کە ڕۆڵەی کوردەکانم تـورک و تـارم بـۆ چییـە؟
تـا بـرای پشـتیم ببـێ یـاری لـەمارم بـۆ چییـە؟
تا کڵاشی بەنچنی ژێر مەحکـەمی خـۆم دەس بـدا
قۆندەرەی تەسک و تروسک و لار و خوارم بۆ چییە؟
تا کتـێبی وەسـفی خـاکی کوردسـتان ئینشـا ببـێ
وەسفی (رکن‌آباد) و نـەهری (رودبـار)م بـۆ چییـە؟
تا سەبیلی زەرد و سووری فیتکـەدووری خـۆم ببـێ
فلتەفلـتی نێرگەلـە و تـۆپی سـیغارم بـۆ چییـە؟
شەربەتی هەرمێ لەت و دۆشاوی شۆکەم دەس کەوێ
ئارەق و تریـاکی هـەر وەک ژەهرەمـارم بـۆ چییـە؟
نەی کە شومشاڵـە عـەزیزم، سـەد گرامـافۆن ئـەژی
سۆزی شومشاڵم ببێ مـن عـوود و تـارم بـۆ چییـە؟
ڕانک‌وچۆخەم دەس کەوێ، چیمە لە فاسۆن و حەریر؟
جـاوی خۆماڵـیم ببـێ چـیتی توجـارم بـۆ چییـە؟
(بانی‌خێڵان) ئاوەدان بـێ بـۆ قەڵـەم بـۆ کوردەکـان
تـازە ئیتـر ئـووچی پیسـی بـەدنیگارم بـۆ چییـە؟
تا ببێ بـەفراو و مێـرگ و چیمـەن و ئێلاخـی خـۆم
ئاوی سوێر و دڕکە زەردەی گەرمەسـارم بـۆ چییـە؟
تا تەماشای قامـەت و لەنجـەی کچـی کـوردم ببێ
حـۆریی و غیلمـانی سـۆفی مفتـەخوارم بـۆ چییـە؟
تـا هــەزاری نیکتــەگۆ وەک **قـانعی** پەیـدا ببـێ
دەفتـەری ئەفسـانە کـۆنی پڕ لـە عـارم بـۆ چییـە؟

***

پێنج خشتەکی

کوردســـتانە بێشـــەڵانی شـــێرەکەی مەیدانمـــە
خـــاک و بـــادی نیشـــتمانە بێشـــکەیی لاوانمـــە
کوردستانە مەکتـــەبی ویـــژدان و هـــەم عیرفانمـــە
دڕک و داڵـــی کوردســـتانە سۆســـەن و ڕێحانمـــە
گەرمەسـێری کوردسـتانە شـەربەت و فنجانمـە

کێـو و کوێسـتانی وڵاتـی کوردسـتانە جەننـەتم
خاکی خاوەنڕزقی کوردە دایکـی پڕ شـەفقەتم
ئاوی سارد و نانی زۆر و نیعمەتی بـێ زەحمـەتم
کەی وەکوو خەڵقی لە خاکی خەڵکەدا پڕمیحنەتم
هـەر ئەڵـێم ئـاوا بـێ یـا ڕەب (جنةالعـدنان)مـە

قەسری فیردەوسی بەرینە باخی هەنجیر و هەنار
خاوەنی حەوز و حەیات و مەرمەڕ و جۆگـە و چنـار
کەوسەرم جۆگەی دەڵێنە[1] یـا بنـاری سـەرچنار
چەمچـەماڵ و بازیـانم مەسـکەنی شـیرینسـوار
بێ تەماشای شارەزوور کە چاڵی دەغـڵ و دانمـە

---

١. جۆگایەکی گەورەیە لە شارەزوور.

فەخری ڕازی بی بەبێ‌کەس حورمەت و قـەدرت نییـە!
سەد کوڕت‌گەر بێ کە خۆت ماقووڵ‌نەبی سوودی چییە؟
ملکی بـێ‌خـاوەن عـەزیزم هـەر وەکـوو داری بییـە
با کەوانیش خۆش بپێکێ موزتـەڕی لۆیـێ ژییـە
کوا پیـاوێ تـێ بگـا لـەم شـیعرە بـێ‌مەعنانمـە
قانعم ئەسپی خەیالم چەندێ‌تر سـەرگەرم ئـەبێ
مشتەریی ئەشعارەکانم قەڕنێ‌تر بـێ‌شـەرم ئـەبێ
ئەی ئەسەف! هەرتاکوو بەردی ڕەق تەواوی نەرم ئەبێ
چەن فەقیری دڵ خەیالی داخلی سەرتەرم ئەبێ
من ئەبێ چی بکەم کە ئێستە ئارەزووی مەیدانمە؟

***

موناجات

یـا موحەممـەد لێوبـەبار و دڵ بـە بوریـانم مەکـە
ئەی ڕەئیسی هـەر دوو دنیـا دیـدە گریـانم مەکـە
دەستەئەژنۆ و چاوەڕێگـەی دەسـتی یـارانم مەکـە
من کـە ئـالی تـۆم زەلیلـی بـاری عیسـیانم مەکـە
غەیری قاپی ڕەئفەتت بۆ کەس سەناخوانم مەکە

ئەی شوعاعی شەمس و کەوکەب شوعلەیی ئەنواری تۆ!
زینەتی (جنّـات عـدنٍ) شـوبهەیی ڕوخسـاری تـۆ!
ئەی بوراق و تاج و ڕەفڕەف خەلعەتی ئەنواری تـۆ
ئەی مەسیحا چاوەڕێگەی نوقتـەیی گوفتـاری تـۆ!
بەشبڕاو و بـێنسـیبی لوتـف و ئیحسـانم مەکـە

ئـەی خـولامی بارەگاهـت قەیسـەر و دارا و جـەم
ئەی لە دیـوانی جـەزادا شـافیعی جوملـەی ئومـەم
مەسنەدی ئەوڕەنگی بەزمت کەوتە ژوور لەوحولقەلەم
ئینتیزاری فەیزی لوتفی تۆن هەموو عورب و عەجـەم
غـەیری ئـالی تاهرینـت دەسـتەدامانم مەکـە

تۆ کەلیم و تەکیەگاهت عەرشی ئەعزەم میسلی تـوور
قاب قەوسینێ لە بەینا ما بـە تێکـەڵ نـوور و نـوور
باعیسی تەزیینی قەسر و جەننەت و سیمایی حوور
ڕۆژی مەحشەر چۆن بە بارێ نەگبەتۆ بێم بۆ حـزوور؟
سـا لەبـەر خـاتر حسـێنت دڵ پەرێشـانم مەکـە

واسـیتەی نـوتقی بـەعیر و موقتـەدایی مورسـەلین
شاتری مەیدانی فەزڵت سەد وەکوو ڕووحول‌ئەمین
ڕێزەجۆیی خوانی لوتفـت سـەد هـەزاران عـاکفین
یـا ڕەسولەڵـلا بـە حـەقی ئـال و بـەیتی تـاهرین
سەرکز و ئاشفتەحالی دەسـتی شـەیتانم مەکـە

مەخزەنی ئەسراری غەیب و ڕەهبەری ڕێگەی هودا
خـاکی ڕێگـەت (کحـل مـازاغ البصـر) بـۆ ئـەنبیا
شـارقی بـورجی نبـووەت شـاهبازی کیبریـا
ڕەحمی خێرت بێ بە **قانع**، گیانـە تـۆ و زاتـی خـوا
کوا خەڵاتی موستەحەقم؟ ڕووت و عوریانم مەکـە!

***

تێهەڵکێش

توخوا زوڵف خەناوی زەمانی وەسڵت کامە؟
إنی رأیت دهراً من هجرک القیامە
ئیزهاری عیشقبازی تا کەی بکەم بەبێ سوود؟
لیس دموع عینی هذا لنا العلامە
من ئیمتیحانی بەختم ئەکەم، وەلێ ئەزانم
من جرب المجرب حلت بە الندامە
ئەی دڵ لە یاری بێمەیل، بێمەیل، بە چونکەڕاستە
من بُعدها عذاب، فی قُربها ندامە
سۆفی دەڵێ بەبێ ڕەنج ویساڵی دولبەرم هەس
والله ما رأینا حباً بلا ملامە
دوێنێ لە بەختی من یار چارشێوی شەرمی لادا
کالشمس فی ضحیها تطلع من الغمامە
قانع لە عیشقی چاوی عاشق بە پیالە مەی بوو
حتی یذوق منە کأسا من الکرامە

***

چوار کەژی ساڵ[١]

پایز:

ئەی وەتەن! پـایز بـەخێر بـێ چونکـە ئێستا باومـە
گەرم و ساردی فەسڵەکەت عەینەن دڵەی شـێواومە
بارەشت ئاهی دەروون و هـەورت هـەر وەک چاومـە
نمنمـی بـاران ئـەبارێ وەک تکـەی زووخاومـە
شاخ و داخی تۆ نموونەی جـەرگی هەڵـقرچاومە
گێژەڵووکەی سەر ملانت وەک هەناسەی پـڕ گـرین
تەم لەسەر کوێستانەکانت دووکەڵی قـەلبی حـەزین
ساردی ئەشکەوت و موغارەت وەک دەروونی پڕبرین
پووشی وشکی دەشتەکانت بەندی جـەرگی ئـاگرین
بەرگـەڕیزانی درەختـت عومرەکـەی فەوتاومـە
ئەی وەتەن با پێکەوە هەڵـکەینە سـەر گریـان و زار
تۆ لە بـۆ گـەنجانی لادێ و مـن لـە بـۆ لاوانی شـار
تۆ لە داخی هەڵپەڕین و من لـە داخـی عـوود و تـار
ئەشکی خوێنین دابڕێژین، هەر وەکوو هەوری بـەهار
گەر حەیام بێ خوێنی جەرگم شەربەت و شەکراومە

---

١. بە داخەوە لە کاتی خۆیدا شیعری هاوینەکەمان لە لا ون بووە.

ئەی‌وەتەن! کوا نەعرەتە و نرکە و گوڕەی شێرانەکەت؟
کوانـێ قـانوون و نیـزام و دەبدەبـەی بابانەکـەت؟
بۆچی گوم‌بوو عیلم و عەقڵ و سەنعەت و عیرفانەکەت؟
جاهل و مادونی خەڵـکن سەربەسـەر خێزانەکـەت؟
ئەی وەتەن! سا گوێ گرە لەم شـیوەنە لێشـاومە

ئەی وەتەن! هێندێ بە ناوی تۆیەوە جاسووسی تـام
ئەی وەتەن! بەعزێ لە داخی تۆیە بوو بە پەندی عام
فیکری خۆمت بۆ بەیان کەم موختەسەر ئاخر کـەلام
شەرتە تا تۆ بی حـەرام بـێ زیـارەتی (بیـت‌الحـرام)
شارەزوورە جێی سەعی و مەروە و سەفا و پڕ تاومە

ئەی وەتەن! خۆ من بە ناحەق سەرکز و ئـاوارە نـیم
ڕۆڵەکەی خۆتم بە پاکی دوژمـن و خوێنخـوارە نـیم
چونکە ڕۆڵەی کوردسـتانم وەحشـی و پـەتیارە نـیم
وا مەزانــە کەوتــە ڕۆژی خــۆی، وەهــا بێکــارە نــیم
سەیری مەغزی دوژمنت کە تێکەڵـی خوێناومـە

هۆزی کورد! یاخوا نەمێنم بۆ هەناسـەی سـەردتان!
بۆ خەم و ئـاهی دەروون و بـۆ دڵـەی پـڕ دەردتـان!
بۆ لچی وشک و بـەبار و ڕەنـگ و ڕوومـای زەردتـان
دوور لە خۆی بێ‌شوێنە مەجنوون چۆڵە شاخ و هەردتان
شیوەنم سەرمەشقە کوردە بـۆ وەتـەن کێشـاومە

ئەی وەتەن! تۆ مەملەکەت بووی کەی وەها وێرانەبووی؟
کەی ئەسیر و ژێر چەپۆکەی دوژمن و بێگانە بـووی؟
بەینی بەینەڵڵا وەتەن هەرتا کە بووی مەردانە بـووی
عەسری پێشـوو بێشـەڵانی کۆمەڵـی شـێرانە بـووی
من کە نارۆم خۆشی عەسـری ئاردەڵانـت داومـە

ئەی وەتەن! ناو بردنت بۆ من یەقین شێتانەیە
شێرەکەت بۆ پارە ئەمڕۆ خادمی بێگانەیە
من کە بێ پارەم دووسەد کۆشش بکەم ئەفسانەیە
ئەی وەتەن خەڵکی ئەڵێن پێم **قانعی** دێوانەیە
ئەی خوا چی بکەم لە بۆ ئەم میللەتە فەوتاومە

✻✻✻

زستان:

ئەی وەتەن! زستانی ساردت وەک هیوای کوردانمە
ڕووت و قووتی دارەکانت وەک گرۆی لاوانمە
بۆ کلێلەت قوڕ بپێوم وەک قوڕی سەر شانمە
بەفر و باران و بلووکەت هەر وەکوو گریانمە
تۆ خەریکی مردنی بۆیە منیش دواگیانمە
خوێنی گەرمم ساردە بێشک هەر وەکوو بەفراوی تۆ
دڵ وەکوو یەخبەندی تۆیە بۆ نیشانە و ناوی تۆ
ڕۆحەکەم بۆ دەرنەچێ بۆ گوڵشەنی فەوتاوی تۆ
ئەی وەتەن چۆن دانەمێنم وا کز و داماوی تۆ
کوردە سادەی بێن بگریەن شیوەنی نیشتمانمە
ئەی وەتەن سەد حەسرەتا بۆ غیرەتی عەهدی قەدیم
بۆ سەلاحەددین و عادل، بۆ قوباد و بۆ کەریم
کوانێ نەعرەی ڕوستەمت؟ کوا بێژەنی بێترس و بیم؟
شێرەکانت مردن و بێکارەکان ساغ و سەلیم
نەگبەتە دوچاری شانی کورد و کوردستانمە

ئەی وەتەن! هیچ خەم مەخۆ ڕۆژێ ئەبێ بۆ ئـاخری
دەستی بەیزا دەرکەوێ، سیحری نەمێنێ سـامیری
چون سەراسەر جەوهەری، نەک جەوهەری هەر ئاگری
کێ ئەڵێ دەشت و دەر و کێو و کەنەک داناگری
ئەمڕۆ بـا وابـێ براکـەم، چـون نـەوەی شـێرانمە

هۆزی کورد! تاکەی بە غەفڵەت؟ تا بەکەی مەستن لەخەو؟
تا بەکەی خۆخواردن و دوژمن بە یەک وەک هۆزی کەو؟
ڕۆژی ڕووناکت لەبـەر چـی تاریکـە وەک نیوەشـەو؟
گاهێ چاوەڕوانی ئەم بی و تاوێ خزمەتکاری ئەو؟
ئەی وەتەن! تۆڵەت بە ئەستۆی فیتنە و دووزوانمـە

جـەهل دوورانی دوو چـاوی بـازی تـەڕلانی تـەوار
کوردەکانی خستە پاش بێگانە وو تـورک و تـەتار
هەر زەمانێ چاوی بەر بوو کـوردی ڕەنـدی هوشـیار
جا تەماشا کە لە لرفەی پیادە وو هەڵمەت سـوار
شـاهیدی ئـەم ئیددیعامـە دەبدەبـەی بابانمـە

قانعا! میللەت هەموو کوێرە! ئـەبێ کـێ بەرکـەوێ؟
میللەتێ جێماوی گشتە ئێستەکە چۆن سەرکەوێ؟
کوردی جێماو چۆن لە نـاو عەللامـەکانا دەرکـەوێ؟
ئەی خوا ئاهـ و نزوولەی خاکەکەم مەحشەر کەوێ!!
جا ئەزانی کێیە ڕووڕەش بـەردەمی یەزدانمـە؟!

***

بەهار:

ئەی وەتەن! دیسان بـەهارە و ئـارەزووی سـەیرانمە
مـەیلی هـاژەی قەڵـبەزەی بـەفراوی کوێسـتانانمە
ئیشتیهای بـۆنی گـوڵ و گـوڵسۆسـەن و ڕێحانمـە
ئــــارەزووی ســــەرکەوتنی لاوانی کوردســــتانمە
گەرچی بۆ جەهل و نەزانین، شـۆڕش و گریانمـە

ئیشتیهای سروەی نەسیمی سوبحی سەر کۆسار ئەکـەم
سـەیری خاڵـی ئـاڵ و واڵـی ئـاهوویی تاتـار ئەکـەم
ئەی وەتەن وەختم بە یـادی تۆیـەوە ئیمـرار ئەکـەم
بیر لـە ئـەییامی زەمانـەی زەنـدیی و قاجـار ئەکـەم
دەردەکەم دەردێ گرانە و دەردی بـێدەرمانمـە

ئەی وەتەن! باخچەی تەبیعیت کافییە بـۆ جەننـەتم
مەنزەرەی سـوبحی جـەماڵت شـافییە بـۆ میحنـەتم
تۆ پزیشکی دەردی دڵـمی بۆیـە ڕوو لـە سـیححەتم
لا ئـەبا بـۆنی وەنەوشـەی چیمـەنت سـەد عیللـەتم
لێوبـــەبار و دەســـتەئەژنۆ ســـەرکزی کوردانمـــە

ئەی وەتەن! بەرلین بە نۆکەر سۆسەن و نەسرینی تۆ!
لۆندەر و پاریس فیدات بن بۆ هـەوای شـیرینی تـۆ!
کەی قەڵەم تەحریر ئەکا شەرحی گوڵی ڕەنگینی تۆ؟
بـۆنی عـەتری خسـتە دنیـا نەرگسـی نـوورینی تـۆ
ڕەببی ئـاوا بـێ وەتـەن، چـون (جنةالعـدنان)مـە

هۆزی کورد ئەمڕۆ بـەهارە! کـەی بـەهاری ئێمەیـە؟
کـەی وەتـەن گوڵـزار و بـاخ و لالـەزاری ئێمەیـە؟
کەی سلێمانی و هەڵـەبجە و کۆیـە شـاری ئێمەیـە
خۆرنشین ڕەنگـزەردە، گـۆیژە دەردەداری ئێمەیـە!
کوێر نەبووم، ئەیلوولە تانەی سەرپەڕەی چاوانمـە

قەسری قاجارە لـە جـەرگم زامـی سـەختی کارییـە
بـۆ براکـانی شـیمالم ئەشـکی ئالـم جارییـە
ڕۆلـەڕۆمە بـۆ شـوکاک و کـار و پیشـەم زارییـە
سـووری خـوێنی لـوڕ لـە هـەوری ئاسمانـا دیارییـە
ڕۆژی ئەمـڕۆ یـادی ڕۆژی وەیسـە و پیرانمـە

دوێ لـە قـەبرا نـەوجوانێ تـازە نەوخـەت هاتـە دەر
ئـاوڕێکی دا، نـواڕی بـۆ سەراسـەر دەشـت و دەر
نەعرەتەی پێکا و بە دوودەس دای لە سینە و تەپڵی سەر
بـۆچی وا پاشـکەوتووە کـوردی دلێـری پـڕ هونـەر
ئەم وڵاتە بێکەسـە کـەی خاکەکـەی جارانمـە؟

ئەی وەتەن! بێشەوق و زەوقی، ئیشی بێئەولادییـە
بێسـتوون بـێنـازە ئەمـڕۆ، کـاری بـێفەرهادییـە
ڕەببی خوسرەو کوێر و کەڕ بـێ وا لەسـەر بێدادییـە
بۆ هەموو کەس دەورە دەورەی حـوڕڕیی و ئازادییـە
ئەی خوا تا کەی ئەسیریی خەلعەتی نیشتمانمە؟

ساقیا! سا دەی بە یادی چـاوی دولبـەر بێنـە مـەی
بۆ فەرەج تێکە لە سەریەک بێرە گەردش پەیبەپەی
قەت مەخۆ ئیشی زەمانە، بیرکەرۆ کوا تـاجی کـەی؟
کوانێ گورزی قارەمـان و دەبدەبـەی شـێرانی ڕەی؟
قانعـا ئەمـڕۆ و سـبەینێ نەوبـەتی گۆڕانمـە

***

چاوی یار

مەستی چاوی یاری خۆت بی تا قیامەت، غەفڵەتە
مردنی ئەو مەستییە زۆر چاتری هەر سیحەتە
گۆشەگیری زاویەی عیشقم، لە ئاوێنەم چییە؟
چونکە عەکسی خۆم ئەبینم بۆ خەیالم کەسرەتە
پاشی سەدخەرمانی خەم هەر خۆشەچینی مەینەتم
بۆ خەڵەی ئومێدەواری عیشقی یارم ئافەتە
خۆ زەمانەش وەک منە هەر حەز بە تەنیایی ئەکا
نابینی بێوەجهە دایم دوژمنی جەمعییەتە
بۆ سەری وەعدەی ویساڵت هاتوچوو مەردی ئەوێ
ڕۆیینت بۆ پێشۆ جورئەت، بۆ دواوە زەحمەتە
پیاڵە گەردنکەچ ئەبێ بۆ شیشە و هەروا ئەڵێ:
ئەی مەلا! گیرندە بۆ بەخشندە چەن پڕمەینەتە!
ئاوێنەم بۆ ڕۆشنی پێلازمە نەک بۆ عەکس
ماڵی تاریک بێچرایێ چاتری سەد سوورەتە
وا لە پیریدا چەمیتۆ **قانعا** لادە لە عیشق
ڕیش لە دەشتی عیشقبازی بێبەها و بێقیمەتە

***

نازداری

چاوەکەم! مەغروری هەروا یان خەتای نازارییــە؟
نازە، وا ئالۆزە چـاوت؟ یـا لەسـەر خونخوارییـە؟

خەم لە من دێوانەتر بوو شۆڕشی دڵـمی کـە دی
دەردی دڵ دەردێ گرانــە و عیللــەتێکی سـارییە

ئاوڕی شان و بەرۆکی خـۆم ئـەدەم شـەیدا ئـەبم
چون بە ئەشکی خوێنی جەرگم قرمز و گوڵنارییە

ناتوانێ پێ لـە ئەشـکی خـۆی بنـێ، تێپـەڕ بکـا
مەشرەبی عاشق لەسەر ڕەسم و مـەقامی هارییـە

من بەشوێن دڵما گەڕام، شوێنی بەخوێن دۆزیمەوە
چۆن لە ڕاوچی گومئەبێ سەیدێ کە خوێنی جارییە

قانعی بۆیە لـە هیجـرا خـەو لـە چـاوی ناکـەوێ
قاعیدەی حەسحەس وەهایە کەوتە شەو بێدارییە

***

بێقەراری

فیراقـــی یـــاری نـــازدارە ئەساســـی بـــێقەراریمـــە
خـەزانی عـومری بـێمایـەم لـە فەسڵـی نەوبەرهاریمـە
فەلەک وا تەفرەقەی کردم لەسەر جێگە و مەقامی خـۆم
نە هـەر جـارێ کـە ئـەمجارە ژمـارەی سـەد هەزاریمـە
زەمانــە وا چــرای بــەختی کوژانوومــۆ بــە یــەکجاری
ئەڵێ تۆشـەی قەبرسـان و شـەوی جومعـەی مەزاریمـە
لە تـاریکی خـەم و دەردا سروشـکم ڕێ بـە کـۆش نابـا
بـــە واژوونـــە بەســـەر شـــانا فـــوارەی ئەشـــکباریمە
ئەگەر وەعدەم بە مەحشەر پێ بدا دولبەر گەلێ شـوکرم
لەســـەر پـــردی سیراتیشـــا خەیالـــی ئینتیزاریمـــە
بە هیجرانت ئەگەر قەتلم نەکەی بێمیننەتە ئەی شـۆخ
لە وەسلا ڕۆح ئەبێ پێشـکەش بکـەم گـەر لافی یاریمـە
پەیاپەی بەندی دڵ دەردێنێ، خۆیشم قەت لە خۆ ناگەم
کـە چـون مـن دائیمـا مـەیل و خەیالـی سەنگسـاریمە
تەنەببیهـ گەر نەبم هەرگیز مەکەن مەنعم بە زەخمی دۆس[1]
بـــە دیـــنم **قانعـــا** عەینـــەن نیشـــانەی کوردەواریمـــە

***

---

١. مەبەست لە دۆستە.

له پێش چاوم

له پێش چاوم هـەموو عالـەم بـە چەشـنی پەڕەكاییَكـە
سـەرم گەرمـە لـە مەسـتیدا چ دەربەسـتی كڵاوییَكـە!
هەموو ملكی بەلا و میحنەت بـە تـەنیا ملـك و تاپۆمـە
كەسێ وا بـێ لـە نـاو شـارا چ دەربەسـتی سـەراییَكە؟!
بە غەیرەز خەم كە خواردنمە نـەهار و شـام و بـەرقلیان
لـە ئـەنعامی خـوا حیسسـەی ئـەمن تـەنیا نیگاییَكـە
لـە ئاسمانـا بـەلایێ بـێ لـە پێشـا دێتـە مالـی مـن
بـەلای غـەیب لەگـەڵ منـدا عەجایـەب ئاشـناییَكە
بە چەن زەحمەت یەكێ هاودەم ئـەبینم تێگەیشـتووبێ
كـە وەختـێ دێتـە گفـتوگـۆ لـە بـەختم نێرەگاییَكـە
ئەوەنـدە یـاس و بێـزارم لـە عالـەم چۆلـییە جێگـەم
سەفی نەگبەت لە چوار دەورم بە عەینی وەك سوپاییَكە
دەخیلت بم لە دەس میحنەت فیرارت قەت نەبێ هـەرگیز
لە بۆ دەفعـی خـەم و غوسسـە بـەلا پشـت و پەناییَكـە
ئەیا ملهوڕ بـە مـەهتووكی مـەفكرە سـەركزی بـێدەس
كـە چـون دەرمـانی چـەنێ دەرد و بـرینی زل گیاییَكـە
لـە دوورۆ پـێم ئەڵـێن قـانع پیـاوێكی مـڵئەسـتوورە
بە دیقەت بێن تەماشا كەن كە هەر فرمێسك و ئاهێكـە

***

پێنج‌خشته‌کی له‌سه‌ر شیعری حه‌مدی ساحیبقه‌ران

شـوکری خـوا کـه پـه‌رده‌یی میحنـه‌ت دڕایـه‌وه
پــه‌ترۆی بـــرینی عاشـــقی شـــه‌یدا کولایـــه‌وه
دووبـــاره جه‌ژنـــه ئـــاگری عوشـــره‌ت کرایـــه‌وه
بولبول به خه‌نـده دێـت و ده‌لـێ ده‌ی[1] بڕایـه‌وه
شـــاخی دره‌خـــتی عـــومره شـــکۆفه‌ی ژیایـــه‌وه

جۆش و خرۆشی هه‌وره کـه وا هاتـه زار و شـین
نه‌عره‌ی سـه‌دایی به‌رقـه ئـه‌نرکێنێ ئـه‌و بـه‌قین
سه‌یرانی سه‌یره گولاڵه به دوو چـاوی پـڕ نمـین
ته‌قلیـــدی دیـــده‌کانی مـــنی کـــردووه زه‌مـــین
هه‌ر کوێره‌شـیوه کـه چه‌شمـه‌یی تێـدا ژیایـه‌وه

سولـــتانی بـــه‌فری شـــاخه په‌رێشـــان و ماته‌مـــه
ئۆردووی سه‌هۆڵ‌و زوقمه کلیله‌ی هه‌موو خه‌مـه
ڕۆژی نـــه‌جاتی وه‌حشـــیی و ســـه‌یرانی ئاده‌مـــه
نـــه‌ورۆزه، جه‌ژنـــه، بۆیـــه چراخـــانی عاله‌مـــه
یـــا، ئـــاگره لـــه عـــومری شـــیتا[2] چـــوو کوژایـــه‌وه

---

١. یه‌که‌م مانگی زستانه، به فارسی.
٢. شیتا (شتا): زستان (عربی)یه.

دارانی لانـــزاره هـــەموو هاتنـــە زمـــان

کێکف[1] بە سۆز و سازەوە بانگ ئەکا لە ئەرخـەوان[2]

بڕوانـە سـووچی بـاخ لـە سـروەی بـەری بـەیان

عەرعەر لە لەنجەدایـە، لـە ڕەقسایە سـەروەکان

بەرگی چەمـەن لـە ڕەنگـی زومـوڕڕەد کرایـەوە

نرکەوگوڕەی شەماڵە کە هات چەشنی شێری نـەڕ

چووزەی بنی درەختە لە دوژمن کە کەوتـە گـەڕ

کوڕ ناخەڵەف نەبوو کە نەترسا لـە شـۆڕ و شـەڕ

خەیرولخەلەف نیهالی لـە جێدایـە سـەوز و تـەڕ

دارێ بــە بــەفر و بــادی زمســتان شــکایەوە

ئــازیزە بانــگ ئــەکا بــە ســەدایێکی نەرمــەوە

بڕوانــە بــۆ چنــوور لــە شــاخا بــە ســەرمەوە

بـەم پەســتیەش ببینـە گـرەوی لـێ ببەرمـەوە

گوڵ دەستی یاسەمینی لـە ملـدا بـە شـەرمەوە

فـەرمووی زەمـانی بولبولـە بـا بێتـە کایــەوە

ئــەییامی تۆڵەســەندنی سوڵــتانی نەوبەهارییــە

ئــەم ڕۆژە ڕۆژی مێــوە کــە زنجـیری دار بییــە

کوانــێ وەنەوشــە لــە کــوێدایــە دیــار نییــە؟

وا تێدەگـەم لـە بـەزمی چەمەنـدا چـرا چییـە

لالــە کــە رۆنی شــەونمی کــردە چرایــەوە

---

١. ناوی درەختن.

٢. ناوی درەختن.

تەرسا میسالە یارۆ کە زەنناره‌کە زولفیە
کۆگای گەنجە ڕوومەتی ڕەشمارەکە زولفیە
حەلقەی تەنافی گەردنی دلدارەکە زولفیە
بۆ گەردنی عوششاق هەمیشە بەهارە کە زولفیە
عوقدەی سیاهی دەمی ڕیاحین کرایەوە

ئەم بۆنە بۆنی یارە ئەگەر بۆنی گول نەبێ
ئەو تاجە تاجی شایە شکۆفەی لە چل نەبێ
ئەم خاک و خۆلە پاکی عەبیرە سمل نەبێ
قەترانی تێ تکاوە ئەگەر داخی دل نەبێ
یا سورمەیە بە دیدەیی نەرگس کشایەوە

شەوبۆ و سوور هەلالە ئیشارە لە یەک ئەکەن
سەرو و چنار و پەلکە کە سوجدە لە یەک ئەبەن
ئەمڕۆ لە لالەزاری سەفادایە یاسەمەن
هەنگامی وەسلە شەسپەڕ و مینا بە یەک ئەگەن
پەردەی زەفافە قەوس و قەزەح ڕاکشایەوە

بڕوانە چاوی هەورکە جۆش و خرۆشی کرد
دارانی سەرکلاوە هەموو سەوزەپۆشی کرد
گەنجی چیا بەجارێ گولالەی لە کۆشی کرد
لیمۆ قەدەح لە چاوی تورنجە کە نۆشی کرد
بەدمەست و سەرکەشە بەشی نەرگس نەمایەوە

ئاخر نەفەسیە کلیلە کە تەرکی کەلام ئەکا
زستانی ساردە وداعی لە خاس و لە عام ئەکا
نۆبەی بەهارە براکەم حوکمی خۆی بە کام ئەکا
گەردن‌کەچە وەنەوشە لە زەنبەق سەلام ئەکا
نیلۆفەرە بە قەهقەهە لێوی کرایەوە

کاتێ کە هەور گرتی سەراسەر هەموو زەویی
تالانی بەفری کرد چ لە بەرزی، چ نێو نەویی
سوور هەڵگرا گوڵاڵە لە شادی کە تێگەیی
بووکانە ئەرخەوانە لە تارایی پەمبەیی
خوێنی دڵی بە خەمزەیی شیرین تکایەوە

ئەو خاتەمی نگینە کە سەنرا لە ئەهرەمەن
دووبارە کەوتە دەستی سولەیمانی یاسەمەن
سارێشی کرد برینی بە بای شەماڵ دارەبەن
چەترێکی بێبەرە کە درەختانی نارەوەن
خێوەت کە دووبەرە نییە سێبەر بە لایەوە

ئاهووی مێرغوزارە لەسەر بەزمی هاتوچوو
هەردەم لەگەڵ گەوزەن وکەڵ و گۆر ڕوو بە ڕوو
پۆپەی گڵووک ئەخۆن بە مەرام و ئارەزوو
گریەی عینەب بە باوەشی بادامەوە وەکوو
تفلێکی شیرەخۆرە بە بەر مەمکی دایەوە

سۆفی بە خۆت و ڕیشەوە خۆت لادە مەگرە ڕێ
بڕوانە بەزم و شۆر و سەفایە لە شار و دێ
تۆش وێردی خۆتبگۆڕە وەرە سەرباسی مێ و یێ
هەر عەتری بیدمشکە نەسیمی سەحەر کە دێ
نەی دێتە ڕەقس و لەنجە ئەخاتە کایەوە

جەننەتشکێنە کاکە هەموو کێو و دەشت و دەر
حووریێنگینە برا نازی یاری سیمبەر
تەئسیر ئەکاتە ڕۆح و ئەبرژێ هەموو جگەر
خوێنی ئەمەندە گەرمە گوڵی ئاتەشی سەحەر
لوئلوویی شەونمی لە مەزاقا توایەوە

ئامـــادەیی گـــرتنی داوێـــنی یـــارە دڕکـــەزی
گەنجێکی چواردە ساڵ و تـەڕ و تازەیـە کـەچی
سەردانەواوی سـەلامە کـە وەختـێ چنـاری دی
پەســتی مــرادی حیکمەتــە بــالای شـۆڕەبی
وەرنـــە جوانـــە قامـــەتی بـــۆچی چەمایـــەوە
بڕوانــە کێــو و کــەژ هــەموو گوڵــزارە دامــەنی
خونچــە بــە شــۆری بولبــولی مشــتاقە پێکــەنی
هێلانـــەدۆزە پـــۆڕ و ئەپرســـێ لـــە مەڵـــبەنی
کــەو کۆهســاری گرتــووە ســەحرایە مەســکەنی
هودهود بە تـاج و حـاجی بـە شـان و عەبایـەوە
وا، جاڕی دا چەمەن کـە گەیشـتم بـە ئـارەزووم
شاباشی گوڵ ئەکەم، لە نەبوونی زسـتانی شـووم
کۆتر ئەڵێ لە شوێنی جووتی خۆمە هـاتوچـووم
تـــەبریکی ســاڵـــی تازەیـــە بـــازەمرادی بـــووم
هاتۆتــە دەر لــە خەڵــوە بــە ڕیشــی ڕیایــەوە
قـانع کـە کەوتـە شـیعر، لـە شـیعری دەقایقـا
چۆن ڕاستە ڕاسـت ئەڵـێ لـە مـەقامی حـەقایقا
گوڵدەستە شیعری حەمدی یە فایق بەسەر شەفایقا
حەمـدی نـەبێ خولاسـە لـە جـەمعی خـەلایقا
عــومرێکی تــازە لــەززەتێ تــازە بــە شـایەوە

***

لەسەر شیعری حەمدی ساحێبقەران

تاوێ وەک سۆفی بە ڕیش و شانە و سیواکەوە
لەحزەیێ مەستم بە قەندە و ماشە و تریاکەوە
ڕۆژێ بێهۆشم چ حەقمە من بە پیس و پاکەوە
وەک هەوا کەوتوومە گێژی گونبەدی ئەفلاکەوە
ڕەبی ببینم وەکوو کیسرا بە سینەی چاکەوە

هەرکەسێ ئەربابی دڵ بێ جەرگی دایم لەتلەتە
بێ تەماشای بێ دڵیش کە چۆن لە ناز و نیعمەتە
سەیری چەرخی چەرخەکۆنە چۆن خەریکی زەحمەتە
بۆ کەسێ تا سەر وەفاداری نەبوو بێمرووەتە
سەیری ئەسکەندەر ئەکەی ڕۆیی بە مشتێ خاکەوە

پێرێ پاشا بوو فلانی ئەمڕۆ وا بۆی دەرچووە
دوێ گونی گونداریێ ئەبڕی ئەمڕۆ خۆی بێگونبووە
حەق بە حەق نادا زەمانە هەر تەبیعی بەدخووە
چاکە دایم هەر لە پێناوی خراپا ون بووە
گەوهەری دەریا بە دایم وا لە ژێر خاشاکەوە

مەیلی بێ سوورێ ئەدات و تۆ ئەخاتە ڕیزی مـیر
ڕۆژی میرێکش ئەخاتـە نـاو فەلاقـە و دار و گـیر
ئەبلـە دایم خـۆش دڵ و پـڕ خەمـە دانـا و ژیـر
هەر شکستی ئەهلی مەعنای مەتلەبە دەورانی پیر
ڕەش ئەخاتە سـەر سـپی پیسـی ئەکاتـە پاکـەوە

چی بکا عاقل بە بـێدەس سـەرکز و **قـانع** نـەبێ
شەهد و شەککەر تاڵە لای من بۆ خەمم نافع نـەبێ
نەفسی بەدکارم لەمەولا گـەر تـەواو تـامع نـەبێ
ئینتیقامی خۆم ئەسێنم جەهل ئەگەر مانع نـەبێ
شــوعلەیی ئــاهم ئەنێمــە خەرمــەنی ئیدراکــەوە

من کە جەرگیخۆمکەباب و خوێنی دڵ وەکشەربەتە
ئەو قوڕەی پێواومە بۆ خۆم تاجی فەخر و عیزەتە
چونکە مەشهوورم بە **قـانع** کافیــە ئـەم سـەروەتە
خەرقەیی شاهـ و عەسای مووسا لە لام بێقیمەتە
فەخری ئێمە وا بە کەوڵ و پۆسـت و دارمەشـاکەوە

من کە گیرۆدەی زەمانم پێم بلێن بۆ کوێ هەلـێم
قەت نەبوو بووکی مەرامی خـۆم بنێمـە باخەلـێم
خۆ هەمیشە هەر وتوومە و ئیستەکەش دیسان ئەلـێم
عیبرەتە ئەربابی غیرەت تێ بگەن من چی ئەلێم
ئەهلی عیسمەت حەپسە سەربەستی بەلای بێباکەوە

بۆ نەما مەیدانی شۆڕش بۆ نـەما بـەزمی غـەزەب
بۆ شکاو بەسرایە ئەستۆ سەربەسەر دەستی تـەرەب
کوا ئەمیری دەنگ دلێر و حاکمی عالی نەسـەب
بۆ نەمانی دین و غیرەت هیمەتی کورد و عەرەب
وا بەسەر لەوحـەی کیتـابی حەسـرەتی ئەتراکـەوە

سەیری ئەم خۆلیایە کەوتە مێشکی کوردی دەربەدەر
غیرەتی ئەربابی هیمەت، بۆ فلس چوو بە هەدەر
خوێنی ئەولادی ئەرێژێ بۆ تەماعی پڕ زەرەر
قەومەکانی ڕوپیەخۆرم پێمئەڵێن ئەی قوڕبەسەر[1]
کەر بەجۆ بمرێ شەهیدە سەگ بە گۆشتی لاکەوە

قەت نەبوو لەم هۆزەدا هەرگیز نیشانەی مەکرەمەت
گشتبەجارێ غەرقیحرس و بێدڵی و پڕمەشغەڵەت
کۆمەڵی خزمانی من، بێجەوهەر و بێمەعریفەت
لاتن و لۆتی و نەفامن بۆ نیشات و مەنفەعەت
دەبنە قوربانی سەگێ بێشک بە باب و داکەوە

هەرچی ئەم چەرخە ببینێ شیوەنی پڕ خەم ئەکا
تا دەمی ئەگرێ هەمیشە زەم لە بانی زەم ئەکا
چاوی عیبرەت بینی دانا ڕۆژ لە ڕۆژتر تەم ئەکا
تا دەبێتە ملکی ئەربابی حەمییەت کەم ئەکا
ئاگری تاجر ئەنێتە خەرمەنی مەلاکەوە

شەرت و عەهدە عزەتی نەفسم بەسەد گەوهەر نەدەم
سەر لە پێناوی دڵا نەڕوا ئەبێ قەت سەر نەدەم
غەیری ئالی پاکی حەیدەر دڵ بە هیچ دولبەر نەدەم
شەرتە تا ڕۆژی قیامەت دەس لە ئەژنۆ بەر نەدەم
سەر لە قوڕ نێم بۆ سەیادەت بەو دڵەی خەمناکەوە

بۆ نەژاکێ گوڵ لە گوڵشەن بۆچی گەش بێ ئەرخەوان
چۆن لەسەردا دانەڕێژێ خوێنی هەوری ئاسمان
بێژە بولبول لاڵ و لەنگ بێ قەت نەخوێنێ بەربەیان
بۆ دلێری حەزرەتی مەحمود مەمدوحی جیهان
تاقەیەک گوڵ بوو بە فەرقی پیری ئەحمەد کاکەوە

---

١. قافیەکەی دەسکاری کراوە.

داد و بێداد و فوغانم بۆ نەکەم با هەر بکەم
قوڕ بپێوم هەر لە تەوقی سەر هەتا نووکی قەدەم
دووبەدوو وەک جێگەداری خوسرەو و جەمشیدیجەم
بۆ دوو مەحموودخان ئەمیری سەرحەدی ڕۆم و عەجەم
بوون بە ئەسحابی قوڕەیش و چوونە سیلکی چاکەوە

سا قەڵەم هەڵبگرە **قانع** بێرەنووسین عەنقەریب
هەر بڵێ خەتمە بە حەمدی سەروەری پۆلی ئەدیب
حەمدیا فەرمووتە ئەمڕۆ میسرەعێکی دڵ فەریب
ساڵی تەئریخێ دەنووسێ ئالی کاک ئەحمەد غەریب[1]
کەوتە عالەم دڵ حەزین و دیدەیی نمناکەوە

***

[1]. بە پیتی ئەبجەدی دەکاتە ١٢١٧ کۆچی بە ڕێنووسی کۆن.

سەبا

ئەوەی مەحرەم بە دەردم بێ سەبایە
ئەوەی دەس خاتە سەر شانم عەبایە
کراسێکی سەبووریم کردە بەر خۆم
گڕی جەرگم سووتانی هەر کەوایە
تەپوکۆی دووکەڵی دڵمە لەسەر سەر
ئەڵێی تاج و نیشانەی پادشایە
چەواشەی چەرخی چەپگەردە ئەنیسم
لە بیری خەم نەچووم هەر وەک برایە
فەلەک بەردی بەسەرما دا پزیسکەی
لە تاریکی شەوی بەختم چرایە
کە من ملکی نەبوونی ملکی خۆمە
لە پێش چاوم هەزار کیسرا بە کایە
هەتا دوڕی نەفیسی نیکتەخۆش بێ
مەڵێن قانع لە دنیادا گەدایە

***

با پێشکەوین

کوردە بڕوانە کە دنیا چۆن خەریکی سەروەتە
ڕەببی تۆ ڕاستۆ نەبی وا ئیش و کارت غەفلەتە
کوردە شەرمی زەند و باباناردەلانت ناتگرێ
هۆزی نارێک و درۆزن[1] سوودی دەرد و زیلەتە
قومبەلەی زەڕیی و تەیارە و ڕادیۆت دێوە بە چاو
تەمێ خوارد نابی کە تۆ ڕەفتارەکەت هەر وەحشەتە
گوێ لە یاری پڕ گەزاف و پڕ درۆ مەگرە بە هیچ
چون شەریکی کردنی پیاوی درۆزن نەگبەتە
تۆ لەگەڵ هاوتیرەکەت دەس ناگری تا سەرکەوی
گەر بە تەنیا هەوڵی خۆتە ئارەزووت زۆر زەحمەتە
وا بزانم وا ئەزانی جوانیی و لوسی بەسە
میللەتێ تۆ سەردەسەی بی قوڕبەسەر ئەو میلەتە
هەر کەسێ لافی درۆی لێدا وتی دڵسۆزتم
تەجرەبەیکە جا ئەزانی چۆن خەریکی تەفرەتە
پرچ و بەرماڵ و سیواک و ڕیش و کەشکۆڵ و عەبا
بۆ سواڵن کەی ئەمە ئەسپابی ژین و حورمەتە
لاوی‌کورد خوێندن بخوێنە یەکیەتی و ڕاستیت بێ
جا ئەزانی کییە قابل تەخت و تاج و دەوڵەتە
قانعا هاوار ئەکەی ئەمما چ کەس گوێ ناگرێ
زەربی تەمسیلە ... بەر ئاگرت بێ قیمەتە

***

١. درۆزن، مەبەستی لە زاتێک بوو

نەورۆزنامە

لاوی کورد! جەژنی نەورۆزە ئەمڕۆ کاتی کشتوکاڵتە
کاتی سەیری دۆڵ و شیو و سەرکەژی خاڵخاڵتە
تا بە کەی هەر ئارەزووی دانیشتنی ناو ماڵتە
تا بە کەی کۆڵکێشی خەڵق و پووش و دڕکوداڵتە؟
هۆشی نانی خۆت ببێ ئەورۆ کەوا سەرساڵتە
چاوی نووستن هەڵبڕە و بنواڕە دەشت و کۆهسار
خۆت و گاجووتت بەجارێ بچنە مێرگ و مێرغوزار
تۆ بە زۆر و هێزی بازووت، ئەو بە شانی پڕ دەمار
بەرگی زستانی فڕێدە و هەڵسە بۆ سەر ئیش و کار
ڕاپەڕە ئەم ڕۆژە ڕۆژی خزمەتی منداڵتە
بێنە سەر مەیدانی غیرەت بۆ ژیانی نیشتمان
دەستی یەکبگرن بە هیممەت پشتی یەکبگرن جوان
دەنگی ئازادی و برایی با بگاتە ئاسمان
سەیری ئەم شاخ و چیایە چۆن بە چاوی چاوەڕوان
چاوەڕوانی هەڵمەتێکی ڕەنجی شان و باڵتە
لاوی خوێنگەرمم! درەنگە بێنە بەزمی هاتوچوو
تێ بکۆشن بۆ وەتەن هەرتا دەرێنن ئابروو
چاوێ بەرزۆ کە و ببینە حاڵی خاکت زووبەزوو
نیشتمانت کانی زێڕ و زیوە بۆ دەستەی عەدوو
تۆ کە نانی جۆت ببێ ئەو ڕۆژە جەژنی ساڵتە

هەڵکە باڵی نیشتمانی بـیری میللـی بێنـە سـەر
خوێنی بەدگۆی نیشتمانت زوو بڕێژە بـێخەتـەر
تا بە کەی پەستیی و پەشێوی ئەی گرۆهی پڕهونەر؟
وا دراوسێ سواری با بوون چوونە ناو کوورەی قەمەر
تـۆ تـەریق نابیتـەوە کـوردە ئەمـە ئەحواڵـتە؟

وا بەهارە سەرکەوە بۆ سەر ملـە و ئـێلاخ و گـرد
ئاوڕێکی دەوری خۆتدە و تێبفکرێ دەستوبرد
بێنـە بـەرچاوت نموونـەی میوەهـاتی زبـر و ورد
گەر بەچاوی نیشتمانی سەیری خاکی خۆتتکرد
ئەورووپا موحتاجی میوەی وشـکی ئـاڵ و واڵـتە

لاوی خوێنگەرمم! بزانە خاکەکەت هەر نیعمەتە
حورمەتی خاکت بزانە، موسـتەحەققی حورمەتـە
مەعدەنی زیو و تەلایـە، کـانی دوڕڕ و سـەروەتە
پێت بڵێم ئـەم خاکـە کامـە تـا بـزانی جەننەتـە
یادگـاری هـۆزی مـاد و زەنـد و پـووری زاڵـتە

کوانێ لاوی تۆڵەسێنم بۆچی ئەمڕۆ گـوم بـوون؟
کوانێ شێری شێرشکارم ڕێگەیان گوم کـردوون؟
کوانێ سوارەی ڕمووەشێنم بۆ لە تیپـا دەرچـوون؟
داخـی داخـانم وتـەن ئـەولادەکانت نووسـتوون!
ئەو کەسەی قوربانی تـۆوە بـێ **قـانعی** بـێماڵـتە

***

بەهاری

ئەمــڕۆ کــە مــوسمی ســەیرانی نەوبەهارییــە
ئەمــڕۆ کــە ڕۆژی دەســتەیی یــاران و یارییــە
ئەمڕۆ کە ڕۆژی زەوقە لە ئــەربابی ئــەهلی دڵ
ئەمــڕۆژە ڕۆژی قەهقــەهی جــامی خومارییــە
ئەمڕۆ کە ڕۆژی عــەیش و نیشــاتە لــە عالــەما
ئەمڕۆ کە ڕۆژی جەژنی هــەموو کوردەوارییــە
دامــانی کێوەکانــە لەســەد ڕەنــگ ئــاڵ و واڵ
ســەربەندی شــاخەکانە، بــە گــوڵ نادیارییــە
فەڕاشی بای شەماڵە چەمەن زێب و فەڕ ئــەدا
زوورڕاعــی هــەوری تاڵــە خــەریک ئابیارییــە
هەر خونچەیە بەکەیف و دەماخە لەسەر چــڵا
هەر بولبــولی هــەزارە ئــیش و کــاری زارییــە
هەر دەنگی دەفە بە عەیشەوە واحەسرەتا ئەڵێ
هەر ڕەنگی کەفە لە نەهج و مەقاماتی نارییــە
هەر گوێیە پڕ ئەبێ لە سەماعی ڕوباب و نــەی
هەر نەفسە زل ئــەبێ لــە شــەرارات و هارییــە

هەر مێشکە پڕ ئەبێ لە خەیاڵی وەتەن وەتەن
هەر کوردە کەڕ ئەبێ کە چلۆن دەردی کارییە

هەرکەس لە ژینی خۆی بە تەواوی موفەڕڕەحە
ئیللا کە ئیشی کوردە کزی و بەردەبارییە

زەڵمە[1] ئەسیری جەور و نەزانین لە عالەما
شەڵمە[2] کە ئەشکی حەسرەت و ناڵینی جارییە

تاجی نگین و عیززەتی بەربادە تانجەڕۆ[3]
سیروانە ئەشکی خوێنی بەلێڵی فوارییە

کوێستانی کوردستانە بەگریانەوە ئەڵێت
ئەی، وای، ئای، های، چ دەردێکی کارییە!

قانع لە حەسرەتی خزمانی کوردە هەر ئەڵێت
ئەمکارە کاری کوردە نەوەک کاری بارییە

***

١و ٢ و٣. سێ ڕووبارن لە هەورامان و شارەزوور.

یاری من

یـاری مـن جیلوەفرۆشـە دڵـی غـەدداری هەیـە
سەری سەرپۆشی کەتان و چاوی بەخوماری هەیـە
قۆڵی قۆڵبەندی تەلا، چاوی کلە، لێـوی شـەکەر
دەم سەدەف، شیری برۆی جەوهەری خونخواری‌هەیە
ژێرچەنەی لـەعل و عـەقیق و ملەوانـەی زێـڕین
گۆ لە مل، دیدە بە کل، پەرچەمی ئاوداری هەیـە
پێ بە پامووری فەرەنگی، چ خۆشە وەختی زەفـاف
ناز و نووزی شەوی وەسڵی وەکە ئەسراری هەیـە
قەرەزوڵفی وەکوو ڕەش‌مار و سەری زولـفی حـەفی
لێو چلێو؟ بەرگی گوڵ و دووپەڕی گوڵناری هەیە
قانعـا قـوڕ بەسـەرت بـۆ غـەزەل و ئەوسـافت
عیشقبازی بۆ کەسـێ چاکـە کـە دڵـداری هەیـە

***

شۆخی جوان[1]

دڵ دەڵێ یاری تەڕ و شۆخی جوانم گەرەکە
دۆشەکی نەرم و شل و دەستەملانم گەرەکە
نەزەری دوور و خەیاڵی پڕ و پووچم ناوێ
خەمی ئەبرۆی سیەهی حەڵقە کەوانم گەرەکە
مەکر و ئەفسوونی ئەم و ئەو لە نەزەرما هیچە
بۆقی نەی، دەنگی دمەک، ساز و چەقانم گەرەکە
داو و تەزویری درۆزن بە چ کارم نایەت
زیرەزیرِی شەوی تاریک و نیهانم گەرەکە
لابە تەزبێحی دووسەد دانە لە بۆ ئیشی ڕیا
قەهقەهی خونچەدەم و چاوی جوانم گەرەکە
گەر بلێن کەیفی ئەتۆس هەرچیت ئەوێ حازرەبێت
سمتی خرتی شلکی دوختەری خانم گەرەکە
قانعی وێردی شەو و ڕۆژی ئەمەس هەر ئەیلێت
ڕوومەتی سوور و خڕی ئافەتی جانم گەرەکە

***

---

١. ئەم شیعرە قانع و مەحموود خانی کانیسانان بەیەکەوە دایانناوە، نیوەی دووەمەکان هی قانعە.

کوڵمی سوور

تا شوعاعی کوڵمی سوورت دەرکەوێ شەسپەڕ چییە؟
یا لە بەینی دوگمەوە سینەت ببێ مەڕمەڕ چییە؟
غەمزەبازی ئاسکەکەی دەرگانەکەت گەر ڕووبدا
تازە ئەسپیی هاڵەدار و یا ئولاخی لەڕ چییە؟
پەرچەمی بۆ عەنبەری زوڵفت ئەگەر زاهیر ببێ
نەرگسی بێبەرگ و ڕووت و سۆسەنی بێفەڕ چییە؟
شاهبازی چاوی مەستت چنگ بخاتە سەیدی دڵ
مشگرە یا کوندەبوو یاخۆ شەهێنی گەڕ چییە؟
گەر بەیازی عارزت دەرخەی لە ژێر چارشێوی ڕەش
بەفری کوێستانی چ جیلوە تەرزەلووکەی تەڕ چییە؟
وەختێ عاشق مەستی دەردی دڵ ئەبێ باکی نییە
تازە بەدگۆیی ڕەقیب و فیتنەیی پڕ گەڕ چییە[1]؟
قانعی گەر بێ جەماڵی دولبەری خۆی دەسکەوێ
پوولەسوورەی بێڕەواج و دەرهەمی بێزەڕ چییە؟

***

١. بە پێی دەستنووسەکان نووسراوەتەوە.

خەتای بێعیرفانییە

باری نەگبەت تا بەکەی لەم جادەیی عوریانییــە؟
بۆ هەموو کەس ئەم زەمانــە نەوبــەتی ئینســانییە
غیرەتی کوردی نەمێنێ وا نــەما قــەدری وەتــەن
کێ فرۆشتی ماڵی بابی قەت بە ئــەم هەرزانییــە؟
چاوگەکەی خاکی وەتەن پڕ بوو لە زیخی مــوغرزی
با بە قەنناتی ســەداقەت دەربــدەین ئــەم کانییــە
بیر کەنۆ، بۆ خــاتری جەمشــید و ئــەییوبی وەلی
بۆچی دەس هەڵناگرن لەم بێســەر و ســامانییە؟
هەرکەسێ بۆ خۆی بەجارێ بوو بە پیاو و هاتە ڕیــز
ئێمە پەستین گشت، خەتای بێمەکتەب و عیرفانییە!
فیکری کوردی ئینحیساری دوو شتە و هیچێکی‌تــر
یا کەری پیــاوی نەفامــە یــا خــەریک شــەیتانییە
قانعی هەروەختێ ئەمرێ هیچ نەخۆشــینی نییــە
غەیری زووخاوی نەزانی و وەرهــەمی کوردانییــە

***

پێنج‌خشته‌کی

ئه‌ی وه‌ته‌ن! یه‌عقووبی تۆم و یووسفم لێ‌گوم بووه
ئه‌ی وه‌ته‌ن! به‌دناوی تۆم و ئابڕووم بۆ تـۆ چـووه
کێ فرۆشتیتی به‌ وه‌للّه نانی (خوێڕی) خواردووه[1]
ڕیشی نامه‌ردی درێژه‌ سـادقه‌ به‌چکـه‌ی جـووه[2]
ئه‌ی خوا هه‌ستێ له‌ خه‌و ئه‌م به‌خته‌ حیزه‌ی نووستووه!

ئه‌ی وه‌ته‌ن! که‌ی خۆش ئه‌بێتۆ زامی پڕئێش‌وبه‌سۆت؟
عه‌یبی بێ‌خێویت نه‌بێ، هه‌ر زێڕ و زیـوه‌ تـان‌وپـۆت
دێته‌ مێشکم کـوللی ڕۆژێ ده‌نگـی نالـه‌ و ڕۆلـه‌ڕۆت
شه‌رته‌ ڕۆحی خۆم و سێ‌کوڕ که‌م به‌ قوربانی له‌ بۆت
کێ ئه‌ڵـێ ئـه‌م بێشـه‌ چۆڵـه‌ شـێره‌کانی نووسـتووه؟!

دوژمنان بۆچی به‌ ناحه‌ق هه‌ر خه‌ریکی هـات‌وچـوون
خۆی له‌ من چاکتر ئه‌زانێ ئه‌و له‌گه‌ڵ کورد بـووک‌وشـوون
ناخه‌نه‌ خۆیان ده‌ چی بکـه‌م بـێ‌حـه‌یا و بـێ‌ئابـڕوون
به‌چکه‌ شێری نیشتمانم شێره‌زای شـێرانی زوون
ڕشتنی خوێنی عـه‌دوو بـۆ کـورد بـه‌ ئیرسـی هـاتووه

---

١. وشه‌ی ناوکه‌وانه‌که‌ له‌ ده‌ستنووسه‌کاندا کوژاوه‌ته‌وه‌.
٢. مه‌به‌ستی له‌ پیاوێکی ئاینیی به‌ده‌سه‌ڵاته‌.

ئەی وەتەن دیقەت لە حاڵی تۆ ئەکـەم عـەیبت نییـە
ساحیبی ڕزق و کەرامەت خاکەکەت فیردەوسییە
تـۆزە عـەیبێکت ببـێ هـیچ تـر نییـە بـێعیلمییـە
پێم بڵێن ئەی عاقڵانی کوردستان وەجهی چییە...
لاوەکـــانی کوردســـتانم شـــانیان کـــز کـــردووە؟

گەر لە شارێکدا یـەکێکمان ڕوبعـە دینارێـک ببـا
یا بە نـانی خۆیـەوە ئیشـێ لـە بـۆ خەڵـکی بکـا
بابی خۆی بۆ سەر بـڕێ ڕازی نییـە بـا بیشـیخوا
خۆی ئەڵێ هەرکەس کە نانی کێ بخوا شـوکری بکـا[1]
ناڵێ ئەم ڕوبعـە لـە کوێیـە و کـێ لـە بـۆمی نـاردووە

کەی لە ئیستیهلاکی خورمـا عانـەیێ نێورایـە ژوور؟
یـاخۆ پـارەی ...انـە خـەرج کـرا بـۆ شـارەزوور؟
خۆشە لای ئەبلە و نەزان دەنگی دەهۆڵ و دەشـتی دوور
با کەمیش بێ تۆ مەنووچیهر و ئەویش وەک سەلم و تـوور
یەک وەلەو کەم بێ براکەم، چاکـە هـەر نیـوەی دووە

قانعا! تا کەی بەشێتی بـۆ وەتـەن تـەگبیر ئەکـەی؟
بێنەتیجە بۆچی بـۆ مـردوو وەهـا تـەقریر ئەکـەی؟
یا لە بۆ ئیبرازی جەوهەر خۆتـە وا تـەحریر ئەکـەی؟
دەک درۆ ماڵی بشێوێ شەرتە تۆش تەزویر ئەکـەی!
داکەوە بۆخۆت لـە کونجـێ چیتـە لـەم هـاتوچـووە

***

---
١. لە هەندێک دەستنووسدا نانی جۆ نووسراوە.

ئیشی هونەر

تێبفکرێ کـە سەراسـەر هـەموو ئیشـم هونـەرە
ڕەمز و مەعنای کەلامم بە حەقیقـەت گەوهـەرە

هیممـەتم عالییـە ئـەمما چ بکـەم کیسـەتەهی
بـازی تـەڕلان و تـەوارە کـە بـەبێ بـاڵ و پـەڕە

خەو لەگەڵ ئەشکی خەما هـاتوو لـە چـاوم ڕۆیی
نەگـەڕاوە، بـە گومـانم لەگەڵـی هاوسـەفەرە

نیگەهی چاوت ئەگەر جەرگی منی کون‌کون کرد
تیری موژگانـت حـەکاک و بـۆ عـەقیقم جگـەرە

لـە بیابـانی فـەنا، بـۆ سـەفەری ملـکی عـەدەم
پێبەسەر، سەر بە قەدەم لێدە بـڕۆ، بـێخەتـەرە

سەگ مەگەسوار لە دەوری سەگەکەت دێمە تەواف
خاکی ژێر پێی سەگەکەت بۆ مەگەسی دڵشەکەرە

سینەکەت خاڵییە **قانع**، دڵـەکەت شـوێنی نییـە
لای چ شۆخێکە دڵت ئێستە وەهـا بـێئەسـەرە؟

***

پیاڵەی مەی

خوا دولبەر کە بێڕەحمە لەبەرچی قەهری بوسیارە؟
دڵم وەک تەیری بێباڵـە و بـە دەس تفلـۆ گرفتـارە
خەمی دەوری وەها داوم نییە ڕێگـای فـیرارم قـەت
لەهەر سەحرایێ دانیشـم، خەیاڵـم چەشـنی دیـوارە
ڕەقیب! داخی دەروونت بێ کە ناڵەی پڕ لە دەردم بـوو
نەخۆشی خستە ڕووی دنیـا ئەڵـێن چـاوانی بیمـارە
بە گەرمی لەرز وتی عالەم ئەسووتێنم بـە یـەکجاری
لە داخ ئەم بەختە نووستوومە کە بەختی خەڵک هوشیارە
لە لێقەومانـەوە زانـیم کـە سـەرگەردانی زۆر چاکـە
بناغەی مەجلیسی بەزمە پیاڵەی مـەی کـە دەووارە
زووخاوی جەرگ و تاریکی دەروونم ڕەش وەکوو زوڵفی
چ خۆشبەختم لە هـەرلا بم ڕەفیـق و مونسـم یـارە
لەسەر مەشقی برۆی تۆوە وەسـا شمشـێری ڕاکێشـا
لە جەرگی من درا بۆیە کە گـۆلی جەوهـەری دیـارە
خەلایق مات و حەیرانن بە نەفخەی ساعیقەی دووریت
وەلێ **قانع** بە ئاوی لێـوی تۆیـە زینـدوو و هوشـیارە

***

لە سەرمایە

لە سەرمایە، لە سەرمایە، لە سـەرما شـۆر و غەوغایـە
لە گەرمانا ئەگـەر مـا پـێم بلـێن پیـاوێکی ڕیسـوایە
تەبیعەت حوکم ئەکا مەجنوون ئەبێ هەر دەس‌بەئەژنۆ بێ
ئەگەر لەیلی ببێ ئەمجا ئیتر بـۆ شـێت و شـەیدایە؟
لە هەر خاکێ کەڕ و کوێر و بەڵەک لابـەی لـە ناوانـا
ئیتر ئەو خاکە کەی هەرگیز پەرۆشی بۆ مەسـیحایە؟
بڵێن یادی بەخێر بێ، حاتەمی تەی سـفرەکەی لابـا
کە برسی تێر بکەن ئەمجا خەیاڵی چی لـە دڵـدایە؟
ئەبێ یۆسف گەلێ مـەمنوونی قـانوونی غـەرامی بـێ
کـە ئاوێنـەی جـوانی ئـەو دڵـی شـۆخی زولـێخایە
وەیا کوێخا ئەگەر شوان و سەپان و پینـەچی دەرکـا
لە دێکەیدا، ئیتر لای کێ ڕەئیس و مامـە کوێخایـە؟
بە سەربەستی مەترسە پێ لە دەریای قووڵی بێ‌پەی نـێ
ئەگەر ناخوا[1] لەگەڵـتا ڕاس ئـەکا دڵـپاک و ئاشـنایە

***

---

١. کەشتیوان.

فیکری لوقمانی

گەرچی خۆم شێتی زەمانم فیکرەکەم لوقمانییە
وەحشیی و سەرمەست و گێژم خولقەکەم ئینسـانییە
گەر حەسەد لابەی خەیاڵم سەد ئەرستوو پەسـت ئـەکا
قەت لە زاهـیر تـێ مـەفکرێ سـوورەتم شـێخانییە
هـەر بـەوا بمزانیایـە کـاکی کـوردم کەوتـە ژێـر
لاوی خوێن گەرمم[1] خەریکی ئیشـی نـاو کۆڵانییـە
مـردنم چاکـە عـەزیزم بێـژەنی خوسـرەونژاد
ئیستە مەحکوومی چەپۆکی جوولەکـەی کاشـانییە
کوانێ ئەو بازە چریکەی سەد شەهێنی کەڕ ئەکرد؟
بۆچی لەق لەق خۆی ڕەئیسی چەشمە و سەرکانییە
نـاوی قـانون و عەدالـەت وەک پـلاوی خانـەقا[2]
ئیسمی بێ جیسمن سەراسەر کـردەیی شـەیتانییە
چون زەمانە خۆی هەڵە و سەییارە تـەبع و ئـارەزووی
قانعیش گاهێ عیـراقی، گاهـ گاهـ لوبنانییـه[3]

***

---

١. لە دەستنووسەکەدا (بەچکە سولتانم)ـە...وە مەبەست لە زاتێکە.

٢. لە چەند دەستنووسێکدا بەمجۆرەیە.

٣. ئەم نیوە دێڕە لە سەردەمی ژیانی خۆیدا دەسکاری کردووە.

خوێندن

تۆ کە بـابی، کوڕەکـەت عیلمـیٚ بخوێنـیٚ چاکـە
عالەمی جاهل لە لای مـن بـە مەسـەل خاشـاکە
وەرە بنـواڕە لـە کـوردا ئـەوە وا عیلمـی نییـە
حـاملی کوولەکـە و زەرگ و دەف و مەشـشـاکە[1]
بەرلەوا عیلمی حەق و شەرع و حەدیس و قورئان
جـا لـە پاشـا لـە سـەنایع بـە دلـت کـام چاکـە
پینەچی گەر بەتەزەللوم لە وەتـەن دوورۆ کـەویٚ
لـە هـەموو لایـیٚ بـە سـایەی عەمـەلۆ بـیٚباکـە
کـوڕی پاشـا لـە غـەریبی بـە ئومێـدی نانـیٚ
وا پەشـێوە کـە ئەلـێی گێـژی خـەمی تلیاکـە
ئـەوی عیلمـی هەیـە دایم بـە دەمـاخ و شـەوقە
ئـەوی عیلمـی نییـە چـاوی بـە ئەبـەد نمناکـە
قانعی چون عەمەل و عیلمی نییـە بـیٚئەسـەرە[2]
سەد هەزار دەفعە ئەلیٚ خۆزگە بەوەی حەککاکە

***

١. ئەمانە کەرەسە و کەلوپەلی سوال کردن بوون.
٢. لە نووسراوێکی کۆندا بەمجۆرەیە.

گێرەشێوێن

سەر کە خاڵی بێ لە فیکری میللـەتی قـەت سـەر نییـە
دڵ کـە گـەرمی تیـا نـەبێ قـەت قـابلی دولبـەر نییـە
پیـاوەتی ئەمـڕۆ بـە نـووکی خامەیـە و نـوتقی زمـان
ئیددیعا موحتـاجی شـیر و ئەسڵـەحە و خەنجـەر نییـە
بـۆ عرووجـی نیشـتمان و ئـەخزی حورڕییـەت سـەفەر
کوردە ئەمما کام سەفەر! سـەیرانی سـەر بەربـەر نییـە[1]
شێر لە خوێنی خۆی گوزەشتی کرد و نەعرەی هەڵبڕی
ڕێوی ئەمری کرد کە نۆبـەی نەعرەتـەی حەیـدەر نییـە
گێرەشێوێنێ[2] کە نەیهێشت سووری ڕاستی قەت بدەین
خۆی بنەی بێکار و ئیشە قـەت خـەتای سـەرپەڕ نییـە
کـەمتیار هـەروا لەسـەر فیکـری ... قیمـەت بکـا
سەد پڵنگ لەتلـەت کـرێ ئـەو داخڵـی دەفتـەر نییـە
وا چەقـەڵ بـاوی نـەما ئێسـقانی مـرداری بـڕا
قـانعی بـۆچی لـە فیکـری نـانی بـێ پڕگـەڕ نییـە

***

---

١. لە شوێنیترا تەنگیسەر نووسراوە.

٢. ئیشارەیە بۆ گەورەیەکی هەڵەکار.

نیشتمانم

وەتەنی ئێمە نـان و خـوانی هەیـە　　وەتـــەنی ئێمـــە لاوەکـــانی هەیـــە
چەن‌هەزاران تفـەنگچی مووئـەنگێو　　چەن‌کوڕی سەفـدڕی جیهانی هەیـە
چــەن هــەزار نــازەنینی بالابــەرز　　چەندە هەر وەک پەری کچانی هەیە
هەر منالێ کە هاتـە هەشـت و نـۆ　　ئارەزووی یەکیەتی گـەلانی هەیـە
هەرچی بابی هەیە لە کـوڕ چـاکتر　　ئارەزووی خوێندنی جـوانی هەیـە
کوڕ لە بابی، بە هەڵمەت و سورعەت　　بێ‌شک و شوبهە سەد چەنانی هەیە
چەن سواری هەیە کە شێر ئـەدڕن　　چەندە بێ‌باک و سـەرگرانی هەیـە
عەیبی ئەم کوردە گەر ببێ ئەمەیە　　**قـانعی** سســت و بـێ‌زمـانی هەیـە

***

پێنج‌خشته‌كی له‌سه‌ر شیعری بێكه‌س

ئەی وەتەن! ئـەمجارە نـەمرم بـەم دڵـەی نەسـرەوتەوە
گــەر نــەجاتم بـوو لــە دەس ناوچـاوی لار و چەوتــەوە
بـۆ نـەجاتی تـۆ بـە وەڵـڵا دەچمــە گێـژی مەوتــەوە
ئەی وەتەن! مـەفتوونی تـۆم و شـێوەتم بـیر کەوتــەوە
وەختی بەنـدیی و ئەسـارەت پـێ بـە تـەوق و کۆتـەوە
تۆ نەڵێی مـن بـێوەجـاخم، قـەت خەیاڵـی وا نەکـەی
تیر و تانـەی سـارد و سـڕ هـەرگیز لـە لاوانـت نـەدەی
قەت مەفەرموو ڕۆڵـەکانم نووسـتوون، وا (ظـن) نەبـەی
من لە فیکـر و بـیری تـۆ غـافڵ نـەبووم وا تـێنەگـەی
حەپس و تێهەڵدان و زیللـەت تـۆی لـە بـیر بردۆتـەوە
دەستە دۆعـای تۆیـە بـە خـوا ئـەو کەسـەی وا زاهیـدە
نـــووکی خامـــەی شـــاعیرانت بـــۆ زەلیلیـــت شـــاهیدە
دەم بــە دەم هــەروا ئەڵــێ بـۆ تـۆ ئـەوەی وا عابیــدە
بـــەو خوایـــەی لامـــەکان و بـــێشـــەریک و واحیـــدە
عەشـــقی تـــۆ جـــۆرێ لـــە دڵـــما ئـــاگری کردۆتـــەوە

هێندە سەرگەرمە کوڕت کاتێ کە سەر دێنێتە دەر
پێ لە خوێنی خۆی ئەنێ، دەربەس نییە بۆ ڕۆح و سەر
ئاگری تێ چوو بەجارێ کەوتە سەر شین و چەمەر
ئاگرێکی وا هەزار ساڵ ئاوی بڕژێنیتە سەر
قەت گڕ و کڵپە و بڵێسەی تا ئەبەد ناکوژێتەوە

ئەی وەتەن! پارەپەرستی بوو کە ئێمەی کرد بە پەن
ڕۆژهەڵات و ڕۆژنشینت تانەمان وا لێ ئەدەن
تۆش نەڵێی ئێمە ئەزانین خەزنەکەت بۆ کوێ ئەبەن!
باسی مەحزوونی و کەساسیی خۆت نەکەی توخوا وەتەن
چونکە بەو باسە برین و زامەکەم ئەکولێتەوە

لاوەکەم! نووکی قەڵەم دڵ دوژمنی پێ هەڵدڕە
گەر قەڵەم شیوەن نەکا خەڵفە نەمامێکی زڕە
ئەی وەتەن! حەلقەی کەلەبچەی دەستوپێت ساهەڵچڕە
ماتەمینی تا بەکەی؟ دەی پێکەنە و سەر هەڵبڕە
مفتەخەر بە شۆڕەتت وا عالەمی گرتۆتەوە

مژدە بێ وا چاوی کردۆ کۆمەڵی لاوانی تۆ
سەیری مێژوو کە و بخوێنە دەفتەر و دیوانی تۆ
بێنە بەرچاوت ئەساسی دەبدەبەی بابانی تۆ
نەگبەتی لاچوو سەعادەت بۆتە پشتیوانی تۆ
کەوکەبی بەخت و فریشتەت بەرزە ئەدرەوشێتەوە

ئەی وەتەن! تۆ خۆشی دڵم و هێزی ئەژنۆ و باڵمی
تۆ چرای ڕووناکی دەردی ژینی ترش و تاڵمی
بێدرۆ تۆ تاجی فەخر و سێبەری ئیقباڵمی
گەرچی بەینێکە زەلیل و دیلی دەستی زاڵمی
نەوبەتی شادیتە ئەمجا ناحەزت لێک بێتەوە

ئەی گەلی پاشکەوتوو! بەسیە شینی بێهەڵمەت چییە؟
بێتـەکان سـەد سـاڵ بگریـەی بـێسـەمەر داری بییـە
هەر نەمامێ تـۆ بـە خـوێن ئـاوی نـەدەی دڕکـی زییـە
لافی میللیـەت بـە دەم لـەم عەسـرەدا کەڵـکی نییـە
ڕۆژی هەوڵە هەر بە هیممەت گـۆی هونـەر ئەبرێتـەوە

ئـەی وەتـەن! مـن بولبـولی گوڵـزاری کوردسـتانتم
بێتـە ڕۆژی سـەربڕین سـەربازی ڕووی مەیـدانتم
ڕۆحەکەم پێشـکەش ئەکـەم وەک قۆچەکـەی قوربـانتم
بەسـیە تەعنـەم لـێ مـەدە هـەر ڕۆڵـەکەی جـارانتم
هێندە حیلمت بێ هـەتاکوو دەسـت و پـێم ئەکرێتـەوە

بالـی هەڵمالـی لـە ڕێتـا سەربەسـەر شاهـ و گـەدا
هەرکەسێ بۆ خۆی بە تـەنیا سـەر لـە ڕێـی سـڕتا ئـەدا
گوێ گرە بۆ خوار و ژوور چۆن گشت ئەڵێن لەم کاتـەدا
شـەرتە شـەرتی پیـاوەتی بـێ گـەر خـوا دەسـتم بـدا
دوژمنت پەت کەم وەکوو سـەگ بیخەمـە ژێـر پێتـەوە

***

پێنجخشتەکی لەسەر شیعری ئەحمەد موختار جاف

لە جێـی تـەییارە کوردینـە کـڵاش ئەسـپی سـەفەرتانە
تـــەریق نابیتـــەوە کـــوردە کـــەوا کـــەر بارەبەرتانـــە؟
لـە بـاتی تـاجی ئـازادی بـە تۆپـەڵ قـوڕ لـە سـەرتانە
لە خەو هەستن درەنگە میللەتی کورد، خـەو زەرەرتانـە
هـەموو تـەئریخی عالـەم شـاهیدی فـەزڵ و هونەرتانـە
لەگەڵ تۆمە دە گوێت لێبێ هەتاکەی بەندیی و مەحکووم؟
هەتاکەی فیتنەیی یەکتر هەتاکەی نەگبەتی مەشئووم؟
لە ئازادی ژیانی خۆت هەتاکەی بـێبـەش و مـەحرووم؟
دەسا تێکۆشێن ئەی قەومی نەجیبی بێکەس و مەزڵووم
بـە گــورجی بیبــڕن ئـەو ڕێگــە دوورەی وا لەبەرتانــە
وەرن بۆ مەرهــەمی زام و بـرینی جـەرگی کـونکونتـان
بەجارێ دەس بە یەک بگرن کوڕ و پیاو و کـچ و ژنتـان
هەتاکوو تەوقی مەحکوومی هەموو لابەن لـە گـەردنتان
بخوێنن چونکە خوێندن بـۆ دیفـاعی تێغـی دوژمنتـان
هـەموو ئـان و زەمانــێ عــەینی قەڵــغان و سـوپەرتانە
بـرا ئـەم بێشــەیە بێشــەی هــەزاران شـێری ڕقینـە
ئەگەر دیققەت لە خاکت کـەی ئـەزانی خـاکی زێڕینـە
ئەمــە میراتـــی بابانـــە کـــە وا ئێســـتاکە خەمگینـــە
بەخۆڕایی لە دەستی بـەر مـەدەن ئـەم خاکـە شـیرینە
کە تۆزی وەک جـەواهیر سـورمە و کـوحلی بەسـەرتانە

تەماشای شیوەنی من کەن ئەیا ئـەی پۆلی هاوفـەردان
چلۆن ئەگریم بە کوڵ بـۆ لاوی لێقـەوماوی بـن بـەردان
وەرن گشت بێنە سەر ڕێگەی برایی هەر وەکوو مـەردان
بەسەر خاکا ئەگەر نازیش بکەن هەقتانـە ئـەی کـوردان
تەماشـای سـێبەری ئـەم شـاخ و کێوانـەی لەسـەرتانە

بـە خـوێنی خـۆت و ئـەولادت چ خۆشـە ئابـڕوو بکـڕن
بـە وەڵـڵا حەیفـە بـۆ ئێـوە لـە نـاو یارانـەدا بـزرن
لە ڕێگەی مشتە خاکێکتان بەجارێ یەک بە یەک بمرن
بـەبێ قـەدری بـە سـەریا ڕامـەبوورن حورمـەتی بگـرن
گوڵاڵەی سـووری ئـەم سـەحرایە خوێنـاوی جگەرتانـە

مەکەن مـەنعم کـە دایم ئـیش و کـارم زاریـی و شـینە
وەکـوو پیـاوی بـرا مـردوو سـەدام هـەر ئاهــ و ناڵـینە
ئـەوا شـێتم لـە داخ پاشـکەوتنی ئـەم خاکـە شـیرینە
دەمێکـە ئـەم وڵاتـە پەسـتی بـێعیلمـی و نەزانینـە
لـە سـایەی عیلمـەوە ئەمـڕۆ ئیتـر نـۆرەی زەفەرتانـە

دەخیلە دەستەدامانم لە دەس خۆت بەرنەدەی فرسـەت
نەڵێی لابە، بە من چی با نەکەومە کێشـە و زەحمـەت!
بەبێ زەحمەت نەبینراوە براکـەم ڕەحمـەت و نیعمـەت
زبانی حاڵی ئەحمەد هەر ئەڵێ: وریا بن ئـەی میللـەت[1]
بـزانن بـەردی ئـەم سـەحرایە ئەڵـماس و گوهەرتانـە

***

١. لەبەر کێشی شیعرەکە دەسکاری قافیەکە کراوە.

ئەم قەڕنە[1]

ئەم قەڕنە کەوا خەڵکی ئەڵێن قەڕنی ژیانە
دەورەی هونەر و یەکیەتی و بەرزیی گەلانە
زانین لە بروزدایە، نەزانین لە نەمانە
گۆیا بە درۆ ڕۆژی سەفا و سەیری جیهانە
وەڵلاهی ئەڵێم ڕۆژی خەم و دەردی گرانە

بڕوانە یەکێ مەستی مەی و ماتی خومارە
هێندێکیش ئەڵێی خیلقەتەکەی میچی قومارە
هێندێ بە قەزاگێڕی سەری فلس و دینارە
هێندێ بە ڕەزالەت لە هەموو گێتی دیارە
هێندێکیش ئەڵێی جۆکەری دەورانی زەمانە

سەیری کە یەکێ مەیلی لەسەر گایینی نێرە
یەک یەک بە پڕ و پیرەژنی بێکەسە فێرە
یەک برسی و داماوە یەکێ پۆشتە و تێرە
یەک دەوڵەمەنی گوو نەکەری بێ دڵ و خێرە
ئەم جامیعە سەد ڕەنگە ئەڵێی کانیی ژنانە

ئوستادی ئەدەب خۆی بە ئەبەد مەستی شەرابە
بۆ پۆکەر و بۆ دانس دڵ و جەرگی کەبابە
بۆ هووشە و فیشاڵ عەجەب عالی جەنابە
شێخ و بەگ و میران و مەلا پاکی خراپە
دەک دەستی غەزەب هەڵگرێ ئەم دەور و دوکانە

کوڕ بابی ئەسووتێنێ لە بۆ تاکە قەرانێ
بابیش کوڕی خۆی سەر ئەبڕێ بۆ لەتە نانێ
ئاغا وەکوو شێرە لە بۆ تالانی شوانێ
زانا بە دووسەد حیلە ئەفەوتێنێ نەزانێ
هەی خۆت وەکوو خۆت چەرخی ستەمکاری زەمانە

---

١. لە ساڵی ١٩٤٤دا وتراوە.

نـادی کـه بـه قـانوونی ئـەدەب شـوێنی پیـاوە[١]
جێگـەی هونـەر و فەلسـەفە و عیلمـی تـەواوە
بڕوانـە چلـۆن ئیسـتە وەهـا زەنگـی زڕاوە
مەیخانـەیی مەخسووسـە لـە هـەر لایـێ کـراوە
لـەو جێگـە چ هەرزانـە شـەرەف، بـیرە گرانـە!
ئوسـتادی م ... م چ بڵـێم ئیشـی چلۆنـە
بـێ خوێنـدن و زانینـە بـە دەم وەک ئەدیسـۆنە
ئەو خوێندنە ئەو خوێندی نـە ئەحـداس و نـە کۆنـە
عـەتر و وەزەنی و ئاوێنـەو و سـابوون و ڕۆنـە
بڕوانـە ئەڵـێی گـەورە کچـی خـانی کچانـە
...ی کـە لـەلای دەردی ئەڵـێن پیـاوی خوایـە
سـەرمێزەری دینـداری و شـانی بـە عەبایـە
بـۆ دەفعـی خـەم و خوسسـە وەکیلـی فوقەرایـە
شەرعی نەبـەوی هـەر لـە کـن ئـەو ڕێـک و ڕەوایـە
...ە وە یـا ...ە خـەریک ...ن و ...نـە
بڕوانـە لـە ئەحواڵـی مـدیرانی ئیـداری
بـۆ گـرتنی بـەرتیل وەکـوو تـانجی شـکاری
دانیشـتوویی سـەرمێز و هـەموو مەسـت و خومـاری
سـەربۆز و زکـئەسـتوور وەکـوو ورچـی نـزاری
...م ....نـە

***

١. لە چاپی یەکەمی شیعرەکانیدا نووسراوە ئەوجێ... بەلام لە دەستنووسەکاندا بەمجۆرەیە.

قوربان

ئــەوا دووبــارە قوربانــە دڵــم قوربــانی قوربانــە
فـوارەی ئەشـکی چـاوانم وەکـوو بـارانی نیسـانە

نەبوو دوکتۆرێ زانـا تـێبگـا دەردم چ دەردێکـە
تەواو بێزارم ئەمڕۆکە لە دەس دەرمـانی کوێرانـە

مەسیح گەر بێتە سەر قەبرم بخوێنێ پێی ئەڵێم لاچۆ
دڵم پێکراوی تێغـی غـەمزە و پـەیکانی موژگانـە

ئەگەر تۆ نۆبەرەی ماچێکی لێوی خۆت بە من بەخشی
مەعابد چۆڵ ئەکەم بیللا ئەچم بۆ کونجی مەیخانە

گەلێ ڕەنجم لەڕێگەی خۆشەویستیدا بەفیڕۆچوو
لە دەوری ئاگری دووریت کڕووزام چەشنی پەروانـە

بە تیشکی چاوەکانت ئاگرێ بەربۆتە نـاو جـەرگم
نەسیمیش هەرزەئاسایە و لـە دیـدارم پەشـیمانە

گروفتاری شەوی ئەگریجەتم کوا ڕۆژی ڕووت قوربان
مەتۆرێنـە دڵـم توخـوا تەماشـا چەنـد پەرێشـانە

بە بینینت لە دوورۆ **قانعم** کـوا بـەژن و باڵاکـەت
درێغ بۆ بێوەفایی تۆ، ئەسەف بۆ عومری پیرانـە!

***

وەتەن مژدە بێ

وەتەن مـژدە بـێ پارشـێوکەرانە تــاریکی نــەما بــەرەو بەیانــە
شۆر و غـەوغایێ لـە نـاو گەلانـە ئەڵێن وا دەورەی ژینی کوردانـە

نــازانم ڕاســتە یــان خــەوم دیــوە

بیســـتم درۆزن تــەواو فــەوتاوە فیشــاڵ و درۆی قــەدری نــەماوە
زەنگـی بــەدناوی لــە عــام زڕاوە دەستەی بێدرۆ ئەمڕۆ لـە نـاوە[١]

نــازانم ڕاســتە یــان خــەوم دیــوە

فەلسەفە و زانین کەوتە ناو کوردان بوو بە فیکری دڵ سەربەستیِنیشتمان
کەس تێناکۆشێ بۆ ئیشـی زیـان[٢] مالـی یـەکتری نابـەن بـە تـالان[٣]

نــازانم ڕاســتە یــان خــەوم دیــوە

ئەمـــڕۆ ڕۆژێکـــە ڕۆژی فـــەقیرە کۆمەڵــی هــەژار بــەڕا و بــیرە
پارەپەرســـتیش مـــات و زویـــرە چەشنی ڕاوکەری بێشیر و تیرە

نــازانم ڕاســتە یــان خــەوم دیــوە

بڵــێن بــە یــارۆ[٤] لابـا بەرماڵـی لەسەری دەرکـا فیکـری بەتاڵـی
هەر قوڕ بپێـوێ خـۆی و منالـی چونکەهۆزیکورد چاویانهەڵمالی

نــازانم ڕاســتە یــان خــەوم دیــوە

***

---

١. مەبەست لە کۆمەڵێکی سیاسی نەتەوایەتی بووە.
٢. لە دەستنووسێکدا نووسراوە ...... بۆ حۆری جوان.
٣. بەپێی چەند دەستنووسێک نووسراوەتەوە.
٤. مەبەستی لە زاتێکی گەورەی بنەماڵەیەکی ئاینییە.

له ئاهی من حه‌زه‌ر که

دڵـی کۆنـه‌م خـه‌ریکی تـازه ده‌رده
سوروشکم گه‌رم و ئاهم خه‌یڵی سه‌رده

به‌حه‌مدیللا ته‌ناسب هه‌س له بـه‌ینا
له خه‌م تاقم، له حوسـنا یـار فـه‌رده

وه‌کوو قه‌وس‌وقه‌زه‌ح هه‌ڵدێین له وه‌سـلا
لـه‌بی ئـاڵ و لـه‌بم پـڕ بـار و زه‌رده

عه‌جه‌ب ماوم که دوو(ضد) پێکۆ نابن
که‌چی بالای وه‌کوو گوڵ، قه‌لبی به‌رده

وه‌کوو حاته‌م له به‌خششدا به ئه‌عـدا
له‌به‌ر چی وا له به‌ختی ئێمـه ڕژده؟

وتم ئه‌ی گوڵ له ئاهی من حه‌زه‌ر کـه
وتی عه‌نقا چ خۆفی هه‌س له جه‌رده

لـه ده‌شـتی عیشـقبازی یـار، **قـانع**
عه‌جه‌ب شـیرین‌سـوارێکی نه‌بـه‌رده

***

نەورۆزنامە

موبارەک بێ بە سەربەستیی کە ئەمڕۆ جەژنی لاوانــە
موبارەک بێ بە دڵخۆشیی کە جەژنی مــیر و گاوانــە
موبارەک بێ کە ئەم نەورۆزە جەژنی میللەتی کوردە
موبارەک بێ بە دڵخۆشیی کــە جــەژنێکی قەدیمانــە
برا ئــەم ڕۆژە ڕۆژێکــە کــە جــەژنی میللــەتی کــوردە
برا ئــەم ڕۆژە ڕۆژێکــە کــە فــەخری هــۆزی کوردانــە
لە نەورۆزا بوو کەیخوسرەو چووە سەر تەختی ئێرانی
هەر ئەم نەورۆزەیە ڕۆژی جلووسی شا(کەریمخان)ــە
لە نەورۆزا بوو کاوە مێشــکی زوحــاکی کــە دەرهێنــا
هــەر ئــەم نەورۆزەیــە ڕۆژی فتوحــاتی هەڵــۆخانە
لە نەورۆزی هەزار و بیست و پێنجی هیجریا بوو خــۆ
لە شاری (زەڵم) خانئەحمەد چووە سەر تەختی شاهانە[1]
قڕی خستە قزلبــاش و شــکانی هێــزی تەهماســیب
تەماشــای بەنــدی مێــژوو کــە بــە ڕوونــاکی نومایانــە
دەسا گوێ ڕاگرە میللەت کە چۆن ئێستاکە دامــاوی
لە داخی سەرکزی تۆیــە کــە **قــانع** جــەرگی بوریانــە
دەســا چاکــت بــەلادا کــە لــە مەیــدانی فیــداکاری
بەرامبــەر دوژمنــت هــەردەم بنرکێنــە بــە شــێرانە
دەسا ڕاستۆ بن ئەی میللەت! هەتاکەی ماتوبێهۆشن؟
لەبەر چی خاکی نیشتمانت لە بۆ تۆ کونجی زیندانە؟

---

١. لە کتێبێکی دەستنووسی فارسیەوە وەرگیراوە.

لەبەر چی لاوی خوێنگەرمت پەشێو و مات و بێڕەنگە؟
لەبەر چی گەنجی هوشیارت لە بۆ تۆ جەرگی داخانە؟
لەبەرچی کەوڵی خۆت ئەمڕۆ وەکوو ڕێوی بەکوشتیدای؟
بە ...تی خۆتە سووتاوی تەداویت سەهل و ئاسانە
برا بن، پشتی یەک بگرن لە دڵ دەرکەن ڕقی یەکتر
برا بن بۆ خەمی یەکتر، بناڵێنن بە مەستانە
برا بن، غایەتان یەک بێ، برایی غایە یەکبوونە
ئەوەی کۆمەک بە فیکرت بێ لە هەرلا بێ براتانە[1]
دە میلەت مەجلیسێ ڕێخەن بەڵام ئەو مەجلیسە حوڕبێ
نەوەک مەجلیسێ بێقیمەت لە ژێر دەسکاری بێگانە
بڵێ لاوێ وەکیلم بێ کە هاوبیر و کە هاوخوێنە
بڵێ لاوێ وەکیلم بێ لە بۆ من هەر لە گریانە
بڵێ لاوێ وەکیلم بێ وەتەن نەفرۆشێ بۆ پارە
بڵێ لاوێ وەکیلم بێ کە وەک من جەرگی داخانە
بڕووخێ مەنهەج و قانوونی ئیستعماری ئینگلیزی
بڕووخێ بەزمی ئەقتاعی بڕووخێ نەهجی میرانە
بڕووخێ شەرت و پەیمانی عیراقی و ئێرانی و تورکی
بڕووخێ پارلەمانێ کە دەسکردی شەیتانە
دە **قانع** سەرکەوە بۆ سەر منارەی بەرزی ئامانجت
لەوێدا بانگی گشتی دە و بڵێ وا ڕۆژی کوردانە[2]

***

١. لە دیوانە چاپ کراوەکانیدا نووسراوە: ئەوەی کۆمەک بە بیرت بێ.
٢. ڕۆژی کوردانە، ڕۆژی نیشتمانە: بە هەردوو جۆرەکە لە دەستنووسەکاندا هەیە.

پێنجخشتەکی لەسەر شیعری حەمدی ساحیبقەران

ئەی وەتەن! بەینێکە پەستی مـوژدە بـێ دەورانتـە
خـــوێنی کـــوژراوانی کۆنـــت بۆیـــەیی هەیوانتـــە
گوێ لـە هـەرلا ڕاگـری هـەر گوفـتوگـۆی لاوانتـە
ئەی وەتـەن ڕۆم و عەجـەم موشـتاقی کوردسـتانتە
ئیفتیخـاری میللـەتی کـورد شـەوکەتی عینوانتـە

ئەی وەتەن! چاوت نەترسێ قەت لە غاز و تۆپ و تانگ
وا قەڵەم بۆت پێگەیشت بـۆ تـۆ ئـەکا هـاوار و بانـگ
با بخنکێ کاکی بەدگۆ دووکەڵـی دە و بیخـە قانـگ
بەستە سەربەرزی سبەینان و شەوانت ڕۆژ و مانـگ[1]
وەک نیشان و ئیحترامی سینگ و نەجمـەی شـانتە

کەی قەڵەم ئـەتوانێ باسـی تـۆ بنووسـێ یـا زمـان؟
چۆن ئەتوانێ سەدیەکێ باست بکـا بـۆ مـن بـەیان؟
ئەی تەبیعەت! ئافەرین بۆ کردەوەت، بـۆ کوردسـتان
بەرقئەدا و ئەڕژێ وەکوو ئەمواجی گەوهەر چەشمەکان
ئـــاوە یـــا ڕۆحـــی ڕەوانی چەشمـــەیی حەیوانتـــە

---

١. لەبەر تێهەڵکێشەکە دەسکاریی قافیەکانیان کراوە.

کاتــێ قــاپی گوڵشــەن و باخــاتی تــۆ ئەکرێتــەوە

قەڵــبەزەی ئــاوت بــە ڕووی شــاخانەدا ئەڕژێتــەوە

زامــی جــەرگی عاشــقانت پــەیلەپــەی ئەکولێتــەوە

ئاوە یا نوورە لە عەکســی خــۆر کــە ئەبریســکێتەوە؟

ئــەهلی حیکمــەت وا ئــەزانن دوڕڕەکــانی کانتــە

سەد وەکوو لوبنان و بــەرلین بــۆ قەزاگێــڕی ســەرت

سەد هەزاران (جەوهەری) قوربانی تۆزێ جەوهــەرت

ڕۆژی تەنگانــەش ئــەبینم شــاخەکانی ســەنگەرت

گوڵگوڵی سوور و سپی خاڵخاڵی خاکی گەوهەرت[1]

پــۆدرەی ڕوخســار و ســورمەی ڕیشــتنی چاوانتــە

خەزنەیێکی دەســتی قــودرەت کــردوێتی بــۆ هــەژار

ڕوو لە هەر لایێ ئەکەم هەر گوڵشەن و هــەر مێرغــوزار

کۆهســـارت گـــەرمیان و گـــەرمیانت کۆهســـار

عاشــقی ڕەنگــی خــەزانی تۆیــە بۆیــە دێ بــەهار

فەسڵی هاوین گەرمــە مــەیلی بەفرەکــەی زســتانتە

ئەیوەتەن! جێی نووری حەقی تۆ بە چەشنی کێویتوور

سەدهەزار مووسات هەیە هەریەک وەکوو دەریایی نــوور[2]

دەخڵ و دانت گێتیی پڕ کرد جا نزیک بێ یاخود دوور

چونکــە عــەمماری زەخــیرەی کائیناتــە شــارەزوور

شـــەهربازاڕ خـــوانی میوانـــە و لەبـــەر میوانتـــە

---

١. لەبەر تێهەڵکێشەکە دەسکاریی قافیەکانیان کراوە.

٢. ئەم دێڕە بە چەند جۆرێک نووسراوە کە ئەمە جۆرێکیانە.

گەر خەیاڵی تۆ بکەم فەوری لە دڵ خـەم دێتـە دەر

ناوی تۆ بەم دەم ئەبێتە چاوگـەیی شـەهد و شـەکەر

سەیری دەشتی تۆ ئەکەم چون چاکە بۆ زامی جگەر

باسی میـوەی تـۆ ئەکـەم بۆیـە قەڵـەم هاتۆتـە بـەر

بەســـتەکانم بەســـتەیی ئـــەهلی دڵ و عیرفانتـــە

گشتی شووشەی زێڕ و زیوە باخە باخەی گەنم و جۆ

تـۆ بەهەشـتی ئـەم جیهانـەی بـێ‌گـەزاف و بـێ‌درۆ

بـیرە وو ویسـکی شـکێنە جامۆڵـەی پـڕ بـەفر و دۆ

پلپلـە و لاگـیرەیی زێـڕینی جـوانی قـەومی تـۆ[1]

زرزرە و پشـــتێنەیی بـــەردینی قـــەد شـــاخانتە

کێـــو و کوێســـتانت ســـەراپا قرمـــز و گوڵـــنارییە

شـیوەڵ و دەشـت و نـزارت ئـاوی سـافی جارییـە

سەد منی بولبول لە بۆ گـوڵ ئـیش و کـاری زارییـە

ئاسمـان و شـاخی بـەرز و پـانی ئـەرزت دیارییـە[2]

ماڵـی کوردیـت و ئـەوە دیـواری حەوشـە و بانتـە

داخەکەم بـۆ ئـەو دەمـەي لاچـێ لـە نـاوا دوودڵـی

لاوی خوێن‌گەرمم بزانـێ و دەس نەداتـە سەرچڵـی

جا تەماشای خاکەکەت کەو بێرە سەر سەیری گوڵی

پەیکوڵی[3] تـا قەسـری شـیرین ڕاکشـاوە بـێ‌کوڵـی

دەشـــتی قەنـــدیلت درێـــژە بـــۆ چراچـــی وانتـــە

---

١. لەبەر تێهەڵکێش کردنەکە دەسکاری قافیەکەی کراوە.

٢. لەبەر تێهەڵکێش کردنەکە دەسکاری قافیەکەی کراوە.

٣. ناوی شاخێکە لە ناوچەی وارماوا و قەزای هەڵەبجە کە بە زنجیرە تـا قەسـری شـیرن درێـژ بۆتەوە.

سەیری کێوی ئەزمڕ و گـۆیژە چلـۆن خۆیـان نـوان
بۆ گوڵ و باخچەی لە خۆیی پشتی لوبنانیـان شـکان
داری زەرد[١] زەرد نابـێ ئەمـڕۆ تـا نەچێتـە ئاسمـان
پیرەمەگروون تاجی شاهانەی بـە سـەربەرزی فـڕان
تـەم دەمـاوەن داگـرێ مـەحجووبی هەورامانتـە

کوردە بێخەم هەڵسە سەرپێ، ڕوو کەرە شادی و دەماخ
نەونەمامت پێگەیشـت و هاتـە بـەر وەک داری بـاخ
دەسـتەئەژنۆ دانەنیشـی و هەڵبکێشـی ئـاخ و داخ
خەتی دیوانی شکستەی گرد و لووتکەی بەرزی شاخ
ڕۆشـنە بـۆ سـەربەخۆیی تـوڕەیی فەرمانتـە

ڕەمـزی حەمـدی **قانعـ** نـازانی تـۆ مـەعنای چییـە
ڕوو ئەکاتە ئـەو کەسـەی غایەپەرسـت وەک لۆتییـە
باوەجود گوێی هەڵکەنی داناچڵەکێ سـوودی چییـە
جاروبار حەمدی گلەت گـەر لـێ بکـا ناحـەق نییـە
جەردە ڕامـەگرە نەڵـێن خەڵـقی کـە جـانی جانتـە

***

١. ئەو شاخەیە کەوتۆتە نێوان سلێمانی و قەرەداغەوە.

خۆت بناسه

لە ئەمڕۆ لازمە هەرکەس بزانێ خۆی کە کـوڕ کێیـە
یەقین هەرکەس نژادی خۆی نەناسێ بێسەر و پێیە
کوڕی بێ ئەسڵ وا چاکە بە چەشنی گورگی ناو گەلە
دەریکەی با وەتەن چۆڵ کا نیشانەی زۆڵیەتی پێیـە
برایی ئیشـێ زۆر چاکـە دەخیلـت بم بـەجێی بێنـە
ئەلف چون ڕاسـتە ئـازادە ئـەوی بـاری هەیـە تێیـە
بەوەڵلا کاکە بۆ تۆمە ئەگـەرنا مـن حـەقم چـی بـوو
بڵـێم لادە لـە ئـەو شـاخە، وەرە لێـرۆ بـڕۆ ڕێیـە
بە ناحەق باخەوان کەی خزمەتی داری نەناسی کـرد
هـەتا مـەعلووم نـەبوو ئایـا زقوومـە یـاخۆ هەرمێیـە
نەڵێی بەخوا بە گوێی ناکەم وتاری گشتی بێسـوودە
هەتا مەعلووم نەبێ ئایا کـە ئـەم شـێخ **قانعـە** کێیـە

***

پێنج خشتەکی لەسەر شیعری فەریق[١]

برا ئەزانم دەستت بەتاڵە دڵت پڕ لە خەم ماڵ و مناڵە
بیرت هەر لەلای زەڕات و گاڵە قانع بە ڕاستی مەیکە بە گاڵە
لە داخی خوا حاڵم بێحاڵە

هەر خۆی خوایە هەرچی کە ئەیکا بە هەرکەس بەشێ زۆر یا کەم ئەدا
هیچ عەیب ناگیرێ لە کاری خوا **عالەمی خولقان ڕزقیان ئەدا**
بۆ هێندێک مەنێ ڕزقی یەک ساڵە

بۆ یەکێ دەوڵەت بێحەدوحیساب بۆ یەکێ نانی وشکی پڕ عەزاب
بۆ هێندێ بێسووچ پڕقینوعەتاب **بۆ یەکێ پلاو خۆرشت و کەباب**
بۆ هێندێ گەنم، بۆ هێندێ گاڵە

قەرار ناگرێ لەسەر هیچ کارێ هێندێ موحتاجە بۆ کۆلەدارێ
هێندێ تێر نابێ بە سواڵی شارێ **بۆ دەستەیێ تر وەها ئەبارێ**
وەک بەفر و باران، وەک بای شەماڵە

یەکێ بۆ نانێ ئەخەیتە حەیحەی ئەدەی بە یەکێ تەختی جەموکەی
یەکێ لە برسا زەردئەکەی وەکبەی **چایی شیرین و پلاو پەیاپەی**
بۆ یەکێ ئەڵێی کەری جەجاڵە

ئەڵبەت من و تۆ دوژمنی خواین یانوا هەڵئەگرین چونشێخومەلاین
بە تەنیا و بێکەس بێخزم و براین **هەرچەندە تەواو کوردستان گەڕاین**
خوا ئەو خوا و ماڵ هەر ئەو ماڵە

---

١. **فەریق:** ناوی مەلا ڕەسووڵە، خەڵکی دێی «قۆخەمامۆ»یە لە نێوان شلێر و بانەدا، لە مەریوان فەقێیەتی بەسەر بردووە و دیوانێکی شیعری کوردی و فارسی و عەرەبی هەیە؛ بەڵام بە چاپ نەگەیشتوون، شاعیر ئەم شیعرە بە نامەیەک بۆ قانع ئەنێرێ و ئەویش لە وەڵامدا ئەیکا بە پێنجخشتەکی.

خواردنی فیلیٚ ئەدا بە یەک مۆر   هیچ جیا ناکاتۆ لە سپی و لە بۆر
ڕۆژیم نەدیوە نە کەم و نە زۆر   **ئەوا من مەلام ئەڵێم بە هەر جۆر**

خۆ قانع ئەدیب فیکر و خەیالە

غەرقی نیعمەتە هەرکەس بیٚدینە   بەشی دینداریش شین و گرینە
بە خۆت سوێنتەدەم ئەمە شیرینە؟   **لیباسی هەندیٚ فاسۆنی شینە**

جوو ئەنەخشێنیٚ وەک گوڵی ژاڵە؟

گوێم بۆ ڕاگرە پادشای بیٚباک   گیرام خرابتر بمخەیتە ڕووی خاک
دەردی دڵی خۆم ئەڕێژم سەرپاک   **ئەدەی بە بەعزیٚ قۆندەرەی زۆرچاک**

منیش چمچمە یاخۆ مەشکالە

خوا من و تۆ بێینە گفتوگۆ   محاکەمە کەین ڕاست و بیٚدرۆ
من کە دامەزک بۆ نانیٚکی جۆ   **ئاخر بە کام ڕوو کڕنووش بەم بۆ تۆ**

سەد جار بە خۆت سوێند حاڵم بەدحاڵە

جەبرەئیلم کوشت یان کابەم سووتان   خزمەتم نەکرد بە شەرع و قورئان
چەندەم بۆ خوێندی سوورەی(الرّحمان)   **بۆچی یەزید بووم حسێنم فەوتان**

ڕووی تۆ لە حەنام ئەوەندە تاڵە؟

مزگەوتەکانت سەرپاک ڕووخاوە   هەرچ پیاو تۆ بیٚ چاک لێیقەوماوە
هەمیشە داماو بیٚ نان و ئاوە   **نازانم خەزنەت بۆ کیٚ داناوە؟**

مەلاکانت ڕووت لنگ وەک چەتالە

هەرتۆ عالەمت خستە گیر و داد   شیرین‌بۆ خوسرەو تەشویٚ بۆ فەرهاد
بەش‌کردن وایە؟ هەی داد و بێداد!   **وادەی من و تۆ، ڕۆژەکەی میعاد**

شەرت بیٚ لە حەشرا بیکەم بە گاڵە

سەدجار قووڕانم بە هەناسەی سارد   بۆ مشتیٚ هەرزن، بۆ لەوێچیٚ ئارد
وتم بینێرە کە تۆ هەر نەتنارد   **ئیتر میکایل تەلاقی بۆ خوارد؟**

کە بەشم نەدا لە بەڕووە تاڵە

***

جەژنەکەت چۆنە

جەژنەکـەت پـیرۆزە کـوردە یـاخۆ شـین و زارییـە؟
سەرخۆشی کوردە لە جەژنت یـاخۆ دەردت کارییـە؟
پرشنگی خوێناوی جەرگـە یـا گولاڵـەی ئـاڵ و واڵ
پیرمـــەگروونت سەراســـەر قرمـــز و گوڵـــنارییە؟!
جەژنەکەت کەی جەژنەکوردە؟ جێگەی ڕاوی ڕۆستەمت
ئێستە جەولانگاهی غەیرە و دوژمنی خوێنخوارییە؟
سەرخوەشم ئەمڕۆ بە بانگی بەرز ئەڵێم ئەی هۆزی کورد
جوولەکەش جەژنی فەتیری خـۆی ئـەکا بـێعارییـە
کەی ئەوە جەژنە بە دیدەی پڕ لە ئەشک و ئاهی دڵ
تـکتکـی فرمێسـکی چـاوت یـەکلەسـەریەکجارییـە؟
گەر بە تەنیا چێشتە جەژنت سەد کەڕەت خوا بیبڕێ
جـەژنی ئـازادی مەرامـە و مەنهـەجی بـێدارییـە
قانعـا! پـیرۆزە جـەژنت چونکـە ئەمـڕۆ لاوەکـان
یەک لە یەک چاکتر خەریکی خوێندن و هۆشیارییە

***

پێشکەش بە ئارامگای شێخ مەحموودی نەمر

کەس نەڵێ ئەم بێشە چۆڵە و ئـەم زەعیمـە مـردووە
قارەمـانی بێچووەشـێری کوردسـتانە نووسـتووە
پێت بڵێم چی کردووە بـۆ خزمـەتی کـوردی هـەژار
لاپەڕەی مێژووی بە خوێنی ئاڵی خۆی نەخشـاندووە
یـادی ئاوباریـک و وەیسـە و دەربـەن و تاریـدەرت
شاهیدە بۆ تۆ لەگەڵ کورد چەنـدە ڕەنجـت بـردووە
ئێستەکەش ئـاواتی تۆیـە پەیـڕەوی کـوردی هـەژار
نامرێ هەرگیز لـە دڵـدا فیکرەکـەت هـەر زینـدووە
پەیکـەری ژینـت سەراسـەر شۆڕشـە و کوردایـەتی
تاکە سەرمەشقی ژیـانی؛ گـەرچی کۆچـت کـردووە
بـەم تـەقالا و شـۆڕش و ئازایـەتی و مەردانەیـەت
تـۆ پـەیامی مردنـت بـۆ دوژمـنی کـورد نـاردووە

***

چۆنیەتی ئەحواڵم

بەناو مەشـهووری ئافـاقم کـەچی هـەر ئاهــ و ناڵـینمە
وەکــوو پیـاوی برامــردوو لــە برسـا زاری و شـینمە
دەمێ خەم بـۆ کـەوا کۆنـە و دەمـێ بـۆ نـانی جۆینمـە
ئومێـد و واسـیتەی ژیـنم گـەدایی و مردووشـۆرینمە
(کوتەک) دۆعا ئەکا بۆ نـان و خۆیشـم ڕەببی ئامینمـە
هەتا ئەو ڕۆژە ڕۆژی بـوو ئـەمن سـواڵ و گـەداییم کـرد
بە دڵ نەفرەت لە کەسبی عالی و ئیشـی فـەلاییم کـرد
لـە ڕێیـان وا تـرازانم کـە هـەر مـەیلی مـەلاییم کـرد
نە وەک خەڵقی بە سووک بیگرم تەواوی خۆم فیداییمکرد
کەچی ئیستە هەر ئاواتی کولێرە و چێشـتی نیسـکێنمە
لــە پـایزدا درۆی زلزل هــەتا نانـێ بـە دەس بێـنم
بـە زسـتانا ئـەبێ قورئـان لـە بـاوەش نـێم و بیخـوێنم
بە شەو وەک دز لە بازاڕا کـە بزەڵـکوو وەعـدە بسـتێنم
بـە سـەد فـێڵ و ڕیـا فلسـێ لـە دووکانـدارێ دەربێـنم
دە کرمۆڵ بم کە چـۆن ئیشـی وەهـا ڕەفتـار و ئاینمـە
لە پاش چەن سـاڵ شارەوشـار ئـەزانم جاهیـل و دوونم
بە خۆم زۆر چاک ئەفامێنم بە شێتی چەشنی مەجنوونم
بەبێ ئەقڵـی لـە لام وایـە فەریـدی ڕوبعـی مەسـکوونم
گـەداییم وایـە بـۆ نانـێ بەقـەد سـەد لـیرە مـەمنوونم
دەشینم بـۆ بکـە کـوردە کـە ئیسـتە نەوبـەتی شـینمە
دە واعیز دەک خەجاڵەتبی کە وا ئەم عالەمەت فەوتان
لەبەر نەفعی خسووسی خۆت سەراسەر عالەمت خنکـان
ئەگـەر **قـانع** دەسـی بـڕوا بەسـەرتا سـەرزلی مـلپـان
ئـەبێ ڕیشـت لـە بـن ببـڕێ و ببیتـە عیبرەتـی دەوران
عـەداوەت مـن لەگـەڵ تـۆدا ڕقـی سـالانی پێشـینمە

***

جەنگی دووەم

بــــرا شـــۆرێ لـــە ســـەرمایە عەیانـــە
کــە ئــەم شــۆرە شــەڕی بــەینی گەلانــە
دیــارە هــەوری ئەمــڕۆ خــوێن ئــەبارێ
ئەجــەل میــوانی ســەرپاکی جیهانــە
بڵـــێ بـــا کـــاکی ... قـــوڕ بپێـــوێ
نـــەما نـــاز و گروشمـــەی خانمانـــە
ئەمــە بەردێکــە نــادان خســتیە بــن گــۆم
کـــە دەرنایـــەت بـــە فیکـــری عارفانـــە
چ خۆشــە بــەرز و نزمــی دێتــە میــزان
... ژێـــر دەســـتەیی کـــاکی شـــوانە
چ حەددی هەس کە ...ی هــەجوی مــن کــا
بڵـــێ لادێییـــە و قـــانوونەزانـــە
ئێــدارە شــاخ و داخــە و نــادی ئەشــکەوت
دەوەن مەیخانـــە و دار پشـــتیوانە
بەســـەر مـــن ســـوێند ئـــەخوا کـــاکی ...
کــە چــون نــەعرە و ســەدای بۆمبادرمانــە
ئەوانــەی ئێســتە پەســت و بــێ ڕەواجــن
لــە ســووچ و قوژبنــا وەک شــێری لانــە
بــە زگ برســی، کڵاشــی بــەن لــە پــێ کــەن
تفــەنگیان هەڵــگرن بــێ نــان و ئانــە
حــەیاتی چــەن هــەزار کۆرپــە نــەجات دەن
بــە تــۆز و خــۆڵ و چڵــک و **قانعــانــە**...

***

بانگ

ئـــەی گرۆهـــی برســـی ئەمـــڕۆ ڕۆژی تێکۆشـــینتە
ڕۆژی تۆڵـــە ســـەندنی خـــوێن خـــواردنی دێرینتـــە
باڵی لێهەڵماڵە وەک شـێر بێـرە مەیـدانی خـەبات
ڕووکـــەرە ئاغـــا کـــە ئاغـــا دوژمـــنی خوێنینتـــە
لێدە نەعرەی دەنگدلێری ڕووبەڕووی زوڵم و سـتەم
هـەر بلـێ ئـەی کـاکی مالـک بـۆچ ئەمـە ئایینتـە؟
تا بە کـەی زۆرداری و چەوسـانەوەی چـینی هـەژار
خـوێن مـژینی کۆمەڵـی بـێدەسـتەڵاتان دینتـە
یەک قرۆشتدا بە ڕجعی تورک و تـاپۆت گرتـە دەس[1]
تـــا قیامـــەت ئـــەو قرۆشـــتە مایـــەکاری ژینتـــە
باخێ هێندە قایم و مەحکەم نەبووی مـن نەتگـەمێ
دەسـتی ئیتسـتیعمارە هێـز و کۆمـەک و پەرژینتـە
گـوێ گـرە قـانوونی سۆشـیالیزمی دەنگـی دایـەوە
ڕۆژی مـــەرگت زۆر نزیکـــە ئـــەو دەنگـــە یاســـینتە
نۆکـــەر و پێشـــخزمەت و کارەکـــەر و دایانەکـــەت
کەوتـــە ڕۆژی خـــۆی بزانـــە دوژمـــنی خوێنینتـــە
خۆت لە مـن باشـتر ئـەزانی بـاوی زۆرداریـت نـەما
عوودەکـــەی ئەمـــڕۆ ســـبەینێ شۆڕشـــی ناڵـــینتە
ورگت شۆڕ کرد واتئەزانی هەر بـە ورگ ئەبرێتـەوە
دەی بتۆپـــە ڕۆژی ئەمـــــڕۆ ڕۆژی هەڵـــــەرزینتە
داسـی دەسـتی چـینی جووتیـارە ئەنێتـە گـەردنت
تێـر بگریـە چونکـە ئەمـڕۆ ڕۆژی گریـە و شـینتە
بەند بە بەند قانوونی ئیسلاحی زەراعـی دێتـە پـێش
فـــەخرە بـــۆ مـــن، بـــۆ جـــەنابت ئایـــەتی تەڵـــقینتە

***

---

١. مەبەست لە سەردەمی عوسمانلییەکانە.

له بەندیخانەدا

ئاخرین ماڵی ژیانم کونجی بەندیخانەیە[1]
ئەم کەلەپچە مەرهەمی زامی دڵی دێوانەیە

زۆر دەمێکە چاوەڕوانی زڕزڕەی زنجیر ئەکەم
سەیری ئەم زنجیرە کەن وەک زێوەری شاهانەیە

بووکی ئازادیم ئەوێ خوێنم خەنەس بۆ دەستوپێی
حەڵقەحەڵقەی پێوەنم بۆ پلپلە و لەرزانەیە

گەرچی دوژمن وا ئەزانێ من بە دیلیی لاڵ ئەبم
باش بزانێ کونجی زیندانم قوتابیخانەیە

بیری ئازادیم لە زیندانا فراوانتر ئەبێ
قوڕبەسەر ئەو دوژمنە هیوای بە بەندیخانەیە

گرتن و لێدان و کوشتن عامیلی ئازادییە
تۆپ و شەستیر و کەلەپچە لام وەکوو ئەفسانەیە

چاوەڕوانی شۆڕشێکم عالەمێ ڕزگار بکا
میللەتم بۆ ئەو مەبەستە کردەوەی شێرانەیە

چەکی شۆڕشگێڕی من نووسین و بیر و باوەڕە
ڕاپەڕینە، هەڵمەتە پڕ نەعرەتەی کوردانەیە

گەر بە ئازادی نەژیم مردن خەڵاتە بۆ لەشم
نۆکەری و سەردانەواندن کاری نامەردانەیە

قانعم ئەمڕۆ لە زیندانا بە ئازادی ئەژیم
سەد هەزار لەحنەت لەوەی وا نۆکەری بێگانەیە

***

---

١. لە سەرەتای ساڵی ١٩٦٣دا لەگەڵ وریای کوڕی لە تاران حەپس دەبێ و نەخۆش دەکەوێ و هیوابڕاوی ژیان دەبێ، لە کاتێکدا ئەم شیعرانە دادەنێ.

پێنج‌خشتەکی

بـەردەڕێژە بـا جـوان بـێ هاوسـەری گەوهـەر نییـە
پارە و ملک و مەعاش و خەزنە وەک جەوهـەر نییـە
شاری رەی بۆ ڕۆستەمە جێی ڕەحمە و ئەسمەر نییە
سەر کە خالی بێ لە فکری میللیەت قەت سەر نییە
دڵ کە گەرمی تیا نـەبێ قـەت قـابلی دولبـەر نییـە

تێپـەڕی دەوری تفـەنگ و لەشـکر و گـورزی گـران
یـەکێتی پێویسـتە ئەمـڕۆ بـۆ بڵـندی نیشـتمان
بـا بـزانن هـەر لـە شـاوە تـا گـەدا و مـیر و شـوان
پیاوەتی ئەمـڕۆ بـە نـووکی خامەیـە و نـوتقی زمـان
ئیددعیا موحتاجی شیر و ئەسلەحە و خەنجەر نییـە

کوا دلێرێ هیچ نەترسـێ خـۆی بخاتـە نێـو خەتـەر
هەڵـبکاتە سـەر فغـان و گریـە و شـین و چەمـەر
تـاجی ئـازادی لـە بـن بـەحری خـەما بێنێتـە دەر
بـۆ بڵـندی نیشـتمان و ڕاوی ئـازادی سـەفەر
کوردە ئەمما کام سەفەر سەیرانی سـەربەربەر نییـە!

بـازی ڕۆحـی کاوەیـە ئەمـڕۆ لـە نـاوا هەڵـفڕی
ڕۆسـتەمی زابـولزەمـینی کفـنی خـۆی وا دادڕی
سەدوەکوو فەرهادی کەلهوڕ پەردەی جەرگی خۆیدڕی
شێر لە خوێنی خۆی گوزەشتی کرد و نەعرەی هەڵبڕی
ڕێوی ئەمری کرد کە نۆبەی نەعرەتەی حەیدەر نییە[1]

***

---

١. ئەم پێنج‌خشتەکییە لە سەر شیعری «گێڕەشێوێن»ی خـۆی دایـناوە، دیـارە کـە ناتـەواوە. ئەسڵی غەزەلەکە ٧ بەیتە؛ بەڵام خشتەکییەکە لە سەر ٤ بەیتی دانراوە. (ن.ب.)

وزەی کۆنە پەرستی[1]

جووتیاری ئەم وڵاتی ئێمەیە دوچاری خەم بـووە
گــیرۆدەی هــەژاری و غــەرقی ســتەم بــووە
ئاغا بە نـووکی نێـزەوە و پاڵپشـتی حـوکمی ڕۆژ
خـوێنی هـەژار و بێکەسـی پێخـۆری ژەم بـووە
ئەمـڕۆش بــە پێچەوانــەی ئـاواتی ئــەم گەلــە
دوژمن لە کوردەواریا خـەریک زیـل و بـەم بووە
ئاغــا خــەریکی شــادی و ئاهــەنگ و خواردنــە
ڕەنجی فەلاحی ماندووە لە ناو کۆشکی جەم بووە
ڕازاوەیــە و جوانــە هــەموو دیوەخــانی مــیر
خانووی فەلاحی قوڕبەسەریش نوقمی تـەم بـووە
خــەڵاتی نۆشــە ڕەنجــی فــەلا بـۆ بــەگی ...س
ڕەنجی هەژاری دزیـوە ئەگـەر زۆر و کـەم بـووە
بێگار و خەرج و سەرانە هەموو عـورف و عـادەتن
ســوورانە ئــەرک و بــاری گــرانی ئەلــەم بــووە
قانوونی ئەم زەمانەیـە، گـەرنا بـە یـەک سـەعات
کۆشکی جەنابی میرە کە وا تـەختی چـەم بـووە
دیوانی میر و مامەڵەی کچی جووتیاری قوڕبەسەر
زۆر سەیرە شەرمی نـەماوە بـە بـازاڕی زەم بـووە
نیزامــی ئێســتەیە باڵــی فــەلاحی جەڕانــدووە
گەرنا دیاری بۆ بەگ و میر مـەرگ و سـەم بـووە
قانع بە ئاشـکرا بـە ڕەش و ڕووتـی کـورد ئەڵـێ:
باوی نـەماوە ئـەم نیزامـە، دوچـاری وەرەم بـووە

***

---

١. ساڵی ١٩٤٣ لە مەریوان وتراوە.

نەفست بە بەرزی بگرە

کوردە بە خوا عەیبە بۆ تۆ قەت سوئالی کەس مەکە
خۆت حەواڵەی تیر و تانەی عالـەمی ناکـەس مەکـە
بـۆ دزی بۆڵـێ تـرێ یـا لێفـە کـۆنێکی دڕاو
خۆت بە ناحەق موستەحەققی، گرتن و مەحبەس‌مەکە
مینـەتی بێگانـە وەڵـلا بـێدرۆ دڕکـی دڵـە
تۆیش دڵت ڕازی بە زەخم و ئێشی خار و خەس مەکە
گەر لە ئەوەڵ دەفعەوە ئەم فرسەتە نەفعی نـەبێ
میوە ئاخری خۆشە، مەیلی بەرسیلەی زووڕەس مەکە
من ئەزانم ئیتتیفاقە عامـە بـۆ دەسـتەی وەتـەن
ئەی ڕەئیسی بەعزێ کوردان! قەت وەتەن بێدەس مەکە!
فەرزە بۆ شاهـ و گەدا کۆشش لە بۆ خاکی وەتەن
کاکی ناتق خۆت لە بەحسی خاکەکەت ئەخرەس مەکە
تۆیش وەکوو **قانع** لەلای میللەت‌پەرست قەدرت ببێ
ئیش و کاری هەر هەتیوی هـەرزە و بێکـەس مەکـە

***

پێنج‌خشته‌کی بۆ پێکه‌نین

بــــرا داخــــی دڵـــم هێنـــده بـــه‌تاوه
کــه ئه‌سڵــه‌ن شــه‌رم و عــه‌یبم لا نــه‌ماوه
ده گویّ شل که لـه بـۆ ئـه‌م خووگـه‌ڕاوه
کراســـــێکم هه‌یـــــه گشـــــتی دڕاوه
لـــه داوێـــن تـــا یه‌خـــه‌ی پینـــه کـــراوه

هــه‌زار خۆزگــه‌م بـه ئـه‌و ده‌ورانی پێشـوو
کـه خـامی تـازه بـوو هـیچ نه‌مـدووریبوو
به‌ڵام بـیرم نییـه یـه‌ک گـه‌ز بـوو یـا دوو
ئه‌مــه نــۆ ســاڵ و نــۆ مانگــه بــه مێــژوو
کــه ئــه‌م پارچــه لــه بــه‌رما هه‌ڵــدووراوه

به خوێن سوور بوو ئه‌گه‌رنا ئه‌سڵــی شینه
ته‌ماشا که‌ن که چڵــکی چــین بـه چینــه
له تـۆ پرسـیار ئه‌کـه‌م ئـه‌م ژینـه، ژینـه؟
وه‌کوو دێوجامه گــوڵ‌گــوڵ بــوو بــه پینــه
ئـــه‌جوولامۆ بـــه زبـــری نه‌رمـــه ســـاوه

وەکـــوو چـــەرمی دەباخانـــە بـــە بۆنـــە
ڕەش و لـــۆچلـــۆچ بـــە وێنـــەی هیزەڕۆنـــە
درۆ ناکـــەم بـــە کـــۆنی هێنـــدە کۆنـــە
لە بـیرم نایـە ئەسڵـی چـی بـوو! چۆنـە!
لـە خامـە یـا بلـووری یـا لـە جـاوە!

یەکێتر وای نـەدیوە چـەرخی گـەردوون
بـە بـارانی بـەهاران خـەیلێ مـەمنوون
وەکـــوو چارۆگـــەکانی پورکـــە خـــاتوون
بە خەو نەیدی سپون[1] و سـونکە سـابوون
هەمیشـــە چـــاوەڕوانی تەشـــت و ئـــاوە

بـــە شـــانم تـــا بڵـــێی بـــارێ گرانـــە
پـــەڕۆی ئاردماڵـــکی[2] لای ئاشـــەوانە
لـــە دەســـت ئاڵۆشـــەکەی ماڵـــم وێرانـــە
بـــە ڕۆژ ئەســـپابی فیـــزی چایخانـــە
بـــە شـــەو لێفـــەی منالـــی ڕاکشـــاوە

لـــە کـــاتی دەخلـــەدا هـــۆڕ و خـــەرارم
لەبـەر بـۆنی لـە مـەجلیس شـەرمەزارم
لـــە ڕۆژی تـــۆف و بارانـــا دەوارم
بـە زسـتانا لـە جێـی زوخـاڵ و دارم
بـــە هاوینانـــە چـــەتری خۆرەتـــاوە

---

١. سپون: گیایەکی کوێستانییە، لە لادێدا پاش وشک کردن و کوتاندن، بۆ جل شـۆردن بـەکار دەهێنرا.

٢. ئاردماڵک پارچە پەڕۆیەکە بۆ سڕینی دەورووبەری بەرداش.

وەکوو تەوقی غەزەب ناوی لیباسە
وەکوو گەوهەر لە ناوا کەس‌نەناسە
لەبەر ئەم دەردەیە حالم کەساسە
ئەزانم تاکوو ئەمرم هەر کراسە
ئەڵێی بۆ کفنەکەم زەمزەم کراوە

ئەگەر خاکم ببێ و باخێ بنێژم
وەیا خانووم ببێ و خشتێ بپێژم
لەبەر بێ‌ئیشیە وا گێژ و وێژم
ئەگەر ئیشم ببێ و عارەق بڕێژم
چ ئیحتیاجم بە بەرگ و نان و ئاوە؟

وەرە بنوارە ئەی هاودەردی هۆشیار
نەجاتم دەن لە دەست بێگاری زۆردار
هەتا بۆ خۆم بکەومە کاسبی و کار
ئەگەرنا ڕەنجی ڕۆژێکی کرێکار
بەرامبەر چەن کراسێ دانراوە

هەتا کەی وا زەلیل و قوڕبەسەر بم؟
هەتاکەی بێ‌مەکان و دەربەدەر بم
هەتا کەی گیری داوی پڕزەرەر بم؟
ئومێدم وایە ئیتر کاریگەر بم
نەجاتی خۆم بدەم لەم بەند و باوە

***

پێنجخشتەکی لەسەر شیعری مەلا ئەحمەد[١]

سەیری ئەم خولیایە کەن شاعیر کە کەوتە زەمزەمە
ژینی چەشنی ژینی گورگە، گاهێ تێر، گا ژەمژەمە
خۆی لە شا زیاتر ئەزانێ گەرچی دایم پڕ خەمە
تەوسیەی هەر هۆنەرێ بۆ هۆزی ئیستە هەردەمە
خووی لەگەڵ هۆنراوەی یەک بێ یا نییە یا زۆر کەمە

تاوێ سەیری حاڵەتی کە پیاوی خاوەن نیعمەتە
ڕۆژێ بڕوانە لە حاڵی، ئیش و کاری زللەتە
کردەوەی پیشان ئەدا ڕەفتاری یەکیەک زەحمەتە
کاتێ دێتە سەر قەڵەم (ڤۆلتێر) لە لایبێ قیمەتە
کردەوەیشی بۆ براکانی بە چەشنی ئەرقەمە

کاکی شاعیر! تۆ سەری خۆت، لێم مەیەرە سەر مەساف
شیعرەکانت زۆر جوانە و کردەوەت پووچ و خەلاف
شۆڕەسوارێکی لە دەشتی هووشە و لاف و گەزاف
یا مەلێ، یا وا بە یاخۆ جار بەرجارێ ئیعتراف
فەرموو ئەمنیش موستەحەققم بۆ هجوومی ئەم زەمە

گاهێ شاعیر چەشنی بۆقلە خۆی تەواوی گیف ئەکا
کەوتە ناو بەحری خەیاڵۆ چەندە شاتە و زیف ئەکا
گاهێ بۆ ئەدنا بەراتێ چەند گەدا تەعریف ئەکا
وەک حەکیم ئەنواعی دەرمان و دەوا تەوسیف ئەکا
بۆ نەجاتی خەلق و خۆیشی وەرهەمی بێمەرهەمە

---

١. مەلا ئەحمەد، کوڕی بەهەشتی قازی پێنجوێنە، کە ناوی زەوقییە.

خــۆی لــه کۆلانــا ئــەژی نەفســی ئەخاتــه ئاسمــان
گوێ له شیعری نــاگرن هــەر خۆبــەخۆ دێتــه بــەیان
خۆی به چاکتر دائەنێ و پەستتر لەگشتئەهلی زمــان
کردەوەی خۆی بێته پێش چاو تەواو لیی دێته زوان
وەی چ غەدارە، چ خوێنمژە، وەی پەنا به خوا لەمــه

وەسیەتێکت بۆ ئەکەم شــیرینتری شــەهد و شــەکەر
سەد دەخیل ئەم وەسیەتەم بگرە لەگوێ ئەیپڕهونــەر!
جارێ واز بێنه لــه تانــه و عــەیبی هــۆزی قوڕبەســەر
کاکه تۆ نەفست له گێــژی خودپەســەندی بێنــه دەر
جا به دەس بگرە دەســێ، بێــژە بــه دەم لادە لەمــه

خۆت له دیوانی خــودادا بــۆچ ئەکــەی وا ڕەنجــەڕۆ؟
عەیبی هۆزت بۆ ئەخەیته بەردەمی دڵ پــڕ لــه ســۆ؟
من ئەزانم چــی لــه کــونجی ... دڵــت دایــه بــێدرۆ
گەر ئەتۆ ڕاستت ئەوێ بەخوا ئەوەی فەرمووتــه خــۆ
بــۆ بــژی و یــا ئافــەرین و خــۆ نیشــاندانــه ئەمــه

باسی جوودی حاتەمم لاکــەن تــەواو ئینکــار ئەکــەم
یــانی بڕوانــه کــه نوتــق و فەلســەفه ئیزهــار ئەکــەم
قانعــا بــەم حاڵــەته دەورانی خــۆم ئیمــرار ئەکــەم
گەر بڵێن زەوقی ئەتۆش هــەروا بڵــێ ئیقــرار ئەکــەم
چۆن به خۆم بوختان ئەکەم ئەمڕۆ که موودەی عالەمــه

***

یەکێ بۆ وەرع و سیواکە

عەجایب شوکری حەق ناکەی لەسەر ئەم نیعمەتە چاکە
وەرە سەیر و تەماشا کە کە چاوت چەندە ڕووناکە
ددان‌سازێ بە چەن لیرە ددانت بۆ دروستکاتۆ
ئەڵێ ڕەحمەت لە بابی بێ، دەست و کاری گەلێ‌پاکە
ئەگەر کوێر بی بە سەد لیرە حەکیمێ چاکت ناکاتۆ
بە بەخششیا بزانە خوا خوایی بێکەس و تاکە
هەموو ئەنعامی پێ داوین هەتا شوکری بەجێ بێنین
ئەگەر مەیلت بە قلیانە و ئەگەر مەیلت بە تریاکە
دروستی کردووە دارێ لە بۆ ئەسپابی دنیا و دین
یەکێ نەی بۆ سەفا و بەزم و یەکێ بۆ وەرع و سیواکە
لە لای ئەدنا پیاوی خوا، چ نەوشیروان، چ گاوانێ
لە لای حەق ئەم هەموو دنیا بە قەد یەک زەڕڕە خاشاکە
کە تۆ وا واعیزی **قانع** لە بۆ خۆت، بۆچی بۆ دنیا
دڵت پڕ ئاهـ و ناڵینە، دووچاوت سوور و نمناکە؟

***

پێنج‌خشته‌کی

برا بڕوانه له‌و جێیه هه‌رایه
یه‌کێ ڕووته، یه‌کێ وه‌ک پادشایه
یه‌کێ پێخاوسه و یه‌ک بێ‌که‌وایه
زه‌مانێ سه‌یره، دنیا سینه‌مایه
فیلمی پڕ له جه‌وره وا له کایه

یه‌کێ خاوه‌ن ته‌لار و کۆشک و دووکان
یه‌کێ بێ‌خانومان و لات و بێ‌نان
یه‌کێکیش گه‌ل‌فریوه چه‌شنی شه‌یتان
ئه‌وی ئاغایه یا ئه‌عیانه یا خان
هه‌زار که‌س سه‌ربڕێ هیچ ده‌نگی نایه

وه‌ره با بۆت به‌یان که‌م سه‌د به ده‌فته‌ر
که داینا‌وه له ڕێگه‌ی خاکه‌که‌ی سه‌ر
گه‌لێ کوژران به شمشێر و به خه‌نجه‌ر
له‌به‌رچی وا که گه‌نجانی هونه‌روه‌ر
به ملیۆن وێڵی شاخان و چیایه؟

براکـــەم بـــێ تەماشـــام کـــە کــز و دژ
دوو چاوم پڕ لە ئەشک و مووی سەرم گـژ
چلـۆن ئەڕژێتـە بـەر پـێ قەفقـەفی قـژ
لـە دەسـتی جـەوری زۆردارانی خـوێنمژ
هــەزاران عـــەدلی کیســـرا بـــێ غایـــە

وەرن ئــەی بــەشخـوراوانی بــەبێ دەس
دڵت بۆچی سـووتاوە چەشـنی قەقنـەس
ئەگـەر ئێـوە بـبن کێـی تـر ئیتـر هـەس
شـــەقی زۆردارە ئەمـــڕۆ هـــۆزی بێکـــەس
وەکوو ئاشـی خـەوالوو بـۆ دەنگـی نایـە؟

لـــە وەزیـــر و لـــە جووتیـــار و لـــە گـــاوان
لـــە دەرویـــش و لـــە سـۆفی تـــا منـــاڵان
لـــە گشـــت لا ڕۆڵـــە ڕۆیـــە و ئاغـــا ئامـــان
نەوەک لایەک نە دوو لا بەڵـکوو هـەموان
لە چـوار گۆشـەی جیهانـدا هـەر هەرایـە

بـــرا! زامـــی دڵـــم وا هاتـــەوە ســـۆ
نـــەبوو جـــارێ بڵـــێم ئۆخـــەی، وتم ڕۆ
هەموو کەس هەر وەهایە نەک مـن و تـۆ
لەســـەر ڕێگـــەی چ قانونێکـــە ئەمـــڕۆ
ئـەوی بێدەوڵـەتە سـووکـتـر لـە کایـە

***

ی

تێهەڵکێش لەگەڵ شیعری حافزی شیرازیدا

ئەمڕۆ لە ملـکی حوسـنا، مەعلوومـە شـەهریاری
شـایـد کـــه عاشـقان را کـامی ز لـب بـر آری

ڕەحمێ بە حاڵی من کە چون زامی دڵ بەسۆیە
بـر بـیدلان مسـکین تـا کـی جفـا و خـواری؟

تا کەی میسالی خاڵـت بەدبـەخت و دڵسـیا بم
تـا چنـد همچـو زلفـت در تـاب و بـیقـراری؟

وا چاکە شەرحی دەردی جەفات تەواو بەیان کەم
گـر شـمەیـی بـدانی شـایـد کـه رحمـت آری

وا مەستیی چاوی تۆ بـووم سەرسـام و لێوەکـارم
تــا زنـــدەام نـــورزم ایـــن هوشـــیاری

یـاخوا بـەخێر بـێ ئەمـڕۆ شـەماڵ دیـاری هێنـا
از بوســـتان وصـــلت بـــوی امیـــدواری

عەبدێکی حەڵقە لە گوێم، ڕازیم بە زەجر و داخت
ور مـی کشـی بـه زورم، ور مـی کشـی بـه زاری

بـازاڕی عیشـقبـازی چـەن پارچەیـەکی واتیـا
دلهـای هـم چـو آتـش، لبهـای رودبـاری

بـۆ پانیـازی قاسـید ڕۆحـم نیسـاری ڕێتـه
سـر بـر نیـارم از خـاک از روی شرمسـاری

ئاخر بـە حاڵـی **قـانع** ڕەحمـێ بفـەرموو قوربـان
تـا چنـد نامیـدی؟ تـا چنـد خاکسـاری؟

***

وەسیەت بۆ کوتەک[1]

ئەی کوتەک تۆ کە کوڕی کوردی ئـەبێ کـوردی بی
مەمکوژە کاکە نەلـێی هـەر لـە دەسـەی بـردی بی
وەسیەتە ڕۆڵە، لە گوێی بگرە وەکوو حەلـقەیی زێـڕ
بـۆ بڵـندی وەتـەنت ڕۆح بـە کـەف و هـەردی بی
گەر گەیشتی بە مەعاش و بووی بە مەئمووری یەکێ
نەفرۆشـی وەتـەنت، هـەر بـە هیـوای مـەردی بی
گەر دووسەد دەفعە لەسەر خاکی وەتەن حەپست بکەن
کۆڵ نەدەی بەڵکوو ئەتۆیش جارێ ببـێ نـەردی بی
ڕۆڵە گەر تێغ و تفـەنگ، هـات و بـە کـارت نـەدەها
وەکـوو بابـت بـە قەڵـەم، نوتـق‌دەر و فـەردی بی
ڕۆڵـە کـورد ئیرسـی نییـە نـازش و نـاز و ڕەحـەتی
دائیمـــا نارەحـــەت و ســـەربەخەم و دەردی بی

***

١. ناوی یەکێک لە کوڕەکانی خۆی بووە، بەڵام کینایەیە بۆ هەموو منداڵە کوردێک.

خۆت بناسه

عەیبە بۆ تۆ کە نەسلی کوردانی
حورمەتی خاک و باد نازانی
قاقەزت بێ بە تورکی ئەینووسی
یا زمانی زەبوونی ئێرانی
کەی عەرەب قاقەزی بە تورکی بوو؟
یا عەجەم کەی بە ڕەسمی عیمرانی؟
مشتە بۆ دۆم و پینەچی دەرزی
هەم عەلافیش قەپانی کێشانی
تۆ ئەبینی خەیات، شەش درەمێ
وەک مقەس دابنێ لەسەر ڕانی؟
یا فەقێ سووزن و کەفەی کۆپان
یا مەلا وردە پیتی سەلمانی
ئەمە هەرکەس خوا لەسەر ئیشێ
بە کەرەم ڕەحمی کرد و خولقانی
قانعا، قەت بە خۆت نەبی دڵخۆش
تۆیش یەکێکی لە خزمی کوردانی

***

شانازی به ئەدیبەوە

شـــیرینتر و سوڵـــتانی مەقالاتـــە ئـــەدیبی
سـیحرە، هونـەرە، کەشـف و کەراماتـە ئـەدیبی
حـوببی وەتـەن و خزمـەتی خەڵـکە ئـەدەبییات
داخـڵ بـە سـەف و دەفتـەری تاعاتـە ئـەدیبی
بۆ بووکی وەتەن خشڵە یەقین شـیعری ئـەدیبان
لایـەق بـە سـەنا و مـەدح و مەقاماتـە ئـەدیبی
گەهـ شۆرە، گەهێ وەسفە، گەهێ هەجوی بەخیلە
گەهـ وێـردە، گـەهێ زیکـر و موناجاتـە ئـەدیبی
بۆ ئـەهلی هونـەر دوڕڕی گـرانمایـەیی مـەحزە
لای بـێ هونـــەر و عـــەقڵ خەرافاتــە ئــەدیبی
تاجی سـەری ئەبیاتـە لەسـەر تـەختی نیگـارش
ئوسـتادی هـەموو شـیعر و غەزەلیاتـە ئـەدیبی
دوێ پیری ئەدەب هات و وتی **قـانعی** بەدبـەخت
لـەم عەسـرە ئەڵـێن بـەزمی سـەفاهاتە ئـەدیبی

***

پەرۆشی دڵ

منی بولبول ئەگەر گوێی دڵ لە نالەم تاوێ خالی بێ
خوا بەختم لە ئەو بەدتر گیرۆدەی ترش و تالی بێ
لە وەسفی ئەگریجەی خاوت، ئەگەر شیعرێ بە دلما بێ
لە تەئسیری ڕەشی زولفت ئەبێ دڵ هەر زوخالی بێ
نەبوو جارێ لە لاما دابنیشێ دەس لەمل یەک کەین
مەگەر داخت لەگەڵ جەرگم ڕەفیقی ملک و مالی بێ
من و تۆ سێبەر و خۆرین، کە تۆ هاتی ئەبێ بمرم
ئەزانی قاعیدەی عیشقە کەسێ لەم بابە حالی بێ
هەموو زەخمی بەدەن کووچەی دەر و دیو چۆن نەبێ یاران؟
کەسێ پێکراوی پەیکانی کەمانی پووری زالی بێ؟
دیواری مەحبەسم شەرق و جنوب و غەرب و شیماله
بەچی ئیبرا ئەبێ موجریم، خەتاباری منالی بێ؟
ئەوەندە نەقشی لێوی تۆ لە جەرگ و دلمەدا جێی گرت
ئەبێ خاکی مەزاریشم لەباتی سوور، ئالی بێ
بە چاوگێڕان و دووزوانی لە **قانع** قەت نەدەی تەعنە
بەیانی خەم بە چاو و دەمئەبێ هەر کوێر و لالی بێ

***

سەرم ناوێ

سەرم نـاوێ کـە فیـزی بەگلـەری و سـەرداری بنوێنـێ
دەمـم نـاوێ کـە تیکـەی زلزلی تـەنهایی بگلێنـێ
دە ڕەببی کەڕ ببێ گوێیێ نەبیسـێ شـینی هـاوخوێنی!
خوا ئەو چاوە هەر کوێر بێ کە چاو بۆ خەڵقی هەڵبێنێ!
لچـێ خـوێنی فـەقیری پـێمـژن یـاڕەببی دابـڕزێ!
زمانـێ بـەد بڵـێ هێنـدە بماسـێ خێـوی خنکێنـێ!
دە بەسراوی کەلەبچەی دەستی زاڵم بـۆ نـەبێ دەسـتێ
کە ئەو دەستە بەشی بێدەسـتەڵاتێ بگـرێ، بـڕفێنێ؟!
لـە کـۆتی حاکمـا ڕەبـبی بمێنـێ تـا دوا عـومری
قول و قاچێ کـە بـۆ هـاواری خـەلقی سسـتی بنوێنـێ
وەرە بنـوارە، کـاکم لافی خـەمخۆری مـنی لێـدا
کەچی بۆ تاکە یەک ئانە، سەری سەد وەک من ئەشکێنێ
نـەبوو دەسـتێ لـە کوردسـتانەدا بـێپـارە و ئوممێـد
کـە پشـتی بـێ سـەر و پێیـێ بـە دڵسـۆزانە بخورێنـێ
نیزامـی عالـەمی هێنـدە بـەلاری دێتـە بـەر چـاوم
ئەگەر سەد جارە پینەی کـەن ئەپچڕێ و تـازە نامێنـێ
مەگەر دەستی تەبیعەت وەرگەڕێ و بیخاتە سـەر بـارێ
کە ڕیشەی ئەهلی ئەم عەسرە بە دەستی جەور دەربێنێ
لە پاشان دایکـی ئـەم خاکـە، کـوڕێکی تـازە پەیـدا کـا
ئـەویش تێکۆشـێ وەک **قـانع** براکـانی بلاوێنـێ

***

پێنج‌خشته‌کی له‌سه‌ر شیعری موفتی پێنجوێنی

مه‌علوومه له لای ئه‌و که‌سه وا ئه‌هلی حه‌یا بێ
گه‌ر پیره وه گه‌ر گه‌نجه، ئه‌گه‌ر شاه و گه‌دا بێ
نابێ سه‌ری به‌رزی به منه‌ت کۆم و په‌سا بێ
قانع ده‌سی من دامێنی تۆ تا وه‌کوو مابێ
عه‌مرت له حه‌یاتا، عه‌مه‌لت سنعه‌تی چا بێ
کێ بێ له جیهان ڕشته‌یی ناموسی به‌جێ بێ؟
چاوی له ده‌سی پیره‌ژنی بێکه‌سی دێ بێ؟
ئوممێدی دڵی سه‌رقه‌ڵه‌مه‌ی پووره خه‌جێ بێ
نانێ که به‌گه‌ڕ ده‌س بکه‌وێ گووی سه‌گی تێ بێ
سه‌گ لێت بوه‌ڕێ و پیره‌ژنیش ده‌م به دوعا بێ
هه‌رکه‌س له جیهان خاوه‌نی خولقێکی شه‌ریفه
یاخود کوڕی مه‌یدان و هونه‌رمه‌ند و حه‌ریفه
گوێ ڕاگرێ بۆ نه‌شئه‌یی ئه‌م شیعره زه‌ریفه
مه‌شهووره حه‌یا قه‌تره‌یه‌کی شۆخ و له‌تیفه
هه‌رکه‌س که گه‌ڕا، لازمه ئه‌و قه‌تره تکا بێ

باوەڕ مەکە هەرگیز بە مەقامات و بە عیشقی
بۆ جەلبی قلوبە کەرەم و ڕەئفەت و ڕفقی
ڕۆژی دوو هەزار تۆبە بکا زاهیرە فسقی
مەهتووکە لە لای من بەشەرێ باعیسی ڕزقی
کەشکۆڵ و دەف و مێزەر و مەششاک و عەبا بێ

سا بێ لە بناگوێی مەبڕە سەرزلی ملپان
دوڕانە بڕۆ بێهونەر و واعیزی مالان
گەر باوەڕم پێ ناکەی بە سیی جزمەیی قورئان
ئەم سنعەتە مەکروهە لە بۆ کەس نییە قوربان[1]
بۆ ئەو کەسەیە وا بە درۆ پیاوی خوا بێ

تۆزاوی و ئارداوی، ئەڵێی بەردە لە ئاشا
سک شۆڕە وەکوو هۆڕێ کە خنرابێ لە ماشا
سەدچاکەی لەگەڵ کەی کەچی بەدگۆیە لە پاشا
باپیری منیش خیلقەتی گەر وا بووە حاشا
تا ڕۆژی ئەزەل نامەوێ، لەو جەددە ئیبا بێ

مەیتێ بکەوێ دێنە سەری یەکیەک و کۆکۆ
بۆ گرتنی میرات هەموو گریە و ڕۆڕۆ
قانع بەسە ئەم باسی پەڕۆی پیسی بە بۆسۆ
مفتی کە وەها بێئەدەبە، مەنعی نەکەی تۆ
پەردەی دلەکەی ڕەنگە لە سەد لاوە دڕا بێ

***

---

١. مەبەست لەو کەسانەیە کە بە ناوی ئایینەوە دەگەڕێن و سواڵ دەکەن.

من و فلس

ئـەی فلـس وەڵڵـە لـە داک و بـاب و بـاپیر چـاتری
تۆ لە دووسەد خزم و خوێش و شێخ و دەسگیر چاتری
هەی بـە قوربـانی زڕەت بم ڕۆژی سـەودا و مامەڵـە
تـۆ لـە شـیر و خەنجـەر و بڕنـەو گـەلێ ئـازاتری
وا بـزانم بـێئـەدەب نـابم ئەگـەر ئەمـڕۆ بڵـێم
تـۆ لـە لوقمـان و ئەرەسـتۆ عـالم و دانـاتری
من بە چاوی خۆم ئەبینم کـەمتیارت کـرد بـە شـێر
بەینی بەینەڵلا لـە خواجـە و فەیلەسـووف وریـاتری
چەن زەبەلاح و قوڕمساخ و تەڕاحەت کـرد بـە پیـاو
جـا کـە وا بـوو تـۆ لـە خوێنـدن چـاتر و بـالاتری
کلکی کەر بەرز کەیتەوە ئەیکەی بە پێشەنگی قـەتار
ئافـەرین بـۆ تـۆ فلـس، بـێشـک لـە مـن دانـاتری

وەڵامی فلس:

قانعـا گشـت کـەس ئـەزانێ تـۆ کزۆڵـە و سـەرکزی
تۆ لە گشت کەس بێفلوس و بـێدەس و ڕیسـواتری
کاکە ئانـە و مامـە درهـەم کۆمـەکم بـن بێمـە لات
تـۆ لـە جـەم جـەمتر، لـە دارا بـێخـەم و داراتـری
ئێستەکانێ چـۆن جـەنابی مـن لـە تـۆ دوورم تـەواو
تـۆ لـە ڕێـوی گـەڕ خراپتـر لات و بـێعـەنواتری
خوانەخواستە دەفعەیێ نەقشـم ببـینی تـۆ بـە خـەو
جا ئەزانم چۆن لە گشت کەس، هار و بـێمـەعناتری

***

تێکۆشین بۆ دەرمان

چخۆشـە دەرد ئەگـەر دەس دا لـە لای یـارانۆ دەرمـانی
بیابـان دوور نییـە هـەرگیز کـە مەعلووماتـە پایـانی
لـە مەزهـەب عاشـقا کـوفرە بپـارێزی وجـوود و ڕۆح
ئـەبێ گیانـت نیشـانگا کـەی لـە وەخـتی تیرەبـارانی
دە سۆفی شەربەتی مەرگیش حەرامت بێ چجای نیعمـەت
کە خۆی ناخاتـە مەیـدانی عیشـق بـۆ ڕاحـەتی گیـانی
ئەگەرچی شێت و سەودایيم بە ئەم بێئەقڵـیەش زانـیم
کـە نابـێ خـۆم بپـارێزم لـە گـیروداری مەیـدانی
کەوانی قەوسی ئەبرۆی بـێ وەیـا تـیری مـژەی چـاوی
بـە دیـنم عـارە گـەر چـاوم بقـووچێنم لـە پـەیکانی
ئەگەر عاشق خەمی کوشـتن بخـوا یـا دەربەسـی سـەر بـێ
وەکوو سـۆفی خەجالـەت بـێ درۆیـە عیشـقی جانـانی
حـەکیمێ خـۆی بـە دەردی دڵ بنالـێنێ وەکـوو **قـانع**
وەکـوو ئەشـعاری **قـانع** بـێبەهایـە فـەننی دەرمـانی

***

دڵدارەکەم کوانێ؟

سەرم داناوە بۆ گۆگۆ، خوا سەردارەکەم کوانێ؟
جگەر بیمار و پڕخوێنە، دەوای بیمارەکەم کوانێ؟
من و خەم هەردوو هاوڕێ بووین لە شارستانی بەدبەختی
چخەمخۆرێ خەمی خواردم، ڕەفیقی شارەکەم کوانێ؟
بە سەد زەحمەت دڵم فێرکرد کە باری دەردم هەڵبگرێ
کەچی وا بارەکەم دیارە، حەماڵی بارەکەم کوانێ؟
زەمانە کەوڵی خەمخۆری لە بۆ کوشتن بە شانا دام
لە بۆ بەزمی چەمەرچۆپی دە تەپڵ و تارەکەم کوانێ؟
زەمانێکی فراوانە کە وێڵی یاری ئاوارەم
ئەوا خۆم بووم بە ئاوارە، دەسا ئاوارەکەم کوانێ؟
لە خەوما پیری خۆشبەختی بە دڵدارانە هات بۆ لام
کە هەستام هیچ نەبوو **قانع** بڵێ دڵدارەکەم کوانێ!

***

پێنج‌خشته‌کی له‌سه‌ر شیعری کوردێک

چون نه‌ما عیزز و شه‌ره‌ف، حه‌یسیه‌ت و ناوی چی؟
به‌خت ئه‌گه‌ر یار نه‌بێ، مه‌کر و فه‌ن و داوی چی؟
حورمه‌ت ئه‌مڕۆ که نه‌بوو، حورمه‌تی فه‌وتاوی چی؟
پاره ئه‌مڕۆ شه‌ره‌فه، پیاوه‌تیی و پیاوی چی؟
ئیسته بێ‌پاره‌یی به‌دناوییه، به‌دناوی چی؟

ئه‌وی ئێستا له نه‌زه‌ردایه به فیکرا نه‌ده‌هات
دوێ به دوو ئانه‌ی ئه‌دا پێت چ به خۆت و چ برات
خوا ئیراده‌ی که ببێ، سه‌یری که ئه‌م هاته که هات
ئه‌و که‌سه‌ی دوێنێ له ژێر عاله‌مه‌وه ناڵه‌ی ئه‌هات
ئه‌مڕۆ سه‌ردار و ڕه‌ئیسه، گه‌زی چی جاوی چی؟

به خوا باوه‌ڕت بێت و به هه‌موو عیلمی که‌لام
شه‌و له بۆ چۆڵ ئه‌برا، ڕۆژ ئه‌کرا سه‌وقی حه‌مام
سه‌ری دایم له که‌نا بوو، کونی بوو وه‌قفی عه‌وام
ئیسته ئه‌و کورسی نشینه و منی بێ‌پاره گه‌دام!
وا به گون گۆیژه ئه‌کێڵێ، که‌نی ڕووخاوی چی؟

سەرم سوورماوە کە بۆچ ئەو کەسە ئەهلی هونەرە
سەرکز و قوڕبەسەر و بێسەمەر و دەربەدەرە
خواردنی خوێنی دڵ و ئاوی زووخاوی جگەرە
عەبد و مەحکوومی کەسێکە بە هەموو جلوەکەرە
سەیری بازاڕی خوا کە، دڵی سووتاوی چی؟

ئەی فەلەک ڕاستۆ نەبی بۆ عەمەلی پڕ زەرەرت
بۆ بەخێوکردنی بێسوودی هەموو جاشەکەرت
بۆ هەزاران عولەمای دڵ بە خەمی دەربەدەرت
سەیری ئەم ئیشە کە ئەیکەی، قوڕی عالەم بەسەرت!
تۆ کە ڕاوچی ...نی...ی، سەگی چی؟ ڕاوی چی؟

کلکی کەر هەڵبڕی ئەیبەیە سەر ڕوتبەیی شا
شا بە شەق دەرئەپەڕێ ئەیخەیە ناو فەوجی گەدا
تاوێ باوی چەقەڵە و، ڕۆژێ دەمی دێڵە بە با
گاهێ ڕێوی بە نەزانی ئەکەیە شێری هەجا؟
کەس بە تۆ فەخری نەبێ، دەمی چی؟ باوی چی؟

قانعا ئیشی فەلەک پووچە وەکوو ئیشی منال
هەرچی هات گوێیمەدەرێ، بێسەمەرەفیکر و خەیاڵ
بە یەکێ شەربەت ئەدات و بە یەکێ هەرزنی تاڵ
هەر لە ڕۆژی ئەزەلا عادەتی بوو ئیشی بەتاڵ
چاوی ڕەحمی نییە بۆ کەس، کەسی چی چاوی چی

***

نەسیم

نەسـیمی سـوبحدەم هەڵـکا لـە بـادی نەوبـەهارم چـی
هەتا ناڵەی دەروونم بێ، لـە دەنگـی عـود و تـارم چـی
لە دووکـانی خـەیاڵاتم ئەگـەر پارچـەی غـەزەل دانـێم
لەگـەڵ غـەوغایی کەللەمـدا لـە بـازاڕ و لـە شـارم چـی
ئەگەر شاد بم بە مـاچی لێـوی یـاری قـەدچناری خـۆم
لە ئاوی کەوسەری سۆفی و لە حۆری لار و خـوارم چـی
هەتا تاقی برۆی تۆ بـێ لـە بـۆ سـوجدەی سـەحەرگاهم
لە مزگەوتی کەچ و کـووڕ و لـە میحـرابی کـەنارم چـی
هەتا نووکی قەڵەم کار کا لـە ئەوسـافی وەتـەنخواهـان
لە تەعریف شاهی قاجار و لە حوکمی تورک و تارم چـی
ئەگەر مشتێ لە خـاکی کوردسـتانت دەس بـدا بـۆ مـن
لە تەختی قەیسـەری ڕۆم و لـە تـاجی زەڕنیگـارم چـی
کە هات جەننەت بە ڕیش و پرچی چڵکن دەسکەوێ قـانع
لە هاوڕێی ڕیش وەکوو سابرێن و یابوی بـەردەبارم چـی

***

پێنج‌خشته‌کی له‌سه‌ر شیعری موفتی پێنجوێنی

من خولامی ئه‌و که‌سه‌م ئیشی هه‌موو مه‌ردانه بێ
وه‌ک گوڵی مه‌جلیس به چه‌شنی نه‌رگس و ڕێحانه بێ
بێته سه‌ر بازاڕی نووسین گفت‌وگۆی پیاوانه بێ
عه‌یبه شاعیر له‌م زه‌مانه یاری زوڵف و شانه بێ
یا سوپاسی قامه‌ت و گوڵزاری ڕووی جانانه بێ!

بیر و هۆشی شوعله‌وه‌ر بێ هه‌ر وه‌کوو نووری قه‌مه‌ر
هۆزی هه‌ستێنێ له خه‌و، لایدا له‌سه‌ر ڕێگه‌ی خه‌ته‌ر
ده‌سته‌ئه‌ژنۆ دانه‌نیشێ دڵ پڕی شین و چه‌مه‌ر
هه‌ر که‌سێ لافی ئه‌دیبی و شاعیری بێنێته سه‌ر
حه‌یفه ئه‌شعاری خه‌رافی یا قسه‌ی ئه‌فسانه بێ!

بۆ ئه‌دیبان عاره لای من ترسی به‌ند و دار و گیر
هه‌ر ئه‌بێ ئاماده بێ دایم له بۆ زنجیر و شیر
عه‌یبه باسی قه‌وسی ئه‌برۆ و چاوی مه‌ست، برژانگی تیر
شاعیری بیکه‌ی به کوردی، یانێ: خاوه‌ن هۆش و بیر
چۆن ئه‌بێ هۆشیار و زانا هونه‌ری له‌رزانه بێ؟

کاکی شاعیر بۆ ژیانت بێره به‌زمی هات‌وچوو
تێ بکۆشه به‌ڵکوو بێته ڕێزی خه‌ڵقی زووبه‌زوو
لابه نه‌فس و ئاره‌زوو، ده‌ربێنه بۆ خۆت ئابڕوو
هه‌ر ئه‌دیبێ خووی له‌سه‌ر خاڵ و خه‌ت و ئه‌گریجه بوو
من له حه‌ق داوا ئه‌که‌م خوا بیبڕێ، هه‌ر با نه‌بێ!

قەت نەڵێی داخی گرانم حاڵی گەنجیم چوو لـە دەس
تـازە پـیر و داوەشـاوم ناگەمـە هاوشـانی کـەس
عەیبە بۆ خۆت حوڕ نەبی، خۆت کەی بە تەیری ناو قەفەس
پیاو کەسێکە بـۆ ژیـان و جیفـە تـا ئـاخر نەفـەس
نۆکـەری شـێخ و خـولامی بەگلـەر و ئاغـا نـەبێ

نانی مەردانە بخـۆ ئیقـرار ئەکـەم حاتـەم کـە تـۆی
بـۆ هەوانتـە تـێمەکۆشـە ئـەو زەمانـە هـات و ڕۆی
لابە، تێیهەڵدە براکەم! نانی مننـەت قـەت نـەخۆی
خۆشەویستی خوایە هەرکەس قاچ و شان و دەستی خۆی
تووشی زەحمەت کات و لای کەس ملکەچ و ڕیسوا نـەبێ

عـادەتی دنیـا وەهایـە هـەر لـە عەسـری ئادەمـا
پیـاوی دانـا گێـژ ئـەخوا دایم لـە گێـژی ماتـەما
قـەت نـەبوو عـاقڵ بـژی ڕۆژێ بـە دڵ لـەم عالـەما
تێگەیشـتوو هـەر ئەناڵـێنێ لـەژێر بـاری خـەما
بێمـەراقی بـۆ کەسـێکە سەرسـەری و دێوانـە بـێ

قانعا، لـەم عەسـرەدا هـەرچی ئەڵـێی باسـی سـەرە
بـاش ئـەزانی ... ...، نۆکـەرە
بەینی بەینەڵلا کـەلامی مفـتی شـەهد و شـەککەرە
مفتی! هەرچەند تۆ کە هۆنەر نیت و نـاوت هۆنـەرە
تـاوەکوو مـردن ژیانـت ژیـنی ئینسـانانە بـێ

***

قانع و سەری

سەرێ پڕ نەبێ لە سەودای نیشتمان
دایم گێژ نەبێ لە خەم بێدەستان
گەر نەیەتە سووڕ بۆ دەوای دەردان
هەر تەوالێت کا و مێزەری گران
لە خوا ئەخوازم کە بەبڕین چێ
تا دوا هەناسەی بە زار و شین چێ
سەرێ خۆی بەرز بێ و چش بکا لە هۆز
بێسەر ببینێ و خۆی بکا بە قۆز
فرمێسک نەرێژێ بۆ جێماوی کۆز
ئاهـ هەڵنەکێشێ، ئاهی جگەرسۆز
لە خوا ئەخوازم کە بە بڕین چێ
تا دوا هەناسەی بە زار و شین چێ
سەرێ وەک مێو بێ لە حاستی دوژمن
بەلام پۆلا بێ بەرامبەر بە من
پڕ بێ لە خەیاڵ، بۆ کچۆڵە و ژن
دەک بیپێچێتۆ لە ناو تویێ کفن
لە خوا ئەخوازم کە بە بڕین چێ
تا دوا هەناسەی بە زار و شین چێ

سەرێ لە حەنای یاران نەرم نەبێ
بۆ کەس و کاری تەواو گەرم نەبێ
لە ڕێی نامووسا لەسەر تەرم نەبێ
لەگەڵ ریش سپی پڕ لە شەرم نەبێ
لە خوا ئەخوازم کە بە بڕین چێ
تا دوا هەناسەی بە زار و شین چێ

سەرێ نەزانێ سەرداری چۆنە
تێر بێ و نەزانێ هەژاری چۆنە
هەرگیز نەیدیبێ خەمباری چۆنە
مەس بێ و نەزانێ هوشیاری چۆنە
لە خوا ئەخوازم کە بە بڕین چێ
تا دوا هەناسەی بە زار و شین چێ

سەرێ لە وەسواس مەینەت ئازاد بێ
بە ملهوریی خۆی تەواو دڵشاد بێ
ئەو بە مراد بێ و خەڵک بێ مراد بێ
ئەو سەرە ئەگەر کەللەی فەرهاد بێ
لە خوا ئەخوازم کە بە بڕین چێ
تا دوا هەناسەی بە زار و شین چێ

سەرێ نەنواڕێ بۆ دەور و پشتی
قەت تێنەکۆشێ بۆ سوودی گشتی
گاڵ هەڵنەوەرێ لە درزی مشتی
دۆشەک ڕابخا و شان لەسەر پشتی
لە خوا ئەخوازم کە بە بڕین چێ
تا دوا هەناسەی بە زار و شین چێ

سـەرێ پـڕ لـە گـڕ، وەک تـەنوور نـەبێ
پـڕ لـە مێشـکی ڕوون وەک بلـور نـەبێ
لــە خۆپەســەندی تــەواو دوور نــەبێ
ڕۆژی تەنگانــە بــە خــوێن ســوور نــەبێ
لــە خــوا ئــەخوازم کــە بــە بــڕین چــێ
تــا دوا هەناســەی بــە زار و شــین چــێ

ســەرێ سەراســێ نــەگرێ بــۆ وڵات
هــاواری لێکــەی نەگاتــە فریــات
پــەژارەی نــەبێ بــۆ بــێدەســەڵات
بە کـەس نەبەخشـێ پیـاوەتی و خـەڵات
لــە خــوا ئــەخوازم کــە بــە بــڕین چــێ
تــا دوا هەناســەی بــە زار و شــین چــێ

سەرێ بـەبێ خـەم چێتـە سـەر سـەرین
دوو گوێی خۆی کەڕ کا لە شـین و گـرین
جارێک نەیــەتــە ســەر ئاهـ و نـاڵـین
هیچ خەمخۆر نەبێ بۆ دەسـتەی بێتـین
لــە خــوا ئــەخوازم کــە بــە بــڕین چــێ
تــا دوا هەناســەی بــە زار و شــین چــێ

***

قانع و دڵی

دڵــێ نەناڵــێ بــۆ هــیچ نەخۆشــێ
ئــازاری نــەبێ بــۆ هــیچ پەرۆشــێ
هــەر بــۆ ئــارەزووی خــۆی تــێبکۆشــێ
بــۆ زامێکــی هــۆز زووخــی نەنۆشــێ
یــاخوا ئــەو دڵــە هــەر ئــاوارە بــێ
بــە تیغــی دوژمــن پارەپــارە بــێ
دڵــێ بمخاتــە کۆڵانــە و کــۆڵان
دایم کورکــەی بــێ بــۆ دیــدەی کچــان
قــەت ڕانەچڵــەکێ بــۆ بــێدەســتەکان
گوێی خۆی شــل نــەکا بــۆ ناڵــە و گریــان
یــاخوا ئــەو دڵــە هــەر ئــاوارە بــێ
بــە تیغــی دوژمــن پارەپــارە بــێ
دڵێ ڕەحەت بێ کە چووە سەر کورسی
ئیتــر نــەنواڕێ بــۆ حاڵــی برســی
تەماشای خەڵــک کــا بــە زەرد و سیســی
ئــەبێ ئــەو دڵــە بــۆ لێــی بپرســی؟
یــاخوا ئــەو دڵــە هــەر ئــاوارە بــێ
بــە تیغــی دوژمــن پارەپــارە بــێ

دڵــــێ مـــن و تــۆ بکـــا لـــەل بـــرای
هەرچی خۆت خەیتە ژێـر سایە و پـەنای
بێــزت لـــێ بکـــا و بڵـــێ تـــۆ گـــەدای
مــن دەوڵـــەمەندم تــۆ کــەی ئاشـــنای؟
یـــاخوا ئـــەو دڵـــە هـــەر ئـــاوارە بـــێ
بـــە تیغـــی دوژمـــن پارەپـــارە بـــێ
دڵـــی ژان نـــەکا بـــۆ ژانی هاوســـێ
لەبـەر فیـز کـردن هـیچکـەس نەناســێ
نەبیســـێ ناڵـــەی کـــوێر و کەساســـێ
توخـــوا ئـــەو دڵـــە بـــۆ هـــەر نەماســێ
یـــاخوا ئـــەو دڵـــە هـــەر ئـــاوارە بـــێ
بـــە تیغـــی دوژمـــن پارەپـــارە بـــێ
دڵـــێ تێکۆشـــێ بـــۆ ماڵـــی دنیـــا
کـەس نەگرێتـە خـۆی بـە تـاقی تـەنیا
لـــە بـــیر باتـــەوە گشـــت خـــزم و بـــرا
هــەروەک دوعاکــەی پێشــوو کــە وتــرا
یـــاخوا ئـــەو دڵـــە هـــەر ئـــاوارە بـــێ
بـــە تیغـــی دوژمـــن پارەپـــارە بـــێ
دڵـــێ ڕازی بـــێ بـــە کـــزیی یـــاران
هەر خـۆی پـارێزێ لـە دەسـتەی دەوران
جـارێ بـۆ هـیچکـەس نەیەتـە گریـان
بـۆ خەڵـک نـەقرچێ و نـەبێ بـە بوریـان
یـــاخوا ئـــەو دڵـــە هـــەر ئـــاوارە بـــێ
بـــە تیغـــی دوژمـــن پارەپـــارە بـــێ

دڵــێ بچێتــە ســەر شــەربەتی ئــاڵ
بــە بیریــا نەیــەت خــەم دراوســێ مــاڵ
ئــەو بــیرە بخــوا و منــیش ئــاوی کــاڵ
ئــەو گــەنم بخــوا و منــیش گاڵــی تــاڵ
یــاخوا ئــەو دڵــە هــەر ئــاوارە بــێ
بــە تیغــی دوژمــن پارەپــارە بــێ
دڵــێ نەســووتێ بــە ئەحواڵــی مــن
هــیچ فــەرقی نــەخا چ دۆس، چ دوژمــن
بـا هـەر گێـژ بخـوا لـە دەریـای بـێبـن
ڕەبی ئــەو دڵــە دارزێ و کــون‌کــون
یــاخوا ئــەو دڵــە هــەر ئــاوارە بــێ
بــە تیغــی دوژمــن پارەپــارە بــێ

***

بەرهەمی ناوخۆ

مـەنعی بکـەن کـەلوپـەلی بێگانـە بـۆ وڵات[1]
تا پیشەسـازی وڵاتـت بـەهێز بێـت و دەرکـەوێ
بـۆ بەرهـەمی وڵات و لـە بـۆ دەفعـی لازمـات
هیوام بە عێلی هەجیجە خەریک بێت و نەسـرەوێ
شاربەدەری وڵاتـی بکـەن دەسـکردی ئەجنـەبی
تاکوو تەوژمی بەرهـەمی ئـەم خاکـە سـەرکەوێ
بۆ بەرگەکەت لە قوماشی گەبەردین و پەشم ئەکەی؟
چەن خۆشە سەربەسەر کە هەموو شاڵی بەرکـەوێ
شانازییە کە جـل و بەرگەکـەت لـە شـاڵ و جـاو
چـون بەرهـەمی وڵاتەکەتـە و بـاوی بەرکـەوێ!
تەشجیعی پیشەسازی نەکەن مـاڵ وێـران ئـەبن
بۆ زێڕی ئەم وڵاتـە بـە دەسـتی تەتـەر[2] کـەوێ؟
گۆزە و گڵێنە دروست کەن لەجیاتی بلووری خەڵک
بە زەبری سنعەتی ناوخۆ شتی خەڵکی لە دەرکەوێ

---

١. دێڕی یەکەمی ئەم پارچە شیعرە دیار نییە. لە دەسنووسەکاندا شوێنەکەی دڕاوە.

٢. لەبەر ئەوەی لە دەسنووسەکەدا کوژاوەتەوە، کـاتی خۆیشـی بـۆ چـاپی پاشمەرگەکـەی زۆر هەوڵماندا بە تەواوی بۆمان ساغ نەکرایەوە کە ئەم وشەیە چۆنە!

با ئەو نیزامە لە گۆڕ نێین لە بۆ غەیرە مـل کەچـە
تا هێزی دەستی ڕەنجبەر و سنعەت بەسەرکەوێ
جێی ئیفتیخارە لەبەر کەی فەرەنجی لە بەرگی مەڕ
پـارەی ولاتەکـەت لـە ولاتـا بەگـەڕ کـەوێ
بـۆچی لـە ئـەوروپاوە شـتومـەک بگاتـە لات؟
دەستڕەنجی پوختی خاکەکەشت، پشت چەپەر کەوێ؟
کۆشکی ولاتـی ئەجنـەبی لـە دزراوی ڕەنجتـان
ڕازاوەیــە، منالــی ئــەتۆش بـا لــە دەرکـەوێ
سەرچاوە نەوتەکەت کە ئەگەر بەرهەمی نەکـەی
زۆر زەحمەتە کە چاوت بە خێر و بە فـەڕ کـەوێ
نـەوتت هەیــە و ولاتــت بــە تـاریکی مایـەوە
کورد چاوەڕوانە کە ڕۆژی لەسەر کەل بەدەر کەوێ

***

وەسفی وڵاتم[1]

بۆ خزمەتی مودیری موحتەرەمی ژیان تەقدیمە کە دیم غەزەتەی ژیان خزمەتی ئامالی وەتەن و میللەت ئەکات؛ منیش بە فکر و سەودای مەحەبەت و وەتەن چەند غەزەلێکم لە ولاتی خۆما نووسی و لەبەر بێ مەتبووعاتی لە گۆشەی نسیانا مابۆوە ئەمجارە کە هاتمە سلێمانی و چاوم بە (ژیان) کەوت، ڕەشی کەلیماتی... بوو بە سوورمەی چاوم، ئەوا جارێ ئەم غەزەلەم تەقدیم کرد. ئەگەر مەقبوول بوو، هەموو هەفتەیەک بە فکری ناقسی خۆم ئەو شیعرانەی کە بۆ وەتەن و میللەت بەکەڵک بێت، غەزەل غەزەل تەقدیمی ئەکەم.

ئیتر ئیحترام

قانع

گوڵی خاکی وەتەنی کوردی خەزانی نابێ

چونکە هێندە پڕ سەمەرە دەغڵ گرانی نابێ

وەکوو خەڵکی لەکن ئێمە دەگەڕێن بۆ پارە

کورد بە سایەی وەتەن دەردەگەڕانی نابێ

هەرکەسێ پارەی هەبێت، دێت بە سەمەر لێی ئەکڕین

کێ دەڵێ ئەم وەتەنە زێڕ و قەرانی نابێ؟

پێی بڵێ بەو کەسەی وا دوژمنی خاکی وەتەنە

کوڕی غەوس بێ بە یەقین دین و ئیمانی نابێ!

بڵێ بەو شێخە کەوا قەدری وەتەن نازانێ

بێوەتەن ڕیشی زل و بەرگی جوانی نابێ

قانعا! شاهی عەجەم ڕوو لە هەرچی جێگە بکا

چون غەریبە بە ئەبەد قەدری شوانی نابێ

***

(کوردێکی مەریوانی)

---

١. یەکەمین شیعری بلاوکراوەی **قانع**.

ژیان ژمارە ٤٢ تشرینی دووەمی ١٩٢٦

کوڕێکم ئەوێ، کوڕێکم ناوێ[1]

کوڕێکم ئەوێ کوڕی مەیدان بێ
بۆ جێماوی خۆی پیشەی گریان بێ
بۆ گەل و هۆزی قۆچی قوربان بێ
لە ڕێگەی خەبات ڕاست و ڕەوان بێ
لە تێکۆشیندا بەبێ وچان بێ
کوڕێکم ناوێ بێکارە وەک من
نەوێرێ بڕوات بۆ جەنگی دوژمن
سڵ کا و داچڵەکێ لە دەریای بێبن
بیری بخاتە سەر کچۆڵە و ژن
هەموو خەباتی بۆ بەرگ و نان بێ
کوڕێکم ئەوێ کە کوڕی قۆز بێ
خاکی نیشتمان لە لای پیرۆز بێ
هەوڵ و تەقالای بۆ بەرزیی هۆز بێ
خۆشترین جەژنی جەژنی نەورۆز بێ
خزمەتگوزاری گەلی کوردان بێ

---

١. گۆڤاری هەتاو ژمارەی ١٧٠ کانوونی دووەمی ١٩٦٠.

کــوڕێکم نــاوێ ڕۆن دا لـــه ســـەری
چەپکـــەگوڵ بـــدا لەبـــەر کەمـــەری
کۆلانــە و کــۆلان هــەروەک سەرســەری
بســـووڕێتەوە لـــە شـــوێن موشـــتەری
گریـــی دڵـــەکەی داخـــی کچـــان بـــێ
کــوڕێکم ئـــەوێ دەســـت بداتـــە شـــیر
چـــاو نـــەتروکێنێ بەرامبـــەر بـــە تـــیر
خـــەمی وڵاتـــی دەرنـــەکا لـــە بـــیر
بە هەڵمەت لاو بێ، پـیر بـێ بـە تـەگبیر
لە نەوەی کاوە و شـای کـەریمخـان بـێ
کــوڕێکم نـــاوێ شـــێت بـــێ بـــۆ دۆلار
ڕوو بکاتـــە دەرگـــای پیســـی ئیســـتعمار
بـــۆ چڵـــکاو خـــواردن بـــێ بـــە خزمـــەتکار
پێکـــــەوەبنێ هـــــەیوان و تـــــەلار
کـــەری ژێـــر بـــاری مـــام کـــەپیتان بـــێ
کــوڕێکم ئـــەوێ وریـــا و زانـــا بـــێ
ڕۆژی تەنگانـــــە زۆر بـــــەتوانا بـــــێ
لـــە ڕێـــی نیشـــتمان ســـەری دانـــا بـــێ
ئەگـــــەر وا نـــــەبێ لەگەڵـــــما نابـــــێ
مـــردن و ژیـــان لـــە لای یەکســـان بـــێ

***

ڕەسمی سەرداری[1]

عەزیزم! ڕەسمی سەرداری بە قەسر و بارەگا نابێ
بە سەرفی دەوڵەت و ماڵە، بە مفت و مەرحەبا نابێ
نە هەرکەس ئەقڵی خۆی تێکدا ئەبێتە عاشق و مەجنوون
کە شینی بێغەمیی لەیلی بە ڕووتی و بێ نەوا نابێ
نە هەرکەس پێکەنی ئیتر گوڵی گوڵخەندەرانێکە
هەناسەی عەتری گوڵخونچە بەبێ سروەی سەبا نابێ
نە هەرکەس پارە کۆ کاتۆ دروستە پێی بڵێی ئەشراف
کە (خواجەمووشی) با لۆرد بێ بە پیاوی خودا قەت نابی
کەشیدەی پشتی مام حاجی کە داوە بۆ گەلی لادێ
بە ئەسپابی نەجاتی مەحشەر و ڕۆژی جەزا نابێ
بڵێم چی پیری پێیوتم وا چاکە بیزانیت
کە ڕیشی بێعەمەل هەرگیز لە بۆ ئیشی خودا نابێ
لەناو ئەم هۆزە بەدبەختە لەسەد حەفتای فلاتوونە[2]
کەچی ئەم خۆرە خۆخۆرە بە دەستی کەس دەوا نابێ
براکەم فەیلەسووفی وا ئەزانن سەر نەتاشینە
ئەگەر تەرکی خەو و خواردن نەبێ، غاندی وەها نابێ
لە سایەی هیممەتی ژینە[3] کە قانع ناوی وا بەرزە
ئەگەر نا ئەم خەیالاتەی لە لای کەس ئاشکرا نابێ

***

١. ساڵی ١٩٤٥ وتراوە.

٢. فلاتوون مەبەست لە ئیفلاتوونە بۆ شیعرەکە وا نووسراوە.

٣. مەبەستی لە ڕۆژنامەی ژینی پیرەمێردە کە قانع ناوبەناو شیعرەکانی خۆی بۆ دەنارد.

پێنج‌خشته‌کی[1]

خوا کوا ڕۆسته‌می ئه‌مڕۆ سه‌ری خوێنخۆری بشکێنێ؟
خوا کوا ئاگرێکی وا که‌ پیاوی به‌د بسووتێنێ؟
پزیشکێکیش نه‌بوو جارێ که‌ ده‌ردی دڵ بفه‌وتێنێ
سه‌رم ناوێ که‌ فیزی به‌گله‌ری و سه‌رداری بنوێنێ
ده‌مم ناوێ که‌ تیکه‌ی زل‌زلی ته‌نهایی بگلێنێ

ده‌سا تا که‌ی له‌ناو گه‌لدا درۆ و فیشاڵ ئه‌نوێنی؟
ئه‌گه‌ر خایه‌ن به‌ هۆزت بی بزانه‌ قابلی جوێنی
له‌به‌ر قازانجی خۆت بۆچی دڵی بێده‌ست ئه‌ڕه‌نجێنی؟
خوا ئه‌و چاوه‌ هه‌ر کوێر بێ که‌ چاو بۆ خه‌ڵکی هه‌ڵبێنی
ده‌ ڕه‌ببی که‌ڕ ببێ گوێیێ نه‌بیسێ شینی هاوخوێنی[2]

خوایا ئه‌و که‌سه‌ی پیسه‌ دوچاری گێژی مه‌ینه‌ت بێ
گرفتاری خه‌م و ده‌رد و په‌شێوی باری نه‌گبه‌ت بێ
له‌ ڕۆژی جه‌ژنه‌دا ئیشی هه‌مووهه‌ر شین و میحنه‌ت بێ
لچێ خوێنی فه‌قیری پێ‌مژن یا ڕه‌ببی دابڕزێ
زمانێ به‌د بڵێ هێنده‌ بماسێ خێوی خنکێنێ

---

١. پێنج‌خشته‌کی شاعیره‌ له‌سه‌ر شیعرێکی خۆی که‌ به‌ ناوی سه‌رم ناوێیه‌.
٢. ئه‌م دوو دێڕه‌ بۆ پێنج خشته‌کیه‌که‌ پاش و پێش خراوه‌.

وەرە سەیر و تەماشاکە کە هەر ...ێک و هەر پەستێ
کە هەر جاسووسی بێدین و کە هەر بێهۆش و سەرمەستێ
کە دەستی بوو بە هەر جۆرێ لە بەدکرداری ناوەستێ
دە بەسراوی کەلەبچەی دەستی زالم بۆ نەبێ دەستێ
کە ئەو دەستە بەشی بێدەستەلاتێ بگرێ، بڕفێنێ؟

تەماشای شیوەنی من کە، ئەخوێنم هەر وەکوو قومری
برا ئەم شینە بۆ تۆیە کەوا بێجێگە و بزری
دەسا هاودەردی دڵ! فەرموو لەگەڵ من، تۆیش بە کوڵ بگری
لە کۆتی حاکما ڕەببی، بمێنێ تا دوا عومری
قوڵوقاچێ کە بۆ هاواری خەڵکی سستی بنوێنێ

ئەوا گەل پاکی سەرکەوتن، بەجێ ماوین لە ناو جێدا
وەکوو بێهۆش ئەسوڕێینۆ لە شاران و لە ناو دێدا
ئەمە گەردوون بە ئێمەی کرد، دەپەندی وا بەسەر کێدا؟
وەرە بنواڕە، کاکم لافی خەمخۆری منی لێدا
کەچی بۆ تاکە یەک ئانە سەری سەد وەک من ئەشکێنێ

برا من سەرزەنشتی تۆ ئەکەم، سا تۆش بە هەر جۆری
بزانە هۆزی بێدەس نیت، لە ڕووی گێتی تەواو زۆری
دڵت پاک بێ لەگەڵ هاودڵ، سپیت، سووری، ڕەشی، بۆری
نەبوو دەستێ لە کوردستانەدا جارێ بە خەمخۆری[1]
کە پشتی بێسەر و پێیێ بە دڵسۆزانە بخورێنێ

١. لە شوێنێکیتردا نووسراوە بێپارە و ئومێد.

ئەوا بەم جۆرە ڕابورد و لە دەس چـوو عـومری فـەوتاوم
لـە بـیری یەکیـەتی گەلـدا، تـەواو سـووتاو و بـرژاوم
کە چۆن هاوڕێم چووە سەر کەل، لە بن‌کەلدا بـەجێ مـاوم
نیزامـی عالـەمی هێنـدە بـە لاری دێتـە بـەرچاوم
ئەگـەر سـەد جـارە پینـەی کـەن، ئەپچـڕێ و تـازە نامێنـێ

ئەوەی دڵپیسی نیشـتمانە خـوا سـا بـەردی لـێ بـارێ
بە پارە و دەسـتەلاتی خـۆی، نـەبوو جـارێ بکـا کـارێ
ئەزانم هیچ بە هیچ نابێ، بە هیچ نـابین بـە هـیچ بـارێ
مەگەر دەستی تەبیعـەت وەرگـەڕێ بیخاتـە سـەرباری
کە ڕیشەی ئەهلی ئەم عەسرە، بە دەستی جەور دەربێنێ

دەبا نووکی قەڵەم ئەمـڕۆ بنووسـێ و هۆشـێ پەیـدا کـا
بخاتـە مێشـکی لاوان و سەراسـەر گـەنج شـەیدا کـا
هەزار وریـای وەکـوو وریـا، بـەجارێ شـۆر و غـەوغا کـا
لە پاشان دایکـی ئـەم خاکـە، کـوڕێکی تـازە پەیـدا کـا
ئـەویش تێکۆشـێ وەک قـانع براکـانی بلاوێنـێ

***

پێنج‌خشتەکی لەسەر شیعری خاتوو خورشید

کچ کە کەوتە چواردەساڵە، هەر کوڕی لاوی ئەوێ
پەرچەمی چین‌چین و لوول و ئەگریجەیی خاوی ئەوێ
پەلکەیی شۆڕ و درێژ و زلفی قرتاوی ئەوێ
هەندێ کچ بێ‌تەجرەبە سووراو و سپیاوی ئەوێ
مێخەک و عەتر و بخور و سێوی نەخشاوی ئەوێ

بێ ئەوەی ئیشێ بکا، خاو و خلیچک و مانووە
بۆ وەڵامی داک و بابی، پڕ بەهانە و بیانووە
دەوریيەی کۆڵانەکان و حەسحەسی سەرخانووە
بیر لەوە ناکاتەوە ساڵێکی‌تر کەیبانووە
دائیما سەیر و سەفا و بەزم و شەو ڕاوی ئەوێ

قەت دڵی ڕاناچڵەکێ، بێژێ لە لای پیاو تاڵ ئەبم
بەینێ‌تر مەسئوولی ئیش و تەربیەی منداڵ ئەبم
دەستەپاچەی ناو ژنان و بێ‌بەها و بێحاڵ ئەبم
ناڵێ من بەینێکی‌تر کوێخا و سەرۆکی ماڵ ئەبم
ئەو کەسانەی وا سەرۆکن، عەقڵی گونجاوی ئەوێ

دائیما هەر هەوڵ ئەدا بۆ تەوق و گوڵ بیدا لەسەر
دەرکی لێ قایم بکەی جا سەر لە کون دێنێتە دەر
هەر خەریکی هیچ و پووچ و ئیشی بێ‌جێگە و سەمەر
هەر ئەڵێ بەخوا کراسی سوور نەبێ نایکەمە بەر
ژێرچەناخە و کرمەک و گوارە و کلی چاوی ئەوێ

زۆر کچی وامان هەیە ئایا لە دێ یاخود لە شار
سەیر ئەکەی چەن شۆخ و شەنگە جوانە وەک دەنکی هەنار
خاوەنی زانین و بیر و کانی ناموس و ویقار
هەندێکیش دڵمردەیە و ژیرە لەسەر هەر ئیش و کار
تف لە زەرق و بەرق ئەکات و شۆرەت و ناوی ئەوێ
ڕۆژ لە ڕۆژ ئیشکەرتر و زاناتر و پڕخێر ئەبێ
بۆ جوانیش دەم بەدەم هەروەک گوڵی زەنوێر ئەبێ
دەربەسی شوو نایە ئایا زوو ئەبێ یا دێر ئەبێ
هەر تەماشای دەستی دایکی خۆی ئەکا تا فێر ئەبێ
پاش هەموو عەقڵ و شعوورێ خزمەتی پیاوی ئەوێ
هەوڵ ئەدا بۆ پیاوی ژیر و تێگەیشتوو و خوێندەوار
چابوک و بێفیز و ئیشکەر، کاسبێکی بێدەمار
دوژمنی قڕ کا بە نرکە هەر وەکوو شێری شکار
نانواڕێ بۆ کوڕێکی قنج و قیت و مشکی لار
پیاوێکی پڕ هۆش و بیر و، خاوەنی ناوی ئەوێ
نانواڕێ بۆ یەکێکی سەرسەری و بێئیش و کار
نایەوێ گەنجی تەمەڵ بێ و دەس سپی بێ و زار و خوار
یاخۆ مایل بێ بە ئارەق یا حەشیشە یا قومار
نایەوێ مێردی گەزەندە و پیس بێ هەروەک کوێرەمار
کاسبێکی گورجوگۆڵ و بێبەن و باوی ئەوێ
ئەی کچم! ئامان بفامە ئابڕووی خۆت بۆ ئەبەی؟
بۆ بە ناحەق خۆت لە پێش چاوی هەموو گەنجێ ئەخەی؟
دەوری تێکۆشینە ئەمڕۆ تۆش وەرە تێکۆشە دەی
سەیری خۆرشید کە کچم، ئەمجا ئەزانی چی ئەکەی
چون حەیا و ناموسی خۆی و هۆزی فەوتاوی ئەوێ

***

باخەوانی باخ

باخەوانی باخی دولبەر خۆشترە نەک سەروەری
سەیری بازاڕی زەمانە خۆشترە نەک قەیسەری
بۆ دڵێکی بێ گرێ یاخۆ دەروونی بێ خرۆش
هیچ نەکەی ئیللا تەماشای کردگاری داوەری
پیرە زاڵێکە زەمانە سەدهەزار مێردی هەیە
ڕووسپی خوازبێنی ناوێ خۆی ئەچێ بۆ مشتەری
لاوی کوردم! دەستەداوێنی کەسی وەک من مەبە
بۆ خەیاڵی هیچ و پووچ و خۆ و ڕەوشتی سەرسەری
لافی مەردی لێمەدە تا دەس لە دنیا بەرنەدەی
سەیری عیسا کە بە ڕووتی کەوتە سەر پێغەمبەری
ماڵی دنیا دەوری داوی پیاوەتیت بۆ ناکرێ
بەندی گژنیژەی تەڵایە مۆری ناو ئەنگوشتەری

***

سەراوی ئازاد

نـاتوانم تـەركی میللییـەت بكـەم لـەم عەسرەدا

چونكە پابەنـدم بـە شـەهـدی مـەنتقی كوردانـەوە

ساقینامه

دە ساقی! بەحەققی پیاڵەی شەراب
بە جەرگی پرووزاوی هەر وەک کەباب
دەروونم لە خەم کەیلە، کەللەم لە تەم
جگەر پڕ لە زووخاو و دڵ پڕ لە خەم
بشۆرە بە مەی چڵک و ژەنگی دەروون
چ مەی؟ وەک چرای نوور، ڕووناک و ڕوون
ئەوا فەسڵی نەورۆز و وەعدەی گوڵە
سەدای چەهچەهەی شیوەنی بولبولە
گوڵاڵە بە خەیمە، سەمەن گڵ بە کۆڵ
سپی چووزەرە و ساق هەر وەک سەهۆڵ
لە بن قەڵبەز و شاخ و تافا چنوور
لەگەڵ بەرزەلنگ تێکەڵ و خوار و ژوور
کەمەر گوڵگوڵ و بەرکەمەر ئاڵ و واڵ
نمی شەونمە بێدەغێڵە و زەلال
وەنەوشە بە گەردنکەچی وەک هەتیو
دڵۆپە لە ئەشکەوت وەک شووشە زیو
چەمەن سەوزپۆش و چیا زەرد و سوور
بریقەی سەراوان هەر وەک بلوور

***

دە ساقی! بە میحرابی هەردوو برۆت
بە ناز و گرشمەی دوو چاوانی خۆت
ژمارەی پیاڵەم مەکە تا بەهار
نەچێ، با بچێتە هەزاران هەزار

سەرم مەست کە با سووری مەستانە دەم
دەمم تەڕ کە با نوتقی مەردانە دەم
بڕێژم بە سەر خاکەدا سیم و زەڕ
بنێژم بەسەر بەردەدا سەوڵی تەڕ
کە هەرکەس لە سەوڵم گوڵێ بۆ بکا
وە یا پارەیێ زێڕ و زیوم ببا
لە مەستی هەڵیسێنم و بێتە باڵ
بە فڕکە لە فڕگە هەتا نووکی یاڵ
بکێشم قەڵەم وەک پەڕی جەبرەئیل
فوارەی تەڕی نیکتە وەک سەلسەبیل
بنووسم سەراسەر بە یەک داستان
لە ئێمە هەتا خیلقەتی جن و جان

***

دە ساقی! بە حاجەت ڕەزی لانزار
بە زەردی خەزان و بە سەوزی بەهار
من و خۆت و مەجلیس بە مەی داگرە
کە مەستی لە سستی، گەلێک چاترە
دوو گوێم پڕ کە پەی‌پەی لە قەهقاهی جام
شەکر دە وەکوو تووتی بێمە کەلام
شەرابێ کەرەم کە پیالەی بلوور
نەوەم پشت‌بەپشت مەست بێ تا نەفخی‌سوور
ئەگەر سەرخۆشم کەی بە دوو جامی مەی
ئەڕێژم حیکایاتی جەمشێد و کەی

***

دە ساقی! بە خاتر شەرابی دروست
بە نەشئەی سەری لاوی میللەت‌پەرست

هەتا چنگ و چەنگالی شـەهبازی مـەرگ
لە سینەم سەری هەڵـنەداوە لـە جـەرگ
بـڕێژە لـە بـارانی مـەی سـوبح و شـام
زڕەی ئیسـتیکان و جـەلاجیلی جـام
وەها سەرخۆشم کەی بـە سـەیرانی گـوڵ
لە مەستیم سـەد مـەرگ مـات و خـەجڵ

***

دە ساقی! بە سەرگەردی سەر پەنجەکەت
بـە گـۆزەی بلـووڕینی پـڕ گەنجەکـەت
بـــڕێژە و بگێــڕە و بنۆشـــە شـــەراب
بـە ناڵـینی عـوود و بـە زیکـەی ڕوبـاب
وەها بم کـە ئاگـام نـەبێ قـەت لـە خـۆم
کە خەم هات بە سەربەستی من خەم بخۆم
چ خۆشـە بـە مەسـتی بناڵـێنی شـەو؟
چ خۆشـە نەترسـی لـە ئـەم یـا لـە ئـەو؟
چ خۆشە لەگەڵ کۆمـەڵا ئاهـەنگ و سـاز
چ خۆشـــە لەگـــەڵ دولبـــەرا وردەڕاز
بـە گـەرمی سـەرم بـا بسـووتێ وڵات
بـە شـۆری دڵـم شـێت ئەکـەم کائینـات
سـەدایێ بخـوێنم بـە سـۆزی گـرین
مەلایـەک بڵـێن: سـەد هـەزار ئافـەرین

***

دە ساقی! بە عەشقی سەری پڕ هـەوەس
بە یادی بـرۆی چـەوت و چـاوانی مـەس

کــەرەم کــە پیاڵــەی گوڵــی زەڕنیگــار
هــــەتا فرســـەتە مـــاوە وادەی بـــەهار
کـــە فـــەوتا بـــەهار و نـــەما نەســـتەرین
من و بولبولیش دێینـە سـەر زار و شـین
ئـەمن هــەر ئەگریــەم لەبــەر داخــی دڵ
ئـەویش هــەر ئەزیــڕێنێ بـۆ بـۆنی گــوڵ
ببارێنــــە بـــــەحری ســـــەخا و کــــەرەم
لەسەر دەر کە میحنەت، لە دڵ دەرد و خەم
دە ســــاقی خواحـــــافیزی نازەکــــــەت
سەر و ڕۆح پێشکەشی سەدای سازەکەت
بخوێنــــە بـــە دەم نـــازەوە، فـــەرد فـــەرد
لەبەر دەفعی هیجـران و تەسـکینی دەرد
مـــەقامێ بڵـــێ خـــوێنی دڵ بێتــە کــوڵ
کـــە یـــادی زەمانـــەی قـــەدیم بێتـــە دڵ
چ خۆشە سەدای مووزیک و چەنگ و نـەی
چ خۆشـــە مـــن و ســـاقی و یـــار و مـــەی
چ خۆشــــە دەف و بـــەربوت و هەڵهەڵــــە
چ خۆشــــە ســــەدای شــــیوەن و وەلوەلــــە
هــەتا زینــدووم یــەک دوو جــامی گــران
کەرەم کــە بــە فدیــەی قــەزای باخــەوان
کە مردم وەکوو شـێخی سـەعدی قـەدیم
لــە ژێــر خاکــەدا ئەبمــە عــەزمی ڕەمــیم
نە ئیســتە ئــەزانن کــە مــن چــیم و کــێم
نـــە کـــەس قابلـــە پـــێ بنـــێ جێگـــەپێم

***

ئازیز هیلاکم

ئازیز هیلاکم، ئازیز هیلاکم
وەک تەیری زامار، غەڵتانی خاکم
پێچ ئەدەم وەک مار تەواو خەمناکم
بێبرا و بێقەوم، بە تەنیا و تاکم
دەردم کارییە، بێیارم ئەمشەو
جەرگی لەت و کوت، زامارم ئەمشەو
نەخۆش و عاجز، مەحزوونم ئەمشەو
لە فەرهاد بەدتر، مەجنوونم ئەمشەو
ئەزانم وادەی ئاخر حەیاتە
قەتعی زیندەگی ڕووی سەربیساتە
ئاخ یاران لە کوێن؟ بۆچی بێدەنگن؟
بۆ نایەن بۆ لام؟ ئەڵبەت پێلەنگن!
هەی داد هەی بێداد، کوانێ یارانم؟
کوانێ براکەی جاری جارانم؟
وەتەن! کوا نەسیم عەترامێزەکەت؟
کوا خاک و خاشاک عەنبەربێزەکەت؟
بێ قەوم و عەشرەت، بەبێ برا خۆم
بێ هاودەردی دڵ، پشت و پەنا خۆم
قانع بە کردەی چەرخی چەپگەردە
چەن هەزار وەک تۆ هەناسەسەردە

***

ماڵ بەش کردن لەگەڵ براکەم

بــرا، وا باوکمــان ڕۆیی بــە ڕەحمــەت
چاک نـەجاتی بـوو لـە دەرد و زەحمـەت
بـاوک بـۆ هـیچ کـەس نامێنـێ تـا سـەر
کــوڕ ئــەو کوڕەیــە لــە کــڵ[1] بێتــە دەر
مەســـەلەی مەشـــوور: برامـــان بـــرایی
بــەڵام بــەو شــەرتە کیســەمان جیــایی
ماڵـەکە بـەش کـەین، بـێ مـەلا و قـازی
یــەک لــە یــەکتری چــاک بــبین ڕازی
ئـــەو هێســـرە شـــێتەی جووتەوەشـــێنە
دابنـــێ بـــۆ مـــن هـــیچ دامەمێنـــە
ئـەو پشـیلە جوانـەی پـڕ خـەت و خاڵـە
چـش بـا بـۆ تـۆ بـێ، ڕەونـەقی ماڵـە
ئـــەو جووتـــە مانگـــای زل و زۆرخـــۆرە
کـــە یـــەکێ شـــینە و یـــەکێکیان بـــۆرە

---

١. وەکوو کلی هەوڕ... دیزە و گۆزە، واتا لە تاقی کردنەوەدا دەربچێ.

بۆ من... دوو مریشک لاری و هێلکەکەر
دابنێ بۆ خۆت، بەبێ دەردی سەر
ئەو ماینە پیرەی زین هەڵچراوە
مەرحوومی باوکم بۆ منی داناوە
بەشی تۆ لەسەر ئەم ماینە نییە
باوکم فەرموویە، خەتای من چییە؟
مس و مەسینەی لە ژەنگا پواو
دایبنێ بۆ من لە ساغ و شکاو
کیتەڵە و گۆزە، دیزە و دەرخۆنە
هەمووی بۆ تۆ بێ لە تازە و کۆنە
قەت پارە نادەی بۆ سپی کردن
مسگەر ناناسی، تا ڕۆژی مردن
زرنگەی مەنجەڵ و، زەحمەتی سینیی
لە خوام گەرەکە، تۆ قەت نەیبینی[1]
ئەو ئاوە ساردە لە ئەو جەوەنە
دایبنێ بۆ خۆت، هەر پێی پێکەنە
ئەو هیزە ڕۆنەی کولک و مووداره
دابنێ بۆ من، چارم ناچارە
لە دەرگای حەوشە تا وەکوو سەربان
دابنێ بۆ من سەر پاک هۆدەکان
ئەمما لە سەربان هەتا ئاسمان
هەمووی بۆ تۆ بێ، بێ کەسری و نوقسان

١. لە چاپە کۆنەکاندا نووسراوە: ... تەڵەبە، تۆ قەت نەیبینی.

هەر دووکیان بـۆ مـن گاسـوور و گـاڕەش
دوو سەگمان هەیە بۆ تۆ لـە جێـی بـەش
نــە کــای بـۆ بێنــە، نــە جێــی بمالْــە
هــیچ ئــەرکیان نییــە ئــەو دوو گەمالْــە
شــەو تــا بــەیانی بــە جــووت ئــەوەڕن
حەلــەلیان لێکــەی، ســک پیــاو ئــەدڕن
بــرا وا مالْــمان تــەواوی بــەش کــرد
هــەموو بــە زیــاد و بەشــی خۆتــت بــرد
ئەلحەمــــدولیللا بــــەبێ دڵ یەشــــان
جیا بووینۆ لە یەک، بـە سـەهل و ئاسـان
هەر چەن مەغدوور[1] بووم بەشیی تـۆ زۆرە
لــە بــەر تانــەی عــام، ڕازیم بــەم جــۆرە
بــا خەلْــقی نەلْــێن بڕوانــە حالْــی
تـــەماعی کـــردە بـــرای منالْـــی!

***

١. مەغدوور (مغدور): غەدر لێکراو (ن. ب.)

من و نان

ئـەی نـان! بـۆ تۆیـە شـەڕی بـرایی
ئەی نـان! بـۆ تۆیـە ئاژاولـەی جیـایی
بـــۆ تۆیـــە بـــرا، بـــرا ئـــەکوژێ
لـــە ڕووی مەیـــدانا مێشـــکی ئـــەپژێ
بـــۆ تۆیـــە دنیـــا کەوتـــە گـــیر و داد
بـــۆ تۆیـــە تـــۆرا، دایـــک لـــە ئـــەولاد
بـــۆ تۆیـــە بـــاوک، فرزەنـــد دەرئـــەکا
کوڕی خۆی دوچار سـەد خەتـەر ئـەکا
بـــۆ تۆیـــە جـــەردە ڕێگـــە قـــەتع ئـــەکا
ڕێگەی هاتوچۆ لـە عـام مـەنع ئـەکا
بـــۆ تۆیـــە ئاوســـێ لـــە ئاوســـێ زیـــزە
ماشەڵـــلا شکڵـــت چەنـــدە تـــەمیزە
تۆ هـەر ئـەو نـانی چـەن هـەزار فـەلا
بـــۆ تـــۆ دامـــاوە و کەوتـــە حـــەلوەلا
کۆڕەی زیکری شێخ بۆ تۆیە ئەی نان!
زامـی دڵ بـۆ تـۆ بەسـۆیە ئـەی نـان!
هـــەوڵ و تەقـــەلای پاشـــا بـــۆ تۆیـــە
ئابـــڕوو چـــوونی گـــەدا بـــۆ تۆیـــە
ئاســـنگەر، بـــۆ تـــۆ پیـــک ئەوەشـــێنێ
زارع بـــۆ تۆیـــە ئـــارەق ئـــەڕژێنێ
هەر کـەس نـانی بـوو، ئیمـانی هەیـە
ڕووسووری مـەجلیس، دیـوانی هەیـە
ڕێـــوی نـــانی بـــێ شـــێرێ تـــەواوە
شـــێر نـــانی نـــەبێ پشـــتی شـــکاوە

***

ڕەشبەڵەک لە جەژنی لادێدا

کوڕگەل وا دیسان ڕۆژی شادییە
بەزمی هەڵپەڕکێ و دڵئازادییە
چرپەی گەورە کچ، ڕوو ئەکاتە ماڵ
ئارایشت ئەکا بە لفکەی دەسماڵ
چارەکەی خامەک ئەکاتە کۆڵی
خرخاڵ مەچەکی چەشنی سەهۆڵی
ملوێنک لە مل، لوولە لەسەر دڵ
چاو پڕ لە غەمزە، ڕوومەت تۆپی گوڵ
قەف قەف زوڵفی ڕەش، پێچ و لوول وەک مار
تێکەڵ لاچەناخ لە سەر تا بە خوار
برقەی بەرچاوە و زرنگەی کڵاوزەڕ
ئەگریجەی قرتاو وەک ڕێحانەی تەڕ
ورشەی گوارەگوێ، زریکەی لاگیر
هارەی پلپلە و سلسلە و زنجیر
شۆرتکە و کەمەرە، هەیاسەیی پشت
(گۆیەخە) تا خوار، جوانترین لە گشت
کەوشی یەمەنی، ڕەوشتی لادێ
لە هەڵپەڕکێدا کە هەر خشپەی دێ
کەوا تۆزێ ئاڵ، کراس مەیلەو سوور
سرکەیی کۆڵی بەرق ئەدا لە دوور
سوخمەی نارنجی گودەڵەک پێوە
لە ژێر سوخمەدا، دوو شەکرە سێوە
خاوخاو بە وێنەی نیمچە غەزالان
دێت بۆ ساراتی قەراخی مالان

دەستەی هەرزەکار، ڕانکوچۆخە چاک
یەک یەک کۆ ئەبن وەک شێری بێباک
کلاش هەورامی، پەستەکی بانە
پشتێن کەتانچین، ڕەسمی زەمانە
کەوا و پانتۆڵی لە فاسۆنی جوان
فەقیانەی دووگەز ئەخاتە سەر شان
دەمانچە لە پشت فیشەکلغ لە مل
تەزبێح کارەبا تۆزێ دەنک زل
خەنجەری دەبان، کالان تەواو زیو
نەخشین کراوە ئەمدیو و ئەودیو
دەسەسڕی ئاڵ، لفکەی بەر کەمەر
سووچی دەسەسڕ سەرمشتووی خەنجەر
کڵاو گروونی گرێچن تەواو
لفکە لە لاشان، مشکی تێکەڵاو
کوڕ و کچ لەویا تێکەڵاو ئەبن
هەموو بۆ سارای لامالان ئەچن
ئەو کچە جوانە و ئەو کوڕە قۆزە
دێننە کایە، جەژنە پیرۆزە
بە دەم پێکەنین، ئیشارە بە چاو
یەک بۆ یەکتری ئارام تیا نەماو
کاتێ زوڕناچی کە ئەیانبینێ
هیچ بیر و هۆشی لە لا نامێنێ
کاکەی دەهۆڵکوت دەهۆڵ لەسەر دڵ
ئەو لە زوڕناچی چاکتر دێتە کوڵ

بـەبێ پـێوتـن سـا تـف لـە گۆچـان
گرمـەی دەهۆڵـی ئەگاتـە ئاسمـان
زورنـاچی پیقـەی زورنـا دەردێنـێ
سـێ جـار لەسـەر یـەک پیا ئـەپیقێنێ
پەنجـە شـل ئـەکا ئـەمجا لەسـەر کـون
دێنێتـە سـەما هـەزار وەکـوو مـن
بـە بەکربـەگی و فـەتاحپاشـایی
ئەخاتـە جوولـە تـەواو ئـاوایی
هەنـدێ شـۆڕەژن کـە مەیلـەو پـیرن
سـپی و نـەرم و شـل، قاشـی پـەنیرن
بـیری زەمانـەی گـەنجی دێننـە دڵ
ئـەدەن لـە مێـزەر هەریـەک چـەپکێ گـوڵ
بـە بۆنـەی سـەیرۆ دێـن بـۆ سەرشـایی
یـەک لـە یـەکتری موبـارەکبـایی
ئـەمجا کـچ و کـوڕ بـەزمی ڕەشبەڵـەک
قـەتار ئـەپێکن، دەس ئـەگرن بـە یـەک
یـەک بێوەژنـێ تـەڕپیری تـەڕپۆش
تـۆزێ چەرمەڵـە و تـەواوی دڵـخۆش
سـەرچۆپی ئـەگرێ بـە لەنجـە و لارە
کـوڕ و کـچ تێکـەڵ، ڕیـز بـە قـەتارە
ئـەم شـان و ئـەو شـان وەک کـەوی پـڕخاڵ
هەڵئەسـووڕێنێ پـەی لـە پـەی دەسمـاڵ
کـوڕ و کـچ تێکـەڵ دێنـە سـەر شـادی
ئەڵـێی وەرئـەگرن ئـەمری ئـازادی

***

سـا دڵ بلـرزێ، سـا چاو بـرِوانێ
سـا دەم پێکـەنێ، هـەتا ئـەتوانێ
سـا خـەم هـەڕا کـا، مـل خـۆی بشـکێنێ
سـەهەزار قەیسـەر لـەویا نانوێنـێ
مامـەی ڕیـش‌سـپی دێتـە سـەر سـەیران
هـەر بـیر ئـەکاتۆ لـە جـاری جـاران
ئـەزانێ ئەمـە ئیشـی خـۆی بـووە
(پـیری و هـەزار عـەیب) لـە دەسـتی چـووە
کـە سـەرچۆپی‌کـێش عیشـوە ئـەنوێنێ
مامـەیش بـەو جـۆرە سـەر ئەجووڵـێنێ
سـینگی پێـی جارجـار ئـەدا لـە زەوی
بـیر ناکاتـەوە لـە کۆکـەی شـەوی
لـە نـاو خـەیالا وەهـا مـەس بـووە
نازانـێ ئـاخۆ دێـرە یـان زووە
کیسـە تووتنەکـەی دەردێنـێ جارجـار
سـەبیل تـێ ئـەکا بەرامبـەر قـەتار
دووکـەڵ لـە لـووتی وەک قـەفی ڕەشمـار
پێچ‌پـێچ دێتـە دەر لـە سـەر تـا بـە خـوار
بـەم جـۆرە بـەزم و هەڵـلا و هەرایـە
کاتـێ ئـەزانن عەسـرە و دوایـە
بەتاڵـی ئەکـەن ئەچنـەوە بـۆ مـاڵ
بـۆ سـەر ئـیش و کـار نـاو مـاڵ و منـاڵ
شاباشـی چـاوەش، درەم و دینـار
دائـەبارێنن وەک هـەوری بـەهار
بـۆ تـەنیا ڕۆژێـک وا تـەکان ئـەدەن
ئـاخۆ بـۆ جـەژنی سەربەسـتی چـی بکـەن؟

***

له بارەی بەچکە شێخەکانەوە

کە شێخ وەفاتی فەرمووە، گەیشتە جێی نیهانی
شێخزادە ئەو سەعاتە ئەبێتە غەوسی سانی
کەس نایە بۆ حیساب و کیتاب و ئیمتیحانی
چەسپاوی دەستی غەیبە، نەجمە و نیشانی شانی

دووبارە ئەڵێ:

وەک بێچووە سۆنە وانە، لەگەڵ لە هێلکە دەرچوون
ئەڕۆنە بەحری بێپەی، گەر ئاوی لێڵە یا ڕوون
بێکەسب و بێنەسیحەت، ئوستادی عیلمی غەیبن
لەم مەدەرسە موهیمە بە دوو دەقیقە دەرچوون

***

هەتیو لە ڕۆژی جەژنا

جـــەژن ڕۆژێکـــە ڕۆژی شـــادییە
ڕۆژی ســـــەیران و دڵئازادییـــــە
ڕۆژی نیشـــات و کـــەیف و دەماخـــە
ڕۆژی ســـەیران و ســـەیرانی باخـــە
گشت کەس بە دڵخۆش لـەناو منالـی
هـــەموو بـــە مـــەرام حـــاڵ و ئەحوالـــی
هـــەموو لیباســـی تـــازە لـــە بـــەردا
هـــەموو مێـــزەری شـــیرین لـــە ســـەردا
ئەم بۆ ماڵی ئـەو، ئـەو بـۆ ماڵـی ئـەم
ئەســـوورێنەوە بـــەبێ دەرد و خـــەم
دەم بـە پێکـەنین، دڵ پـڕ لـە سـروور
لیباسی بەریان زەرد و ســەوز و ســوور
ئـــەمما بـــۆ هـــەتیو ڕۆژی زارییـــە
ڕۆژی گریـــــان و بـــــێقەرارییـــــە
نـــە دایـــک ســـەر و جلـــی ئەشـــۆرێ
نـــە بـــاوکی هەیـــە بـــەرگی بگـــۆڕێ
نـــە پـــارەی هەیـــە بیبـــا بـــۆ ســـەیران
هەر وەکوو باقی دەستەی هاوســەران
بـــەبێ خـــەمخۆر و بـــێ پشـــت و پـــەنا
بـــێ پێکـــەنین و بـــێ هـــەرا و زەنـــا
ســـەرکز و پەشـــێو لـــە بـــن دیـــواران
عـــاجز و مـــەلوول، وەک ئازێتبـــاران
دڵســـۆزێ نییـــە دەس خاتـــە شـــانی
خـــەرجی ئـــەو ڕۆژە کاتـــە گیرفـــانی

***

سکاڵای نەسرین لای قانع

- سـەلامون عەلـەیک مامـەی ئیختیـار
- عەلەیکەسـەلام کیژۆڵـەی نـازدار
- مامـە بـە ئاشـنا دێیتـە پـێش چـاوم
- ڕۆڵـەگیان ڕەنگـە، مـن زۆر گـەڕاوم
- بـێقـەیری نـەبێ، نـاوت نـازانم
- نـاوم قانیعـە و شـەیدای نیشـتمانم
- تـۆی مـەلا قـانع، شـاعیری هـۆزی؟
دایم چـاوەڕوان بـۆ بـەرزی کـۆزی؟
- ڕۆڵـەگیان بەڵـێ، قـانعم نـاوە
بـۆ خـۆم و بـۆ تـۆ جـەرگم سـووتاوە
- مامۆسـتا ئێمـە گشـت بـەشخـوراوین
بـەڵام لـە لادێ تـەواو فـەوتاوین
بیسـتوومە جارجـار کـە ناومـان ئەبـەی
ئـەی بـۆ هاوارمـان تـەواو بـۆ ناکـەی؟
ئەوەڵ تا ئاخر، هـەر بـەشخـوراو بـووین
لـەناو کۆمەڵـدا سـەر دانـەواو بـووین

هـــەتا منالـــین زەلیـــل و خـــوارین
عـــاجز و مـــەلوول دایم خـــەمبارین
گا زەجر و لێـدان، گـا بـە ڕووت و قـووت
چلـکن و پلـکن وێنـەی مەلکـەمووت
ئێمـە هێشـتاکو وایـن لـە دەورەی بـەرد
چـاو هەڵـدووراوین بـە هەناسـەی سـەرد
ئـەر بڵـێم ئەمشـەو ئەچمـە سینەما
ئەڵـێن تـۆ کچـی حـەیات بـۆ نـەما
گـەر بڵـێم ئەمـڕۆ ئـەچم بـۆ قـەتار
ئەچم بۆ گـەڕان، لـەم شـار بـۆ ئـەو شـار
هەی لـەم نێـر کوڕکـە، کـە پەیـدا بـووە
ئابـڕووی شـیرینی لـە دەس دەرچـووە
یـا بڵـێین ئەمـڕۆ کـاتی بـەهارە
کـاتی سـەیرانی گـوڵ و گوڵـزارە
نیـوەڕۆ دوایـێ بچـین بـۆ هـەردان
بـۆ سـەیری بـەهار، لەگـەڵ هـامفـەردان
کچـێ تـۆ کچـی داکـەوە لـە مـاڵ
نابـێ بێیتـە دەر، بـە درێـژایی سـاڵ

***

ئـەوەڵ تـا ئـاخر، ئێمـە هـەر دیلـین
ژیـــان ســـووتاو و زار و زەلـــیلین
ئێمـــە نـــاوێرین بڵـــێین ئینســـانین
دایکـــی دواڕۆژ دەســـتەی لاوانـــین
حیســـابمان بکـــەن بـــۆ هەڵـــبژاردن
ڕۆژی ئینتیخـــاب بـــۆ وەکیـــل نـــاردن

هـەر وەکـوو بەشـەر پێمـان بخـوێنن
لەسـەر خـۆڕایی مەمانـڕەنجێنن
ئێمەش وەکوو کوڕ حەز لە ژیـن ئەکـەین
حـەز لـە زانـین و تێکۆشـین ئەکـەین!

قانع:

کچـم! بەسـەر چـاو، کۆرپـەی شـیرینم
یـاخوا بـە کـزی ئیتـر نـەتبینم
هـیچ خەفـەت مـەخۆن، دنیـا گـۆڕاوە
کورد لـە خـەو چاوی چـاک هەڵـهێناوە
پێتـان ئـەخوێنن، زۆر بـە ئـارەزوو
بـە مـەیلی خۆتـان ئـەتاندەن بـە شـوو
لـە مـاڵ و مـیرات بەشـتان دائـەنرێ
لەگـەڵ کوڕانـا فـەرقتان نـاخرێ
ئیتـر خـەم مـەخۆن، نـووری چـاوانم
ئـاهووی بیابـان، دایکـی کـوڕانم

***

قانع و شوان

ڕۆژی ڕێم کەوتــە ســەربەندی شــاخێ
کێــوێکی دارســـان بـــەرزەدەماخێ
کـــاتیش چ کاتـــە؟ کـــاتی بـــەهارە
کوردستان هەمووی چەشنی گوڵـزارە
کـــاتی ئـــازادی دیلـــی زســـتانە
ســـەیر و تەماشـــای دیدەمەســـتانە
نـــزار پـــڕ لـــە گـــوڵ، گوڵـــی فـــراوان
سەوز و سوور و شین، وەک دڵی لاوان
کەرەس لەسەر چووز، مەنێ بە خەروار
هەڵەکۆک زۆر کۆک، کاشمە لەناو غار
ڕێواس سپی و ساف، وێنەی شووشەی زیو
شەماڵ لێی ئـەدا ئـەمدیـو بـۆ ئـەودیو
پیچک بە یەک چڵ، وەک من تەنیا و تاک
ئەو لە سای سێبەر من ئامێتەی خاک
خـــوژە گـــەلاڵوول، قومـــام کـــلاولار
تریشـــکە و تەڕلـــە، هـــەزاران هـــەزار

وەنەوشە لە چەم، لە پای بەفراوان
هەلالەبرمە، فرمێسک لە چاوان
کە زانیم دنیا تەواو گوڵگەشتە
چەپکەی نزاران چەشنی بەهەشتە

***

پاڵم دا بە پاڵ دارمازوو دارێ
ڕوانیم کە تکتک عەتری ئەبارێ
نواڕیم لە لاما هەندێ حەیوانە
پڕمەی مێگەل و تەقەی گۆچانە
دیم نەوجوانێک کەپەنک لەبەر
گاڵۆک لە مەچەک، کڵاو لەلای سەر
شمشاڵێکی زەرد لە تۆی پشتێنی
مەر چاک تێفکری، ئەرنا نایبینی
مەرحەبا خاڵۆ، چۆنی کاکە گیان
لەویا کەوتە بەین قانع و شوان
مامە بەخێر بێی، خەڵکی کام خێڵی؟
چیت لێ ون بووە، بەم جۆرە وێڵی؟
وتم: بابەگیان دڵم ون بووە
ئەی تۆ نازانی کە بۆ کوێ چووە؟
پێکەنی وتی: مامە دڵ گشتمان
ئەسووڕێتەوە بۆ دەوای نیشتمان
تۆزێ ڕاوەستە بانگی بکەم بۆت
بیخەمەوە ناو سینەی تەنگی خۆت
نەوی لە شمشاڵ لە هەوای هەی دڵ
هەی دڵ، هەی نامەرد، هەی نازک وەک گوڵ

که پەنجەی جوولان، هەریەک هـەوایێ
هەریەکـە دەنگـێ، هەریـەک نـەوایێ
گوێم گرت کەوتە سەر بەزم و شۆری نەی
چۆپی، چەمـەری مـەقامی (وەیوەی)
گـا (مینامینـا) تـاوێ (تـەڵوبـەل)
گا (لەیلی لەیلی) هەوای لای مێگـەڵ
تاوێ (خزنگەکە) تاوێ (ئای‌نەخشـان)
گاگا (چاوڕەشێ) بـەزمی (شانەوشـان)
تاوێ (سێ‌پێیی) گـا هـەوای لای ڕان
گا (هەی‌سوار هەی‌سوار) بەزمی ڕووی مەیدان
گا (سەوزەسەوزە) تاوتـاوێ (حـەیران)
گا (بووک و خەسوو) بەزمی (ژن‌هێنان)

***

ژیانی کچ

کچـــی بەســـتەزمان دەوری ژیـــانی
ســــینەمایێکە ئەگـــــەر بــــزانی
کــە لــە دایــک بــوو ئاهــەنگی نییــە
ئەڵـێن: ئـای کچـە! فائیـدەی چیـە؟
پــێ‌پیرۆزانــەی کــەس بــۆ ناهێنــێ
هیچ کەس بە چاکە هەرگیز نایـدوێنێ
پـڕ و پـیرەژن دەور دایکــی ئــەدەن
هەریەک بەجۆرێ دڵخۆشـی ئەکـەن
خەم مـەخۆ خـوا لەسـەر کـەرەم بـێ
کوڕیشــت ئــەبێ خــاترت جـەم بـێ
بۆ ئیشی ناوماڵ، بـۆ هـاتوچـۆی دەر
ئەمیش پێویستە لـە جێـی کارەکـەر!
سەدساڵ نەخۆش بێ، نابینێ دەرمـان
لە جێی دڵخۆشیی هەر چەپۆک‌لێدان
نابــێ نــان بخــوا تــا هــەموو خێـزان
نەچێتــە دواوە لەســـەر ســفرەی نــان

لــە پاشــان ئــەمیش ئەگــەر نــەتۆرێ
لە پاشخوان بخــوا و حاجــەت بشــۆرێ
ئەگــەر بتــۆرێ هــیچ کــەس نازانــێ
بــە برســـی ئــەگری هــەتا ئــەتوانێ

***

نابــێ بــە دارتــاش، نابــێ بــە توجــاڕ
نابــێ بــە نالــبەند، نابــێ بــە عــەتار
ئەگــەر لەحەوشــە ســەر بێنێتــە دەر
دایکی تێیئەخوڕێ: بێحەیای ماکەر!
ئــەم بەســتەزمانە هــەتا پــازدە ســاڵ
دیــل و گــیراوە دەرناچــێ لــە مــاڵ
کاتــێ گــەورە بــوو دێنــە هــاتوچــوو
بەلای نــاخێری کــچ ئــەدەن بــە شــوو
لــە کــوڕی وەســتا و بــەزاز و قەســاب
داواکــاری ئــەبن لــە چــاک و خــراپ
نیــوە ئەفەنــدی و حــاجیی ژنمــردوو
بێچــووە خانــەدان کــۆن و ڕابــوردوو
ئــەمجا داک و بــاب ئەکەونــە تــەگبیر
گوێ نادەن بەوە جوان بێ یــاخۆ پــیر
تەماشای ئەکەن هــەر پــارەی زۆر بــێ
ئیتر کەیف خۆیە ڕەش بێ یا بــۆر بــێ
کچــی بەســتەزمان ئاگــای لــێ نییــە
نازانــێ چیــەی داک و بــاب چییــە
بابی دێتــە جــواب: حــاجی زۆر چاکــە
خــاوەن پارەیــە و زۆر زۆر دڵپاکــە

گــویٚ مــەدەن بــەوە دانی نــەماوە

تەمــەنی جــوانی تــەواو فــەوتاوە

لــیرە و مەجیــدی لــە تاکــە و جووتــە

کۆمەڵــی کــردووە تــا ئارەزووتــە

کاتیٚ کچ زانی کــە ئەیــدەن بــە شــوو

ئەیدەن بە حاجی و دنیای لە دەس چوو

خوڕـخوڕ فرمێسکی لە چاو دێتە خوار

پێچ ئەدا لــە خــۆی وەک مــاری زامــار

ئەڵیٚ: هەی جوانی، هەی دنیای ڕۆشن

هەی دایک و باوک، هەی دۆس و دوژمن

هەی گەورەکچان! هاوسەر، هاوفــەردان

هەی بەش خوراوان، هەناسە ســەردان

بــۆچی کۆمەڵــی حیمایــەی حــەیوان

ناپرســن لــە حــاڵ ژیــانی کچــان؟

ئەر ئینسانیش نین مەعلووم حەیوانین

بۆچی بیٚخەمخۆر لە ڕووی جیهــانین؟

خــوا حافیزتــان ئــازاد کــەن گــەردن

وا مــن ڕێکــەوتم بــۆ شــاری مــردن

***

شیعری بێنوختە

کاکــه ســەلامم لــه هاودڵــدارم[١٨٠]
لە مام و کــەس و گــەورە و ســەردارم
لــه دوای سلسـلەی دوعــا و ســەلامم
هــاودڵ گــوێ گــرە ســا لــه کــەلامم
ئەلحەمــــدولله ئـــاڵا هەڵـــکرا
مـــاوەی دەردی دڵ ئەمڕۆکــــه درا
سوئاڵ گەر ئەکــەی لــه ملــک و مالــم
لەســـەر مەرامـــه حـــاڵ و ئەحواڵـــم
لاوی دڵگـــەرمم ســـا دەی وەرە لام
سەرکەوە کەمکەم، ڕوو له ڕووی مەرام
ڕوو کەرە ڕاســی داســی ئـاڵای ســوور
درەو کــه عــەدووی لاروهــار لــه دوور
ئەگــەر لــه مــامی لارم سـام ئەکــەی
هەڵســـه هەڕاکــه لــه مــەرام ئەگــەی
ئەو هەر عەدووی ڕۆح گــرۆی ســەلامە
هـــەر لـــه درۆدا ســـەرداری عامـــه
کاکـــه! ئـــەم ئـــاڵا مەرهـــەمی دەردە
مەرهـــەمی لاوی دڵ ســـڕ و ســـەردە
هەرکەس لـه هــەر لا وڕ و سەرسامە
ڕاکـــا ئـــەم ئـــاڵا کۆگـــای مەرامـــە

***

١٨٠. قانع له ساڵی ١٩٤٧دا ئەم شیعرەی وەکوو نامەیەک له مەهابادەوە ناردۆتەوە بۆ بێکەسـی هاوڕێی مژدەی هەڵکردنی ئاڵای کۆماری مەهابادی تیاداوە، بەڵام لـه چـاپی یەکـەمی شـیعرە کۆنەکانیدا ڕێگا نەدرا دەقەکەی بـڵاو بکرێتـەوە لەبـەر ئـەوەی هونـەرێکی شـیعری تیایـه بـه دەستکارییەوە بڵاو کرایەوە.

لای لایە

هەی لایەلایە، ڕۆڵە لای لایە
لە کزیی کوردان دەنگم دەرنایە
ڕۆڵەی خۆشەویست جگەر گۆشەکەم
مەرهەمی زامی بەپەرۆشەکەم
وەک تۆ پەروەردەی دامێنی منی
بێچووە شێرەکەی خاوێنی منی
منیش لە باوەش دایکێ ترا بووم
بە شیری ڕاستی بەخێو کرابووم
من ڕاسپاردەی باب و باپیرم
فەرموودەی ئەوان هەروا لە بیرم
با بۆت بەیان کەم وەسێتی ئەوان
بۆ چ غایەیەک منیان پێگەیان
منیان پێگەیان بۆ خزمەتی تۆ
بۆ بەخێو کردن، بۆ زەحمەتی تۆ
هەی لایەلایە، ڕۆڵە لای لایە
شاڵڵا لای لایەی گشت کەس وا بوایە
ڕۆڵە ئەم شیرە، شیری شێرانە
شیرەی نیعمەتی خاکی کوردانە
ڕۆڵە بێشکەکەت داری قەزوانە
نەمامی مەندەی باخی بابانە
بەنی دەسرازەت خوری شەکی کاڵ
دابەستەی کوێستان، چراگای سەر یاڵ
ئاوی خواردنەوەت کانی (جەیران)ە
چێشتت برنجی دەشتی (ماڵوان)ە

هەی لایەلایە، ڕۆڵەی لای‌لایە
خۆزگە تۆی نیفاق هەرگیز نەبوایە
شیرە ڕاستەکەم نەخۆی بە درۆ
سەرسەری نەبی نەمکەی ڕەنجەڕۆ
هەرگیز نامووست بە پارە نەدەی
ئاوەڵ‌کوردی خۆت ئاوارە نەکەی
ڕۆڵە من بۆیە تۆ بەخێو ئەکەم
ڕەنجی داماویت لەگەڵا ئەدەم
تۆش خزمەتکار بی بۆ گەل و هۆزت
قەت قوسور نەکەی بۆ بەرزی کۆزت
هەی لایەلایە، ڕۆڵە لای‌لایە
میللەتی بێ‌خێو، ڕوو لە بەڵایە
ڕۆڵە خایەن بی بە ئاو و خاکت
دەک ئەجەل بگرێ دامێن و چاکت
تۆ بەخێو ناکەم بۆ خەو و خواردن
یا وەک هێندێ کەس بۆ چاو شۆڕکردن
کوڕم نەتبیستووە، مەشوورتر لە گشت؟
(سەر بۆ سەر بڕین، نەک بۆ سەرزەنشت!)
ڕۆڵە هەرکاتێ خوێنت بڕژێ
بە گوللەی دوژمن مێشکت بپژێ
ڕەنجم حەڵاڵت شیرم نۆشت بێ
کزی کوردستان فەرامۆشت بێ
هەی لایەلایە، ڕۆڵە لای‌لایە
کۆمەڵی نەزان وەک کا و بایە

***

ئاخ بۆ تەمەنی جوانی

تــافی جــوانی، ... ...
ســەرمایەی نیشــات، تــافی جــوانی
عەزیزتر لە ئــاو چەشمــەی حــەیوانی
واســیتەی قــانون ڕەسمــی ئینســانی
مەتاعی مەقبووڵ، پارچەی پڕقیمەت
تاجی سەر شاهان، نیشانەی ڕەحمەت
تا تۆ لەلام بووی ساحیب ڕەواج بووم
بە دەم خۆم نەبێ قابل بە تــاج بــووم
لاژووروونشین دەستەی ئەعیان بووم
زۆر خۆشەویستی دەستەی یاران بووم
باڵا ڕێک و ڕاست هەر وەکــوو چنــار
چاک و پێکەوتوو، لەسەر تا بــە خــوار
چاو وەکوو دووربین، ئەژنۆ بە تــەکان
هەناسەی سەردم ڕاست ڕێکوڕەوان

نه کۆکەی دەروون، نه هاژەی بەڵغەم
نە دەستە لەرزێ، نە دیدەی پڕ تـەم
نـــەوتووی ڕۆژنـــە لرخـــانی شـــەو
نە سیخەی سەر سنگ وتووی نێرەکەو
نە پەنجەی ناوک نە کۆڵـنجی شـان
نە بۆڵـەی منـاڵ بـۆ ئـیش و فرمـان
نە قەبزی مەجلیس، نە چـەپۆکی ژن
نە فلـچەی تیکـە، نـە لیـک ڕژانـدن
داخـــم ئـــەو داخـــە، تـــافی جـــوانی
لە دەسم دەرچـووی قـەدرم نـەزانی
ئیســـتە گـــیرۆدەی مـــەقامی پـــیریم
زەدەی زەمانـــەی بـــەزم و زویـــریم
مەیـدانی بـەزمم کـونجی مزگەوتـە
ئیقبالـی ڕاسـتم خـەدەنگی چەوتـە
بـــــاری تـــــالعم ئەوەنـــــدە لارە
ئـەولادی خۆیشـم لـە مـن بێـزارە
زەوقـــی شـــیرینم تـــەواوی تالـــە
کـوێر و کـەڕ و کـز حالـم بەدحالـە
دڵە! پڕ لە زووخ، پەردەی ماتەم بێ!
لەمـە خراپتـر گـیرۆدەی خـەم بێ!
دەر کـــە مـــەیلی یـــار بالانـــەمامان
سروە و چپەی ڕاز شـیرین کـەلامان
پڕ بە لـە وەسـواس بیمـی گۆڕخانـە
بـەتۆچی تـازە، گۆشـەی مەیخانـە؟

لرفه و قرمەی بـەزم یارانـت کوانـێ؟
نـاو و شـۆرەتی شـارانت کوانـێ؟
ئەی سەر! تۆ لەجێی مێزەرەی گران
هـەر قـوڕ بپێـوە تـا ئاخرزەمـان
وەختێ تۆ سەر بووی لەباوەش یار بووی
سەربەرز و ماقووڵ لە عام دیار بـووی
ئیستە بۆ ئەلحەد خۆت موهـەییا کـە
تـەرکی خراپـە و حـوببی دنیـا کـە
ئەی چاو! تۆ لەجێی سورمەکەی کۆی توور
قەبزی خودایی، سوختەی لقای نـوور
پڕ بە لە فرمێسک گـەرمی نەدامـەت
بۆ بـێتۆشـەیی سـەحرای نەدامـەت
تـازە تەماشـای یـاران بـە تـۆ چـی؟
سەیر و تەماشای شاران بە تـۆ چـی؟
کوانـێ تەماشـای بـاڵای نـازداران؟
یا سەیری گوڵزار، فەسڵـی بـەهاران؟
پشت جێگـەی نیشـان تیرئەندازیتـە
وەک منـاڵ دایم خـاکبازیتـە
ئەی دڵ! بناڵە بـە بـانگی بـێشـەرم
ئەلئـەمانت بـێ بـە زایەڵـەی گـەرم
کوانێ گفتوگۆی قسەی ڕەنگینـت؟
شیعرو غەزەلیات نیکتەی شـیرینت؟
کوانێ فەساحەت مەجلیسی ئەعیان؟
دڵسۆزی و نەرمی لەگەڵ هامفـەردان؟

ئەی زوان! سەدحەیف بۆ جەوهەری تۆ
بۆ نەقڵ و بەیان وەک گەوهەری تـۆ!
کلیلی دەرگای خەزنەی مەعنا بووی
چرای مەجلیس و دوڕی یەکتا بووی
ئەبی بە خـۆراک مـەل و مـۆر و مـار
یا ئەبی بە خاک هەروەک ئەوەڵ جار
ئیسـتە بـێ‌هێـز و بـێ‌نوتـق مـاوی
وەک لاڵ نیوەزوان، خلیچک و خـاوی
گەردن! تۆ بلوور، ساف و بێگەرد بووی
بە دەم خۆم نەبێ شەمامەی زەرد بووی
ئیستە چرچ و لـۆچ وشـک و پـڕباری
مـەکروهی نـەزەر زەلیـل و خـواری
قـانع! ئـەزانم دڵـت پـڕ خەمـە
هەتا زۆر بڵـێیت هێشـتا هـەر کەمـە

***

دەردی دڵ لای یەزدان[1]

خـــوا! بـــا بــەس بــێ دەرەلنـــگدڕاو
بەس بێ موحتاجی بـۆ نـان و بـۆ ئـاو
چـــلودوو ساڵــە مـــن دروســت کـرام
ڕزقـــی ساڵـــێکی خەڵـــکت پـــێنـــەدام
دەســـتت بـــڕیوم لـــە هـــەموو لایـــێ
بـــە هـــیچ کلۆجـــێ تەســـەللام نایـــێ
بـــۆ لای هەرکەســـێ کـــە پـــەنا ئەبـــەم
داوای ڕەبەیـــەک گاڵـــی لـــێ ئەکـــەم
ئەڵـــێ خـــەم مـــەخۆ خـــوا ڕازقـــە
پیـــاوی بـــێبـــاوەڕ، مـــەعلووم فاسـقە
تەواو لـــێم ئـــەگرێ، ڕێگـــەی ڕوونـــاکی
ئـــەمکا بـــە فاســـق لـــە بـــاتی چـــاکی
یـــا ئەڵـــێ هەرکـــەس کـــە دیـــانی داوە
مـــەعلووم کـــە دیـــانی بـــۆ نـــان داناوە
تـــوخنی حیکمـــەتی خـــوا نەکـــەوی
ســـەری بـــێڕۆزی وا لـــە ژێـــر زەوی
تـــۆ دیانـــت دامـــێ نـــانم پـــێنـــەخوارد
هەموو هەڵوەرین بە هەناســەی سـارد
نـــیم لـــە ژێـــر زەوی و ڕۆزیشـــم نییـــە
ئیتـــر شـــاردنەوەی فائیـــدەی چییـــە؟
خوا بـا بـــەس بـــێ قســـەی بـــێســـەمەر
وادەی مـــن و تـــۆ دیـــوانی مەحشـــەر

***

---

١. نوسخەی دەسخەتی ئەم شیعرە، دەسخەتێکی بێگانە و بە شێوە فارسیی کۆن نووسـرابۆوە، ئەگەر هەڵەی تیابێ ئەوە نەمانتوانی بە وردی بەراوردی بکەین.

لەگەڵ دارەکەی سەرکەل

دارە گەورەکەی سـەرکەل (تاریـدەر)!
نشینگەی ڕێبوار ئـەمسـەر و ئەوسـەر
بـالات سـپیدار سـەر سـەراوانە
گـەلات لاپـەڕەی مێـژووی دەورانـە
هاژەی شـا ـ لقـت زاخـاوەکەی دڵ
ڕیزی هێلانـەی بولبـول لەسـەر چڵ
پانکـەی تـەبیعی شـنەی سـێبەرت
خاڵی ڕووی گەردوون، شکۆفەی سەرت
چەپەت (قزڵجە) و ڕاستەت (سەرکانە)
تەماشـاگاهت گشـت کوردسـتانە
هەرچـەن بەدیمـەن دارێکـی جـوانی
بـەلام بەواتـە مـاوەی زەمـانی
من سوێنت ئەدەم بـە دیـدەی یـاران
بـە نـیمنیگـای نـاز گۆشـەی دەواران
بـە تـاقی ئـەبرۆی ڕەشـی سـێوەنگی
بە پێچی زوڵفی وەک مـاری جـەنگی
بـە لەنجـەولاری نیمچـە غـەزالان
بـە هـاڕەی پۆیلـەی نـازک نـەوهاڵان
راستم پـێبێـژە کێـت دیـوە بـەچاو؟
چیت دیـوە لـە ڕووی گـێتی ناتـەواو؟

***

بـە سـەد نالـە و دەرد دار هاتـە وەلام
وتی: ئـەی **قـانع** دەروون پـڕ لـە زام!

مــن توولــه نــه‌مام ده‌وری مــادانم
چــه‌قاوی ده‌س و په‌نجــه‌ی کــوردانم
کاتــێ ماده‌کــان لــه ئــه‌وروپاوه
بلاوه‌یــان کــرد بــه ڕووی دنیــاوه
هاتنــه ئــه‌کباتان کــه هه‌مه‌دانــه
کردیان به پێته‌خت، جێگــه‌ی شـاهانه
چون خۆیان کورد بوون ده‌وڵه‌تی کوردان
لــه کوردســتانا چــاک دایــان‌مــه‌زران
ئــه‌وه‌ڵ (دیــوکس) پادشــای کــوردان
ڕه‌شید و سه‌خی مه‌ردی ڕووی مه‌یـدان
زۆر چاک دایمــه‌زران ئه‌ساسـی شـایی
بناغــه‌ی خوێنــدن ســواره‌ی ســپایی
ئالای داچه‌قان سپی و ســه‌وز و ســوور
ئه‌دره‌وشــایه‌وه نزیــک تــا لــه دوور
ئــه‌و ســکه‌ی پــاره‌ی هێنایــه کایــه
لــه ڕووی دنیــادا، کردیــان بــه مایــه
جێگــه‌داری ئــه‌و (فره‌فــرتیش) بــوو
بۆ بــه‌رزی هــۆزی که‌وتــه هــات‌وچــوو
له پاش ئــه‌و نۆبــه هاتــه (هۆخشــته‌ر)
دانیشت له‌سه‌ر ته‌خت، شێری پڕهونه‌ر
(ئاشــوری) فــه‌وتان لــه کوردســتانا
وه‌ک شێر ئه‌ینرکان لــه ڕووی مه‌یـدانا
منــیش یادگــار شــاهانی ده‌ورم
به‌م ســه‌ر یالــه‌وه پــڕ جــه‌فا و جــه‌ورم

***

لەگەڵ قەڵەم

قەڵـەم مـن و تـۆ و ژیـان[1] مەزڵـوومین
هەرسێ وێنەی یەک بەند و مـەحکوومین
من مەحکوومی چەرخ، تۆ مەحکوومی من
ژیـان گـیرۆدەی دۆسـتی دڵدوژمـن
هەرسـێ باخـەوان بـاخی بـێبـەرین
هەرسـێ مەلـەوان گێـژی خەتـەرین
قەڵـەم! لـەم بـەینا لـە نیوەشـەوا
چـاوم چـووە خـەو لـە شـیرین خـەوا
چوومـە مەرکـەزێ مدیرنشـینێ
سـاحیب قانونـات عیـزز و تـەمکینێ
بـە شـەرع و قـانوون، پیـاوی دەولـەمەند
گـەدای بـاڵ ئەبەسـت ئەیخسـتە پێوەنـد
هەرکەسـێ خـاوەن پـارە و دینـار بـوو
لای مـدیر مـاقووڵ لـە عـام دیـار بـوو
ئـەوەش هـەژار بـێ، هـەر قـوڕ بپێـوێ
بـە شـەقی پـۆلیس تـاوێ نەسـرەوێ

***

زۆر زۆر سـەرخۆش بـووم لـەم عەدالەتـە
لـەم سـەرکەوتنە و لـەم سـەعادەتە
بـۆ تێگەیشـتن وەزعـی زەمانـە
تـەنیا و بـێڕەفیـق چوومـە چاخانـە
کە ڕوانیم هیچکەس هیچکـەس نادوێنـێ
هەریـەک ڕۆژنامـەی شـارێک ئـەخوێنێ

---

١. مەبەست لە ڕۆژنامەی (ژیان)ـە.

یەکێ تورکی بوو، یەکێ بە فارسی
یەکێ ئەرمەنی، یەکێ چەرکەسی
کە ڕوانیم مدیر بە پێچەوانە
جەریدە ئەگرێ لە ناو ئەمانە
تمەس کابرایێ نەخوێندەوارە
بە دەردی جەهل تەواو بیمارە
فەقەت بیستوویە مەئمورانی شار
جەریدە ئەکڕن بە پارە و دینار
ئەمیش یانێ های منیش مدیرم
خوێندەوارێ چاک بە دەرک و بیرم
لەبەرچاو خەڵقا جەریدەی ئەبرد
بەڵام سەرەوژێر تەماشای ئەکرد
منیش دانیشتم هەر وەکوو ئەوان
بانگم کرد چاچی بۆم بێنە (ژیان)
من کە خۆم کوردم، کوردیزمانم
بە ڕۆح کڕیدار، وتەی (ژیان)م
وتی: بابەگیان (ژیان)م نییە
...ی بەرئاگر قیمەتی چییە؟
بۆچی نازانی ئێمە نەزانین
حەز بە خەڵک ئەکەین، دوژمن خۆمانین؟
کوڕمان بە کچ خەڵک ئەگۆڕینەوە
وەها ئەزانین ئەیدۆزینەوە
ئەگەر وا نەبین ئێمەش وەک یاران
ئەگەینە هەوار مەنزڵگای ژیان

***

چۆنیەتی نەخۆشینمان

ئـــەوا کابرایـــەک عـــومری تـــەواوە
خێزانـــە وردەی لـــە شـــوێن جێمـــاوە
ئەو ڕۆژە کـابرا لەسـەر جێگـە کـەوت
خەبـەر نەخۆشـی ئەگاتـە مزگـەوت
مـەلا بـە کوێخـا ئەڵـێ تـۆ کوێخـای
عیـادەت خێـرە بـا بچـین بـۆ لای
هـەر هـەنگاوێکت حـەجێ قبووڵـە
فەرموودەی حەزرەت شاهی ڕەسووڵـە
سۆفی تۆش وەرە دەروێش تۆش فەرموو
هەر لە هەرزەکار هـەتا ڕیش‌چـەرموو
هـەمووومان بـڕۆین چـون دەسـەوامە
ئەمـرۆ بـۆ ئـەوە، سـبەی بـۆ عامـە
***
هـەموو بـە کۆمـەڵ ئـەچن بـۆ ماڵـی
زۆر بـە موختەسـەر ئەپرسـن حاڵـی
ئەمجا دێنە سەر گفـتوگـۆی خۆیـان
بـــەراتی مـــەلا و گـــرتنی شـــوان

باسی دار بڕین، یا جۆگە و جۆماڵ
دێراوی تووتن، شێف و وەردی کاڵ
هەریەک ئیشی خۆی، هەر یەکە کاری
هەریەک گفتوگۆی بازاڕی شاری
ژنی نەخۆشیش خێرا هەڵئەسێ
نەخۆش جێ دێڵێ، هیچ لێی ناپرسێ
مەجبوورە ئەبێ میوان ڕێ بخا
لایێ چێشت لێنێ، لایێ نان بکا
کوڕی نەخۆشیش خۆ چایچییە
کەس‌تر شک نابا دەسەڵات چییە
هیچ‌کەس چۆڕێ ئاو ناکاتە دەمی
کەسی‌تر نییە تا بخوا خەمی...
وەختێ کە ئەمرێ لەو زرم و کۆیە
لەو قرچەی دڵە و لەو باوکەڕۆیە
مەلا ئەیشۆرێ و ئەیبەن بۆ قەبران
تەسلیمی ئەکەن بە سەهل و ئاسان
ئەمجا قاو ئەکرێ بە دێهاتانا
تایفەلملووک.. کورد و گۆرانا
دەسە بە دەسە، فەوج‌فەوج و قەتار
بیست‌بیست و سی‌سی لە لادێ و لە شار
دێن بۆ ماڵ مردوو بۆ عەزاخوانی
ڕۆژی دە کەڕەت ئەیکەن تالانی
سێ فەردە شەکر، دوو سنووق چایی
ئەبێ قەرز بکا، (خواهی نەخواهی)

دە دوازدە تـەغار ئـارد بێنێتـە مـاڵ
سەلەم کا لە پێی توو سەوزی ئەمساڵ
ماڵـی ئیسـقات بـوو حـەیوانی زبـرە
حـەیوانی وردەش بـۆ گۆشـتی سـفرە
موختەسەر هەتا چەند مانگ ئەو ماڵـە
بـە دەس میوانـۆ حاڵـیان بـێحاڵـە
نـەیپەرژاوەتـە خەڵـە و خـەرمانی
هـەموو جێمـاون ئـیش و فرمـانی
سـەری چەنـد مانگـە تەماشـا ئـەکا
نـە بزنـە، نـە مـەڕ، نـە مانگـا، نـە گـا
شەست حەفتا دینار قەرزارە بـێجـێ[1]
نازانـێ پـەنا ببـا لـە بـۆ کـێ
ئـەمجا ئـەزانێ کۆسـتی کـەوتووە
بـە سـەد بـارەدا بـاوکی مـردووە

***

میللەت! تا بە کەی جەهل و نـەفامی؟
میللەت تا بە کەی شـێتی و عـەوامی؟
بـۆچی لـە دوورۆ دوعـای بـۆ ناکـەی؟
بـە نـاوی خێـرۆ بـە قوڕیـا ئەبـەی

***

١. لە ڕۆژگاری دانانی ئەم شیعرەدا ئەو مەبلەغە پارەیە زۆر بووە.

گۆرانی شیوەن

هـــامســـەران دەردێ، ... ...
ســـەر داوە لـــە دڵ یـــەک گـــران‌دەردێ
ئـاخ بـۆ دڵســۆزێ، داخ بـۆ هـامفـەردێ
یـا یـەکێ وەک خـۆم هەناسەســەردێ
دەس کەینە مل یەک، دانیشین بە هەم
تێکەڵ بکەین دەرد، خەم لـە بـانی خـەم
مـن بـۆ ئـەو شـیوەن، ئـەو بـۆ مـن زاری
بـــدەین بەســـەردا بـــەبێ قـــەراری
بـەرپا کـەین مـەجلیس زایەڵـە و ڕۆڕۆ
واوەیـلا خەینـە سـەحرا و کـەژ و کـۆ
شومشاڵ‌ژەن شل کە پەنجە لەسـەر نـەی
چـــۆپی چەمـــەری مـــەقامی وەی‌وەی
دەروێـش! تـۆ دینـت بـەرزۆ کـە دەفـت
بگـرە کەمـەی دەف بـە هێـزی کـەفت
لێـدە لـە مـەقام چەواشـەی چـەپ‌گـەرد
چەپ‌گەرد دەوران ساحەب مۆرەی نـەرد

تـارچی! تامووسـکت بـا ڕیشـەی دڵ بـێ
مــەقامێ بڵــێ کــە دڵ خــەجڵ بــێ
خۆش‌خوانان بانگ کەن هەڵکەنە (قـەتار)
فــەردی مەولــەوی دانــەی گوهــەربار
تــەموورەی نالــە و کەمانچــەی گریــان
دەهۆڵــی حەســرەت، عــوودی ئــەلفوغان
هەریەک لە بەزمێ، هەر یەک لـە دەنگـێ
هەریەک هـەوایێ، هەریـەک لـە ڕەنگـێ
ســا بدەنــە یــەک بــەزمی نــەقارە
ئارامتـــان نـــەبێ ســـوبح و ئێـــوارە
بەشــکم ســاکن بــێ گــرەی دەروونم
ببرژێتـــۆ زام جـــەرگی پـــڕخوونم
سـەرم لـە وسـواس میحنـەت ئـازاد بـێ
قـەڵای مەینـەتم یەکسـەر بـەرباد بـێ
ســاتێ ســەر بنــێم وە بــانی ســەرین
بــیر دەم وە کــردار زەمانــەی بــەرین
یـادێ کـەم لـە حـاڵ، یـاری دوور وڵات
دوورکەوتەی گەردوون ڕەهەندەی بیسات
دەمـاخم بـە بـای وەتـەن ڕوونـاک بـێ
ئایەنـەی دەروون لـە خەفـەت پـاک بـێ

***

نەونەمام

دیـــدەم نەونـــەمام، ... ...

دیـــــدە ڕاســـــتەکەم بـــالآ نەونـــــەمام

بـــۆچی ناپرســـی لـــە حاڵـــی خـــولآم؟

هـــەتا قیامـــەت مـــن هـــەر بـــە تـــەمام!

دڵـــەی نـــازدارت لـــە چـــی ڕەنجـــاوە؟

گەرمـــە مەیلەکـــەی ئەوســـات نـــەماوە!!

کام ئەمری تـۆ هـات نـەمنا سـەر سـەرم

عالـــەم ئـــەزانێ کـــە مـــن دولبـــەرم

مـــەیلت بـۆ سـاردە بـە قسـەی بـەدگۆ؟

بـــە قســـەی ڕەقیـــب مەمکـــە ڕەنجـــەڕۆ!

دیـــــدەم، شـــــابازم، تـــــەڕلانی تـــــەوار!

یـــارم، دڵســـــۆزم، ڕەفـــیقم خـــەمخوار!

شـــلم، شـــێواوم، شـــۆخەکەی شـــەنگم!

یـــاری ئاڵـــۆزاو، مایـــل بـــە جـــەنگم!

حـــوورم، فریشـــــتەم، نـــازی دڵـــبەندم!

مەســـتم، هوشـــیارم، زیـــرەک و ڕەنـــدم!

کوانـــێ ئیشـــارە و چاوەکـــەی جـــاران؟

لەنجـــە و وردە ڕەوت ســـوبح و ئێـــواران؟

کوانــیَ موحیبــەت دوعــا و پــەیامت؟
کوا چرپـە و سـروەی شـیرین کـەلامت؟
قیبلــەم نــازارم! ئــاخر نەفەسمــە
دەردی بــیَتــەبیب تــەنها و بێکەسمــە
ئەلویــدا[1] یــاران مــەرگ میهمانمــە
قــەتعی زینــدەگی ســەیری جیهانمــە
لاکــە بــە لامــۆ ببینــە ڕەنگــم
ڕۆشــن کـە حـوجرەی دەروونی تـەنگم
بەنــدی ئەجــەلم ئــازاد کــە گــەردن
وە مــەرگت قەســەم، شــادم وە مــردن
ئــەمما بــەو شــەرتە بێیتــە ســەرینم
بـە چـاوی پـڕ نـاز تێـر بکـەی شـینم
خـالان تـەڕ بکـەی بـە ئەشـکی دوڕبـار
یەخــەی زەڕنیگــار دادڕی تــا خــوار
پــاش کفــن و دفــنم بــبی بــە یــارم
بگریتــە بــاوەش گڵــکۆی مــەزارم
ســەربنێی بــە لای خــاکی گۆڕخانــەم
بــا دەرچــیَ لــە دڵ خــەمی زەمانــەم

***

١. هەر (الوداع)ی عەرەبییە. یانی خواحافیز (ن. ب.)

بەری یەکێتی

ئاشـــنا! وەرە بـــا ئاشـــنا بـــین
لە ئاشنا چاکتر هەر وەک بـرا بـین
نەتبیستووە (برا لە پشـت بـرا بـێ
مەگەر موقەددەر لە لای خـوا بـێ)
کۆمەڵـی ڕێـوی شـێر ئەشـکێنن
پۆلـــە چۆلەکـــە بـــاز ئـــەڕفێنن
تەنها پەنجەیەک هیچی پێ ناکرێ
کەکردت بە پێنج کێ بەرگەی ئەگرێ
مشتەکۆڵ ئەبێ و ناودەم ئەشکێنێ
ڕەگی بنـاگوێی دوژمـن ئەپسـێنێ
ئێستەش من و تۆ با وەک برا بـین
وەکوو پەروانە و شوعلەی چرا بـین
مـن مـن و تـۆ تـۆ نەیەنینـە کـار
گوێ نەدەین بە قەول بەدی ڕۆژگـار
بە دڵێکی پاک بۆ یەک خەمخوار بین
بۆ سوودی یەکتر دایم هوشیار بین

که هات هاوخوێن و کوڕی یەک خاک‌بین
ئەبێ‌دەرحەق یەک بۆچی ناپاک بین؟
تـەماع نەکەینــە نامووســی یــەکتر
بۆ ڕۆحــی یــەکتر نــەبین بــە ئـاگر
بـــاو و باپیرمـــان وا بوونایـــە زوو
ئێستە ئیش ئێمە لە جێیێ تر بـوو
سەمەرەی وەحدەت نەبوو بۆ ئەوان
یەکێکیان‌کورد بوو، یەکێکیان گۆران [1]
ئەم (سەرشەقام)ی، ئەو (دەرگـەزێن)ی
دوژمن‌بوون بە یەک دوژمنی خوێنی
ئەم خەڵقی (گۆیژە) ئەو (سابوونکەران)
ئەشیشانە یەک بە شەق تێهەڵـدان
من مەنعیان ناکەم زەمان وەها بوو
ئیختیار بە دەست پیاوی بەڵا [2] بـوو
کوێر دەستت‌کێشێ ئەتخاتە ناوچاڵ
تیایا دەرنایـەی هـەتا هـەزار سـاڵ

***

---

١. کورد و گۆران هەردوو هەر کوردن، بەڵام لەو سەردەمەدا بە کۆچەرەکانیان دەوت کورد و بە خانەنشینەکانیشیان دەوت گۆران. ناکۆکیی خێڵەکیانە هەمیشە لە نێوان هەردوو لایاندا بووە.

٢. ئیشارەیە بۆ گەورەکانی ڕابووردوومان.

مازوو چنینی لادێ

ژینی لادێ سەیرانە   گەرچی تۆزێ گرانە
ڕۆژی نەورۆز ئەوەڵ ساڵ   ئەکەونە ئیش کوڕ و کاڵ
یا جووت، یا جۆگەهێنان   بۆ ئاو داشتن دەغڵ و دان
یا تووتنە یا درەو   ناوەستن بە ڕۆژ و شەو
یا گێرە یا شەن کردن   هەڵمەت بۆ فرمان بردن
فەرقی نییە نێر و مێ   هەرچی دانیشتووە لە دێ
هەموو خەریک فرمانن   بەدەست هێنانی نانن
تا تەواو ئەبێ هاوین   تێ‌ئەکۆشن زۆر بەتین
بەینێ لەویا بەتاڵن   خەریکی ئیشی ماڵن
تیرەک لێدان، گڵەبان   کۆڵان گرتن بە تەیمان
کە ئیش ڕووی کردە تەنکاو   کۆ ئەبنۆ لە حەوز و ئاو
چەند دارێ‌بی لای‌مزگەوت   هەندێ‌ڕاست و هەندێ‌چەوت
بۆ سێبەر نێژراوە   سەکۆی لە بن کراوە
ئەهلی دێکە زۆر و کەم   لەسەر سەکۆ ئەبن جەم
تاوێ شەڕە ئاوپرژێن   بە گاڵتەوە شەڕەجوێن
تاوێ باسی ژن هێنان   تاوێ تەریف دەغڵ و دان

دووسـێ ڕۆژێ بـەمجۆرە   بـە گـۆرانی و بـە هـۆرە
ڕائـەبوێرن بـە شـادی   گاگـا بـیری ئـازادی
گـا تـەگبیری جووتیـاری   گاگـا خـەمی هـەژاری
پیران بە سـەبیل کێشـان   باسی سۆفی و دەروێشان
باسـی ژینـی نارەحـەت   باسـی قـەبر و قیامـەت
مـام خواکـەرەم دنیـادیو   بانگ ئەکا: هەتیو- مـەتیو
بـۆچی هێنـدە منالـن؟   هەتاکوو کەی لـە مالـن؟
بـەراوردم تـەواوە   تەقـەی[1] مـازوو شـکاوە
کێتـان کـوڕی مەیدانـە   یالـلا مازووچنانـە!
ئەمجا دەسەی کوڕ و کاڵ   ڕائەکـەنۆ ڕووەو مـاڵ
بانگ ئەکەن لـە یـەکتری   بـۆچی خـۆت دائـەگری
خۆت گورجۆ کە دەسوبرد   مامخواکەرەم بانگی کـرد
ئـەوەی کەوشـی دڕاوە   لـە مالـۆ تـووڕی داوە
ئەگـەڕێ ئەیـدۆزێتۆ   بـە بـەنێ ئەیـدووریتۆ
ئـاوایی ئەیکـەن بـە قـاو   قیرەی منال، دەنگی پیاو
ئەوەی کە مـازووچن بـێ   پیاو بێ وە یـاخۆ ژن بـێ
چارەکەی کۆلـی دایکـی   یـا کراسـە کـۆنی بـاوکی
ئـەکا بـە چارەکـەی نـان   ئەوسا هەلئەگرێ گۆچان
ئـەوەڵ ڕۆژ و ئـاخر شـەو   پۆل ئەبەستن وەکوو کەو
لە ناو شەخسـی پـەنامال   هەر لـە گـەورە تـا منـال
لەڕێی یـەک ڕائەوەسـتن   هەموو کۆمـەڵ ئەبەسـتن
ئەمجا ئـەدەن بـە هـەردا   بـە شـاخ و داخ و زەردا

---

١. لەو ناوچانەی کە مازوو دەکەن، نەریتێک هەیە کە هەموو ڕۆژێک دیاری دەکەن بۆ سەرەتای سەرەتای کاری مازو چنینەکە، بەو ڕۆژە ئەلێن تەقەی مازوو.

یەکێ دەوەن، یەکێ دار — یا لە بەڕۆژ، یان نزار
یەکێ ئەچێتە سەردار — یەکێ لە دار دێتە خوار
یەکێ بۆ دار ڕائەکا — یەکێ باخەڵ دائەکا
جارجارێک ئەهۆڵێنن — دووراودوور یەک ئەدوێنن
قوولە و گۆرانی و هۆرە — لێیان ئەبێ بە نۆرە
کە ڕۆژ گەییە چێشتەنگاو — دەس ئەکەن بە قیڕوقاو
دێنە خوار لە گشت لاوە — ئەڵێن کاتی سەراوە
پۆل- پۆل ڕیزە ئەبەستن — تا سەر ئاو ڕاناوەستن
لەویا هەتا نیو سەعات — نان ئەخۆن بێدەنگ و مات
ئەمجا یەکێ هەڵەدەو — تێ‌ئەچریکێنێ وەک کەو
کڵاوی لار دائەنێ — بە دنیا پێ‌ئەکەنێ
ئەڵێ بۆ ئاخری ئەمرن — هەتیو هەستن دەستبگرن
ئاوازی لێ هەڵئەبڕێ — ڕۆحی عاشقان ئەچڕێ
لەویا گشت ڕائەپەڕن — لە جێیەکا دەست ئەگرن
تەقلە چڵکن، ڕانک شڕ — لەویا ئەیکەن بە سمڕ
یەک گەنجێکی باڵاجوان — سەرچۆپی ئەگرێ بۆیان
دەستەسڕی ئاڵ بۆ دەس — هەڵئەسووڕێنێ سەرمەس
نە زیاد ئەڕۆن و نە کەم — هەڵئەپەڕن بەبێ خەم
کچیش هەموو لەو لاوە — بەڕیزە ڕێک وەستاوە
کراس مۆر و سوخمە زەرد — کەوای‌ئاڵ، ڕوومەت بێگەرد
هەریەک دڵی لەلایە — بۆ خۆی خەریک سەودایە
جارجارێ گۆرانی‌بێژ — گەنمڕەنگێکی درێژ
سەری وەرئەچەرخێنێ — ڕیزی کچان ئەدوێنێ
دڵی هەر لە لای یارە — تەواو بێ‌ئیختیارە
سەرچۆپی‌کێش ساحێبیار — خۆی ئەلەرێنێ جارجار

هەرچـەن یـاری ئـەبینێ   وەختە خۆی بپـرووکێنێ
لـە سـەرچۆپی تـا گـاوان   ئەکەونـــە هەڵـــەداوان
نـــازانن دنیـــا چۆنـــە   چۆنـە ئـەم چەرخەکۆنـە
سەرچۆپی هەردوو دەسـتە   یەک بۆ یەکتری مەسـتە
تێکەڵ ئـەبن کـچ و کـوڕ   بە چەشنی مێخەک و دوڕ
دەس ئەگرن بـە تێکـەڵاو   کچی شـۆخ و کـوڕی لاو
کچان کە جنسی نـەرمن   تۆزقاڵەیەک بـە شـەرمن
لـــەویا شـــەرم نامێنـــێ   هەموو کەس خۆی ئەنوێنێ
تەقەی چەپلە و هاژەی نەی   لەرەیمەمکەی چەشنیبەی
بـۆنی مێخـەک و سمـڵ   ئـەدا لـەناو پـەرەی دڵ
کاتێ کە کچ مانـدوو بـوو   دەس بەرئەدەن بۆ پشـوو
یەکێ ئەڵـێ: ئـای دێـرە   با بڕۆین چی کەین لێـرە
کۆڵمان قورس و سـەنگینە   وا ئیشـــمان پێکەنینـــە
دووبارە چەشـنی کـەوباڕ   ئـاژین ئـەبن لـە نـزار
ڕووە و مـاڵ بـە دارەودار   ئەسـووڕێنۆ تــا ئێــوار
پێش ئەوەی تاریک دابـێ   ئەگـــەنۆ نزیکـــی دێ
یـەکێ گـەڵا، یـەکێ دار   یـا دوو ـ لـق یـا پێڵـەوار
ئەیبەن بۆ پێویستی مـاڵ   ئاوایـــە ژیـــانی ســـاڵ

***

شیوەن بۆ پیرەمێردی شاعیر

دیسـان سـەر لـە نـۆ ماڵوێرانیمـە
تـەم و تەمـەلوول سـەرگەردانیمە
دیسـان وەک جـاران شـین و زاریمـە
خـەم و پـەژارەی دەردەداریمـە
دیسان چەرخەکەی چەواشەی بەدخوو
بـۆ ئـازاری دڵ کەوتـە هـاتوچـوو
دیسـان قرچـەی زام دەروونی ڕێشـم
زووخـاوڕێژ ئـەکا جـەرگی پڕئێشـم
گەردوون هـەرتاوێ جـەورێ ئـەنوێنێ
چەشنی بایـەقووش بـەزمێ ئـەخوێنێ
گـەردوون کـردەوەی نامرادییـە
دۆسـت لەیـەک کـردن، دڵ ناشـادییە
گـەردوون بـەدکاری بـەینی دڵانـە
گـەردوون خـەزانی باخچـەی گوڵانـە
گەردوون هەر ڕۆژێ دوژمـن پیاوێکـە
زەهـری کوشـندەی خـاوەنناوێکـە
حاجی تۆفیق بەگ، پیرەمێرد مەشوور
مامۆسای زانـای کـوردی خـوار و ژوور
کـام پـیر؟ ئـەو پـیرە بـە هوشـیاری
عـومری ڕابـوارد بـە فیـداکاری

کام پیر؟ ئەو پیرەی بە (ژیان) و (ژین)
گشت کوردستانی پڕ کرد لـە زانـین
کام پـیر؟ ئـەو پـیرە هیممـەتی نـوان
بۆ کوردی نووسین، ئەو ڕچـەی شـکان
کام پیر؟ ئەو پیرەی (پەندی پێشینان)
کرد بـە مامۆسـای بێگانـە و خوێشـان
بۆ لای هامفەردان، کەوتە دەستوبـرد
لــە کــۆڕی یــاران مــالاوایی کــرد
ئــەمجا، ئــەزانم شــوومی کوردانــە
بەدبــەختی هــۆزی کــوردی زمانــە
گەردوون ڕیـزی گـرت بـە شـاعیرانی
یەک لە دوای یـەک، بـۆ دنیـای فـانی
(زێــوەر) تیرێکــی دا لــە زامــانم
(بێکەس)یش، قوڕی خستە سەر شـانم
(دڵــدار)ی کــۆیی، نــەوچووزی لاوم
پــەردەی تــەریکی خســتە ســەرچاوم
کوا (حاجی قادر)؟ کوانێ (بـەدرخان)؟
کــوا بــڕۆ بــڕۆ و دەبدەبــەی (بابــان)
کوا (سوارە)ی شەمزین؟ کوا (زەند)ی دلێر؟
کوانێ (ئـاردەلان) چەشـنی نەڕەشـێر؟
کوا دوکتور (فوئاد) شێری بـەناموس؟
کوا (ئەمین زەکی)، لاوی مێژوونووس؟
کوانێ (شێخمەعرووف) خاوەنی دووباڵ؟
یەک عیلمی زاهیر، یەکێ عیلمی حـاڵ

کوا (نالی) و (ناری) و (کوردی) و (مەولەوی)؟
کوانێ (بێتوشی) مەلای مەسنەوی؟
کوا مەلای عاشق، لە (بێساران)م؟
کوا (حەمدی)، نەوەی (ساحیبقەرانم)؟
وە نییە کوردستان ئەوەڵجاری بێ
تەنها شاعیری بە خەساری بێ
بەڵام پیرەمێرد ئێشی گرانە
چون خاڵەی دەستەی گشت شاعیرانە
پیری دڵجوان، قەڵەمجوانم ڕۆ
خەمخۆری دەسەی بێکەسانم ڕۆ
جێماوی کۆچی (ئەمین زەکی)م ڕۆ
دوا قەترەی شاعیر، یەکی‌یەکیم ڕۆ
ئاگری وەجاخی خانەدانم ڕۆ
دڵسۆزی هۆز و نیشتمانم ڕۆ
قەڵەم نۆبەتە، بێرە دەستوبرد
بنووسە مێژوو بۆ مامۆستای کورد
قەڵەم مەردانە هاتە سەر جەولان
لەسەر ڕووی قاقەز گەوهەری ڕژان
بە پیتی ئەبجەد هاتە گفتوگۆ
(مامۆستای کورد و خاوەن ژینم ڕۆ)[1]

***

---

١. ١٣٦٩ی کۆچی

لەگەڵ گردی سەیوان

ئـەی گـردی سـەیوان شـاری خامۆشـان
ئارامگـــای کـــۆڕی بلـــووریپۆشـــان
نـۆ هەوارگـەی خـێڵ دەسـتەی بابـانی
کوێســـتانی کـــۆچی نـــەوجوانانی
کـاروان بەزگـەی بـەرز، قافڵـەی لاوانی
گلـــۆدەرەی کـــۆچ مـــیر و گـــاوانی
کاتـــێ گـــوڵ ئـــەکا ئەرخەوانەکـــەت
سـەوز ئەکاتـە بـەر، خاکـە جوانەکـەت
ئەڕازێیتـــەوە بـــە گوڵـــی زەرد و شـــین
چـەن مـن و بولبـول دێنیتـە گـرین
بـــووکی ڕازاوەی دەســـکاری خـــوای
لـە پـێش چـاو منـا، بـێوێنـە و تـەنیای
کوێســتانەکانمان هەرچـەن کـە جـوانن
ئێلاخـــی کـــۆچی جـــاف و گـــۆرانن
پاییز خێڵە و خوار، گشت چـۆڵ و هۆڵـن
جێگـەی بایـەقووش، هەوارگـەی چۆڵـن
تـۆ کـە هـەر لاوێ کـۆچی کـرد بـۆ لات
ئیتـــر نـــابینرێ لـــە ڕووی سەربیســـات
دەستی گەییە تۆ هەر کـۆچ، هـەر خێڵـێ
قـەت دڵـی نایـە تـۆ بـەجێ بێڵـێ
هەوات هێن خۆشە لە ڕووی سەر زەمـین
دانیشـــتوانت بـــە کراســـێ ئـــەژین

بــەلام نــازانم لــە کەیــەو شــاری؟
بینــاکردەی دەســت کــام شــەهرەیاری؟
ئەوەڵجـار کـێ بـوو کـۆچی کـردە لات؟
بـووی بـە مالـی کـێ؟ تـا واتـە لێهـات!
ڕاســتم پــێ بێــژە مەنزلــگای یــاران
ســەیرانگای گشــتی ســوبح و ئێــواران
جــوابی دایــەوە گــردی دەروون‌پــڕ
بە چەشنی سـەدەف، پـڕ لـە دانـەی دوڕ

وەلام:

وتــی: ئــەی قــانع گــردی لاشــارم
بـە سـەیوان مەشـوور، لـە عـام دیـارم
(ئیــبراهیم پاشــە) لــە قــەلاچوالان
بــۆ گوێزانــەوە، هیممــەتی نــوان
ئەوســا پێتــەختیان قــەلاچوالان بــوو
قـــەلاچوالانیش زۆر تەنگـــەلان بـــوو
تــەئریخ هــەزار و یــەک ســەد و نــەوەد
لەل نۆ، ڕابوردبوو لـە هیجـرەت ئەحمـەد
دەشتی (مەلکەندی) دەشتێکی پـان بـوو
جێی جلیتبـازی سـوارەی مەیـدان بـوو
دەشتی مەلکەندی بۆ خۆی کرد بـە شـار
تیایـا درووسـت کـرد، قەیسـەری و بـازاڕ
لــەم جێگــا ســەرا، ســەرای دامــەزران
ڕازانیـــەوە زۆر شـــیرین و جـــوان
پاچیـان دا لـە خـاک بـۆ خەنـەک سـەرا
بـــە دەم پاچـــەوە مۆرێـــک هەلـــکەنرا

نوارپیـــان (مـــۆری ســـلێمان) نـــاوه
ئــاخۆ چــەن ساڵــە، لــە خاکــا مــاوه
ئـــەو ڕۆژە کــــە وا مـــۆر دۆزرایـــەوە
لــە مــەجلیس پاشــا، کــە خوێندرایــەوە
حـــەرەمی پاشــا، کەوتــە منــاڵ بـــوون
کـوڕێکی بـینی وەک شووشـەی ئاڵـتوون
پاشـــا کوڕەکـــەی نـــاو نـــا ســـلێمان
وتـــی: ئـــەم مـــۆرە نگینـــە بۆمـــان
چونکـــە مۆرەکـــەی بـــە نگـــین زانی
شاریشـــی نـــاو نـــا بـــە ســـلێمانی
لــەو ســاوە منــیش گۆڕخانــەی شــارم
هەوارگـــەی لاوی زرنـــگ و هوشـــیارم
چەن شێخی ڕاستی، چـەن عـالمی دیـن
چەن شۆڕەسواران خاوەن ئەسپ و زیـن
چـــەن پاڵـــەوانان کڵاوخـــود لەســـەر
چەن ڕم وەشێنان، چەن دەست بە خەنجەر
چـەن گـەورەکچان، خـانی کچـی خـان
چەن کوڕی لاوچاک، شێری ڕووی مەیـدان
چـەن گـەنجی تـازەی دنیـا نـەخواردوو
چـــەن پـیری پـاکی تەمـــەن ڕابـــوردوو
چەن حاجی پاکدین، چەن گەورە توجاڕ
چەنـدە ئاسـنگەر، چـەن هـەزار عـەتار
چەندە عاشقان، چەند مەعشووقەی جوان
چەندە ئاغالـەر، سـاحیب سـفره و خـوان

چەن گرێی دڵی لاوانی خوێنگەرم
چەن لەنجە و لاری کچانی پڕ شەرم
چەن شاعیری هۆز، تەبیعەت ڕەوان
ساف و بێگرێ وەک ئاوی سیروان
چەندە فەیلەسووف، چەند ئەدیبی چاک
چەن قەڵەموەشێن، نەترس و بێباک
یەکیەک لەلای من جەماتیان جەمە
قانع بەڕاستی هەر تۆمان کەمە
(زێوەر) و (خاکی)، (بێکەس) و (هوشیار)
(سالم) و (حەمدوون)، (مەحوی) جەوهەردار
یا (ساحیبقەران) حەمدی فەیلەسووف
لە ناو ئەدیبان مەشوور و مەعرووف
(حاجی تۆفیق بەگ)، مامۆسای کوردان
پیرەمێرد مەشور لە ناو هاوفەردان
فایەقی (زێوەر)، دوا کۆچی یاران
هەموو لای منن پۆلی ناوداران
ئەرخەوانەکەم، بۆیە وا سوورە!
نموونەی خوێنی لاوی مەغرورە
هەر ساڵی جارێک تارا ئەپۆشێ
خوێنی شەهیدە لە خاک ئەجۆشێ
یانێ ها خەڵکە خوێنمان ون مەکەن
باوەڕ بە گەزاف دڵ دژمن مەکەن

***

لەگەڵ شاری خورماڵ

ئەی شاری خورماڵ دەسکاری شاهان
یادگاری دەور حیشمەتپەناهان
خەزینەی مێژوو بۆ کوردەواری
نیشانەت دیارە کە کۆنە شاری
ئەم حەوشە و حەسار، ئەم دیوارانە
ئەم بورج و قولەی سەر کۆسارانە
ئەم ڕیزی بازاڕ زەمانەی قەدیم
ئەم گەچکارییە، بە ساغ و سەلیم
ئەم شوورای قایم هەتا پۆپەی شاخ
ئەم ئاساری (زەڵم) تەقسیماتی باخ
ئەم ئەشکەوتانە کە هەڵکەندراون
ئێستە چۆڵوهۆڵ لە خێو جێ ماون
دیارە کە جێگەی شەهریاران بووی
وامەندەی دەوران ڕۆزگاران بووی
من سوێنت ئەدەم بە قولنگی فەرهاد
بە کوورەی کاوە، بە ڕەنجی قوباد

کێ تۆی بینا کرد؟ کێ تۆی کرد به شار؟
کـێ لـه گـێتی دا نـاوی نـای خولـمار[1]؟
ئەمـــه چـــەن سالـــه کـــه وا وێـــرانی
لـــه مـــن خراپتـــر، زەدەی زەمـــانی
کـام ڕەشـەبای سـەخت جـەوری بێگانـه
خـــاپوری کـــردی، بـــووی بـــه وێرانـــه؟!
کـــام هێـــزی دوژمـــن بـــەربادی کـــردی؟
کـام پەنجـەی سـتەم لـه نـاوی بـردی؟
کام گێژەڵووکەی چـەرخی چـەپکـردار؟
کـــام دەردی دەوران لـــه ڕووی ڕۆژگـــار؟
کام هێرشی شەڕ؟ کام لەشکری جـەنگ؟
کام هوجـوومی زۆر شـەوی شـەوەزەنگ؟
کام تیر، کام کەوان، کـام گـورزی گـران؟
کام دەس، کام بازوو، کـام سـەر دلێـران؟
قـــوڕی دا بـــه چـــاو کوردەواریـــدا؟
کوشـــتی لـــه ژێـــری بوردەباریـــدا؟

وەڵام:

هەژاری مەزڵـووم، مـەجنوونی بـێلـەیل!
له من خراپتـر دەروون لـه خـەم کـەیل!
کـه لـه (سـیامێو)ە[2] پادشـای کـوردان
(قوبـاد)یی[1] فـەیروز هاتـه ڕووی مەیـدان

---

١. خورماڵ، خولمار، به هەر دوو ناوەکه ناو دەبرێ.
٢. دێیەکه کەوتۆته پشتی بناری شارەزوورەوە، میرنشینی سەرەتای زنجیرەی ئاردەڵانییـەکان بووە.

شارەزووری کرد بە مەڵبەندی خۆی
خەرجی جوانڕۆش ئەهاتەوە بۆی
تەختی هەورامان هەتا ژاوەرۆ
کوێستانی لهۆن هەتا گاوەرۆ
ئەترافی سنە هەتا بەرانان
سەرشیوی سەقز، دەشتی مەریوان
ئەمانیە تەواو هێنایە ژێردەس
بوو بە ئەمیرێ گوێی نەدا بە کەس
لە خوتبەی جمعە ناوی خوێندراوە
دەروازەی شادی بۆ کورد کراوە
لە سیامێوەوە گوێزایەو خوڵمار
بۆ پێتەختی خۆی، چاک کردی بە شار
حەسارەی کێشا بە دەوری شارا
قەڵا و قەڵاچە لە ژوور و خوارا
بەرزی حەسارەی شەش مەتری تەواو
بە گەچ و جاڕوو، بەردی تاشراو
هەر بەین دوو گوریس[٢] قولەیەک دیارە
بۆ پاراستنی چواردەوری شارە
خێزانی پاشا لە بەر ئاوی سارد
لە چاوگەی (زەڵم)دا ڕایانئەبوارد
ئەو شاخ و داخە و ئەو کەژ و کێوە
کە ئەڵێی جێگای جنۆکە و دێوە[٣]

---

١. دامەزرێنەری زنجیرەی میرانی ئاردەڵانییە.
٢. پێوانەی سەردەمی گێڕانەوەی باسەکەیە بەپێی ئەو سەرچاوەیە کە باسی کردووە.
٣. شاعیر بڕوای بە جنۆکە و دێو نەبووە، بەڵام لەبەر کێش و سەروای شیعرەکانی ناوی بردوون.

کردیان بە خانوو، باڵەخانەی جوان

نزیک بوو تەلار بگاتە ئاسمان

نازانم وەستا چۆن ڕاوەستاوە

بەو شاخە سافۆ بەردی داناوە

لە دەوری (سورخاب) تا (خانئەحمەد خان)[1]

لە شاری زەڵما بوون بە حوکمڕان

بنچینەی نەژاد تایەفەی بابان

ئەچنە سەر ڕەگەز بابا ئاردەڵان

ئەم دوو تایەفە هەردوو هەر یەک بوون

خاوەن قەڵەم و خاوەنی چەک بوون

بە واتەی مێژوو تەواو کوردوستان

مڵکی بابانە و بابا ئاردەڵان

***

١. دوو ئەمیری دەرکەوتووی ئاردەڵانییەکان بوون.

خۆزگەی قانع

(١)

خۆزگە من ڕۆژێ ئەبووم بە مەئموور
ئەهاتن بۆ لام، نزیک تا لە دوور
ئیشیان پێم ئەبوو، لە چاک و خراپ
ڕامئەکێشانە پای حەق و حیساب
ئاخۆ، ناوچاوم لە کەس گرژ ئەکرد؟
دەستی تەماعم بۆ هیچ کەس ئەبرد
یا ئەموت ئەمە هەژارەی هۆزە
لە من زیاتر دڵسۆزی کۆزە
بە هۆی چوار واوە منیش پیاوم
دانیشتووی کورسی و خاوەنی ناوم
هەژاری خۆمە با نەیفەوتێنم
بە خوتوخۆڕایی دڵی نەشکێنم
گەر ئیش‌کەین بۆ یەک گەورە تا بچووک
ئەگەینە هەوار زۆر بە سەهل و سووک

(٢)

خۆزگە من حاجی یان توجاڕ ئەبووم
ئاشنای لادێ و خەڵکی شار ئەبووم
کۆتاڵ و چایی و شەکر بە فەردە
ئەمفرۆشت بە خەڵک بە هۆقە و یەردە
ئاخۆ هۆقەکەم قورس ئەبوو یا سووک؟
تەنەکەی دەخڵم، گەورە یا بچووک؟
میترم ڕووسووری لای یەزدان ئەبوو؟
ئایەرەم تەواو، یان نوقسان ئەبوو؟

ئەگــەر هــەژارێ بـاوەڕی بــوو پــێم
چیـتم پـێ ئـەدا بـە نرخـی کـرێم؟!
ئـەموت بەوکەمـە، کـە چوومـە نـاوی
نەمخلّـــەتانووی چـــاکم پێـــداوی؟
قەسەم بەو قوولّفەی دەسم پێ گرتووە
مالّـی هـیچکەسـم بـەفێڵ نـەبردووە؟
یـا ئـەموت ئەمـە هـاوخوێنی خۆمـە
ئەگــەر پینــەچی، یـا وەکــوو دۆمــە
هەردوو هاوزمـان هـەردوو هـاودینین
هەردوو زایندەی یـەک سـەرزەمینین
بـــا نەیخلّـــەتێنم کۆنـــە بـــە تـــازە
قـــازانجیش خۆشـــە؛ بـــەلام ئەنـــدازە

(٣)

ئـاخ تـەبیب ئـەبووم لـە خەسـتەخانە
ئـــەهاتن بـــۆ لام خـــوێش و بێگانـــە
بـــۆ ورد بوونـــەوەی نەخۆشـــی هـــەژار
قـەت وەرمئـەگرت درهـەم و دینـار؟
ئەموت بە تـادار دەخیـل (ئیسـقا[1])تـە
فریـای خـۆت کـەوە ڕۆژی نەجاتـە؟!
یـــا ئـــەموت ئەمـــە بـــەبێ پارەیـــە
گـــیرۆدەی زالّـــم، زۆر بێچارەیـــە
چـاک وایـە کـە مـن دەرمـانی بکـەم
هـەتا پـێم ئـەکرێ هەولّـی بـۆ بـدەم

---

١. ئیسقا نەخۆشییەکە. (ن. ب.)

چـــوون مـــردنی ئـــەو، مـــردنی منـــە
گـــورزی تەنگانـــەی جـــەنگی دوژمنـــە
بـــە بۆنـــەی چـــواری وەهـــاوە پیـــاوم!
ئەگەر ئەونـــەبێ، کـــەی خـــاوەن نـــاوم؟

(٤)

خۆزگە من ئاغای خـاوەن دێ ئـەبووم
خاوەن دەسەڵات شوێن و جێ ئەبووم
ئـــاخۆ هـــەژارم ئـــەبردە بێگـــار؟
یـــان ڕۆژنـــەڕۆژێ ئەمکێشـــایە دار؟
ئـــەموت بـــانگی کـــەن ئـــەو توولەبابـــە
ئـــیش و فرمـــانی بـــۆچی خرابـــە؟
پـــارەم وەرئـــەگرت بـــەهۆی ئاغانـــە
کـــاتی ژن هێنـــان ڕەسمـــی سـوورانە؟
یـــا ئـــەموت ئەمـــە پایـــەی دەوڵـــەتە
خەزینـــەی مـــن و بـــازووی میللەتـــە؟
ئـــەو بنکـــی دارە، مـــن لقـــی دارم
ئەگـــەر ئـــەو ببـــڕن مـــن ســـەرەوخوارم
ئـــەو بـــە هاوینـــا غـــیرەت ئـــەنوێنێ
تـــکـتـــک ئـــارەقی ناوچـــاو ئـــەڕژێنێ
نـــان پەیـــدا ئـــەکا بـــۆ دیوەخـــانم
ڕۆن کـــۆ ئەکاتـــەو بـــۆ ســـفرە و خـــوانم
بـــا خۆشـــم بـــوێ، تـــەواوی نەکـــەم
بـــەردی دامـــاوی لـــە ئـــەژنۆم نـــەدەم!

***

بەهار

هــەوای شــنەی بــای نەســیم دیــارە
مەعلوومــە وادەی گــوڵ و گوڵــزارە

یـــاران دیســـان دەور بادەنۆشـــانە
دەنگـــی زایەڵـــەی ماتـــەمپۆشـــانە

وادەی شەققەی بەرق ڕەعدی پڕ قینە
تەرزە و تاو و تۆف، ڕووی ســەرزەمینە

یاتاخ پڕدەماخ، نەرگس وە مــەس‌مــەس
سۆسەن هاتەدەر لە جێگــای هــەرەس

گوڵاوان پڕئاو، سەوڵان سەر بــە ئــەوج
شەتاوان یەک‌یەک ئەدەن لە یەک مەوج

گوڵ زەمەق لیباس سووری کردە بــەر
پــۆلی گــوڵاڵان پۆشــی دەشــت و دەر

نــەورۆزە لــە نــۆ، هاتــە دەر لــە خــاک
ڕووی زەوی گوڵ‌گوڵ بە وێنەی ئەفلاک

لاولاو پــێچ ئــەخوا بــە کەبووتــەری
شەوق ئەدا لە بورج بــەرزی ئــەخزەری

بەڕەزا و چنوور، کاوان ئەکــەن فــەرش
عەتری یاسەمەن دای لە قوولەی عەرش

ســوورهەڵاڵ خێــزا لــە پــای بــەفراوان
ڕێحانە سەرمەست لە گــۆی شــەتاوان

بەفر و هەڵــەکۆک کەوتنــە گفــت‌وگــۆ
هەڵەکۆک بە شــەوق، بــەفر ڕەنجــەڕۆ

کۆڵ و پسل و شنگ، هەموو بە دەماخ
هــاڕەی بــەفراوان ئەکنیــەت لــە شــاخ

مەڕەسوور شەوگەرد، وەک شەماڵەی نوور
قەتارەی قولنگ سوپای سەلم و تـوور
جەیرانجەم بەستەن، نێچیران سەفسەف
سەیاد دانەوداو ئەگرێ لە ڕووی کـەف
دێوجامە گوڵگوڵ، پاریز بـە پـای ڕێـز
گا چاو لە جەیران، گا لە کەوت و خێز
ئەڵـــڵاهوئەکبر پـــەپوو سلـــێمان
زیکــە و زایەڵــەی تــەیرانی کــاوان
قشقەڕە پڕ شۆر، قاژەڕەش بـێ غـەش
هودهود ساحێب تاج، وێنەی تاجبەخش
قازڵاخی بە عەیش، فیسقە بـە شـادی
کەوتوونــە ســەیران ڕۆژی ئــازادی
کۆتر ئـەخوێنێ بـە دڵـەی خـەمگین[1]
یـاخوا سـەرکەوێ کۆمەڵـی بـێتـین
قەقبەی نێرەکەو، چەهچەهەی بولبوڵ
قاژەی هاژەی بـاڵ تـەڕلانی سـەرچڵ
قـــمقـــم گـــاکۆتر، قیـــژەی قژاکـــە
ئەڵـێی مەعرەکـەی کـاوە و زوحاکـە
هووهووی گاکۆتر، یامنهـوی غـەزاڵ[2]
ماکەو بە عیشوە ڕشـتی مـێل و خـاڵ
زیکەی مشکگرە، فڕەی سەرسـەوزان
شلێپ و کۆی بۆرچین لە دەوری حەوزان

---

١. لە هەندێک دەستنووسدا بەو جۆریە.
٢. نوسخەکەی ترمان نەدۆزیەوە بەراوردی بکەین.

گەرمیان سەرگەرم، قـەرەداخ بـێ داخ
گۆیژە فەرەحمەند، کـاژا و پـڕ دەمـاخ
وێنــەی قەڵــبەزە، میرابــان شــەتاو
سیروان جاری بـوو بـە قرمـە و لێشـاو
پشــتی چنــارە پــڕ لــە ســنەوبەر
جنگە لە جەنگ شاد، بەردەڕەش دولبەر
دای لە دەماخم بـۆی گـەردی بـەران
عــەتری خــەلاوە دای لــە ئاسمــان
سەردەرە بێخـەم، تاریـدەر پـڕ گـوڵ
گوڵ بە نەزاکەت نیشت لە بـانی چـڵ
کـانی شـەفەقەت بـە مـەیل و مـراد
سێ‌کێوان لە دەس یـەخبەنـدان ئـازاد
میراجی سەرخۆش، بەردەبووک پڕشەوق
کانیەکەی گوڵبەند، خاوەن‌سەفا و زەوق
چاوگەکەی دۆڵاش وەک خولدی بەرین
تشــتهی الانفــس، تلــذ الاعــین
زرێبــار پـڕ قــاز، بێســەران ســەردار
حــەرامی شــەیدا، وێنــەی دەردەدار
گردەڕەش پۆشی گوڵان ڕەنگاوڕەنـگ
بوو بە مەرهەمی زامـی دڵـەی تـەنگ
گــردەڵان هــاژەی ســەیلی دیــارە
هەمووی لە هیممەت سەخای بـەهارە
حـاجی بـایزی بـێ غوسـە و خەتـەر
کەشیدەی گوڵان، پێچـا دەوری سـەر

قەلەبەرد بێدەرد هەڵئەدا بەیداخ
کۆنە هەوارگەی یاری پڕدەماخ
ئازیز دیارە مەعلوومی عامە
نۆبەی شادییە و خەفەت تەمامە
یەکێ چاوەڕوان گەلەی فراوان
یەکێ فەرەحمەند، مەزرەعە و خەرمان
یەکێ بە دڵشاد، یەکێ بە خوڕڕەم
یەکێ لە ئەملاک، یەکێ لە حەرەم
یەکێ تجارەت، یەکێ باخەوان
یەکێ جووت و گا، یەکێ ئاشەوان
غەیری من نەبێ حالم پەشێوە
بەختم گیرۆدەی تەلیسمی دێوە
لەوحی ئیقبالم لە نو شۆریاوە
دەروازەی مەینەت بۆ من کریاوە
بەندی تەرازووی زینەتم بڕیا
دایەرەی مەجلیس، یارانم دڕیا
هەورەکەی نەگبەت تەرزەی خەمباری
ئەڕێژێ پەیپەی بە نادیاری
سەدای هەی هانا و هەی دەخیل، هەی ڕۆ
برژەی ئێشی جەرگ زامەکەی پرسۆ
خەم بوو بە شادی، شادی بوو بە خەم
هەڵدا چەتری ڕەش سیاخانەی تەم
هەی من گیرۆدەی بەندی بەلا خۆم
هەی من دوورکەوتەی زێد و ماوا خۆم

هەی من بەش‌بڕاو دەستەی یاران خـۆم
هەی من سیاسـەنگ ڕۆژگـاران خـۆم
هەی من دڵ‌پڕ خەم لێو پڕ لە بار خۆم
هەی من بە قەقنەس، بە ژارەمار خـۆم
ئاوارەی وەتەن، تەنیا و بێکـەس خـۆم
کەوی باڵ‌شکاو، حەپسی قەفەس خـۆم
تـەیری سەرشـێواو، بـەبێ لانـە خـۆم
جێـــی تـــەوانجی زۆر تیروتانـــە خـــۆم
کۆنە قەیسەکەی تازە مەجنوون خـۆم
تلاوتل لە دەس چەرخی گەردوون خۆم
فەلەک! وێنـەی مـن زەدەی دڵان بی
فەلـەک! بـەش‌بـڕاو پـۆلی گـوڵان بی
فەلەک! زوخاوی جەرگت نۆشـت بـێ
پارچـــەی نەخۆشـــین بالاپۆشـــت بـــێ
فەلەک! وێنەی مـن بـێ وادە پـیر بی
فەلەک! گیرۆدەی حەڵقەی زنجیر بی
فەلەک! وەکوو من گەدا و غـەریب بی
فەلـەک! دائیمـا موحتـاج تـەبیب بی
فەلەک! وەکوو من بێ‌قەوم و خویش بی
فەلەک! ڕۆژ نەخۆش، بە شەو دەرویش بی
فەلەک! وەک **قانع** بێ‌ئـیش و کـار بی
فەلەک! بەش بڕاو سـەیری بـەهار بی

***

ژن ماره برینمان

بـــا بێمـــه ســـەر بـــاس ژن مارەبـــڕین
نـــەک مارەبـــڕین، بـــە پـــارە کـــڕین
جـــاران ڕەســـم بـــوو ژن بـــەخۆڕایی
شـــەرعەن حـــەرام بـــوو پـــارەی شـــیربایی
ئیســـــتە خـــــوا دەوام مامۆســـــتا بـــــدا
قیــــل ئـــــەدۆزێتۆ حەلالـــــی ئـــــەکا
لەســـــەر شـــــیربایی مـــــارە ئەبەســـــتێ
حەلالـــی ئـــەکا و هـــیچ لێـــی ناوەســـتێ
ژنـــــێ بـــــێباوک، بـــــەبێ برایـــــە
حەقـــــداری تـــــەنیا یـــــەک ئامۆزایـــــە
کـــە یـــەکێ هـــات و داواکـــاری بـــوو
ســا بــە هــەر جــۆر بــێ خرپــداری بــوو
ئـــامۆزا ئەڵـــێ خـــۆ مـــن حەقـــدارم
مەســـەلەی مەشـــوور، بەشـــە بەشـــدارم
پـــازدە دینـــارم ئـــەوێ شـــیربایی[1]
خـــۆ مـــن شـــێت نـــەبووم هـــەر بـــەخۆڕایی
کـــچ ئەڵـــێ بـــە خـــوا پـــارە نـــاگرم
شـــوو بەمـــە ناکـــەم، چـــون مـــن چـــاترم
بەڵـــێ ئـــامۆزام ڕاســـتە حەقـــدارە
هـــەر خـــۆیِ حیســـابە، گـــەورە و ســـەردارە
ئـــەمما بـــەو شـــەرتە نەمـــدا بـــەم کـــابرا
ئـــــەوم قبووڵـــــە لـــــەباتی بـــــرا

---

١. لە کاتی ڕۆژگاری دانانی ئەم شیعرەدا ١٥ دینار زۆر بووە ١٩٣٥.

ئـەم پیاومـە نـاوێ هەرسـات لـە جێیـێ
سەرسەری و بێماڵ، هـەر تـاو لـە دێیـێ
ئـــەمجارە کـــابرا کـــە جـــواب کـــرا
پـــەنا ئەباتـــە بـــەر خـــزم و بـــرا
پـارە قـەرز ئـەکا بـە سـوود و سـەلەم
پـازدە دینـارێ بـەبێ زیـاد و کـەم
وەختـــێ ئـــامۆزا پـــارە ئـــەبینێ
ڕەحـــم و ئینســـافی لـــەلا نامێنـــێ
ئەڵـــێ ماموســـتا، مـــارەیی ببـــڕە
بـــا دابمـــەزرێ ئـــەم دەڵەشـــڕە
ئـەمجا کـچ ئەڵـێ بـەخوا شـوو ناکـەم
خـۆم ئـەخنکێنم، قـەت ئیـزن نـادەم
ئـــامۆزام حـــەقی بـــە ســـەرمۆ نییـــە
نـانیم نـەخواردووە، حەقـداری چییـە؟
ئـــامۆزا ئەڵـــێ بـــێحـــەیای ماکـــەر!
چۆن ئیـزن نـادەی ڕۆحـت دێنمـە دەر!
دەس ئەداتـــە دار پـــڕی ئـــەداتێ
ئـــەیگرن نایەڵـــن دەســـتی بیگاتـــێ
ئـەمجا کـچ ئـەچێ بـۆ دراوسـێ مـاڵ
خـۆی ئەشـارێتۆ بـە سـەد هـەزار حـاڵ
چـــرا هـــەڵئـــەکا ئەیدۆزێتـــەوە
بـــە قـــژ ئەیکێشـــێ ئەیهێنێتـــەوە
خەنجـەر دەردێنـێ، فیشـەک تـێئـەخا
بـە لوولـە تفـەنگ جارجـار لێـی ئـەدا

بە زەجـر و بـە داخ، بـە خەنجـەر لێـدان
ئەیکێشـــێ هـــەتا دێنێتیـــە مەیـــدان
ئەڵـــێ: مامۆســـتا خێـــرا کـــە دێـــرە
مـــن ئیشـــم زۆرە، نـــامێنم لێـــرە
کـــچ هـــاوار ئـــەکا، ئەڵـــێ کـــاک مـــەلا
پـــەنام پـــێهانیـــت ئـــەی مـــەردی خـــوا
مەیەڵـــە بمـــدا بـــەم کـــابرا کـــەرە
لـــە عـــەقڵ و زانـــین زۆر بـــێخەبـــەرە
مـــەلا دێتـــە جـــواب: دادە زۆر چاکـــە
پیـــاوێکی کاســـب، زۆر نیـــەتپاکـــە
تمـــەس مامۆســـتا زۆر بەکولـــە بـــۆی
پەلەپەلیـــەتی بـــۆ حەقەکـــەی خـــۆی[1]
کچـــی بێچـــارە دێتـــە گفـــتوگـــۆ
ئەڵـــێ هـــەیهـــاوار، هـــەیهانـــا، هـــەیڕۆ
نەمکردووە و نایکەم ئەگـەر لـەتلـەت بم
یـاخۆ بـاڵبەسـتەی گـوریس و پـەت بم
ئـــامۆزا دیســـان مشـــت ڕائەکێشـــێ
لـە کـەس ناترسـێ، هـیچ نـایئەندێشـێ
فیشـــەک گولـــەکۆڵ[2] ئەنێتـــە تفـــەنگ
مشتی بۆ ئەگرێ، بـێسـەدا و بـێدەنـگ
ژن ئـــەقیژێنێ ئەڵـــێ: هـــەی مـــەلا
فریـــام بکـــەوە بـــۆ خـــاتر ئەڵـــلا

١. حەقی مامۆستا مارەبڕانەکەیە.
٢. جۆرە گوللەیەکی کاریگەرە.

مـــارەم ببـــڕی منـــەت بـــە گیـــانم
زۆر زۆر مـــەمنوونم بەنـــدە فـــەرمانم
مـــارەی ئەبـــڕێ ئـــەمجا مامۆســـتا
بـێئیجـازەی شـەرع، بـێ ئیـزنی خـوا
مەلا! دەک کوێر بی بۆ زەهـد و وەرعـت
دەک پشتت شکێ بـۆ ئیجـرای شـەرعت
کـەی بـاوک و بـاپیر هـەروا زووبـەزوو
دروســتە بـە زۆر کـچ بـدەن بـە شـوو؟
ئەمە کەی دینـە و کـام ئیمـام فـەرمووی
پووکاوڵت بێ، خـۆ تـۆ ڕیـش چـەرمووی
زۆر تـــەماعکار بی، ســێڕوپیـــە ئەبـــەی
بـــۆ پارەیـــێ کـــەم بـــۆچی وا ئەکـــەی؟
ئـــەوا ئـــامۆزا وەحشـــیە و کـــەرە
مـــەلا دانیشـــتووی جێـــی پێغەمبـــەرە
میللەت تـا بـە کـەی جـەهل و نـەفامن؟
میللـەت تـا بـە کـەی شـێت و عـەوامن؟
میللەت! هەموو کەس گەیە جێی مـەردی
ئـەی تـۆ کـێ ئـاوا لـە ڕێگـەی بـردی؟
میللـــەت! قـــانعی خوشـــکی نـــەماوە
خـەمی تـۆ ئـەخوا ئـەم بەنـد و بـاوە...

***

یەک دواندن

ئەی کوڕ نەوەی کێی؟ نـــەوەی شـــێرانم
تـۆ لـە کـام هـۆزی؟ هـــۆزی کـــوردانم
بـــۆ ڕەنگـــت زەردە؟ دەردم گرانـــــــە
دەردەکـــەت چییـــە؟ کـــزیی کوردانـــە
جـــا بـــۆچی کـــزن؟ چونکـــە جـێ‌مـاوین
جـێ‌مـانێکی چـۆن؟ تـــەواو فـــەوتاوین
نەخۆشـــــــینەکەت؟ جـــەهل و نیفاقـــە
دەرمـــــانی دەردت؟ هـــەر ئیتییفاقـــە
پشـــت و کۆمـــەکت؟ عـــیلم و زانینـــە
قـــەڵا و قەڵاچـــەت؟ ســـیدق و یەقینـــە
ســـێبەری ســـەرت؟ دیـــواری مەکتـــەب
تۆشـــووی غـــەریبیت؟ ئـــەخلاق و ئـــەدەب
چـی فـەرزە بـۆ تـۆ؟ خزمـــەتی هـــۆزم
گیانـــت بـــۆ چییـــە؟ بـــۆ فیـــدای کـــۆزم
ســـەرت بـــۆ چییـــە؟ بـــۆ گۆگـــۆی مەیـــدان
چـــاوت بـــۆ چییـــە؟ بـــۆ ســـەیری کـــوردان

***

لەگەڵ گەنم

قانع:

گەنم تۆو دینت! تۆ لە کام گیایت
ئەمە چەن قەڕنە خەڵکی سەر دنیایت؟
ڕاستم پێبێژە تۆ بۆچی چاکی؟
لە ناو دەغلانا تۆ بۆچی تاکی؟
کێ تۆ سەوز ئەکا؟ کێ تۆ ئەچێنێ؟
کێ لەگەڵ تۆدا ئارەق ئەڕژێنێ؟
کێ شێفت ئەبڕێ؟ کێ ئەتکا بە وەرد؟
کێ ئاوت ئەدا بە هەناسەی سەرد؟
کێ ئەتکاتە چاڵ؟ کێ ئەتکا بە نان؟
کێ هەڵتئەگرێ، بۆ نرخی گران؟
ڕاستم پێ بێژە کۆنەی کۆنەساڵ!
هەتاکوو ئێستە، کێت کردووە بە ماڵ؟

گەنم:

قانع! من گەنم پاشای نیعمەتم
بە واتای خەڵقی، خەڵکی جەننەتم
هەر منم کە هۆی ژینی ئینسانم
هەر من ڕەونەقی گەل و نیشتمانم
واسیتەی ئاشتی بووک و زاواییم
زینەتی تاج و تەختی پاشاییم
هەر بۆ من ئەولاد لە باوک تۆرا
هەر بۆ من برا ئەکوژێ برا
ڕووسووری مەجلیس یاران هەر منم
دەبدەبەی ئاغا و خانان هەر منم

بـۆ مـن هـەژاران ڕوو ئەکەنـە چـۆڵ
ئەسـووڕێنەوە هەمانــە بــە کــۆڵ
بــەڵام ئــەی قــانع، دەردم نیهانــە
دەردی دەروونم یـــەکجار گرانـــە
لە هـەوەڵ پـاییز، پیـاوی کـڵاش‌شڕ
سەرسـام و لێـوە و شـێت و گێـژ و وڕ
کڵاشـــەچەکێ ئەخاتـــە ســـەر، پـــێ
لاشـە بـێ‌کـراس، بـێ‌کـەوا و دەرپـێ
بە زکی برسـی، بـە سـەرمای زسـتان
ئەمگرێتــە کــۆڵ، ڕوو لــە بیابــان
ڕۆژی ڕەشـــەبا غـــیرەت ئـــەنوێنێ
بـە دەسـتی تـەزیو، تـۆوم ئـەچێنێ
جووتـێ گـاجووتی بەسـەزمان و لـەڕ
لەبـەر بارانـا سـەر و گـوێلاک تـەڕ
وێـژە[1] بالـێ پـەت، نـەقیزە[2] شـکاو
جلـــەگا گۆنیـــە، تووبـــەرە[3] دڕاو
هـــەر لـــە بـــەیانی هـــەتا ئێـــوارە
ئـــارامی نییـــە فـــەلای بێچـــارە
کاتــێ ســەوز بــووم، نــۆرەی بــژارە
فـەلای قوڕبەسـەر، چـاری ناچـارە
خـۆی و کـوڕ و کـچ خـەریک بـژارن
بــۆ بژارکــردن زۆر بــێ‌قــەرارن

١. کەرەسە و پێتاڵی جووت کردنە بە گاجووت.
٢. کەرەسە و پێتاڵی جووت کردنە بە گاجووت.
٣. کەرەسە و پێتاڵی جووت کردنە بە گاجووت.

کـه کەوتمـه بـەهار، نـۆرەی ئاودانـه
ئەگـەر تینـووم بـێ، ماڵـی وێرانـه
بـه چنـگ و نـاخوون ئـاوم بـۆ دێنـێ
شـەو تـا بـەیانی بـێڵ ئەوەشـێنێ
ئاخرمانـگ بـەهار، وەختـێ درەوە
فـەلای بـەش‌خـوراو لـە تەقلـەدەوە
درەوم ئـەکا بـە داسـێکی کـول
تـک‌تـک ئـارەقی ئـەتکێ لـە مـل
سـا درک دەسـی، سـا ئـارەق چـاوی
سـا گـەرما ببـڕە جـەرگ و هـەناوی
نیـوەڕۆ کاتـێ نـانی بـۆ دێـنن
بە نانی جۆی وشک باش ئـەیخنکێنن
لـە درەو نـەجات، نـۆرەی خەرمانـه
گـاگێره بێـنن، کڵـۆش کوتانـه
سـا بـە هـەر ئـەحواڵ گێـره تـەواوە
ئـەمجا دەنـگ‌وبـاس ئاغـا لـە نـاوە
خزمـەتکار ئاغـا پێـی ئەڵـێن سـەرکار
دەمانچە لە پشت، خەنجەر جەوهـەردار
سواری ئەسپ ئەبێ، ئۆغر بۆ خـەرمان
فـەلاش پەلەپـەل دروسـت ئـەکا نـان
ئافرەت ئاو بێنە، ئاو و دۆی زۆر چـاک
ڕۆڵـە چـا تێکـە بـە دەسـتێکی پـاک
ڕاکـەن مریشـکێ بکـڕن بـە پـارە
بیـدەن لـە زمـە بـۆ ئـەم سـەرکارە

بەڵکوو ناوچاوی تاڵ نەکا لێمان
جنێوی ناحەق هیچ نەدا پێمان
سەرکار ئەنوارێ بۆ جەزی[1] خەرمان
دێتە گفتوگۆ، بەلام جنێودان:
کوانێ گەنمەکە؟ بۆچی وا کەمە؟
مەعلووم دزیوتە، خاترم جەمە!
فەلای قوڕبەسەر دێتە گفتوگۆ:
بە سەری ئاغا، بە ناو چاوی تۆ
لە عومری خۆما گەنمم نەدزیوە
هیچ کەسێ بە دز منی نەدیوە!
سەرکار ئەزانێ سا بە هەر جۆرێ
مەسڵەحەت وایە فەلا بتۆرێ
هەڵئەسێتە پێ بە لوولە تفەنگ
لەگەڵ فەلادا باش ئەیکا بە جەنگ
فەلای قوڕبەسەر نایەتە زمان
ئەتۆرێ و ئەڕوا جێ دێڵێ خەرمان
سەرکار ئەماڵێ و ئەمکاتە خەروار
لە ماڵی ئاغا ئەمکەنە هەمار
فەلاش لە پاش من ئەچێ بۆ سواڵ
ئەسووڕێتەوە لەم ماڵ بۆ ئەو ماڵ
من پەیدا ئەکا بە سواڵی ماڵان
ئەمچێنێتۆ خاکِ، بە وێنەی ساڵان

***

---

١. نیشانەکردنی خەرمانەکەیە.

هاواری دایک

خوشکی خۆشەویست، یارانی دڵسۆز!
دایکی کوڕانی لاوی جگەرسۆز!
بنوارن بۆ ئاهـ دەروونی تەنگمان
بنوارن بۆ بار زمانی لەنگمان
بنوارن بۆ ڕەنج بە باچووی خۆمان
بۆ شین و زاری، هاتوچووی خۆمان
ئێمە نۆ مانگ و نۆ ڕۆژ ئەکێشین
بە سەد ناڵە و دەرد بە سەد نەخۆشین
کوڕ پەیدا ئەکەین بە هەزار کێشە
بەو ناڵەناڵە و بەو دەرد و ئێشە
کاتێ نەخۆش کەوت نوشتەی لای شێخان
یان خەستەخانە بۆ داو و دەرمان
هاشاوڵ بۆ لای دراوسێ بردن
شەو و ڕۆژ گریان لە ترسی مردن
هەتا مناڵە پەرۆگوو شۆرین
بێشکە ڕاژەندن لە کاتی گرین
بە ڕۆژ لە باوەش، شەو لایەلایە
بەڵکوو گەورە بێت، بۆت بێتە کایە
کاتێ بوو بە کوڕ بیبەن بۆ ڕووی جەنگ
بیکەن بە نیشان بۆ شێلگی تفەنگ
گوللە تۆپ بدا لە پەڕەی دڵی
کام دڵ؟ ئەو دڵەی وەک پەڕەی گوڵی!

لەتەلـــەت جـــەرگی لـــە دەم بێتـــە دەر
بـــە دەم نێـــزەوە یـــا نـــووکی خەنجـــەر
چـــاوی نـــازاری پـــڕ بـــێ لـــە خوێنـــاو
باڵـــەتەپێ کـــا وەک کـــەوی کـــوژراو
هـــاوار هـــەی دایـــە! هـــەی بابـــە ئامـــان!
فریـــام بکـــەون دەســـم بـــە دامـــان!
لـــە تـــاو گیـــان‌کەنشـــت دەم داچـــەقێنێ
لـــە گۆنـــای زەردی جوانـــاو بـــڕژێنێ
بـــەبێ چـــۆڕێ ئـــاو، بـــەبێ خـــەمخوارێ
ئـــەوە کـــەی دینـــە بـــەردتان لێبـــارێ؟!
نامـــەوێ کـــوڕم چـــاو بکـــا لـــە کـــەس
خەڵـــقم بـــۆ بگـــرێ و بیکـــا بـــە ژێـــردەس
نامـــەوێ دنیـــام بـــۆ بکـــا بـــە بـــازاڕ
شـــتی تیـــا فرۆشـــم، بـــبم بـــە توجـــاڕ
نامـــەوێ کـــوڕم بـــۆ بکـــەن بـــە پـــەن
فێـــری کوشـــتاری نـــاو فڕۆکـــەی کـــەن!
فـــەقیر و هـــەژار بۆمباردمـــان کـــا
یـــاخود پیـــادە بـــێ و خەڵـــکی تـــاڵان کـــا
نامـــەوێ نێـــزە بەســـێتە پشـــتی
یـــان ئۆتۆماتیـــک[1] بگرێتـــە مشـــتی
کـــوڕ بۆیـــە چاکـــە غـــیرەت بنوێنـــێ
نـــان دایکـــەپیری خـــۆی بـــە دەس بێنـــێ

١. مەبەست لە چەکی ئۆتۆماتیکیانەیە.

نەیەڵــێ بــاوکی کــز و بــێدەس بــێ
نەیەڵــێ بــرای چــاوی لــە کــەس بــێ
بــە لــووتی گاســن، بــە هێــزی دەمــار
زەوی هەڵـــدڕێ هـــەر ئـــەوەڵ بـــەهار
نــانی خێــزانی خــۆی بــە دەسبێنــێ
بـــە قرچـــەی هـــاوین ئــارەق بــڕژێنێ
هەی داد، هەی بێداد، ئەی ئەهلی ویژدان
ئەمــە کــام دینــە و، ئەمــە کــام ئیمــان؟
من کوڕ بــەخێو کــەم بــە دڵــێکی تــەنگ
بــە زۆر ڕایکێشــن بــۆ مەیــدانی جــەنگ!
بـــۆ ســـوودی مـــەردوم ســـەری ببـــڕن
بـــە نـــووکی نێـــزە زکـــی هەڵـــدڕن
بیکــەن بــە قوربــان، بــۆ کۆشــک و تــەلار
بیکـــەن بـــە فیـــدای ســـنووقی دۆلار
ئەی دایکی کوڕان، ئەی جنســی لــەتیف!
ئـــەی شـــۆخەژنان ســـەرتاپا زەریـــف!
غــیرەت و نــامووس بەرمــەدەن لــە دەس
کوڕ مەدەن بە کوشت بۆ قــازانجی کــەس
پڕ بە دەم خۆتان هاوار کەن یەک دەنــگ
بڵــێن کــوڕ خۆمــان نــانێرین بــۆ جــەنگ
ئیتـــر هـــەر بـــژی ئاســـایشخواهـــان
بـــژی ئاســـایش لـــە هـــەموو جیهـــان

***

قانع و گۆڕی موفتی پێنجوێنی

قانع:

ئـەی بـرای شـیرین یـاری هاوفـەردم
کلێشـەی وێنـەی ڕەنگەکـەی زەردم
هـاوڕێی منالـی قوتابخانەکـەم
هـاوڕێی چـۆڵ گـەردی بیابانەکـەم
هـاوڕێی سـارای مـەیل مەریوانەکـەم
هـاوڕێی هـاتوچـۆی گەرمیانەکـەم
هـاودەردی دەروون، هاوخەیالـەکەم
هـاوڕازی پـەنهان، هاوئەحوالـەکەم
هـاوبیر، هاوگریـان، هاوشـین، هـاوزاری
هـاوئێش، هـاوبرین، هاوبـێقـەراری
من و تـۆ هـەردوو قوربـانی خـاک بـووین
بـۆ جێمـاوی هـۆز دیـدە نمنـاک بـووین
من و تـۆ هـەردوو بولبـولی گـوڵ بـووین
یەک لە یەک بەدتر گیرۆدەی چڵ بـووین
مـن و تـۆ هـەردوو ئـاوارەی دەرد بـووین
مـن و تـۆ هـەردوو هەناسەسـەرد بـووین
چـەن تـیری تانـەی وەتـەنفرۆشـان
چـەن تـوانجی سـارد بێگانـە و خوێشـان
چەن کزەی جگەر، چەن قرچەی دەروون
چـەن ئـاهی شـەوان بـە زار و زەبـوون!
چـەن شـەوی پـاییز، تـا ڕۆژ دوو بـە دوو
چەن هەولی بێسوود، چەندە هـاتوچـوو
بـۆ بـەجێت هێشـتم ڕوونـاکی دڵـم؟
دیلـی گـیراوی زینـدانی گڵـم

مفتی:

بـــه دەنگـــی نـــەرم کـــە هاتـــە زمـــان
وتـــی ئـــەی هاوفـــەرد، وێڵـــی بیابـــان
ئـــاخر چـــۆن نـــەمرم بـــەم ئـــاخودەردە؟
بـــەم لێـــوە وشـــکە، بـــەم ڕەنگـــە زەردە؟
بـــەم ناهەقانـــەی بـــە چـــاو ئـــەبینم؟
گـــورگ ســـەر ئەکاتـــە لاشـــەی بـــێ‌تینم!
ئـــــەبینم هـــــۆزم تـــــەواو جێمـــــاوە
لەبـــــەر نـــــەزانین تـــــەواو فـــــەوتاوە
ئـــــەبینم ســـــوودی نیشـــــتمانەکەم
دەسمایـــــەی لاوی نەوجوانەکـــــەم
بـــە هـــیچ کلۆجـــێ ســـۆراخی نییـــە
نـــازانم **قـــانع**، ئـــەم ســـیحرە چییـــە!
ئـــەبینم هـــەتیو ناوشـــان داچـــەکاو
پـــێ بـــە پێخـــاوس، برســـی و لـــێ‌قـــەوماو
بێـــوەژن بێهـــۆش، لـــە کـــۆلان کـــەوتوو
پـــیرە پیـــاو بـــێ‌جـــل، لـــە ســـەرما خـــەوتوو
ئـــــەبینم لادێ نەخوێنـــــدەوارن
بـــە زکـــی برســـی کۆڵکێشـــی دارن
جـــەنابی یاشـــێخ چـــاو دائەپۆشـــێ
خـــوێنی هـــەزاران نـــەفام ئەنۆشـــێ
یـــەک بـــە پزیشـــکی، یـــەک بـــە ئاغـــایی
یەک بە ڕاو و ڕووت، یـــەک بـــە کوێخـــایی
یـــەکێ ســـۆفیە و یـــەکێ دەروێشـــە
یـــەکێ نوشـــتەنووس، یـــەکێ هووکێشـــە

هەی خۆزگەت بە خۆم، بە سەدهەزار جۆر
کە نەجاتم بوو لە ئێش و ناسۆر
هەی خۆزگەت بە خۆم، کە نەما ژینم
ئیتر نەجمەکەی ناوچاو نابینم
هەی خۆزگەت بە خۆم، فەڕاشی مدیر
ئیشم پێی نییە و لێم نابێ زویر
هەی خۆزگەت بە خۆم، شاد و مەسروورم
لە ئیستیهلاک و لە گومرگ دوورم
هەی خۆزگەت بە خۆم، چەندە سەربەرزم
ئیتر لە دەرگای تەجنید نالەرزم
هەی خۆزگەت بە خۆم جگەر وەک کەباب
ئیتر ئیتریبات پێم نالێ سەگباب!
هەی خۆزگەت بە خۆم کە ناوم نابەن
لە مزگەوتانا غەیبەتم ناکەن...
چاک نەجاتم بوو، هەتا نەفخی سوور
کا و جۆ نایەنم بۆ ئەسپی مەئموور
ئەگەر ئەتەوێ تۆش خۆت ڕزگار کەی
لە دەس ئەمانە تەواو فیرار کەی
هەڵسە بێرە ناو گۆڕی تار و تەنگ
بە جووت دانیشین بێسەدا و بێدەنگ
ئیتر برا گیان ئەم کوردستانە
زیندانی دەستەی ئێمەومانانە
بە خوات ئەسپێرم دەروون پڕ لە زام
وا چاوەڕێتم؛ زوو کە، بێ بۆ لام

***

وەسیەت بۆ وریا

وریـــا ســــەد ئامـــان دایم وریـــا بـــە
بـــۆ هــەموو کەســێ چەشــنی بــرا بــە
نــە شــێخ، نــە سـۆفی، نــە مامۆســتا بــە[1]
ئـــارەق بـــڕێژە و ڕوو لـــە هیـــوا بـــە

***

ڕۆڵە! هەر کەسێ نـانی خەڵـکی خـوارد
وەکیلـی سواڵـی بـۆ سـەر خەڵـقی نـارد
بـۆ ڕۆن، بـۆ شـەکر، بـۆ پـارە، بـۆ ئـارد
یـــاخوا بمێنـــێ بـــە هەناســـەی ســـارد!

***

چـــەن خۆشـــە کـــوڕم ئـــارەق بـــڕژێنی
لـــە دەشـــت و دەرا غـــیرەت بنـــوێنی
نـــانی ســـەپانی خـــۆت بـــەدەس بـێنی
ڕیشـــەی تەمبەڵـــی لـــە بـــن دەربـــێنی

***

چـــاکی و پیـــاوەتی بەرمـــەدە لـــە دەس
بۆ هاشە و هووشە گوێ مـەدە بـە کـەس

---

١. مەبەست لە هەندێک کۆلکەمەلایە.

وەنیە تۆ کەو بی و ئەم دنیا قەفەس
بڕۆ هەرلایێ کە ئارەزووت هەس

***

ڕۆڵە پیاوێکی، تەواو پیاو بیت
لەناو مێژوودا خاوەنی ناو بیت
بۆ گەل و هۆزت دەروونسووتاو بیت
نەک وەکوو یارۆ[1] شێتی دراو بیت

***

نە بەرتیلخۆر بە! نە دوعانووس بە!
نە نۆکەر ئاغا بۆ نانەخووس بە!
نە شێتی کچان، نە شەیدای لووس بە!
دوژمن بە گیانی دەستەی جاسووس بە!

***

ڕۆڵە بە دایم ڕووکەرە خوا[2]
هەرچی گا کێڵای، نابێ گا بیخوا
نیوەی دەسڕەنجت، هەر بۆ بێنەوا
خۆت ڕیسوا مەکە بۆ کراس و کەوا

***

هێندە بخوێنە کە خوێندەوار بی
لەناو کۆمەڵدا زرنگ و هوشیار بی
بە ناوی چاکە، تۆزێ دیار بی
چ لە لادێ بی یاخۆ لە شار بی

***

١. زاتێکی پارەخۆشەویست بوو.
٢. مەبەست ڕاستگۆییە.

ڕۆڵــه هــەر کاتــێ کــەوا مــن مــردم
لــەناو گۆڕخانـــه تەســـلیمت کـــردم
مەڕوانــه بــۆ ئــەو ڕەنجــه مــن بــردم
مەڵــێ مــن تــورکم، وەکــوو تــۆ کــوردم

***

ڕۆڵــه ســەد دەخیــل مــەلایی مەکــه
ئیشــی چاوشــۆڕی و ڕیســوایی مەکــه
درۆ و دەلەســـەی خـــۆڕایی مەکـــه
خــۆت بــه مــەحکوومی ئــاوایی مەکــه

***

ڕۆڵــه هــەر کەســێ کــه هوشــیار نــەبێ
بــۆ گــەل و هــۆزی خزمــەتکار نــەبێ
ئەگــەر بــرات بــێ، لــه لات یــار نــەبێ
دڵـــت بـــۆ ئێشـــی برینـــدار نـــەبێ

***

ڕۆڵـــه نۆکـــەری بـــۆ ئاغـــا مەکـــه
کــڕنووش بــۆ خــانم، بــۆ کوێخــا مەکــه
لــه شــێخ و ســۆفی مەرحــەبا مەکــه
بــه درۆ و چــاوڕاو، نــان پەیــدا مەکــه!

***

ڕۆڵـــه تـــەماعکار مـــەگرە بـــه بـــرا
خـــۆت بســـووتێنه و ببـــه بـــه چـــرا
بــۆ ســوودی هــۆزت دەس کــه بــه هــەرا
درۆ و دەلەســـەی ناپیـــاو دەرخـــرا

***

ڕۆڵـــه عیســـایی یـــاخۆ مووســـایی
مـــەچۆ بـــەگژیا هـــەر بـــەخۆڕایی
هـــەتا ئـــەتوانی بـــە دڵنـــەوایی
بیهێنـــە ســـەرڕێ، ڕێگـــەی بـــرایی

***

چـون ڕۆژێ ئـەبێ کـە بـە کـارت بـێ
بـۆ بـاری شـانت کـە خـەمخوارت بـێ
لـە خـەم خواردنـا ئـەویش یـارت بـێ
وەک بـرای پشـتی هـەر هوشـیارت بـێ

***

ڕۆڵـــە مـــن دایم نـــامێنم بـــۆ تـــۆ
هۆشـت بـە خـۆ بـێ، نـەبی ڕەنجـەڕۆ
بـــە هۆشـــەی زۆردار مەبـــە دەســـخەڕۆ
لەســـەر خـــوو و ڕەوشـــت پیاوانـــە بـــڕۆ

***

ڕۆڵـــە مـــن زەمـــان یارمـــەتی نـــەدام
هـــەلێ هەڵـــنەکەوت بگـــەم بـــە مـــەرام
دایم گـــەردن‌کـــەچ، کڕنووشـــی ســـەلام
لارەمـــل بـــەردەم ئاغـــا و مـــام کوێخـــام!

***

کۆتری ئاشتی

ئەی کۆتری ئاشتی، ئـەی نـووری چـاوم
تەسـکینی ئێشـی جـەرگی قرچـاوم
بێـره گـەردولوول، بـاڵ ڕاوەشـێنه
بـە ڕووی گێتیـدا ئاشـتی بنوێنـه
چـون ئێمـه لـه جـەنگ تـەواو بێـزارین
لەبـەر هـەژاری یـەکجار بیمـارین
ئێمـه هـەوڵ ئـەدەین بـۆ ئـاو و بـۆ نـان
ناشترسین له جەنگ، یان له ڕووی مەیدان
ئەی کۆتری ئاشتی، ئەی هـۆی ئاسایش!
بـه خـۆت ئەکـەوێ جلـوه و نومـایش
شـەققەی شاباڵـت بـا کـەڕ کـا دوژمـن
بخـه ئاسـایش هـەزار وەکـوو مـن

***

دڵداری لادێ

دڵـــداری لادێ ســـەیرێ جوانـــە
بـۆت بـەیان ئەکـەم زۆر چـاک بزانـە
کاتێ کوڕ و کچ تەمەن شـەش ساڵـن
یـەک بـۆ یـەکتری دراوسـێ ماڵـن
بە جووت ئەگەڕێن لە دەشت و سەحرا
بێ دایک و باوک، بـێ خوشـک و بـرا
یـا چێچـەقولێ، یـاخۆ چاوشـارکێ
گـــۆرانی وتـــن یـــاخۆ هەڵـــپەڕکێ
یـا ماڵـــەکۆچێ یـــاخۆ گیاکەنـــدن
بۆ باوک و بـرا نـان بـۆ دەشـت بـردن
لـە ڕێـدا ترسـی مەشـکەدۆ ڕشـتن
تـاوێ ڕاکـــردن، تـاوێ دانیشـــتن
هـەتا ئەگەنـە سـەر گێـرە و خـەرمان
ئەچنـە ناوەڕاسـت کـۆڕی دەشـتەوان
نانیان دائـەنێن بـە جـووت دووبـەدوو
ئەگەڕێنـــەوە هـــەروا زووبـــەزوو
کاتـــێ دێنـــەوە بـــە گاڵـــتەکردن
هاشـاوڵ بـۆ گـوێی یـەکتری بـردن
کـە ئەگـەن بـە ئـاو، شـەڕە ئـاوپرژێن
تـاوێ پێکـەنین، تـاوێ شـەڕەجوێن
ئەم چەپۆکێ لەو، ئـەو چـەپۆکێ لـەم
ئەدەن لـە یـەکتر بـەبێ زیـاد و کـەم
کە ئەگەنۆ ماڵ هەریەک مـاڵ خۆیـان
دایکیـان خێـرا نـان دێنـێ بۆیـان

هـــەتا تەمـــەنیان دە، دوازدە ساڵـــە
پێکـــەوە ئـــەبن ئـــەو دوو منداڵـــە
ئـــەمجا کـــچ تـــۆزێ تـــووک ئـــەوەرێنێ
دەموچـــاو ئەشـــوا و عیشـــوە ئـــەنوێنێ
لە مووروویی سەوز، لە شین و لە سوور
لەرزانـــە ئـــەکا بـــەرق بـــدا لـــە دوور
پێچکەی کەلانە یـــا قۆشـــەی عەجـــەم
ئـــاوێزان ئـــەکا لـــە زۆر و لـــە کـــەم
بۆ کیسەی سەرسنگ سمڵ و ڕێحانـــە
تا بۆنی خـــۆش بـــێ ئـــەو کچـــە جوانـــە
کلاشـــی پـــەڕۆ بـــە بـــەنڕەش چنـــراو
کولەنجە چـــیتی ســـوور کـــۆن و داڕزاو
قەلا قۆچکەکەی بستێ جـــاوی ســـوور
کـــەچی ڕوومـــەتی بـــە چەشـــنی بلـــوور
ســـونکە ســـابوونێ لـــەل لـــەتێ شـــانە
لـــــەتێ ئاوێنـــــە لـــــە گیرفانیانـــــە
کوڕیش بســـتێ خـــام فەقیانـــەی ملـــی
کـــەواکۆن بـــاوکی بـــۆ بـــەرگ و جلـــی
نیوگەز چیتی سوور هەڵئەدڕێ سێجار
ئەیداتـــە ســـەریەک درێـــژ وەکـــوو مـــار
چەپالـــێ ڕەشـــتی، مێـــزەرەی ســـەری
چـــەپکێ گـــوڵ ئـــەدا لەبـــەر کەمـــەری
بســـتە خامەکـــە ئەخاتـــە ســـەر شـــان
دێت بۆ چاوبڕکێ، گوێبانە و گوێبـــان
ئـــەگا بـــە کچـــە لـــە ڕێـــی کـــانی و ئـــاو
مەرحـــەبا گیانـــە! مەرحـــەبا ســـەرچاو

ئەڵێت بە کچە خۆزگەم بە جاران
هەر پێکەوە بووین شەوسوو و ئێواران
بە پێکەنینۆ کچ دێتە وتار
چاوبڕکێ ئەکا لەگەڵیا جارجار
تاوێ ئیشارە، تاوێ پێکەنین
کچ لە ترسانا بۆ باوک نوارین
کوڕ ئەڵێ بە کچ، وایە نیازم
گەر بۆم ڕێکەوێ هەر تۆ ئەخوازم
حەزت لێ ئەکەم، سووچی خۆم نییە
دڵ لەسەر تۆیە، دەسەلات چییە؟
کچ ئەڵێ بە کوڕ لاچۆ درۆزن
کەم گاڵتەم پێ بکە، پەن مەدە بە من
کوڕ کە ئەزانێ وا کچ حەز ئەکا
بە پێکەنینۆ سوێندی بۆ ئەخوا
وەو سەی سادقە[1]، وەو میری سوورە
دڵم هەر بۆ تۆ چەشنی تەنوورە
وە برایم سەمین ها لە گەرمیان
وە کابلەسوورەی ماڵ لە مەریوان
وە نەبی یۆنس، وە هۆمەرمەنان
دەست نابرم سەوڵی خەرامان
بە ڕاستی ئەڵێم گاڵتەت پێ ناکەم
داوای هەرچی کەن زوو بەزوو ئەیدەم
بەلام پەریخان، هیچ کەست نەمرێ
دەمەکەت بێنە ماچێکم بەرێ

١. ئەمانە مەرقەد و جێنەنزرگەن کە لە ڕابووردوودا سوێندیان پێ خواردوون.

پەری‌خان:

بێ‌فـەڕ ئـەو بـاڵا و ئـەو قـول‌وقاچـە

وەم ڕۆژە ڕوونە کەی وەخـتی ماچـە؟

عالــەم دیــارە، ئابــڕوومان ئەبــەن

لــە ئاواییــدا ئەمانکــەن وە پــەن

شەریف:

ئـەمجا کـوڕ ئەڵـێ گیـانی شـیرینم

بــە وەڵــڵا بــۆ تــۆ، دڵ ئــاگرینم

ئەمشــەو وادەمــان کــەلاوەی لامــاڵ

بگەین بە یەکتر، سا بـە هـەر ئـەحواڵ

پەری‌خان:

هــەتیو ئەترســم دایکــم بزانــێ

تێــر و پــڕ لێمــدا هــەتا ئــەتوانێ

کاکــەم بزانــێ، لــەتلــەتم ئــەکا

بــاوکم خراپتــر لــە نــاوم ئــەبا

شەریف:

کچــێ مەترســە، دنیــا تاریکــە

هاتمـە کـەلاوە بـۆت ئەکـەم فیکـە

کە فیکەکەت بیست هەڵسە بێ بۆ لام

ئیتــر خواحــافیز وا مــن بەتــەمام

لەویا جیا ئـەبنۆ، ئـەچنۆ مـاڵ خۆیـان

بــەر و بەرئاوســێ ئــەڕوانن بۆیــان

ئـەمجا ئـەم کـوڕە زۆر بـێ‌قـەرارە

هــەر چاوەڕێیــە لــە بــۆ ئێــوارە

کاتێ کە شەو هـات دنیـا بـوو تاریـک

کـوڕ لـە کـەلاوە ئـەکا فیکـە فیـک

کچ کە گوێی لێبوو، خێرا هەڵئەواسێ
هــەتا کــەلاوە هــیچ ڕاناوەســتێ
کوڕ ئەڵــێ هــاتی؟ نــووری چاوەکـەم!
ئــــارامی دڵــــی لێقەوماوەکـــــەم!
کە ئەگەن بە یەک دەس لە مل کردن
دەم بــۆ ڕوومــەتی یــەکتری بــردن
دەستێ لەسەر مل، دەستێ لـە سینە
بە دەم ماچ، بە دەس مەمکە گووشینە
کچ ئەڵی لاچـۆ، وەی وەی دایـەگیان
وازم لــێ بێنــە بــۆ خــاتر قورئــان!
هەتا یـەک سـەعات هـەر دەسبازییە
کـچ و کـوڕ لـە یـەک زۆر زۆر ڕازییـە
لـە پـاش سـەعاتە ئەچنـەوە بـۆ مـاڵ
هەرکەس بۆ جێی خۆی سا بە هەر ئەحواڵ
دایکی کچ ئەڵێ، ڕۆڵە لە کوێ بـووی؟
بۆچی دیار نەبووی، توخوا بۆ کوێ چووی؟
کـچ دێتـە وەلام بـە هـەزار قورحـان
نیوسەعات چوومە لای بـاجی ڕێحـان
توخوا دایـە گیـان، یـەکجار نەخۆشـە
هێنــدە هیلاکــە دڵ بــۆی پەرۆشــە
دایـک ئـەزانێ کـە بـۆ کـوێ چـووە
بەلام دەنگ ناکا، پیشەی خۆی بـووە!

دایک:

کچی خۆم دەخیل، ئامان سەد ئامـان!
باوکت نەزانێ، چووی بۆ لای ڕێحـان!

بێــت و بزانــێ ســەرت ئەبــڕێ
بــە چەقۆیــە کــوڵ، زگــت ئــەدڕێ

کوڕ:

کەوتــە بــەیانی کــوڕ بــە قیتــەقیت
ئەخاتــە ملــی دەسەســڕێ چیــت
بۆســـتە خامەکـــە[1] ڕائەوەشـــێنێ
بــە بــەردەم کچــا عیشــوە ئــەنوێنێ
ئەوشەو تا بەیان هــیچ نــەبووە خــەوی
ئەچێ بــۆ دەرگــای یارەکــەی شــەوی
ئەگــەنۆ بــە یــەک ئــەم دوو دڵــداره
ئــەنوارن بــۆ یــەک هــەتا ئێــواره
نێــوەڕۆ دوا، کچــی بەڵــەکچــاو
گۆزە هەڵئەگرێ، بۆ سەر کــانی و ئــاو
دیسان کوڕ ئــەچێ، بــۆ ڕێگــای کــانی
لــە کۆڵانــا شــان ئــەدا لــە شــانی
وادە وەرئــەگرێ بــۆ شــەوی دووهــەم
ئــەچنۆ کــەلاوە، بــەبێ دەرد و خــەم
کــە لــە کــەلاوە نزیــک یــەک کــەوتن
ئیتــر حەرامــە خــواردن و خــەوتن
لە پــاش دەســبازی و هــەرا و زەنایــان
دێنــە ســەر تــەگبیر بــۆ ئیســتاولایان
بــڕیارێ ئــەدەن هــەردوو، دووبــەدوو
نە ئەو ژن بێنــێ و نــە ئــەم بکــا شــوو

---

١. فەقیانەیە.

بـــەیانی کـــوڕە زۆر بـــە بـــێباکی
دەردی دڵی خـۆی ئەڵـێ بـە دایکـی
دایـــە بزانـــە، بـــێتـــرس و ئـــازاد
کە من حەز ئەکەم لە کچ مـام مـراد
بڵـــێ بـــە بـــاوکم، نەڵـــێ منالـــە
گـــەر بـــۆم نەیـــەنێ، ژیـــانم تاڵـــە
دایک لەسەر جێ، لـە کاتـێ نووسـتن
وتی بـە مێـردە، گـوێ بگـرە لـە مـن
شـــەریفی کـــوڕت، زۆر بـــە خـــاتر شـــاد
داوای ژن ئەکات، پەخـەی مـام مـراد

باوک:

ئـــافرەت شـــەریفم هێشـــتا منالـــە
وازی لـــێ بێنـــە دە دوازدە ساڵـــە

دایک:

ئەی هوو پیاوەکـە، مـن خـۆم ئـەزانم
حەزی لێ ئـەکات، دەردی لـە گیـانم

باوک:

جا بەڵـکوو ئـافرەت، کـچ نـەبێ ڕازی
خوا خۆی ئەزانێ، کێ بـێ دڵـخوازی؟

دایک:

نـــە نـــە پیاوەکـــە، ئـــەو خراپتـــرە
پەخـــە بـــۆ شـــەریف، تـــەواو حـــازرە

باوک:

کچـێ مـام مـراد، هاومـاڵ مـن نییـە
کچـم ناداتـــێ، دەســـەڵات چییـــە

خۆی بە زل ئەگریٚ، کچ نـادا بـە مـن
مەمخەرە تانەی گشت دۆست و دوژمن
ئەو چوار پێنج بـزن و مـەڕێکی هەیـە
یـەک دوو پـەلاس و بـەڕێکی هەیـە
دوو دیزەی سـوور و خوانـەیێ گڵـین
شـەکردانی دار، بەرماڵـی شاڵـین
گوریسـێکی گـووش، پـەتێکی چـڕاو
هەمانـە کـۆنی لـە گـاڵ داگـیراو
بێڵـێکی داریـن، بێژنگـێ دڕاو
گۆزەیـێ تـازە و گۆزەیـێ شـکاو
کچـم پـێ نـادا، خۆیشـم خنکێـنم
بەرامبەر بە ئەو، مـن چۆن ئـەنوێنم؟

دایک:

سا وەک تـۆ ئەڵـێی، قاروونـە قـاروون
چش دەوڵەمەندە، جەهـەنم، بـەتوون
بـاجی ئامـانی ژنی حیسـابە
ئـەزانێ کچـی دڵـی کەبابـە
با بۆت بەیان کەم، زۆر چاک و زەریف
حـەز ئـەکا پەخـە بـدا بـە شـەریف

باوک:

ئافرەت ئەو کچـە بـە نوشـتەی قـازی
بـە ماڵـی ئێمـە قـەت نابـێ ڕازی
چونکـە ئـەو کچـە نـازک و نـازدارە
بێچـووە دەوڵـەمەن لـە دێ دیـارە
بابیشـم دەنـێ، مـن هـەر نامـەوێ
بـۆم بـەخێو نـاکرێ بـۆ تـەنیا شـەوێ

هـەتا ئـەم چەرخـە وا بخولێتـەوە
زامـی هـەژاران زوو بكولێتـەوە
تۆیشم پێ زیـادە، بـووكم بـۆ چییـە؟
زۆردار نایەڵـێ هـیچ سـوودی نییـە!
ئـەرنا مـن خـۆم و شـەریفی كـوڕم
بـە نـووكی گاسـن كێـو هـەڵئـەدڕم
گـەر زۆردار نـەیبا، بـۆچی وا لاتم؟
شـڕ و شـیتاڵ و زەبـوون و مـاتم؟
بووك، كەوشی ئەوێ كە بیكاتـە پێـی
جاجمی ئـەوێ كـە شـەو بنـوێ پێـی

دایک:

نـە، نـە، پیاوەكـە، كچـە مەمنوونـە
دڵـی بـۆ شـەریف زار و زەبوونـە

كەوتـە بـەیانی مامـە ڕەمـەزان
كەوشی كردە پێ، كـۆڵان بـە كـۆڵان
سـۆفی مـەولان و كاكـە ئـەوڕەحمان
كوێخـا بـاوەیس و لالـە نـەریمان
بـۆ مـاڵ مـام مـراد سـەرپاكی بـردن
بـۆ دەنـگ و باسـی خـوازبێنی كـردن

مـام مـراد وتـی دەروێـش ڕەمـەزان
كچـم نـازارە، ئامـان سـەد ئامـان
بـۆت بـەخێو نـاكرێ مـەچۆرە ژێـری
بەڵـكوو كەنیشـكێتـری بـۆ بێـری

باوک:

وتــی: هاچیــت کــرد، ســا بێقــەزا بی
تــۆ گــەورەی مــنی ئــەبێ ڕەزا بی
دەروێش و سۆفی کە ڕوویان تــێکــرد
گفتیــان لــێ ســەند، زۆر بەدەســوبرد
دەســتی مــاچ کــرا، موبــارەک بــادی
یەک بۆ یەکتری بــە ڕەویــەی شــادی
لــەپاش چــەن بــەینێ زەمــاوەن کــرا
پــەریخان بــۆ لای مــاڵ شــەریف بــرا
خــەتای قــانوونی چــەوت و چەوێڵــە
قانوون کام قــانوون؟ هــەر فــڕ و فێڵــە
گــەر شــەریف زۆردار وازی لــێبێنــێ
هــەر ساڵــی بووکــێ ئــەتوانێ بێنــێ
دەس‌ساق و چاوساق، بۆ ئیش زۆر مەزبووت
بەڵام لەبەر جەور، تەواو ڕووت و قووت
دەسڕەنجی شەریف ئەر زۆردار نــەیبا
ساڵــی ســێقیمــەت ... پەیــدا ئــەکا[1]
لۆکــەی ســاڵانەی ســەلەمی حــاجی
تــــووتن نیوەکــــار، بــــە نــــاعیلاجی
بەش مامــە شــێخیش ئــەبێ جیــا بــێ
یــا لــە تەکیــە بــێ، یــا خانــەقا بــێ

***

١. ئەم دێڕە لە چەند دەستنووسێکدا هــەر یەکــەیان بــە جۆرێــک نووســراوە و هەندێکیشــیان ناخوێندرێنەوە.

شیوەن

لــــە کــــزیی کــــوردان گلاراومــــە[1]
رۆژەکــەی ئــەیلوول تانــەی چاومــە
لـە بـیرت نـەچێ باخچـەی بەرسـەرا
بە خـوێنی کـوردی مەزلـووم ئـاو درا
بە گولەی مـەترەلۆز ئـاوپرژێن کـراین
لەسەر حەق خۆمان بە ناحەق کوژراین
با پێی تێنەخەین ئـەو خوێنـە گەشـە
چــون یادگــاری رۆژێکــی رەشــە
سوێندی پێ بخـۆین تـا رۆژی مـردن
کۆتــایی نەکــەین لــە تۆلەســەندن
ئـەو خـاک و خوێنـە کەینـە نموونـە
بـۆ ئـەو میللەتـەی ئەمـرۆ زەبوونـە
بـا لـە نـاو پـەڕەی مێـژوو بمێنـێ
کورد تۆڵەی خوێنی، بە خوێن ئەسێنێ

***

١. بە بۆنەی ڕاپەڕینەکەی شەشی ئەیلوولی ١٩٣٠ەوە وتراوە.

(کیمدر بنی منع ایلەجک باغی جنانە
میراتی پد درتوت رزخانە بزم در[1])

دوکتۆر فوئاد

ئەی دوکتۆر فوئاد، ئەی شێری نەمر!
هەتا قیامەت بۆ کورد کەڵگر
نەمردووی، نامری، نەخشی دڵمانی
ئێمە بولبولین، هەر تۆ گوڵمانی
سەرتەقەکێشی، نیشتمان پەروەری
لاوی دلێری، کانی جەوهەری
هەرچەندە ئێستا، لاشەت پەنهانە
زەخیرەی مێژووی بۆ ئەم زەمانە
قارەمانی گەل، شێری ڕووی مەیدان
ئاخر لەسەرچی وا تۆیان خنکان؟
بۆیە وا تۆیان هەڵکێشایە دار
کە هەوڵت ئەدا بۆ چینی هەژار
سووچت ئەوە بوو کە فەرمووت کوردم
کوردی بەناموس بە دەس‌وبردم!

***

١. دوکتۆر فوئاد لە کاتێکدا لە سێدارەیان دا، ئەم دێڕە شیعرەی لە بەردەم سێدارەکەدا خوێندۆتەوە و بە دەستی خۆی پەتەکەی کردووە بە ملیا.

ئـاخر بـۆ کـوژرای، هەسـێرەی کـوردان؟
چـــرای ڕوونـــاکی هەناسەســـەردان!
تۆ هەرگیز نـامری، هـەر لـە پـێش‌چـاوی
لـــە مێژوومانـــا خـــاوەنی نـــاوی
تـــۆ هــەرگیز نـــامری، قوربـــانی کـــوردان
ڕوونـــاکی دڵـــی وێڵـــی بـــن‌بـــەردان
تـــۆ هــەرگیز نـــامری، لاوی نیشـــتمانی
لـــە دڵ دەرناچیـــت تـــۆ بـــە ئاســـانی
ڕۆحـــت بێـدار بـێ، کـە گـەل هوشـیارن
ئێستا چاو بـەر بـوو، چـاک خوێنـدەوارن
تـــازە بـــە پـــارە ناخڵـــەتێن بـــۆ کـــەس
ڕێگـەیی ڕاسـتی بـەر نـادەن لـە دەس
وەهـــا نـــەزانی کـــە ئێســـتەش کاســـن!
دوژمـــنی خۆیـــان زۆر بـــاش ئەناســـن!
کچـــان دەس‌ئـــەگرن بـــە دەس برایـــان
ئەســـــوورێنەوە لـــــە دووی هیوایـــــان
کـەس کـەس نـاکوژێ لـە ڕووی مەیـدانا
کـــەس ناکـــا بەپـــەن لـــە ڕووی جیهانـــا

***

هەندێ تیرە و بنەماڵە

کوڕگەل! کوردستان هەر ئەو باخەیە
هەر ئەو کەژ و کێو، هەر ئەو شاخەیە
لە گوڵ و بولبول لە پڵنگ و لە شێر
پێ ئەگەیەنێ، ئازا وەک دلێر
یەکێ وەک بابان، یا وەک ئاردەڵان
وەکیلی میللەت، یانێ کەریمخان
میری لوڕستان، بەگزادەی کەلوڕ
فازیلی کوردی، هەروەک دانەی دوڕ
سمکۆ و ساداتی نەهریە و شەمزین
لە غیرەت ئەوان هەزار ئافەرین
هەرکی و کاڵەمۆ، مامش و زەڕزا
موکری و دێبوکری تا کوردی زازا
هۆزی گەورک و بەگزادەی بانە
خانانی سەقز لە ئاردەڵانە
لە کۆن و تازە، بەگی مەریوان
ئاغای کۆماسی، سانی هەورامان
جوانڕۆ و لهۆن، هەتا ئێناخی
مەنمی و باجەڵان هۆزی گەلباخی

ئاغـــای دزەیی، مـــیری شـــەقلاوە
جـاف و هەمەوەنـد، خـانی شـیراوە
شێخ بزەینی و شوان، شێخی تالـەبان
شـێخانی ئیرشـاد، یانـێ کەسـنەزان
پـیری تەوێڵـە و شـێخی بیـارە
بـا منـیش نەڵـێم، لـە عـام دیـارە
شـێخی بەرزنجـە، سـاداتی کـیرام
گشت‌کێ کوڕی کێ؟ نەوەی نێک‌نـام
میری مـیراودەل، بـەگزادەی پشـدەر
ئاغایـانی کـۆ، شـێری پـڕ هونـەر
عەشـرەتی بڵـباس، هـۆزانی ئەڵـوەند
پارچـەی نەوڕۆڵـی، لاوانی پەسـەند
سوورسوور و گەشکی، سنجەری نەڕان
لە ڕۆژی جەنگا، وەک شـێر ئەینـەڕان
زەنگنـە و شـیلانە، کاکـەیی و گـۆران
داسـنی و فـەیلی یـا هـۆزی سـۆران
قەڵەوزی و شێخان، شـێخی جـەباری
تـاوگۆزی و مەلکـەر، شـێری دیـاری
گـەورک و مـەنگوڕ، خـانی تیلـەکۆ
هەوشار و سـەرپێل تـا والی پشـت‌کـۆ
مـیری کرماشـان، یانـێ ئـەمیرکول
زەنگنـــە و داودە، عەشـــیرەتی گـــل
ئاغـای شـیوەکەڵ، هـۆزی کـافرۆش
یا مـیران بـەگی و شـێخی کۆنـەپۆش

لـەک و قـەراوڵ، چنگـی و وەرمزیـار
یـا ئاغـا سـوورەی تێغـی جەوهـەردار
نـاوداری و یـالان، غـەواره و باشـکی
باڵەکی و وەجاخ، سوێسنی و سـینکی
یـا جافەڕەشـکە و کەڵـوێ و ئـاوکۆیی
بنچینـەی کـوردان، هـۆزی مـامۆیی
جـەلالی و زرار، بێسـەری و چوچـان
گێـژ و جـەباری، مەنتیقـەی بـارزان
بەرازی و سووسوو و هـۆزی قەڵـخانی
مـیری میرەجـاف، بـەگی شـیروانی
تیره و ڕەگـەزی کـوردی کوردسـتان
ئەوەنـــده زۆرن نایەنـــە بـــەیان
من چـیم نووسـیوه هەزاریـەک نابـێ
تـوولی نادەمـێ، ئیتـر کۆتـا بـێ

***

وتەی خەیاڵی لەگەڵ دارتوو[1]

ڕۆژێ لـــە تەقـــدیر پادشـــای غـــەففار
ڕەحمان و ڕەحـــیم، ســـەبور و ســـەتتار
دای لـــە دەمـــاخم هـــەوای کوێســـتانان
سەربەندی نەسیم ڕاوگـــەی جـــەیرانان
تفەنگێ لە کـــار شـــەش‌خـــانی قـــەدیم[2]
قایش لە قەڵتاخ، تەنکـــە تـــەڵا و ســـیم
خان بە تاق‌وجووت، پێچ و لوول تا سەر
کوولەکە و دەرمان، بەن و بەن‌کەمـــەر
کێش و دەرمچاک، کەوان بە قـــووەت
دەنگو نەعرەبەرز، چەخماخ بە حوججەت
ترەقـــــەی دووڕوو، گوللـــــەی فـــــراوان
سیپە و قەرەوڵ، ڕاست ڕێـــک و ڕەوان
کردمــــــــە شـــــــانم، وتم یـــــــا ڕەزاق
ڕووم کـــردە ســـەحرا بـــە تـــەنیا و تـــاق

---

١. باسێکی خەیالییە، کە شاعیر هەندێک مەبەستی تیا شاردۆتەوە.
٢. جۆرە تفەنگێکی ڕەشۆکی ساچمەزەنییە.

ناگاهـ لـه تەقـدیر واحیـدولـقەهــهار
ڕێم کەوتە شەخسێ، ژێر سایەی یەکدار
دارێ خەیلێ پـیر، بـێپـرژ و بـێبـاڵ
پـەلوپـۆ وەریـو، بـە وێنـەی عـەوداڵ
کلۆر و پـواو، بـێبـەرگ و بـێ ڕەنـگ
بێگەڵا و بێشەوق، وێنەی تەختەیسەنگ
تـــۆکڵ هەڵـــوەریو، ڕزاو و پـــواو
کرمەڕێز و وشک، ئەعزای سـاغ نـەماو
پـێم نایـە بـەر پـێ، سـەلامێکم کـرد
دەستی ئیخلاسیم بۆ سەر سـینە بـرد
پرسیم ئەی درەخت شەهەنشای داران
یاتـاخی مـیران، جەرگـەی نـاوداران
دوور بێ لـە حاڵـت خـەیلێ پەشـێوی
دەردی پیرییـــە یـــا زەدەی دێـــوی؟
کوا بەرگ و نیشـان هـەردە جارانـت؟
کوا هاژەی شاــ لـق، سـەر دیارانـت؟
کوا حەریری زەرد، فەسڵـی خـەزانت؟
کـــوا بەرگـــەڕێزان گـــەڵاڕێزانت؟
نە نیشانەی توو، نە سێف، نـە هـەرمێ
لـە لات نـەماوە نـە زۆر، نـە کـەمێ
ئەگـــەر هەڵـــووژە، ئەگـــەر چنـــاری
ئەگـــەر بنـــاوەچ، گـــەر مـــازووداری
یـا سـپی چنـار بـەرزی تەماشـای
یـــاخۆ ئەبـەنۆس، تـەختی پادشـای

یاخۆ دار جەوهەر، پڕ لـە جەوهـەری
یاخۆ حـەیزەران دەسـتی عەسـکەری
ڕاسـتم پـێ بێـژە بـێدەردیسـەری
بێسەمەر بـوویی یـا هـی سـەمەری؟

وەلام:

بـە سـەد نالـە و دەرد دار هاتـە وەلام
وتـی: ئـەی **قـانع**، دەروون پڕ لـە زام
ئیسـتە وا ڕەنگـم یـەژی عەودالـە
مەشور بووم بە تووی مەحمووی سەرەواڵە[1]
ئـەمن دەس نـەمام لـەیلی عـامریم
یادگـاری دەور مووسـا و سـامریم
خەڵـفە درەخـتی عەسـری شـەددادم
پێـوەن کـراوی ڕەنجـی فـەرهادم
ئاوخۆر بووم لە جام عیشقەکەی مەجنوون
چەن قەرنم دیوە لە ڕووی دەهری دوون
من هەر ئەو نەورەس، هەر ئەو نەمامم
پەسـەندیدەی زاڵ ئـەولادی سـامم
خـەرامانی چـین، شـیرینی ئەرمـەن[2]
لـەیلی عـامری، زلـێخای یەمـەن
هەر ساڵێ سەدجار هاتن بـۆ لای مـن
پاڵـیان دا وە پـاڵ بـێخ و بـاڵای مـن

---

١. ناوی شەخسێکە لە ناوچەی مەریوان، لە نێوان دۆلاش و کانیسانان‌دایە.
٢. مەبەست لەو شۆخ و لاوانەی کوردەوارییە کە لە کاتی خێڵەوخوار و خێڵەوژووردا لە سێبەریا دانیشتوون.

تا من بووم، چنار بالآی لە کـوێ بـوو؟
تا من بووم، لاولاو هەر ڕەنجـەڕۆ بـوو!
ئەمما سەد حەسرەت، سەد ئاخ و سەد ڕۆ
سەد داخ و سەد دەرد، سەد ئێشی پڕسۆ
پیری هات، بەزمی شادی بـەتاڵ کـرد
فەرەح و عەیشـی شـیرینی تـاڵ کـرد
ئیستە کوا نەشئە و کوا سایە و بەرگم؟
خــەیلێ ئینتیــزار ئــازاری مــەرگم
عــومر بــە پـیری نامــەوێ ســەدجار
هانــا هــا خــالق، تۆبــە و ئیســتیغفار
مــن هــات لــەباتی دانــەی شــەکەربار
بووم بە خـۆراکی مـەل و مـۆر و مـار!
مــردنم فــەرزە، زینــدەگیم نــاوێ
بــۆچی بمێــنم لــە دنیــا تــاوێ؟
وتم ئەی درەخت بە عیشقی حەیـدەر
بە زڕەی شمشـێر، قەلآکـەی خەیبـەر
بە قەتڵی ناحـەق، حسـێنی مەزڵـووم
بە پڕووزەی جەرگ فاتمەی مەعسووم
بــە حەلقــەی تــەهلیل ئەولیائولــلا
بە قەنـدیلی نـوور، گۆشـەی بەیتولـلا
بـە تـاجی عیـززەت (خـتمالمُرسَـلین)
بە برقـەی شمشـێر شـەهیدانی دیـن
بــە یــاهو یــاهوی عابیــدانی چــۆڵ
ئەڵلا دۆست کێشان، شاخ نەفیر بە کۆڵ

بـۆم بـەیان بکـە تـەواو گفـتوگـۆ
کێت دیوە بە چاو لەم دنیـای بـێ‌پۆ؟
وتـی ئـەی قـانع کۆنـە دۆلاشـی[١]
تۆش لە بەدبەختی بـۆ مـردن باشـی[٢]
هـیچ درۆ ناکـەم بـێ‌لاف و گـەزاف
مایـل بـوون بـە مـن ئـەمیرانی جـاف
شـەجەرەی تووبـا، خـەلفی بـەرینم
(مـاءٌطهورا) دانـەی شـیرینم
سەوڵـی گـوڵاوان لـەلام بـێ‌زینـەت
سەرو و یاسەمەن، پڕ دەرد و مەینـەت
بە شەو دزکۆشـکەی[٣] مـەریوانی بـووم
بە ڕۆژ گوزەرگای زلـفقـەترانی بـووم
فـڕەی فەقیانـەی هـەرزەکارم دی
لاچـەناخ و گـۆی شـەدەلارم دی[٤]
مـەمانی لیمـۆ و سـینەی سـافم دی
عەرعـەر قامـەتان عێلـی جـافم دی

---

١. دێیەکە لە مەریوان کە بنەماڵەی شاعیر لەوێدا ژیاون تـاکو دەربـەدەر کـراون ئینجـا وێـران بووە، کەوتۆتە نێوان دێی (کانی‌سانان) و (نێ)وە لە مەریوان.
٢. لێرەدا چەند دێڕێکی شیعرەکە فەوتاوە.
٣. ئەو شوێنەیە کە شەوانە دز خۆیانی تیا ئەدەن لە مەکۆ، واتا پەناگای دز، وا دیارە لەو کاتـەدا دزی‌وە بەتایبەتی لەو ناچەیەدا باوی بووبێت.
٤. کەرەسەی ئارایشتی ئافرەتانی ئەو سەردەمە بووە.

تــاقی و کــڵاوزەڕ[١]، لووتــەوانم دی[٢]
پەرچــەم وە تێکــەڵ زڵــفەوانم دی
چیخــی ئەسمــەرپێچ[٣] تەڵــمیوارم دی
پــۆڕگ[٤] لــە ســێبەر، شــادەوارم دی
پەنجە وەک شومشاڵ نەقشی نوورم دی
قەد و قامەت خۆش، زەرد و سوورم دی
کەوشــــی عرووســــی پاژنــــەدارم دی
قاچی نەرم و شــل، لەنجــە و لارم دی
ئــەژنۆ وەک قــاقم، ســەردووکانم دی
تونــــد و نــــەژاکاو شــــلکەی ڕانم دی
کەلەکەی تەیار، تەســک و تــەنگم دی
لیباسی گــوڵگــوڵ، ڕەنگــاوەڕنگم دی
سینە وەک بلوور، گەردن مینــای تــەڕ
ورشەوپرشەی کولم، بە وێنەی شەسپەڕ
چــاو پــڕ لــە خــەمزە گــەلاوێژم دی
ئەگریجەی چین‌چین، کورت و درێژم دی
چــەن دیلــەکانێ هەڵــخرا لــە مــن
تەختەبــــەنانێی[٥] جووتــــە شــــۆڕەژن
مــــیر و میرئــــاڵای مــــەریوانم دی
ئەمن خنکانن (هەســەن ســان)م دی[١]

---

١. ئەمانەش دیسان کەرەسەی ئارایشتی ئافرەت بوون.

٢. ئەمانەش دیسان کەرەسەی ئارایشتی ئافرەت بوون.

٣. جۆرە چیخێکی نایابە کە ئەسمەر ناوێک دایهێناوە.

٤. خۆرجێکی بەنینە شتومەکی نەختینەیان تێدەخست.

٥. جۆرە دیلەکانێیەکە لەسەر تەختە دوو ژن سواری ئەبن.

هاتـە سـەر و کـار پردەکـەی گـاڕان[٢]
شەهەنشـای ئیقلـیم، ئامانولـلا خـان[٣]

یاتـاخی سـێبەر بـالای بـەرزم بـوو
عاشق بـە گـەلای هـەزار تـەرزم بـوو

خشەی سفرەی زل، قەهقەهەی قلیان
چرکە و چرپەی باز، زرەی ئیسـتیکان

چەن کوژیاوم دی لاش وەبـانی لاش[٤]
چەندە شێخم دی لە ناو دێی دۆلاش[٥]

قانع! با بەس بێ قسـەی بـەبێ سـوود
ڕازی بـە بـە ئـەمر پادشـای مـەعبوود

***

---

١. سانی هەورامان بووە.

٢. پردێکە لە نێوان قەلای مەریوان و شاری سنەدا، لە ناوچەی کەلی گاڕان.

٣. سەرداریکی دادکار کۆمەلایەتی خواز بووە.

٤. لەو سەردەمەدا شەڕ و شۆڕی عەشایەر لە ناوچەی مەریوان زۆر بووە و بە تایبەتی لـە نێـوان دەرەبەگەکان و بنەماڵەی شاعیردا کە لە دێی دۆلاش بوون.

٥. لێرەیشدا چەند دێڕێکی‌تری شیعرەکە فەوتاون.

لەگەڵ شاخی هەوراماندا

قەڵای هۆز و گەل شاخی هەورامان
پرسیارم هەیە دەستم بە دامان!

لە لام ڕووناکە شاخێکی سەختی
پشت و کۆمەکی وەخت و بێوەختی

سەرکڵاوانت کوێستانی پڕ گوڵ
تەماشای گوڵت زاخاو ئەدا دڵ

چنوور و شەوبۆ، بەڕەزا و کەرەس
ڕێواس و پیچک دامێنی هەرەس[١]

کەوی دەنووک سوور، کۆتری هاقوو
قیژەی قژاکە، قژقژی پەپوو

کوێستانێ بەرزی لە گێتی تاکی
خەتی ماجینۆی کوردی بێباکی

کوێستانی بەرزی، بەرزەدەماخی
گشت کەس ئەزانێ کە شاخ و داخی

کتێبی زەردەشت، کە ئاوێستایە[٢]
وەک باقیی کتێب خەڵاتی خوایە

بە زمان هەورامی هاتە سەر بەشەر
یانێ های زەردەشت بووی بە پێغەمبەر[٣]

---

١. ئەم ناوانەی لەم دێڕە شیعرەدا هاتوون هەریەکە جۆرە ڕووەکێکی بەهارییانەی کوێستانییە.
٢. ئاوێستای زەردەشت، کە تا ئێستا بە تەواوی ڕوون نەبۆتەوە زادەگای چ ناوچەیەکە، نازانین شاعیر چ سەرچاوەیەکی بە دەستەوەیە، هەموو نوسخە دەسخەتیەکان گەڕاین لەم بارەیەوە هیچیان دەست نەکەوت بەڵام دیاکۆنۆف دەڵێ: لە یەکێک لە کۆمەڵە زمانەکانی ناوچەی ئاترووپاتین نووسراوەتەوە.
٣. شێوەی زمانی هەورامی لەو کاتەدا یەکێک بووە لە کۆمەڵە زمانەکانی ناوچەی ئاترووپاتین.

تا دەورەی خۆی بوو وەک باقی دینان
بەڵام نەسخ بوو ئەویش بە قورئان
(ماریفەتوپیر) وتەی شالیارە[1]
کە بە پیرشالیار، لە گشت دیارە
شاخی هەورامان! هەرچەند ڕەنجەڕۆم
زۆرچاک بزانە کە مەمنوونی تۆم
چونکە پاراستت تۆ ئەو زمانە
تێکەڵت نەکرد لەگەڵ بێگانە
نە ڕۆم، نە عەجەم، نە تورکی تاتار
نە ڕووس، نە ژاپۆن، نە دەس ئیستیعمار
نەهاتنە ناوت، سەربەخۆ ژیای
بۆ لاوەکانت تۆ پشت و پەنای
ئیستە نازانم بۆچی بێڕەنگی؟
دوور بێ لە گیانت، بۆچی دڵتەنگی؟
وتی: ئەی **قانع**! لە من بێکەس‌تر!
لە من داماوتر، لە من بێدەس‌تر!
بۆچی لێت پرسیم دەردم گرانە؟
وا من پێت ئەڵێم، زۆر چاک بزانە
تەماشا ئەکەم بەرزە دەماخم
لە ناو شاخانا سەرگەورەی شاخم
نە تانک و نە تۆپ ئیشم تیا ناکا
بە سەد تەیارە، بەردێک لانابا
مامۆستام نییە بە لاو بخوێنێ
ئەولادەکانم بۆ تێگەیەنێ

---

١. پیر شالیاری هەورامانە.

پزیشکم نەدی مـن لـە عـومری خـۆم
وەسام تیا نەبوو، جک لـە جـۆلا و دۆم
جێـی کشـتوکالـم تـا بلـێی کەمـە
بـەلام پـرچ و ڕیـش تـا بلـێی هەمـە
لە هاڵ و شـەوە و خێـوەی سـەرکانی
جنۆکــەی زلزل، دێــوی شــەیتانی
مەکتــەبێک نــەبوو ئەمانــە لا بــات
زانــینی ڕاســتی تێــدا پەیــدا کــات
منیش پێش کـەوم وەک بـاقی یـاران
بــەجێ نــەمێنم لەگــەڵ هاوســەران
ئەوســا بنــازم، بلــێم مــن شــاخم
شــاخی هــەورامان بــەرزەدەماخم
بــاوەجوود هــەتا دەوران وەهــا بــێ
خەمخۆرێ بۆ مـن، قـەت پەیـدا نابـێ
ئەگــەر لــە نــاو مــن لابــەی نــەزانین
ئەبم بـە بەهەشـت سەراسـەر زەمـین
بـێ تەماشـام کـە لـە کـاتی بـەهار
گوڵی ڕەنگاوڕەنگ لە یـەک تـا هـەزار
قەڵــبەزەی تــاقم، قرمــەی بــەفراوم
چەپکەی لانزار، وەک بووک نەخشاوم
شــنەی نەســیمم لــە بــەری بــەیان
ئــەدا لــە گۆنــای نــازک نــەوهالان
ئــەمجا ئــەزانی، کـە مـن بەهەشـتم
سەرتا بە خـوارم ڕاسـتە گـوڵگەشـتم

***

تەڵقینەکەم

کـوردە مـن ئـەمرم دیـنم کوردییـە
...[1]نـــیم، ژیـــنم کوردییـــە
کاتــێ کــە ئــەمرم، ئەمنێنــە چاڵــێ
کــە دامئەپۆشــن بــە هــەر ئەحواڵــێ
بــا بــە کــوردی بــێ دەنگــی یاسـینم
بــا سـاڕێژ ببــێ، پــەترۆی بــرینم
ئەگــەر مەڕنــەمووک[2] بێتــە ســەرینم
بــە زمــانی ......[3]، بکــا تەڵــقینم
ئەنــەوم لــە دار زۆر بــە ئاســانی[4]
لیســتێ لــە ڕانی، چــوار لــە ناوشــانی
ئەگــەر بــە کــوردی بپرســێ لــە دیــن
جــوابی ئــەدەمۆ بــە زمــانی شــیرین
ئەڵــێم مەڕنــەمووک خــوام خوایــە
محەممــەد گــەورەی هــەردوو دنیایــە
ژنی کــورد خوشــک و پیــاوی برامــە
کوردســتان بەهەشــت ئــەوە دنیامــە
زنجــیرەی ژیــنم لــەم کوردســتانە
کــرداری چاکـــە و پــاکی زمانـــە
ئیستەش هەرچەندە جێم تەنگەبــەرە
خولیــا و کەڵکەڵــەی کــوردم لەســەرە

***

---

١. بەپێی نوسخەی دەستنووسەکەی نووسراوەتەوە.
٢. من ڕبک، ئەو فریشتەیەی گوایە دێتە سەر گۆڕ بۆ پرسیار کردن لە مردوو!
٣. ڕەگەزێکی ترە.
٤. لە چاپی نامەی **قانعدا** ئەم دێڕە بە نوختە دانراوە لەگەڵ چەند دێڕێکی ترا.

ئێش و ئازار

کاکی کوردی هـەژار و دڵ گـەرمم
گوێگرە سا، لە بانگی بـێشـەرمم
بـۆ لـە نـاو نیشـتمانی پـیرۆزت
دیل و مەحزوونە لاوی دڵسـۆزت؟
بـۆ زمـانی فەسـیحی بـاپیرت
یا بـرای خۆشەویسـتی هاوشـیرت
مەنعی کەن لێت بە زەبری تێهەڵدان؟
بتخەنە کـونج و قـوژبنی زینـدان؟
بەرگی قەومی کە فەخرە بۆ کـوردان
مەنعە بیکەیتە بەر، وەکـوو یـاران؟
بۆچی کوفرە بە کوردی نووسینت؟
باسـی بـاپیر و حـوکمی دێرینـت؟
بۆ نـەخوێنن لـە وەسـفی ڕابـردوو
باسی ساسان و میـدیای زینـدوو؟[1]
بـۆ نـەوێری حقوقـت داوا کـەی؟
ئاشکرا بانگی کوردی بۆ هەڵـدەی؟
بۆ نەوێری بڵێی کـە مـن کـوردم؟
میللـەتێکی بـەغیرەت و گـوردم؟
یـا، ئـەبێ بـۆچی نـەوتی دزراوت
مایەکەی بەش کەن، لەبەر چـاوت؟
بۆچی ئاڵتوون و زیوی ئەم خاکـە؟
وا لـە گیرفـان و نۆشـی کۆلاکـە؟

---

١. ساسان و میدیا (ماد) دوو تیرەی ڕەگەز کورد بوون.

یا فەلای بەش‌خوراوی ماندووی پـیر
نانەجۆیـەکی بـۆ نـەبێ دەسـگیر؟
یـا کرێکـاری ڕووت، بـەبێ فرمـان
زیـاد لەمانیشـە کوشـتن و لێـدان
چەک بە دەس، بەدفەساڵ و دێوانە
نۆکەری خاسی کۆشـکی شـاهانە؟
ڕەزمئـارا و نـوورەدین سەگسـار[1]
بوون بە جەللادی قەومی کوردی هەژار
قەت لە بیرت نـەچێ، هـەتا مـاوی
قەسری قاجار و[2] بەرگی خوێنـاوی
شاپەرسـتی بنێـرە ژێـر پـێلاو
دەک بە لەحنەت بێ‌شا و تەختی‌گـلاو
چەندە خۆش هاتە سەر نیگاری کەلام
شـاعیرێکی هـەژاری بـێئـارام
تێکی دەن، لێکی دەن، لە یەک ئانـا
سووک و سەنگین نەبێ، لە میزانـا

(بولشویکی است خضر راه نجات، بر محمد و آله صلوات...)[3]

***

---

١. هەردووکیان لە کاتی دانانی ئەم شیعرەدا سەرەک وەزیران بوون.
٢. بەندیخانەیەکی تایبەتی پڕ لە ئازار بوو لە تاران.
٣. دێڕی شیعرێکی شاعیری شۆڕشگێڕ لاهوتییە.

دەمەتەقێی «ن» و «س»[١]

س: پاشـــا مەرحـــەبا، چۆنـــە ئەحوالـــت؟
چۆنـــە تـــەگبیر و پـــیلانی سالـــت؟
بـــۆچی عـــاجزی؟ بـــۆ دۆش دامـــاوی؟
خـــەریک پـــیلانی کـــام لێقـــەوماوی؟
ن: ئەفەنـــدم! قوربـــان! لێمـــان قـــەوماوە
لـــە ڕووت بـــەدوور بـــێ، حالـــمان شـــێواوە
عەبـدی هـەردووکمان کـوردی سەرشـێواو
نـــاوی ئـــازادی ئەخەنـــە ناونـــاو
کـــێ بـــێ حاجـــەتی مالـــمان بشـــۆرێ؟
سەدسـالْ دەری کـەین، ئـەو هـەر نـەتۆرێ؟
بـــە نانەســـکی کارەکـــەرمان بـــێ؟
بـــە شـــەو و بـــە ڕۆژ بارەبـــەرمان بـــێ؟
س: پاشـــا مەترســـە، تـــۆ لەســـەرخۆ بـــە!
تـــازە نوێنـــەریان چووەتـــە بادکۆبـــە[٢]
نوێنـــەری کـــوردان خـــان و ئاغایـــە[٣]
باســـی ئـــازادی لا کـــاو و بایـــە
کـــورد هـــەتا ئاغـــا و خـــانی تیـــا مابـــێ
خـــاترت جـــەم بـــێ کـــە بـــە هـــیچ نابـــێ

---

١. (ن) نوری سەعید، (س) سیراج ئۆغلۆ، بەم شیعرانەدا دیارە کە شاعیر بە تەواوی لە سروشتی ئیمپریالیزم گەیشتووە.

٢. یەکەم نوێنەری کوردان کە لە کوردستانی ئێرانـەوە چـوون بـۆ بـاکۆ لـە بـارەی مەسـەلەی ڕزگاریی کوردەوە قسەیان لەگەڵ ڕووسەکان کرد.

٣. زۆربەی ئەندامانی نوێنەرەکان ئاغا بوون.

ن: هەی قوڕبەسەرمان، کورد وا ئەناسی
وامزانی زرنگی، کەچی زۆر کاسی!
هەتا هەزارێ ئەچێتە مەیدان
هەزاران ئاغا ئەبێ بە قوربان
س: بیری پێمەدە، پاشا مەترسە
ئازادی کوردان لە من بپرسە
ئەوەن بزانە کاکی ئیستعمار
خۆی خستە ناویان بە چار و ناچار
بڕبڕی کردن هەریەک لە لایە
هەریەکە بۆ خۆی بوو بە کوێخایە
تا مامە ئینگلیز، مامی خۆمان بێ
ترست نە لە کورد، نە لە گۆران بێ[1]
ن: ئەفەندم ئیستە کوردت نەدیوە
کوردان ئینگلیزیان زۆر باش ناسیوە
قسەی کاپیتان[2] لەگەڵ وەڕەی دێڵ
هیچ فەرقی نییە، لە دێهات و خێڵ
سەد ساڵ سیر بخوا، یان زوڕنا لێدا
کەس گوێی ناداتێ لە شار و دێدا[3]

***

١. لە کوردەواری کورد و گۆران باوە.
٢. مەبەست لە ئینگلیزەکانە.
٣. ئەم شیعرە لە گۆڤاری (هەتاو) ژمارە ١٥٧ی ساڵی ١٩٥٩دا بڵاو کراوەتەوە. دواتر لە لایەن شاعیرەوە پاکنووس کراوە.

هەڵبژاردن[1]

ئینتیخاباتــــە عــــەزیزم، مــــوسمی ئازادییــــە
رۆژی سەربەستی وڵات و بەزم و جۆشــی شــادییە
مــیری جــاڕی دا کــە ئیتــر کۆتــە دیلــی لابــرا
گەل بەمــە مەســروورە، بــۆچی مــافی ئــازادی درا
گەل بە ئاوات بوو بە دڵ پێشوازی گەرمی خۆی نوان
نێرومێ، گەورە و بچووک، خان و مەلا، شوان و سەپان
جاڕ درا کێ ڕائــەبینێ، کــێ ئەچێتــە پەرلــەمان؟
فەرموو، خۆی تەرشریح بکا بۆ خزمــەتی هاونیشــتمان
ئەو زەمانە ڕۆیی نائیب مەرجــە خــاوەن‌پــارە بــێ
لاوی دڵســۆزی هــەژاریش جــەرگی پارەپــارە بــێ
(شادی) باڵی خۆی درێژ کرد (ها) وڵاتی گرتــەوە
با بزانین کێ بوو سەرکەوت، گۆی لە مەیــدان بــردەوە
ڕۆڵەی کوردی نیشتمانی مــارف و نــووری و بلــە
چەندەها ڕۆڵــەی‌تــریش ئامــادەبوون بــۆ ئــەم پلــە
کاتــێ تــەئمیناتی قــانوونی تــەواو تەســلیم کــرا
ڕێ‌دران و بەنــدی چــاودێری لەســـەریان لابـــرا

---

١. بۆ هەڵبژاردنەکەی ساڵی ١٩٥٤ وتراوە.

قۆڵبەقۆڵ، دەستەبەدەستە، خەڵقی شار و دێنشین
هەڵبژاردنیان تەواو کرد دەم بە خەندە و پێکـەنین
حەزرەتی پاشا کە زانی نوێنەری گەل دەرچـووە
توورە بوو چاوی زەقۆ کرد؛ چونکە کۆستی کەوتووە
ئەمری دەرکرد بۆ قەلاچۆ، شـورتە ئاڵـۆزانە گـەل
دەس نەپاراستن لە گرتن، لاو و پیر و کوێر و شەل
نوێنەری شەرعی لە کونجی بەندیخانە توند کران
تاقمێکی هەرچی پـەرچی، دوژمـنی گـەل دانـران
بـا بـڕووخێ ئـەم نیزامـە بۆگەنـە فاشسـتییە
پشتیوانی گـەل برایـی و یـەکێتی و سەربەسـتییە

***

شیوەنی ئاگراوی

کوا، لە کوێیە، ئەو کەسەی لافی برایی لێ ئەدا؟[1]
میللەتی هێنایە مەیدان و بەڵێنی پێ ئەدا؟
کوانێ ئەو دڵسۆزە ئەیوت داشدیاری میللەتم؟
چی بەسەرهات؟ کوا، لە کوێیە، گیری داوی مەینەتم؟
لەشکری تاران وڵاتی کوردی کردە گۆمی خوێن[2]
بۆچی فەریادڕەس نەماوە، پێم بڵێن ئێستا لە کوێن؟
سوورکرا یەکسەر شەقامی شار بە خوێنی لاوی کورد
بوو بە شیوەنگا مەیان و ماڵ و ڕێگا و بان و پرد
هەر لە حەوزی شاری بۆکان تا مەیانی چوارچرا
داری خنکانن چەقاوە و پەت لە گەردن هەڵخرا
وان بەسەر سێدارەوە میوانە شێری نرکەدار
چەندە ڕۆڵەی قارەمان و پێشەوای کوردی هەژار
چی بوو تاوانی ئەوانەی وا لە سێدارە دران
غەیری دڵسۆزی وڵات و دوژمنی داگیرکەران؟

---

١. مەبەست لە دەوڵەتێکی گەورەی پشتیوانی گەلانە کە لە مەسەلەی کورد کشایەوە. مەبەستی دەوڵەتی یەکیەتی سۆڤیەتە کە پشتیوانی لە (کۆماری کوردستان)ـەکەی پێشەوا قازی محەممەد نەکرد. (ن.ب.)

٢. ساڵی ١٩٤٧.

دوژمنینـــه دڵـــنیا بــن کــورد بەمـــە ناتوێتـــەوە
ڕەوڕەوەی بەڵکوو بەرەو پێش مل ئەنێ و ناکشێتەوە
قوڕبەسەرتان، ئێوە خاوەن تۆپ و تـەیيارەی شـەڕن
میللـەتی مـن خـاوەنی ئـەتریخ و بـیر و بـاوەڕن
گەرچی نووکی نێزەتان سوورە بە خـوێنی لاوی مـن
بـا لـەناو یـادا بمێنـێ تـاوەکوو ڕیسـوا ئـەبن
لاوی کوردی، هوشیار بە! دەرسی کـە ئـەم کەوتنـە
شەرمەزاری کەن ئەوەی بڕوای بە خەندەی دوژمنـە
گەل بەهێزی دەست و بازوو فیکری خۆی ڕزگار ئەبێ
هەرچی بڕوای کرد بە خەڵکی کاری ئاهـەموار ئـەبێ

***

سنوورەکەم

کوردســـتان بەهەشـــت ڕووی ســـەرزەمینە
بێشـــــەی شـــێرانی خـــــاوەنْنگینـــــە
داروبەردەکـــــەی چەشــــنی گەوهـــــەرە
ئـــاو و ســـەرچاوەی عـــەینی کەوســـەرە
وەســـفی کوردســـتان قـــەت تـــەواو نابـــێ
تـــوولی نادەمـــێ، ئیتـــر کۆتـــا بـــێ
بـــەڵام ســـنووری بـــەبێ زیـــاد و کـــەم
بـــۆت بـــەیان ئەکـــەم بـــەبێ دەرد و خـــەم
بـــــەپێی نووســـــینی جوگرافیاکـــــان
تـــەرەفی غـــەربی بـــۆت ئەکـــەم بـــەیان
لە کێـوی تـووروس تـا ئەسکەندەروون[1]
هەتا بەحری ڕەش بـەبێ چەنـد و چـوون

---

١. وەرگیراوە.

تــەرەفی شــیمال هــەر لــە بــەحری ڕەش
هــەتا ئاردەهــان بــەبێ غــەل و غــەش
لـــە ئاردەهـــانۆ بـــۆ ئـــاوی ئـــاراس
ئەمـــە شـــیماڵە، بـــە عیلمـــی قیـــاس
تــەرەفی شــەرقی لــە کێــوی ئەڵــوەند
تــا گــۆلی ورمــێ، بــەبێ چــوون و چەنــد
بچێتـــۆ ئـــاراس، گشـــت ڕۆژهەڵاتـــە
ئەمـــــە مەشـــــریقی کوردســـــتاناتە
لە کێـوی ئەڵـوەند تـا جەبـەل حـەمرین
ئــەهواز و ژەنگــار، پارچــەی نەســیبین
ئەمـــە جنووبـــە، چـــاکی بزانـــە
نـــاو ئـــەم ســـنورە خـــاکی کوردانـــە

***

ئاڵاکەم

ئەی ئالای بەرزی سێ ڕەنگی جوان[1]
هەر شەکاوە بی، تا ئاخر زەمان
تۆ یادگاری سەلاحەددینی
خوا کۆمەکت بێ، چەندە شیرینی

***

کوردان بەبێ تۆ، چەشنی ئەسیر بوون
لەناو زیندانا بەندی زنجیر بوون
لاوی کوردستان هیممەتی نوان
کە تۆی هەڵکرد و زنجیری شکان
کەریم خانی زەند، بابا ئاردەڵان
فیداکاری تۆن، بە دڵ و بە گیان

***

سووریت نیشانەی شەهیدانمانە
سەوزیت نیشانەی دەخڵ و دانمانە
سپیت نیشانەی ئاشتی وڵاتە
ڕۆژی ڕووناکی ڕێگەی نەجاتە[2]
گەنمت یانێ های کوردە بزانە
نانی خۆت مەنێ دەستی بێگانە
قەڵەمت مانای، تا ڕۆژی مردن
تێکۆشن لە ڕێی زانین و خوێندن
ئیتر هەر بژی ئالای کوردستان
هەر پایەدار بی تا چەرخی دەوران

***

١. ساڵی ١٩٤٦ وتراوە.

٢. لە دەستنووسێکی کۆندا نووسراوە: ڕۆژت، ڕووناکی ڕێگای نەجاتە.

خەونێک لە دەروونما[١]

دوێنێ لە سەعات پێنج و شەشی شەو
لەسەر جێ نووستم چاوم چووە خەو
ڕێم کەوتە چۆڵێ، دەشتێکی بێئاو
تیا دانرابوو قەنەفەی شکاو
هەنارە کۆڵە و دوو بن سێفەتاڵ
وەک هەنارەکان دەربەن کەڕەجاڵ[٢]
شیرێکی ترشاو، هەنگوینێ کۆنە
هەر من ئەزانم تامیان چلۆنە
تێکەڵ و پێکەڵ لەویا ڕژا بوو
زەردەواڵە و مێش، تێی ورووژا بوو
چەن پیرەژنێ چڵکن و پڵکن
کەپوولە نەماو، بناگوێ کولکن
لامل چرچ و لۆچ، هەموو کووڕە پشت
خۆیان ئەدۆزی و ئەسپێیان ئەکوشت
ڕیزێ کۆڵیتی هەیوان گێچخواردوو
دیوار داڕووخاو، بێ دار و پەردوو

***

پرسیم لە پیاوێ زادەی ئەو جێیە:
کاکە گیان! ئەمە خێڵە یان دێیە؟
وتی: قورپەسەر، ئەمە جینانە
جێی مەلا و دەروێش، سۆفی و شێخانە

---

١. شاعیر لە خەویا چووەتە بەهەشت، خەوێکی کاریکاتێریانەیە.

٢. شوێنکە لە نزیکی شاری خورماڵ.

وتم: خــۆ بەهەشــت، خۆشــی مەشــوورە
ئەمــە بــۆ وێــران، وەک شــارەزوورە؟[1]
وتــــــی: بۆیــــــەکا وا دارڕزاویــــــن
هــەزاران ساڵــە، دروســت کــراوین
کارەبــا نــەبوو، گەرچــەکمان ســووتان[2]
ســەیارە نــەبوو، بــە کــەر ئەگــەڕان
کاتــــێ کارەبــا هاتــە ڕووی دنیــا
ئێمەش بـۆ تـەعمیر، عـەرز و حاڵـمان دا
مــدیری بەهەشــت وەکیلــی گشــتە
کـە چارەنووســی ئێمــەی لــە مشــتە
ئــەو ڕازی نــەبوو بــە عیلمــی کــافر
عــەرز و حاڵــەکەی خســتە نــاو ئــاگر

***

جــارێتــر داوای تــەعمیراتمان کــرد
بۆ باخ و حـەمام، کۆشـک و جـادە و پـرد
کــەم و کورتیمــان هــەموو تیــا نووســی
بــەڵام شـێخ مـدیر هـیچ لێـی نەپرسـی!
ئەوەنــده ئــێش و ئازارمــان نۆشــی
لــە دەس هــەژاری و پیسـی و نەخۆشـی

***

نوێنــەرمان چــووە خزمــەتی مــدیر
ســکالایان کــرد لــەبارەی تــەعمیر

---

١. لە سەردەمی دانانی ئەم شیعرەدا شارەزوور زۆر چۆڵ و وێرانە بووە.
٢. ڕۆنی گەرچەکیان ئەکردە قوتیلەی چراوە.

مدیریش فەرمووی سەیرتان لایە
داخوازی ئێوە لام کا و بایە
خەستەخانەی چی؟ چۆن دائەمەزرێ؟
موختەبەری خوێن کەڵکی کێ ئەگرێ؟
حەبی گەورکردا![1] کەی بۆ ئیسلامە؟
ئەبوودووجانە[2] بۆ خاس و عامە
چیمەنتۆ و شیش و کارەباری بێفەڕ
لەناو بەهەشتا قەت ناکەونە گەڕ
بۆ داوا ناکەن بۆ زەرگ و شمشێر؟
یەکتر سەرپڕن، وەکوو بەرخی نێر؟
ئێوە چیتانە لە پرد و جادە؟
تەپڵ و بەیداختان بکەن ئامادە[3]
خانووی کۆنکرێت بەکارتان نایە
هی کافرەکانی سەر ڕووی دنیایە
ئیجازەی مار و دووپشک داوا کەن
ڕادیۆ و تەلسز و خوێندن ڕیسوا کەن
وەفد گەڕایەوە بەدڵ یەشاوی
بە سەرگەردانی و بە لێقەوماوی
ڕاچەنیم لە جێ کە ڕوانیم شەوە
بۆم ئاشکرا بوو، چیم دیوە خەوە...

***

---

١. واتا دەسکردی گاور، ئەوانەی کە ئیسلام نین!
٢. دوعا و نوشتەی شێخەکانە.
٣. تەپڵ و بەیداخی دەروێشی.

قانع و حەمەبۆر

جوندی مەجهولی کۆن لە بەغدا سەرەتای ساڵی شەستەکان وێنەکە گیراوە

کار کەناری میکایل

ڕۆژێ میکائیـــل وتـــی بـــە خـــوا[1]

چـــاکی؟ چلـــۆنی؟ ئاغـــام، مەرحـــەبا

ئەمساڵ چەنـد هـەزار منالـی گـەدا

لـــە ملــکی عــەدەم هێناوتـــە دنیـــا

هــەرچی ئەگــەڕێم هــەمار و قــوژبن

ڕزقیان ئەسڵەن، نییە لـە لای مــن؟

بەخێویان نەکـەی، لـە تـۆ ناپرســن

لە گۆڕەی شـێخ و مــەلات ناترسـن

ئـــەوە کلیلـــی هـــەماری چۆڵـــت

ئــەوە حیســابی دەف و کەشکۆڵــت

پیاوەتیــت ناکــەم، نەڵــێی مەلەکــە

ئەبم بە بەردەســت کــەریم ئەلەکــە[2]

***

١. میکائیل ـ گوایە ئەو فریشتەیە کە ڕزق دابەش دەکات.

٢. کابرایەکی زۆر دەولەمەند و جوامێر بووە و یارمەتی هەژارانی داوە لە سلێمانی.

كوشتوبڕ

سـەرلەنوێ وا مەکینـەیی ئەفسـاد
کەوتە ئیش یەعنی دەستی ئیستیبداد
سـەرلەنوێ نۆکـەرانی ئیسـتیعمار
قاپیـەوانانی مەرکـەزی دۆلار
سەرلەنوێ چنگی ڕەجعیـەی غـەددار
سوور کراوە بە خـوێن کچـانی هـەژار
سـەرلەنوێ تـەختی گەندەڵـی تـاران
هاتـەوە کایـە بـۆ ئەجـەل بـاران[1]
چەندە زیندانی سەختی پـڕ ئەنـدێش
بوونە مەڵبەندی چینی زەحمـەتکێش
بـیری ڕۆشـن خـەڵاتی لێدانـە
نیشـتەجێی کـونجی تـاری زیندانـە
لاوی ئـازادیخوا ئەناڵـێنێ
کـەی بـێ تۆڵـەی ولاتـی بسـتێنێ؟

١. گەڕانەوەی ڕژێمی کۆنەپەرستانەیە بەسەر دەسەڵاتی نیشتمانی موسەدقدا.

موعتەقــەل لیــپ و بەندیخانــە پــڕە
پیـاوی زانـا تــەوژمی فیکــری ســڕە
سەربەســـەر ئــەم ولاتــە خوێنـــاوە
شــەربەتی شـادی مــەرگ و زووخـاوە
شــەق وەشــاندن شـیعاری قانوونــە
فیکــری میللــی زەبــوون و مەفتوونــە
جــوان و پــیر لــە ژیــان هەراســانە
دەک بە لەحنەت بێ حوکمی شـاهانە
هــەر لەســەر ئــەمری حــەزرەتی دۆلار
لاوەکانمــان کــران بــە عیبرەتــی شـار
چیت نەکرد، ئەی دۆلار و ئیستەرلین؟
خوێن ڕژانن کــرا، بــە پەیــڕەوی ژیــن
چیت نەکرد ئــەی گــرۆی خیانــەتکار؟
بە سەراســەر ولات و خەڵــکی هــەژار؟
گوێ گرە پێت ئەڵێم کــە ئــەم خاکــە
گــۆڕی تــەیموور[1] و قــەبری زوحاکــە[2]
کۆمــەڵان هێــزی تۆڵــە پێــک دێــنن
حـــوکمی دۆلار و شـــا ئــەڕووخێنن

***

---

١. تەیموری لەنگ (شەل).

٢. زوحاک ـ ئەژدەهار.

کۆچی دوایی .... ئاغا

شۆڕێ کەوتە ناو کۆمەلی سەگان[1]

یەکێ ڕای ئەکرد، یەکێ ئەیقۆڕان

بوو بە زایەڵە و بە چەمەرچۆپی

بوو بە ئەوڕۆژە قەرەی تیا تۆپی

(نعوذباللە)، بوو بە هەرایێ

بوو بە عەجایەب ڕۆمەڵخەزایێ

وەرن جاڕ بدەن بە کوردستانا

تایەفەلملووک، کورد و گۆرانا

ئیتر سەگ ڕەحەت، سەگەوان ڕەحەت

ئیتر ئاش ڕەحەت، ئاشەوان ڕەحەت

کێ بێ جەریمەی ناحەق بسێنێ؟

ڕیشەی مەزلوومان لە بن دەربێنێ؟

کێ شەکە زەکات کۆ بکاتەوە؟

سەرفیترەی مەلا گل بداتەوە؟

بۆ سالی فەوتی هاتە گفتوگۆ

(بلێ ئەی بابە ئاغای دخۆن ڕۆ)

***

---

١. بۆ کۆچی دوایی ئاغایەکی دڕندە دانراوە.

لادێی و بزن فرۆشتن و هەڵبژاردن

ڕۆژێ کابرایـــەک دانیشـــتووی دێهـــات
دوو بـــزنی هێنـــا و بـــۆ نـــاو شـــار ئـــەهات
کـــە بیانفرۆشـــێ بـــۆ پێویســـتی مـــاڵ
گەیشـــتە ناوشـــار ســـا بـــە هـــەر ئـــەحواڵ
ئـــەو ڕۆژە ڕۆژی هەڵـــبژاردن بـــوو
لـــە هـــەموو شـــارێک نائیـــب نـــاردن بـــوو
***
کـــوڕێکی شـــاری گەیشـــت بـــە کـــابرا
وتـــی: هـــا چـــۆنی ئـــەی دەســـتەبرا!
خـــەریکن ڕەئـــی ئـــەدەن بـــۆ نوێنـــەر
تـــۆیش بـــڕۆ ڕەئیـــت بخـــەرە دەفتـــەر
لادێـــیی وتـــی ڕەئـــی چلۆنـــە؟
ئـــاخۆ تازەیـــە یـــاوەکوو کۆنـــە؟
مـــن بـــە تەمـــەن خـــۆم ڕەئـــیم نـــەدیوە
لـــە هـــیچ کەسیشـــم هـــیچ نەپرســـیوە
نـــازانم ڕەئـــی خواردنـــە یـــا پۆشـــاک
نـــازانم ئایـــا بـــێفـــەڕە یـــا چـــاک!

مـن هـەموو ڕۆژێ دێم بـۆ نـاو بـازاڕ
بـۆ ڕەئـیم نـەدی لای حـاجی و توجـاڕ؟
ئـاخۆ بــە متــرە یــا بــە کێشــانە؟
ئـاخۆ بەرتەسـکە یـا بـەری پانــە؟
بـە دەسـتە ئەیـدەن یـاخۆ بـە دانـە؟
نرخــی گرانــە یــاخۆ هەرزانــە؟
ئـەر شـتی چاکـە هـەردوو بزنەکـەم
ئەیـدەم بـە ڕەئـی بـێ زیـاد و کـەم
ئەگـەر خراپـە بـۆچی بیکـڕم؟
نـانی خێـزانی برسـی ببـڕم؟
ئـەو بزنـە ئەیـدەم بـە ڕەئـی بێفـەڕ
ئەیدەم بـە کـڵاش بـۆ پێـی ئەحـە کـەڕ!
کـابرای شارسـانی لێـی هاتـە زمـان
وتـی: لادێـیی هـەژاری نـەزان
ڕەئـی بـۆ پیـاوی مەنـدووب دانـراوە
لـە وڵاتـێ یـەکێ دیـاری کـراوە
مەنـدووب یەکێکـە ئەچێتـە بەغـدا
بـۆ ناتـەواوی هەوڵـمان بـۆ ئـەدا
نایەڵـێ هـەرگیز زۆرمـان لـێ بکـەن
دەسڕەنجـی ئێمـە بـە بـایی ببـەن
قـەمچی بپـێچن لەسـەر و گوێمـان
بە خـوتوخـۆڕایی جـوێن بـدەن پێمـان
ئـەمانپـارێزێ چـون حـەقدارمانـە
لـە خۆمـان چـاتر ئـەو خەمخوارمانـە

لادێیی:

بـۆچی کاکـه گیـان! ئـەوە هـەر بـووە؟

ئیسـته داهـاتووە، یـا پیشـەی زووە؟

شارستانی:

نـه، نـه، براکـەم! بـووە تـا بـووە

مەجلیسـی نـەواب، هـەر پیشـەی زووە

لادێیی:

ئەر مەنـدووب هەیـه، بـۆ دەسـەی زۆردار

هـەر ڕۆژنـەڕۆژێ ئەمبـەن بـۆ بێگـار؟

ئەر مەنـدووب هەیـه بۆچی مـام کوێخـا

لەسـەر خـۆڕایی ئابـڕووم ئـەبا؟

ئەر مەنـدووب هەیـه و غـیرەت ئـەنوێنێ

ئاغـا جەریمـەم بـۆ لـێ ئەسـێنێ؟

ئەر مەنـدووب هەیـه تووتنەکـەم کوانـێ؟

ئەر مەنـدووب هەیـه دۆنمەکـەم کوانـێ؟

ئـەر مەنـدووب هەیـه بـۆچی هـەژاران

بـه برسـی ئـەگرین شەوسـوو ئێـواران؟

نـه ڕەئـیم هەیـه و مەنـدووبم ئـەوێ

بـزنم لـه مەنـدووب زۆر خۆشـتر ئـەوێ!

تـا ئیسـته مەنـدووب هیچـی نـەکردووە

ئیتـر مـن چیمـه لـەم هـاتوچووە؟

***

هاوڕێی خراپ

قەلەباچکەیــەک لەگــەڵ بولبولــێ[1]
بوون بە دراوسێ، لـە باخچـەی گولـێ
کە وەختێ بەیان تلـووع دەرئەکـەوت
بولبــولی هــەژار ئیتــر نەئەســرەوت
بە ئاوازی خۆش، بە نەغمـەی حـەزین
دار و دیــــواری ئــــەهێنا گــــرین
وەک ئازیزمردوو، لەسەر پەڕەی گـوڵ
سەدای چەهچەهەی ئەیدا لـە نـاو دڵ
هەر تاوێ دەنگێ، هەر سـات مـەقامێ
هەر کاتێ شیعرێ، هــەر دەم کــەلامێ
موختەسەر بولبـول، بـە گریـە و زاری
پیاوی سەوق ئـەکرد، بـۆ بـێقـەراری
قەلەباچکــە زۆر پێــی نــاخۆش بــوو
لــە داخــی بولبـول دایم بێهـۆش بـوو
ئەیوت ئـەی خـوا، بـەختم بـۆ وایـە؟
بۆ بووم بە هـاوڕێی ئـەم بـێحەیایـە؟
ئەگەر بەدبەختی و بـێشانسـی نـەبێ
ئاخر من لە کوێ و سـازنە لـە کـوێ؟

---

١. فیکری ئەم شیعرە لە بەرهەمەکانی خوالێخۆشبوو سەعدیی شیرازی وەرگـیراوە. لـە ئەسـلا فیکرەکە هیندییە.

خــوا! نامــەوێ هێلانــەی نــاو گــوڵ
بەو شەرتە نەبم بـە هـاودەم بولبـول!
لایـەق شـەئنی مـن، گـەر خـوا بیـدا
کــەرێ بتۆپــێ، لــە قــەراخ دێــدا
لــە بــەین ســەگەلدا کوتــێ بــڕفێنم
تــا دەمــم ئــەگرێ بــۆ خــۆم بقــڕێنم
بولبولیش ئەیوت خـوای بـانی سـەر
مــردن خۆشــترە لــە ڕەفیقــی کــەر!
خۆزگەم بەو کەسەی بۆ خۆی مـردووە
لــە هــاوڕێتی کــەر نــەجاتی بــووە
چەن خۆشە کە مـن نەغمـە بخـوێنم
دەمــاری خەفــەت لــە دڵ دەربێــنم
ڕەفیقەکەیشــم یــا خوێنــدەوار بــێ
یــاخۆ عــەوامێ ژیــر و هوشــیار بــێ
ئیستە ئەم کەرەم چۆن بۆ تـێبگـات؟
چــۆن تێــیگەیــەنم لــە ئــەدەبیات؟
چۆن تێیگەیەنم، کە ئـەدیب چاکـە؟
کە پیـاوی ئـەدیب خـادم بـە خاکـە؟
هــەر بـە ئەدیبـە لاچـوونی میحنـەت
هــەر بــە ئەدیبــە هوشــیاری میللــەت
هــەر قــەومێ قــەدری ئــەدیبی زانی
ئەگاتــــە مەقســـــەد، زۆر بەئاســـــانی
گەر ئـەدیب نـەبێ، میللـەت مـردووە
هەر بژی ئەدیب، ئـەدیب زینـدووە...

***

کۆلکە شێخێک و مەلەوانێک[1]

شـــێخە نووشـــتانێ لـــەل مەلـــەوانێ
بووبـــوون بـــە هـــاوڕێ، لـــە بیابانـــێ
یـا شـێخ ڕووی تێکـرد، وتـی بـە کـابرا:
هیچـت خوێنـدووە ئـەی دەسـتە بـرا؟
کابرا ڕووی تێ کرد وتی یا شێخ گیـان!
هیچ خوێنـدەوار نـیم، مالـم بـێ وێـران؟
یا شێخ خۆی گیف کرد، بۆی هاتـە وەلام
وتـــی بـــە کـــابرا: هـــەی ...ی نـــەفام!
قابلـــــت چییـــــە؟ بێیتـــــە نـــــزیکم
لـــە گفـــتوگـــۆدا بی بـــە شـــەریکم!
مـــن زگـــی ژنی نـــەزۆک پـــڕ ئەکـــەم[2]
بـە دوعـا مـار و دووپشـک قـڕ ئەکـەم[3]
خێـوی سـەرکانی و جنۆکـەی هـەردان[4]
هالـــی نـــاوزگ ژن، شـــەوەی منـــالان
ژن لـە لای مێـردی خۆشـەویس ئەکـەم[5]
یا بـە نووشـتەی ڕەش نەگریسـی ئەکـەم

---

١. فیکری شیعرەکە لە ئەدەبی فارسییەوە وەرگیراوە.
٢. واتا بە زەبری نووشتە ژن ئاوس دەکەم.
٣. دیسان بە حوکمی نووشتە نووسین مار و دووپشک لە ناو دەبات.
٤. ئەمانە ناوی وەهمی و کەرەسەی خەلک پێخەلەتاندنی شێخەکان بوون.
٥. واتا بە زەبری دوعای چەوری و شیرینی و دوعای ڕەشی چۆن ئارەزووی بێ وا دەکا.

بــه کــورتی یــا شــێخ لەگــەڵ مەلــەوان

ڕۆیـــــن گەیشـــــتنە ئـــــاوی فـــــراوان

یــا شــێخ ڕووی کــردە کـابرای مەلــەوان

وتـــــی: چلـــــۆنی کـــــاکی پاڵـــــەوان؟

کــــــوێراییم دایـــــه، مەلـــــه نـــــازانم

هیــوام هـــەر تۆیـــه، دەردت لــــه گیـــانم

خۆزگـــه لـــه بـــاتی نووشـــتە نووســـینم

مەلـــەم ئـــەزانی، گیـــانی شـــیرینم[1]

کـــابرا کـــه زانی یـــا شـــێخ ترســـاوه

لـــه تـــرس ئاوەکـــه، هۆشـــی نـــەماوه

وتی: یا شێخ گیان، کوانـێ نووشـتەکەت؟

کــوا جنۆکـەکوژ، تووشـووی پشـتەکەت؟

به دوعا و نووشته و حیلـەی نـاو دەفتـەر[2]

دەی خۆت نەجات دە، له گێـژی خەتـەر

قانع:

پێویسته گشتکەس هەروا سەهل و سووک

خۆی به زل نەگرێ و خەلکی به پچـووک

هـــەر شـــتێک ڕۆژێ بـــه کـــاری تـــۆ دێ

هەر شت ئیشـی خـۆی ئـەکا جـێبـەجێ

***

١. له دەستنووسەکەیدا بەم جۆره نووسراوه: مەلەم زانیبا، گیانی شیرینم.

٢. له دەستنووسەکەیدا بەم جۆره نووسراوه: به دوعا و نوشته و کتێب و دەفتەر.

لەگەڵ تاوسی تانجیدا

تـاوس! مـن و تـۆ هـەردووکمان پیریـن
یـەک لـە یـەک بـەدتر، مـات و زویـرین
مـن دوعـا بـۆ نـان، تـۆ دوعـا بـۆ مـن
دۆس دێتە سەیرمان، چ جیـایی دوژمـن!
تـاوس! ئـەزانم حاڵـت بـێ‌حاڵـە
هـیچ خەفـەت مـەخۆ وا نیـوەی ساڵـە
پێـنج شـەش مـانگی‌تـر بـە ئیـزنی خـوا
یـا جووتـێ هێسـر، یـاخۆ جـووتی گـا
ئەخەمـە زەوی جـووتی پـێ ئەکـەم
بـە تێـر و تەسـەل نـانی تـۆیش ئـەدەم
کەواکـەی بـەرم حـەوت سـاڵ تـەواوە
هـیچ کـەس نازانـێ لـە چـی دووراوە
ساڵـێ تـر ئەیکـەم بـە جلـی بـەرت
بـا کۆڵـنج نەکـەی، نەداتـە سـەرت
بـەڵام وا ئیسـتە فەسڵـی زسـتانە
وادەی کلیلـەی بـەفری کوێسـتانە
دەسـا بتبیـنم، ئـەی شـێرەکەی خـۆم
کەروێشک و ڕێـوی چلـۆن ئـەگری بـۆم؟

مـــــەنوارە بـــــەوا كـــــز و دامـــــاوم
هـــــەتا بمێـــــنم عاشـــــق بـــــەڕاوم

وەڵامی تاوس:

قــانع! هــیچ كەســێ نازانــێ تــۆ چیــت
لـــــە مـــــن خراپتـــــر، دائیمـــــە برســـــیت
نە شێخ، نــە مــەلا، نــە ئــوممی، نــە بــەگ
تۆ خۆت نان بخۆ، چیت داوە لە ســەگ؟!
تــۆ كۆنــە فــەقێی پــەروەردەی مزگــەوت
ئەوەنــدەت دیــوە لــە لار و لــە چــەوت
ســـــەدهەزار شـــــرم بـــــە نیوەشـــــرت
دەســم بــە گــونی (كوتــەك)ی كــورت
ئــەو وەختــە زانــیم كــە تــۆ بــێ‌نــانی
لـــــە مـــــن خراپتـــــر، دڵ پەرێشـــــانی
كە خەریک شــیعری، شــیعریش نەگبەتــە
ژیـــــنی شـــــاعیران خـــــەیلێ زەحمەتـــــە
تــا تــۆ شــاعیر بی و مــن تــانجیی تــۆ بم
لەمـــــە خراپتـــــر، هـــــەر ڕەنجـــــەڕۆ بم
وا مـــن خـــەریكم لـــە برســـا ئـــەمرم
لــە بــاتی كەروێشــك مــەر گونــت بگــرم

***

وەسیەت

ڕۆڵـە مـن ئـەمرم، لـە پێشـا هۆشـی ئیمانـت ببـێ
بـیری هـۆز و نیشـتمان و ژیـنی کوردانـت ببـێ
ڕۆڵـەکەم! هێنـدە بخوێنـە ڕووی شـارانت ببـێ
هەوڵی تەنها خۆت نەدەی، هەر هەوڵی یارانـت ببـێ
تۆش وەکوو من فەرمووت با نەبێ، ئەی چاوەکەم!
هۆشی خۆتت بێ دەخیلـە، کـوێر نەکـەیتۆ ناوەکـەم

***

ڕۆڵـە، مـن تـاوێ مـەلاو و لـەحزەیێ دێوانـە بـووم
تاوێ سۆفی خانـەقا و گەهــ لـە نـاو مەیخانـە بـووم
تـاوێ هـاوڕێی کۆمـەڵ و تـاوێ تـەواو بێگانـە بـووم
تاوێ وەک ڕەندی قەلەندەر، جار جار شـێخانە بـووم
بەم هەموو جۆرە لەگەڵ کـوردا زەمـانم بـردە سـەر
ئاخری هەر یەک نەکەوتین، گشت بلاو و دەربـەدەر

***

ڕۆڵە گوێ بگرە بە جوانی بـۆ (بەڵـێ قوربـانی) مـن
بــۆ کــزی و لارەملــی لای ئاغــا و خانــانی مــن
جا ئەزانی چۆن بـووە و چـۆن ڕۆییـوە دەورانی مـن
کەس بە حاڵی من نەبێ، بۆ باری سـەر شـانانی مـن
سەد هەزار زانین بە پوولـێ ناچـێ لای ئـەربابی زەڕ
تا بزانی ئـەو خراپتـر لێـت ئـەبێ بـە شوملـی شـەڕ

***

ڕێگەیێکت پێ‌نیشان دەم تا بژیـت بـۆ خـۆت جـوان
پرچی شۆڕی لێ‌دروستکە و ڕیشی گرژ و لوول و پان

هەر وەکوو خۆت خەڵقی کەر کە و بیبە بۆ لای شێخەکان
نیوی بۆ تۆ، نیوی بۆ شێخ، ڕەنجی سۆفی هیچنەزان
لێخوڕە و لێدە و بڕۆ، لاباری خۆت بگرە لە مشت
کوردیچی؟ نیشتمانیچی؟ بۆ کورد چلۆن خۆتدەدەی بەکوشت؟[1]

***

گەر ئەوەت لا زەحمەتە هەستە بڕۆ قاپی سەرا
وەرگرە هیچ گوێ نەدەیتە ئاشنا و باوک و برا
لەو شەریکە تۆ شەریک بە، بەش ببە هەرچی کرا
ماڵی مسکێنی هەژارە بۆ ئەفەندی دانرا
پارە پەیدا کە بزانە دینی چی؟ ئیمانی چی؟
خوێنی میللەت هەڵمژە، ئینسافی چی؟ ویژدانی چی؟[2]

***

ڕۆڵە، گەر قاپی سەرا هات و نەبوو بۆ تۆی هەژار
باڵی لێهەڵماڵە چابوک دێ بە دێ و شار بە شار
کۆمەڵی پێکۆ بنێ، هەریەک بە ناوی موستەعار
تا حکومەت پێت ئەزانێ و تۆش ئەخاتە ئیش و کار
چوویتە سەر کورسی بزانە، پارە چۆن پەیدا ئەکەی
چۆن بە ناحەق کوردی بێ پشتوپەنا ڕیسوا ئەکەی![3]

***

١. لەم شیعرەدا ڕوو دەکاتە زاتێکی بە ناو کوردپەروەر.
٢. تانەیە بۆ هەندێک کاربەدەستی گەورەی بە ناو کوردپەروەر.
٣. ئەم نیوە شیعرە بە دوو جۆری تریش لە دەستنووسەکانا هەیە کە سەرزەنشتی هەندێک کۆمەڵی بەناو نیشتمانی ئەکات.

باسی نۆکەری پیر

ڕۆژێ لــە ڕۆژان خزمــەتکاری پــیر
پیرێــک داوەشــاو، زۆر مــات و زویــر
بـۆ نـان و بـۆ بـەرگ کەوتـە ڕا و بـیر
چــارەی بــڕابوو، نــەی‌مــابوو تــەگبیر
چــوو بـۆ مــاڵ ئاغـا، ئاغاکــەی جـاران
چوون پاشخوان‌خۆر بوو، شەوسوو و ئێواران
وتی: ئاغای خۆم! خـاوەن دیوەخـان!
لــە ماڵــما نییــە تــەنیا لــەتێک نــان
فریـــام نەکـــەوی کـــارم تـــەواوە
زەنگـــی بـــەدناویم زۆر چـــاک زڕاوە
پێویســتم بـۆ بـەرگ، بـۆ نـان و ئـاوە
تەمــەنی گــەنجیم بــۆ تــۆ فــەوتاوە
تــاکوو هێــزم بــوو، دێم بــۆ ســووتانی
پیــاوم بــۆ کوشــتی، تــاڵانم هــانی
دزیم بـــۆ کـــردی، زۆر بـــەنیهانی
چەن چەتەییم‌کرد، هیچ‌کەس نەیزانی
ژنم بـۆ هێنــای، شــەو بـۆ کۆڵانــان[1]
بە پشت سەر تۆ بووم، گوێبانەوگوێبان

---

١. ئەم دێڕە ڕەوشتی دەربەگایەتی دەرئەخا.

تۆ خەریک... بووی،من خەنجەرکێشان
ڕۆژی تەنگانەش، ئەچووم بـۆ مەیـدان
ئەچووی بۆ دیدەن، من لە پێشت بووم
وەک کەری چەرچی، هەر کۆلکێشتبووم
نۆکەری خۆت و خزم و خوێشت بـووم
شەریکی خەم و دەرد و ئێشـت بـووم
بێشـکەم ڕائەژەنـد بـۆ خـانم لـە مـاڵ
ئارەقم ئەسڕیت، بە گۆشەی دەسمـاڵ
هەڵـمئەکێشـای وەک ڕۆسـتەمی زاڵ
دەفـر شـۆرینی نـاو مـاڵ و منـاڵ

وەلام:

کوێخـا خواکـەرەم، پـیر و داڕزیـو!
گاڵتەجاڕی هۆز، گشـت هەتیومـەتیو!
بـۆچی نافـامی، کوێخـای دنیـادیو؟
تـازە تەماتـە بی بـە خـاوەن زیـو؟
ڕەسمـی نۆکـەری نـازانی چۆنـە؟
خزمـەتکار پـیر بـوو تـەقویمی کۆنـە
بـڕۆ ناتناسـم، موختەسـەر کـەلام
نەخلەتێی هەرگیز بۆ ئـیش بێیتـە لام

***

تۆبە کردن

وا پیاوێ عومری چووە حەفتا ساڵ
بێ تێگەیشتن، بێ عەقڵ و کەماڵ
چاکەی نەکردووە، خێری نەکردووە
قەسەمی بە ڕاست هەرگیز نەخواردووە
نازانێ ئیمان چۆنە و چۆن نییە!
بەهەشت چلۆنە و جەهەنەم چییە!
نازانێ ئەسڵ و فەرعی دین کامە!
کێ جوولەکەیە یا کێ ئیسلامە!
وەختێ کە پیر بوو، قووەتی نەما
شەریکە دزی شەریکی ناکا
ئەگەرچی جاران بە قووەت بووە
کۆڵ هەڵگرتنی لە دەس دەرچووە
دەرەقەت هیچکەس نایە بە زۆران
تا جەردەیی کا وەک جاری جاران
ئەمجا ئەزانێ هیچی بۆ ناکرێ
ئەمرۆ و سۆزییەک خاترجەم ئەمرێ
ئەڕوا بۆ تەکیەی شێخان بۆ تۆبە
سەدهەزار کەڕەت تۆبە لەو تۆبە

شێخیش چ شێخێ؟ شێخی ناو ژنان
سمێڵ خەناوی، سەرتاپا جوان
بێفکر و بێبیر، لە کەس نەپرسێ
نەزان و ڕۆحزل، لە خوا نەترسێ
ئەڵێ بە کابرا تۆبەکەت چاک بێ
پیاوی تۆبەکار ئەبێ دڵپاک بێ
خۆت بهاوێژە ژێر بەیداخی من
من ئەتپارێزم لە دۆست و دوژمن
ڕزقت زیاد ئەکەم، کوڕت پێ ئەدەم
داخڵ بە کۆمەڵ بەهەشتیت ئەکەم
بەڵام تۆش ئەبێ مانگێ دەفعەیێ
ئەگەر پێت نەکرا، چڵ شەو نۆبەیێ
دیاریم بۆ بێنە هەرچی ئەتوانی
هەر شتێ کە خۆت بە چاکیەزانی
خزمەتی من کەی چاکە تا خێزان!
خێزان لەگەڵتا نایەنە دیوان
فریات ئەکەوم لە ئازار قەبر
نەجاتت ئەدەم لە ڕۆژی حەشر
ئەمجا ئەم کابرا هێندە ئەحمەقە
هەتاکوو ئەمرێ کۆڵکێشی خەڵقە
دەس شێخ ماچ ئەکا و دێتەوە بۆ ماڵ
لێی کۆ ئەبنەوە ڕانکوچۆخە شاڵ
یا خۆڵی مەرقەد یا تیکەیەک نان
دێنێتۆ بۆ ناو کۆڕی مریدان
لە ماڵی شێخا هەرچی ئەبینێ
لەناو خێزانا یەکیەک ئەیخوێنێ

ئەڵێت ئەی خەڵکە شێخ چەندە جوانە
حەمەیاڵ لە مل، لفکە لە شانە
چەن نەرم و شلە دەستی جوانی
هەزار ماشەڵلا لە ناو چاوانی
کەوای گروونی، سەڵتەی تاقمدار
چەتفەی مەلیکی، کێش و کلاولار
خەنجەری دەبان، تەواو کالان زەڕ
سەرتاپا بالای وەک ڕێحانەی تەڕ
کە لەگەڵ شێخژن دانیشن لە ماڵ
شەیتان کوێر ئەکەن بە لفکەی دەسماڵ
ڕوومەت توند و تۆڵ، چاو و برۆ گەش
ڕەنگسوور و بۆخۆش، وەک گوڵاڵەی گەش
کە نواڕی بۆ من شێخی بالابەرز
وەک بی ڕووی شەتاو، کەوتمە لەرزەلەرز
لە پاش نیوسەعات هاتمەوە سەر هۆش
دیاریەکەم دانا، بە دڵێکی خۆش
ئەمجا شێخ فەرمووی مریدەکەی خۆم
بێنە بزانم چیت هێناوە بۆم؟

***

دەستی یەک بگرن

میللـەت دەخیلـە، هەسـتن بـزانن
ئێـوە شـەریفن، خـاوەن ویـژدانن
سەرێ بەرزۆ کەن، چاوتان ببینـێ
پیاوێک بە تەنیا، هۆزێـک ئـەژێنێ
دەوڵەمەن تۆزێ لـە خـوا بترسـێ
هەواڵـی هـەژار جارجـار بپرسـێ
با سێقات نەبێ خانوو و سەراکەت
پارەی قاتێکیـان بـدە بـە براکـەت
تـا بیـدا بـە نـان بـۆ بەچکـەکانی
ئەویش بـەش ببـا لـە زینـدەگانی
چەن خۆشە برسی تێر بکەی لە نان
خۆت بۆ بە کوشت دا، لە ڕۆژی مەیدان
دەوڵەمەن! مەڵێ قسەی بۆ خۆیـە
نـەبوونی هـەژار، نـەبوونی تۆیـە
تۆ قەسری سێقات بۆ بکەی بەماڵ
من نەمبێ زنجێ بۆ خۆم و منـاڵ؟

***

شیوەن بۆ فایەق بێکەس

دیسان هەوری خەم وەک جاری جاران
خەم ئەبارێنێ لە باتی باران
نالە و چەخماخە و بروسکەی لە دوور
هانی و ڕژانی لەسەر شارەزوور
دای لە بنچینەی زانینی کوردان
قوڕی دا بە چاو دەستەی هامفەردان
قەڵەمی لە دەس فایەق خستە خوار
لە دنیا دەرچوو، بێکەسی هەژار
بڵێن بە گوڵان هەر دیلی خاک بن
لە من خراپتر دیدە نمناک بن
گۆیژە هەر بگری تا ئاخرزەمان
کێ بتلاوێنێ بە ئەشعاری جوان؟
با پیرەمەگروون پیر و زویر بێ
تا ڕۆژی مەحشەر ئەوی لە بیر بێ
چونکە دوای بێکەس، بێکەس ئەکەوێ
کەس ناوی نابا و هیچکەس نایەوێ
زەڵم و تانجەڕۆ بێنە سەر گریان
لافاوی فرمێسک بەرن بۆ سیروان

بڵـــێن شـــاعیری هـــۆزی کـــوردان ڕۆ
لــە شەشــی ئــەیلوول شــێری مەیــدان ڕۆ
کاتــێ کــە بیســـتم، دایکــی خــاکی ڕەش
شـــاعیری وەهـــای گرتۆتـــە بـــاوەش
بــۆ ڕۆژی فــەوتی نــەویم لــە قەڵــەم
بــە چــاوی تــەڕ و دڵــەی پــڕ لــە خــەم
گــوێم گــرت کوردســتان بــە شــین و زاری
بــە هــەیڕۆ هــەیڕۆ و بــە بــێقــەراری
ڕوانـــیم قەڵـــەمی گرتـــووە لـــە دەس
مێـــژوو ئەنووســـێ بـــۆ فایـــەق بێکـــەس
شــەوی یەکشــەممە لــە هــەژدەی ســەفەر
لــە نــۆزدەی کــانوون، لــە کــۆڕ چــووە دەر
بــە پــیتی ئەبجــەد، نووســی بــۆ کــوردان
(خـــوێن ئـــەبارێنێ ئاســمـــانی نیشـــتمان)[1]

***

١. ١٩٤٩ی زایینی

کۆتر و ڕاوچی

ڕۆژێک دەروێش ئەورەحمان
ساچمەزەنی کـردە شـان
کوولەکەی بەستە کەمـەر
بـۆ ڕاو لـە دێ هاتـە دەر
ساچمەزەنی گرتـە مشـت
دوو سێ نانی بەستە پشـت
تاوێ سەر شان، تاوێ شیو
تـاوێ چـالایی نـەدیو
تاوێ لە دەشت، تاوێ دۆڵ
ئەسووڕاوە چـۆڵ بـە چـۆڵ
ڕوانی دارێ بـەرز و جـوان
سەوز و گـەش و گـەلاپان
بالابـەرز و بـن قـەوی
بوو بـوو بـە چـەتری زەوی
کـاتیش کـاتی هاوینـە
خۆرەتـاو زۆر بەتینـە
ڕاوچی بەدبەخت و غەددار
لای دا بـۆ سـێبەری دار
دانیشـت وەنـەوز ئـەیبردۆ
کیسەی لە پشـتێن کـردۆ
سـەبیلێکی لاشـکاو
بـە بنێشـت پینـەکراو
سـەبیلی بـا دا تـەواو
دەری‌هێنـا ئەسـتێ و قـاو
ویسـتی کـە دایگرسـێنێ
ئـارەزووی پـێ بشـکێنێ
کاتێ ئەستێی دا لـە بـەرد
کـۆترێکی دەنـووک زەرد
کەوتە خوێندن لە سەر دار
هـەروەک بولبـولی بـەهار
لەگـەڵ بێچوولـەکانی
دەسیان کـرد بـە گـۆرانی
بـە دەنگێکـی نـەرمونـۆڵ
هـەموو پێکـەوە بـە پـۆل
ئـەیانوت: بـژی وڵات
گشت کەس بگا بـە ئـاوات
کـۆتر ئـەی‌وت بـە بێچـوو
دووبـارەی ئـەکرد زوو زوو
بـڕوانن بـۆ ئـەم دارە
چ مەڵـبەندێ نـازدارە

ڕۆڵە یاخوا گشت وڵات   دوور بێ لە زوڵم و ئافات
ئەوڕەحمانی خواگرتوو   گوێی لە دەنگی کۆتر بوو
بێئینسافی مل‌قەوی   سەبیلی نایە زەوی
بە سووک نەوی لە تفەنگ   مشتی لێ گرت بە بێدەنگ
ڕەحمی‌نەکرد بە بێچووی...   تازە لە هێلکە دەرچووی
تفەنگی هێنا سەر پێ   تەقانی و کوشتی لە جێ
ساچمە ئاژین بوو لە دار   کۆتری پێکراو کەوتە خوار
بە زمانی حاڵ، هاتە زمان   وتی: ڕاوچی بێئیمان
بۆچی وات کرد بە حاڵم؟   بۆچی شکانت باڵم؟
بۆچی لە بێچووت بڕیم؟   بۆچی جەرگت هەڵدڕیم؟
بۆچی لە گیانی شیرین   بێبەشت کردم لە ژین؟!
وەک تۆ ژینت لا خۆشە   دڵ منیش بۆی پەرۆشە
ئەوا خۆم هیچ! بێچووەکان   بێخۆم چی بکەن لە هێلان؟
لە عومرا زۆر مناڵن   هێشتا بێ پەڕ و باڵن
چۆن بژین؟ چۆن بمێنن؟   لە دەوری کێ بخوێنن؟
ئەشێ چی بێ گۆشتی من؟   وا لێم بووی بە دوژمن
ئەو گوللەیە تەقانت   بە دڵ منا چەقانت
ئەگەر بتدایە بە گۆشت   گۆشتی زۆرتر ئەکرد بۆت
بۆ هەر کەسێ کە کەسە   یەک تیری تانە بەسە
ئەگەر خاوەن حەیا بێ   لە دنیا تاکوو مابێ
ناچی بەگژ هەژارا   تفەنگَ ناخەی بە دارا

***

فێڵبازیی ڕێوی

ڕێوییــــە گــــەڕۆڵ لـــە برســـا کــــەوتوو
لەبـــەر گەڕۆڵـــی لـــە کونـــا خـــەوتوو
پـیر و بـێـتـوک، دیـان شـاش و چـەوت
گاگـا لـە بـن بـەرد، گاگـا لـە ئەشـکەوت
لـــە ترسـی تـــانجی بـــە زگـــی برســـی
ئەیخوێنـــد بـــە خۆیـــا ئایەتولکورســـی
لـــە تـــاو برســـێتی ڕووی کـــردە دێیـــێ
بەڵـــکوو پـــەیا کـــا شـــتێ لـــە جێیـــێ
گەیشـت بـە پۆلـێ مریشـکی زۆر چـاخ
هـــەموو هێلکەکـــەر، هـــەموو بـــەدەماخ
کـە مریشـکی دی بـە شـادی و خەنـدان
کلکـــی بـــەرزۆ کـــرد، دەمـــی داچـــەقان
زانی بـــە جـــارێ گشـــتی نـــاگیرێ
بـــۆ خـــۆی سـازانی فـــێڵ و تـــەگبیرێ

ڕووی کــرده مریشــک وتــی: ئەسســلام
عەلەیکوم بیلخەیر ئــەی گــرۆی ئیســلام[١]
چۆنــه تەهلیلــه و نــوێژ و ڕەفتارتــان؟
چۆنــه زیکــر و فیکــر ســوبح و ئێوارتــان؟
مــن شــێخ ئێرشــادم، خــاوەن ئیمــانم
سەردەســەی جــەمیع مەشــایخانم
بــێن تۆبــه بکــەن دنیــا فانییــه
بــۆ هــیچ کــەس تــا ســەر بــه بــەقا نییه
دەس‌نــوێژ بشــۆرن، نییــەت دابەســن
قــەتار بپــێکن، هــەموو ڕاوەســتن
چــاو بنــوقێنن بــێ‌قســه و کــەلام
هــەموو نــوێژ بکــەن بــۆ خــوای عــەلام
گــەر تەپــه تــەپێ یــان فــڕەی بالــێ
هاتــه گوێچکەکــەتان بــه هــەر ئەحوالــێ
چــاو هەڵــمەبڕن ئامــان ســەد ئامــان!
ئــەوە مەلەکــه دێــت لــه ئاسمــان
بــه ئــەمری ڕێــوی دەس‌نوێژیــان شــۆری
قــەتاریان پێکــا، دڵــیان نــەگۆڕی
ڕێــوی کــه زانی نــێچیری ڕێــک بــوو
بــۆ گــرتن مریشــک کەوتــه هــات‌وچــوو
یــەکێکی گــرتن، خــەیلێ بــه دەوان
کــه فــڕەی بالــی هاتــه گــوێی ئــەوان

---

١. سرووشتی ئیمپریالیزم دەرئەخات کە بە ناوی ئایینەوە دەست بە سەر سەربەستی فیکریدا دەگرن.

وتیان سەد دەخیل خۆتان بکەن مات
ڕێوی ڕاستی کرد وا مەلەکێ هات
دەخیلە هەرگیز یەکتر مەدوێنن
ڕوو لە قیبلە کەن، دوعا بخوێنن
ڕێوی دەمی برد یەکێ تری گرت
ملی هەڵکێشا زۆر بە دەستوبرد
دووبارە وتیان (صَدَقتَ) یا پیر
ئێمە هەموومان تۆمان هەی دەسگیر
یەک یەک و دوو دوو تەواوی کردن
زۆر بێ ڕەحمانە لە ناوی بردن
ئاخری خوای مریشک، هەقیان ئەسێنێ
بێچوە شێرێکی بۆ ئەگەیێنێ
ئێسک و پرووسکی ئەهاڕێتە یەک
بێ تەقەی تفەنگ بێ سیلاح و چەک
بێشک هەر کەسێ کە مەزلوومخۆرە
بۆ ئاخری ئاوا ئەڕوا بەم جۆرە

***

چی لە خاکدایە؟

بـرای نیشـتمانی، تـۆ خوێنـدەواری
سوپاس بۆ یەزدان، زرنگ و هوشـیاری
ئـەم خاکـە کـە تـۆی هێنایـە کایـە
ئەم خاکـە بـۆ تـۆ بـوو بـە دەسـتمایە
ئـــەم خاکـــە بێشـــکەی قارەمانانـــە
ئـــەم خاکـــە پـــەردەی شـــەهریارانە
ئەم خاکە لاشەی لاوی خـوێن‌گەرمـە
ئـەم خاکـە ئەنـدام کچـی پڕشـەرمە
نەرگس و شەوبۆ، وەنەوشە و شەسپەڕ
پەلکەی کچانن، لـە خـاک دێنـە دەر
میـوەی سـەرزەوی بۆیـە شـیرینە
شـیرینی نیکتـەی وتـار ڕەنگینـە
سـپی چنـاران وا بـەرز و چـاکن
نموونەی بـالای گـەنجی ژێـر خـاکن
ڕاستی سەروەکان پێـت بڵـێم چـۆنن
تـەبعی مـەوزوونی شـاعیری کـۆنن

ئـەو گولاڵـە سـوورە، بەسـەر یاڵـەوە
ئەلـەرێ بـە دەم بـای شەماڵـەوە
ئـەوە سـەر گۆنـای نیمچـە غەزاڵـە
یـا لیمـۆی وێنـەی دوو لیمـۆی کاڵـە
هەر دارێـک ئێسـتە کـە زۆر بـەرداره
بزانـە لاشـەی پیـاوی هۆشـیاره
یـاخۆ ئـەو مـاره کـە ژەهراوییـە
شـینە یـا ڕەشـە، بـۆره، ئاوییـە
ئەوانـە لاشـەی حـەرامزادانن
بێگانەپەرسـت، زۆڵـی نیشـتمانن
یـاخۆ دڕنـدەی ئـادەمیزادخۆر
شێر و ورچ و گورگ، لە کەم تا بـە زۆر
ئەوانـە بەشـی خەڵـکیان خـواردووە
هـەر بـە بـەشخـۆری ڕایـانبواردووە
حەیفە لەم دەوره بـۆ نـاز و نیعمـەت[1]
بۆ دەورەی دووەم خۆت خەیتە زەحمـەت

***

١. شاعیر لێرەدا شوێن ڕێبازی تەناسوخە کەوتووە.

وێنەکەم

وێنــەی ســەرلێشـێواوم[1]
پێشکەش بە دەستەی لاوم

ئەم وێنــە گــەرچی پـیرە
بــە ڕاوێــژ و بــە بــیرە

ڕۆژێ ئــەبێ کوردســـتان
ئــەدەب بکــرێ بــە گــران

یــەکێ ئەپرســێ لــە دوو
نازانن ڕەنگی چـۆن بـوو؟

قــانع شــاعیرێ کۆنـــە
خۆزگــە ئــەمزانی چۆنــە؟

وێنــەم بــۆ ئــەو زەمانــە
لــــک لابــــەری دڵانــــە

وێنــەم بــە پێـی وتــارە
بــە شــیعرەکانا دیــارە

کــە بــێپــارە و هــەژارم
هـــەژاری کـــوردەوارم

بۆیە بێشوێن و بـێجـێم
پەروەردەی کونجی لادێم

هەرچیم زانی کـەم و زۆر
هەمووم نووسی، بە سەدجۆر

ئەگەر چاک بوو لە لاتـان
پێشکەش بە خاکو پاتان

ئەگــەر خراپــە لاتـــان
ئێــوە بــن و خواتـــان

عەفوو فەرموون نوقسـانم
لـــەوە باشـــتر نـــازانم

***

1. شاعیر لە چاپی دیوانەکانیتریا بۆ هەر بەندێکیان شیعرێکی داناوە بەڵام ئێمە بە پێویستمان نەزانی هەموویان بڵاو بکەینەوە.

سەرگروشتەیەکی مێژوویی

یـــاران فانییـــە، یـــاران فانییـــە
شـــادی و بەشـــارەت دنیـــا فانییـــە
سواری ئەسپ بووین ڕۆیین بـۆ شـکار
ئـەم شـیو و ئـەو شـیو بـە ڕۆژ و نـزار
ڕاوگەی ئەوەڵمان دۆڵی دۆڵـە سـوور[1]
ئـــەمجا بنـــاری دەشـــتی شـــارەزوور
لەبـــەر (بەردەبـــەل) ڕوانـــیم ئاســـارە
دیارە کە جێگەی یەک گـەورە شـارە
قەیســـەری و بـــازاڕ، ســـەرا و دوکانـــە
بنچینـــەی خـــانووی هـــەروا عەیانـــە
بـەکورتی سـێ ڕۆژ بـە کەروێشـکەڕاو
کـەلاوەی شـارمان بـۆ نـەکرا تـەواو
لە ڕۆژی چوارەم کەروێشکێکمان کوشـت
کە سەرمانبڕی و خوێنەکـەمان ڕشـت

---

١. دۆڵەسوور کەوتۆتە سەر ڕێگای نێوان پێنجوێن و شارەزوورەوە. ئـەم شـیعرانە لـە نوسـخە کۆنەکانیدا چەند دێڕێکی بە باشی نەخوێندرانەوە ناچار دەسبەرداری بووین.

خـــوێن ڕژا بەســـەر بـــەردێکی پانـــا
که خوێنی لێکەوت، لێم هات بە زمانـا
وتـــی: ئـــەی ســـوار لاوی پەســـەندم
پـــەتروێ زامـــانی کۆنـــت هەڵـــکەندم
وەنییە ئەم خوێنە، هـەوەڵجـارم بـێ
زووخـــی دەروونی پـــڕ جـــەخارم بـــێ
چەن خوێنی پیادە، چەن خوێنی سوار
ڕژا بـــە ســـەرما، هـــەزاران هـــەزار[1]
که بەرد ئەمەی وت، ساتێ هەپەسـام
پشـــووم لـــێ بـــڕا، تـــەواو تەواســـام

قانع:

من سوێندت ئەدەم بە خوای لامـەکان[2]
بـــە ئافەریـــدەی دەورانی جیهـــان
بـــۆم بـــەیان بکـــە ڕازی نیهـــانی
هـــەوەڵ تـــا ئـــاخر، هـــەرچی ئـــەزانی
لە کۆشک و خانوو، لـە شـار و دێهـات
ئەم شارە گـەورە بـۆچی وای لێهـات؟

بەرد:

ســـەیری مێـــژوو کـــە ئـــەزانی چۆنـــە[3]
دەســـکاری کێیـــە ئـــەم شـــارە کۆنـــە

---

١. لە هەردوو شوێنەکەدا، لە هەریەکەیان دێڕێک لە نوسخە دەستییەکە کوژاوەتەوە.
٢. لە هەردوو شوێنەکەدا، لە هەریەکەیان دێڕێک لە نوسخە دەستییەکە کوژاوەتەوە.
٣. بەداخەوە لە کاتی دانانی ئەم شیعرەدا سەرچاوەی باوەڕ پێکـراو لـە بـارەی مادەکانـەوە زۆر کەم بووە، بۆیە شاعیر ئیشارەتی بۆ سەرچاوەکان نەکردووە.

له پێش میلاددا، لـه قـەڕنی حەوتـەم
هـۆزی مادەکـان لـە زۆر تـا بـە کـەم

لــــە ئـــەوروپاوە هاتنـــــە ئاســـیا
کردیان بە مەڵبەند، گشت دەشت و چیـا

کـۆ بوونـۆ لـە یـەک زۆر و بـێشـومار
دەوڵـــەتی مادیـــان هێنایـــە ســـەرکار

شـاری پایتــەختیان ناونــا ئــەکباتان
ئێستە پێی ئەڵێن شـاری (هەمـەدان)

یەکەم شا، دیوکس[1]، دانیشت لەسەر تەخت
بۆ خۆشی و شادی، کوتای تەپڵی بەخت

سوپای دروست کرد لە پیـادە و سـوار
مـەردی ڕووی مەیـدان پالـەوانی کـار

مامۆسـتای ڕاگـرت بـۆ خوێنـدەواری
شــــاری ڕازانــــۆ فـــەنی میعمـــاری

سـوارەی سـەربازی خسـتە نـاو ڕێگـا
هەتاکوو هیچکەس ماڵـی کـەس نـەبا

مســــکینـنــــەواز و هەژارپـــەروەر بـــوو
بۆ باقی شاهان، چەشنی سـەروەر بـوو

بـــەبێ ئــــاژاوە و بـــێشــــەڕ و هـــەرا
لەســــــەر شـــــارانا والی دانـــــــرا[2]

پەیـدای کـرد بـۆ کـورد نـاو و ئابـڕوو
بنچینـەی مـادی خسـتە نـاو مێـژوو

---

١. بەپێی وتەی هرۆدۆتی یۆنانی باسی کردووە.
٢. مەبەست لە ساترایە.

جێگـەداری ئـەو (فرەفرتـریش) بـوو[١]
پاش باوکی، ئەویش کەوتە هاتوچـوو
لـە شـوێنی بـاوکی غیرەتـی نـوان
چـاکتر لـە بـاوکی کـوردی پێگـەیان
سـنووری خـاکی بـلاو کـردەوە
گـۆی هونەرمەنـدی تـەواو بـردەوە
دەرەجەی سەرباز، لـە پیـادە و سوار
چەپەربوو[٢] بەرید، لەم شار بۆ ئەو شـار
ئـاڵوگـۆڕ لەگـەڵ دراوسـێکانی
پێویستی هۆزی چاک بـەدەس هـانی
زۆر زۆر تێکۆشـا بـە هۆشـیاری
هەتا پێشی خست پیشەی جووتیـاری
لەپاش چەند ساڵێ بەبێ دەردیسـەر
ولاتی جێهێشـت لـە بـۆ (هۆخشـتەر)
هۆخشتەر کوڕی هاتـە ڕووی مەیـدان
چـاکتر تێکۆشـا، بـۆ هـۆزی کـوردان
سـوپای پێکۆنـا زوو بـە دەسـتوبـرد
دوژمـنی دەوری هـەموو لـەناو بـرد
کەمەربەسـتە بـوو تـا ڕۆژی مـردن
دایم ئامـادە بـۆ خزمـەت کـردن

***

بـۆ دەرکـردنی دەوڵـەتی ئاشـوور
لـە ئـەکباتانۆ، هاتـە شـارەزوور

---

١. کوڕی دیوک یان دیوکس بووە.
٢. ولاخی تایبەتی بۆ پۆستە بردن هەبوو کە پێیان ئەوتن چەپەر.

زانی ئاشـــووری مـــەردی دلێـــرن
شـەڕکەر و وریـا، بـە کوشـتن فێـرن
ئـــەمجا هۆخشـــتەر پادشـــای عـــادل
خوشکی خۆی بەخشی بە پاشای بابل
بـــەهۆی زاوایی ئـــەم پاشـــا گـــەورە
ئاشووریان دەرکـرد، نـەمان لـە دەورە
ئـــەمجا پایتـــەختی هێنـــا شـــارەزوور
شاری دروستکرد بە (نەویێ) مەشوور[1]
(نەویێ) و (بەردەبەل) هەتاکوو (خولـمار)[2]
ئەم دەشتە گەورەی هەموو کرد بە شـار
بڕوانـــە ئیســـتەش بنچینـــەی مـــاوە
تا چاو بـڕ ئـەکا، لـە هـەر چـوار لاوە[3]
کـوڕی هۆخشـتەر[4] نـاوی ئاژدیهـاک[5]
کە مێژوونووسان پێی ئەڵێن زوحـاک[6]
بڕوانـــە وشـــەی هێـــرۆدۆت یونـــانی
ئیســـپاتی ئـــەکا، زۆر بـــە جـــوانی
لەپاش ئاژدیهـاک نـۆرە هاتـە (زوور)[7]
ئێستەش بەو خاکە ئەڵێن: شـارەزوور

---

١. شوێنەواری ئەو شارە کۆنە ماوە، بەڵام دێی نەویێ لـە بەشـێک لـە کـەلاوەکانی ئـەو شـوێنە شارەی گرتۆتەوە کە شوێنەواری زیندانی زوحاک و کوورەی کاوەی تیایە.
٢. خولمار بە خورماڵ وتراوە.
٣. لە چاپی یەکەمدا نووسراوە تا چاو کار ئەکا.
٤. دوو ناوی زنجیرەی پادشایانی مادن.
٥. دوو ناوی زنجیرەی پادشایانی مادن.
٦. زوحاک: ضحاک.
٧. وا دیارە زوور کوڕی زوحاک بووە، بەڵام هیچ سەرچاوەیەک بە دەستەوە نییە.

ئاخر پادشای مادەکان زوورە

لەناو مێژوودا تەواو مەشوورە

لە دەوری زووردا، دەوریان دوایی هات

حوکمیان نەما لە خاک و وڵات

پاشماوەی ئەوان بۆ هۆزی کوردان

تەپلەی نەوگینە و فەقێیانەیی پان

کە بەرد ئەم ڕازەی بۆ گێڕامەوە

کڕنووشم بۆ برد، بە سەلامەوە

وتم مەمنون بووم ئەی بەردی کۆنە

شارەزات کردم، کە میدیا چۆنە

منیش دووبارە زامم کولاوە

خواحافیزیم کرد، گەڕامە دواوە

***

دۆستی بە ئومێد[1]

دۆسـتی بــە ئومێــد، ڕۆژی دوانــە
ئــەویش نــەک بــە دڵ، بــە ســەرزمانە
ئەگــەر بــۆ تــەماع دۆســتی ئەکــەی
نەوەڵــڵا مەیکــە، ئابــڕووی خــۆت ئەبــەی
دۆســتی بــە ئومێــد ســێبەری دارە
ســەد جــێ ئــەگۆڕێ، هــەتا ئێــوارە
مــەیل ئــەو مەیلەیــە بــەبێ هیــوا بــێ
بــە دڵــێکی گــەرم وەک بــرا بــێ
بــە قــازانجی دۆســت زۆر شــادمان بێــت
زەرەر ڕووی تێکــا، زۆر پەرێشــان بێــت
دۆســتی دۆســت، دۆســتە، بــەبێ درۆیــە
دوژمــنی دوژمــن، خــۆ دۆســتی تۆیــە

---

١. لە چاپی یەکەمدا چەند دێڕێکی ئەم شیعرە پەڕیوە.

سالـــــێکیان مـــــن و ئاشـــــنایێکم

لـــــە ئاشـــــنا چـــــاکتر، وەک بـــــراییکم

بـــۆ نـــەفعی شەخســـی بـــووین بـــە ئاشـــنا

پشـــتی یـــەکمان گـــرت هـــەر وەکـــوو بـــرا

من ئومێـد بـە ئـەو، ئـەو ئومێـد بـە مـن

دۆستمان کوێر ئەکرد، چ جیـایی دوژمـن

ئاخری هیوامان لە یەک دەست نەکـەوت

بووین بە زددی یەک، وەک ئاگر و نـەوت

مـن جنێـو بـە ئـەو ئـەو بـە مـن جنێـو

شیشاینە یـەکتر، هـەر وەک جـن و خێـو

مـن نـەویم لـە دار، ئـەو نـەوی لـە بـەرد

هەردوو خەجالەت، هەردووکمان ڕەنـگ‌زەرد

ئـــاخری عاقیبـــەت کردمـــان بـــە هـــاوار

هاتنـــە ســـەیرمان مـــەخلووقی بـــازاڕ

هەرکـەس عـاقڵ بـێ قـەت وەهـا ناکـا

بـۆ دۆسـتی وەهـا، ئابـڕووی خـۆی نابـا

***

ڕاپەڕین

ئەیا کوردینە تا کەی خەوی غەفلەت؟
ئەیا کوردینە تا کەی دەرد و میحنەت؟
وەرن لەم عەسرەدا نۆبەی ژیانە
کە دەوری مەکتەب و بەرزی گەلانە
بە قەولی شێخەکانی گەردن ئەستوور
لە عەقڵ و مەعریفەت خۆتان مەکەن دوور
بڵێ: یا شێخ ئەگەر دنیا خرابە
دڵت بۆچی لە بۆ دنیا کەبابە؟
بەتەنیا دادەنیشێ شێخ لە ئەشکەوت
لە دووری ماڵ و ئاوایی و لە مزگەوت
هەتاکوو پێی بڵێن: پیاوی خوایە
ئەگەرچی مەقسەدی شێخ هەر ڕیایە
دەسا کوردینە بۆ خاتر خواتان!
لە گوێ مەگرن قسەی ڕیش‌گرژی مل پان!
بخوێنن،خوێندنە نووری سەعادەت
بخوێنن، خوێندنە ڕێگەی هیدایەت
بەڵێ پیرۆزە عیلمی ئاین و دین
بەڵام کەی عیلمە عیلمی مردوو شۆرین؟
بە کەشکۆڵ و سواڵ و زەرگ و حووحوو
ئەسەف، وا کوردەواریمان لە دەست چوو
ئەزانم **قانع** دەردت گرانە
سکووتت چاکە لەم نەقڵ و بەیانە

***

کەر و زەماوەند[1]

جارێ کەرێکیان بانگ کرد بۆ شایی
قاقا پێکەنی کەر بە ئازادی
کلکی بەرزۆ کرد، لووتی هەڵبڕی
بە دڵێکی خۆش جار ـ جار ئەزەڕی
وتیان: تۆ بۆچی وا پێ ئەکەنی؟
تۆ بانگ‌کراوی سەر زەماوەنی
وتی: من بۆیە وا پێ ئەکەنم
نە دەهۆڵ‌کوتم، نە شومشاڵ‌ژەنم
نە سەرچۆپی‌کێش، نە دوایی‌گیرم
لەبەر بارکێشان مات و زویرم
نە هەڵپەڕکێکەم وەک هەڵپەڕینە
نە ئاوازەکەم جوان و شیرینە
مەنوارە بەوا کز و کەساسم
من وەک خەڵکی نیم، خۆم چاک ئەناسم
ئەزانم بۆچی من بانگ کراوم
حەماڵی دار و بەرمیلە ئاوم
چەن خۆشە گشت‌کەس جێی خۆی بزانێ
بەقەد جەوهەرێ شەئنی خۆی دانێ
نەک چۆلەکە بێ و وەک باز بێتە ڕاو
بەسەرە خەری خۆی خاتە ناو داو!

***

---

١. لە فارسییەوە وەرگیراوە.

گلەیی لە یار

قیبلـــەم هـــا نامـــەرد............
دەک نامەردت کەن، ئازیزەکەی فەرد
ناپرسی لە حـاڵ هەناسـانی سـەرد
بەزەییت نەهات وە ڕووخساری زەرد
ڕەحمێکت نەکرد بە دڵەی پڕ دەرد
ناترسی لە چەرخ چەواشەی چەپگەرد
ڕۆژێ بە وەسڵێ، جارێ بـە کـارێ
بە سەرم ناکەی، بەردت لـێ بـارێ
بە نووکی برژانـگ مـژەی تازەسـاو
کون کە بـا بـڕوا شـەپۆلی زووخـاو
سەر کـە بـەردەباز ڕێگـای کانیتـە
چـاو کـە جێگـەپێی نەوجەوانیتـە
هەتا نەیداوە لە ئەلحـەدی سـەنگ
نەبووە بە مەتاع گۆڕخانەکەی تەنگ
مەیەڵە ڕەقیب شـاد بـێ بـە کـارم
شـــادوکام ببـــێ بـــە دڵـــەی زارم
هەروەخت ئارەزووی نەبوونت کردم
لەمـــە زیـــاتر مـــەجنوونت کـــردم
تایـێ لـە کـلاف خەیاتـەی دێـزت
کـــرژ و لوولەکـــەی عەنبـــەرئامێزت
پێچ دە وە گەردن وشکی پـڕ بـارم
بێنـــەوە یـــادم هیجـــرانی یـــارم
نـەجاتم بـدە لـەم دنیـای بـێ‌پـۆ
بەڵام بەو شـەرتەی بڵـێی **قـانع** ڕۆ

***

گەشتێک لە بەهەشتا[1]

لە سەدەی نۆزدە کە لـە دایـک بـووم
تا سـەدەی بیسـتەم ژیـاوم دەرچـووم
نامیانـە نـاو گـۆڕ کاتـێ کـە مـردم
زۆر بـە ئاسـانی تەسـلیمیان کـردم
منیش چاوەڕوان زنجـیری مـل بـووم
چاوەڕێی دووپشک، ماری زل زل بووم
هەتا چوار سەعات هـیچم لـێ نـەهات
بۆ خۆم ڕاکشام، زۆر بـە کـش و مـات
گـوێم گـرت، ورەور هاتـە سـەرینم
لـە ترسـا لـەرزا، دڵـەی بـێتیـنم
چـاوم هەڵـهێنا ئـەوا دوو مـەئمور
بـۆ مـن ئەگـەڕێن خەیڵـی بـە زەروور
هاتنـە ژوور سـەرم کـە زانییـان پـێم
چـاک ئـەیانزانی کـێم و کـوڕی کـێم
وتیان: هەتاکوو لە ڕووی زەمین بووی
ڕاستمان پێ بڵێ لەسەر کام دین بووی
ئێمـە مـەئمورین لـە لای خـواوە
جوابمـان نـەدەیتۆ ناچینـە دواوە

---

١. لە ئەدەبی بێگانەوە.

بـه لـيس ئـهتكوژين، شـهلهما كـهين
لــهناو دۆزهخــدا گرفتــارت ئهكــهين
ئهگــهر وهرامـمــان بــدهيتۆ بــه دڵ
ئهتبهين بۆ بهههشت بۆ ناو باخچهی گوڵ
وتم: فريشـــته قـــهزات لــه گيـــانم
بــێقـــهدری نـــهبێ ناوتـــان نـــازانم
وتــی مــن نــاوم كــاک ئهرنهمووكــه
هاوهڵهكهيشــم، شــێخ مهرنهمووكــه
خـوا نـاردووينی پرسـيارت لـێكـهين
وهرام نـهدهيتۆ بـۆ دۆزهخـت ئهبـهين
وتم: بـــۆ خـــوا ئاگـــادار نييـــه
ئيشــم چلۆنــه و كــردهوهم چييــه؟
تۆ عهرزی نهكهيت، نازانێ مـن چـيم؟
ئــاخۆ بهههشــتيم يــا جههنــهميم؟
بــاوهڕ بفــهرموو كاكــه ئهرنــهمووک
تــهبع ئهســابع، يــا حوسـنی سـلوک
يا ڕهسم و هەويـه يـا دهفتـهر خدمـه
بــهبێ زيــاد و كــهم گشــتم لا جهمــه
موتهخــهلليف نـيم لــه نــوێژ و ڕۆژوو
وازم لــێ بێنــه، دهرچــۆ زوو بــه زوو
كاكه ئهڕنهمووک كه لـێم هاتـه پـێش
سهرێكی سووڕ دا به چهشنی دهروێش
وتی: من چيمـه لـه نـوێژ و ڕۆژووت؟
لهســهر ســهرفيتره ئهبــهم ئابــڕووت!

فێـــل و فـــەرەجت بنـــێ بـــەو لاوە
پـــارەی مالانـــەی مـــەلات نـــەداوە
ئیســـتە مەحکەمـــە وا حوکمـــت ئـــەدا
تەسـلیم بـە سـجنی دۆزەخـت ئـەکا
سوێندم بۆ خواردن بە شێخی پڕ نـوور
یەعنی سەی سادق، شێخی شارەزوور
لـــەو ڕۆژەوە خـــوا مـــنی کـــردووە
مالانـەی مـەلام هـەرگیز نـەخواردووە
شـاهیدی ڕاسـتیم موختـاری دێیـە
بـۆ هـەموو ئیشـێ ئـەو ئاگـای لێیـە
وتیـان: کەوایـە، بـا تـەئجیل بکـرێ
هـەتا جـەنابی مـام کوێخـا ئـەمرێ!
ئەگەر درۆی کرد چـاک ئـەیبوغزێنین
بە لیسێ بـارخۆش ڕۆحـی دەردێـنین
تـەئجیلیان کـردم ڕۆیشـتن لـە لام
بـەجێیان هێشـتم ئـاخر سـەرئەنجام
بە چنگ و ناخون، بە سەد دەردیسـەر
گۆڕم هەلدڕی و لـە گـۆڕ هاتمـە دەر
ڕوانـیم خـەلایق ڕیـز ڕیـز و قـەتار
ڕێـک ڕاوەسـتاون هـەزاران هـەزار
پرسیم لە پیاوێ، ڕێی بەهەشت کامە؟
نیشـــانم بـــدە زۆرم مەرامـــە
پـردی سـەراتیش هێشـتا نەمـدیوە
ڕاستم پـێ بێـژە لەسـەر کـام شـیوە؟

پێی وتم: لێرە بە سێ چوار فرسەخ
بڕۆی ئەگەیتە قەراغی دۆزەخ
بەسەر دۆزەخا پردێ کێشراوە
ئەڵێی گوێزانی تازە ساوراوە
لە موو باریکتر، لە ئەڵماس تیژتر
ژێری پردەکە، هەر گڕە و ئاگر
ڕۆیم کە ڕوانیم پرد ڕاکشاوە
دوو شورتەی دۆزەخ لەوێ وەستاوە
وتیان: ها کابرا، خەیاڵت چییە؟
بگەڕێ دواوە هیچ ڕێگە نییە
وتم: باشچاوەش ئەچم بۆ بەهەشت
بۆ دیدەن خزم و بۆ سەیران و گەشت
وتی: جەوازی عبورت پێیە؟
بێنە بزانم کە ئیمزای کێیە؟
وتم: کاکەگیان جەوازم نییە
کەس پێی نەداوم، دەسەڵات چییە
وتی: قوڕبەسەر، لە لای مەرنەمووک
بۆ وەرتنەگرت بە ئاسان و سووک؟
هەرکەس جەوازی ئەوی پێ نەبێ
خاترجەم، نابێ بۆ هیچ کوێ بچێ
نیوەی کفنەکەم دا بە شورتەکان
ڕێم بۆ چۆڵ کرا بە سەهل و ئاسان
تێپەڕیم، دەرچووم، ڕۆیشتمە ئەو بەر
ڕوانیم بەهەشتە و باخاتە یەکسەر

له درگای بەهەشت حەرەس وەستا بـوو
هەر وەک حەرەسـی قـاپی دنیـا بـوو
وتـی: ئـۆغر بـێ؟ وتم: ئەچمـە ژوور
وتــی: کــوا پێتــه جــەوازی عبــور؟
وتم: مــال مــدیر بەهەشــت برامــه
مــەعاون بەلــەدەیش پشــت و پەنامــه
ڕێگــەم بــدەرێ بــا بچمــه لایــان
بحەوێمــەوە لـــه ســـا و پـــەنایان
هەرچی پـاڕامۆ گـوێی نـەدا بـە فیـل
بـاقی کفنەکـەم دایـە بـە بـەرتیل
بـە لنگـی ڕووتـی کـە چومـه ژوورۆ
ڕایـان کـرد بـۆ لام هـەموو لـە دوورۆ
ڕوانــیم ئیتریبــات عەمامــه بەســەر
باخــەڵ فشــوفۆڵ گشــت جبەلەبــەر
وتیان: ئەم کابرا شێتە بـووە بـە پـەن
ببەن تەسلیمی ناو شـێتخانەی کـەن
بە هەر جۆرێ بـوو وازیـان لـێ هێنام
کەوتمە فکری خۆم، ئاخر سـەرئەنجام
ڕوانــیم برســـیمه و نانیشـــم نییـــه
کەسـیش ناناسـم جاچـارەم چییـه؟
چووم بۆ لای چێشتکەر، ڕاشین وەربگرم
نــەوا لەبرســا بــە بێکــەس بمــرم
وتــی: تــۆ نــاوت هــیچ نەنووســراوە
بەشــە خواردنــت بــۆ دانــەنراوە

لــه خواوەڕاســـان كەوتــەوە بــيرم
نوێژ و ڕۆژووەكـەی نەنكەكـەی پـیرم
زانیم لە بەهەشت كـە ئـیش‌بەدەسـتە
یـا پایــەی بــەرزە یـا تــۆزێ پەسـتە
لــەجێی ئــەو هــەموو نــوێژ و ڕۆژووە
ئێســـتا ناوبـــانگی تـــەواو دەرچـــووە
گـــەڕام دۆزیمـــۆ حالّـــم تێگـــەیان
بوو بە خەمخۆرم زۆر شـیرین و جـوان
كارتێكی دامێ بـۆ لای نفـووس‌نـووس
لە بابەت چێشت و نووسـینی نفـووس
كە زانی ڕەنـگ‌زەرد، تـەواوی برسـیم
دەفتــەری هێنـا و ناوەكــەی نووســیم
تەزكـــەرەی دامـــێ و گەڕامـــە دواوە
دەروازەی شـــادیم بـــاش لـــێ‌كـــراوە
ئەمجا بەبێ ترس چوومــە چێشــتخانە
تەشتێكم وەرگرت، لەو چێشتە جوانـە
هۆدە و حەسیر و پـڕ شـەربەیەک ئـاو
چەن مۆمی تـازەی هــیچ دانەگیرسـاو
تەسلیمیان كردم بێ كەسر و نوقسـان
بووم بە بەهەشـتی، وەک بـاقی یـاران

***

ژنی دوو مێرد

شـاوەیس و بـاوەیس شـەریکی ژن بـوون
جێگەی پێکەنین دۆست و دوژمـن بـوون
خـاتوون کـە ژنی هـەر دوو لایـان بـوو
بـۆ خزمـەت کـردن کەوتـە هـاتوچـوو
ئەگەرچی خاتوون چوست و چـالاک بـوو
بـە شـەو و بـە ڕۆژ دڵـی خـەمناک بـوو
چـون تەبیعـەتیان لـە یـەک جیـا بـوو
ئـەمیان بـێ حـەیا، ئـەو بەحـەیا بـوو
ئەم بێ خوێی ئەویست، ئەو سوێری ئەخوارد
ئەم جێگەی ئەویست، ئەو بۆ ئاوی ئـەنارد
ئـەمیان ئـارەزووی باخەڵـی ئـەکرد
ئـەویان بـۆ وەچـی تـووتنی ئـەبرد
تـا ئـاخر خـاتوون، گـەیی بـە گیـانی
هاتـەوە سـەر خـۆ هـۆش و سـامانی
وتی بە بـاوەیس، هـەی کۆسـتت کـەوێ
پرسـیارم هەیـە، وەرامـم ئـەوێ

ئەگـەر تـۆ مێـردی شـاوەیس بـۆ چییـە؟

شـاوەیس مێـردم بـێ تـۆ جێگـەت نییـە

وەرامـــی داوە: نـــازانی مـــن کـــێم؟

من کوێخا باوەیس هەم نێـر و هـەم مـێم

بـۆ شـاوەیس ژنم، لـە چـاو تـۆ پیـاوم

پیـــاوێکی تـــەواو خـــاوەنی نـــاوم

نەتبیســـتووە دنیـا کـە خلـەی ئـەگا

خلـەیش هـەڵئەسـا مـام بلـەی ئـەگا

گـوێ مـەدە بـە فیـل، بـووە تـا بـووە

ئـەم ئیشـە حیـزە هـەر ئیشـی زووە

***

لەسەر گۆڕی فایەق زێوەر

ئەی دایکی ئەسڵی ئەی خاکی بێدەنگ!
ئەی ماڵی تاریک پەردەی شەوەزەنگ!
ئەم لاشە لاشەی کانی جەوهەرە
ئەمە سەرچاوەی دانەی گەوهەرە
هۆشت بێ دەخیل ئەزیەتی نەکەی
بەبێ ڕەحمانە ئازاری نەدەی
ئەی خاک وەک ئەهلی زەمانە مەبە
دەرهەق بەم لاشە بێگانە مەبە
مەڵێ خۆ ژینی پڕ لە ناسۆر بوو
ڕۆژی ژیانی شەوی دەیجوور بوو
قەسری سێ قاتی قەت بینا نەکرد
هەناسەسارد بوو تا ئەو ڕۆژەی مرد
ڕۆژێ دێتە پێش بۆی پەشیمان بی
لە من خراپتر بۆی پەریشان بی
پاش مەرگی زێوەر و فایەق بێکەس
کێ قەڵەم بۆ تۆ بگرێتە ناودەس؟

کــێ بتلاوێنــێ بــە هــۆنراوەی جــوان؟
بتهێنێتــە ڕیــز بــاقی هاوســەران؟
کــێ گــۆیژە و ئەزمــڕ بخاتــە نــاوان؟
کــێ پیرەمــەگرون بباتــە ئاسمــان؟
کــێ شــیوەن بکــا بــۆ جێمــاوی هــۆز؟
کــێ فیـداکار بـێ بـۆ هـۆز و بـۆ کـۆز؟
ئەی خاک لای ئێمـە هـەر بـاوەش تۆیـە
هــەر لــە داوێنــت مەجلیســمان کۆیــە
هــەموو بــە نۆبــە دێینــەوە بــۆ لات
دایکی خۆشەویست دێینە خاک و پـات
خوا تـۆ بـەرز کـا و لـە ئێمـە خـۆش بـێ
سەتتارەلعویوب[1] بۆمان عەیبپـۆش بـێ

***

١. (ستارالعیوب): داپۆشینەری عەیبەکان. (ن.ب.)

ئەبوو عەلای معەڕی

بیســتم بولعــەلا، تــا دنیــای ڕابــوارد
لە کەم تا بە زۆر هیچ گۆشتی نەخوارد
چون ئەی‌وت: ئەویش وەک من گیانداره
حەز لە ژین ئــەکا، لــە مــەرگ بێــزاره
وەختــێ کــە کەوتــە حالــەتی مــردن
ڕۆژی سەرەمەرگ گیان تەسلیم کــردن
حەکیم بۆی نووسی گۆشتی سوورۆ بوو
بیــدەنێ بیخــوا هــەروا زوو بــە زوو
بە ئەمری حەکیم، خزمەتکار ڕای‌کــرد
کەڵەشــێرێکی هێنــا دەســتوبــرد
ســووری کــردەوە لــە پاڵــیا داینــا
قسەی حــەکیمی چــاک بــەجێ هێنــا
وەختــێ بولعــەلا، کــە تەماشــای کــرد
لــە داخ کەڵەشــێر بــە تــەواوی مــرد

ڕوانی بـه گۆشـتا و زار زار بـه گریـان
ئـاهی ئەکێشـا لـه جـەرگی بوریـان
وتی: ئەی فەقیر بۆچی هـار نـەبووی؟
یا هەر وەکوو شێر یا ڕەشمار نەبووی؟
تا کـەس نـەوێرێ دەسـتت بـۆ بێنـێ
یـا لـه نـاو ڕۆنـا هەڵـتقرچێنێ
بـەڵام بـەش هـەژار تـەنها مردنـه
دەوڵـەمەند لـه خـۆ ڕازی‌کردنـه
مـردن لـه ئـەزەل بـۆ پیـاوی فـەقیر
بـڕا بـه بـاڵای وەک کـەوای حـەریر
دەوڵەمەند ئەمرێ ئەمما یـەک جـاره
مـردنی هـەژار، سـوبح و ئێـواره

***

من و بەخت

بەختە! خەو تا کەی؟ ڕاستۆ بە لە خەو
بە ناحەق ڕۆژت بـۆ کـردووە بـە شـەو
چـون وا خەوالـووی سـەرلێشـێواوی
لەمــە خراپتــر هــەر بــەشخــوراوی
ڕاســتۆ بــە لــە خــەو بشــۆرە چـاوت
تۆش وەکوو خەڵکی بـەرزۆ کـە نـاوت
بۆچی بێبادە مەسـت و مـەخمووری؟
بـۆچی بـە تـەنها زار و ڕەنجـووری؟
بەختە با بەس بـێ، دەی تەماشـا کـە
سەرێ بەرزۆ کـە و سـەیری دنیـا کـە
عالـەم بـە دەمـاغ مەسـروور و شـادن
لـە بازیچـەی چـەرخ دەوران ئـازادن
کاتــێ بــە ئیشــێ، جــارێ بــە کـارێ
دەســتت نــەگرتم بــەردت لــێ بـارێ
کام ئیمامم کوشت؟ کام شێخم سووتان؟
کام ماڵی خـوام بـە ناحـەق ڕووخـان؟

کـام قەباحـەتم لـە دەس قـەوماوە؟
بـۆچی ناوچـاوم لای تـۆ نـەماوە؟
کام هاوماڵی من وەک مـن بێهۆشـە؟
کـام بـرادەرم وەک مـن نەخۆشـە؟
بەختـە بیرکـەرۆ بـۆ زەمـانی زوو
غەیر خزمەت کردن گوناهم چی بـوو؟

وەڵامی بەخت:

قـانع! بـە ناحـەق گلـەم لـێ ئەکـەی
لەمـە زیـاتر ئابـڕووی خـۆت ئەبـەی
من لای یەکێکم کـە خوێنـدەوار بـێ
هەر وەکوو خەڵکی ژیر و هۆشـیار بـێ
نـەفعی خسووسـی بـە هـیچ نـەزانێ
کۆمـەک هـەژار بـێ هـەتا ئـەتوانێ
ڕەحمت پـێ ئەکـەم کـە نایەمـە لات
تۆ کەی شایەنی بۆ مووچـە و بـەرات؟
تۆ کە جـاهیلی لـە ئـیش تـێناگـەی
من نەبم خۆت تووش چەند زەرەر ئەکەی
هـەتا کـەمتر بـێم، بـۆ تـۆ زۆر چاکـە
قـانع جێگـەی مـن ژووری ئەفلاکـە

***

کورتەی بەسەرهاتی میری ڕەواندز

بۆ گەنجی لادێی، کوردی دڵسووتاو
یادگاری کۆن ئەخەینە پێش چاو
میری ڕەواندز، میری میران بوو
ڕەشید و نەبەز شێری شێران بوو
قارەمانی گەل نەترس و دلێر
وریا و بێڕەفیق، شێری بێچووە شێر
خادمی گەل بوو، خاوەنی ناو بوو
لە کاتی خۆیا میری تەواو بوو
لە ڕەواندزا لەو شاخ و کێوە
حوکمی پاشایی ئەبرد بەڕێوە
لە دەورەی خۆیا نەیهێشت کوردستان
سەردانەواو بێ بۆ بێگانەکان
بە هێزی سوپا، وەکوو شێری مەس
کەمێ لە تورکی هێنایە ژێر دەس
لە ڕۆژهەلاتۆ میللەتی ئێران
لەم میرە گەورە بە دڵ ئەترسان
ڕەواندزی کرد بەو شارە جوانە
کردی بە پایتەخت، جێگەی شاهانە
بە دەستووری جوان، زۆر بە گومڕاهی
ڕازاندنیەوە تەلاری شاهی
سەرای وەزارەت قشلەی عەسکەری
خوێندنگای گەورە بێ دەردیسەری

هـــەتا ڕۆژی بـــوو، حوکمـــڕەوا بـــوو
سەردەسەی مەجلیس وزەرا و شا بـوو
بنچینــەی پایــەی عــەدلی دامــەزران
بـــۆ پاراســـتنی نەتـــەوەی کـــوردان
خزمـــەتگوزار بـــوو بـــۆ هێـــز و ســـوپا
دایم چـــاوەڕوان بـــۆ ڕۆژی هـــەیجا
تـــۆپ و تفـــەنگ و دەرمـــانی گـــۆگرد
لـــە ڕوانـــدزا دروســـتیان ئـــەکرد
تـــا زەمـــان ڕەنگـــی شـــەڕی بـــۆ ڕژان
لەگـــەڵ تورکـــەکان پێکـــا هەڵـــگژان
ڕۆژ بـــە ڕۆژ تـــورکی ئەشـــکانە دواوە
لەشـــکری تـــورکی ئـــەبرد بـــەولاوە
تورکـــان کەوتنـــە حاڵـــەتی خەتـــەر
وتیـــان: وا فـــەوتاین، خاکمـــان بەســـەر
چارەمان چییـــە؟ بـــا تـــەگبیرێ کـــەین
بەشکوو ئەم سوپا گـەورە لـەناو بـەین
هیچ چارمان نییە، یەک شتمان مـاوە
مەلای میرئەحمەد کـە خـەتێی نـاوە
بـە زەبـری پـارە بیکەینـە خۆمـان
ئەم دەردەی ئێمە ئەو ئـەیکا دەرمـان
ئەگـــەر بگەینـــە لای مـــەلای خـــەتێ
گشت ئیش و کارمان ئەبێ جێبـەجێ
کاغـــەزیان نووســـی زۆر بـــە نیهـــانی
بۆ مەلای خەتێ هیچ کـەس نـەیزانی

مقــدارێک پــاره بردیــان بــۆ مــەلا
هەم ناوی دیـاری، هـەم دەفعەلبـەلا[1]
مـیر بـێخەبـەره لـەم هـاتوچـووه
له حاست ئـەم کـاره ئەڵـێی مـردووه
مــەلا وەکیلــی میرئەحمــەد شــایه
زیــاد لــە وەکیلــی قــازی و مەلایــه
هەرچی که بیکا، هەر خـۆی حیسـابه
لای شــا مەعقوولــه و یــەکجار نایابــه
کــه مــەلای خــەتێ کاغــەزی بــینی
فـــرێی دا لاوه ئیمـــــان و دیـــــنی
کەوته سەر تەگبیر که مـیر فـەوتێنێ
پایـەی کۆمەڵـی کـورد لـە بـن بێنـێ
هەســتا کەوتــه ڕێ بــۆ تــەلاری شــا
بـردی لەگـەڵ خـۆی وەزیـری سـوپا
شــا هەســتایەوه زۆر بــه ئیحتــرام
وتــی: بــەخێر بێــی وا هــاتی بــۆ لام
لــەپاش گفــتوگــۆ وتــی بــە پاشــا:
ئەترسـم هـۆردوو لێمـان کـەن حاشـا
هەڵــگەڕێنەوه تەسـلیمی تــورک بــن
بمانخەنــه ژێــر چــەپۆکی دوژمــن
ئەمـەوێ بـڕۆم بـۆ جەبهـەی هـۆردوو
وەعــزێ بخــوێنم بۆیــان زوو بــه زوو

١. دفعالبلا: دوور کردنەوەی بەلا. (ن.ب.)

مـیر وتـی: بـەخوا فکـریٚ جوانـە
کـەوابوو منـیش یـەم لەگەڵـتانا
مـەلا پێکـەنی وتـی: بـۆ مـیرم؟
من لا خۆی مـەلام، خـاوەن تـەگبیرم
هـیچ لازم ناکـا تـۆ تەشـریف بـێنی
زەحمـەت بکێشـی و عـارق بـڕژێنی
بۆیـە هاتمـە لات ئیجـازەم ئـەویٚ
ئیجازەت فەرموو، مـن ئـەڕۆم شـەویٚ
پاشـا ڕووی تـیٚکـرد وتـی: مامۆسـتا
مـان و نـەمانی کـورد وا لـە دەسـتا
سـا دەی غیرەتـیٚ بـۆ کـوردەواری
لابـەن لـە نـاوا کـزی و هـەژاری!
خـۆ مـەلا خایـەن بـە گـەل و هـۆزە
میکـرۆبی خاکـە و دوژمـنی کـۆزە
سیٚ حوکمی هەبوو، ڕوی کـردە سـوپا
وەکیلـی شـایە و قازیـە و مـەلا
وەختیٚ گەییە ناو سـوپای بەسـەزمان
وتـی: موبـارەک، دیـنی تازەتـان
ئەم دیـنی ئێـوە، لەسـەر کـام دینـە؟
لەسەر کـام پەیـڕەو لـە کـام ئایینـە؟
مەگـەر نـازانن بەرامبـەر تورکـان
هەرکـەس بـە شـەڕۆ تفـەنگی تـەقان
خۆی بیٚبەش ئەکا لە ئـایین و دیـن؟
خۆی ئەکا بە ... لە ڕووی سەرزەمین؟

بــا قیامــەتیش بنــێین بــەولاوە
کـە شـەرع چەنـدی لـە سـەر دواوە!
کـە وەختــێ هـۆردوو ئەمیانــە زانی
کەوتنــە باوکــەڕۆ بــە ســەرگەردانی
بـوو بـە زایەڵـە و بـە شـین و زاری
ئـەهاتن و ئـەچوون بـە بـێقـەراری
وتیـان: مامۆسـتا، ئامـان سـەد ئامـان
چیمان لێ ئەکەی؟ دەستمان بە دامان!
مامۆســتا وتــی: بـێن تۆبــە بکــەن
کڕنووش لـە دەرگـای خەلیفـە ببـەن
من تکا ئەکـەم، هـەوڵ ئـەدەم بۆتـان
بەشـکوو خەلیفـە خـۆش ببـێ لێتـان
هەسـتانە سـەر پـێ بـە ئـەمری مـەلا
چــەک و ســلاح و تۆپیــان فـڕێدا
سوپا بەبێ شەڕ تەسلیمی تـورک بـوو
بـۆ گـرتنی مـیر کەوتنـە هـاتوچـوو
مەلا و قووەتێ لـە دەسـتەی تورکـان
گـەڕانۆ بـۆ سـەر مـیری کوردسـتان
لــە ڕەوانــدزا گرتیــان بــێهــەرا
کــوژرا و دەولــەتی کـورد لـەناو بـرا
مـەلا خەجاڵـەت هـەر دوو دنیـا بـوو
نە ئەم و نە ئەو، هەردووی لە دەستچوو

***

کوڕ ئەبێ چۆن بێ؟

کوڕ ئەبێ جێگەی شاخ و بن‌بەرد بێ
ڕەنگ‌زەرد و زایف، هەناسەسەرد بێ
خەمبار و پەشێو سەرسام و بێ‌ڕەنگ
بێ‌کەیف و دەماخ وەک‌نەقشی ڕووی‌سەنگ
وەک پڵنگ چاپک، وریا وەک ڕەشمار
بە زاهیر سەرکز وەک مەردە موردار
مردن و ژیان لە لای یەکسان بێ
بۆ بەجێماوی پیشەی گریان بێ
زۆر چاک تێکۆشێت بۆ بەرزی هۆزی
خۆ بکات بە قوربان بۆ خاکی کۆزی
هەتا ئەتوانێ دەس هەژار بگرێ
سارد نەبێتەوە هەتاکوو ئەمرێ
جەنگ لابا لە ناو برادەرانی
ئاشتی خاتە بەین کەس و کارانی
هێندە تێکۆشێت چاک خوێندەوار بێ
لە ڕێی ئازادی زرنگ و هۆشیار بێ

ولات نەفرۆشێ ببێ بە جاسوس
پارە وەرنەگرێ لەباتی نامووس
خۆی پلاو نەخوا و برای نانی جۆ
فاسۆن نەپۆشێ و براکەی پەڕۆ
خەمی تێکەڵاو خەمی یاران بێ
پڵنگی نەبەز لە ڕووی مەیدان بێ
ژیانی گەلی نەدا بە پارە
لەسەر حەق بڕوا بۆ ژێر قەنارە
زیندان لە لایا باخ و بێستان بێ
بەرزی یا نزمی لە لای یەکسان بێ
ئەوسا پێی ئەڵێم، کوڕی جوانە
شێری بێچوە شێر، بێشەی نیشتمانە

***

ئادەمیزاد وەکوو گوڵاڵەیە

بازێ گـوڵ بـێ بـۆن، بـەڵام جوانـە
تەماشـای ئەکـەیت، پـڕ جنگـێ پانـە
ئەو گوڵە چونکە هـیچ عـەتری نییـە
هـیچ کـەس نایـەوێ فائیـدەی چییـە؟
مەگەر منالێ بێ عەقڵ و کـاس بـێ
هـەتا سـیس ئـەبێ بـەلایۆ خـاس بـێ
بـەڵام هـەر گوڵـێ خـاوەنی بۆنـە
خـاوەن حورمەتـە تـازە یـا کۆنـە
هـەتا تازەیـە گوڵـی مەجلیسـە
ئـەکرێ بـە گـوڵاو وەختـێ کەسیسـە
وەختێ عەتر ئەدەی لەسەر و سەر دڵ
هـەزار ڕەحمـەتیش ئـەنێری بـۆ گـوڵ
پیـاوی وا هەیـە خـاوەن جەماڵـە
ئەمما حەیف سەد حەیف، زۆر بێکەماڵـە
هیچ کەس نایەوێ بە خێری مـردوو
مەگـەر نـەزانێ، عـەقڵ نـەگرتوو
زۆری وایـش هەیـە کـە ناشـرینە
بـەڵام لـە فیکـرا عەقڵـی تەئمینـە
ئـەوە واجبـە سـەری بـۆ دانێـی
ڕۆحـت دەربـێنی بیخەیتـە بـەر پێـی
چون ڕۆژێ ئەبێ بە عەقڵ و ئـەرکان
نـەجاتت بـدات لـە گێـژی تۆفـان
بـەڵام لـە کـوردا ئـەم بـیرە نییـە
ئیتـر نووسـینی فائیـدەی چییـە؟

***

چیرۆکی پشیله و مشک

ڕۆژێ گوربەیەک پڕ خەت و خاڵێ
هەڵتروشکابوو لە گۆشەی ماڵێ
تۆزێ ئارەزووی خواردنی ئەکرد
هەرچی ئەبینی لووتی بۆ ئەبرد
لووت بۆ تەشتەنان، بۆ تیکە نانێ
دەم بۆ ناو چڵکاو لە بۆ ئێسقانێ
ڕووەو کەیبانوو جارجار ئەیمیاوان
لە ڕووی کەیبانوو ئیخلاسی ئەنوان
خۆی هەڵئەساوی لە شانی مناڵ
پیاوی بۆ ئەبوو بە کۆگای زوخاڵ
زۆر بە هەژاری خۆی نیشان ئەدا
ئەتوت: سۆفییە و عیبادەت ئەکا
گا خۆی ئەشاردۆ کە کەس نەزانێ
گاگا ڕائەکشا بەقەد مژانێ

تـاویّ لـە هـەیوان، تاوتـاویّ لـە ژوور
ئەســـــووڕایەوە خـــەیلیّ بـــە زەروور
لــە تـاو برسـیەتی، زکــری یامــەتین
کردبووی بە وێرد، بە دڵـەی غـەمگین
ئیقـــراری ئـــەکرد کـــە گوناحکـــارم
بۆیـــە وا لات و برســـــی و هـــــەژارم
شـــەرتە ئێســـتاولا، نـــوێژ نەفـــەوتێنم
ڕۆژوو قـــەت نـــەخۆم هـــەتا بمێـــنم
لـە نـوێژ و ڕۆژوو، لـە ئـەدای زەکـات
لە حـەج و عـەمرە یـا لـە حەسـەنات
گەر من بـە دڵ پـاک ڕوو کەمـە خـوا
خـوداش بـە چـاکی ڕزقـی مـن ئـەدا
چەن هەزار وەک من دەسـتی دا ئیرشـاد
بۆ خۆی خۆش ئەژی بـە مـەیل و مـراد
خەلیفــە ئــەگرم لــە نــاو مشــکانا
لــە نــاو دەســەبرا و دەستەخوشــکانا
مشکیّ گوێی لیّ بوو، لەم قسـە و باسـە
زوو بـاوەڕی کـرد کـە ئەمـە ڕاسـە
هـات کـە زیـارەتی دەسـتەکانی کـا
تـــاکوو پاشـــەڕۆژ بـــۆ بەهەشـــتی بـــا
کاتـیّ پشـیلە، مشـکی چـاو پێکـەوت
لە خۆشی مشکە دڵـی نـە ئەسـرەوت
مشـکە کڕنووشـی گـەورەیی بـۆ بـرد
لە پێش دەم گوربە، خاکەکەی مـاچ کـرد

وتی: ئەسسەلام، شێخی خـاوەن‌وەرع!
عولەمای عالم شـارەزای ڕێـی شـەرع!
سـەد شـوکری خـوا، خـاوەن ئیمـانی
تـــۆ پشـــت و پــەنای گوناهکـــارانی
منـیش وا هـاتم خـۆم خسـتە پـەنات
بۆیــە کــە هــاتووم، تۆبــە بکــەم لات
پشـــــیلە ڕوانی کـــــە نیوەشـــــەوە
هیچ دەس ناکـەوێ و مشـکەش قەڵـەوە
وتـی: سـۆفی مشـک بـێ ئـاو و نـانم
شـــێخیم بـــۆ نـــاکرێ، زۆر پەشـــیمانم
خانەقام کوانێ؟ تەکیەم لـە کـوێ بـوو؟
بۆ مـەلا لـە کـوێ بێمـە هـات‌وچـوو؟
بـــۆ مـــن واچاکـــە بـــە ڕا و بـــیرم
بچمـــە ســـەر ڕەوشـــت بـــاو و بـــاپیرم
شەو گەر ماڵـەوماڵ بـۆ مشـک گـرتن
زۆر زۆر چـــاکترە لـــە تۆبـــەکردن
مشکە کـە زانی چـاک لێـی قـەوماوە
عـــومری شـــیرینی تـــەواو فـــەوتاوە
وتی: ئاغای خـۆم خـاوەن دیوەخـان!
شێری کوڕی شێر، خاوەن سفرە و خوان
ژێـــر دیوەخانـــت، زینـــدان و کۆتـــە
بکـــوژ و ببـــڕ، قابـــل بـــە خۆتـــە
جەریمـەی مسـکێن، بێگـاری هـەژار
خـوا بـۆ تـۆی دانـا لـە ڕووی ڕۆژگـار

زەوی دێمـــەکار بـــە نیوەکـــاری
زیـــادە لەمیشـــە ڕۆنی دیـــاری
ئـــەوەش بـــەرئاوە بـــە فتـــوای مـــەلا
سێ بەشـی بـۆ تـۆ و بەشـێ بـۆ فـەلا
فەلای قوڕبەسـەر خەلـەی بـۆ چییـە؟
خـۆ دیوەخـان و چێشـتخانەی نییـە

وەڵامی پشیلە:

وتـــی بـــە مشـــکە: نامخلّـــەتێنی
بـــە تـــاریف کـــردن ملـــم بشـــکێنی
تیکـــەیی چـــەوری لـــەم نیوەشـــەوە
کەوتوویتـە دەسـتم لـەم وەختـی خـەوە
لـە زووڤ چـاوەڕوان بـۆ شـوێن و جێـتم
گـەر بـەرت بـدەم، دیـارە کـە شـێتم
بۆیـــەکا، خـــوا چنگـــی پـــێداوم
ئێـــوەی پـــێ بگـــرم، هـــەتاکوو مـــاوم
خـــــودا پێـــــیداوم دانی درێـــــژم
کـە خـوێن هـەژاری وەک تـۆ بـڕێژم
گـەر دەسـتم بـڕوا، سـەد هـەزار وەک تـۆ
لەبـەر خـاتر خـۆم، ئەکـەم ڕەنجـەڕۆ

مشک:

شـــازادەی چنـــگ‌تیـــژ! ئەمـــە بزانـــە
کـــە یـــەزدان گـــەورەی ئـــەرز و ئاسمانـــە
کەیخوا فەرموویە هەرکەس دەستی ڕۆی...
هـەژاران بکـوژێ، لەبـەر سـوودی خـۆی؟

لــــه نــــاو قورحانــــا لــــه دووســــەد لاوه
نەحلــەت لــــه ناوچـــاو زاڵــــم كـــراوه
زاڵــــم و شـــەيتان هــــەردوو مـــەلعوونن
ڕۆژی قیامـــــەت هــــــەردوو زەبــــونن
تـــۆ ئەگـــەر دڕكـــێ بچـــێ بـــه پێتــا
بــێ ئــارام نــابی لـــه نــاوی جێتـــا؟
ئەگــەر تــۆ تــۆزێ ســەرت بێتــه ئـێش
هــاوار نــانێری بــۆ بێگانــه و خــوێش؟
بزانــــه منـــيش كـــەوا گيانـــدارم
لـه ژيـن حـەز ئەكـەم، لـه مـەرگ بێـزارم
هــيچوەخــت مــەنازه بـه شـان و بـاهوو
كاتــێ بزانـه دنيـات لـه دەســت چـوو؟
بـــير بكـــەرەوه لـــه حاڵـــی هيتلــەر
لـه خـوێن مـژين و لـه جـەوری قەيسـەر
(ليوسـی شـازده) چەنـده خوێنخـۆر بـوو
تەماشـا ئەكـەی، بــه چ دەردێ چـــوو؟
شــــازاده گوربــــه دنيــــا هەروايــــه
هـــەروەك شـــريتی ســـينەما وايـــه
زۆر زۆر خوێنمژ بی، هـەر وەكـوو زوحـاك
كاوەيـەك ئـەبێ بتنێتــه ژێــر خــاك
بـــه ماڵـــی دنيـــا هـــەرگيز مــەنازه
گشـــت تـــەواو ئـــەبێ چ كـــۆن، چ تــازه

زۆر دەوڵەمن بی، ئەبی بە (عەدەس)[1]
هەموو ڕەنجەکەت ئەچێ بە عەبەس
باخێ داگیر کەی لە یەکێ وەک من
سەد هەزار وەک من ئەبێ بە دوژمن
جۆگەی (دەڵێن) و (ماڵوان) و (تەینال)
نامێنێ بۆ تۆ، هەتا هەزار ساڵ
تو سەری باوکت، مسکێنی هەژار
جوێنی پێ مەدە و مەیبەرە بێگار
خوسنی مێژوو مەهێنە سەر خۆت
گێتی هەتا سەر هەر نامێنێ بۆت
کوڕ چیت بۆ ئەکا لە پاش مردنت؟
تۆزێ بفامە، دەستت بە گونت

پشیلە:

مشکی تەرەس‌باب! تۆزێ بفامە
شەئنی ئاغایی یەکجار گرانە
هەتا ئیستعمار بێ لە مەیدان
ئاغا هەر ئاغاس، وەک جاری جاران
ئێوە و جووجەڵە و چۆلەکەی پاسار
بۆی حەڵاڵ کردووم، کاکی ئیستعمار

***

---

١. عەدەس کابرایەکی دەوڵەمەندی عەرەب بوو.

سکاڵای دڵ

خوا! داخی تۆ دای لە سەلای سەر
خۆم پێ ناگیرێ تا ڕۆژی مەحشەر
ئێستە ئەڕێژم داخی دەروونم
تەواو عەرز ئەکەم حاڵی زەبوونم
کەی پاڕامۆ لێت بمخەیتە دنیا؟
بێ قەوم و عەشرەت، بە تاقی تەنیا
ئەگەر وجوودم فاییدەی نییە
دروست کردنی بێ فاییدە چییە؟
دۆم بە دۆمی خۆی کە کلاش ئەکا
ئەیبا ماڵەوماڵ، درگا بە درگا
بانگ ئەکا: خەڵکە! کلاشی چاکە
چونکە باش وەستام، دەستکارم چاکە
تۆ خۆت عالمی و هەم خۆیشت قازیت
لە دەسکاری خۆت، بۆچی ناڕازیت؟
جۆلایێ بووە لە زەمانی زوو
هەر پارچەیەکی لەلا دەرئەچوو

لــەباتی حــەقی ئەگــەر بتدایــە
ئەیوت نامەوێ، چون بـەکار نایـە
دەوڵەتی دنیا ئـەدەی بـە دوژمـن
لە برسا ئەکوژی هەزار وەکـوو مـن
ئەگـەر ڕازقـی وەکـوو تـۆ بکـەم
ڕسقی سەد ملیۆن خەلایق ئـەدەم
بڕوا سواڵکەری دۆس و دوژمن بـێ
ئاهـ و نزولەی بە ئەستۆی من بـێ
خوا عـەفوم کـە لـەم گفـتوگۆیـە
زوان و قەڵــەمم دەســکاری تۆیــە
بمبەخشە چونکە، گەیوە بە گیـانم
ئەگــەرنا موتیــع، بەنــدە فــەرمانم
گەر مناڵ بۆ نـان ئـەگرێ دامانـت
لـە مـن خراپتـر ئـەگا بـە گیانـت

***

نەتیجەی خۆ هەڵکێشان پەشیمانییە[1]

ساڵێ کابرایەک چەخماخ‌سازی چـاک
ژێـر و لەسـەرخۆ دەس و دەسـاو پـاک
لوولـە کۆنێکـت ببردایـە بـۆی
ئەیکرد بە تفەنگ وەک کارخانـەی خـۆی
بە چاوی خۆم دیم لـە شـارەزوور بـوو
بـەڵام بـە ژێـری خـۆی زۆر مـەغرور بـوو
چووە سـەر دووکـان دووکـانی دۆمـێ
دۆمـی سـەد سالـە پـیر و پشـت کۆمـێ
کاتێ چاوی‌کەوت بە (مشتە) و (گازن)
(دەزگا) و (چەرمێڵە) و (پێکنە) و (پـەڕۆچن)
زۆر زۆر پێکـەنی بـەم ئەسـبابانە
ئـەی‌وت: ئەمیشـە ئەسـبابی نانـە؟
دانیشـت لـە جێگـەی پـیری کۆمـاوە
تاکـێ کلاشـی هێنـا بـەم لاوە

---

١. لە ئەدەبی فارسییەوە.

شــفرەکەی هەڵــگرت بــۆ بــڕیامانی
چــون ئیشــی نــەبوو، هــیچ لێــی نــەزانی
کاتــێ شــفرەکەی نایــە ســەر پــەڕۆ
پەنجەی خۆی قرتاند، خۆی کرد ڕەنجەڕۆ
هەرچی هەوڵیدا دەستی سەقەت بوو
ســەنعەتی خۆشــی لــە دەســتی دەرچــوو
لــەم ئاخریــەدا تــەواو کەوتــە ســواڵ
ئەســووڕایەوە لــەم مــاڵ بــۆ ئــەو مــاڵ

کەڵک:

کاکە گشت بەشــێ بــە بەشــی خوایــە
بزانــە ســەنعەت یــەک لــە یــەک جیایــە
نابــێ مــەغرور بی بــەوە کــە ئەیکــەی
لە دەسکاری خەڵک قەت تەعنــە نــەدەی
ئــەبێ بــزانی کــە خــوای هــەموان
هەریــەک بــە جــۆرێ دنیــای دامــەزران
یــەکێ بــە شــێتی، یــەکێ بــە ژیــری
یــەکێ بــە جــوانی، یــەکێ بــە پــیری
خــوا ئــەم دنیایــەی هــەروا دانــاوە
بــەم جــۆرە ئــەڕوات هــەتاکوو مــاوە

***

دوژمن بەخێو کردن[١]

سەعدی فەرموویەتی: افعی کشتن و بچە نگاه داشتن کار خردمندان نیست.

سالێ لە شوێنێ مارێ هاتە ڕێم
لێم هاتە سەر کلک خۆی خستە بەرپێم
مار چ مار! ڕەش‌مار، بەقەد مژانێ
ژێر چەناگە سوور عەجەب سەرپانێ
تەمای بوو لەویا بمکوژێ بێکەس
منیش کوڕانە لێی هاتمە دەس
کوتەکێ سەرخڕ، داری بەلالوک
بزمارڕێژکراو، سەرزلی خۆسووک
ئاراستەم کرد و کێشام بە ملیا
دووبارە کێشام بە سەری زلیا
هەر وەکوو ژیژوو خۆی گلۆلە کرد
لە پاش نیوسەعات بە تەواوی مرد
ڕوانیم بەچکەیەک سەر ڕەشی سوورکار
ئەجوولێتەوە لە ژێر لاشەی مار
بەزەییم پیا هات نامە ناو قوتوو
بردمە مالەوە هەروا زووبەزوو
بە ماست و کەرە، بە شیر و پەنێر
پەروەردەم ئەکرد بە ئومێدی خێر

١. لە فارسییەوە وەرگیراوە بە دەستکارییەوە.

هەتا گەورە بوو بەچکە بوو بە مار
لە باوکی زلتر پیس و ژەهردار
نەمزانی قینی باوکی لە دڵە
بۆ ڕۆژ ئەگەڕێ لە من بە کوڵە
زەربولمەسەلم لە بیری خۆم برد
کە مارم کوشت و بەچکەکەم بەخێوکرد
لە نیوەشەودا فرسەتی هانی
هاتە سەر جێگەم زۆر بە نیهانی
لە ناخافلا[1] دای بە پێمەوە
ئەمە شەش ساڵە ئەتلێمەوە
هەرچی هەوڵمدا هیچ سوودی نەبوو
چۆن بۆم نەکوژرا لە دەستم دەرچوو
هەرکەس ئاقڵ بێت ئیشی وا ناکا
دوژمنی ڕۆحی بۆ لای خۆی نابا
کوردە وەسیەتم چاک بگرە لە دڵ
ئەوا دوژمنت بتنێتە ژێر گڵ
ئەگەرچی هیچکەس گوێ ناگرێ لێم
من وەزیفەمە ئەبێ هەر بیڵێم
ئەی براکانم ئێوە کوردانن
لە پاش مردنم قەدرم ئەزانن

***

١. ئەم شیعرە لە ڕۆژنامەی ژین ژمارە ٦٦٧ی ساڵی ١٩٤٢دا بڵاوکراوەتەوە. نووسراوە: لە تۆڵەی باوکی دای بە پێمەوە...

خزمەتکاری خراپ[1]

سالێ کابرایەک کردی بێستانێ
لە گوێ چەمێکا، لە زیخەڵانێ
بێستانچاک هەڵکەوت، کاڵەکی گەورە
بێستانی وەها نەبوو لەو دەورە
بارێ کاڵەکی برد بۆ ئاغا دێ
بەڵکوو خەڵاتی چاکی بداتێ
ئاغادێ پیاوێ قاپیوانی بوو
لە سەگ خراپتر، پاسەوانی بوو
یەخەی کابرای گرت، وتی ڕێ نییە
ئاغا نووستووە، خەیاڵت چییە؟
کابرا بە ئومێد نەگەڕایەوە
کەر بە بارەوە ئەسووڕایەوە
قاپیوان وتی بە کابرای فەقیر
لە ڕێی خودادا بۆت ئەکەم تەکبیر
سەنەد بنووسە خەڵات و بەرات
ئاغا هەرچی دا نیوەی بە من گات
کابرا ناعیلاج سەنەدی نووسی
ئیتر قاپیوان هیچ لێی نەپرسی
چووە لای ئاغا کاڵەکی دانا
شێوەی بچووکی چاک بەجێ هێنا
ئاغا دەستی برد چوار دینار پارە
بەراتی فەرموو بۆ ئەو بێچارە
کابرا عەرزی کرد نامەوێ قوربان
ئەم چوار دینارە ئەکەم بە سنان

---

١. لە فارسییەوە وەرگیراوە.

هـەتا دە دینـار ئاغـا هـەر بـۆی چـوو
فەقیر هەر نەیویسـت! ئاغـا تـوورە بـوو
کـابرا عـەرزی کـرد بۆیـە هاتمـە لات
سـەد شـەقم ئـەوێ لـەجیاتی بـەرات
ئاغـا ئـەمری کـرد وەرن تێـیهەڵـدەن
بە هـیچ کلۆجـێ ڕەحمـی پـێمەکـەن
پەنجایان لێـدا زۆر چـاک بـە هـەوەس
سـەر پەنجاویەکـە فـەقیر وتـی: بـەس
ئـەو پەنجاکـەی تـر لـە بـۆ قـاپیوان
سـەنەدمان داوە لـە بـەینی خۆمـان
ئاغـا تەماشـای سـەنەدەکەی کـرد
قـاپیوانی گـرت زوو بـە دەسـتوبـرد
پەنجای تێ هەڵدا لـەباتی حـەق خـۆی
پـەنجای زیـادەی حەوالـە کـرد بـۆی
لـەپاش سـەد شـەقە، لـەوێ دەرکـرا
قاپیوانـێ تـر لـە جێـی دانـرا
فـەقیر و هـەژار هـەموو ڕزگـار بـوو
خاوەن کاڵەکیش بـە خۆشـی دەرچـوو
هـەر خزمـەتکارە ئیشـی وا ئـەکات
ئابڕووی سەد ساڵەی ئاغای خۆی ئەبات
لازمـە لەسـەر ئاغـای سـاحێبمـاڵ
خۆی تەماشـا کـا لـە حـاڵ و ئـەحواڵ
نـەوا سێسـەد دێ مولـکی ئاغـا بـێ
لـە نیـوەی سـاڵا بـۆ نـان دامابـێ

***

گفتوگۆی دوو بولبول[١]

جـاریَ بوولبولـیَ سەربەسـت و ئـازاد
ئەسـووڕایەوە زۆر بـە خاترشـاد
لەم دار بۆ ئەو دار، لەم چڵ بۆ ئـەو چـڵ
لەم باخ بۆ ئەو باخ، لەم گوڵ بـۆ ئـەو گـوڵ
مانگیَ لە کوێستان، مانگیَ لـە گـەرمیان
ڕۆژیَ لـە دێهـات، ڕۆژیَ لـە شـاران
ڕۆژیَ ڕێـی کەوتـە دالانی مالـیَ
خـاوەن دەسـەلات حـاڵ و ئەحوالـیَ
نـواڕی قەفـەزێک لـە زێـڕ کـراوە
لـە گۆشـەی دالان هەڵواسـراوە
بولبـولی تیایـە ئـەخوێنیَ بـە گـەرم
تـیَ ئـەچرکێنیَ بـە بـانگی بـیَشـەرم
قاپـیَ پـڕ دانـە و قاپـیَ پـڕ ئـاوە
لـەناو قەفـەزدا بـۆی دانـراوە

---

١. لە ئەدەبی بێگانەوە.

بولبـــولی ئـــازاد وتـــی: ئـــەی بولبـــول
لـــە مـــن خراپتـــر ئاشـــق بـــە ڕووی گـــوڵ
جـــێم بکـــەرەوە، بمبـــە ژووری خـــۆت
لـــەو دان و ئـــاوە کـــە ئـــەیهێنن بـــۆت
بـــەخێوم بکـــە بـــا دراوســـێت بم
هـــەروەک خزمـــەتکار خـــاکی بـــەرپێت بم
بولبـــولی گـــیراو وتـــی بـــە سەربەســـت:
لـــە شـــێت خراپتـــر، بـــەخۆڕایی مەســـت!
مەگـــەر نـــازانی ئەمـــە زیندانـــە
ئـــەم دان و ئـــاوە گشـــتی ســـندانە
ئـــەو گۆرانییـــە کـــە مـــن ئـــەیخوێنم
شـــین و گریانـــە، خـــۆم ئـــەلاوێنم
ژیـــانی گـــیراوی وەک ژەهـــری مـــارە
کـــەی ئەســـاچێنێ هەرکـــەس هۆشـــیارە
بـــە ســـکی برســـی لـــە چلـــەی زســـتان
سەربەست بگەڕێم کوێستان بـــە کوێســـتان
خۆشـــترە لـــەناو قەفـــەزی ئاڵـــتوون
لەســـەر تـــەختی شـــا بـــە زاری و زەبـــوون
ئـــەم دان و ئـــاوە بـــە مـــیراتم بـــێ
چـــون هیـــوام نییـــە قـــەت نـــەجاتم بـــێ!

***

قانع و باز

ئەی باز! ئەی مەلی باڵداری خوێنخوار!
لە ناو مەلەکان مەشوور بە زۆردار
ئازاری گیانی گیانداران ئەدەی
بەلای دەردتۆ خۆت بەخێو ئەکەی
هەموو باڵداریٚ ژیانی هەیە
بە ئەندازەی خۆی ویژدانی هەیە
هیچیان وەکوو تۆ نابن بە خوێنخۆر
گیانی باڵداران ناکێشن بە زۆر
نابن بە سەگ و ناکەونە وڵات
هیچ نابن بە هۆی زەرەر و ئافات
تۆ لەبەر خاتر ژەمێکی خواردن
گیانداریٚ وەک خۆت ئەخەیتە مردن
مردنت باشە تا ژیانی وات
شۆرەت خوێنخۆریت بخەیتە وڵات

مــن بــە تــۆ ئەڵــێم: هــەی ســتەمپیشــە
ئەمـــە کـــردار و کـــردوە و ئیشــــە؟

***

ئــەی بـــازی زاڵـــم! کـــردەوە بۆگـــەن!
ڕۆژێ هـــەر ئـــەبێ بچیتـــە نـــاو بـــەن
زۆری پـــێناچـــێ هـــەر کـــردەوەی خـــۆت
چنگـی خـوێنڕێژیـت ئەتخاتـە نـاو کـۆت
وەک تۆ حـەز ئەکـەیت لـە ژیـن و خـواردن
حـەز ناکـەی بگـەی بـە پلـەی مـردن
هـــەموو گیانـــدارێ وەکـــوو تـــۆ وایـــە
نایـــەوێ مـــردن بـــۆی بێتـــە کایـــە
تـــۆ بـــە دەسـتی خـــۆت زەنگـی خـۆت زڕان
پـــەردەی شـــەرەف و ویژدانـــت دڕان
تـــۆ لەبـــەر نـــەختێ ســـوودی تـــەنیایی
چـەن هـــەزار ئـــەکوژی هـــەر بـــەخوڕایی
مــن بــە تــۆ ئەڵــێم: هــەی ســتەمپیشــە
ئەمـــە کـــردار و کـــردەوە و ئیشــــە؟

***

ئـــەو کەســـەی بـــۆ ڕاو تـــۆ بـــەخێو ئـــەکا
ئەتخاتـــە وەتـــراق گۆشـــتت پـــێ ئـــەدا
ســـەد ئەوەنـــدەی تـــۆ بۆگەنـــە و خـــوێنمژ
بـــۆ قـــازانجی خـــۆی ئـــەبێ بـــە پیـــاوکوژ
هـــەر کـــەس کـــرداری ئـــێش و ئـــازارە
ئـــەوە لـــە نـــەوەی ســـەگ و سەگســـارە

هەر کەس حەز ئەکا لە خوێن ڕژاندن
زوو کەوێتە ناو کەلاوەی مردن
بمرێ ئەو کەسەی کە شەڕی ئەوێ
ئازارێ بگرێ ژانی نەسرەوێ

وەلامی باز:

قانع! خوێن‌خۆریم خەتای خۆم نییە
سروشتم وایە، دەسەلات چییە؟
ئەگەر تەبیعەت دەنووک نەدا پێم
سەربەندی شاخان، دانەنێ بۆ جێم
چنگی قولاپدار وەک نێزەی خوێنڕێژ
نەخاتە پەنجەم مەحکەم و درێژ
نینۆک وەک ئەڵماس نەخاتە پەنجە
هیچ مەلێ لە من نابێ دڵڕەنجە
منیش وەک کۆتر دانەخۆر ئەبووم
بۆ خۆم ئەژیام، بە هەر جۆر ئەبووم

***

جووتیار و گاجووتەکەی

گارەش نووری بیناییم — ئەی کۆمەکی تەنیاییم
چاوی ڕوونی ژیانم — دەستمایەی بەرگونانم
پشتیوانی منالم — هێزی دەماری بالم
ڕاگیرکەری خێزانی — ڕووسووری لای میوانی
فەخری مزگەوت و مالم — مەکینەی کشتوکالم
گارەش وا سەری سالە — وادەی نانی منالە
کام مێرگی پڕ لە زەلە؟ — دەریبێنین بۆ خەلە؟
بە چنگ، بە پاچ، بەگاسن — هەلیکەنین هەتا بن
بەلکوو وەکوو پار نەژین — ئەمسال لە پار چاتر بین
بۆ تۆ، بۆ من، ئەی گاجووت — ڕائەبوێرین برسی و ڕووت؟
نە من پیر و نە تۆ پیر — بۆ تۆ لات و من زویر؟
لە تۆ سەرم سووڕماوە — چییە وا لێت قەوماوە
نە تۆ ئەوەستیت، نە من — لە بەرچاو دۆست و دوژمن
کە چی هیچ دیار نییە — چییە ئەم سیحرە، چییە؟

وەلامی گاجووت:

مام سمایل، جووتیارم — ڕەفیقی کۆهسارم
تۆ شت زۆر پەیدا ئەکەی — بە هیچ لە ناوی ئەبەی
باوەجوود، خەتات نییە — دەستەلاتی تۆ چییە؟

نەک تۆ، بەڵکوو هەمووکەس — شتی زۆرتر دێتە دەست
بـەڵام ئـەرکی گرانـە — ئەمـەش خـەتای زەمانـە
لایـە شـەکر، لایـە چـا — بەشی شێخ، بەشـی مـەلا
تاپۆی ئاغا، حـەقی شـوان — شـەرتی خـادم و گـاوان
مووچەی گزیر و سـەرکار — بەشی قۆڵچی، قەراخ شـار
خـۆ دایـەرەی (...)ک — گسکی لێ ئەدا سـەرپاک
کاتـێ پـۆلیس دێتـە دێ — ئیشـی بکـا جـێبـەجێ
سەد ساڵ بلێی جۆ نییە! — نابیسێ، سـوودی چییـە؟
کە بانگ ئەکا، های تـرێ — مناڵ وەختە بـۆی بمـرێ
بـەش سـەلەمی پـارەدار — کە ئەیکەی هەوەڵ بەهار
ڕاتووی فەقێ و شەلوکوێر — نـانی میـوانی بـێخێـر
هـەرچی لەمانـە زیـادە — بـە دەسـت دزۆ بـەربادە
وایـە ژیـانی ساڵـت — بۆیـە ڕووتـە مناڵـت
ئەو ڕەنجە کە من ئەیدەم — ئەوەی من پەیدای ئەکەم
ئەگەر گشتی بۆ خۆت بێ — ئیشـت ئـەکا جـێبـەجێ

***

سوودی گەڕان[1]

هەرکەس وەک سێبەر لە ماڵ دەرنەچوو
فایدەی مانگ و ڕۆژ بۆ ئەو نەبوو
تا نەچیتە بن بەحرێکی بێ پەی
جەواهیر و دوڕ چۆن پەیدا ئەکەی؟
هەرکەس تەمەڵ بێ لە ئیش و فرمان
قەت زێڕ و زیوی نایەتە گیرفان
ئەگەر هونەرمەند نەچێ بۆ سەفەر
بە کاری نایەت جەوهەر و هونەر
باز لەسەر هێلان گەر نەچێ بۆ ڕاو
کەو و کۆتری چۆن بۆ دێتە داو؟
درەخت بجوولێ لێرە بۆ ئەوێ
تەور و تەوراسی نزیک ناکەوێ
ئاو گەر نەجوولێ فایدەی چییە؟
خەڵە داشتنی بە ئەبەد نییە
دێی چۆڵ سەدهەزار **قانعی** فەوتان
شوێنی دیار نییە تا ئاخر زەمان

***

١. لە فارسییەوە وەرگیراوە بە دەستکارییەوە.

خۆت بە گەورە مەگرە

کوێخایــەک نــانی بــۆ ڕەنجبــەرێ بــرد
زۆر زۆر بــە ســووکی تەماشــای ئــەکرد
ڕەنجبــەر پێــی زانی، وتــی: ئاغــای خــۆم
تـــۆ وائـــەزانی ئافریـــدەی تـــۆم؟
مــن پــارەم ئــەوێ، تــۆ زۆرت ئــەوێ
فیزی چی ئەکەی؟ هەی کۆست کــەوێ!
تــۆ لەگــەڵ منــدا ســەرف ئەکــەی پــارە
مــن ڕۆح ســەرف ئەکــەم سوبح و ئێــوارە
ئەگـــەر وەکـــوو مـــن بــێڵ بوەشـــێنی
ئەوســـا ئـــەزانی چـــۆن دائـــەمێنی
مــن نــان و بــەرگی تــۆ پەیــدا ئەکــەم
عــومری عــەزیزی خــۆم بــە بــا ئــەدەم
مــن بــە خــۆڕایی قــەت نــاخۆم نانــت
تــەنها نیــو ســەعات نابمــە میوانــت
مــن زۆر و تــۆ زێــڕ ئــەدەین بــە یــەکتر
هەردوو مەمنوون بین، یەک لەیەک چاتر
گەوهـــەری عـــارق ئەڕژێنمـــە زەوی
بـــەتاڵ ناخـــەوم مـــل بکـــەم قـــەوی
یــەکێ نەبەخشــێ بــە یــەکێ بــەرات
هــیچ هــەقی نییــە فیــزی لەســەر کــات
ئەگــەر هــات کــردی، ئــەوە کەرییــە
لـــە کـــەری بـــەدتر دەردیســـەرییە

***

دڵی دایک[1]

جارێکیان لاوێک سەرگەرم و مـەغروور
لــە نــاو یارانــا بــە نــەزان مەشــهوور
ئەیــدا لــە دایکــی هــەتا ئــەیتوانی
وتــاری بــاوکی بــە هــیچ ئــەزانی
دڵــی چــووە ســەر دراوســێ ماڵــێ
ژنێکی زۆر جوان، خۆش خەت و خاڵێ
ئیشارەت بـە چـاو، پێکـەنین بـە دەم
بـە بـەینیانا چـوو لـە زۆر و لـە کـەم
گـا شــەڕەچەپۆک، گـا پـاڵ پێوەنـان
هــەتاکوو ئیشــیان لــە ئــیش تــرازان
دایکــی لاوەکــە، بــەم ئیشــەی زانی
کەوتــە تــەدبیری زۆر بــە ئاســانی
وتــی: خوشــکەکەم، مەیــە بــۆ ماڵــم
خراپمــان مەکــە و مەشــکێنە باڵــم
ئەم کــوڕەی منــە، سەرسـەری مەکـە
لـە ژیــنی دنیــای بــێبــەری مەکـە

1. لە ئەدەبی بێگانەوە (شاعیری فارس (ئیرەج میرزا))

ژنی دراوســـێ کـــه زانی وایـــه
تـەرکی ماڵـی کـرد نـەهات بـۆ کایـه
لەپاش یەک دوو ڕۆژ کوڕە هیلاک بوو
بۆ نـەهاتن یـار، تـەواو خـەمناک بـوو
شەوێک لـه شـەوان زۆر بـه پـەنهانی
چوو بۆ لای دۆسته هیچ‌کەس نەیزانی
وتی: گیانەکـەم! بـۆ تـەرکت کـردم؟
بـه چـاوت قەســەم ئـەوا مـن مـردم
وەرامـــی داوه مەعشــووقەی عــەیار
وتـــی: خۆشەویســت بـۆ مــن برینــدار
دایکـــت زانیویـــه، ئابـــڕووی بـــردم
نـــازانی پێـــرێ کـــەچی پــێ‌کـــردم؟
تـــازه مـــن و تـــۆ بـــۆ یـــەکتر نـــابین
هەتاکوو مـردن بـۆ لای یـەک نـاچین
کـــوڕ هاتــه وتــه: ئامــان ســەد ئامــان!
لێم زویـر نـەبی، دەسـتم بـه دامـان!
تۆ چی ئەفـەرمووی، سـەرم لـه ڕێتـه
پـەردەی دڵـەکەم خـاکی ژێـر پێتـه
وتـــی: ئەتـــەوێ بم بـــه میوانـــت؟
دەست کەمە ملت، بێمە سـەر ڕانـت؟
دایکـــت زک بـدڕە و دڵـــی دەر بێنــه
مەیخه بـەیانی، ئـەم شـەو بـۆم بێنـه
منـــیش ئەوســـاکه وەکـــوو جـــارانم
هـەرچی پـێم بڵـێی، بەنـده فـەرمانم

کــوڕ بــه نــه‌زانی ڕایکــردۆ بــۆ مــاڵ
زک دایکی دڕی، سا به هــه‌ر ئــه‌حواڵ
دڵی ده‌رهێنــا و خســتیه سه‌رده‌ســتی
بــردی بــۆ یــاری دوو دیــده مه‌ســتی
هێنده په‌له‌ی کــرد کــوڕی مــل‌قــه‌وی
پێــی هه‌ڵخلیســکا دڵ که‌وتــه زه‌وی
بـــه زوانی حـــاڵ دڵ هاتـــه زمـــان
وتی: ئــه‌ی ڕۆڵــه ئامــان ســه‌د ئامــان!
هۆشــت بــێ ده‌خیــل، برینــدار نــه‌بی
لــه نه‌خۆشــخانه زار و خــوار نـــه‌بی
قــه‌زات لــه گیـــانم له‌ســـه‌رخۆ بــڕۆ
ئێشــت پــێ نــه‌گا، بمکــه‌ی ڕه‌نجــه‌ڕۆ
هــه‌ر کــه‌س بزانــێ کــه دایــک کامــه
هــه‌تاکوو مــردن چه‌شــنی خولامــه
چـــاو بقونجێنـــه لـــه نـــان و ئـــاوت
په‌ڕۆ گوو شــۆرین بێنــه پــێش چـاوت
ئــه‌مجــار ئــه‌زانی کــه دایــک چییــه
بــۆ تــۆزێ ئێشـــت ئـــارامی نییـــه

***

قانع و لێفەکەی[١]

لێفە کۆنەی دارزیوو   پڕتووکاوی خوا بڕیوو
نە ساردیت و نە گەرمی   نە بەرگە دەف، نە چەرمی
مار نیت، وەکمار ئەگەزی   تیژی بە چەشنی دەرزی
بۆنت وەک سەگی تۆپیو   ئەڕوا ئەمدیو بۆ ئەو دیو
نە بەرت هەس، نە پشتت   باوکیشم هەر تۆ کوشتت
لۆکە کۆنی، هێند کۆنی   کەس نازانێ چلۆنی
نە سووریت و نە شینی   خاوەن درز و برینی
نە سەوزیت و نە بۆری   نازانم تۆ چ جۆری؟
وەکوو مەشکاڵە ڕەقی   خاوەن کون و شەبەقی
کاتێ ئەتکێشمە سەرۆ   پشتێنەم وا بە دەرۆ
کاتێ ئەتدەم بە پێما   لاشەم بێ‌لێفە جێما
ڕۆنم نییە بۆ دەوری   ئاخر تۆ بە چی چەوری؟
خۆزگەم بەو ڕۆژەی زستان   ڕێ‌گوم ئەکەم لە کوێستان
لە ناو بەفر و سەهۆڵا   لە پۆپەی شاخی چۆڵا
چونکو لە تۆوە دوورم   لەویا شاد و مەسروورم

---

١. **لێفەکەی قانع**: لەسەر وەسیەتی شاعیر لێفەکەی خرایە گۆڕەکەیەوە.

نالــــێم بــــۆچی دڕاوی؟   ئـــەزانم کـــە فـــەوتاوی
بـــەڵام ڕاســـتم پـــێ بێـــژە   بـــە وردی بـــۆم هەڵـــڕێژە
کێ تۆی دڕی یەکەم جار   وا تۆی هاوردە ڕووی کار؟

وەڵامی لێفە:

قـــانع، لـــە مـــن دڕاوتـــر   لـــە مـــن زیـــاتر فـــەوتاوتر
کاتـــێ ئـــادەم دەرکـــرا   لە بەهەشـــت بەشـــی بـــرا
منیان دایـــە بـــە خـــەڵات   منی هێنا ڕووی بیســـات
لە لای ئادەم هەزار ساڵ   مامەوە بە هـــەر ئـــەحواڵ
بەمیراتکەوتمە لای شیس   لە شیسەوە بۆ ئیـــدریس
دەسبەدەس پێغەمبەران   تا کەوتمە دەس سولێمان
ئەوسا کەوتمە لای شاهان   حوکمـــدارانی جیهـــان
لە جەمشید و کـــەیقوباد   حـــامووڕابی تـــا شـــەداد
ئەسکەندەر و فەیلەقووس   چار قەیاســـەرەی ڕووس
بۆیـــە وەهـــا فـــەوتاوم   یـــەکجاری مـــن نـــەماوم
ئیســـتە چاکـــە، هاوینـــە   گـــەرما تـــەواو بەتینـــە
ڕاوەســـتە تـــاکوو زســـتان   بەفر ئەرژێتـــە کوێســـتان
قوڕ بە سەرت بـــۆ بـــیرت   چلۆن ئەکەی تـــەگبیرت
ئەگەر بـــە هیـــوای مـــنی   جێگەی ئۆخەی دوژمنی
وەک کلاشی سۆفی لـــەڕ[1]   کاتێ تـــیرەی دێتـــە دەر
لـــووتی ئـــەدا لـــە پاژنـــەی   بەکار نایەت لای ئەبـــەی
تۆیش لە سەرما تەوێڵت   گیری ئەژنۆی چەوێڵـــت
خۆتکووڕ ئەکەیوەکژیژوو   ژیژووی لە سەرما مردوو

---

١. **کلاشی سۆفی لەڕ**: ڕەگەزێکن **لە** دۆمەکان، دەستکارەکانیان بەکەڵک نایەت.

ئەوسـا ماڵـت وێرانـە   ئەوسـا دەردت گرانـە
ئەوسا ئـەزانی کـە مـن   خراپتـرم لـە دوژمـن
ئەگەر هیوات بە من بـێ   هەردوو دەست بە گون بێ
ئەگەر حەز ناکەی بمری   بەڵکوو کەڵکێکیش بگری
بـڕۆ بـۆ لای پـارەدار   یـا مـاڵ ئاغـا، یـا توجـار
ببـە بـە کارەکـەریان   یـاخۆ، بـە بارەبـەریان
داری ئاغـا بگـرە دەس   بکوژە و گوێمەدە بە کەس
شەق لە مسکێنی هـەژار   هەتا ئەیبـەی بـۆ بێگـار
بەسەر ئاغا سوێن خواردن   دیـاری بـۆ خـانم بـردن
بەڵکوو بتکەن بە سەرکار   خەرمان هەڵگری بۆ هەژار
لە دە پێنجـی تـاپۆ بـێ   ماوە نیـوەی بـۆ تـۆ بـێ
ئەوسـا بچـۆ دیوەخـان   بەهار بـێ یـاخۆ زسـتان
لێفەی جـوانی ڕەنگـاوی   یا سەوز و سوور یا ماوی
لەسـەر دۆشـەکی نـەرما   لـە دیوەخـانی گـەرما
بۆ خۆت بنوو بە بێخـەم   من هەروامە، کـەوا هـەم

***

تاکەشیعرەکان

که تیرت هاویشت بەرەو ڕووی دوژمن   خـۆت بـە نیشـانەی تـیری بزانـە

***

بەبێ ئومێدی شیرین، بێستوونی عیشق مەئوامـە
لە یادا هەر ئەمێنێ، فیکر و یـادی (نانـەوازادە[1])م

***

لە ناخی جەرگی زەردەشت، گومبەدی ئەفسانە بەرپا بـوو
لە جێگەی ئـاگری بـاپیرە گـەورەم بارەگـای هەڵـدا

***

ئافـەرم وەسـتا ڕەجـەب، بـۆ سـنعەت و دەسـکارەکەت
تۆپەکانت چەنـد قـەڵای تـورک و تەتـەریان پـێشـکان

***

لە داخی بێکەسی ئەم خاکە دایم ڕۆژی شەبڕەنگە
مەگەر بەرقی غەزەب ئەم تاری بەرچاوەم تەوەللا کـا

***

ئەگەرچی (ئاسنەوە) بێنـازە ئەمڕۆ   هـەزاران مەعـدەنی قورسـی تیایـە

***

نیعمەتە ئەم ئاوە پاکە، قەت بە لێڵی تـێنەگـەن
ئابیاری کێڵـگەکان و دەخـڵ و دانی پـێ بکـەن

***

---

١. مەبەست سەرهەنگ محەممەد نانەوازدەیە. فەرماندەی هێزی کۆمـاری کوردسـتان کـە لـە کەوتنە خوارەوەی هەلیکوپتەر شەهید بوو. (ن.ب.)

یەکیـەتی و دۆسـتایەتی خەڵـکی کـەوا پـیرۆزە لام
من بە ناخی فەلسەفەی ئەفکاری قەومی تـێئەگـەم

***

کە ئەسپ و فیل لە بەر دەرکی قەڵا پڕ عەزم و سابت بـوون
وەزیری موددەعی هەڵهات، لە عەرسەی جەنگ و، شا مات بوو

***

رەقیب بۆیە شکانی تـای شـوعاعی چـاوی ئیـدراکم
هەتاکوو کوێر ببم ئیتـر نـەبینم بـەژن و ڕوخسـارت

***

دوژمن بە ئەمەل پێئەکەنێ، کـوردە حـەزەر کـەن!
شـیری (سـەفەوی) سـوورە لـە خوێنـاوی جگـەرما

***

بخوێنن، هەوڵی زانین دەن، جەهالەت دوژمنی کوردە
کەسێ دانابێ هەرگیز دوژمـنی خـۆی وا بـەخێو ناکـا

***

چەلەنگـــەر! ســـەفحەکانت، ڕەزمگـــاهی پاڵـــەوانانە
لە عەرسەی بەزمی وەحدەتدا ئەسەف باسێ لە کـورد ناکـا

***

ســـەگ پـــەلامارت بـــداتێ دانیشـــی ڕزگـــار ئـــەبی
هەرکەسێ هەڵمەت لە کەوتوودا لە سـەگ زۆر کـەمترە

***

کچ ئەگەر وەک کوڕ نەکا سینگی بە قەڵـخانی گولـە
زەحمەتە تەنیا بە کوڕ ئیشـی گـەلت بـۆ سـەرکەوێ

***

مەنازە قەت بەوەی زاڵم بە تەنیا دەسـتی تـۆ بگـرێ
ژیـانی تـۆ بـەبێ هاوماڵـەکانت، نـوقمی گریانـە

***

سوژده بۆ زانین ببەن، حیکمەت بـە زاری فێـر بـبن
ئـەی بـرا بیگرنـە گـوێ (ماریفـەت)ی پـیر شـالیار

***

سـەروەرا! ئـەم کـارە کـاری تـۆ نـەبوو
یـان بڵـێم ئـەم بـارە، بـاری تـۆ نـەبوو!

***

من بە جەرگم بەم هەژاری و بێکەسـی و داماوییـەم
شەڕ لەگەڵ ڕۆژ و سروشت و حاکمی شـاران ئەکـەم

***

تێغی دەبان چ فەزلی هەیـە لای زمـانی مـن
نـوتقم کـە ئیـددیعای ژیـان و وەتـەن ئـەکا

***

پاشا هـەزاران وڵاتـی داگـیر کـرد کوردستان بوو بە گۆڕی ئەسکەندەر

***

بە ئاوێنە نەکەن بڕوا ئەگەر خەندەی بە ڕووتا هات
لەگەڵ جەمعی خەلایق دڵ ئەگۆڕێ ڕۆژی سێسەدجار

***

بەبێ تەوحید و سنعەت ناتوانن جـەنگێ بـەرپا کـەن
بەبێ کەسبی هونەر، چۆن لەشکری بێگانە توونا کـەن؟

***

ئەگەر دولبەر زەکاتی نازی خەندەی خۆی بە من بەخشـی
تەسەللام دێ، کە مەرجە بۆ هـەوێنی شـیعری دڵـداریم

***

ڕێگـا مـەدەن بـە قـودرەت و ئـەفکاری ئەجنبـەبی
تەئسیر بکاتـە فیکـری وەتـەنخـواهیی کوردسـتان

***

هەموو خۆکردە میرم، من هـەژار و تـۆ بـە عینـوانی
تەمەننای وەحـدەتم بـۆ کـوردەواری داو و دەرمانـە

***

گـوێ لـە شمشـاڵ بگـرە چـۆن هـاوار ئـەکا
تـێ ئەگـەی هـاوار لـە دووری یـار ئـەکا...

***

ڕۆژگار شێواوترە، یا زولـفی تـۆ، یـا کـاری مـن؟
خونچە تەنگە، یا دەمی تۆ، یا دڵی بیمـاری مـن!

***

سەبا! دەستم بە دامانت کە چوویتە ناو گوڵ و گوڵزار
سـڵاوی ئێمـە بـۆ سـەرو و گـوڵ و ڕێحانـە بنوێنـە

***

باخەوان! گوڵ ناکەمۆ با ڕووت لـە مـن عـاجز نـەبێ
پارچەپارچەی جەرگمـە دامێنـەمی ڕەنـگ کـردووە

***

بەهای ئینسان گرانە، گەر عەیاری خۆی نەدۆڕێنێ
کەسێک ئێسکی گرانە بۆ فلس مەهتووک و ڕیسوا بێ

***

خێـری قەدەمـە، یـا قـەدەمی خێـرە لـە بۆمـان
ئـەو کیـژە سەراسـیمە و عەوداڵـی وەتـەن بـوو

***

خەمی کۆنە هبە با نادەم، خـەمی تـازە یەخـەم ئـەگرێ
مەگەر دەستی قەدەر بێت و لە جەمعی خەم نەجاتم بـا...

***

کوفر نابـێ بخـوێنی عیلمـی دەریـا   بزانی سیرڕی گەردوون چەندە قووڵە

***

لە دووری مەسـکەنی ئـەژدادی خـۆم پـێم نایـە دنیـاوە
بـە ئـاواتم کـە ڕۆژێ خزمـەتی خـاکی مـەریوان کـەم

***

نەفەسبەرزی سـەروەتێکە، لای هـەموو دەس ناکـەوێ
لای کەسـێکە ڕووتـەڵ و بـۆ نیشـتمان دێوانـە بـێ

***

قەدری زانین لای کەسێکە، قەدری زانینی هەبێ
گوڵ بە دەستی تفڵـەوە، شەیداسـەر و دێوانەیـە

***

ماڵ و حاڵم بۆ چییـە گـەر میللـەتم زیللـەت بـژی
تاجی سەرشۆڕی فڕێدە، تۆش وەکوو میللەت بژی

***

کە شیشە پێکـەنی پـەرداخی خسـتە گەردشـی دەووار
بە نەشئە لەشکری جەم کرد و تـاراجی خـەمی تێـکدا

***

تا بە کەی فیکری سیراتەلموستەقیم ئەگرن بـە دڵ؟
خزمـەتی ڕێـی نیشـتمان بۆتـە سیراتەلموسـتەقیم

***

تاکە تاکەی دێـڕەکانم جەوهـەری فیکـری دڵـن
ئاگری عیشقی بەسۆزی کـوردەواری دەرئەخـەن

***

شوان و سەپان و ئاغا، سەردار و میر و گاوان
گەر یەک نەگرن هەمووتان وێرانە حاڵی کوردان

***

تەعەسسوب لا بەرن، بەزمی عەشیرەتکاری توونا کەن!
بچێنن فیکری وەحدەت، بەسیەتی هەنگاوی کوێرانـە!

***

هەتا کەی خاکی کوردان بێکەس و بێیار و پەرچەم بێ[1]؟
تەماشای مانگی (نیسان) کە هەور بۆ کوردستان ئەگری

***

کە من نەردم لە دەسچوو چی بکەم جووتم بە تاکی هات؟
فەلەک وەک دوژمنە سەیری کە نەردم تاکی هێناوە

***

تەسەللای ڕۆحە دیدارت، تەمەننای سۆزە ڕوخسارت
شەهادەی مەکتەبی عیشقم بەبێ تەوقیعی تۆ ناچێ

***

کێ ئەڵێ ئەسپی ڕەسەن، مەهجوورە یا مڵکی منە؟
چونکە ماکی تەربیەی ئەم کوردستانەی پێوەیە

***

نامەوێ پشتم لە جەنگا دەرکەوێ بۆ دوژمنم
لاشەکەم با غەرقی خوێن بێ تا ئەگاتە گەردنم

***

دڵ بە حاڵی ئەم گەلە تاکەی نەسووتێ ئەی ڕەقیب
سەیری بێنازی زمان و خاک و سامانی بکە

***

نارۆمە دەر لە خاکی عەزیزی ولاتەکەم
سەربازی قیبلەگاهی ئاگر و ویژدانی ئەم گەلەم

***

حەقمە گەر شەیدای وەتەن بم، ئەی ڕەقیبی نابەکار!
سەیری ئەم شاخ و چیا و ئاو و هەوای کوێستانە کە

***

١. پەرچەم: واتە ئالا.

نیعمەتە ئەم خاک و خۆڵەم، تا ئەبەد جێی نایەڵم
خاکی سووتاوی وەتـەن بـۆ سـورمەیی چاوانمـە

***

سەرم سوڕماوە نازانم چ وەرزێـک، وەرزی شـیوەنمە
خەنەبەندان ئەکا دار ئەرخـەوان یـا خـوێنی لاوانـە؟

***

زەردەشت مامۆسـتای گـەورەی ئینسـانە
ئاوێســـتا خـــەڵات بـــەرزی ئاسمانـــە

***

لە خاکی کوردەواریدا تەماشـای حـیرفی ئوممـەت کـە
بە نیسبەت دەستی، گۆڕهەڵکەن زیادە تـاکوو میعمـارم

***

بە ئاوێستا، بە زەردەشت، یان بە ئاگر چۆن نەنازم من
بناغەی وەحدەت و ئەفکاری ئینسانی کە دامـەزران؟

***

مشـــتە خۆڵـــێک لـــەم ولاتـــە بـــردنی جـــایز نییـــە
باجی ئەو خۆڵە دەمێکە، ئێسک و خوێنی ئەم گەلـەس

***

فەلەک عیلم و نیزامە، تێنەگەی لێـی چـاوت نایبینـێ
بخوێنە تاوەکوو ئەسراری گەردوون بێتە ژێـر دەسـتت

***

ئەسپی ڕاستم خۆ و ڕەوشتی ئەسپی مادی گرتـووە
بێتـە جـونبش ئەیبـەزێنێ فیلـی هیندسـتانەکەت

***

تەبەسسوم سیحرە لای من گەر دەوای دەردێکی پێنەکرێ
تەماشای سۆزی سینەم کەن، غەریقی زیکـری کوردانـە

***

گشت سالێ لە بیستویەکەمی (ئازەر)ی بـەدکار
شینی منـە یـا جەژنـە لـەبۆ ئێـوەیی خونخـوار؟

***

ئەڵێن تەلحەند لە شەڕ کوژرا و بەسەرهاتی بە (شەترەنج) بـوو
لەبـــەر چـــی یادگـــاری شـــاری بۆکـــانم فەرامۆشـــە؟

***

نەهامـەت باڵـی ڕاکێشـا بەسـەر ئیقلیمـی ئیقباڵـم
لە زیکرا ناوی مەحۆو بوو حسـێنی زادەگـای چـۆڕم

***

نازی تۆ ئاغام، لە نـاو ڕەنجـی منـا پـەرواز ئـەبێ
ڕەنجی بازووی من نەبێ، ئەم نازی تۆ بێناز ئەبێ

***

دەستی مەردی توند لە حەڵقەی کاسبی مەحکـەم بکـە
پووڵـــێ ناکـــا، هیممـــەتی پیرشـــالیار و کۆنـــەپۆش

***

وڵاتت چاوەڕوانی سنعەتە تا پرچ و زەرگ و ڕیش
خەرافات و درۆ لابـە ئەگـەر تـۆ ئـەهلی ئیمـانی

***

لـــە بێگانەپەرســـتی دوور کـــەون خزمینـــە، هـــاوارە!
چ خەندەی دوژمنت هەرگیز، دەوای دەردی وەتەن ناکا

***

مەسیح فریا کـەوە، گیـانی شـەهیدانم بپـارێزە
نیشانەی ئیفتیخارە، ئینـدیحاری شـاری بۆکـانم

***

لە تەکیە و دیوەخانی بابی خۆم ئاوارە بووم بۆیـە
لە (ڕیشێن)ی بناری شارەزوورا هاتمـە دنیـاوە...

***

لە سۆزی عیشقەدا سووتام، کەسـێ یـارم نـەبوو جـارێ
قوڕی ئەم خاک و سەحرایە، بەسەر خۆدا نەکەم چی بکەم؟

***

فیلی ڕەش هێزی نەما، ئەسپی ئەجەل هاتە سەری
قەلعە دەربەستە، وەزیر بێشوێنە، شاهم ماتەمین

***

ڕەقیب! بێسوودە دەرناچم لە خاکی باب و بـاپیرم
کە گیانم جەوهەری بەندی سروشتی خاکی کوردانە

***

تەخەللوس (کۆرە) بوو، چاوی دڵی تانەی بەسەردا هات
ئومووری لەشکری کەوتە خەتی داوی (خـەتێ) نـاوێ[1]

***

بە ڕەنجی شان و باڵ و فیکری خۆت چاری وەتەن نەکرێ
نە تەکیە و خەناقا هیچیـان دەوای دەردی وەتـەن ناکـەن

***

گوڵـی بـێ دڕک و داڵ، بـێبۆیـە قوربـان
جلوبەرگی خــەلات، بـێ(شـۆیە) قوربـان

***

---

١. ئاماژەیە بە بەسەرهاتی میری ڕواندز کە بە (پاشا کۆرە) بەناوبانگ بوو. باسەکەی لە شـیعری کورتەی بەسەرهاتی میری ڕواندز (ل. ٥٢٩) دا هاتووە. (ن.ب.)

تۆ کە قەسری جەننەتە ڕووت ، فەرموو سا بـۆ ڕووتـی ڕووت
ئودخولوهــا قــانعین، ئەگریجەکــەم پــەرژین ئــەکا

***

بە عەقڵی خۆم قیاسی چاوی ئەو شۆخەم بـە ئەختـەر کـرد
بە عیشوە چاوی بەرزۆ کـرد، هـەزار جـوێنی بـە ئەختـەردا

***

قانع بە زمانی کوردی، مەدحی خـوای ئەنووسـێ
تا کەس نەڵێ بە کوردی، نەکراوە وەسفی وەهاب

***

بۆ قیمەتی تۆ تاجی کـەی و تـەختی سـولەیمان
کێشانە بکـەن، سـووکە لـە نـاو تـایی تـەرازووت

***

کچ کە وەختێ کوڕ ئـەبینێ، قـانعی پەیـدا ئـەکا
جا کەوا بوو کوڕ بە هیچ و قابیلی تەحسـینە کـچ

***

ئەچمە بەر مەیدانی دوژمن با حەڵاڵ کا گـەردنم
نامـەوێ ئـەم ژینـە تاڵـە، یـا وەتـەن یا مـردنم

***

با بناڵێنم لە داخی ئیشی چـەرخی کـاری پـووچ
بـۆ نـەبوونی بـازە ئەمـڕۆ، ئیتتیفـاقی پـۆڕ و زاخ

***

بۆ سەعادەت تـێئەکۆشـم، تـا سـەعادەت بێتـە ڕێم
دەنگی هاژەی قەڵبەزەم، هـاواری کوردسـتان ئـەکا

***

هەردوو هەروەک بەیدەقی سالک بیابان تەی ئەکـەین
ئەو بە هیوای بوونە فـەرزین و منـیش بـۆ کوردسـتان

***

ئەڵێن زوحاک دڵـی بـەردی بـە بەندیخانـە دانـا بـوو
بەڵام شمشێری مەرگی خۆی لە کوورەی کاوە ئاودا بـوو

***

قەت لە بیرت دەرنەچێ کوردە زڕەی زنجیری پێـت
تۆ تەماشا کە لـە دەس بێگانـەکان چـی هاتـە ڕێـت

***

سەیری لوبنان و گەڕانی چـین و مـاچین بـۆ بکـەم
تا ببێ بەفراو و مێرگ و چیمەن و کوێسـتانی کـورد

***

لە عیشقی تاکە خاڵێ بوو لە چاهی غەبغەبی شیرین
کە ئێستاش جۆشی هەر ماوە ئەساسی شۆڕشی فەرهاد

***

قانعـا خـۆت و دڵـت هـەر قـوڕ بپێـون دەم بـە دەم
تۆ لە داخی ئـەم زەمانـە و ئـەو لـە بـۆ دیـداری یـار

***

ئـەو منداڵـەی ئەمـڕۆ بـێنـازە، سـبەی سـەرکردەیە
گیانی خۆتی بـۆ دەرێنـە، گـەر نـەوەی لاوت ئـەوێ

***

شەخس وەختـێ عالمـە، عـالم بەهـەر ئەشـیا ببـێ
بێسەواد وا تێئەگا زانین هەمووی دەسنوێژە و نـوێژ

***

تاقی (خان‌ئه‌حمه‌د) له‌گه‌ڵ تاقی (کلاوزه‌ڕ) پێکـه‌وه
ناخی سه‌ختی ئاره‌زووی میرانی کوردم ده‌رئه‌خه‌ن

***

مه‌که‌ن هه‌رگیز خه‌یاڵی ژێرده‌سی خه‌ڵک
ده‌سا کۆشـش له‌هـه‌ر کـاری فـه‌نا بـه‌س

***

ئه‌گه‌ر زاهید ته‌نه‌ففور کـا لـه سـه‌یری ڕوومـه‌تی ئاڵـت
ئه‌بێ تووشی جه‌زای خۆی بێت، به ئه‌مری ئامیرانی شـه‌رع

***

گه‌ر بـه نـازۆ بێتـه سـه‌ر بـاری کـه‌ره‌م بـۆ عاشـقان
سه‌د که‌ڕه‌ت بێجا ئه‌کا شێخ ڕوو ئه‌کاته سه‌ر سلووک

***

ده‌ستی ته‌ڕه‌ب و قه‌لبی ته‌ڕ و که‌لله‌یی پڕشـه‌وق
هه‌ر سێ به فیدای خاڵی له‌ب و په‌رچه‌م و سونبوول

***

یادگـــار و تانـــه‌یی چـــاوه لـــه‌بیر ناچێتـــه‌وه
چۆن مه‌هاباد باوه‌شی خۆی بۆ شه‌هیدان گرتـه‌وه

***

له‌ناو هه‌ر مشته‌خۆڵێک چه‌نده‌ها ئه‌سـراری تیـا که‌تمـه
هـــه‌مووی کـــانی زه‌ڕ و زیـــوه، ولاتـــی کورده‌واریمـــان

***

شه‌و و ڕۆژ دێت و من بیرم له‌لای ئه‌م خاکه سووتاوه
که شیوه‌ن پیشه‌مه ئیتر له‌سـه‌یرانی بـه‌هارم چـی؟

***

چ فـه‌رقێکی نییـه لای مـن گـه‌دایی یـاخو پاشـایی
که هه‌ردوو هه‌ر ئه‌مانه‌ت بن، خه‌یاڵی ته‌ختی شا ناکه‌م

***

موقەددەر باڵی توند بەستم، دەری کردم لەناو یاران
مەگەر ئەمجا بە ناچاری ڕەفیقی جنیــی و دێوکــەم

***

قــانعم ئەمــڕۆ لــە زینــدانا بــە ئــازادی ئــەژیم
سەد هەزار لەحنەت لەوەی وا نۆکەری بێگانەیــە

***

ئەلا ئەی عاشقی فلس و فیداکاری مەڕ و مێگــەل
بزانە قەدری مەعنای خۆم بە پارەی ناڕەوا نــادەم

***

لە ڕۆژ بێزارم و مەحرەم بە من هەر تاریکی شەو بــوو
کە سێبەر هەر ڕەقیبم بێ، لە ڕۆژی ئاشکرا چی بکــەم؟

***

زوڵفی ئەو نازداری خۆمە، ڕێ نەدەن بێت بەهەشــت
شەرتە **قانع**، تەرکی دووسەد کەوسەر و ڕیــزوان ئەکــەم

***

خەڵکی گەییە جەلبی ڕوح و ئــەو خــەریکی شــانەیە
حەز لە تەزبیحی گڵــین و خــڕنووک و قــەزوان ئــەکا

***

نەڵێی بەخوا بە گوێی ناکەم، وتاری گشتی بێسوودە
هەتا مەعلووم نەبێ ئایا کە ئــەم شــێخ **قانعــە** کێیــە؟

***

وەرە بنوارەکـــاکم لافی خـــەمخۆری مـــنی لێـــدا
کەچی بۆ تاکە یەک ئانە، سەری سەد وەک من ئەشــکێنێ

***

گوێ لە یاری پڕگــەزاف و پــڕ درۆ مــەگرە بــە هــیچ
چــون شــەریکی کــردنی پیــاوی درۆزن نەگبەتــە

***

ئەگەر **قانع** لـە لافی عیشـقەدا کەللـەی بەجۆشـش بـێ
هەزار مەجنوون و سەنعانیش بە زەوقی شیعری شەیدا بـێ

***

چـەپکی گـوڵ و خـوێنی جگـەرە یـادی حـوزەیران
ئەشـنێتەوە دایم لـە دڵـی کـوردی بـە ویـژدان

***

خەتابارە خـەتێ، مێـژوو خـەتی ئـەخلاقی کێشـاوە
کە دەستی نایە ناو دەستێکی ئاسن، دەستی خوێناوی

***

بۆیە پێم خۆشە کـە تـابووتم لـە بـەرزی دابنـێن
تا نەسیم و بای شەماڵـی کوردسـتان بیگرێتـەوە

***

پیاوێ ئازا بێ لە ژێر کێشە و خولی گـەردوونی دون
ڕائەوەستێ و شانی خۆڕسکە وەکوو ژێر بەردی ئـاش

***

موخەییـەر بم لـە بـەینی تـۆ و بەهەشـتا
لە جەننەت دوور ئەبم، سەیرانی تۆ خۆش

***

گوڵی عەنبەر نییە، ڕەمـزی گوڵـێکە عەنبـەری نـاوە
تەجەللای بەختی شۆخێک بوو، ئەساسی جامعی دانا

***

چوارینەکان

دەستەپاچەتێنەگەی لێم، ئەی ڕەقیبی هۆزەکەم!
میحنەتی تۆ فیکری قـەومیمان لـە بـیر ناباتـەوە
با من و تۆ پێکەوە هەردوو برا بین ئەی عـەرەب!
بێت و یەک بین موددەعی گۆی هونـەر ناباتـەوە

***

بـە سـیحری تێمەگـەن عیلمـی زەمانـە
بخـوێنن چونکـە خوێنـدن پشـتیوانە
نـەجاحی ئەجنـەبی وا ئەچنـە کەوکـەب
بـەهێزی خوێندنـە، چـاکی بزانـە

***

فـەرهاد بـۆ شـیرین چەکوشـی ئەوەشـان
بـەردی ئەتاشـی و بـەردی تێـکئەشـکان
ئـەی بـۆ فـەرهادێک نەهاتـە ڕووی کـار
شـیوەن بتاشـێ لـە ڕووی کوردسـتان؟

***

بـە نـاوی دینـۆ جەڵـەیان کـردین
بەڕێزە بـۆ نـاو سـەنگەریان بـردین
کاتێ زانیمان ڕۆژمان لە دەس چوو
یەکێئەیکوشتین، یەکسەیریئەکردین

***

لەگـەڵ فـەرهادا دڵـمان ئـەبرژان
فرمێسکی سوورمان بەکوڵ دائەڕژان
هەردوو زوخاوی فیرقەتمان نۆشی
ئەو بۆ شیرین و من بۆ کوردسـتان

***

حیلفی بەغدای شوومی فاشیستی کە هاتە گـۆڕەوە
بۆ نیـازی پـڕ لـە کینـەی دوژمـنی سەرشـۆڕەوە
ماهـەکی پـەیمانی سـەعدابادە، پـەیمانی بـەغا
خۆزگە میللەت ڕای‌ئەماڵی و شۆڕیەکردە گۆڕەوە

***

لە (ئامێدی) و لە (پالوو) تا وەکوو (وان) مس و قوڕقوشـم و ئاسـن تێکـەڵاوە
(دیاربەکر)م هەمووی زێڕە لەبۆ خەڵک لە (سیرت)ـا، نەوتی باپیرمان بـراوە

***

عەسبتولئوموم ئەگـەر حەقـدارە لە حاڵی عالەم چاک خەبـەردارە
بۆچی لە ئەحواڵ کوردان ناپرسێ مەگەر لە لەعنەت تەئریخ ناترسێ؟

***

زۆر بـێ‌خەبـەرین ئێمـە لـە ئـەوزاعی ویلایـەت
بێ‌خوێنـدن و بـێ‌سـنعەت و تـەفکیر و درایـەت
عالـەم هـەموو سـەییاحی سـەماوات و بیحـارن
ئێمەش کە بەهۆی جەهلەوە وا بووینە حیکایـەت

***

شەپۆلی لەشکری یۆنان، کە خـاکی مـادی یـەغما کـرد
تەبەسسوم غەرقی خوێناو و سـەر و سـامانی بـەربا کـرد
لـەڕووی دوازدەهـەزار پێسـتەی وڵاخ نووسـرابوو ئاوێسـتا
ئەوەی فەنی پزیشکی و فەلسەفی بوو بردیان، بـاقی لـەناوا بـرد

***

من و تۆ هەردوو زادەی یەک خـاکین بـۆ تـۆ حـاکم و مـن ئاشـەوان بم
ئەگەر لای دوژمن هەردوو مەکروهین چۆن تۆ وەزیـر و مـن پاسـەوان بم؟

***

کاکی ڕەنجبەر لە کاتی گـۆرانی مەکە مەدحی ئەمیر و سولـتانت
باسی هەوڵ و ژیانی ڕەنجبەر کە باشـترە تـاکوو وەسـفی خانانـت

***

بە فیت و ماڵی عوسمانلی لە خوێنی ئاردەلانیـدا
سەری نینۆکی سوور بوو لەشکری میرانی بابـانم
ئەسەف دارێک ئەبێتە کلکی تەور و دارێتر ئەبڕێ
بە ئەم دەردە گرفتارە سەراسـەر خـاکی کـوردانم

***

سکەندەر خەڵقی کوشت و ماڵی سـووتان
کەلاوەی کرد لە جیاتی کۆشک و بوونیان
لـە چـەرخی ئاردەشـیری بابـەکان‌دا
بـە وەحـدەت دانـرا، فەرهـەنگی ساسـان

***

خـاوی کـردەوە کـرژی دەمـارم کەوتـەوە بـیرم، یـاری دڵـدارم
کزکز بۆی گریام، تا تەواوی کـرد زانی پەشـێوم، شمشاڵـی لابـرد

***

سـووچت ئـەوەبوو فـەرمووت نیشـتمانیم؟
بیشـمخنکێـنن هـەر کوردسـتانیم!
سووچت ئـەوە بـوو دوژمـن هـۆز نـەبووی!
سووچت ئەوە بـوو جاسـووس کـۆز نـەبووی!

***

DÎWANÎ QANÊ

Şayerî Çewsawekanî Kurdistan

Ko Kirdnewey:

Borhan Qane

شابک ۲-۳۹-۷۱۰۵-۹۶۴-۹۷۸
9 789647 105392

طرح جلد: فاروق دستوره
Zanko4222@gmail.com

پەخشانگای پانیز